կիրակի
ՅՈՒՆԻՍ 1
DIMANCHE
1er JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 293

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78e ANNEE — N° 20·699

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·699 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

ՓԱՓ ԵՐԱԺԹՏԱԿԱՆ

Բ. Թօփալեանի տարիւ

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊՕԼՏԵԱՆ

Նկարիչ, հրատարակիչ, խմբագիր, տըպարանապետ, բանաստեղծ, Բ. Թօփալեան իր անունին չուրջ կը խմբէ քանի մը մարդու գործունէութիւն: Նկարչութիւնը, գիրքի արհեստը–արուեստը, գրականութիւնը Թօփալեանի «Արաքս» տպարանին մէջ ոչ միայն կը գոյակցին այլ կը հանդիպին իրարու: «Անդաստան»ի 18 հատորները (1952–1969) այս բազմազան գործունէութեան երեսակները ի յայտ կը բերեն, յանուն, ինչպէս կ'ըսէ Թօփալեան փօլատեանին, «գեղեցկութեանց ոլոռոց ծարաւը ունինք– խառնելով մեր ալ ձայնը– Հայու տառապակոծ ձայնը– տիեզերական մեծ համանուագին»[1]: Թօփալեանի գործունէութեան համապարփակ քննութիւնը տակաւին չէ եղած, թէեւ գոյութիւն ունին առանձին յօդուածներ նկարիչին[2] կամ բանաստեղծին[3] մասին:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾԸ

Արդ՝ նկարիչը չատ յաճախ ներկայ է բանաստեղծի հատորներուն մէջ, ոչ միայն գրքի ձեւաւորման թեքնիքով այլեւ պիատաներով, զարդանկարներով, դուներ կամ սեւ ճերմակ hors-texte-ներով, կամ իւղանկարի վերարտադրութեամբ, քերթուածին դիմաց կամ անկէ առաջ[4]: Նկարը անպայման չի պատկերաղարդեր քերթուածը, երբեմն ունի նոյն մեկնակէտը, ինչպէս է պարագան կրկնակ «Մեկնում անվերադարձ»ին, երբեմն անոր հեռաւոր յիշատակն է: Ճամբայն դէպ՝ նկար/քերթուած, գիծ/դիր փոխադարձ յարաբերութիւն մը կայ Թօփալեանի գրքերուն մէջ, որ մեր բանաստեղծութեան պատմութեան մէջ եզակի է եւ արժանի կը մնայ ուշադրութեան, նոյնիսկ եթէ վերապահումներ ըլլան նկարիչին մասին[5]: Սոյդ է Թօփալեան կը փորձէ համադրութեան մը հասնիլ, երբ բանաստեղծական հատորը կը ձանայ վերածել արուեստի գործի մը, ուր տեսողականն ու լսողականը (քերթուած մը տակայն լսողականի՞ն կը պատկանի միայն) կու գան միասին: Անէն պարագայի եւ չատ ընդհանուր ըսուած՝ նկար մը ձեւեր ցոյց կու տայ, գրութիւնը մը՝ նշանակութիւններ: Երբ անոնք կը դրուին դէմ դիմաց, քով քովի ի հարկէ մէկը միւսը մատնանիշ կ'ընէ լռելեայն, բայց մէկը միւսին հիմնովին օտար է. այս հեռաւորութիւնը էական պատռուածք մը կը կազմէ, որ ոչ մէկ մեկնաբանութիւն կարող է ծածկել, քանի որ կազմաւորիչ է նկարին ու քերթուածին իրեւ զատորոշող կալուածներ:

Թօփալեանի բանաստեղծական արտադրութիւնը քանակով այնքան ալ ստուար չէ: Վեց հատոր. Այգահանդէս (1930), Արեւագալ (1936), Համայնական սէր (1950), Հրախաղութիւն (1950), Արձագիր (1960), Լուսածնունդ (1964): Ընդամէնը՝ չուրջ 160 քերթուած, որոնցմէ մի քանին չեն մտած հատորի մէջ: Այս բոլորէն զատ՝ մամուլին մէջ ցրուած կը մնան քանի մը յօդուածներ, «Օրագիր»ի հատուած մը (1937–էն), եւ այլ պիմանական էջեր: Ըստ երեւոյթին, Թօփալեան չէ հրատարակած, գուցէ չէ գրած, իր իսկ կողմէ «հրատարակելի» կոչուած «Կայէնի որդիք» արձակը[6]:

Այս հատորներու երկայնքին՝ Թօփալեանի ընթերցողները չատ չուտով պիտի նկատեն որ նկարչականը, յաճախ փոխարերականի դեր կատարող գրականութեան համար, տիրական տեղ ունի քերթուածի իսկ ըմբռնումին մէջ: Բանաստեղծը չի վարանիր նկարչական խորագիրներ տալու իր քերթուածներուն. «Վայրանկար», «Դաշտանկար», «Ներքին դաշտանկար», բայց նաեւ «Տեսիլ», «Տեսիլք», «Վայրկեան», եւայլն: Արդ՝ նկարչականը պէտք չէ չփոթել պատկերայինին հետ: Անէն պատկեր նկար չէ, ոչ ալ նկարը պատկերին ճակատագիրը: Գրական պատկեր մը, այսինքն՝ ձայնով, բառով, կէտոյթով կազմուած պատկեր մը կ'ուղղուի մեր բոլոր զգայարանքներուն, եւ հասարակաց քիչ բան ունի գրծանկարի մը կամ իւղանկարի մը հետ, նկարչական նկարի մը, ուր կը միջամտեն ծաւալ, կարկառ, ներկ կամ այլ նիւթեր: Երկուքն ալ բացակայութենէ մը կու գան (իրի), երկուքն ալ գուցէ կը ջանան գալ «ներկայացնել» (ներկայի բերել, պատկերել, ոչ պատկերացնել, ոչ վերակայացնել), միայն թէ նկարչականը ինք արդէն իր տեսանելի ներկայացուցածն է, տեսակ մը բացարձակ, գոյնով ու գիծով միջնորդուած, բացայայտութեամբ մը. մինչդեռ գրական կամ բանաստեղծական պատկերը, որքան ալ նկարէ, նկարագրէ, հազիւ թէ մեր տեսողութեան մէջ իրէն կամ նշանակութենէն պատկերացում մը կը յօրինէ: Գրական պատկերը «գոյութիւն» չունի, աւելի ճիշդ՝ կը յօրինէ յզդում մը մտային ժամատարածքի մը. ներքին, երեւակայական, վիպացուած, աղօտ, սքեմայացուած կամ նման ու այլ որակումներ նկատի ունին պատկերին ոչառարկայական եղերը, անոր մէջ դանդուղ, գայն ճեղքող կամ պարպող բացակայութիւնը: Մալլարմէ կ'ըսէր՝ ան կը թելադրէ: Սակայն եթէ նկարը կը նայի մեզի, բանաստեղծական պատկերը կը լսուի, կը հնչէ, կը թրթռայ, այլ կոյր է եւ տեսնել կու տայ, կ'առաջնորդէ տեսիլի մը:

Թօփալեանի մօտ, նկարչական նչումները նկարագրական բնոյթի քերթուածներ չեն առաջարկեր մեզի: Նոյնիսկ երբ բանաստեղծը առարկայ մը կը սեւեռի, օրինակ «Ձիթենիներ»ը (Արձագիր) կը խուսափի գայն նկարագրելէ, կը փորձէ թափանցել անոր «էութեան»: Իրերը կը տեսնուին, ի հարկէ, բնականբը կայ, բանաստեղծը անոնց կապուած է «համայնական սիրով» մը: Սակայն անոնց արտաքին երեւոյթը դինք կը ձգէ վերապահ: Ինչի՞ կը ձգտի բանաստեղծը այս վայրանկար կամ դաշտանկար կոչուած քերթուածներուն մէջ: Անոնց գրուիլ համարժէքները տալո՞ւ: Քերթուածը բառեզրո՞ւմը բնանկարին:

Հարցումին պատասխան մը գտնելու համար չեղում մը պիտի ընեմ, պիտի դիմեմ ««Ընթերցում» կոչուած քերթուածին: Թօփալեան այն քիչերէն է, մեր մէջ, որոնք քերթուած կը գրեն կարդալու արարքին մասին. ասիկա բաւական յատկանշական եւ ընդգծումի արժանի կէտ մըն է. Թօփալեան «ամէն ինչի», ամէն արարքի, գոյի, ըսենք նիւթի կը մօտենայ արուեստի կերպերով: Աւսոր համար գուցէ յօդուածները մասնաւոր ծաւալ մը չունին, կրնան պրպտողը յուսախաբել եւ այնքան ալ օգտակար չեն իր քերթողութեան թափանցումին: Ընթերցումին քերթուածը իր հակադարձն ալ ունի, քանի որ կը թելադրէ քերթուածներ նաեւ գրելուն կամ քերթելուն մասին[7]: Արդ՝ նշած քերթուածիս մէջ, ընթերցումը ««Նախընտրելի պա՛հն է ահա բարձրացող» (չմոռնալ որ քերթուած մը կը գրուի կոր նոյն առեն) «Պայքարներէն անդին բացուող բնութեան / ուր հոգւոյդ մէջ կը չողան լոյս–ալիքներն / Ամառնային դեղատեսիլ ծովերուն, / Աչքերուդ մէջ կ'արձագանգեն, կը բացուին / Գեղեցկութեանց բառերը պերճ ու անհուն... / Պա՛հն յարութեան, անպարագիր անհունի... / Իմաստութիւնն ահա բացած գանձերն իր՝ / Մեզ կը տանի պերճասեղան խնճոյքի... / Ու մտերիմ բանաստեղծի տողերէն / Կը բարձրանայ մերկ՝ ինչպէս ձեւն արուեստին, / Ադամանդեայ արձագանգն անհունարշաւ / Հոգւոյս մեծ տիեզերքին...» (Արձագիր 8): Քերթուածը կ'ըսէ ոչ այնքան ինչ է ընթերցումը, այլ ինչպէ՞ս ան կ'ըլլայ, ի՞նչ տեղի կ'ունենայ հոն: Նախ՝ անկիա բերնութեան պայքարէն անդին է, քանի որ մեզի կը մատուցանէ արուեստ: Աւսոր գեղեցկութիւնը բառերն են «պերճ ու անհուն»[8]: Ընթերցողը նկատեց գուցէ որ անոնք կ'արձագանգեն «աչքերուդ մէջ»: Զայնայլնի եւ տեսողականի խառնուրդի մը առջեւ կը գտնուի կարդացողը: Իսկ պահը ինք «յարութեան» պահ է, ուրկէ կը բացուին իմաստութեան գանձերը: Ընթերցումը իմաստներ կը յարուցանէ եւ «մեզ կը տանի / հրաբորբ ծարաւներու յագուրդին», գեղագիտական կոչուած սպասումի մը գոհացումին: Նոյն առեն անկիա կ'արձագանգէ «հոգւոյս տիեզերքին», կը համապատասխանէ ինծի, ընթերցողիս, կը թելադրէ: Ընթերցումի արարքը կը ձգտի արձագանգներու յարուցումին, կը միտի արձագանգել արձանագրուածին:

Բառերը կ'արձագանգեն անոր համար որ կը պատկանին վերադարձող ձայնի մակարդակին, եւ անշուշտ ոչ տեսողականի: Բայց անոնք նոյն առեն առընչութիւն մը ունին տեսողականին հետ, քանի որ իրենք իրենց մէջ պատկեր են եւ թոյլ կու տան որ ընթերցողը տեսնէ: Գրական պատկերը գուցէ ուրիշ հանդամանք չունի, անիկա ձգում մըն է դէպի տեսանելիութիւն, դէպի միջոց ու բաց: Ընթերցումը նման պատկերի հետ առընչուած է, միայն թէ Թօփալեան այդ առընչութիւնը կը հասկնայ իրեւ բարձրացում, իրեւ յարութիւն:

Արդ՝ այս բոլորը կը վերաբերին ընթերցումի արարքին: Միայն անո՞ր: Ընթերցում եւ քերթողութիւն (քերթուած գրելը) իրարմէ անջատ գործողութիւններ չեն կրնար նկատուիլ, մնաց ալ որ ընթերցումին քերթուածը բան մը կ'ըսէ նաեւ քերթուածին մասին: Ճամենայն դէպս՝ Թօփալեանի համար, ընթերցումին նման քերթողութիւնն ալ կը բնորոշուի իրեւ բարձրացում, յարութիւն, մահէն դարձ, աղէտի բարձում, ճառագայթում:

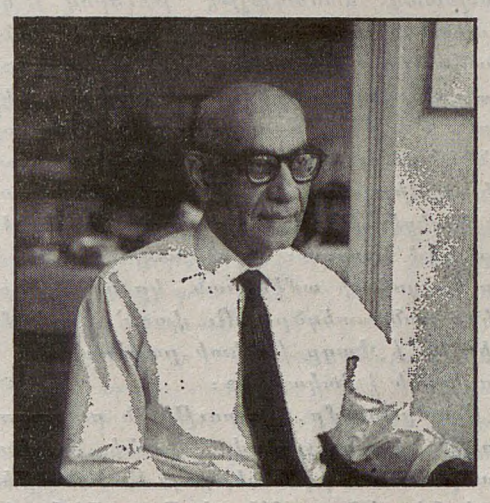
ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄ

Արդարեւ՝ Հրախաղութիւն հատորին մէջ Թօփալեան ընդարձակ քերթուած մը ունի, «Գրուած Սէն–Թերմէնի մէջ», որուն սկիզբը կը գտնեմ հետեւեալը. «Նուրբ մտածում մը կարծես / արուեստին առաւօտեան արեւին... / (Ինչպէս կրնայ պատկերն ըլլալ՝ / Հոգեկան այս վերելքին, / յարութեան...)»: Թարթիչի թել մը՝ արեւուն դէմ... Փակագիծով գրուածը յայտնի չէ թէ հարցակա՞ն նախադասութիւն է թէ հաստատական: Պարոյկ չկայ: Ինչ որ այստեղ գրուելու պահանջ կ'ընդհատուի ան ալ տեսնելու գործողութիւնն է, որ անմիջապէս աչքը կը կապէ մտածումին, իսկ պատկերը՝ հոգեկան վերելքին ու յարութեան: Որոշ չափով հոգեկան վերելքը պատկեր չունի, գուցէ այդ պատկերը կը մնայ ստեղծելի: Նչմարելի է արեւին, առտուան ու լոյսին ակնարկութիւնը, որ Թօփալեանի մօտ չափազանց զարգացած թեմա մըն է, կը բաւէ աչքէ անցընել միայն հատոր-

●▶

ԲԻԻԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(1902 – 1970)

Ծնած է Այնթապ 1902–ին: 1910–ին, յաճախած է տեղւոյն Ներսէսեան վարժարանը: 1914–ին ծայր կու տայ տեղահանութիւնը: 1915–ին, Թօփալեան ընտանիքը կ'աքսորուի Հալէպ: Բիւզանդ աշկերտութիւն կ'ընէ տեղւոյն մէկ տպարանը: 1918–ին, Ֆրանսացիւ եւ Անգլիացիւ կը գրաւեն Այնթապն ու Մարաշը եւ Թօփալեանները կը վերադառնան Այնթապ:

1919–1921, Զինադադարէն ետք, կը յաճախէ Այնթապի ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը: 1921–ին, Բիւզանդ կ'աշխատակցի Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Ֆրանսայի գրական եւ գեղարուեստական պարբերականներու: 1922–ին, Թօփալեանները կրկին Հալէպ կը գաղթեն, ուր, 1924–ին իր եղբօր՝ Համբարձումին հետ Արաբս տպարանը կը հիմնէ:

1930–ին կը հրատարակէ «Այգահանդէս» (բանաստեղծութիւններ): 1924-1929 Փարիզ կ'այցելէ եւ ի լուր ծնողքին մահուան, հոս կը մնայ: Կը հիմնէ Արաբս տպարանը, եղբայրներուն հետ:

1952–ին, կը հիմնէ եւ կը հրատարակէ գրական եւ գեղարուեստական «Անդաստան» երկլեզու պարբերականը (18 թիւ): Հրատարակած է «Այգահանդէս» (1930), «Արեւագալ» (1936), «Համայնական սէր» եւ «Հրախաղութիւն» (1950), «Jour du monde», փրանսերէն (1956), «Արձանագիր» (1960), «Լուսածնունդ» (1964):

Իբրեւ նկարիչ հատաբական ցուցահանդէսի մը մասնակցած է (1963, Galerie Framond), ցուցահանդէսներ տուած է նաեւ արտասահման (Պէյրութ, ԱՄՆ), եւ Հայաստան:

Ցանկարծամահ եղած է 1970, Ապրիլ 29–ին, Անկէնի իր բնակարանը:

●►

ներուն խորագիրները, մանաւանդ՝ այդահանդէս, արեւագալ, լուսածնունդ երրորդութիւնը: Ասարէն, մուէնէն, մարդկային աղէտներէն վեր կը բարձրանայ արուեստին, դեղեցկութեան լոյսը. բայց այդ բարձրացումը ոչ թէ անտեսումն է «երկրին մարդոց» այլ անոր վերադարձը մահէն, որով կը յառնէ եւ ուրկէ կը յայտնուի: Ցարութիւն եւ յայտնութիւն զուգակից են առանց նոյնն ըլլալու: Քերթուածներու ամբողջ չարք մը Թօփալեան յատկացուցած է մարդկային եւ ազգային աղէտներուն. 1915–ը, Կիլիկեան դէպքերը, Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը, Հայաստանի վերածնունդը ներկայ են այս երբեմն «յանձնառու» ըլլալ ուզող քերթողութեան մէջ[9]: Այս առթիւ կը յայտնուի Տանթէի տիպարը իբրեւ բանաստեղծի կերպար որ այդ դէմոքէն կը հանէ քերթուած կամ աւետարանական Ղազարոսի դէմքը: Այդ դրական ու պատմական յիշողութեամբ տոգորուն քերթուածները անպայման բնորոշ չեն թուիր իր բանաստեղծութեան, բայց մաս կը կազմեն այդ փորձառութեան:

Այսպէս՝ Արեւագալի մայր թեման է բարձրանալը. «Բայց պէտք է հե՛ւք մը դեռ / Պէտք է յանձնել բարձունքին / յաղթութեան երգն ահաւոր...»: Մահէն կեանք բարձրացող մարդու հոգիին «անհուն դիծեր կը նետեն ցոլք ու խաւար»: Իսկ «Ապագայ մարդուն» կոչուած քերթուածին մէջ[10] բանաստեղծը «Միայնութեան մէջ կանգնած» կ'աւետէ նոր «արեւագալ» որ կը նետուի «այս բարձունքին կատարեալ»: Իսկ ինչ որ կը կազմէ այդ արեւագալին (արեւի գալուստին) պարունակը պիտի ըսէի, հետեւեալն է. «Որովհետեւ ես կը տեսնեմ անայլայլ / գեղեցկութիւնն արժէքներու արժէքին, / անժխտելի, ճակատագրական աւետումն / ապագայի գերմարդուն...»: Այս մարգարէաչունչ յայտարարութիւնը (ի հարկէ բաւական հռետորական, հանգամանք որմէ զերծ չէ Թօփալեանի քերթողութիւնը) կ'առընչուի Նիցչէի փիլիսոփայութեան: Այդէն «գերմարդ»ը ատիկա կը յուշէ. դեռ աւելին կը յուշէ «գեղեցկութիւնն արժէքներու արժէքին» խօսքը: Այդ՝ Նիցչէի համար արժէքներուն արժէքը զօրութեան կամքն է, որ իրբեւ ստեղծագործ ուժ հաստատիչ է գեղեցկութեան: Որով գեղեցկութիւնը կը կրէ իր մէջ այդ կամքին կնիքը, եթէ այդ կնիքն իսկ չէ: Բանաստեղծին համար ճակատագրական աւետումը կը կայանայ արժէքներու արժէքին գեղագիտական փորձառութեան մէջ: Սակայն գեղեցկութիւնը ինք «բնութենական» չէ, այլ կամքի զօրութեամբ նիւթին պարտադրուող ձեւ: Ձայն կանգնողը, կերտողը ստեղծագործ ուժն է ուրեմն (դարձուածքը կայ քերթուածին մէջ), որ ծնունդ կ'առնէ «Արշալոյսներէն ապրուած ու խոր / ու աննախընթաց տառապանքներու երկունքէն»: Իսկ բանաստե՞ղծը: «Համատարած մէկոգին մէջ դէմքն անոր / կը բարձրանայ... / ու մարդկային արիւնաքամ ամբոխին /որպէս աստւած երիտասարդ / կը նետէ իր պատգամն ահա, / իմաստութիւնն իր բոլոր...»: Բանաստեղծը՝ պատգամաբեր ու երիտասարդ աստուած եւ անոր իմաստութիւնը՝ դեղեցկութեան բառեր: Պրոմէթէական եզր մը կայ այստեղ, որ գուցէ չատ բան կը պարտի ոչ միայն Նիցչէին այլեւ Շօփընաուըրին, եւ որ կը հակադրուի «քրիստոնէական քերթողներու» փոքր յոյզերուն, զգայնիկ տխրութիւններուն, անոնց ձանձրախոհին, եւայլն, քերթողականները՝ որոնց մէջ բանաստեղծը կը տեսնէ միայն «ճպուռներ փոքրամարմին» եւ անոնց երգին մէջ «թիթեղէ սուլոց»:

Բարձրացումը քերթողական արարքին վայրն է, ուր պատկերը կը յօրինուի ըստեղծագործ ուժէն, տառապանքի խաւարէն կը ժայթքին գեղեցկութեան բառերը իբրեւ իմաստութիւն: Ուստի անիկա լուսաւորումին տեղն է, յայտնութեան, հոն ուրկէ կը սկսի արեւագալը: Բարձունքը երկնային եզր մը ունի, որ կը տիրապետէ չուրջին, աչխարհը կը դարձընէ տեսանելի, եւ ինք կը մնայ որոշ, անջատ, այսինքն՝ կու տայ լոյս եւ կը պահպանէ լոյսը իր մէջ (այլապէս պիտի չկարենար լուսաւորել): Այս իմաստով՝ բարձրէն ծնող քերթուածը արեւագալն է: Ասոր համար Թօփալեանի մօտ դրեթէ միշտ այդ բարձրութիւնը կը յարուցանէ հոգեկան պահաս մը լրացնող երանութեան, երջանկութեան զգացում[11]:

Սակայն անիկա տեսական վիճակ մը չէ, այն իմաստով որ անգամ մը նուաճուած՝ ընկրկումը, անկումը կը դառնան անկարելի: Ինչպէս «Պաալպէք» քերթուածի սիւները կը դիմեն միշտ դէպի բարձրը, ինչպէս բարեհները «բառերուն պէս Նարեկացւոյն», «Աստղն ուղեղիդ բարձրացո՛ւր / Բարձունքներուն առասպելին մարդկութեան»: Այդ վերը, այդ բարձրը, այդ առասպելը կրնայ վսեմի դեղադիտութիւն մը թելադրել եւ կը կազմէ քաշողական բեւեռ մը յարաներ չարժուձի մը համար: Տեսակ մը վեր, վերէն անդին: Վերացո՞ւմ մը, համբարձո՞ւմ մը առանց «Աստուծոյ», կամ ամբարձում մը բանաստեղծ աստուածին: Թօփալեանի մօտ անիկա մշտակայ եւ անաւարտ «երազի» մը կը համապատասխանէ, որ սովորական երազին հետ կապ չունի, այլ կը նշանակէ երթ, ձերբազատում, ազատագրում: Թօփալեանի երիվարները, ձիերը, հրեշտակները, աղաւնիները, քերովբէներու նմանող քառաթեւ էակները, Ցովհաննու Ցայտնութեան դիրքէն եկող, աւելի քան ապագայապաշտ մեքենաները, կը նչեն այդ վերելքը. «Ցայտնութեան մեծ պատկերով– / երիվարներն ըսպիտակ ճառագայթէ թեւերով / կը տարածեն յաղթութեան չեփորումն անծայրածիր / Աստուածներուն անսասան»: Իսկ «Միջերկրականի» բանաստեղծը կը դրէ. «Կը մեկնիմ ահա ես դէպի նոր / անծանօթ ու կանչող բարձունքներ»: Քանի որ միշտ կայ այդ երազը, «Ի՞նչ երազ / Գեղեցկութեան անմատոյց, ժպիտներու դէմ հաղար»: Այդ երազին համար է որ կը զոհուի ամէն բան, կը զոհէ ինքզինք բանաստեղծը. «Ու վաղը՝ զոհ մը վերջին / Վաղը / Պիտի բարձրանանք / Հորիզոնի / ճակատին»:

Բարձրացումը, յարութիւնն ու յայտնութիւնը որոշ չափով ապառնի են, մասամբ նաեւ արդէն ներկայ: Ցայտնութենական դիմող ամէն քերթողութիւն կը բանի այս յարակարծիքին մէջ, վերջ մը կը դուժէ, սկիզբ մը կ'աւետէ, որոնք անհուն են, անհունօրէն իրագործելի կամ գերազանցօրէն ապրելի: Կը տեղաւորուի ժամանակի մը մէջ որ տարօրէն մեսիական ժամանակ մըն է: Ինչպէս գրուած է «Օրագիր»ին մէջ, «Հարկ է դիմանալ, խաւարը պատռել անկարելիր բիբերով, լեռներն ու ծովերը սահմանել, վառել դիտակցութեան բոլոր ջահերը, ...լարել բոլոր աղեղները մեր կամքին, –մինչեւ որ օրը հասունայ: / Հաւատա՛լ Արեւածագին»[12]: Անիկա չի նշանակեր անշուշտ որ բանաստեղծը երբեմն ցանկութիւնը չունենար դադարին: Բայց անիկա հանգրեանն մըն է միայն, ինչպէս կ'ըսէ Արեւագալի համանուն քերթուածը, դադար՝ որպէսզի «սրբելի» «մոլեգնութիւնն ինքնակալ», որպէսզի սանձուելով վերանորոգուի. «Քիչ մը դադար / կը կրկնեմ, ըստանալու համար դեռ անհրաժեշտ ուժը նոր / հոգեկան խոր ծագերէն»: Այդն անսանձ ուժ կը խորտակէ ինքզինք երբ չի դիտեր կանգ առնել ձեւի մը մէջ, սահմանաւորուիլ, այսինքն՝ դադրիլ բանելէ: Որով դադարը, այս ինքնազսպումը ուժին, մաս կը կազմէ ուժին: Ինքնիչխանութիւնը այդպէս կը սահմանուի յաճախ:

ԵՐԱԾՇՏԱԿԱՆ ՎԱՀԱԳՆ

Եթէ բանաստեղծութեան տեղը յարութիւնն է, որ ի հարկէ կը կապուի սրբութեան (արեւագալն ու աստուածները այդ է որ կը յուշեն), եթէ անոր հետապնդածը իմաստի ամբողջն է, անոր կերպը կամ ճակատագիրը երաժշտական է նոյն ատեն: Նկարչականին չափ եւ կարծեմ ուրիշ փուլի մը վրայ՝ երաժշտութիւնը բանաստեղծին համար կը կազմէ բանաստեղծութեան ըլլալու կերպը: Այգահանդէսին մէջ արդէն Թօփալեան կը գետեղէ երկու քերթուած, առաջինը՝ «Երաժշտական տպաւորութիւն» (26), երկրորդը «Երեկոյեան սէնֆոնի» (32), երրորդ մըն ալ կայ՝ «Գիշեր լուսայեղ» (37) ուր համանուագ եւ դաշնամուրի ստեղնաչար երաժշտութեան մօթիֆը կը բերեն: Երկրորդին համանուագային յօրինուածքը կը հետեւի կարծէք Զարեանի Երեք երգի բնորդին. հոն կան հետաւոր ղութակ մը, աղջիկներուն երգը, արտասանող երիտասարդ մը, դեղեցկուհին եւ գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ «հոգիներու սեմին»(32): Երիտասարդը կը գովաբանէ «Ցաւերժական գեղեցկութիւն»ը, բիբերուն տակ «արուեստագէտ մ'աստուածային/իր էութիւնն է հազցուցեր/արձանացած որպէս երազ / կուսական...»: Քերթուածին խորհրդապաշտ նկարագիրը բաւական թացայայտ է, էական կը թուի ինծի գեղեցկութեան երաժշտական եզրը, ան՝ որ անհրաժեշտ է դարձուցած երաժշտական կաղապարի մը կիւրարկումը: Սակայն քերթուած մը որ կը տրուի մեզի ոչ միայն իբրեւ «երաժշտութենէ տրուած» (տե՛ս. Թէքէեանի Պէթհովէնի սօնաթին նուիրուած հնչեակը կամ մեծ թիւով ուրիշ գրական «սօնաթներ») այլ իբրեւ երաժշտական պատկեր՝ արդեօք յարակարծային պարագայ մը չէ՞, ըսել կ'ուզեմ մտածելի:

«Օրագիր»ին վերջին հատուածը կ'արտագրեմ, յապաւումով. «Այս առաւօտ երաժշտութեան նօթերը կը զարնուին դանկիս մէջ: / ...Հեռաւոր դաշտի մը վրայ կ'արիւնին ծաղիկները... Հորիզոնը կը բարախէ զարնանային համանըւագի մը տարածուն ու կենդանի ալիքներուն մէջ: ...կարծես պիտի գայ ըսպասուածը. գուցէ պատանի մը բոցեղեն բեւեռքով՝ որուն բիբերը ջրդեղուած ըլլան արշալոյսներէն, փայլատակէ խմաստութիւնը բոլոր զարերու: Ու ինչպէս չսարսռալ գեղեցկութեան այս անպարփակելի ոյժէն: Ցնորեցուցիչ ճառագայթում մըն է ու գերիրական թափանցում մը... Ուզեղս կ'ընդունի առաջին հարւածով այդ պատկերը գեղեցկութեան ու տարօրինակ զգայնութիւնը կը ցնցէ զիս ու կը նետէ զիս հեռաւոր ափերու»: Նօթերը կը յարուցանեն երաժշտական պատկեր մը, որ անկասկած կը յիշեցնէ Վահագնի ծնունդը, որ հիմա առած է բանաստեղծի մը նչանակալից պատկերը: Արդ՝ ատիկա պատկերն է գեղեցկութեան, Թօփալեանի ընդգծած բառը: Իսկ գեղեցկութիւնը օժտուած է «անպարփակելի» ուժով մը: Ասիկա գեղեցկութեան մէջն է, որ կը տրուի իրբեւ ճառագայթում, գերիրական թափանցում, կարծէք բարձրէն եկող: Անկէ կը բխի պատկերը, որ այլեւս միայն երաժշտական պատկեր մըն է, երաժշտական _ տեսողական, պիտի ըսէի:

Ց. Օշական ժամանակին նկատած է Թօփալեանի «Երաժշտական» կոչուած քերթուածը «Մենք»ի մէջ[13], որ, կորսընցուցած՝ իր խորագիրը եւ թերեւս մասնատումի մը ենթարկուած՝ մտած է Արեւագալէն ներս: Օշական դիտել կու տայ, որ «քերթուածը ...կը դիմանայ առանց մեղեդիի նպաստին»: Թօփալեանի քերթուածը «երաժշտական» հնարքներու չի դիմեր, այնպէս ինչպէս սովոր են ընել որոշ բանաստեղծներ, երբ ի գործ կը դնեն նմանաձայնութեան եւ ռիթմային խաղերու կազմածը, բանաստեղծականի մոգական յուռութքը, յաճախ մոռնալով որ քերթուածի մը մէջ երաժշտականութիւնը հարկատու չի կրնար ըլլալ միմիայն բառային մակարդակին, այլ կու գայ ամբողջ ներսէն, մտածողութենէն, երբ քերթուածը կը բանայ մեր առջեւ ինչ որ կայ իր մտերմութեան մէջ իրբեւ լեզու: Ի հարկէ Թօփալեանի նչած քերթուածս կը յղուի «երաժշտութեան», ձայներուն, համանուագին, լռութեան, թաւջութակներուն, ձայնափողերուն, երգին, խըմբերգին, եւայլն: Ցղումը որ կազմաւորիչ է նչանակութեան, կը թելադրէ որ երաժշտականը «դուրսն» է: Արդ՝ քերթուածին առաջին եռատողը «Երանութիւն վայրահոս / երջանկութիւն յաւերժական / Երաժշտական խորունկ այս ժամուն», իր սկզբնական կրկնուող ձայներով կը փորձէ ոչ թէ բառերով համանուագ մը կերտել (ինչ որ է մասամբ) այլ բանաձեւել քերթողական փորձառութիւն մը, որ նկարչականով չի բաւարարուիր այլեւս: Սկիզբէն տրուող երանութիւնը հաճոյքի, հեչտութեան ու վայելքի պահ մը չէ միայն, ան տոգորուած է նաեւ «համայնաչունչ ողբերգութեամբ» որ պահին կու տան ««վհհութիւն», մինչ բառերը «անկապակից» են, դողդողացող: Պահը երաժշտական ժամն է. ի հարկէ «Հսկայական քնարը (կայ) բարձունքին վրայ սրտերու...» եւ անիկա դերերկնային վայրկեան մըն է. «Դերերկնային այս վայրկեանին հետ նոյնանա՛լ– / Նայուածքիդ մէջ անվերջօրէն ընդգրկել զայն / Ու բարձրանալ պատուանդանին այս հոյակապ / Երաժշտական աստուածներու / Եւ անսահման ժամանակին հետ նորոգուող / Ըլլալ զոհ...»: Շատ խիտ տողեր, որոնց սկիզբը որեւէ դժուարութիւն չի ստեղծեր այլեւս: Կրկին բարձրացումի պահ մըն է, ուր տեսողութիւնը կը բանի, քանի որ անոր կը վերագրուի վայրկեանը «ընդգրկելու» աշխատանքը: Սակայն հոն տեղի կ'ունենայ, ըղձականի ձեւին տակ, վերելք մը դէպի աստուածներուն պատուանդանը: Միայն թէ այդ աստուածները «երաժշտական» են: Այս դարձուածքը միակն է Թօփալեանի արտադրութեան մէջ: Արդեօք հեթանոս աստուածնե՞րն են անոնք, Ապողո՞ն, մուսաներէն Հարմոնիա՞ն: Վահա՞գն: Անկարելի չէ: Բայց բանաստեղծը «Երաժշտութեան աստուածներուն» չի յղուիր, այլ «Երաժշտական աստուածներուն», ինչ որ նոյնը չէ: Ինծի այնպէս կը թուի, եթէ կարելի է առեղծուածը քակել (բայց ինչո՞ւ անպայման ուզել քակել), որ երաժշտական աստուածները աստուածներուն երաժշտականութիւնն է որ կ'ըսեն, աստուածները նուագ են, անոնց մարմինը կամ երեւումը նուագի մարդակին կը պատկանին, եւ երաժշտութիւնը դերիվեր ու կերպընկալ աստուածութիւնն է, այն որ կը դտնուի վերի ամբարձման մէջ, երկինքը, որուն պատանդանին բանաստեղծը կու գայ պըտըւիլ: Ջնջել ինքզինք նոյնանալով անոր:

Թօփալեանի մօտ ուրիշ տեղեր ի հարկէ կայ այս ցանկութիւնը նոյնանալու երաժշտութեան: Օրինակ «Սէր»ին առաջին տողերը կ'ըսեն. «Ըլլալ նուագ՝ համաստրած ու թրթռուն / Սէ՛ր անհուն, / ու թափանցիլ ամէն ինչի մէջ սիրով... / Ու վերածնիլ, ըլլալ մանուկ յոսահ...»: Մեծարենցեան չեշտ մը բացակայ չէ քերթուածէն, բայց երաժշտութեան յղումը կը մնայ բանաստեղծական ուրիշ փորձառութեան մը կալուածին մէջ: «Ցայտնութիւն»ի քառեակներէն մին կը բխի դրեթէ նոյն երակէն. «Պիտի փնտռես ձայներուդ մէջ / Ինքնամփոփում ու խորհուրդ / Բարձրասլաց տեսողութեամբ / Գտնես բարձունքն օրհրուդ: / Ու մերկացած դեղեցկութիւն՝ / Պիտի հագնիս իմ հոգիս...»[14]: Ցայտնութիւնը տեսակ մը ինքնայայտնութիւնն է բանաստեղծին, ձայներուն մէջ, յայտնաբերող դեղեցկութիւնը: Ուրիշ տեղ, նորէն Արեւագալին մէջ, Թօփալեան կը գրէ. «Գազափարներու եւ մտահղութեանց / խառնիճաղանճով բեռնաւոր / քալե՛լ– / դէպի ո՞ր լոյսերը... / _ Ա՛հ, գոնէ՛ դէպի հերոսական / երաժշտութի՛ւնը...»:

Արդեօք երաժշտական աստուածները դերերկրային ու խորապէս աչխարհային, չե՞ն թելադրեր քերթուածին մէկ ծայրայեղ եզրը, անոր լուսեղէն, երկնային ու ճայնեղէն սահմանը: Քերթուածը, իր բարձունքին, ունի երաժշտութիւնը, այն զոր գործիք ու համանուագ կը մասնատուրեն, բայց որ չեն անչուչտ: Երաժշտութեան մասին բանաստեղծը կ'ըսէր արդէն. երանութիւն վայրահոս, երջանկութիւն յաւերժական, երաժշտական ժամ: Ժամ ու յաւերժութիւն իրարու այնքան հակադիր՝ երաժշտութեամբ կը միանան, պիտի ըսէի՝ կը հոսին: Կը հոսին վար. ահա տարօրինակ բառը՝ վայրահոսը: Հոսող դէպի վա՞ր, վա՞յրը որ կը հոսի: Ամէն պարագայի՝ երաժշտութենէն եկող երանութիւնը հոսումի մը երանութիւնն է, քանի որ երաժշտութիւնը իրբեւ կշռոյթ, իրբեւ ճայն ու ներդաշնակութիւն, կը հոսի. անիկա երբ կը յայտնուի կ'անհետանայ, չի մնար (բացի մեր խռացեալ սալիկներուն մէ՞ջ, վըրա՞յ): Անխառն ժայթք, որ նօթաներուն մէջ չէ բնաւ, ոչ ալ խմբավարի ճպտոին ներքեւ: Երաժշտութիւնը անխառն անցումն է... անոր որ կ'անհետանայ: Վայրկեանին մէջ: Վայրկեանին մէջ՝ վայր հոսող:

Արդ՝ քերթուածը, որքան կշռոյթ ու ճայն ըլլայ, չի դադրիր տեսանելի ըլլալէ: Անոր ճայնը կապուած է տեսանելիութեան, իրբեւ անտեսանելի, բայց լսելի մէկ եզրը տեսանելիին: Քերթուածը խմաստութիւնն է Թօփալեանի համար: Առընչուած է իմաստին, այս կամ այն ձեւով (միշտ որոշելի): Իսկ երաժշտութիւնը ոչ մէկ ձեւով իմաստութիւն է, ոչ մէկ ձեւով նչանակութիւն: Որքան ալ քերթուած ու երաժշտութիւն կը պատկանին բարձրին, ամէն մէկը կը պատկանի տարբեր կարգի մը: Երաժշտութիւնը քերթուածին անդինն է, ոչ այնպէս մը որ քերթուածը տեղ մը կ'աւարտի ու կը սկսի երաժշտութիւնը, այլ այնպէս որ երաժշտութիւնը կու գայ, կը կազմէ քերթուածին բարձր մտերմութիւնը: Երաժշտական պատկերը եւ բանաստեղծական պատկերը կը գտնուին այն համանմանութեան մէջ որ կը գտնուի նկարչական պատկերին ու բանաստեղծական պատկերին միջեւ: Ամէն մէկը անջատ է միւսէն: Ամէն մէկը մխւսին համար ճայրն է, ամէնէն հեռաւորը, ամէնէն օտարը: Իսկ ամէնէն օտարը ոչ թէ դուրսն է, արտաքին է, այլ ներսը, այն ամբողջին զոր Թօփալեան, ուրիչներու պէս, կը կոչէ արուեստ: Արդ՝ որքան քերթուած մը ճգտի իր մխւսին, երաժշտութեան կամ նկարչին, այնքան կը թելադրէ պարապը որ կայ իր մէջ, իր բացը: Երաժշտութիւնը չէ եղած որպէսզի քերթուած մը ամբողջանայ, ինչպէս կը կարծեն որոշ երաժիչտներ, որոնք մեղեդի մը կը փակցնեն քերթուածի մը որ արդէն պէտքը չունի. այս ըսելով չեմ զատապարտեր երգը կամ օփերան. երաժշտութիւնը այս ներքին ճգումին մէջ է որ

Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆԷՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՈՒ ԲԱՑԻԿՆԵՐ Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻՆ

– 1 –

Հալէպ, 29 Յունիս 1929

Սիրելի Պր. Բալուեան,

Ամենամեծ հաճոյքով ստացայ Ձեր նամակը: Գաղափարները զուգորդութե՞ն թէ ինչի՛ վերագրել այս պարագան՝ որ ես ալ կը պատրաստուէի Ձեզի գրել, նախ շնորհաւորելու Ձեզ՝ այս անզուգական հրատարակութեան համար, զոր արդէն տեսած էի եւ յետոյ ունենալու օրինակ մը անկէ:

Բարեկամիս Աւետիսեանի թելադրութիւնը Ձեզի՝ իմ մասիս, աւելի եւս կը քաջալերէ զիս, յայտնելու որ պիտի աշխատիմ կարելիութեան սահմանին մէջ օգտակար ըլլալ «Զուարթնոց»ին[1]: Ցոյս նամ՝ հայ մամուլի անտանելի տափակութենէն, եւ ձանձրացած միջակութենէն հայ մտքին արտայայտութեան, թերթի ընթերցող ըլլալէ կը զզուչնամ: Բայց ահա յայտնութիւն մը –«Զուարթնոց»ը, իսկապէս նոր դիմագծով եւ միջակութենէ վեր արուեստի իսկական բարձրութեան վրայ: Ցայտնութիւն մըն է ան:

Օննիկը երբ այստեղ կը գտնուէր, միշտ կը մտածէինք ու կը խորհէինք դեղարուեստական երիտասարդ չրջանակ մը ըստեղծել: Ինք Ձեր մասին կը խօսէր խանդավառութեամբ եւ զովեստով, եւ յիրաւի, արուեստի Ձեր հասկացողութիւնը մեղի հիացում կը պատճառէ: Պր. Սէթեանն ալ արդէն իր համակրութիւնը կը յայտնէ «Զուարթնոց»ին:

Բաժանորդագրուելու հրաւէրին ի պատասխան՝ ներփակ կը ստանաք 100 ֆրանք, երկու օրինակի փոխարժէքը, որոնք կը խնդրեմ, որ ղրկէք հասցէիս, իսկ ստանալէս յետոյ պիտի աշխատիմ երիտասարդ չրջանակի մէջ տարածել «Զուարթնոց»ը, նոր յաճախորդներ ապահովելով: Պէտք է աշխատիլ («քաջալերել» բառը զոր գործածած էիք, չի-տակը քիչ մը խորթ կու գայ ինծի, չեմ հաւատար որ հացագործը «քաջալերելու» համար հաց կը գնեն...):

Կը ներփակեմ նոյնպէս, կողքի գրադանկար մը, զոր գծեցի Ձեր նամակը ըստանալէ յետոյ, որպէս համակրական փոքրիկ արտայայտութիւն մը: Եթէ յարմար տեսնէք, ի հարկէ, պզտիկցնելով քիչէ կրնաք չինել: Զարդանկարչութեան մէջ կը սիրեմ հին հայկական մոթիֆները եւ արդիական արուեստը համադրել. այս ուղղութեամբ բաւական

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԻՄ ԱՌԱՆՁՆԱԿԵԱՑ ԲԻԶԱՆԴԸ...»

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Հազար ինը հարիւր յիսուն՝ Մայիս:

Նոր հասեր էի փարիզ. ո՛չ ոք կը ճանչնայի:

Հայրս հակառակած էր մեկնումիս: Մայրս գաղտնօրէն երեք հասցէներ սահեցուցած՝ դրպանս... հեռաւոր ազգականներ են, մրմնջելով: Գնա՛, տե՛ս անդամ մը գիրենք: Անդործ երիտասարդ էր իմ «տիպդոսը» այդ օրերուն: Երկու առաջին գանգերս հեռու էին զիս քաջալերելէ: Ամիսներ եղ մինչ ներկայացայ՝ իրրեւ դործօն քիմիագէտ: «Հա՛, դուն Անիին տղո՞ն ես... Սիրեցի՛ր մեր Փարիզը...» եղաւ բացադանչութիւնը:

*
**

Երրորդ հասցէն մօտակայ արուարձանն ներքին Անկիւնը ցոյց կու տար. վարանեցայ հեռաձայնելու:

Հեռաձայնեցի: Հրաւիրուեցայ:

Օրերէն կիրակի էր: Առաջին ժամերէն յայտնի եղաւ որ մեծ եղբօր մը զգացումներովը տոգորուն սակաւախօս բարեկամի մը հանդիպած եմ:

Անունը Բիւզանդ էր:

Ա՛յն անձն էր հատեալ նախադասութեամբ արտայայտուող, թուխ՝ ճաղատ ու նիհար, նստած թէյի սեղանին չուրջ, որուն հանդիպեցայ աւելի քան յիսուն տարիներ առաջ:

Ի՞նչ եղան խօսակցութեան նիւթերը մեր հանդիպման առաջին ժամերուն:

Նկարչութիւն, դրականութիւն, երաժշտութիւն: Մինչեւ գիշեր: Երբ օդը մթագնեց, հարցուց՝ «ո՞ւր կը մնաս»:

– Պանդոկ, Քարթիէ Լաթէն:

– Ձե՞ս ուզեր մեզի գիշերել:

– Առաւօտ կանուխ պէտք է գործատեղի ըլլամ, առարկեցի:

Ձաչեցինք ու առաջնորդեց զիս կայարան: Պնդեց որ հեռաձայնեմ տպարան, իր գործատեղին: Ու հասցէն տուաւ բաժանումի պահուն:

– Եկո՛ւր, ըսաւ, – աւելի երկար խօսակցինք:

*
**

Ցաճախ, երբ որ կարենայի, հրճուանքով պիտի երթայի չաղակրատել իր հետ, Ռիւ Ռիչէ, տպարանին դիմաց գտնուող սրճարանը:

Սուրճ մը կ'առնէինք ու երկար ժամեր կը մնայինք հոն: Զիրար ճանչցանք կը խորհիմ առաջին հանդիպումներուն ընթացքին: Ո՛չ մէկ բան փոխուեցաւ տարիներու ընթացքին մեր սերտ յարաբերութիւններուն մէջ:

Վստահելի բարեկամս եղաւ Բիւզանդ:

Պերճախօս չէ՛ր ան, բայց երբ նիւթը արուեստի չուրջ էր, թունը կը փոխուէր, մինչեւ իսկ անհանդուրժող կրնար դառնալ: Վճռական կ'ըլլար գատաստանը: Չէի համարձակեր քննադատական ոգիով մօտենալ քանի չունէի հոգեկան հեռաւորութիւնը: Ու հաւատաւորին ուժովը կը վիճէր, մանաւանդ նկարչական մարզէն ներս: Արտայայտապաշտ իր տեսիլքին բարախօսն յուզականութիւնը կը զգայի:

Երբ երաժշտական մարզը ըլլար, իմ նախընտրած նիւթս, մեծ հեռաքրքրութեամբ կը հետեւէր:

Ժամանակը կը մոռնայինք. նաեւ տրպարանը: Ցաճախ կը կանչուէր մեքենային գլուխը: Ակամայ, մելամաղձոտ կը բաժնուէինք:

Երբ խօսուէր բանաստեղծութեան չուրջ, երբեմն կը յանդգնէի ցոյց տալ ինձմէ տողեր որոնց հանդէպ կնքիչ տկարութիւն ունէի այդ տարիներուն:

Գրուած կը մնան այդպէս, երեսունի չուրջ:

– Շարունակէ՛... – կ'ըլլար միշտ թելադրութիւնը: Կարծիք չէր յայտներ: Երբեմն միայն դրպանը կը սահեցնէր թղթիկս, Անդաստանին համար է, ըսելով:

*
**

Տարիներ ետք երբ կեանքիս փորձադէտ-քիմիագէտի չրջանը առողջական պատճառաւ կանուխ ընդհատուեցաւ, տեսնելով նկարչութեան հանդէպ հակումս ու հետաքրքրութիւնս, ցուցասրահի մը պատասխանատուութեան առաջնորդողը դիս Բիւզանդը եղաւ:

Հետզհետէ զօրացող մեր ընկերական կապերը կը մղէին նաեւ երեւակայութիւնս Բիւզանդ Թօփալեանի նկարչական ու բանաստեղծական զոյդ աշխարհներուն մէջեւ լրացուցիչ աղերս թէ զուգահեռներ որոնելու:

Գրեթէ ամէն կիրակի ցերեկէ ետք Անկէն կ'երթայի յիսունական թուականներուն, տեսնելու Բիւզանդին նկարչական աշխատանքը:

Անխօս կը մնար: Առանց չեղումի կը յառաջանար կարծես յաւիտենական պահնջէ մը դրդուած:

Երբեմն արտայայտապաշտ իր ոճը գերիրապաշտ դրուշմ կ'առնէր: Պահ մը ետք գրպանէն բանաստեղծութեան պատառիկ մը կը հանէր: Անճարն կը կարդար: Կու տար որ կարդամ: Կարծես յանկարծ խորհրդաւոր կապեր ներզգալով իր այդ երկու աշխատանքներուն միջեւ:

*
**

Պատկերասրահին մէջ իր իսկ գործերով կազմակերպուած առաջին ընդարձակ ցուցահանդէսը ո՛չ միայն ուրախութիւն բերաւ բոլորիս, այլ նաեւ արժանացաւ յայտնի քննադատներու դնահատանքին: Ի մասնաւորի յամրագոյն երանգները իր վրձինին: Ցետոյ այդ նո՛յն ցուցահանդէսէն կարդ մը գործեր Երեւան ալ ցուցադրուեցան իր իսկ ներկայութեան: Մեծ էր հոգեկան գոհունակութիւնը:

*
**

Իրա՛ւ նկարի՞չ, թէ իրա՛ւ բանաստեղծ:

Երկո՛ւքն ալ:

Կարելի չէ չտեսնել Թօփալեանի նկարած երեւակայական քաղաքներուն մէջ երազային աշխարհ մը: Ուխտաւոր ձիաւորներ որոնք մեզ կ'առաջնորդեն անդունդին եղրը, վերացական ուրիշ մէկ աշխարհ: Բանաստեղծը մտած ըլլար իր նկարչական աշխարհէն ներս: Թօփալեանի այդ ձիաւորները խստաբարոյ առեղծուածային դիմագծով յուշարարները ըլլային կարծէք կորսուած աշխարհի մը: Գերիրապաշտ հով մը կ'անցնէր ձիաւորներու այդ անյաղթ թափօրներուն վրայէն, որոնց կը յաջորդէին յաւերժահասեր, յակինթեայ զարդարանքներով:

*
**

Ժամանակը թունալից ազդակ մը չէ՞ր Բիւզանդին համար, երբ չունէր կարելիութիւնը զայն ամբողջովին յատկացնելու իր նկարչութեան: Կրցած է՞ր լիովին արժեւորել իր նկարչական ձիրքը, գագաթնակէտին հասցնել զայն:

*
**

Թռիչք կայ անկասկած իր բանաստեղծութեան մէջ: Երբեմն խօլ երկիւղ: «Անդաստան»ի տարիներն էին: Հաստատ համոզումը ունէր Բիւզանդ Թօփալեան արուեստի գործին անխուսափելի ու անփոխարինելի ազդեցութեան մարդոց հոգեկան կեանքին վրայ: Բարերար ուժը ներգործական արուեստի գործին: Ու իր հրատարակած «Անդաստան»ն ալ լաւագոյն ապացոյցը չէ՞ր այդ համոզման: Տասնրութ պէսպիսուն հատորները անոր անհովիւ մնացին: Ոչ ոք պիտի համարձակէր կամ յանդգնութիւնը ունենար զայն չարունակելու: Ու «Անդաստան»ը մնաց Բիւզանդ Թօփալեանին կերտած ճոխ ու դիւրաբեկ արուեստի հատընտիրը:

Համընթաց կը մնան իր նկարչական արուեստին՝ ի մասնաւորի գոյներու ներդաշնակութիւնը եւ գիծերու բիւրեղացման ինքնեկ կերպը որոնք փափկօրէն կ'աղերսեն մամռող իր յուշարկու բանաստեղծութեան:

Կարդացուին Թո՛ղ հայ ոգիէն բխած տողերդ Բիւզանդ: Ձեռքերովդ ալ որմեցիր զանոնք քմահաճ մեքենային գլուխը չարելով... չարելով գիրեր... գիրեր... գիրեր անտրտունջ:

Զոհողութի՛ւն եղաւ հայ տարին նուիրումդ:

Բանաստեղծ՝ միտք գրգռող ինքնատիպ նկարիչն ալ էիր՝ չնչասպառ քու խրոխտ ձիրքերուդ գերին:

Փարիզ, Ապրիլ 2003

Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆԷՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՈՒ ԲԱՑԻԿՆԵՐ Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻՆ

(Սկիզբը Դ. էջ)

կ'ըլլայ ինքզինք: Քերթուած մը, իր արդին, պակասաւոր երաժշտութիւն մը չ կամ զայն գերազանցող խմաստաւոր արուեստ մը: Բանաստեղծութիւնը, քանի որ ան է խնդրոյ առարկան ի վերջոյ, կրնայ բացուիլ ինքն իրեն միայն երբ գոհուի երաժշտական աստուածներու պատուանդանին. այդ գոհաբերումը չի միտիր կորսուած միութիւն մը հիմնել կամ «ամբողջական արուեստ» մը յօրինել (վանէբի, խորհրդապաշտներուն եւ դեռ շատ մը ուրիշ -պաշտներու միրաժը): Այդ գոհաբերումը չի դիմեր մոռացումին, երաժշտական կաղապարի մը կապկումին, այլ իրեն համար ամէնէն տարբերի, ամէնէն զատորոշելի թափանցումին, որ դեղեցկութիւնն է իրրեւ ձայնաւոր ձեւ: Ինչ որ կը գոհուի նչանակութիւնն է, կը գոհուի որպէսզի յատնէ, առանց զանցումի, իրրեւ երաժշտութիւն: Իսկ այն առեն բառը կը դառնայ պատկեր: Ոչ թէ լսողական պատկեր, կամ նչանակալից նկար, այլ համադրական քերթուած: Ուստի քերթուած մը որ կը խորագրուի «Վայրանկար» պարզ նկար մը չէ վայրի մը որ կարելի ըլլար նկարագրել: Անիկա քերթուածին անունն է իրրեւ երաժշտական պատկեր:

Աստուածները գուցէ ուրիշ բան չեն այլեւս եթէ ոչ պատկերներ, որ քերթողութիւնը կ'ընծայէ մեր ականջին:

Գ. Պ.

(1) *Զրոյց*, հատոր Բ., Գահիրէ, 1961, էջ 255:

(2) Նկարիչին մասին, ի միջի այլոց, տե՛ս. *L'Epopée de Puzant Topalian*, textes de V. Godel, J. Groffier, R. Ville, etc., Paris, 1966.

(3) Բանաստեղծին մասին գրած են Օշական (Սիոն, 1937), Հ. Բալուեան (Զուարթնոց, 1937), Գր. Շահինեան (Հառնտիր, 1962), Վ. Գաբրիէլեան (Սփիւռքահայ դրականութիւն, 1987), Մ. Թէօլէօլեան (*Դար մը գրականութիւն*, Բ., 1977), գուցէ նաեւ ուրիշներ: «Անդաստան»ի մասին տե՛ս. *Cinquante ans de littérature arménienne en France*, CNRS Editions Paris, 2001. Հանդէսի մատենագիտութիւնը կազմած է Ն. Գամպուրեան («Հասկ» Հայագիտական տարեգիրք, Անթիլիաս, 1995): Այս գրութեան երկայնքին կը բաւարարուիմ այն ինչով որ կը նկատեմ հիմնական, մէկդի կը ձգեմ թիւր, հապճեպ կարծիքներն ու գնահատումները, որոնք, ինծի կը թըւի, երկին հետ նակատում չեն փորձեր:

(4) «Արեւագալ»ի առթիւ գրած իր յօդուածին մէջ Օշական նկատած է «գիրքը մասնաւորող նկարագիման յօրինումները», որ կը նկատէ «յայտնութիւններ... երբոդին հոգեկան ալոտրժականերէն» («Սիոն», Փետրուար 1937, էջ 63): Օշական կ'ոգեկոչէ խորհրդապաշտները, ինչպէս միշտ կը մոռնայ կամ կ'անգիտանայ ապագայապաշտները: Ապագայապաշտութեան անգիտացումը կը ձգեմ ուրիշ առիթի:

(5) Ամենախիստ բննադատներն մէկը՝ Գր. Տիշ, Թօփալեանի առիթով չի վարանիր գրելու. «Գրողն է որ կը նկարէ, պարզապէս գրիչի տեղ վրձին գործածելով եւ գրականութիւն ընելով գծելու փոխարէն: Այսպէսով կը ստեղծուին անճառական նկարներ, հազիւ ձեւ ստացած, հազիւ "ընթեռնլի"» («Անեկան», Պէյրութ, Գարուն 1967, էջ 104):

(6) Տպուած է երեք հատրնտիր էերթըւածներու հատորներ, Երեւան 1968, Փարիզ 1970 (*Ժամանակակից սփիւռքահայ բանաստեղծութիւն* շարքով) եւ Գաթրանի թիւ 4 տետրակ՝ *Դաչտանկար*–ը 1976, Կ. Պատմաճեանի ներածութեամբ: Աստնիք նշանները են Թօփալեանի արտադրութեան տրամադրումին դէպի ընթերցողը. բայց ընթերցողը ո՞ր չափով իսկ տրամադրուած է ընկալելու այս բանաստեղծը, ահա հարցում մը, որ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ մեր գրական աւանդութիւնն ու խոտոր «բարբերը»:

(7) Շատ բան, Թօփալեանի մօտ, կու գայ մեր բանաստեղծական աւանդութենէն, ի մասնաւորի Վարուժանէն, Մեծարենցէն, Թէքէեանէն, երբեմն նոյնիսկ իր ժամանակակից Սարափեանէն: Ասիկա իրացումի անհրաժեշտ փուլէ մը անդին չերթար: Կը նշանակէ սակայն որ բանաստեղծութեան ճորոգումը կ'անցնի նախորդներու ճանաչումէն, այսինքն՝ ըմբռնում–բարձումէն:

(8) *Ժամանակակից Սփիւռքահայ բանաստեղծութիւն* շարքի Թօփալեանի յատկացուած հատորին մէջ, «պերճ»ը դարձած է «կարճ»: Հրատարակիչը կ'ըսէ որ «Գրքոյկը կազմուած է ըստ հեղինակի նախընտրութեան»: Պէ՞տք է ենթադրել որ եղածը վրիպակ չէ եւ սրբագրութիւն է: Ի հարկէ կարճը նոյնքան ընդունելի է, որքան պերճը, անմիջապէս հակադրուելով անոնկին:

(9) Տե՛ս. «Արուեստի շուրջ» յօդուածը, «Արեւմուտք», Փարիզ, Բ. տարի, թիւ 56, 1946 Ապրիլ 7: Անշուշտ հոս կան արձագանգները Սարթրի առաջարկած «յանճնառու» գրականութեան յղացքին:

(10) Ոչինչ այնքան նեղացուցիչ է որքան չկարենալ էջաթիւերը տալը, պէտք է գիտնալ որ Թօփալեանի բանի մը հատորները զուրկ են ատոնցմէ:

(11) Թօփալեան գրած է «Արուեստը երջանկութիւն» խորագիրով յօդուած մը, «Գրական ամսաթերթ», Փարիզ, Յունուար 1962, թիւ 2:

(12) «Կեանք եւ արուեստ», Փարիզ, 1937, թիւ 7, էջ 150:

(13) *Մայրիներու չուքին տակ*, Անթիլիաս, 1983, էջ 68–69:

(14) Քերթուածը ունի ֆրէօյտէն բնաբան մը ֆրանսերէն, յաճախ մէջբերուած. «Le dernier poète ne mourra qu'avec le dernier homme» (Վերջին բանաստեղծը պիտի մեռնի միայն վերջին մարդուն հետ):

Փարիզ, Ապրիլ 2003

Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆԷՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՒ ԲԱՑԻԿՆԵՐ Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻՆ

(Շար. Գ. էջէն)

ժամանակէ ի վեր կ'աշխատիմ: Եւ յետոյ բանաստեղծութիւններ ունիմ, զորս թէքէեանը տեսնել ուզած էր, ղրկեցի իր դիտողութիւնը ստանալու համար: Ինքզինքիս չատ չեմ ներած մամուլի մէջ երեւիլ, մինչեւ հիմա գրած եմ ես ինծի համար:

*
**

«Զուարթնոց»ի համար ուրիշ փոքրիկ ծառայութիւն մը. ամէն թիւին կ'ուզեմ մէկ–երկու hors-texte *նկար տպագրել, հայ երիտասարդ նկարիչներու գործերէն. ընտրութիւնը Զեզի կը թողում, քիչ–չէն հոն չինել տուէք (Հալէպ՝ չինող չը–կայ գրեթէ) թուղթը եւ տպագրութիւնը սիրով յանձն կ'առնեմ տպագրել տպարա–նիս մէջ եւ ուղարկել Զեզի: Գիտէք, գե–ղեցիկ եւ սիրական առարկայ մը պիտի սիրէինք տեսնել գեղեցիկ տուփի մը մէջ. ուրեմն մեր* moderne *տեսողութիւնը իրաւունք չունի՞ առաջին առթիւ պահան–ջելու այդ գեղեցկութիւնը սիրական էջե–րու վրայ...:*

Վստահ եմ որ ասկէ յետոյ արուեստի սիրահար մեր հոգիները իրար պիտի կըր–նան հասկնալ:

Անկեղծ յարգանքներով
Ձերդ
Բիւզանդ Թօփալեան

Կը ղրկեմ քանի մը տող «բանաստեղ–ծութիւն», Ձեր տպաւորութիւնն ու թե–լադրութիւնը հասկնալու համար[2]:

*
**

– 2 –

Հալէպ, 27 Օգոստոս 1929

Սիրելի Բալուեան,

Ստացայ սիրալիր եւ անկեղծ նամակդ: Ձեր անկեղծ թելադրութիւնները ու դատումը՝ ղրկածներուս մասին, մեծ սիրով կ'ընդունիմ, եւ կը ցաւիմ որ ա–ւելի մօտէն հաղորդակցութեան մէջ ըլ–լալու հնարաւորութիւնը կը պակսի մեզի: «Զուարթնոց»ները ստացայ եւ մեծ հա–ճոյքով թղթատեցի վերջին թիւերը.– Ա–ռոյգ եւ երիտասարդ չունէ մը կայ հոն, որ բնականաբար մեր սրտին պիտի կրնայ խօսիլ՝ նորափթիթ ու գեղեցիկ աղջկայ մը աչքերուն նման: Սակայն պիտի թոյլ տայի՞ր որ մի քանի փոքրիկ նկատողու–թիւններ ընեմ իմ կողմէս:

*Արուեստի նուիրուած պարբերականի մը համար տեսական մասը (Գեղագիտա–կան հարցեր) կարեւոր է, չէ՞, այդ՝ կը պակսի «Զուարթնոց»ի մէջ: Ասկէ դուրս՝ բովանդակութիւնը չատ լաւ է: Կրկնապէս կը թղթատեմ կոր զայն: – Նարդունիին «Զգայարանքերը» նոր են հայերէնի մէջ[3], բայց իր խենթ ու համարձակ գը–րականութիւնն ալ սիրելի է: Զարեանը[4] իր մեծարժէք ու հոյակապ էջերով մեծա–գոյն վայելքը կը պատճառէ ինծի: Սա–րաֆեանը՝ բոլորովին ջիղ եւ նորութիւն, ուշագրաւ՝ իր վերջին արձակով[5]: Պէտ–չիկթաշլեանը ինչո՞ւ կը չփացնէն, իր տաղանդը կրնայ աւելի յղութեան տա–նիլ. («Փարաւոն Սէմ–Անոնը» ըստ իս ոչնչութիւն մըն է, «Սիդոննա»ն՝ արուեստագէտի գործ): Քէպապճեանի զար–դանկարները՝ moderne *արուեստի խի–զախ եւ լուսաւոր գիծեր: Իսկապէս լաւ գործեր ունի: Սակայն, ներեցէք որ «Զուարթնոց»ի 4 եւ 9–րդ էջերու զարդե–րը դուրս նետեմ, աւելորդ գործեր են. իսկ «Երաժշտութիւնը» նրբին արտայայ–տութիւն չունի[6]: Միւս պատկերներն ու գրօքինները քիչ մը չատ հասարակ են. Թամիրեանցի «Համաստեղը» վրիպած՝ թեքնիքի տեսակէտով: –«Գեղարուեստա–կան կեանքը».– Ահա՛ լաւագոյն բաժիններէն մին, որ դժբախտաբար բոլորովին վտարուած է վերջին թիւէն: Խնդրեմ, ընդլայնեցէք այդ բաժինը: Հայ երիտա–սարդ նկարիչներու գործերէն գոնէ սեւ արտատպումներ անհրաժեշտ են. նկար–չական բաժին մը չնորհեցէք ամէն ան–գամ մեզի: Մոռցայ յիշել ձեր յօդուած–ները: Դուք ամէն կերպով արուեստի մեծ քննադատ մը ըլլալու սահմանուած էք: «Սիդոննա»ն ո՞վ կրցաւ այնքան լաւ քըն–նադատել[7]:*

*
**

Ձեր տուած ծանօթութիւնները բաւա–կան խօսուն են, այն դժուարութեանց մասին, որ կը հանդիպիք վարչական գոր–ծերու մէջ: 400 սպառումը չափազանց քիչ է, ապրեցնելու համար այս մեծա–ծախս գործը: Սիրելի Հրանդ, ամէն թի–ւին 3700 ֆրանք քիչ գումար չէ, եթէ ու–զէիր ինծի վստահիլ տպագրութիւնը, պիտի կրնայի այդ գումարին կէսով տը–պագրել այստեղ: Մորհէ՛ այս մասին եւ դէպ ինծի լայնօրէն: Մինչ այդ կ'ուզէի նախորդ առաջարկութիւնս իրագործել, եթէ քիչէները ուղարկէիր: Ա.յդքան փոք–րիկ ծառայութիւն մը պէտք է ընեմ:

Փարիզէն դուրս գալու Ձեր տրամա–դրութիւնը մեզ չատ ուրախացուց. այդ կարեւոր է Զեզի համար: Երանի թէ մի–ջոցները ներէին իրագործելու զայն: Շատ սիրով պիտի ուզէի թիւ մը հանել հոս, մանաւանդ թեքնիք դժուարութիւններս բաւական հարթուած են: Ես նոր մեծ մա–մուլ մը ունեցայ:

*
**

Աշխատութիւններուս մասին ծանօ–թութիւն կ'ուզէք: Թէքէեանին ղրկած էի քերթուածներս. նամակ մը գրած էր եւ իր գոհունակութիւնը յայտնած, դրուա–տական տողերով եւ ազնուօրէն թելա–դրութիւններ ընելով:

Առհասարակ Ֆրանսերէն կը կարդամ. –ներկայիս Samain*ը կը կարդամ կոր: Ինքդոյչ բանաստեղծութեան գլուխ–գոր–ծոցներ ունի այս մեծ մարդը: Անգլերէն կը կարդամ ներկայիս* Krishnamurti*:*

Մի քանի նոր տողեր կը ներփակեմ. ե–թէ չարմար գտնէք, հրատարակեցէք[8]: Կը խոստանամ չուտով զարդանկարներ ու–ղարկել:Ներկայիս քիչ մը նկարչութեամբ կը զբաղիմ. եթէ հոս ըլլայիր, որքա՜ն պիտի կրնայիր օգտակար ըլլալ: Ես ալ մտադիր եմ անգամ մը Հռոմ, Փարիզ, Վիէննա անցնիլ, արուեստի նոր ուղ–ղութիւններուն մօտէն հաղորդակից ըլ–լալու համար:

Կ'ուզէի քերթուածներս փոքր հատորով մը հրատարակել[9]: Մի քանի զարդանկար–ներով, այս մասին կարծիքդ ի՞նչ է:

Եղբա՛յր, արուեստը իմ հոգիիս մէջ չեմ գիտեր ի՛նչ հրէշ մըն է. վայրկեա՛ն մը նորմնիսկ հանգիստ չունիմ. առանց ար–ուեստի չունչին կը զգամ թէ պիտի խեղ–դուիմ:

Ներկայիս մտերմական չրջանակ մը ունինք, արուեստասէր երիտասարդներէ կազմուած, Ա. Արմաւունի, Վարուժ–նակ, Նալպանտեան (երաժիշտ), Մխիթ–եան (նկարիչ) եւ մէկ երկու ուրիշներ: Ո՞րքա՜ն կ'ուզէինք Զեզ ալ տեսնել մեր մէջ, ըլլայ ժամանակի մը համար:

Ձեր այդտեղի մտաւորական – ընկե–րական կեանքի մասին կ'ուզէի տեղեկու–թիւններ ստանալ, չատ հետաքրքիր եմ այդ մասին: Կը յուսամ թէ գրէք յաճախ:

«Զուարթնոց»ները ղրկեցէք չուտով:
Սիրալիր զգացումներով
Բիւզանդ Թօփալեան

– 3 –

Հալէպ, 3 Հոկտեմբեր 1929

Սիրելի Բալուեան,

Ստացայ 15 Սեպտեմբեր թուակիրդ մեծ գոհունակութեամբ: Գեղեցիկ տողե–րուդ մէջէն մտերմական անկեղծութիւն մըն է որ կ'արտացոլայ: Պէտք է խոստո–վանիմ, որ գերագոյն հաճոյք մըն է ինծի համար միչտ աչքիս առջեւ ունենալ ձեռագիրդ, որպէս հեռաւոր բարեկամի մը հոգիին մէկ նկարը: Նախ կ'ուզեմ չը–նորհակալութիւնս յայտնել քերթուածնե–րուս մասին ըրած դիտողութիւններուդ համար, եւ որոնք կ'ընդունիմ սիրով: Կրնամ ըսել որ բոլոր թերութիւններուս վրայ՝ իմաստակ չըլլալու առաւելութիւ–նը ունիմ: Մինչեւ այսօր չկրցայ ստա–նալ «Զուարթնոց»ի 5րդ–ը, կարծեմ մինչեւ հիմա հրատարակած ըլլալու էք: Ձեր աշխատանքը ուղղակի անձնազոհու–թիւն է. բանուորական ա՛յդքան յողնու–թիւններէ վերջ, այնքա՛ն խմբագրական գործեր, վարչական անտանելիութիւն–ներ... Մաղթենք եւ աշխատինք որ բան–ւորական չապիկը «դէն չպրտես», միան–գամընդմիչտ եւ նուիրուիս ուղղակի մը–տաւորական աշխատանքներուդ: Ես վըս–տահ եմ որ այդ՝ կարելի է, եթէ միւս բոլոր ընկերներդ ու աշխատակիցներդ խօսքէն գործի անցնելու բարի կամեցո–ղութիւնը ունենան:

Կը ներփակեմ [°] ֆրանք[10]: Վերջին անգամ ստացայ միայն 10 թիւ, իսկ ես ուզած էի 10 չարք, 10 բաժանորդի հա–մար. ուրեմն ամբողջացուցէք այդ չար–քերը որպէսզի աշխատիմ նորեր ալ ապա–հովել:

Այս թիւերը ստանալէս յետոյ կը գան–ձեմ բաժնեգիները: Ձեմ ուզեր հատուա–ճառութեամբ ծախուիլը:

Բարեկամներս արդէն չեն կրնար կոր մերժել եւ քիչ մը կը զարմանան վար–մունքիս: (Ես որ միւս բոլոր «Գրական–գեղարուեստական» հաւաքածոները կ'ար–ժէքաւորէի... հայհոյանքով միայն):

*
**

Ձեր ընկերական կեանքի մասին տուած տեղեկութիւններէդ չափազանց գոհ եմ: Մեր միւս տղոց եւս կարդացի: Ճամե–նայն դէպս չատ նախանձելի միջավայր մը ունիք, որմէ մենք զրկուած ենք: Ա.–ւեստասէր այս երիտասարդութիւնը ի հարկէ վառ պիտի պահէ աշխատելու Ձեր եռանդը:

Սիրելի Հրանդ, ուրախ եմ քեզի յայտ–նելու որ այս ձմեռ Փարիզ պիտի ըլլամ: Մեծ եղբայրս, որ կը բնակի Bois-Colom-bes, քանի մը տարիներէ ի վեր կ'ուզէ որ անպայման իրեն մօտ ըլլամ: Մինչեւ հիմա թէեւ աննկատ թողուցի, սակայն այս անգամ արդէն որոշեցի որ 2–3 ամիս յետոյ հոն ըլլամ: Ա.րուեստով այնքան խանդավառուած եմ որ պիտի կրնամ ա–մէն խենթութիւն ընել: Հրաւէրդ՝ գիս հիւրընկալելու, մեծ ուրախութեամբ պի–տի ընդունիմ, գոնէ օրական քանի մը ժա–մեր –եթէ հնարաւոր ըլլայ:

«Զուարթնոց»ի տպագրութեան մասին թէպետեւ կրնայինք նպաստաւոր կար–գադրութիւն մը ընել, սակայն թողունք հիմա. այս մասին կրնանք հոն ալ խո–սիլ, իսկ Ռօթէնի աշխատութեանդ կա–րելի է ընթացք տալ, ղրկած նմոյշիդ համապատասխան եւ քեզի յարմար գնով (Ֆորման 280 ֆրանք): Եթէ կա–րելի ըլլայ յետաձգել, կը խօսինք այս մասին ալ: Տառերու նմոյշ մը կը ներփա–կեմ:

Քերթուածներուս մասին ըրէք ինչպէս որ կ'ուզէք. վերնագրի համար դիտո–ղութիւնդ ինծի ալ իրաւացի թուեցաւ, դրէք յարմար բան մը եւ կամ եռաստղ: Պէտք է գիտնաս որ հիմա այլեւս կը հե–տեւիմ moderne *ձեւին: Նոր չունչով (ըստ Վարուժնակի՝ չատ ուժեղ) մի քա–նի քերթուածներ ունեցայ. յաջորդով կը ղրկեմ: Իսկ հատորով հրատարակութեան խնդրին գալով, կ'ուզէի չատ սահմա–նափակ օրինակներ տպագրել, բարեկամ–ներու եւ սեղմ չրջանակի մը համար. հիմակուհիմա հրատարակութիւն ըսե–լով այդ կը հասկնամ միայն, որովհե–տեւ ձեռքով գրելէն դիւրին է ինծի հա–մար:*

*
**

«Զուարթնոցի Աչխատանոց»ը հիանա–լի գաղափար է: Գոնէ այս ձմեռ կազմա–կերպութիւն մը ունենար: Նոյնը կը թե–լադրես մեզի, պիտի ուզէինք ընել եթէ իսկապէս աչխատող տղաք ունենայինք: Վարուժնակը երէկ մեկնեցաւ Դամասկոս, Փիրանեանը՝ Մարսէյլ (արդէն հին սե–րունդին կը պատկանի՝ խօսքը մէկըր–նիս). Սեթեանը բազմազբաղ եւ քիչ մը մենամոլ: Ունէինք Ա. Արմաւունին, կազմակերպչական գործի չատ յարմար ուժ, Ալեքսանտրէթ մեկնեցաւ դպրոցա–կան պաչտօնով: Սակայն պատրաստ է միչտ աչխատելու «Զուարթնոց»ի տարա–ծումին համար գոնէ: Ֆրանսերէնի հը–մուտ է, թարգմանական գործերով կըր–նայ օգտակար ըլլալ:

Շատ ուրախ եղայ հայ երիտասարդ նը–կարիչներու մասին ուսումնասիրութեանդ համար, անհամբեր եմ տեսնելու:

Արտաւազդ վարդապետին յօդուածը լրացուցի՞ր: «Տաթեւ»ը կը տպուի կոր արդէն[11]:

Décoratif *գծագրութիւն մը պատրաս–տելու վրայ եմ. յաջորդով կ'ուղարկեմ: Եթէ հանելիս տրամադրութեանդ տակն է: Նոյնպէս ինքնանկար մը իւղաներկ:*

Տպագրական աչխատանքներով չատ լըր–բաղած եմ, երբեմն օրական 12 ժամ կ'աչ–խատիմ չարաչար. 5–6 աչխատաւոր ու–նիմ եւ կրտսեր եղբայր մը, սակայն եւ այնպէս գործը մերն է, աչխատանք չի պակսիր:

Ինդրեմ նամակներդ մի՛ ուչացներ, ես չատ գրելիք նիւթ չունիմ, մտաւորական անապատ մը ի՛նչ կարելի է գրել: Այդ մասին ձեր խառնիճաղանճ ոստանը աւելի նպաստաւոր է:

Հիմա Նալպանտեանը եկաւ մօտս, մի քանի բաժանորդ եւս յարմարցուցած է ինք. այնպէս որ թիւերը ղրկէ անյապաղ n° 1–էն սկսեալ:

Ձերդ սիրով
Բիւզանդ

ԵՐԵՔ ԲԱՑԻԿՆԵՐ

– 1 –

/Cagnes sur Mer
25.8.1960/

Սիրելի Հրանդ,

Այսօր հասանք Բարքէնին եւ Կոստանդ–եանին մօտ:

Գեղեցիկ երկիր եւ նկարիչներու բնա–կավայր: Կը յուսամ թէ լաւ ես եւ գործերդ կը յառաջանան: Եթէ կրնաս ղրկէ ինծի մանուա մը (20·000): Կը յուսամ թէ վերադարձիս պիտի տեսնեմ քեզ:

Հասցէս.
M. Bodossian,
rue Montée des Concours,
Cagnes sur Mer, A. M.

Բարեւներով Բիւզանդ[12]

– 2 –

/Vence/[13]

Սիրելի Հրանդ,

Շնորհակալութեամբ ստացայ առաքու–մդ: Քանի մը օր Vence Գաղզուին հետ ենք որ գեղեցիկ տուն մը ունի այստեղ եւ կ'աչխատի:

Քանի մը օր յետոյ ալ կը վերադառնամ Փարիզ... ուր թերեւս անակնկալներ ու–նենամ:

Սիրալիր բարեւներով
Բիւզանդ

– 3 –

Պէյրութ, 8, 1, 67

Սիրելի Հրանդ,

Յուշահանդէսը կը չարունակուի յաջո–ղութեամբ[14]: Վերադարձի օրերը կը մո–տենան: Կը յուսամ թէ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ:

Վերադարձիս կը տեսնուինք:

Քոյդ Բիւզանդ[15]

---

(1) Նկատի ունի «Զուարթնոց»ի առա–ջին շարքը, 1929, 1931:

(2) Առաջին չորս նամակները գրուած են Imprimerie Araxի թուղթին վրայ, P. P. Topalian, 39-41, rue Tilel (Millerand), Alep, Syrie.

(3) Նկատի ունի Նարդունիի յօդուածա–շարքին սկիզբը, «Զուարթնոց», թիւ 6/7, Դեկտեմբեր 1929:

(4) Զարեան բազմաթիւ էերթուածներ տպած է «Զուարթնոց»ի մէջ, առաջին թիւէն իսկ:

(5) Սարաֆեան երկու արձակ տպած է «Զուարթնոց»ի մէջ, «Ասագ մեկուսա–ցում» (Յուլիս 1929) եւ անաւարտ մնա–ցած «Ղուկաս Այպանելի»ի վէպը (բազ–մաթիւ թիւերու վրայ):

(6) Նկատի ունի Մ. Քէպապճեանի մէկ գործը Ն. Պէշիկթաշլեանի համանուն գրութեան համար, «Զուարթնոց», 1929, Յուլիս, էջ 163:

(7) Բալուեանի յօդուածը տպուած է «Զուարթնոց»ի առաջին թիւին մէջ, Յունուար 1929, էջ 30–35:

(8) «Զարթնոց»ի Սեպտեմբեր 1929–ի թիւին մէջ լոյս տեսած է Թօփալեանի «Օրհնութեան եւ լոյսի համար» էերթուածը: Միւս էերթուածը «Եղերերգ» տըպ–ուած է աւելի ուշ, Յուլիս 1930–ին, էջ 350:

(9) Գուցէ նկատի ունի *Այգահանդէսի* էերթուածները, որոնք լոյս տեսան Հա–լէպ, 1930–ին, Թէէեեանի մէկ նամակ–յառաջաբանով:

(10) Գումար չէ նշուած ձեռագրի մէջ:

(11) Նկատի ունի Արտաւազդ վրդ. Սիւրմէեանի տարեգիրքը:

(12) Այս բացիկը ստորագրած են նաեւ Սօնա Թօփալեան, Յարութ Կոստանդեան եւ Բարգէն Պոտոսեան: Փոստային կնիքը կու տայ թուականը՝ 25·8·1960

(13) Թուականը անստոյգ բացիկ, որուն ետեւ Թօփալեան գծագրութիւն մը ունի:

(14) Նկատի ունի «Կալըրի Մանուկ»ի ցուցահանդէսը:

(15) Բացիկին մէկ կողմը Սօնա Թօ–փալեան գրած է. «Հակասութիւններու այս տարօրինակ ու շատ գեղեցիկ երկրէն կը ղրկեմ ձեզի իմ սիրալիր զգացում–ներս»:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 3
MARDI
3 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·700 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·700

ՕՊԻԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳ
համաշխարհային եւօրեայ մայրաքաղաքը

Համաշխարհային ուշադրութեան կեդրոնի մը վերածուած էր ցարերու մայրաքաղաքը, հիմնադրութեան 300–ամեակին առթիւ պատրաստուած հանդիսաւոր նըշումներուն պատճառով: Անոնց ծրագիրը պատրաստուիլ սկսած էր նախագահ ԵԼցինի չրջանէն. Պուտինեան իշխանութիւնը ասկէ եւս չեշտեց հիւսիսային մայրաքաղաքի անոր յատուկ կարգավիճակը: Նախագահ Պուտին երբ տակաւին նախագահի պաշտօնակալ էր, Նեւայի ափերը ընտրած էր մեծ պետութիւններու դեկավարները ընդունելու համար: Անոնց այդ մայրաքաղաքին առաջին հիւրերը եղան Բրիտանիոյ եւ Ճափոնի վարչապետները:

300–ամեակի նշումները (Մայիս 30 – Յունիս 2) խմբած էին քանի մը տասնեակ պետութեան առաջնորդներ, ՄԱԿ–ի եւ ԻՆԵՍՓՕ–ի դեկավարներ: Պաշտօնական հիւրերու թիւը 15 հազարի կը հասնէր: Հանդիսութիւններուն համար վայր ընտրուած էր նոր կառուցուած Համագումարներու պալատը որ մօտը կը գտնուի վերջերս 200 միլիոն տոլարի նորոգուած Կոստանդինեան պալատին: Հոն կը գտնուի «դիւանագիտական դիւզակն ալ որ օթեան կը ծառայէ Եւրոպական Միութեան պետութեան դեկավարներուն: ՄՆ–ու, Չինաստանի, Հնդկաստանի նախագահները քաղաքին կեդրոնի հնագոյն պանդոկները կ'իջեւանէին:

Պատշաճօրէն ընդունելու համար բարձրաստիճան բոլոր հիւրերը, քաղաքին ներքին դործերու եւ պաշտպանութեան համակարգերը ամիսներէ ի վեր կը պատրաստուէին: Գաղտնի ոստիկանները խուզարկած էին թափօրին անցքին մօտակայ բոլոր բնակարանները. երբեմն, մինչեւ իսկ փակել տալով պատուհաններ եւ լուսամուտեր: Զէնք ունեցողները քննութեան տակ առնուած էին, ինչպէս նաեւ պահապաններու, ապահովութեան բոլոր մասնաւոր ընկերութիւնները: Չինավաճառներուն արգիլուած էր որեւէ զէնք ծախել: Լքուած չէնքեր, կամ ձեղնայարկեր փակուած էին, աղբամանները վերցուած:

Հանդիսութեան օրերուն քաղաքին կեդրոնի մետրոյի կայարաններն ալ փակուած էին: Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու անցնելիք ճամբաները ամէնէն ամուր պահուած գաղտնիքն էին: Կային մարտավարական մանրամասնութիւններ ալ որոնք կը զբաղեցնէին ճամբու ոստիկանները. անհամար կատախոմբերէն որոնք անխուսափելի էին, ասելի կը մտահոգէր պաշտօնական թափօրներու արարողակարգը. օրինակ, 'այդ թափօրները իրար խաչաձեւելու պարագային, ո՛վ պէտք է պիջէր ճամբան. Պո՞ւէը Շիրաքի, թէ հակառակը:

Արդէն Մայիս 24–էն քաղաքին կեդրոնական մասը տանող ճամբաները սահմանափակ անցք կու տային անձնական, կամ սպասարկու կառքերու: Օդակայանը միայն յատուկ թռիչքներ կ'ընդունէր, միւս բոլորը ջնջուած էին: Բացառիկ կացութիւններու համար (ներառեալ մահափորձեր) 13 հազարնոց յատուկ միաւորներ կազմուած էին:

Տօնակատարութեան նախապատրաստութիւն որպէս թափօրին անցքին բոլոր պողոտաները նորոգուած էին, չէնքերուն ճակատները մաքրուած, պատչդամներէն լաթ փռելը արդիլուած, լուսաւոր ծանուցմանները կարգի բերուած, չատ խեղճուկրակ խանութները, կրպակները փակուած: Քաղաքապետարանը ապխտակ եւ կապոյտ ներկով ծածկած էր չինութիւններու երեսները. պաշտօնական պողոտաներու ոչ պետպիտական մասերն ալ պահուած էին ծանուցումի որմադրնեով: Կար ասելի'ն. կազմակերպիչ մարմինին նախագահուհին որ նախագահ Պուտինի լիազօր ներկայացուցիչն է, ի միջի այլոց, խոստացած էր «բոլոր միջոցները ձեռք առնել, որպէսզի Մայիսի վերջը օդը լաւ ըլլայ»...:

Ամէն բան մտածուած էր հիւրերուն անմոռանալի կեցութիւն մը ապահովելու համար: Տօնակատարութիւնները մարտավարական ներդրում նկատուած էին, քանի որ մեծամեծ ծախքերը կը բացատրուէին անով որ քաղաքը եղէ եկուորները դրապէս տպաւորէր, ասիկա կրնար դարձ տալ տնտեսական բարգաւաճման: Թէեւ, մասնագէտները այս դաղափարը վերապահութեամբ կը դիմաւորէին, քանի որ նշումներէն անմիջապէս եաք քաղաքին օրակարգին պիտի դար քաղաքապետ կառավարչին յաջորդութիւնը: Աւող, քաղաքին յատկանիշային տնտեսական քաղաքականութիւնը որոշելու գործն ալ պիտի վիճակէր յաջորդ քաղաքապետութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 31 / Յունիս 2)

ԱՐՄ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ «ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆ»Ի ՊԱՐԳԵՒԸ

Ռուսաստանի Հայերու Միութեան նախագահ Ա. Աբրահամեանին տրուած է ԻՆԵՍՓՕ–ի եւ ՄԱԿ–ի «Խաղաղութեան դեսպան» բարձրադոյն պարգեւը: Ռուսաստանի պատմութեան մէջ ան երկրորդ անձն է այդ պարգեւին արժանացած, Մ. Ռոստրոպովիչէն ետք: Պարգեւը տրուած է «քաղաքակրթութիւններու երկխօսութեան բերած ուշադիր, խաղաղութեան խոչընդոտներու պաշտպանութեան ու միջեդեղային յարաբերութիւններու աջակցութեան համար»:

Խաղաղութեան դեսպանը ունի յատուկ միջազգային կարգավիճակ եւ ԻՆԵՍՓՕ–ի եւ ՄԱԿ–ի կարեւոր առաքելութիւններ կը կատարէ:

*
**

Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը–Ի ԴԻՏԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի դիտերու խումբը Մայիս 27–ին դտնուած է ԼՂՀ – Ադրբեջան զինեալ ուժերը բաժնող սահմանագծին վրայ: Աղդամի ուղղութեամբ դիտարկելէ ետք, անոնք տեղեկացուցած են թէ հրադադարը խանդարող ազդակներ չկան: Դիտերը այցելած են նաեւ զինուորական հիւանդանոցը ուր կը բուժուին ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի երկու զինուորականներ, վիրաւորուած՝ Մայիսի առաջին օրերուն ադրբեջանական կրակոցներէ: Ղարաբաղի կողմէն դիտարկումին ընկերացած են Պաշտպանութեան ու Արտաքին դործերու նախարարութիւններէն ներկայացուցիչներ:

*
**

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆԻ ՀԱՅԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մայիս 27–ին Ասնօ Բաբաջանեան համերգասրահին մէջ Երեւանի Հրաչեայ Ադաճառեան համալսարանի տեսուչ Ասաղ Պաչատրեանի ելոյթով բացուած է Նարեկացիի Մատեան Ողբերգութեան գործին հազարամեակին դիտական նստաշրջանը: Զեկուցումներով հանդէս եկած են Սերգէյ Սարինեան, Սարգիս Յարութիւնեան, Պօղոս Պաչատրեան, Աչիտա Դոլուխանեան, Աւիկ Իսահակեան, Հրաչեայ Թամրազեան, Գեղամ Կիրակոսեան: Համալսարանի դասախօսներ Լիտա Գէորգեան եւ Ալ. Մկրտչեան արտասանած են հատուածները, իսկ Աննա Մայիլեան երգած է Նարեկացիի եւ միջնադարեան այլ վարպետներու չարականներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԷՎԻԱՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ՅՈՅՑԵՐ ԺԸՆԵԻ ԵԻ ԼՕԶԱՆ

Ութ հարուստ երկիրներու այս վեհաժողովը կը տարբերէր նախորդներէն այն պատճառաւ որ Շիրաք հրաւիրած էր նաեւ 11 այլ երկիրներու ներկայացուցիչներ, այդ երկիրներէն էին՝ Հարաւի Ափրիկէ, Ալժերիա, Սաուտի Արաբիան, Պրազիլ, Ջինաստան, Հնդկաստան, Նիժերիա, Մալեզիա, Մարոք, Մեքսիքա, Զուիցերիա: Պուշի եւ Շիրաքի հանդիպումը մասնաւոր ջերմութիւն մը չունէր, թէեւ Յունիս 2–ին, դլուխ դլխի տեսակցութիւն մը կ'ունենային նախքան Պուշի մեկնումը ժողովին վերջնական առաջ:

Ժընեւ նախատեսուած խաղաղ ցոյցը բնաւ խաղաղ չեղաւ, քանի թալանողներ եւ խռովարար տարրեր բաւական վնասներ հասցուցին ժընեւ եւ Լօզան, թալանի տալով վաճառատուներ, կառքեր, տուներ: Ցուցարարներ փակած էին նաեւ Անբասս – Թոնոն կառուդին որպէսզի արդելք ըլլան դեկավարներու ժամանման:

Առաջին օրը (Կիրակի, Յունիս 1), ժողովը մասնաւոր նորութիւն մը չբերաւ, Պրազիլի նախագահը միայն, Լուլա հրաւիրեց հարուստ երկիրները որ աւելի կարեւոր ներդրումներ ընեն թերաճ երկիրներու մէջ: Պուշ ամբաստանեց եւրոպական երկիրները որոնք կը վնասեն Ափրիկէի զարգացման: Քաղաքական դըլխաւոր հարցերը Յունիս 2–ի օրակարդին մաս կը կազմէին:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՅԱՊԱՂԱԾ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Յապաղած խոստովանութեան հեղինակն է ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարութեան թիւ 2–ը՝ Փօլ Վոլֆովից, որ դլխաւոր չատադովն էր Իրաքի դէմ պատերազմին: Այլեւս բացայայտ ըլլալով որ զանդուածային բնաջնջման դէնք չկար Իրաք, հարկ էր արդարացումներ դտնել այդ անտեղի եւ անընդունելի պատերազմին համար: Ուրեմն, Վոլֆովից վանիթի ֆէր պարբերականին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին չի վարանիր յայտարարելու.– «ԱՄՆ–ու որոշումը առաջնահերթ յայտարարելու զանգուածային դէնքերը արդարացնելու համար Իրաքի վրայ յարձակում մը տրուեցաւ վարչարարական (պիւրոքրաթիք) պատճառներով»: Աւելին, Վոլֆովից կ'ընդունի նաեւ որ կար այլ, անտեսուած, բայց չատ կարեւոր հարց մը՝ թոյլ տալ Ամերիկայի որ քաչէ Սաուտի Արաբիայի իր զօրքերը, ներկայութիւն մը որ դէմառդոր առարկութիւններէն մէկն էր Ալ–Քահտայի ահաբեկչական ցանցին: Սաուտցիները ազատել այդ բեռէն, կ'ըսէ Վոլֆովից, դուռը կը բանայ աւելի խաղաղապաչտ Մերճաւոր–Արեւելքի: Եւ, փէնթակոնի թիւ 2–ը կը բացատրէ.– «Համաձայնեցանք հարցի մը չուրջ, զանդուածային բնաջնջման դէնքերու, որուհետեւ միակ պատճառն էր որու չուրջ ամէն ոք կրնար իր համաձայնութիւնը տալ»:

Քանի մը օր առաջ, Պաչտպանութեան նախարարը՝ Ռըմսֆելտ հերքած էր որ՝ «ԱՄՆ երաքի վրայ յարձակած ըլլան սուտ պատրուակով մը», բայց Լոնտոն ելած աղմուկէն (Արտաքին նախարար՝ Ռ. Քուք) եւ այլ քննադատութիւններէ ետք, Ուաչինկթըն ստիպուեցաւ լեզու փոխել: Անդլիացի նախարարը չէ վարանած ըսելու.– «Կը խորհիմ որ նախարարապետը սուտ խօսեցաւ մեզի, կրկին ու կրկին եւ ատիկա երկար ատեն պիտի վրնասէ ժողովրդավարութեան: Երբ կարելի չէ հաւատալ նախարարներուն ըսածին, ամբողջ ժողովրդավար գործընթացն է որ վտանգուած է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՍՏԻԿ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐ մեծ վնասներ գործեցին, Յունիս 1–ին, Նորմանտիի չրջանը, մասնաւորաբար Թրուվիլ, ուր նոյնիսկ երկու վիրաւորներ կային: Ամբողջ փողոցները մէկ ժամուան մէջ ողողուած են, չէնքեր տուժած, կառքեր հոս–հոն քչուած, երկաթուղիի դիծն ալ վնաս կրած էր եւ ճեպընթացը չէր բաներ Ռուանէն եւ Լը Հաւրէն Փարիզ: Նախորդ օրն ալ, Մայիս 31–ի դիչերը փաթիզի կարգ մը թաղամասերն են որոնք փոթորիկի հետեւանքով վնասներ կրած էին (18–րդ եւ 9–րդ թաղամաս):

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ հարաւային չրջանը տոթի հետեւանքով 900 հոգի մեռած է: Չերմութիւնը 47 աստիճանի բարձրացած էր:

ԳԼԱՄԱՐ ԵԻ ԱՐՏԱՇԱՏ ՋՈՒԳՈՐԴ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Մայիս 29–ին, Փարիզ ժամանեց Արտաչատի պատուիրակութիւնը դլխաւորութեամբ քաղաքապետ Գագիկ Մուրատեանի մասնակցելու համար Արտաչատի զուգորդութեան Գլամարի հետ: Այս առընչութեամբ զանազան արարողութիւններ տեղի ունեցան Մայիս 29–ին եւ 31–ին, որոնց մանրամասնութիւնները կու տանք առանձին թղթակցութեամբ:

ԹԷՆԻՍ
ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Մայիս 30–ին, Ազասի (2) յաղթած էր պելժիացի Մալիսի (28) 6–4, 7–5, 7–5, Յունիս 1–ին, 8–րդ աւարտականին, Ազասի պարտութեան մատնեց Սաուեթան (78) 6–2, 6–1, 7–5:

16–րդ աւարտականին, Մալեա (14) յաղթեց Կոանտէի (Իտալիա, թիւ 49) 6–3, 2–6, 6–3:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ – 100

ՊՏՈՒՅՏ ՄԸ՝ «ՆԱՀԱՆՋ»Ի ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ «ՆԱՄԱԿԱՆԻ»Ի ԷՋԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

1991–ի աշնան էր: Աչխատանքի այցելութեամբ Փարիզ կը գտնուէի ու բարեկամներու թելադրութեան անսալով՝ գացեր էի ման գալ Փէռ Լա Շէզի համբաւաւոր գերեզմանատան բաւիղներուն մէջ: Ամէնէն առաջ վազեր էի դէպի Զօրավար Անդրանիկի գերեզմանը ու պահ մը զբաղած հայած ազգային մեծ հերոսին բարոյական ներկայութեան առջեւ: Ցետոյ յաջորդաբար կանգ առեր էի մեր Ազգային Սահմանադրութեան կերտիչներէն Գրիգոր Օտեանի, Աւետիս Ահարոնեանի, Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան վարչապետներէն Ալ. Ծատիսեանի ու Հալէպի երբեմնի համբաւաւոր առաջնորդ Արտաւազդ Սրք. Սիւրմէեանի չիրմաքարերուն դիմաց: Հուսկ որոներ էի Շ. Շահնուրը ու չա՛տ զարմացած՝ զայն թաղած տեսնելով «Ցառաջ»ի հիմնադիր – խմբագրապետ Շաւարշ Մխաքեանի հետ միեւնոյն փոսին մէջ, կողք – կողքի, կամ աւելի ճիշդ է ըսել՝ «Սիրտ սրտի», փոխառնելով յետ մահու հրատարակուած իր ամենավերջին գիրքին խորագիրը: Աւելի ուշ պիտի անդրադառնայի անշուշտ, թէ ոչինչ այնքան թելադրական էր ու խորհրդանշական՝ որքան այս երկու դէմքերուն յաւիտենական միասնութիւնը, – Շաւարշ ի՛նք էր որ իրրեւ թերթօն հիւրընկալած էր «Նահանջը առանց երգի»ն իր թերթին մէջ 1929–ին՝ անդոսնելով այդ առթիւ բարձրացած աղմուկն ու քրթմնջիւնը, եւ նոյն «Ցառաջ»ն էր որ մղիչ դեր պիտի ունենար յետագային (50–ականներու վերջերը), ապահովելով Շահնուրի վերերեւումը հայ կեանքին ու դրականութեան մէջ:

Այդ օրերուն, Շահնուր գրեթէ անծանօթ մըն էր ինծի: «Նահանջ»ի ցայտուն կարգ մը հատուածներէն ու հայերէնի դպրոցական դասագիրքերս մէջ կծկուած «Պճեղ մը անոյշ սիրտ»էն զատ ոչինչ կարդացեր էի իր մէ: Փէռ Լա Շէզի այցելութիւնս խթան եղաւ որ հակիրճ փըրանահայ գրականութեան այս երեւելի անունին գրական վաստակին վրայ ուրնկալեմ գայն մշտարթուն հետաքրքրութեամբ: Խոստովանիմ սակայն, թէ Շահնուրի գեղարուեստական արձակը որքան որ կ'առինքնէը, անոր հրապարակադրական կամ գրաքննադատական էջերը նո՛յնքան կը չփոթեցնէին զիս՝ իրենց արտասովոր ու վիճայարոյց դաղափարներով: Այդ խառն տպաւորութիւնը կը պահեմ առ այսօր:

Հիմա սակայն առաւելութիւնն ունիմ ձեռքի տակ ունենալու Շահնուրի գրչին պատկանող էջերու բոլորովին տարբեր ժողովածու մը, որ առիթ կը ստեղծէ ճանչնալու տարաբախտ գրողին դիմագրծութեան ինչ – ինչ երեսները՝ քիչ մը աւելի հարազատօրէն, մտերմաբար, անմեջ: Ասոնք կը վերաբերի իր նորատիպ «Նամականի»ին:

Շահնուրի մահէն (1974) նուազ քան 30 տարի յետոյ՝ ահա արդէն հրապարակած է իր նամականերուն մէկ մասը ու անոնց պարունակութիւնը սեփականութիւնն է հանրութեան: Այս չահեկան նախաձեռնութիւնը կը պարտինք գրողին սրտամօտիկ գրչեղբայրներէն Գրիգոր Քէօսէեանին (նախկին լիբանանահայ, յետագային՝ Պոսթընի երբեմնի «Պայքար» շաբաթաթերթի խմբագիր), որ այլապէս ալ՝ Շահնուրի կեանքին ու գրական վաստակին ամենավստահելի մեկնաբաններէն մին է սփիւռքի մէջ՝ Գրիգոր Շահինեանի, Նուպար Ակիչեանի (մահացած՝ 1994–ին), Գրիգոր Պըլտեանի ու Մարկ Նշանեանի քովն ի վեր:

Ծանօթ իրողութիւն է, որ գրչի մարդոց նամակները մի՛չտ ալ ներկայացուցած են մասնաւոր չահեկանութիւն մը: Ու ինչպէս դիտել կու տայ Քէօսէեան իր «Նախաբան»ին մէջ, «այդ օրը օրին գրուած եւ երբեմն անփութօրէն թուղթին յանձնուած տողերը անգպտնապահ լուսարձակներ են, որոնց եթէ անպայման չեն բացայայտեր բոլոր ծալքերը հոգիի մը, գոնէ կը ծառայեն աւելի յստակօրէն դիմագծելու հեղինակ մը, յաւելեալ մեկնութիւն մը տալու իր գործին, եւ ի հարկին՝ նոր երանգաւորումով մը տարագելու վաստակ մը»:

Շահնուրի ծննդեան դարադարձին առթիւ (1903 – 2003) կ'արժէր որ միանգամայն պատյտ մը կատարէինք իր նորատիպ «Նամականի»ին էջերուն մէջ ու հոնկէ մտածումի կայլակներ դուրս բերէինք՝ ազգային – դրական այլազան երեւոյթներու շուրջ:

*
**

Գրիգոր Քէօսէեանի կազմած, խմբագրած ու ծանօթագրած «Նամականի»ն լոյսին բերուած է 2001–ի տարեվերջին՝ Մխայեալ – Նահանջներու մէջ, որպէս «Կարպիս Լ. Նազարեան Հիմնադրամ»ի 4–րդ հրատարակութիւնը: Գիրքը կը բազկանայ 196 էջերէ, պարփակելով Շահնուրի կողմէ Քէօսէեանի ուղղուած չուրջ 70 նամակներ, բայց նաեւ՝ ծանօթագրութիւններու խիստ հետաքրքրական ծաւալուն բաժին մը, որ առանձինն կ'ընդգրկէ 55 էջ: Նշեալ ծանօթագրութիւնները, որոնք հատորը կազմողին կողմէ գրի առնուած են բծախնդրութեամբ եւ ակադեմական մերձեցումով, թէ՛ կը պարզաբանեն նամակներուն մէջ այնքան առատօրէն ցանցնուած անորոշ ակնարկութիւնները, թէ՛ ալ խմբագրին անձնական վկայութիւնները կը բերեն նամակներու բովանդակութեան առընչակից չարք մը կէտերու շուրջ:

Քէօսէեանի հաւաստիացումով՝ Շահնուր երբեք ժլատ չէ եղած իր նամակագրութեանց մէջ: «Ան սիրայօժար պատասխանած է իրեն դրկուած նամականերուն, առանց նոյնիսկ ճանչնալու ենթակաները եւ անոնց անունները, երբեմն որպէս պարզ բաղաբավարական կամ կենցեղավարական արարք, էլէկանս»:

Հրատարակուած նամակները կ'ընդգրկեն 1955 – 1974–ի չրջանը բախտորոշ եւ չրջադարձային հանդրուան մը «Նահանջ»ի հեղինակին կեանքին մէջ, երբ ան մէկ կողմէ կը վերադտնէ յարաբերաբար կայուն առողջութիւն մը ու զինք պատսպարող հաստատուն երդիք մը (Սէն – Ռաֆայէլի Հայկական Հանգըստեան Տունը), միւս կողմէ ալ տակաւ վերադարձ մը կ'ընէ դէպի հայ դրականութիւն եւ հայ կեանք՝ չուրջ երկու տասնամեակ հեռանալէ ետք անկէ դառնացած:

Շահնուրի եւ Քէօսէեանի միջեւ նամակագրական կապի հարուստ պատմութիւնը սկիզբ կ'առնէ 1955–ին, երբ Պէյրութի Հայ Համալսարանականներու Միութենէն լիազօրուած՝ Քէօսէեան պաշտօնական նամակով մը կը դիմէ Պորտոյի մերձակայ բուժարան մը գտնուղ գրագէտին՝ անկէ խնդրելով ողջոյնի խօսք մը՝ իրեն ի պատիւ տարբելի «Ցարգանքի երեկոյթի» մը առթիւ: Թերահաւատ սպասումը իր տեղը կը թողու կազմակերպիչ տղոց խանդավառութեան՝ երբ կը հասնի Շահնուրի պատասխան – դրութիւնը, Գրիգոր Քէօսէեանի հասցէով: Այնտեղ, «Նահանջ»ի հեղինակը կը բանաձեւէ իր ակընկալիքները լիբանանահայ ուսանողութենէն ու կը գրէ.

– Դուք սիրելի էք ինձ, աւելի քան ոեւէ գրասէր, քանի որ Մերձաւոր – Արեւելքի հայութեան, այլ մանաւանդ անոր երիտասարդութեան վիճակուած է պահել ու պահպանել հայ լեզուն, լաւագոյնս մշակել հայ գրականութիւնը, զայն մանաւանդ տանիլ նորագոյն յաղթանակներու:

Երեք տարուան լռութենէ մը ետք, 1958–ին, Քէօսէեան նամակով մը արտօնութիւն կը խնդրէ Շահնուրէն՝ խմբագրելու եւ առանձին ժողովածուով մը հրատարակելու գրողին մամուլի մէջ գրուած հին գրութիւններէն փունջ մը: Շահնուր դրականօրէն կը պատասխանէ՝ Պէյրութ յղելով վերամշակուած գրութիւններու 110 էջանի ձեռագիր մը: Այս առթիւ, ան նկատել կու տայ որ «լաւագոյն է հրատարակել վտիտ տետրակ մը որ արժէքաւոր է, քան թէ հաստափոր այլ փուճ հատոր մը, հոն թխելով ամէն ինչ»: Ու մինչ պատրաստութիւնները կը տեւնուին ձեռագիրը տպարան յանձնելու, Շահնուր չարունակ թելադրութիւններ կ'ընէ տպագրելի գիրքին տառատեսակին, թուղթին, տպաքանակին եւ այլընչակից այլ հարցերու մասին: Բայց ան մասնաւորաբար կը խնդրէ Քէօսէեանէն ուշադիր ըլլալ հաւանական վրէպներու դիմաց: «Աշխատած եմ շատ գէշ պայմաններու մէջ, կը գրէ ան, եւ կըբնամ գործած ըլլալ վրէպներ: Մի՛ մոռնաք որ 20 տարիէ ի վեր հեռացած եմ հայ լեզուէն եւ հայ կեանքէն: Լեզու մը որ չի գործածուիր լման 20 տարի, կը նմանի գործիքի մը որ ի՛չ մը ժանգոտած է: Դիւրին է գիրք գրել անկողնի մը մէջ, շրջապատուած անվերջ աղմուկով: Ոչ իսկ հայերէն բառարան մը ունիմ ձեռս»:

Նամակներու եռուզեռը կը չարունակուի: Քէօսէեան, որ չափազանց խանդավառ է հրատարակելի գրքին գտնելիք ընդունելութեամբ, փութկոտութեամբ կ'առաջարկէ Շահնուրին՝ ձեռնարկել երկրորդ ժողովածուի մը պատրաստութեան եւս: Պատասխանը կ'ըլլայ կտրուկ մերժում մը. – «Վստահ եղէք որ, նախքան նմանը որոշում մը, ես ուշի ուշով կարդացի իմ բոլոր հին յօդուածներս եւ գտնելիք գտայ միայն արժանի մոռացումի: Հրկիզուած տուներ կան զոր կրնան վերականգնել երբ չորս պատերը մնացած են ամուր: Հակառակ պարագային անհրաժեշտ է գետինը մերկացնել աւերակներէն, տեղ պատրաստելու համար նոր կառուցումներու: Գրական մշակ մը պէտք է ըլլայ աւելի խստապահանջ իմ իր հանդէպ, քան ուրիշներուն»:

Խնդրոյ առարկայ հատորը լոյս կը տեսնէ 1958–ի կաղանդի նախօրէին, Սիմոն Սիմոնեանի «Սեւան» հրատարակչատունէն: Ատիկա «Նահանջ» ու 1933–ին տպուած «Ցարալէզներու Դաւանանութիւն»էն ետք Շահնուրի երրորդ գիրքն էր եւ կը կոչուէր «Թերթիս կիրակնօրեայ թիւը»...:

(Շար. 1)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ.Ե.Դ.–Ի ՓԱՌԱՏՕՆԸ 10 ՀԱԶԱՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐՈՎ

Կլենտէյլի «Սիվիք» հանդիսասրահի ընդարձակ տարածութեան մէջ, Մայիս 17 – 18–ին, տեղի ունեցած է Հ.Ե.Դ.–ի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած տարեկան փառատօնը: Առեւտրական բազմաթիւ հաստատութիւններ եւ ընկերութիւններ կրպակներու մէջ ցուցադրած են իրենց արտադրութիւնները՝ ապրանքներ, գիրքեր, զարդեղէններ, ձեռագործներ, ուտելիքներ: Բացման արարողութեան ներկայ եղած են քաղաքային եւ պետական պաշտօնատարներ եւ ներկայացուցիչներ: Շրջանային Վարչութեան խօսքը փոխանցած է առենապետուհին՝ Սոնա Փէլթէքեան, իսկ Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ խօսք առած է Անահիտ Մէմմարեան: Պարահոմբեր մասնակցած են զեղարուեստական յայտադրին: Կատարուած է տոհմիկ տարազներու ցուցադրութիւն եւ հանդէս եկած են զանազան երգիչներ:

*
**

Հ.Ե.Դ.–Ի 70–ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի «Ճոն Էնսըն Փորտ» հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 18–ին, նշուած է Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան 70–ամեակը: Բացումը կատարած են Միրնա Տուզճեան եւ Սիամանթօ Մարոնեան: Հ.Ե.Դ.–ի Կեդրոնական Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Վիգէն Սօսիկեան, անդրադառնալով Հ.Ե.Դ.–ի հիմնադիր Գարեգին Նժդեհին, որ «իմաստութիւնն ու հեռատեսիկերը ունեցաւ ստեղծելու երիտասարդական այս կազմակերպութիւնը»: Բանախօսած է Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Քէն Խաչիկեան, ներկայացնելով Հ.Ե.Դ.–ի հիմնադրութիւնն ու զարգացումը, նշելով թէ «1980–էն ցայսօր Հ.Ե.Դ.–ն կը չարունակէ իր պայքարը, ապահովելու համար Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը, ինչպէս նաեւ դրամահաւաք ու քարոզարշաւ կը կատարէ, Արցախի ազատագրական պայքարին, վերանկախացած Հայաստանի հանրապետութեան զարգացման եւ Ջաւախքի հայութեան իրաւունքներուն ապահովման ճամբով»: Հ.Ց.Դ. Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Ցուլան Թաչճեան: Ցուցադրուած են երկու տեսերիզներ եւ գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՖԵՐԱՀԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՃԱՇ

Լոս – Անճելըսի «Պէվըրլի Հիլզ» պանդոկին մէջ, Մայիս 2–ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի նպաստ Ֆերահեան Ազգային Վարժարանին: Բացումը կատարած է տնտեսական յանձնախումբին ատենապետը՝ Արթօ Աթմաճեան: Ցայտագիրը վարած է Զարլի Կալեան, որ ի մէջ այլոց նշած է թէ վերջին երկու տարիներուն դպրոցին մէջ կատարուած են 425 հազար տոլար արժողութեամբ բարենորոգումներ: Խօսք առնելով տնօրէնը՝ Ժան Գոսագեան, անդրադարձած է դպրոցին ծրագրին ու գործունէութեան, նշելով թէ «Հայ դպրոցը ի վիճակի է թէ՛ հայեցի ուսում չմերելու եւ թէ ամերիկեան ուսումնական ծրագիրը յաջողութեամբ գործադրելու»: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 200 հազար տոլար, որ պիտի յատկացուի նիւթապէս կարօտեալ տաներու փոնտին եւ կրթական ծրագիրներու իրագործման:

*
**

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՔԱՌԵԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Իկըլ Ռաքի «Օքսիտենթըլ» դոլֆճի հանդիսարահին մէջ, Մայիս 11–ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի «Կոմիտաս» քառեակին երեկոյթը, կազմակերպութեամբ Համագգային Շրջանային Վարչութեան: 1924–ին Մոսկուայի մէջ Սարդիս Ալամդարեանի կողմէ հիմնուած քառեակին ներկայիս անդամներն են՝ երդուեալ Թադեւոսեան Ա. ջութակ, Սուրէն Հախնազարեան Բ. ջութակ, Ալեքսանդր Կոսեմեան ջութահար – ալթահար եւ Վրամ Թալալեան թաւջութակ: Քառեակը մեկնաբանած է Շուպէրթի թիւ 13 քառեակը, Մխրտչեանէն քառեակ մը, իսկ վերջին բաժնով՝ կոմիտասեան մանրապատկերներ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՃԱԳԵԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 2002

խօսութիւնները: Նմանօրինակ ելոյթնե-րը յաջողակ վերջը կատարուած էր նաեւ հայկական այլ վարժարաններու մէջ:

Առջին իսկ պահերէն նկատելի էր շատ բնական կերպով ստեղծուած, դասախօսին եւ լսարանին այդքան անհրաժեշտ ու նշանակալից կապը:

Նիւթը կը սկսէր պատմական անյիշելի ժամանակներէն, մեր ազգութեան ծագումէ եւ ինքնութեան ակունքները բնորոշ փաստերէն, մինչեւ հայկական պետականութեան կազմաւորման իրադարձութիւնները:

Մեր մտաւոր զարգացումը թերթատելով, դասախօսը յաջող ու համելի կերպով կրցած էր կապել ու միահիւսել առասպելն ու իրականը, դիցաբանութեան հերոսներն ու ազգային պատմական դէմքերը:

Երախաները մեծ զոհունակութեամբ մին կ'ընէին Արա Գեղեցիկի ու Շամիրամի, Հայկի ու Բելի հին աստուածներու մասին հրաշապատումներն ու հերոսապատումները:

Ժամանակագրական կարգով, մէկը միւսին յաջորդելով, համառօտ ու հասկնալի ոճով խօսեցաւ Մեծն Տիգրանի, քրիստոնէութեան մուտքին եւ անոր արընչուած իրադարձութեանց, Քաջն Վարդանի, տառերու գիւտին, Բագրատունեաց մայրաքաղաք Անիի, Կիլիկեան չրջանի, Մխիթարեան միաբանութեան, Սուրբ Ղազար կղզիին, ձեռագրերու եւ մանրանկարչութեան, արուեստներու եւ այլ շատ ուրիշ նիւթերու մասին, հասցընելով մինչեւ մեր օրերը: Այս ամբողջը համելի կերպով համեմուեցաւ նիւթին մասին տահիկներու ցուցադրութեամբ:

Սրահին մթնոլորտը համակրելի էր, աշակերտները իրենց հարցումներով ու երբեմն ալ հաստատումներով ու մէջբերումներով աչքոյժ կերպով կը մասնակցէին դասախօսութեան ընթացքին, դասախօսին ներկայացման ձեւը ու հանդուրժողական վերաբերումն ալ նպաստած էր երախաներուն համարձակութեան:

Ինծի չահեկան այս տեսակի միջոցառումները, թաղաւալի է որ յաճախակի ըլլան դպրոցական չրջանակներէն ներս: Փակագիծ մըն ալ բանալով կարելի է անդրադառնալ թէ որքա՜ն կարեւոր է փոքր տարիքէն վարժուիլ դասախօսական եղանակներու. յատկապէս նկատի ունենալով այն երեւոյթը որ երիտասարդութեան անտարբերութիւնը եւ հաղուագիւտ ներկայութիւնը ժողովասրահներէն եւ դասախօսական լսարաններէն ներս, մեզ յուզող հարցերէն են:

ԱՐՄԻՆԷ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԼՑՐՈՒԹԻ մէջ, Մայիս 16-ին իր մահկանացուն կնքած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան ղեկավար դէմքերէն՝ Երուանդ Մոնոփարեան: Ողբացեալը ծնած էր Հալէպ 1937-ին, յաճախած է Սահակեան վարժարանը, ապա՝ Ազգային Քարէն Եփփէ ճեմարանը զոր աւարտած է 1956-ին: Վարած է «Արեւելք»ի խմբագրի պաշտօնը: 1961-ին հաստատուած է Պէյրութ: 1965 – 1997 աւելի քան 30 տարի ստանձնած է Համազգայինի Վահէ Սէթեան տպարանի տնօրէնութիւնը: Պատասխանատու պաշտօններ վարած է կուսակցութեան մէջ, նախ որպէս հերթապահ Հ. Ց. Դ. «Ազատամարտ» կոմիտէի (Էշրէֆիէ), ապա Լիբանանի կեդր. կոմիտէի անդամ: 1992-ին, Ե. Մոնոփարեան Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի անդամ ընտրուած է (մինչեւ 1995): 2002ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան անդամ ընտրուած է: Ե. Մոնոփարեանի ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մայիս 19-ին Անթիլիասի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ, ներկայութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ նախագահութեամբ Թեմին առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկոպոսի: Հուսկ, Ե. Մոնոփարեանի դագաղը փոխադրուած է Պուրճ Համուտի Ազգային գերեզմանատունը եւ ամփոփուած Հ. Ց. Դ. պանթէոնին մէջ: Արարողութիւն մը տեղի ունեցած է նաեւ գերեզմանատան մատրան մէջ, ապա, դամբանականներ խօսած են Յակիկ Պարսումեան (Հ. Ց. Դ. Ազատամարտ կոմիտէ), Ցակոբ Հասթեան (Համազգայինի Կեդր. վարչութիւն եւ Վահէ Սէթեան տպարան), Տիգրան Ճինպաշեան (Հ. Ց. Դ. կեդր. կոմիտէ եւ Հ. Ց. Դ. Բիւրօ):

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Ցովհաննէս Պօղոսեան» թատերասրահին մէջ, Մայիս 17-ին, կազմակերպութեամբ Հայ կաթողիկէ համալսարանական Միութեան դաստիարակչական յանձնախումբին, տեղի ունեցած է յիշատակի հանդիսութիւն մը նուիրուած Հ. Պօղոս Վրդ. Արիսի կեանքին ու գործունէութեան, բարձր հովանաւորութեամբ Հայ կաթողիկէ կաթողիկոս – պատրիարք Ներսէս Պետրոս Ժ.ի: Հայր Արիս Պուրճ Համուտի առաջին քաղաքապետը եղած է (1952 – 1961) եւ փրկարար դեր կատարած է Պուրճ Համուտի հայաւանի ստեղծման եւ Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած հայութեան բեկորներու վերկուութեան գործին մէջ: Իր եկեղեցական սքեմին ներքեւ ժողովրդանուէր էութիւն մը թաքցուցած ազգային, հանրային քաղաքական գործիչ մը եղած է, միշտ մնալով իր ժողովուրդին կողքին: Ցիշատակի հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է Միութեան տեսչապետ՝ Միհրան Նաճարեան: Ցետոյ, ներկայացուած են Հ. Պօղոսի կենսագրական դիծերը, ապա, Սարգիս Մինասեան, Ժորժֆին Պղտիկեան, Աւետիք Տէրունեան, Անթուան Աբիս, Անդրանիկ Ազրապետեան եւ Շահան Դուխտ բերած են իրենց վկայութիւնները: Պուրճ – Համուտի քաղաքապետ Անդրանիկ Մսըրեանը, Զմմառու վանքի մեծաւոր Հ. Գէորգ Ծ. Վրդ. Եղիայեանը: Պարզեւատրման ընթացքին յայտարարուած է որ Պուրճ Համուտի քաղաքապետութիւնը արդէն իսկ ընդունած է Պուրճ Համուտի թաղերէն կամ փողոցներէն մէկը կոչել Հայր Պօղոս Արիսի անունով: Հանդիսութեան աւարտին, ներկաները թափօր կազմած ուղղուած են Հայ կաթողիկէ Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ բակը, ուր տեղի ունեցած է ծաղկեպսակի պատեղում Հայր Պօղոսի կիսանդրիին առջեւ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ. Մ. Ը. Մ. – Կամք մարզասրահին մէջ, Մայիս 4-ին, տօնուած է Հ.Օ.Մ.-ի Օրը, կազմակերպութեամբ Մոնրէալի Սօսէ եւ Լաւալի Շուշի մասնաճիւղերուն: Ձեռնարկին նախագահած է Ռոզա Պուլկարեան: Ֆայլերգիներու ունկնդրութենէն ետք, օրան հանդիսավարը՝ Յոլինէ Աֆարեան բարի գալուստ մաղթած է եւ հակիրճ տեղեկութիւններ տուած Հ.Օ.Մ.-ի հիմնադրութեան եւ գործունէութեան մասին: Շուշի եւ Սօսէ մասնաճիւղերու վարչութեանց խօսքը փոխանցած են Հերմինէ Մանուկեան եւ Լիւսի Շահինեան: Ապա, հանդիսավարը թեմ հրաւիրած է Երջանային Վարչութեան առենապետուհին՝ Մարօ Ֆրունճեան, զոյգ մասնաճիւղերու վարչութեանց առենապետուհիները եւ Ս. Ցակոբ հոգաբարձութեան առենապետը՝ բժիշկ Մկրտիչ Տարագճեան եւ փոխանցուած է վճարագիրը Ս. Ցակոբ վարժարանի չէնքի գործման նուիրատուութիւններն ու վարժարանի կրթական տարեկան յատկացումներու գումարը՝ 113 հազար տոլար, Հ.Օ.Մ.-ի կեդր. վարչութեան նուէրը ներառեալ: Օրուան բանախօսը՝ Ցակոբ Տէր – Ներսէսեան չեշտած է հայ կնոջ դերը ազգային եւ ընկերային կեանքին ներս:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 9-ին, Հ.Օ.Մ.-ի Պապայեան մանկապարտէզի բողբոջ եւ կոկոն դասարանները աշակերտները դարնանային հանդէս մը ներկայացուցած են Մայրերու Օրուան առթիւ: Բացումը կատարած է Վերժիկ Սաֆարեան, օրուան հանդիսավարութիւնը վարած է Տիգրանուհի Քէհեէրճեան: Աշակերտները դեղարուեստական յայտագիր մը ներկայացուցած են, որմէ ետք, վարժարանի տնօրէնուհի Րաֆֆի Տուտաղեան չնորհաւորած է հայ մայրերը, հանդէսը կազմակերպողները եւ աշակերտները: Իր պնակատոնքը յայտնած է նաեւ Մեղրիկ Ծ. Վրդ. Բարիքեան:

ՄԱՏՐԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Հնդկական անգլիսպիր մամուլը վերջերս տեղ տուած է Մատրասի հայկական Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին նորոգութեան: Այդ նորոգութիւնը կը նկատուի անցեալի փառքին վերադարձը մօտ 300 տարեկան տաճարին: Առաջին չէնքը կառուցուած է 1712-ին, հայ գաղթականներու կողմէ: Ցետոյ, 1772-ին եկեղեցին վոխադրուած է այժմու վայրը: Ներկայիս անոր խնամատարն է Միքայէլ Ստեփան որ քաղաքին երկու հայերէն մէկն է: Թերթերը այս առթիւ կը յիշեն թէ հայկական մամուլի առաջին անունը՝ Ազդարար, լոյս տեսած է նոյն քաղաքին մէջ:

Եկեղեցիին չրջակայքը կը պտնուի հայկական գերեզմանատուն մըն ալ ուր չուրջ 350 տապանաքարերէն ոմանք հայերէն արձանագրութիւններ կը կրեն:

Ցատուկ ուշադրութեան առարկայ են Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին վեց զանգակները, որոնցմէ մէկը 1754-ի հայերէն արձանագրութիւն մը ունի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Սեպտեմբեր 22 – 23-ին Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ համահայկական առաջին տնտեսական համաժողովը: Պատրաստական աշխատանքները տանելու համար կազմակերպուած է յատուկ յանձնաժողով մը, առեւտուրի եւ տնտեսական զարգացման նախարար Կ. Ճշմարիտեանի նախագահութեամբ: Համաժողովին ընթացքին կը կազմակերպուին տեղական արտադրութեան ցուցահանդէսներ, մշակութային ձեռնարկներ: Կը նախատեսուի հրաւիրել աւելի քան հազար գործի մարդիկ:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

22

Ես կրցածիս չափ տգեղցուցի զիս: Հիմա այդ բանը այնքան ալ դժուար չէր: Ես այնքա՜ն դռնատ էի ու մաշուած:

Ոտիկանատունը միայարկ համեստ չէնք մըն էր, քիչ մը առանձնացած միւս չէնքերէն: Մտայ, ըստ երեւոյթին, անխոով:

Սենեկապանը, որ կը նիրհէր գլուխը ուսին, աչքերը բացաւ կէս մը ու անխօս՝ դուռ մը ցուցուց ինձ իր ցուցամատով: Բացի ու ներս մտայ:

Գրասեղանին առջեւ նստած էր մէկը, որ դրան ձայնը առնելուն պէս չտկուեցաւ քունէն ընդոստ արթնցողի մը պէս: Ջիս տեսնելուն պէս եռանդով գրել սկսաւ, կարծես ինծի կը սպասէր աշխատելու համար:

Քիչ մը սպասելէ վերջ, առանց հրաւէր ստացած ըլլալու, նստեցայ աթոռի մը վրայ ճիշդ դիմացը:

Ոչ մէկ ուշադրութիւն:

Սկսայ քննել զինքը: Չար մարդու մը չէր նմաներ: Ծոցնած երեւոյթ եւ ուռած կոպեր ունէր, մէկու մը պէս, որ քիչ քնացած է, բայց չատ խմած:

Դուռը բացուեցաւ ու ներս մտաւ բարձրահասակ ու գեղեցկադէմ մէկը, որ բարեկիրթ մարդու մը չարժուձեւեր ունէր ու դէմքին արտայայտութիւնը դաժան ըլլալէ հեռու էր: Տաճկական ձեւով բարեւելէ վերջ, մօտեցաւ գրասեղանին:

– Չարմանալի մարդ էք, պէ՛յ էֆէնտի, ամբողջ գիշեր անքուն մնալէ վերջ, այսպէս նորէն գործի վրայ··· Գիշերը ինչպէ՞ս անցուցիք Իպրահիմ պէյին տունը:կերած խմածդ քեզի, տեսածներդ պատմէ ինծի:

– Ալ մի՛ հարցներ, պէյիմ, ընտիր օղի, ընտիր աղանդերներ ու պէս պէս ուտելիքներ: «Քէօչէք» մը ո՛ր··· Կանանց փորերը՝ բացուած վարդերու պէս համ վեր, համ վար: Ի՛նչ հասակներ, ի՛նչ աչքե՛ր··· Իրենք կը մարմրին՝ քեզ կը խեղթեցնեն: Չերկարեմ: Արթնցայ, որ գլուխս ճերմակ ու կլոր փորի մը վրայ է բարձի տեղ: Ալ հալ չկայ վրայ···

– Ես ըսես նէ, – կը սկսի ներս մտնողը, բայց իմ կողմս կը նայի, կը տատանուի:

Ցայտնի է, որ անպատչաճ կը նկատէ իմ ներկայութեանս պատմել իր անցուցած գիշերը:

– Ի՞նչ կ'ուզէ այս երիտասարդ հանըմը, – կը հարցնէ զիս ցոյց տալով:

– Դեռ չհարցուցի ուզածը: – Լ՛ՀՀ, ի՞նչ կ'ուզէք տեսնեմ, պզտիկ հանըմ:

– Եկայ անցագրիս թաղային վիզան առնելու, կը պատասխանեմ:

– Չարմանալի է, կ'ըսէ նոր եկողը. – Ջ՞էք հաւնիր մեր սքանչելի Պոլիսը, Մարմարայի մարգագետինը:

– Ան չէ, պէյ էֆէնտի, այս հանըմին ամուսինը օգափոխութեան ղրկեցինք, կը նեղանայ մինակը: Բայց ատոր ճարը կայ, – կ'ըսէ ոստիկանապետը լինճ դառնալով, հոս մարդ չի պակսիր սիրուն կնոջ մը համար: Ուրիշ տեղ ասկէ լաւը չէք գտներ:

Ձեռքիս անցագիրը կը դնեմ սեղանին վրայ: Օտարահպատակ ըլլալս կ'ազդէ, բայց ուշադրութեամբ կը նայի եւ գլուխը կարծես տարակուսանքով աջ ու ձախ կը տանի:

Կը սկսիմ դողալ: Հասկցա՞ւ արդեօք, «անվաւե՞ր» է պիտի ըսէ:

Նոր եկողը նորէն կ'օգնէ ինձ:

– Թող տա՛ւր երթայ, – կ'ըսէ: Ցանցաւորը այս չահել կինը չէ, այլ ամուսինը: Հայրենիք կ'ուղեն, անկախութիւն կ'ուզեն եւ իրենց գլուխը փորձանքի կը դնեն: Բայց այս կինը ի՞նչ ընէ: Կնիքդ զարկ՝ վերջանայ···

– Ինչո՞ւ կ'ուզես Պուլկարիա երթալ, – կը հարցնէ ոստիկանապետը:

– Հոն ծնողներ ունիմ, անոնց քով պիտի երթամ: Հոս մինակ եմ:

– Ճիշդ է, կ'ըսէ ոստիկանապետը, – այս կինը մինակ մնալէն ի վեր որեւէ կասկածելի արարքի մէկ չգտնուեցաւ: Արդէն օտար անցագիր ալ ունի, ինծի չի ինար որ··· Զորս հատ լուսանկար պէտք է, – կ'ըսէ ինձ դառնալով:

Երբ լուսանկարները կու տամ, ոստիկանապետը զանգը կը չարժէ ու ներս մտնող պաշտօնեային կ'ըսէ.

– Ահմէ՛տ, լաւ նայէ՛, այս լուսանկարները նմա՞ն են այս հանըմին:

Պաշտօնեան խաղը կը հասկնայ: Պէտք է պեղը զուարճացնել: Ան կը մօտենայ ինծի եւ չափազանցուած լրջութեամբ կը քննէ, իբր թէ մասցու կենդանի մը ըլլայի···

– Ինձ կը թուի, որ հանըմը աւելի նիհար է: Միայն նայելով դժուար է հասկընալ, պէտք է չօչափել:

(Շար. 94)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի Հայկական Միութիւններու Ֆորումի 5-րդ տարեկան համագումարը այս տարի տեղի կ'ունենայ Վենետիկի մէջ (ԻՏԱԼԻԱ) Ուրբաթ, Յունիս 6-էն մինչեւ Երկուշաբթի, Յունիս 9, 2003:

Որպէս օրակարգի հիմնական նիւթ ընտրուած է ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ԴԵՐԸ –

15 տարբեր երկիրներէ, իրենց մասնակցութիւնը ապահոված են 100 պատգամաւորներ Անգլիայէն մինչեւ Ռուսաստան, անցնելով միջանկեալ բոլոր պետութիւններէն, ներառեալ պալթեան հանրապետութիւնները, Յունաստան եւ Կիպրոս:

Ասոք պիտի առնեն Վարդան Ոսկանեան – Հայաստանի Աւտաքին Գործոց Նախարար – Արթուր Ազաբէկեան – Հայաստանի Պաշտպանութեան Փոխ-Նախարար – Գագիկ Յարութիւնեան – Նախագահ ՀՀ Սահմանադրական Դատարանի – Ամուշտան Դանիէլեան – Արցախի Վարչապետ եւ այլք –

Արձանագրութիւնները կը կատարուին Ուրբաթ օր, Վենետիկի Ս. Ղազ Հայկական Եկեղեցիին աւանդատան մէջ (Եւրոպայի քանուկ հնագոյն հայկական եկեղեցին):

Նոյն դիշերը Վենետիկի քաղաքապետը, ի պատիւ Հայ Միութիւններու Գլխաւոր Ներկայացուցիչներուն, եւ յատկապէս Արա Աբրահամեանի (Ռուսաստան) ընթրիքի հրաւէր տուած է Վենետրամին – Գալէրճի Պալատի չքեղ սրահներուն մէջ:

Հանդիսաւոր բացումը պիտի կատարուի Վենետիկի ՏՈՃԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԻ «Սպրութինիօ» պատմական սրահին մէջ, Լէփանթոյի յաղթանակին նուիրուած, զեղարուեստական բաժինով մը եւ այնուհետեւ համագումարի նիստերուն համար ապահոված է Վենետիկի Մխիթարեան Համալսարանի հանդիսասրահը իր բոլոր սարքերով, Սուրբ Սերվոլոս Կղզիին մէջ եւ պիտի չարունակուին մինչեւ Երկուշաբթի, Յունիս 9, եւ հանդիսաւոր փակումը պիտի կատարուի նոյն դիշերը, համագումարի մասնակցող բոլոր հիւրերուն հիւրասիրութեամբ մը Ս. Ղազար Մխիթարեան Մայրավանքի վարդագոյն համարներուն տակ, զեղարուեստական բաժինով:

ԾԱՆՕԹ. – Կիրակի, Յունիս 8-ի երեկոյեան, նիստերէն վերջ, Ս. Սերվոլոսի կղզիէն ընդարձակ նաւ մը հիւրերը պըտոյտի պիտի հանէ Լճակին վրայ, ընթրիքի սեղանով, դէպի պատմական Թորչէլլո կղզին ուր Իսահակ Հայկազն կառուցած է Վենետիկի հնագոյն պազիլիք տաճարը համբաւաւոր իր խճանկարներով:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել (0039) 338-32-32-380

Վենետիկի համագումարի կազմակերպութիւնը յանձն առած է Հ. Ց. Պզտիկեան:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1-ԷՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապդեռու սակագինը

	€	
Մահագդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք-Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ապդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս վակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ապդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահագդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Le Notre Père dans la Tradition Judéo-Chrétienne

présentée par
Serge SARKISSIAN
Théologien

Jeudi 12 Juin à 19 heures
dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

HAMASKAINE CONSTRUIT UNE ECOLE A MARSEILLE POUR 400 ENFANTS

Ça m'intéresse! Je participe!

Hamaskaïne-France
BP 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél. / Fax 01. 45. 23. 29. 05
Internet: www.hamaskaine-france.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Croisière sur le Rhône

Sortie à la journée
organisée par la Section «Naïri»
de Beaumont,
Jeudi 5 juin

Renseignements:
04. 91. 93. 53. 59

*
**

Section **«SEVAN»** de Vienne
Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղ

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre «ARARAT»
Dimanche 15 juin à partir de 12 heures
Au Parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses»
des enfants de l'école arménienne
Buffet — Buvette —
Ambiance arménienne —
Tombola
— Salle couverte en cas de puie —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

HAMAZKAYIN FORUM 2003

9ème FORUM,
POUR LA 2ème FOIS EN ARMENIE

Avez-vous planifié vos vacances d'été ?
du 10 au 24 juillet

deux semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles

Participez à cette rencontre unique d'étudiants arméniens de tous les coins du monde

Le **Forum Hamazkayin** offre aux participants:

- Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes sur le sol même de notre patrie
- Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens de divers pays ainsi que de l'Arménie même
- La possibilité d'assister à une série remarquable de conférences données par des intellectuels et universitaires arméniens
- Des ateliers de travail axés sur des débats et des discussions concernant les questions actuelles de la nouvelle génération
- L'opportunité de pouvoir visiter les institutions arméniennes, les musées, les églises et autres sites intéressants
- La possibilité d'assister à des concerts et des pièces de théâtre.

De plus, le **Forum** organise un Gala des Amateurs qui est toujours une source de rires et une soirée d'adieu qui se prolongue jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour mémorable.

Frais de participation
(exluant le billet d'avion) :
Pension complète : 600 US dollars
Demi-pension : 300 US dollars

Pour formulaires et informations supplémentaires, contacter :

Europe :
— **Sella Tenjoukian,**
Tél. : (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com
— Hourig Bagdassarian
Tél./Fax : (33-1) 4229-10-24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site web :
www.hamazkayin.com

Le
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise une

RENCONTRE

CONTES ET LEGENDES D'ARMENIE
avec
REINE CIOULACHTJIAN
qui présentera son livre
publié par les éditions Nathan

Jeudi 5 juin à 20 heures 30

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ՝

Հ. Մ. Ը. Մ. – ՑՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
«Սուրբն Մուրատեան» մրցաշարքի մասնակցող Եւրոպայի հայ մարզիկներու:

Երեկոն կը խանդավառէ ՔՐԻՇՆ

Կիրակի, Յունիս 8, ժամը 20·30ին սկսնել Իսի լէ Մուլինոյի PACI սրահին մէջ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 4
MERCREDI
4 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փարիզա : Տար· 230 ուրօ — վեցամսեայ : 122 ուրօ
Արտասահման : Տար· 270 ուրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 ուրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 ուրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·701 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·701

ԳԼԱՄԱՐ – ԱՐՏԱՇԱՏ ՀՈՒԳՈՐԴ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Ուրախալի երեւոյթ է հաստատել որ, ինչ ալ ըլլայ Թաղապետութեան քաղաքական դիմադիծը, Գլամար կը պնդահատէ հայածին իր քաղաքացիները եւ չի վարանիր յայտնելու :

ժ. փ. Ֆուշէէ եռք, որու դերը Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման համար Ֆրանսայի Ներկրդարանին կողմէ, պիտի մնայ մեր յիշողութեան մէջ, աքսաւասիկ մեր նոր քաղաքապետը, հաւաստարիմ ընտրական իր խոստումներուն, մեզի կը հրամցնէ զուգորդութիւն մը : 2003, Մայիս 31–էն ի վեր Ատրաշատ Գլամարի զուգորդ քաղաքն է :

Այս զուգորդութիւնը չատ յաջող արարողութեանց առիթ տուաւ : Գործին պատասխանատուն էր Ժերար Թիէգէ, Գլամարի զուգորդութեան կոմիտէի նախագահը, խիստ արդիւնաւէտ անձ մը, որ բոլոր Գլամարցիներուն վստահութիւնը կը վայելէ : Ցաջողութեան մէկ ուրիշ նեցուկն էր, որու անունը կը յիշենք երախտագիտութեամբ՝ Պ. Ֆ. Անցէնպէրժէ, խորապէս տարուած Հայաստանով, անոր պատմութեամբ, մշակոյթով, ժողովուրդով :

Ատրաշատէն, Հինգշաբթի, Մայիս 29–ին ժամանած պատուիրակութիւնը կը բաղկանար երեք հոգիներէ· – Գագիկ Մուրատեան՝ քաղաքապետ, Վահէ Պօղոսեան՝ քաղաքին ճարտարապետը, Աւետ Շիրինեան՝ էմտական կցորդ, երեքն ալ համեմատաբար երիտասարդ, հմայկրելի անձեր :

Գլամարի կազմակերպիչները ուզեցին քաղաքը եւ իր հարստութիւնը ներկայացնել իրենց այցելուներուն : Քաղաքապետարանը Լուտովիկոս ԺԳ·ի որսորդութեան նախկին ապարանքը եւ իր պատկառելի աշտարակը, կոթական հին եկեղեցին, կալիէրա պալատը, նոր ենթակայանագործը, դպրոցները, քաղաքին հպարտութիւնը կազմող երկու արուեստանոցները, գործատուները, «Թաղապետական Ճոլքլորիք այգեստանը», քանի մինչեւ անցեալ դարուն, Գլամար այգիի եւ բանջարեղէնի պիւղ մըն էր :

Նոյն իրիկունը, ընդունելութեան պաշտօնական ճաշ մը աւելի քան 100 հոգի համախմբած էր Ֆրանքեւհայկական սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ : Պատուոյ սեղանը տեղ դրաւած էին Մխիթարն Ծ. Վրդ·, հայկական պատուիրակութիւնը, Գլամարի քաղաքապետը եւ իր կցորդները՝ Տիկին Գամէցուլի» եւ Պ. Թ. Գարագէօզեան :

Ատրաշատի քաղաքապետը, Պ. Գ. Մուրատեան, գործունեայ, համակրելի սիրով պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն, նկարագրելով իր քաղաքը· Ատրաշատ հիմնուած է 189–ին նախքան Քրիստոս, Ատրաչէս արքայի կողմէ : Ամբողջովին կը քանդուի 368 – 369–ին, Երեւանէն 30 քիլոմեթր հարաւ – Արեւմուտք կը գտնուի, 35 հազար բնակիչ ունի, հոնկէ կը տեսնուի Ատրատը իր ամբողջ փառքով : Վերջին եօթանասուն տարիներուն է, որ զարգացած է տնտեսական եւ մշակութա – ընկերական գետնի վրայ : Բազմաթիւ զպրոցներէն զատ, 200 անհողինոց հիւանդանոցէն, մշակոյթի «Շաւղ Աղնաւուր» տունէն, կայ թաղապետական գրադարան մը, փառաւոր թատրոն մը հիմնուած 53–ին, Ն. Ֆ. որ վայրկեան գործունէութիւն ունի :

Քաղաքին հարստութիւնը գլխաւորաբար կապուած է հողագործական արտադրութեանց վերածմանն՝ պտուղի եւ բանջարեղէնի պահածոյ, գինիի եւ գոնեաքի արտադրութիւն, բայց, նաեւ յախճապակիի, կղմինտրի, քարահանքի (հ–

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՅ ՄԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Թրքական «Ջաման» օրաթերթը (Ցունիս 1,) տեղեկացուցած է թէ իշխանութեան գլուխ գտնուող «Արդարութիւն եւ բարգաւաճում» կուսակցութիւնը լուրջ ջանքերու հետամուտ է, իր վարչական կազմին մէջ փոքրամասնութենէն անձնաւորութիւններ եւ կիներ ընդգրկելու համար :

Փոքրամասնութեան պատկանող մըն է Սողոմոն (Սիւլէյման Ալճալ, Եշիլկիւղի եկեղեցիին թաղային խորհուրդէն, որ կուսակցութեան Պագըրգիւղի չրջանին վարչական կազմին մէջ առնուած է : Այդ թաղամասը խմբած է հայ բնակիչներու կարեւոր թիւ մը ու տեղւոյն Տատեան վարժարանը ամէնէն բազմութիւններէն մէկն է Պոլսոյ զպրոցներու ցանցին :

Ս. Ալճալ լսած է թէ իր նպատակն է կամուրջ մը հաստատել հայ համայնքին ու նշուած կուսակցութեան միջեւ : Ծնած է 1956–ին Պաթմանի մէջ ու 1966–ին Վարթոյի երկրաչարժէն եռք փոխադրուած Պոլիս :

տալիոյ հետ պայմանագրութիւններ), ադամանդ յղկելու աշխատանոց (չուրջ 100 բանուոր կ'աշխատին այդ գիւղին մէջ) եւ ի մօտոյ թուղթի գործատուն մը պիտի բացուի : Տնտեսական գետնի վրայ, Պ. Մուրատեան յուսատու է նոր տարրերու գալուստով իշխանութեան գլուխ :

*
**

Շաբաթ, Մայիս 31–ի առաւօտուն, ժամը 9·30–էն սկսեալ, տպաւորիչ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակի դետեղումով Խաչքարին առջեւ 1915–ի Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու հրապարակը, Փերոսի հիւանդանոցի կից : Հոգւոցը արտասանեց Հ. Մխիտոն :

Շաբաթ, Մայիս 31, ժամը 17, մեծ պահն էր : Քաղաքապետարանի ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով : Թաղապետական խորհուրդի սրահին մէջ, ժողովուրդը հաւաքուած էր, ներկայ էին թաղապետական բազմաթիւ խորհրդականներ եւ ընդհանուր խորհրդատու Պ. Կաղէյլ, բեմին վրայ երկու քաղաքապետները կը շրջապատէին Հայաստանի եղսպանը Պր. Նալպանտեան, Մխիտոն Ծ. Վրդ·, քաղաքապետին կցորդները՝ Պ. Գարակէօզեան, Տիկին Ֆ. Մորժէռ, զուգորդութեանց պատասխանատու : Ցիշենք Պ. Վռամ Սալամանեանը որու թարգմանի աշխատանքը հարկ է դնահատել :

Զուգորդութեան պաշտօնական համաձայնագրի ընթերցումէն եռք, ատոր դրուեցաւ քննադիրը, ներկաներու ծափահարութեանց մէջ :

Փակելու համար այս տպաւորիչ արարողութիւնը Երաժշտանոցի փրոֆէսէօրներ մեծ յաջողութեամբ մեկնաբանեցին Արամ Խաչատրեանի սրինդի, դաշնակի եւ ջութակի երգեակը : Գործին ընտրութիւնը չատ դիպուկ էր, քանի այս տարի կ'ոգեկոչուի երաժշտին հարիւրամեակը :

Պաշտօնական ճաշով մը Անդի Տիւթիյու Երաժշտանոցը վերջ գտաւ զուգորդութեան արարողութիւնները :

ՆՈՐԱ. ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՔՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Յուճխ 2/3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԷՋ

Ս. Պետերբուրգի 300–ամեակի նշումներուն մասնակից հայաստանեան պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէր Նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ցունիս 1–ին ացելած է Ս. Կատարինէ հայկական եկեղեցին ուր Հայաստանի կողմէ Ս. Պետերբուրգի նուէր ղրկուած խաչքարը հանդիսաւոր արարողութեամբ մը բացուած է : Եկեղեցին որ Ս. Պետերբուրգի երկրորդ հայկական տաճարն է, վերջերս հիմնովին նորոգուած է : Անոր կը պատկանին դրացի չէնքերուն քանի մը յարկաբաժինները ուր կը գործէ հայկական երկօրեայ դպրոց (Շաբաթ, Կիրակի), չուրջ հազար աշակերտութեամբ : Ուսուցումը կը կատարուի Հայաստանի պետական ծրագրին խտացած տարբերակով : Չափահասներու համար կան առանձին դասարաններ· դպրոցը ունի պարբ, երգի ու նկարչութեան խմբեր :

Ցունիս 2–ին Նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է քաղաքին 40 հազարնոց հայ համայնքին ներկայացուցիչներուն հետ· Ներկայ գտնուած է նաեւ քաղաքապետ Վլադիմիր Եակովլեւ : Ուժեղ եւ կազմակերպուած համայնքներու թէ՛ Հայաստանին, թէ՛ Սփիւռքին համար ունեցած կարեւորութիւնը չեշտելէ եռք, Ռ. Քոչարեան ներկայացուցած է Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական կացութիւնը, տարուող արտաքին քաղաքականութիւնը, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ընթացքը, կրթական, մշակութային նախաձեռնութիւնները : Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին, Նախագահը ըսած է թէ Քի Ուէսթի բանակցութիւններով բաւական մօտ էր լուծումը, սակայն, Ադրբեջան յետագային հրաժարեցաւ այդ սկզբունքներէն· Ներկայիս աշխատանք կը տարուի փարիզեան համաձայնութեան մօտ տարբերակ ըստեղծելու ճգտումով : Իսկ բանակցութիւնները որոնք Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահական ընտրութիւններուն պատճառով ընդմիջուեցան, հաւանական է որ վերսկսին տարեվերջին, կամ նոր տարուան սկիզբի չրջանին : «Ամէն դէպքում, մենք միանչանակ ասում ենք որ Լեռնային Ղարաբաղն Ադրբեջանի կազմում լինել չի կարող» չեշտած է ան, աւելցնելով որ հակառակ պարագային այդ տարածքը ամբողջութեամբ Հայերէ կը պարպուի :

*
**

ԼՂՀ

ՓՐԱՆՍԱՑԻՆ ՀԻՒՐԵՐ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Ցունիս 2–ին ընդունած է Ֆրանսայէն հիւրերու խումբ մը՝ Կարպիս Նիկողոսեանը, Սանոյեան եւ Լըկըրք զոյգերը : Անոնց չնորհակալութիւն յայտնած է Ղարաբաղի մէջ մարդասիրական ծրագիրներու բերած իրենց աջակցութեան համար : Հիւրերուն ծանօթացուցած է տնտեսութեան, չինարարական, արդիւնաբերութեան, մշակութային մարզերուն դրական փոփոխութիւնները, իրականացուող մարդասիրական ծրագիրները : Ա. Ղուկասեան նոյն առեն ընդգծած է Արցախի եւ Սփիւռքի կապերը ընդլայնելու անհրաժեշտութիւնը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Երեքշաբթի, Ցունիս 3–ը, գործադուլերու եւ ցոյցերու նոր օր մըն էր Ֆրանսայի համար : Հակառակ անոր որ նախորդ օրը, Կրթական նախարարը, որու կողքին էր Ներքին նախարարը՝ Ն. Սարքոզի, բաւական ջուր լեցուցած էր իր գինիին մէջ եւ գոնէ ապակեղրոնացման որոշումը յետաձգած աչնան, կրթական ճիւղը չէր ընդած գործադուլի իր որոշումը : Այս որոշումը երկայրի սուր է սակայն, քանի հոս–հոն քննութիւններու ընդումը կամ յետաձգումը բաւական վրդովում ստեղծած է ուսանողներուն մօտ, որոնց համար կենսական հարց է : Գործադուլի դիմած էին նաեւ երկաթուղի, մեթրօ, հանրակառք, բայց, երթեւեկը բոլորովին դադրած չէր որովհետեւ բոլոր սենտիքաները միաձայն չէին : Գործադուլը կը վերաբերէր նաեւ օդանաւային դիծերու, թղթատարի, Ֆրանս–Թելեքոմի, մամուլին (ոչ մէկ օրաթերթ կրցաւ լոյս տեսնել եւ հարկ էր համացանցի դիմել) : Սենտիքաները կը պահանջէն որ հանգստեան թոշակներու կառավարական ծրագիրը բոլորովին վերցուի : Ընդդիմութիւնն իսկ համաձայն չէ այս կէտին : Ընկերվարական կուսակցութեան ծոցը, տարակարծութիւնները չատ են, Մ. Ռոքար, Ժ. Ամէլի դիտակից են որ կառավարութիւնը պէտք չէ նահանջէ, այլապէս «աղէտ» մը կ'ըլլար : Ի դէպ, կառավարութեան ծրագիրը չատ քիչ կը տարբերի նախորդ վարչակարգին (Ժոսփէնի) ծրագրէն, բայց, խուսափած էր ներկայացնելէ : Ամէն պարագայի մէջ, բացայայտ է որ հանգստեան թոշակներու հարցը բարենորոգման կը կարօտի ստիպողաբար, հարցը հոն է թէ ուրկէ՞ պէտք է դանձել անհրաժեշտ դուրմարը եւ ընդունելի չէ որ այդ բեռը դըրէի աշխատաւորին ուսին : Ընկերվարականները կը ջանան լուծումներ գտնել : Ամէլիի համար (Լը Փարիզիէնի հարցազրոյց) արդէն յապաղած է հարցին քննութիւնը, պէտք է մէջտեղ դրուէր 1991–ին Ռոքարի կողմէ, 1993–ին Պալատիւրի, ապա՝ Ժիւպէի, Ժոսփէնի : Միայն Պալատիւր սկսաւ, բայց չկրցաւ չարունակել :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ, չերմ տեսակցութենէ մը եռք Ժաք Շիրաքի հետ, Ցունիս 2–ի առաւօտուն Էվիանէն անցաւ Եգիպտոս (Շարմ – էլ – Շէյխ) ուր, Ցունիս 3–ին, կը մասնակցէր Ամերիկա – արաբական վեհաժողովի մը, որու ընթացքին պէտք է ապահովէր արաբական երկիրներու զօրակցութիւնը Մերձաւոր – Արեւելքի հարցին իր ծրագրին ի նպաստ («Ճամբու ուղեգիծ») : Ճ. Պուշ եգիպտոսէն կ'անցնէր Ամբաղա, ուր կը տեսնուէր Շարոնի եւ Ապպասի հետ, որպէսզի ճամբու մէջ դնէ խաղաղութեան իր գործընթացը :

ՇԻՐԱՔ, Էվիանի ժողովին աւարտին, խօսք առնելով յայտնեց թէ բոլոր պայմանները կան որպէսզի աճը կրկին ապահովուի : Այս ժողովը մեծ նորութիւն մը չբերաւ, կրչ մը եղաւ հիւսիսային Գորբէայի եւ Իրանի որ հրաժարին հիւլէական զէնքէ :

ՎԱՏԻԿԱՆ ԴԻԳՈՀ է Եւրոպայէն որ սահմանադրութեան իր ծրագրին մէջ չի չեշտուիր «քրիստոնեայ ժառանգութիւնը» : Նախաբանին մէջ, խմբագիրները կը նչեն՝ «հելլենական եւ հռոմէական քաղաքակրթութիւնները», կ'ոգեկոչեն «հոգեւոր խոյանքը» զոր Եւրոպան ապրած է,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ – 100

ՊՏՈՒՅՏ ՄԸ՝ «ՆԱՀԱՆՋ»Ի ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ «ՆԱՄԱԿԱՆԻ»Ի ԷՋԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Շահնուրի նորատիպ հատորը ուշադրութեան կ'արժանանայ Պէյրութի գրական շրջանակներուն ու մամուլին կողմէ: Քէօսէեան, մինչ մէկ կողմէ հեղինակին կ'առաքէ մամլոյ արձագանգները պատճէնները, միւս կողմէ ալ կ'աշխատի իրականացնել «Նահանջ»ի Կ. հրատարակութիւնը, – բան մը՝ որ կարելի կը դառնայ դարձեա՛լ «Սեւան» հրատարակչատան ձեռնտուութեամբ, 1959–ին:

Այս առթիւ, հետաքրքրական է Շահնուրի իսկ դատումը՝ իր այնքան սիրուած ու կարդացուած գլուխ – գործոց վէպին մասին.

– Կը խոստովանիմ որ ներքնապուրիւն միայն կը զգամ, ամէն անգամ որ խօսքը կ'ըլլայ «Նահանջ»ի վերիրատարակման, վասնզի տարիներէ ի վեր կը փափաքիմ դարմանել անոր լեզուական թերութիւնները (հետեւանք իմ անփորձութեանս), առանց երբեք նպատակս կորսնցնել իրագործելու, ի չգոյէ ժամանակի, այլ մանաւանդ ուժի» (1959 Յունուար 25–ի նամակէն):

Այս շրջանին Պէյրութի հայ մամուլին մէջ յօդուածներ կը սորարգրուին՝ Շ. Շահնուրը Լիբանան փոխադրելու եւ Ազգային Բուժարանի խնամքին յանձնելու առաջարկով: Բայց Շահնուր, որ դեռ նոր հաստատուած է Սէն – Ռաֆայէլի Հանդստեան Տունը, բնականաբար կը մերժէ զաղափարը: Այնուհետեւ, Ս. Սիմոնեանի գլխաւորած Սփիւռք չարաթաթերթին է որ «զանգուածային նուիրահաւաք»ի կը ձեռնարկէ՝ դէմ երբեւ հիւր Շահնուրը Պէյրութ հրաւիրելու համար:

Քէօսէեանի ուղղեալ իր նամակներուն մէջ՝ Շահնուր կը բացատրէ որ ճամբորդելու հնարաւորութիւն չունի, առողջական լուրջ պատճառներով: Կը խնդրէ չսոխել զինք որ իր կեանքին «տխրութիւնները» եւ դժուարութիւնները պարզելու սոխպուի»: Անտեղի եւ նուաստացուցիչ կը գտնէ ձեռնարկուած դրամահաւաքը ու կը խնդրէ որ ժամ առաջ դադրի ատիկա.

– Հաւատացէք որ այդ բանը կը խոցէ սիրտս, որեւէ ալ որ հաստատապէս գիտնամ թէ Սփիւռքը շարժած է ազնիւ տրամադրութիւններով միայն: Խորապէ՛ս ազնիւ տրամադրութիւններով:

Բայց ըսէ՛ք, կ'աղաչեմ, ի՞նչ պիտի խորհի հանրութիւնը, որ գիտէ թէ ես այլեւս զերծ եմ նիւթական մտահոգութիւններէ, բանի պատսպարուած կը մնամ հայկական ծերանոցի մը մէջ, մինչդեռ անդին կը գտնուին այնքա՜ն մեծ ցաւեր եւ կարօտութիւններ:

Ինչպէ՞ս կարելի է որ այդ հանրութիւնը ձանձրոյթ չզգայ "հիւանդ Շահնուր"ի մը յաւիտենական "կարօտութիւն"ներէն, որոնք կը տեւեն աւելի քան քսան տարիէ ի վեր, եւ անվերջանալիօրէն նիւթ կ'ըլլան մամուլին:

Այո՛, սիրելիս, պէտք է վերջ դնել նման "նուիրահաւաքութիւն"ներու որոնք այնքա՜ն հակառակ են իմ բնաւորութեանս եւ խառնուածքիս:

Անոնք արդարանալի էին պատերազմի օրերուն, երբ անօթի էինք ամենքս մէջ, բառին ամենաարգ իմաստով: Բայց այդ օրերը անցած են վերջնապէս: Հաւանական ճամբորդութեան մը ծախքերը մի՞շտ ալ կարելի է ճարել, առանց դիմեմ

մակէն):

լու հանրութեան (1960 Մարտ 16–ի նա-

Այլ տեղ մը յուզիչ չեշտով կ'աւելցնէ.

– Ես մէկն եմ այն գրչի մարդոցմէն, որոնք առաւելապէս ներամփոփ կեանք մը կը վարեն եւ կը սիրեն անցնիլ անընշմար: Երբ օր մը գամ ձեր երկիրը, պիտի գամ անաղմուկ, առանց որ մամուլը տեղեակ ըլլայ· պիտի գամ ոչ թէ բեմ ելլելու համար, նման հանրային գործիչի կամ բահանայապետի, այլ տեսնելու հա-

մար անձնական բարեկամներ, մտերիմ շրջանակի մէջ:

Ահա այդպէս է որ կը փափաքիմ օր մը ձեր ձեռքը սեղմել (1960 Ապրիլ 22–ի նամակէն):

Տարբեր խնդիր՝ թէ Շահնուր երբե՛ք պիտի չկարենար Ֆրանսայէն դուրս ելլել···:

*
**

Սփիւռքի մէջ Շահան Շահնուրի անունին չուրջ վերստեղծուած չահագրգռութիւնը իր բարերար արձագանգները կը գտնէ նաեւ Հայաստանի մէջ:

Արդարեւ, 1962–ին Հայպետհրատը լոյս կ'ընծայէ 324 էջանի չահնուրեան «Երկեր»ու անդրանիկ ժողովածու մը, հոն մէկտեղելով «Նահանջ»ը եւ քանի մը պատմուածքներ: Երեւանեան աղբիւրներէ Շահնուր կ'իմանայ թէ գիրքը գրեթէ իսպառ ընդունելութիւն: Կ'ափսոսայ սակայն, որ այնտեղ կը վխտան տըպագրական կոպիտ սխալներ եւ օտար բառերու կամ ասոյթներու անճիշդ թարգմանութիւններ: Կ'անդրադառնայ նաեւ, որ «Նահանջ»ի բնագիրը հնթակայ եղած է յապաւումներու եւ մկրատումներու՝ «ըստ քաղաքական – ազգային աշխարհահայեացքի մը»:

Ի դէպ, հայաստանեան ճակատի վրայ Շահնուրի հետ սրտակցական մնայուն եւ ջերմ կապեր պահող գլխաւոր դէմքը եղած է Գուրգէն Մահարին (1903–1969): Տարեկից երկու գրագէտները 60–ական թուականներուն առատօրէն նամակներ փոխանակած են մէկզմէկու հետ ու այդ փոխանակումներուն արձագանգները տեղ տեղ դպալի են ներկայ «Նամականի»ին մէջ ալ: Արդարեւ, երբ 1966–ին Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնէ Մահարիի «Այրուող այգեստաններ» վէպը ու պաշտօնական եւ ժողովրդային խաւերուն բարկութիւնը կը մէկտեղէ հեղինակին գլխուն, Շահնուր, ի տարբերութիւն Սփիւռքի թէ հայրենիքի գրաքննադատներու մեծամասնութեան, կը պաշտպանէ այդ «երկարաշունչ եւ կենսայորդ» վէպին զգայնի–քաղաքական տեսութիւնները ու զայն տակաւ կը գտնէ լոկ զուտ գրական տեսակէտէ (տե՛ս· 1967 Սեպտ· 15 թուակիր նամակը): Ու երբ վրայ կը հասնի Մահարիի մահուան բօթը, Շահնուր կը չտապէ գրել Գր· Քէօսէեանին.

– Գուրգէն Մահարիի մահը խորապէս ազդեց իմ վրաս: Իր վերջին նամակը, որ կու գար Պալթիկի ափէն, տեսակ մը գիր էր վերջին հրաժեշտի: Իրմով կորսնցուցիք անգուգական բարեկամ մը եւ բազմատաղանդ գրագէտ մը: Ափսո՛ս, ան մեկնեցաւ, վանի կարօտը սրտին:

*
**

1967–ին Շահնուր ուրախութիւնը կ'ապրի ողջունելու հայերէն իր չորրորդ հատորը, – «Զոյգ մը կարմիր տետրակները»: 100 էջանի այս փոքրածաւալ գիրքը կը հրատարակուի Պէյրութի «Շիրակ» գրական ամսագրին կողմէ, միշտ Գր· Քէօսէեանի խմբագրութեամբ եւ անձնուէր հետապնդումներով: Ասոր մէջ հեղինակը կը մէկտեղէ 60–ական թուականներուն իր ստորագրած երեք ծաւալուն գրութիւնները, որոնցմէ մին կ'առընչուի իր մօրեղբօր՝ Թէոդիկին, մէկն ալ՝ Շաւարշ Միսաքեանին:

Շահնուր իր չնորհակալութիւնը յայտնելու առթիւ Քէօսէեանին՝ այս նրբաճաշակ հրատարակութեան համար, նըկատել կու տայ որ երբ ծրարէն դուրս կը բերէր իր հասցէին յղուած գիրքին առաջին օրինակը, այդ օրինակը ... «երեսս ցատքեց»: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս «մարդուն երեսին կը ցատքէ պարմանուհիի մը ճաճանչագեղ փայլը, որուն հետ

երես–երեսի եկած ենք փողոցի անկիւնադարձին անսպասելիօրէն» (1967 Նոյ· 15–ի նամակէն):

Թերեւս աւելորդ չէ նկատել տալ, թէ «Զոյգ մը կարմիր տետրակներ»ու երեք գրութիւններէն առաջինը (որ իր խորագիրը փոխ կու տայ հատորին) գրի առնուած է Թէոդիկի «Գողգոթա» անուն անկրկնելի գործին ձեռագիրներուն յայտնութեան եւ հրատարակութեան առթիւ: Նչեալ գործը մանրամասնօրէն կը պատմէ թէ ի՛նչ տուրք վճարեց Հայ Եկեղեցին ու հոգեւորականութիւնը՝ 1915–ի Մեծ Եղեռնին: Արդարեւ, 1966–ին, Անթիլիասի մխիթարեաններէն Ներսէս Ծ· Վրդ· Բախտիկեան (այժմ՝ վախճանած) Կաթողիկոսարանի տպարանէն լոյս կ'ընծայէ Թէոդիկի «Գողգոթա»յին առաջին քանի մը գլուխները, երկու բարակ կարմրագոյն պրակներու ձեւով, որոնք Շահնուրի իսկ բնորոշումով՝ կը նմանին «դպրոցականի աղճատիկ տետրակներու, թերեւս, ածանկեկ կողմով եւ մետաղեայ կռասեղով»: 45 տարի անտիպ մնալէ ետք՝ արժէքաւոր այս գործին յայտնութիւնը կը խանդավառէ Շահնուրը, որուն նամակներէն ի յայտ կու գայ որ ի՛նք եւս օժանդակեր է Թէոդիկին՝ այդ գործին պատրաստութեան ընթացքին: Ան կը գրէ·– «երկար օրեր աշխատած եմ մօրեղբօրս կողքին, այդ պատմութեան համար, որ եզական նպաստ մըն է՝ եղեռնին ընդհանուր պատմութեան բերուած: ···Անկարելի բան որ ուրիշ մը կարենայ գրի առնել նմանօրինակ պատմութիւն մը, հիմա որ այլեւս անհետացած են աղբիւրները: Մենք կը վազեինք գաղթակայանէ գաղթակայան, վերապրողները խօսեցընելու համար (1959 Նոյեմբեր 14–ի նամակէն): Ահա այսպէս, Բախտիկեան Վարդապետին հրատարակած կարմրագոյն պրակներն են որ կեր կը հայթայթեն Շահնուրի գրչին ու ծնունդ կու տան «Զոյգ մը կարմիր տետրակներ»ուն···:

Այս նիւթին առընչութեամբ սակայն մեր ուշադրութիւնը գրաւեց ակնբախ հակասութիւն մը որ կը բիծի Գր· Քէօսէեանի հայթայթած տեղեկութիւններէն:

Արդարեւ, ան իր «Նամականի»ին ծանօթագրութիւններու բաժնին մէջ կը հաւաստիացնէ թէ Բախտիկեան Վրդ· «Գողգոթա»յի ձեռագիրները գտած է երուսաղէմի մէջ ու զանոնք հրատարակութեան յանձնած՝ «անյանձնարարելի գործելակերպով» մը: Ըստ այս հաւաստիացումին· «երուսաղէմ տուած իր մէկ այցելութեան, Ներսէս Վրդ· կը խրնդրէ Պատրիարք Եղիշէ Արք· Տէրտէրեանէ որ ինքեն տրամադրուի Գողգոթա՛յի ձեռագիրը, առ ի ընթերցում: Կրկնակի դիմումին վրայ ընթացք կը տրուի իրեն: Կարճ ատեն ետք կը նշմարուի փրցուած էջերու գոյութիւնը հաստափոր ձեռագիրէն: Անոնք այն էջերն են զոր Ներսէս Վրդ· իր հետ տարած է Լիբանան վերադարձին եւ հրատարակութեան յանձնած՝ երկու կողքի տակ: ···Անթիլիաս տուած իր մէկ այցելութեան, Եղիշէ Պատրիարք Տէրտէրեան կը պահանջէ եւ իր հետ կը բերէ անյայտացած էջերը···» (տե՛ս· էջ 170):

Մենք ձեռքի տակ ունինք Բախտիկեան Վարդապետի հրատարակած «Գողգոթա»յին առաջին պրակը, որուն նախաբան-խօսքը հիմնովին կը ջրէ Քէօսէեանի հաւաստիացումները եւ հեռու կը վանէ որեւէ «անյանձնարարելի գործելակերպ»: Հրատարակիչ վարդապետը 1966 փետր· 1 թուակիր իր այդ նախաբանին մէկ կը դրէ բառացիօրէն·

–Այս առթիւ սրտի անհուն գոհունակութեան եւ երախտագիտութեան խօսք ունինք արձանագրելու Ս· Երուսաղէմի Հայոց Բարեխնամ Պատրիարք Նորին Ամենապատուութիւն Տ· Եղիշէ Ս· Արք· Տէրտէրեանին, որ սիրայօժար կերպով մեզ տրամադրեց Թէոդիկի ձեռագրին մէկ մասը, մնացեալը յետագային տալու վերապահ խոստումով, որ հետզհետէ մամուլին յանձնենք առանդ մնացած այդ ձեռագիրը (ընդգծումները՝ մեր կողմէ – Լ· Շ·):

Արդ, ո՞րն է ճշմարտութիւնը···:

(Շար· 2)

ՈՒՐԱՑՈՒՄԷՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ...

Մանօթ է որ ցեղասպանութեան նիւթը կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ Թուրքիոյ օրակարգին վրայ: Տասնամեակներ շարունակուած մերժումի, ուրացումի քաղաքականութիւնը էական հունը չփոխելով հանդերձ, աւելի երանգաւորուած մօտեցումներ կը փորձուին, վերջին ծայրը անհանդուրժացնող այդ թղթածրարը առանց մեծ վնասի վերջնապէս փակելու յոյսին ձգտումով: Մէկ բան որոշ է որ Թուրքիոյ համար հարցը ղաղրած է թապու ըլլալէ· աւելի ճիշդ, այդ բնոյթով մինչեւ վերջերս տարուած քաղաքականութիւնը անելի մատնուած է: Միջազգային ճանաչումներ, նախաձեռնութիւններ յաջորդաբար խոչընդոտած են այդ քաղաքականութեան չարունակութիւնը:

Թուրքիոյ կողմէ նիւթին մասին վերջին զարգացումը ցեղասպանութեան հերքումի պետական գործունէութեան զրպարտական սերունդն ալ ներգրաւելու քայլն էր: Այդ մասը մը տղոցմէն ալ կը պահանջուէր ջուր կրել պետական ուրացումի ջրաղացին:

Այս բոլորին մէջ դրականը այն է որ Թրքական բազմաթիւ հակազդեցութիւններ ալ եղան կրթական նախարարին ծրագրին: Բաւական սուր կերպով հակազդեց Պոլսոյ «Ակօս» չաբաթաթերթն ալ, գրելով· «Հանգիստ ձգեցէք մեր զաւակները», առաջարկելով նախարարին որ եթ առնէ իր չջնարերականը: Իսկ Մայիս 23–ի թիւին մէջ թերթին գլխաւոր խմբագիրը Հրանդ Տինք «Ուրացումէն հաստատում···» խորագրուած էջով մը հետաքրքրական հարցում մը կ'ուղղէ: կու տանք թարգմանաբար·

Հայերու ցեղասպանութեան դէմ Թուրքիա սկիզբէն ի վեր ոչ թէ հարթ, այլ վերելքներով ու վայրէջքներով դէմին մը նախընտրեց: Ցաւելեալ, ընտրած անհարթ դեռնին վերելքներն ու վայրէջքները որոշողն ալ երբեք ինք չեղաւ. չկրցաւ ըլլալ: Գոհացաւ միայն ինքզինքը պաշտպանելով օրուան պայմաններով պարտադրուածին դէմ: Երբ օրը պարտադրեց, պատասխանատուները ճչղեց, ձերբակալեց ու կախաղան հանեց: Երբ օրը մեղմացաւ, նոյն պատասխանատուները հերոսացուց:

Օր եղաւ որ նիւթը թապուի վերածեց ու անհարթ դեռնին փոսերուն մէջ պահպրտեցաւ: Օր եղաւ, օտար պետութիւններ քանի՛ ճանչցան ցեղասպանութիւնը, առանձնացաւ բլրակներուն վրայ:

*
**

Նախ, կարծէք այս հողերուն վրայ ոչ մէկ Հայ ապրած էր ··· արդէն Տոլմապահչէի պալատն ալ ոչ թէ հայ Պալեանը, այլ իտալացի Պալին կառուցած էր: «Անի» կոչուած ոստան մը չկար··· կար «Անը»ն: Լա՛ւ, ըսենք որ ապրած էին, բայց այնքան ալ մեծ թիւ ունեցած չէին···

Սակաւաթիւ էին, բայց սանձարձակ դարձած··· է՛հ, երբ այդպէս էր, բնական է որ զորովով, դուրգուրանքով տարագրուած էին··· Ցետոյ, ի՛նչ ընել որ ճամբան մէկ մասը հիւանդութիւններէ կոտորուեցան···

Է՛հ, անոնք ալ տեսակ մը մարդ էին··· անշուշտ մեղք էր··· ճիշդ է որ մաս մը մեռած էին, սակայն, չատն ալ ապրեցած էր··· Ցետո՞յ ··· Ցետոյ, չկայ որ ··· վերջապէս բաներ մը պատահած էին, սակայն, այդ բաներն ալ արդէն···

Իրականութեան մէջ անհիմն էին···

*
**

Միջոցէ մը ի վեր հետաքրքրական զարգացում մը կ'ապրինք: Թուրքիա «Հայերու ցեղասպանութեան» դէմ նոր ինքնապաշտպանութեան մը հետամուտ է: Աւտոր առաջին նշանները սկսան նկատուիլ 2000–ին երբ Ցեղասպանութեան

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Աղբալեան – Հ.Մ.Ը.Մ.» մարզամշակութային համալիրին մէջ, Մայիս 16–ին, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. «Աղբալեան» կոմիտէութեան եւ գործակցութեամբ ԼԵՄ–ի Հայաստան մասնաճիւղի եւ Աղբալեան պատանեկան միութեան վարչութիւններուն, ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Նիկոլ Աղբալեանի: Բացման խօսքը արտասանած է Մարիա Թէրզեան, որ ըսած է թէ Աղբալեանի ոգիով պայքար պիտի տարուի հայապահպանման վտանգ հանդիսացող բոլոր երեւոյթներուն դէմ ի խնդիր Հայ Դատին, մշակոյթին եւ ազգի պահպանման: Աղբալեան կոմիտէութեան անունով խօսք առած է Գոգօ Հաչըդլեան որ նշած է թէ նորակառոյց համալիրի բացումէն ու Ն. Աղբալեանի կիսանդրիին դետեղումէն չուրջ ութ ամիս յետոյ, այս ձեռնարկը կու գայ ոդեկոչելու անոր անմար յիշատակը: ԼԵՄ–ի Հայաստան մասնաճիւղի պատասխանատուութեամբ ցուցադրուած է տեսերիզ մը, ուր կը ներկայացուէին Աղբալեանի կեանքն ու գործունէութիւնը: Օրուան բանախօսը՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան դիտել տուած է թէ Նիկոլ Աղբալեան այն մտաւորականներէն է, որ իր անունին մէջ կ'ամփոփէ բազմակողմանի արժէքներ: Անդրադառնալով իր ձգած դրական վաստակին, ան նշած է Աղբալեանի համար գրելը կը նշանակէր կատարեալին եւ ամբողջականին ձգտիլ: Ան, ըսած է բանախօսը, իր ժամանակին Սոկրատը կը համարուի: Իր խօսքի աւարտին, Մ. Մկրտիչեան, ըսած է որ Ն. Աղբալեան չունչով ու ձգած աւանդով տակաւին կ'ուղղէ սերունդներ եւ կը կերտէ իսկական Հայեր:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Տէմիրճեան» կեդրոնի սրբարանին մէջ, Մայիս 18–ին, կազմակերպութեամբ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Սրամ Խաչատրեանի 100–ամեակին: Երեկոյթին բացման խօսքը արտասանած է Անի Եփրեմեան, հակիրճ տողերով ներկայացնելով մեծ երաժիշտին կեանքն ու գործը: Յայտագիրը բաղկացած է ամբողջութեամբ Սրամ Խաչատրեանի գործերէն:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Սէն Ժոզէֆ համալսարանի Հայ Ուսանողներու Միութեան կազմակերպութեամբ, Մայիս 12–էն 16, տեղի ունեցած է «Ցիշողութեան Շարաթը» թեմայով չորս ցուցահանդէս մը, համալսարանին մարդկային գիտութիւններու, ընկերային գիտութիւններու եւ հաղորդակցութեան բաժանմունքներուն մէջ: Ցուցահանդէսը կը ներկայացնէր Հայոց ցեղասպանութեան, Ջալալիքի, Արեւմտեան Հայաստանի եւ Արցախի տագնապին ցեղասպանութեան առընչուող վաւերագրական նկարներ:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ամերիկեան համալսարանին «Խսէմպլի Հոլ» սրահին մէջ, Մայիս 17–ին, ելոյթ ունեցած է Համազգայինի մանկական, պատանեկան եւ երէց պատանեկան «Կարկաչ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ խմբավար Զաքար Քէչիչեանի: Կարկաչի երեք բաժանմունքները աւելի քան երկու ժամ հրամցուցած են չուրջ երեք տասնեակ հայերէն, արեւելքէն եւ այլ լեզուներով մանկապատանեկան եւ ազգային այլ բնոյթի երգեր:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Տէմիրճեան Կեդրոնին մէջ, Մայիս 15–ին, կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Մ. – Հ. Ե. Ը. Անդրանիկ Մշակութային Միութեան, տեղի ունեցած է «Երաժշտական ընդմիջում» խորագրեալ երաժշտական թեմայով դասախօսութիւններու չորքին, մէկ հերթական ելոյթը: Դասախօսը եղած է վերապատուելի Ներսէս Պալապանեան նիւթ ունենալով՝ «Երկուան հայ երաժշտութիւնը՝ այսօր»: Ան նկատել տուած է որ հայկական աւանդական եւ ժողովրդային երաժշտութիւնը իրրեւ զարուեստական արժէք իր անզիջող տեղը ունենալով հանդերձ ժամանակի ընթացքին կը դիմագրաւէ նոր սերունդներուն մատչելի ու անոնց սրտին խօսելու հարցը: Դասախօսութեան ընթացքին, վերապատուելի Ն. Պալապանեան ներկայացուցած է հայկական տոհմիկ ու ժամանակակից երաժշտութիւններու դասակարգած բնօրինակները, որոնց անդիլա – պէս յաջորդած են նոյն գործերուն այժմեական մեկնաբանութիւնները: Իր խօսքին աւարտին, վերապատուելին չեշտած է հայկական երաժշտութիւնը արդի մարդուն եւ երիտասարդին սիրելի դարձնելու անհրաժեշտութիւնը:

Livres reçus

ARCHIVES
SIRARPIE DER NERSESSIAN

Catalogue
par
SYLVIA AGEMIAN
Volume I

Catholicossat Arménien de Cilicie — Antelias;
Publication de la Fondation Calouste Gulbenkian;
Collection Bibliothèque Arménienne;
Lisbonne, 2003

2001ին վարչապետի օդնական Տ. Պահլեւի ղեկավարութեամբ կազմուեցաւ «Անհմին ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ պայքարի յանձնախումբը»: Համախարհումը կ'ընէր Ազգային Ապահովութեան ընդհանուր քարտուղարը, իսկ կազմը կը բաղկանար սպայակոյտի նախագահութենէն բաժնի վարիչէ մը, Արտաքին, Ներքին եւ Արտաքին գործոց նախարարութենէն պաշտօնատարներէ, Ազգային Ապահովութեան ընդհանուր քարտուղարութեան, Ազգային Ապահովութեան քաղաքական եւ հասարակականութեան հետ կապերու նախագահներէն, պետական արխիւներու ընդհանուր տնօրէնէն, պատմութեան հիմնարկի նախագահէն եւ վարչապետութեան ծանօթացման հիմնադրամի ներկայացուցիչներէն:

***

2002 Ապրիլին «Հիւրրիյէթ»ի գլխաւոր խմբագիր Օ. Էքշիի «Վերջապէս մտածեցինք» խորագրուած գրութեամբ տեղեկացանք թէ պետութիւնը այլեւս այս մարդին մէջ կրթական լուրջ զօրաշարժի կը սկսի:

Յաջորդեց կրթական բարձրագոյն հիմնարկին չրջանակին մէջ Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու ազգային կոմիտէին հիմնումը, համալսարաններու մէջ «Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու հետազօտութեան կեդրոններ»ու բազմացումը, հեռատեսիլէն հակաքարոզչական փաստանկարներու եւ ծրագիրներու հեռարձակումը եւ վերջապէս նիւթին նախկրթարաններու, միջնակարգերու դասացանկերուն մէջ ընդգրկումը:

***

Թուրքիոյ մէջ ըմբռնումի այս փոփոխութիւնը յոռետես ըլլալու համար բաւարար չափով հարցում կը պարունակէ արդէն: Արդեօք որոշիչը ԱՄՆ–ու եւ Եւրոպական Միութեան հետ յարաբերութիւններու մէջ զարգացող կացութիւններու պարտադրածը եղաւ. թէ՞ Թուրք ժողովուրդին մէջ ծածուկ կերպով սկսած է հարցադրումի հոլովոյթ մը որ վախ կը պատճառէ: Արդեօք Կիպրոսի մէջ երիտասարդութեան ցուցադրած հաչոտարար հակազդեցութի՞ւնն էր որ Թուրքիոյ աչքը վախցուց ու յաջորդ սերունդներուն Հայերու մասին տեսակէտները այսօրւընչ հակակշռի ենթարկելու ձգտում կայ: Եւ այլն..., եւ այլն...:

Լա՛ւ, սակայն, լաւատեսութեան ո՞չ մէկ պատճառ պէտք է ունենանք:

Վերջաւորութեան, ահա՛, ինչպէս կը տեսնուի, ժամանակ մը թափու նկատմամբ չենք ունեցած մեր տեսակէտը: Ան ըսած է որ Նորակառոյց համալիրի բացումէն ու Ն. Աղբալեանի կիսանդրիին դետեղումէն չուրջ ութ ամիս յետոյ, այս ձեռնարկը կու գայ ոդեկոչելու անոր անմար յիշատակը: ԼԵՄ–ի Հայաստան մասնաճիւղի պատրաստութեամբ ցուցադրուած է տեսերիզ մը, ուր կը ներկայացուէին Աղբալեանի կեանքն ու գործունէութիւնը: Օրուան բանախօսը՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան դիտել տուած է թէ Նիկոլ Աղբալեան այն մտաւորականներէն է, որ իր անունին մէջ կ'ամփոփէ բազմակողմանի արժէքներ: Անդրադառնալով իր ձգած դրական վաստակին, ան նշած է Աղբալեանի համար գրելը կը նշանակէր կատարեալին եւ ամբողջականին ձգտիլ: Ան, ըսած է բանախօսը, իր ժամանակին Սոկրատը կը համարուի: Իր խօսքի աւարտին, Մ. Մկրտիչեան, ըսած է որ Ն. Աղբալեան չունչով ու ձգած աւանդով տակաւին կ'ուղղէ սերունդներ եւ կը կերտէ իսկական Հայեր:

***

Ամերա առաջին անգամ հրաժարեցաւ հայկական պնդումներուն «այս մէկն ալ անցուցինք» մտածումով վերաբերելէ եւ որոշեց խնդիրը սեղան բերել: Պատահական յայտնուած Ազգային ապահովութեան առաջին ժողովին բծախնդրութեամբ կանգ առնուեցաւ այն կէտին վրայ թէ ինչեր պէտք էր ընել, որպէսզի «թուրքիա անգամ մը եւս նման դժուար կացութեան չմատնուի»:

Յաջորդեց նոր հիմնարկաւորումներու նախաձեռնութիւնը:

***

Թուրքիոյ մէջ ըմբռնումի այս փոփոխութիւնը յոռետես ըլլալու համար բաւարար չափով հարցում կը պարունակէ արդէն: Արդեօք որոշիչը ԱՄՆ–ու եւ Եւրոպական Միութեան հետ յարաբերութիւններու մէջ զարգացող կացութիւններու պարտադրածը եղաւ. թէ՞ Թուրք ժողովուրդին մէջ ծածուկ կերպով սկսած է հարցադրումի հոլովոյթ մը որ վախ կը պատճառէ: Արդեօք Կիպրոսի մէջ երիտասարդութեան ցուցադրած հաչոտարար հակազդեցութի՞ւնն էր որ Թուրքիոյ աչքը վախցուց ու յաջորդ սերունդներուն Հայերու մասին տեսակէտները այսօրւընչ հակակշռի ենթարկելու ձգտում կայ: Եւ այլն..., եւ այլն...:

Լա՛ւ, սակայն, լաւատեսութեան ո՞չ մէկ պատճառ պէտք է ունենանք:

Վերջաւորութեան, ահա՛, ինչպէս կը տեսնուի, ժամանակ մը թափու նկատմամբ չենք ունեցած մեր տեսակէտը: Ան ըսած է որ Նորակառոյց համալիրի բացումէն ու Ն. Աղբալեանի կիսանդրիին դետեղումէն չուրջ ութ ամիս յետոյ, այս ձեռնարկը կու գայ ոդեկոչելու անոր անմար յիշատակը: ԼԵՄ–ի Հայաստան մասնաճիւղի պատրաստութեամբ ցուցադրուած է տեսերիզ մը, ուր կը ներկայացուէին Աղբալեանի կեանքն ու գործունէութիւնը: Օրուան բանախօսը՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան դիտել տուած է թէ Նիկոլ Աղբալեան այն մտաւորականներէն է, որ իր անունին մէջ կ'ամփոփէ բազմակողմանի արժէքներ: Անդրադառնալով իր ձգած դրական վաստակին, ան նշած է Աղբալեանի համար գրելը կը նշանակէր կատարեալին եւ ամբողջականին ձգտիլ: Ան, ըսած է բանախօսը, իր ժամանակին Սոկրատը կը համարուի: Իր խօսքի աւարտին, Մ. Մկրտիչեան, ըսած է որ Ն. Աղբալեան չունչով ու ձգած աւանդով տակաւին կ'ուղղէ սերունդներ եւ կը կերտէ իսկական Հայեր:

***

2002 Ապրիլին «Հիւրրիյէթ»ի գլխաւոր խմբագիր Օ. Էքշիի «Վերջապէս մտածեցինք» խորագրուած գրութեամբ տեղեկացանք թէ պետութիւնը այլեւս այս մարդին մէջ կրթական լուրջ զօրաշարժի կը սկսի:

Յաջորդեց կրթական բարձրագոյն հիմնարկին չրջանակին մէջ Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու ազգային կոմիտէին հիմնումը, համալսարաններու մէջ «Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու հետազօտութեան կեդրոններ»ու բազմացումը, հեռատեսիլէն հակաքարոզչական փաստանկարներու եւ ծրագիրներու հեռարձակումը եւ վերջապէս նիւթին նախկրթարաններու, միջնակարգերու դասացանկերուն մէջ ընդգրկումը:

***

Թուրքիոյ մէջ ըմբռնումի այս փոփոխութիւնը յոռետես ըլլալու համար բաւարար չափով հարցում կը պարունակէ արդէն: Արդեօք որոշիչը ԱՄՆ–ու եւ Եւրոպական Միութեան հետ յարաբերութիւններու մէջ զարգացող կացութիւններու պարտադրածը եղաւ. թէ՞ Թուրք ժողովուրդին մէջ ծածուկ կերպով սկսած է հարցադրումի հոլովոյթ մը որ վախ կը պատճառէ: Արդեօք Կիպրոսի մէջ երիտասարդութեան ցուցադրած հաչոտարար հակազդեցութի՞ւնն էր որ Թուրքիոյ աչքը վախցուց ու յաջորդ սերունդներուն Հայերու մասին տեսակէտները այսօրւընչ հակակշռի ենթարկելու ձգտում կայ: Եւ այլն..., եւ այլն...:

Լա՛ւ, սակայն, լաւատեսութեան ո՞չ մէկ պատճառ պէտք է ունենանք:

Վերջաւորութեան, ահա՛, ինչպէս կը տեսնուի, ժամանակ մը թափու նկատմամբ չենք ունեցած մեր տեսակէտը: Ան ըսած է որ Նորակառոյց համալիրի բացումէն ու Ն. Աղբալեանի կիսանդրիին դետեղումէն չուրջ ութ ամիս յետոյ, այս ձեռնարկը կու գայ ոդեկոչելու անոր անմար յիշատակը: ԼԵՄ–ի Հայաստան մասնաճիւղի պատրաստութեամբ ցուցադրուած է տեսերիզ մը, ուր կը ներկայացուէին Աղբալեանի կեանքն ու գործունէութիւնը: Օրուան բանախօսը՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան դիտել տուած է թէ Նիկոլ Աղբալեան այն մտաւորականներէն է, որ իր անունին մէջ կ'ամփոփէ բազմակողմանի արժէքներ: Անդրադառնալով իր ձգած դրական վաստակին, ան նշած է Աղբալեանի համար գրելը կը նշանակէր կատարեալին եւ ամբողջականին ձգտիլ: Ան, ըսած է բանախօսը, իր ժամանակին Սոկրատը կը համարուի: Իր խօսքի աւարտին, Մ. Մկրտիչեան, ըսած է որ Ն. Աղբալեան չունչով ու ձգած աւանդով տակաւին կ'ուղղէ սերունդներ եւ կը կերտէ իսկական Հայեր:

***

2002 Ապրիլին «Հիւրրիյէթ»ի գլխաւոր խմբագիր Օ. Էքշիի «Վերջապէս մտածեցինք» խորագրուած գրութեամբ տեղեկացանք թէ պետութիւնը այլեւս այս մարդին մէջ կրթական լուրջ զօրաշարժի կը սկսի:

Յաջորդեց կրթական բարձրագոյն հիմնարկին չրջանակին մէջ Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու ազգային կոմիտէին հիմնումը, համալսարաններու մէջ «Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու հետազօտութեան կեդրոններ»ու բազմացումը, հեռատեսիլէն հակաքարոզչական փաստանկարներու եւ ծրագիրներու հեռարձակումը եւ վերջապէս նիւթին նախկրթարաններու, միջնակարգերու դասացանկերուն մէջ ընդգրկումը:

***

Թուրքիոյ մէջ ըմբռնումի այս փոփոխութիւնը յոռետես ըլլալու համար բաւարար չափով հարցում կը պարունակէ արդէն: Արդեօք որոշիչը ԱՄՆ–ու եւ Եւրոպական Միութեան հետ յարաբերութիւններու մէջ զարգացող կացութիւններու պարտադրածը եղաւ. թէ՞ Թուրք ժողովուրդին մէջ ծածուկ կերպով սկսած է հարցադրումի հոլովոյթ մը որ վախ կը պատճառէ: Արդեօք Կիպրոսի մէջ երիտասարդութեան ցուցադրած հաչոտարար հակազդեցութի՞ւնն էր որ Թուրքիոյ աչքը վախցուց ու յաջորդ սերունդներուն Հայերու մասին տեսակէտները այսօրւընչ հակակշռի ենթարկելու ձգտում կայ: Եւ այլն..., եւ այլն...:

Լա՛ւ, սակայն, լաւատեսութեան ո՞չ մէկ պատճառ պէտք է ունենանք:

Վերջաւորութեան, ահա՛, ինչպէս կը տեսնուի, ժամանակ մը թափու նկատմամբ չենք ունեցած մեր տեսակէտը: Ան ըսած է որ Նորակառոյց համալիրի բացումէն ու Ն. Աղբալեանի կիսանդրիին դետեղումէն չուրջ ութ ամիս յետոյ, այս ձեռնարկը կու գայ ոդեկոչելու անոր անմար յիշատակը: ԼԵՄ–ի Հայաստան մասնաճիւղի պատրաստութեամբ ցուցադրուած է տեսերիզ մը, ուր կը ներկայացուէին Աղբալեանի կեանքն ու գործունէութիւնը: Օրուան բանախօսը՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան դիտել տուած է թէ Նիկոլ Աղբալեան այն մտաւորականներէն է, որ իր անունին մէջ կ'ամփոփէ բազմակողմանի արժէքներ: Անդրադառնալով իր ձգած դրական վաստակին, ան նշած է Աղբալեանի համար գրելը կը նշանակէր կատարեալին եւ ամբողջականին ձգտիլ: Ան, ըսած է բանախօսը, իր ժամանակին Սոկրատը կը համարուի: Իր խօսքի աւարտին, Մ. Մկրտիչեան, ըսած է որ Ն. Աղբալեան չունչով ու ձգած աւանդով տակաւին կ'ուղղէ սերունդներ եւ կը կերտէ իսկական Հայեր:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

22

Ա՛ս ըսելով պաշտօնեան ձեռքերը երկար աւելի կը մօտենայ ինձ: Բարկութենէս դողալով ոտքի կ'ելլամ: Հոգս չէ վտանգը, հոգս չէ մահն ալ:

– Եթէ իրաւունք չունիմ հեռանալու, ըսի՛ք, կ'երթամ կը յայտնեմ դեսպանատունս եւ անոնք կը զբաղին այս գործով:

Կարծեմ պէտք եղածը ըսեր էի: Ոստիկանապետը չփոթութիւնը ծածկելու համար կը խնդայ:

– Զըսինք ,որ իրաւունք չունիք հեռանալու: Բայց կարգ մը ձեւականութիւններ կան, որ պէտք է կատարուին: Մէկը պէտք է հաստատէ, որ այս լուսանկարները ձեզ կը նմանին: Ատոնք պիտի մըներ քով:

– Նմա՞ն է, նմա՞ն է, – Ե՛ս կը հաստատեմ, կ'ըսէ Նորեկը՝ նշանացի հասկցնելով թէ «բաւական է այսքանը»:

– Կը տեսնամ, պէ՛յ, որ այս հանըմը ձեր սրտին մէջ պառկեցաւ: Լա՛ւ, ձեր խաթեր համար վիզան կու տամ: Բայց լաւ կ'ըլլայ հանըմ ,որ մարդ մը ճարելու մասին մտածէք, որովհետեւ եօթ էսպասէք որ...

Դուրս կ'ելլամ առանց չարունակութիւնը լսելու: Հազուստներս կը թօթվեմ ուժգին, այդ սենեակէն վրաս մնացած ամենափոքր փոշին իսկ նետելու համար:

– Եթէ սկսիլ հարկ ըլլար, պիտի նախընտրէի ողջ այրիլ քան վերադառնալ: Դուրսէն եկած թուրք մը օգնեց, այլապէս ինձ վիզա տուող չկար այսօր, – կ'ըսեմ Զարոյին:

Կեդրոնական վարչութենէն չատ դիւրութեամբ ստացայ արտօնութիւնը: Եթէ պաշտօնեաներ մեքենայաբար կնիք կը զարնէին եւ դարձեալ ապասողներուն երկար չարքը կ'աւելնար վայրկեանէ վայրկեան: Պոլսէն կը հեռանային ամէն ազգի մարդիկ: Թուրքիան վտանգաւոր էր յաղթականը եղած ժամանակ, բայց կրնար աւելի վտանգաւոր դառնալ պարտութեան օրերուն:

***

Զարօն չի կրնար իր փոքրիկ սենեակին մէջ պահել կարասիները, բայց պիտի տեղաւորէ տեղ մը, ուր անոնք չատ որբ չպիտի ըլլան: Կը խնդրեմ իրմէ առնել Արայի կազմարը, գրասեղանի այլ պիտոյքներ, ծաղկամանը եւ կերակուրի տոպրներ, ծաղկամանը եւ կերակուրի սան մը, որու մէջ եփեցի մեր առաջին կերակուրը, որ միեւնոյն ժամանակ իմ եփած առաջին կերակուրս էր:

Երբ վախէ կը յայտնեմ մնաս բարով ըսելու ինձ բախտակից կիներուն, Զարօն կը կարէ խօսքս:

– Անոնք բոլորը հոն պիտի տեսնաս: Ամէնքն ալ պիտի հեռանան այս կամ այն ձեւով, մանաւանդ զաւակ ունեցողները: Կորսնցնելու ժամանակ չկայ, կ'ըսեն թէ կառավարութիւնը նկատած է, որ մեծ թուով Հայեր կը հեռանան, եւ մտադիր է արգիլելեցաւ Պոլսէն հեռանալը:

Զարոյին ըսածը կատարուեցաւ: Քանի մը օր վերջ Հայերուն բացարձակապէս արգիլուեցաւ Պոլսէն հեռանալը:

– Հապա Աչո՞ն, որ ինձ հրահանգներ պիտի տար արտասահմանի ընկերներուն համար:

– Վերջերս մեկնողներու հետ պէտք եղածը ըրաւ ան: Աչոյը կ'ուզէ միայն, որ այս տեղ գրուածը միտքդ պահես. – ու Զարօ քիմիական ֆորմիւլ մը տուաւ, որ հիմա մոռցած եմ, – գաղտնի նամակները բանալու նոր ձեւ մըն է: Նախկինը չպիտի գործածուի այլեւս: Զըլայ, որ տեղ մը դրես: Միտքդ պահէ:

Իրիկունն իսկ ճամբայ պիտի ելլայի: Գացի Զուիցերիացի բժշկին եւ իր կնոջ մնաս բարով ըսելու: Ուրախ էին որ կը հեռանայի: Տիկինը իր քրոջ հասցէն տըւաւ, ուր կրնայի երկար մնալ հանդըստանալու համար, անզաւակ էին եւ չատ ուրախ պիտի ըլլային մեզ իրենց հետ ունենալով:

Միս Հելէնը եւ Մելինէն գտայ երկու աղջնակներով զբաղած: Ալիսը իմ գտած աղջնակս էր, սիրուն, չնորհալի, բայց Աշնիւը բացառիկ գեղեցկութեան տէր փոքրիկ մըն էր, խելացի, խոհուն աչքերով: Իրեն ըսուածները կը պատասխանէր մտածելէ եւ դիմացինին միտքը լաւ մը ըմբռնելէ վերջ: Թերեւս Թրքուհիին տունը, բնազդաբար ըմբռներ էր, որ դեր մը կը կատարէ եւ որ ամէն մըտքէն անցածը պէտք չէ ըսէր: Իրենց ձեռքերուն մէջ պտնուած գեղեցիկ պուպրիկները, ասդին անդին գտնուող ուրիշ խաղալիքներ ցոյց կու տային, որ այս փոքրիկները ալ դուրս էին ելեր կրակէ չրջանակէն:

– Գիւղի մը մէջ առանձնացած վիլլա մը կը փնտռեմ, – ըսաւ Միս Հելէն: Հոս վերջերս չատ եկող գացող եղաւ, պէտք է տեղս փոխեմ: Թրքական չէնք մը, բարձր ցանկապատերով, ուր բոլորովին ազատ ըլլանք, մինչեւ որ կարենանք հեռանալ:

– Յաեսութի՞ւն Հայաստանի մէջ, – ըսի երկու կանանց հաւատացեալի ձայնով:

– Այո՛, Հայաստանի մէջ, – կրկնեցին անոնք ալ ներմեռանդութեամբ:

***

Մնաս եղաւ մեր բաժանումը Զարոյին հետ: Սուրիկը կու լար, ինքն ալ յոդնած՝ ալ ուժ չունէր իր յուզումը ծածկելու: Կայարան եկաւ հակառակ ամէն զգուշութեան:

– Զըլայ, որ գնացքէն վար իջնաս, աղջիկս, – կրկնեց ան՝ տասներորդ անգամ ըլլալով:

Խմացուած էր, որ մայր մը եւ իր երիտասարդ աղջիկը, որ Պոլսէն ճամբայ ելած էին Ռումանիա երթալու մամար, երբեք տեղ չէին հասած: Տեղ չէին հասած նաեւ երկու քոյրեր, որոնք իրենց ծնողացը քով կ'երթային:

Զարօն պիտ տեղաւորեց բաժանմունք մը, ուր արդէն երեք հոգի կային ու կրկնեց, վար իջած ժամանակ:

– Որքան ատեն որ գնացքին մէջն ես, ոեւէ վտանգ չի սպառնար ձեզի: Քեզ տեսնեմ, քաջ աղջիկս, Նորվանը քեզ յետարան, դու անոր նեցուկ: Լուր տուր ինձ անմիջապէս Հելէնին միջոցաւ: Ջերմեռանդութեամբ գրէ:

(Շար. 95)

(Շար. Ա. էջէն)

«լուսաւորութեան փիլիսոփայական հոսանքները», բայց, կը խուսափին, բացէ ի բաց, քրիստոնէութիւնը ոգեկոչելու: Ժխտար տ'էսթէնի համար այդքանը կը բաւէ եւ բացայայտ է որ խօսքը կը վերաբերի քրիստոնէութեան: Այդ պարագային, կ'առարկէ Օսկովաթոռէ Ռոմանօն ինչո՞ւ անունը չտալ, որ աղէտալի կը դանէ այդ նախապաշարը, ոչ այնքան իր բովանդակութեան համար որքան իր չբաժին եւ ուրացածին: Հասարակաց յայտարարութեան մը մէջ Եւրոպական Եկեղեցիներու Համագումարը (բողոքական, օրթոտոքս եւ անգլիքան) կը հաստատէ՝ «Եւրոպա մը որ չի ճանչնար իր իսկ անցեալը եւ կ'ուրանայ կրօնքին դերը խորապէս կ'աղքատանայ»: Երկու կէտերու վրայ զոհացում տրուած է, նախարանը կը նչէ «կրօնական, մշակութային, մարդասիրական հարստութիւնը» եւ կը կրկնէ Ամսթերտամի դաշինքին թիւ 11 յայտարարութիւնը որ կ'ներաշխատրէ Եկեղեցիներու կանոնապիրները, այնպէս ինչպէս գոյութիւն ունի ազգային օրէնսդրութիւններուն մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը չկրցաւ տոզանցել Յունիս 1ին: Նախորդ օրը, Ֆրանսուա Հոլանտի ժամանումը Անգլիա վակելու համար «ուրիչ համաշխարհայնացման մը համար ընկերվարական Ֆորումը» (կազմակերպուած Հօթ – Սաւուայի դաշնակցութեան կողմէ) պատճառ եղած էր կարգ մը միջադէպերու 400 երիտասարդներու հետ: Անոնք ուզած էին արգիլք հանդիսանալ այդ ժողովին զոր տեսակ մը չհարկում կը նկատէին: Հոլանտ նախընտրած է յետ քայլ ընել եւ հրաժարիլ:

ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՔԱՏԱՊԸ բոլորովին անհետացած չէ Գանատայէն ինչպէս կը կարծուէր եւ մեռեալներու թիւը 32–ի հասած է: Կասկած կայ որ 96–ամեայ հիւանդի մը ախտաճանաչումը սխալ եղած է եւ խնամուած է պարզ չնչառութեան հարցերու համար, մինչ ՍՐԱՍ–է կը տառապէր եւ մեռնելէ առաջ չրջապատը վրդոված է:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ կառավարութիւնը վաւերացուցած է մահապատիժը ջնջող օրէնքը, այդ պարագան վերապահելով պատերազմական կացութիւններու: Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան պայմանագրին պահանջած այդ ջնջումը ունի յաւելեալ յօդուած մը. հոն կ'ըսուի. «Պետութիւն մը պատերազմի ընթացքին, կամ պատերազմական սպառնալիքի պայմաններուն մէջ գործուած արարքներու համար կրնայ իր օրէնսդրութեան մէջ տեղ տալ մահապատիժի առընչուած վճիռներու»: Օրինագիծը յղուած է Ազգային Ժողովին վաւերացումին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՁԱՏՐԱԿԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եւրոպայի ճատրակի անհատական ախոյենութեան որ տեղի կ'ունենայ Պոլիս, Հայաստանէն մասնակից խաղացողները առաջին յաջողութիւններ արձանագրած են: Աչոտ Անաստասեան, Լեւոն Արոնեան, Սմբատ Լպուտեան Գ. եւ Դ. փուլերուն հասած են 2,5–ական, իսկ Ռաֆայէլ Վահանեան եւ Արտաշէս Մինասեան երկուական կէտով: Աղջիկներու մրցաշարքին Լիլիթ Մկրտչեան երկու առաջին խաղերէն եռք մէկ կէտ միայն ունէր Յունիս 2–ին:

*
**

Աթէնքի մէջ տեղի ունեցած կուիմարաթի «Ակրոպոլիս» միջազգային մրցաշրջին Հայաստանէն Արամ Ոսմանեան (57 քիլոկրամ, ոսկեայ մետալի արժանացած է, յաղթական դուրս գալով չորս մըրցումներէն ալ: Բագրատ Աւոյեան (Վանաձոր, 60 քիլոկրամ) եւ Մարատ Թովմասեան (91 քիլոկրամ) չհասած են պըրոնզէ մետալ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Le
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise une
RENCONTRE
CONTES ET LEGENDES D'ARMENIE
avec
REINE CIOULACHTJIAN
qui présentera son livre
publié par les éditions Nathan

Jeudi 5 juin à 20 heures 30

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

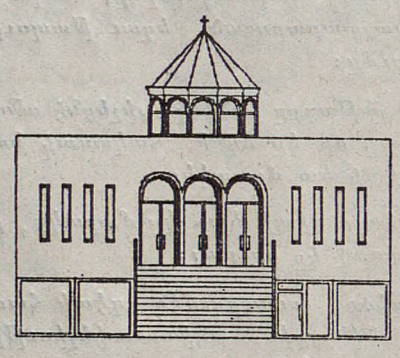
La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Le Notre Père dans la Tradition Judéo-Chrétienne

présentée par
Serge SARKISSIAN
Théologien

Jeudi 12 Juin à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

A L'OCCASION
DES 10 ANS DE MINISTERE
DU PASTEUR GILBERT LEONIAN
A ISSY-LES-MOULINEAUX
M. André SANTINI
Député-Maire — Ancien Ministre
et
le Pasteur Gilbert et Mme Léa LEONIAN
sont heureux de vous accueillir à

«LA NUIT DES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»
animée par le comédien
JACKY NERCESSIAN
avec la participation de nombreux artistes : **Vardan Mamikonian, Haïk Davtian et Arthur Aharonian, Yerso, la Chorale Sipan-Komitas, New Gospel Family, la Chorale des enfants Tebrotzassère, le Groupe Kariag, un groupe folklorique corse, etc...**
VENDREDI 13 JUIN à 20 heures 45
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux
AU PROFIT DES ECOLES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX, D'ALFORTVILLE, LE RAINCY
Prix des places : **Adultes** : 20 Euros / **Enfants de - de 12 ans** : 10 Euros

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Լ.Ը ԹՈՂՈՆՔ· _ Տիկին Սիմա Հացպանեան 30 Եւրօ:

FETE PAROISSIALE
Lundi de Pentecôte
9 JUIN
Au programme :
— **11h30 :** Culte
— **A partir de 12 h :** Repas, spécialités arméniennes
Stands : Pâtisseries arméniennes librairie, brocante, . . .
Jeux pour les enfants
Animation musicale
Bienvenue à tous !

Eglise Evangélique Arménienne
55, avenue Victor Cresson /
28 ,avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ

Կազմակերպութեամբ՝

Հ· Մ· Ը· Մ· _ ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
«Սուրբն Մուրատեան» մրցաշարքի մասնակցող Եւրոպայի հայ մարզիկներու:

Երեկոն կը խանդավառէ ՔՐԻՇԱ.

կիրակի, Յունիս 8, ժամը 20·30էն սկսեալ Իսի լէ Մուլինոյի PACI սրահին մէջ:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի Հայկական Միութիւններու Ֆորումի 5–րդ տարեկան համագումարը այս տարի տեղի կ'ունենայ Վենետիկի մէջ (ԻՏԱԼԻԱ) Ուրբաթ, Յունիս 6–էն մինչեւ Երկուշաբթի, Յունիս 9, 2003:

Որպէս օրակարգի հիմնական նիւթ ընտրուած է ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ԴԵՐԸ _

15 տարբեր երկիրներէ, իրենց մասնակցութիւնը ապահոված են 100 պատգամաւորներ Անգլիայէն մինչեւ Ռուսաստան, անցնելով միջնակեալ բոլոր պետութիւններէն, ներառեալ պալթեան հանրապետութիւնները, Յունաստան եւ Կիպրոս:

Խօսք պիտի առնեն Վարդան Ոսկանեան – Հայաստանի Աւրտաքին Գործոց Նախարար - Արթուր Ազարեկեան – Հայաստանի Պաշտպանութեան Փոխ–Նախարար - Գագիկ Յարութիւնեան – Նախագահ ՀՀ Սահմանադրական Դատարանի - Ամուշատան Դանիէլեան – Արցախի Վարչապետ եւ այլք -

Աբձանադրութիւնները կը կատարուին Ուրբաթ օր, Վենետիկի Ս· Խաչ Հայկական Եկեղեցիին աւանդատան մէջ (Եւրոպայի քանուկ հնագոյն հայկական եկեղեցին):

Նոյն դիւերը Վենետիկի քաղաքապետը, ի պատիւ Հայ Միութիւններու Դիւանատուն Ներկայացուցիչներուն, եւ յատկապէս Սրա Աբրահամեանի (Ռուսաստան) ընթրիքի հրաւէր տուած է Վենետրամին - Գալէրճի Պալատի չքեղ սրահներուն մէջ:

Հանդիսաւոր բացումը պիտի կատարուի Վենետիկի ՏՈՃԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԻ «Սպրութինիս» պատմական սրահին մէջ, Լէոնարդոյի յաղթանակին նուիրուած, դեղարուեստական բաժինով մը եւ այնուհետեւ համագումարի նիստերուն համար ապահովուած է Վենետիկի Միջազգային Համալսարանի հանդիսասրահը իր բոլոր սարքերով, Սուրբ Սերվոլոս Կըղեղին մէջ եւ պիտի չարունակուին մինչեւ Երկուշաբթի, Յունիս 9, եւ հանդիսաւոր փակումը պիտի կատարուի նոյն դիւերը, համագումարի մասնակցող բոլոր հիւրերուն հիւրասիրութեամբ մը Ս· Ղազար Մխիթարեան Մայրավանքի վարդապետ կամարներուն տակ, դեղարուեստական բաժինով:

ԾԱՆՕԹ· _ Կիրակի, Յունիս 8–ի երեկոյեան, նիստերէն վերջ, Ս· Սերվոլոսի կղզիէն ընդարձակ նաւ մը հիւրերը պըտոյտի պիտի հանէ Լճակին վրայ, ընթրիքի սեղանով, դէպի պատմական Թուրէլլօ կղզին ուր Իսահակ Հայկազն կառուցած է Վենետիկի հնագոյն պալիւճ տաճարը համբաւաւոր իր խճանկարներով:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել (0039) 338–32–32–380

Վենետիկի համագումարի կազմակերպութիւնը յանձն առած է Հ· Ց· Պոսիեանի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Croisière sur le Rhône
Sortie à la journée
organisée par la Section «Naïri» de Beaumont,
Jeudi 5 juin
Renseignements :
04. 91. 93. 53. 59
*
**
Section **«SEVAN»** de Vienne
Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղ
Grande Fête Champêtre Annuelle
Animée par l'Orchestre «ARARAT»
Dimanche 15 juin à partir de 12 heures
Au Parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'école arménienne
Buffet — Buvette —
Ambiance arménienne —
Tombola
— Salle couverte en cas de puie —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 5
JEUDI
5 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·702 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·702

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՅՈՅՅ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԻ

ՅԱՋՈՐԴ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 10

Երեքշաբթի, Յունիս 3–ի յոյսերն ու գործադուլերը չունեցան Մայիս 13–ի չարժումին տարողութիւնը, այնքան երկրին կեանքը անդամալուծուած չէր, թէ նոյնիսկ ամէն ինչ կանոնաւոր չէր: Ալպէս, Փարիզի մէջ, մետրոյի գրեթէ բոլոր գիծերը կը բանէին, ոչ սովորականին պէս չաճախակի, բայց եւ այնպէս երթեւեկը դադրած չէր: Հանրակառքերու աւելի քան 60%–ը չէր դադրեցուցած աշխատանքը, երկաթուղային գետնի վրայ, նուազագոյն մը ապահովուած էր ,թէեւ չարժումը կը չարունակէր Յունիս 4–ին եւ սենթիքանները նոր ժամադրութիւն մը կու տային Երեքշաբթի Յունիս 10–ի համար:

Այդ օրը կ'ուզէին որ չարժումը ամբողջական ըլլայ, ինչպէս եղած էր Մայիս 13–ին: Այս նոր ժամադրութիւնը երկայրի սուր մըն է սակայն, որովհետեւ ուժերը, այսինքն հանրութիւնը, այլեւս կրնայ դանել որ չատ չատ է եւ ցարդ ցուցաբերած համակերպութիւնն ու որոշ նախազգուշութիւնը չարժումին արդար ընթացքներուն հանդէպ չէ չարունակել: Ալա, արդէն, կառավարութեան ուղածն է, սպասածն է, ուրեմն գործադուլերը չեն խանգարեր իշխանութիւնները, որոնք կը խորհին թէ այս ընթացքով, ժողովուրդը դէմ կը դառնայ բանթողներուն: Ռաֆարէն կը չարունակէ վճռակամութիւն ցուցաբերել եւ նոյն օրը, Յունիս 3–ին, Ազգային ժողովին մէջ յայտարարեց թէ հարցը կը վերաբերի Հանրապետութեան իսկ փրկութեան: Նիստի ընթացքին, համագնաւարները (Պոքէ, Կրեմեց) հեղնանքով անդրադարձան ընկերվարականներու երկդիմի դիրքին, յիշեցնելով որ «փաղ Շերաք եւ Լիոնէլ Ժոսփէն մխասին սորադրած էին, Պարէլոնայի եւրոպական վեհաժողովին, բանաձեւ մը որ կ'առաջադրէր աշխատանքի տեւողութեան հինդ տարիով երկարաձգումը»:

Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութեան ոգեմաւարութիւնը չատ ճարպիկ չէր, որեւէ անհրաժեշտութիւն չկար միաժամանակ ձեռնարկելու քանի մը բարենորոգումներու, մանաւանդ կրթական գետնի վրայ քննութիւններու նախօրեակին: Այս ճիւղին մէջ, Սարքոզի դրեթէ տեղը բռնած է Ֆէրրի, որու պաչտօնավարման ժամանակաշրջանը հատանաբար չատ երկար չտեւէ: Որքան ալ ծանրանան Բուշն ցոյցերը, պէտք չէ անտեսել թէ ամբողջ ժողովուրդը չէ որ փողոց կ'իջնէ (Յունիս 3–ին՝ 450 հազար ոստիկանութեան համար եւ 2 միլիոն կազմակերպիչներուն ամբողջ Ֆրանսայի մէջ) եւ դասատուներու մէջ, քիչ չեն անոնք որոնք անընդունելի կը դանեն քննութիւններու հանդէպ ճղռուած դիրքը: Ոմանց համար, ուսումնասիրութեան մէջ ստեղծուած անախորժ մթնոլորտը ծայր տուած է հոն, ուր ընկերային հարցեր կան, այսինքն Սէն – Սէն – Տընի, Ռէյունիոն, Մարսէյլ:

*
**

Հակառակ անոր որ Յունիս 3–ին, ընդհանուր ձեւով չարժումը տկարացած էր, Սէ – ժէ – Թէ–ի քարտուղարը՝ Պ. Թիպո («Լիպերասիոն»ի հարցազրոյց, Յունիս 4) կը դանէ որ յաջողած են եւ թէ տասնեակ հազարաւոր նոր դէմքեր կային ցոյցերու մէջ: Իրեն համար, քաղաքական քաջութիւնը կը կայանայ բանակցութեան մէջ: Համոզուած է որ այս զօրակոչը միակ ձեւն է բանակցութիւններ ձեռք ձգելու համար: Կ'ընդունի որ հանդստեան թոշակներու հարցին մէջ, բարենորոգումը անհրաժեշտ է, բայց, կ'ուզէ որ բոլոր կուսակցութիւնները համեստ ըլլան եւ ընդունին որ սենթիքանները օգտակար խոսակիցներ են:

Թիպո պէտք չէ մոռնայ Մօրիս Թորէզի պատմական զարճած խօսքը՝ պէտք է գիտնալ վերջ տալ գործադուլի մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՄ – էլ – Շէյխի (Եգիպտոս) ժողովին Պուշի գլխաւոր նպատակն էր ապահովել Միչին – Արեւելքի ժողովուրդներուն մնայուն հաչտութիւնը: Աքսայ մեկնելէն առաջ, ԱՄՆ–ու նախագահը չեչտեց թէ աչխարհ պէտք ունի անկախ եւ խաղաղ պաղեստինեան Պետութեան մը եւ արաբ հինգ խօսակիցներու հետ խօսելէ ետք, յայտարարած է նաեւ որ վրճռած է օգնել բոլոր կողմերուն, որպէսզի դժուար, հերոսական որոշումներ տան խաղաղութեան տանող: Պուչ, ապա, կը մեկնէր Աքսայ (Յորդանան) ուր տեղի կ'ունենար հանդիպումը Շարոնի եւ Ապպասի հետ: Ձորճ Պուչ պէտք է համոզէր Շարոնը որ ընդունի «ճամբու ուղեգիծ»ին բոլոր պայմանները, բայց, Իսրայէլի վարչապետը չատ համամիտ չէ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի գաղթականներու վերադարձին եւ Հրեաներու հաստատած գաղութներուն ջնջումին:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՒՄԲԸ Յունիս 3–ին վաւերացուցած է կիպրոսի Թրքական բաժնին համար պատրաստուած տընտեսական ծրագիր մը: Անով կը նախատեսուի կիպրական թուրք ինքնահռչակ հանրապետութեան մէջ արտադրուած ապրանքները ներածել Եւրոպական Միութիւն, նաեւ 12 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն կատարել: Ծրագիրը պատրաստուած է կղզիին միաւորման չանքերուն զարկ տալու նպատակով: Եւրոպական Միութիւնը Թրքական ներխուժումէն (1974) ի վեր տնտեսական չրջափակման ենթարկած էր Թրքական մասը:

ՊՈԼՍՈՑ մէկ արուարձանին մէջ Յունիս 3–ին Ազգային ապահովութեան դատարանին դատաւորներն ու դատախազները փոխադրող հանրակառքի մը դէմ մահափորձ կատարուած է: Կառքը կամուրջի մը տակէն անցած պահուն, կամուրջին մէկ սիւնին տակ դետեղուած հեռավար ռումբ մը պայթած է, պատճառ ըլլալով եօթը հոգիի վիրաւորուելուն:

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ յաւելում կրեցին (8,7%) Յունիս 1–ին: Նամակներու դրոչմադրոշմը 0,46 եւրոյէն կ'անցնի 0,50 մինչեւ 20 կրամ, 0,69–էն 0,75–ի մինչեւ 50 կրամ, 1,02–էն 1,11–ի մինչեւ հարիւր կրամ:

ԼՎԻՄԱՆԻ ուժ ամէնէն հարուստ երկիրներու վերաժողովը ոչինչի ծառայեց եւ աւարտին (Յունիս 3), ընդհանուր կարծիքն այն էր որ լեռը մուկ մը ծնաւ: Ֆրանքեւամերիկեան հաչտութիւնը ոչ ոք համոզած է եւ ան միայն երեւութական եղած է, Եւրոպա – անդամ մը եւս – չէ կրցած իր կշիռքով դէմ դնել ԱՄՆ–ու նախապատրաստած եւ ի վերջոյ, աւելորդ եւ մեծամասնք ժողով մը եղած է, նաեւ իր բերած վնասներով Լօզան եւ Ժընեւ, թալանողներու պատճառով:

ՎԱՏԻԿԱՆ կոմնակիպ է երկու Պետութիւններու հաստատման (Իսրայէլ եւ Պաղեստին), որոնք վայելեն նոյն ապահովութիւնը եւ նոյն դերիվանութիւնը: Այս է, գոր չեչտակի ըսած է Պապը, նախ ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարին՝ Գ. Փաուըլի, ապա նաեւ Իսրայէլի նոր դեսպանին՝ Օռէտ Պէն Հուրի:

«ՄՈՆՏ»ի բացը 16 միլիոն եւրօ եղած է 2002–ին, ըստ թերթին լրագրողներու ազգային սենտիքային: Հաղորդագրութեամբ մը ,սենտիքան կը յիչեցնէ որ 2001–ին արդէն բացը 14 միլիոն եւրօ եղած էր:

ՍՊԱՆԻՈՑ արեւելեան չրջանը, Շէնչիլիայի մօտ, բեռնատար եւ ճամբորդական երկու կառախառնբերու բախումէն հինգ մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ Յունիս 3–ին:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ Շին Պէթը (հակաընտեսական սպասարկութիւն) չատ բուռն ձեւով կը դատապարտէ օտար լրագրողները, որպէս մեղսակիցներ պաղեստինցի քարիքագործներու: Արդարեւ, բացայայտուած է որ Թել – Ամիվի Ապրիլ 30–ի ռճրափորձին (երկու մեռեալ) հեղինակը եւ իր մեղսակիցը, երկուքն ալ բրիտանահպատակ, Իսրայէլի մէջ կրցած էին չրջագայիլ իտալուհի լրագրողի մը կառքին մէջ եւ Գազա անցած էին, ուրկէ ահաբեկիչները կրցած էին ռումբեր առնել: Հարցաքննուելէ ետք, Իտալուհին ազատ արձակուած է եւ երկրէն արտաքսուած: Շին Պէթ խաղաղապաչտ օտար կազմակերպութիւնները կ'ամբաստանէ: Փաստ չի տար, բայց, կ'ըսէ թէ ահաբեկիչներու ապաստան կու տան: Իր դլխաւոր թիրախն է Ինթէրնէչընըլ Սոլիտարիթի Մովմընթ, որու կեդրոնը Բեթղեհէմ է եւ խուզարկութեան ենթարկուած է եւ որու երկու անդամները վերջին ամիսներուն սպաննուած են իսրայէլացի զինուորներուն կողմէ դրաւեալ հողամասերուն մէջ:

ԳԱԶԱՊԼԱՆԳԱՑԻ ռճրափորձին հետ որպէս կապ ունեցող անձ մը, մահմետականացած Ֆրանսացի մը ձերբակալուած է Թանճէ: Ռճրափորձէն 43 հոգի մեռած էին եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ կային: Ենթական՝ Ռոպէր – Ռիչար Անթուան – Փիէր, դարճած Ապու Ապտէրհման դատանափոխ եղած է Թուրքիա կատարած մէկ ճամբորդութեան ընթացքին:

ՍՈՒՐԻԱՑի երեք հարիւր անճնաւորութիւններ դիմում մը ստորագրած են, ուր կոչ կ'ընեն նախագահ Պաչար ալ – Ասատ որպէսզի քաղաքական հիմնական բարենորոգումներու դիմէ դէմ դնելու համար չրջանի փոփոխութեանց իրաքի պատերազմին հետեւանքով: Պահանջնեբու կարգին է քաղաքական բոլոր բանտարկեալներու ազատ արձակումը:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի Մէջ, տօթին հետեւանքով մեռեալներու թիւը 1100–ի հասած էր Յունիս 2–ին: Երկրին տարաբ – արեւելեան չրջանն է, մասնաւորաբար, ուր չերմութիւնը 50 աստիճանի մօտ է:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ Համաչխարհային կազմակերպութիւնը կ'ամբաստանէ Չինաստանը որ սուտ կը խօսի եւ չի տար հարկ եղած տեղեկութիւնները ասիական թոքաստապին (ՍՐԱՍ) վերաբերեալ:

ԿԻՊՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԷՋԸ

«Կիպրական չաբաթաթերթը» (Ապրիլ 25 – Մայիս 1) լման էջ մը յատկացուցած է Հայերու ցեղասպանութեան, յիչելով Ֆրանսայի ճանաչումին մէջ երկրին կիպրական համայնքին կարեւոր դերը եւ անդրադառնալով Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու համակարգումի խորհուրդին նախկին նախագահ Ալէքսի Կէօվճեանի նոյն չաբաթը Կիպրոս այցին:

Թերթը ամփոփելով 1915–ի պատմական իրադարձութիւնները, կ'ըսէ թէ անոնք տակաւին պաչտօնական ճանաչումի չեն դտած Թուրքիոյ կողմէ: Կը ծանրանայ Թուրքիոյ ուրացումի քաղաքական նպատակին, խեղաթիւրուած պատմութեան վրայ, տեղ տալով Ա. Կէօվճեանի բացատրութիւններուն:

Ան կ'ըսէ թէ հայութեան ներկայի դէմ խաւար նպատակն է յանձնական, հրէական ու նման այլ լոպիներու զօրակցութեամբ աղդել Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան որոչումին (2004) վրայ, ուսպէսզի միանդամընդմիչտ յաւտականան ժխտումի քաղաքականութեան, մարդկային իրաւունքներու, փոքրամասնութիւններու, կիպրոսի գրաւման հարցերը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 3 / 4)

ԿՈՉՈՒՄՆԵՐ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՈՒ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Մայիս 27–ի հրամանագրով «Հայաստանի Հանրապետութեան պատուաւոր կոչում»ի արժանացած են մշակոյթի չորք մը գործիչներ:

«Ժողովրդական արտիստ»ի կոչում չընորհուած է Լէյլի Ալաչատրեանին (պետական ռուսական թատրոնի դերասանուհի), Ալպէր Մկրտչեանին (քեմադիր), Վահէ Շահվէրտեանին (Գ. Սունդուկեան թատրոնի դեղարուեստական պեկավար):

«Վաստակաւոր արտիստ»ի կոչում ստացած են Կամօ Արզումանեան (Կապանի պետական թատրոնի տնօրէն), Նիկոլա Մատուրեան (Մեթրօ թատրոնի դեղարուեստական տնօրէն), Յասմիկ Հայրապետեան (մեներգուհի), Իրինա Մարչենկօ (պետական ռուսական թատրոնի դերասանուհի), Անահիտ Մխիթարեան (մեներգուհի), Կոնստանդին Սիմոնեան (մեներգիչ):

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Քառորդ աւարտականին Գորիա (Արժանթին, թիւ 7) պարտութեան մատնեց Ագասին (ԱՄՆ, 2) 4–6, 6–3, 6–2, 6–4: Ագասի այլեւս դուրս կը մնայ մրցաչարքէն:

Ամելի Մօրէսմոյի պարտութեամբ Սերպինա Ուիլիըմսէ, այլեւս ոչ մէկ Ֆրանսայի կայ մրցաչարքին մէջ:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ–100

ՊՏՈՅՏ ՄԸ՝ «ՆԱՀԱՆՋ»Ի ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ «ՆԱՄԱԿԱՆԻ»Ի ԷՋԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Վերադառնալով «Նամականի»ին եւ չրնդհակառակելով պատկիլ անոր էջերուն մէջ, այժմ տեսնենք թէ Շահնուր ինչպիսի տեսակէտներ պարզած է իրեն ժամանակակից կարգ մը դէմքերու մասին:

Ամէնէն առաջ սկսինք Անդրանիկ Ծառուկեանով: Արդէն ծանօթ իրողութիւն է երկու զրպէտներուն փոխադարձ հակակրանքը՝ 1938–ի այն օրէն ասդին, երբ Ծառուկեան իր առաջին պարբառաշարքը կը սուորագրէր «Նահանջ»ի հեղինակին դէմ, Պէյրութի «Ազդակ»ին մէջ, «Իմացական վիժաւիճ» կծու խորագրով: Յետագայ տասնամեակներուն եւս անչեզօքն չարունակուող այդ անսիրելիութիւնը, ըստ Շահնուրի, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ «կատաղի եւ անհեթեթ ոխակալութիւն» մը, որ «մթագնած է խեղճ, եղկելի Ծառուկեանի իմացականութիւնը» (տե՛ս էջ 104): Ծառուկեանի նմանները "հպարտ եւ ինքնահաւան մարդիկ են, եւ չեն գիտեր հսկել իրենց գրիչին վրայ: Այլապէս Նայիրին մեր լաւագոյն շարաքաքերթն է" (էջ 124):

Շանթ, Զարենց, Զօպանեան եւ Շուշանեան եւս բաժին ստացեր են Շահնուրի սլաքներէն: Այսպէս, Հին աստուածներու «ճախողանք»ը վճռուած է չաստոց, բայց Շանթ զինքը "կը զայթակղեցնէ նաեւ իր աշխարհաբարով, որ ոչ արեւմտահայերէն է եւ ոչ ալ արեւելահայերէն: Այլ լեզու մը՝ զոր մոռցած է անցրնել լուացարանէ" (էջ 84): Զարենցի Երկիր Նայիրի–ն «մէկն է այն ճախողած վէպերէն, որ ոչ իսկ կարելի է կոչել, ֆրանսական սահմանումով, էօն ռոման տը փէթ (իմա՝ բանաստեղծի վէպ» (էջ 86): Նոյն յետայն, Զօպանեանի «վէպն ու բանաստեղծութիւնը ճախողանիւթներ են» (էջ 107): Ինչ կը վերաբերի Շուշանեանի «վայրահաչութիւններ»ուն (կ'ակնարկուի «Մարդ մը որ Աբրահամ չունի իր հոգւոյն խորը» հակաշահնուրեան պարասւագրին – Լ. Շ.), ապա «այդ օրագրութիւններուն տուն տուող զգացումը միմիայն նախանձի զգացում է» (էջ 104): Զեն խնայած Ց. Օշականն ու Մ. Թէօլէօլեանն ալ.– "Օշականի Համայնապատկերը զիս խրտչեցուց իր ծաւալով (6 հատոր), ինչպէս նաեւ հեղինակին թարապիսմոթէ (արուեստակեալ) գրելակերպով»: Իսկ Թէլէօլեանի «Դար մը գրականութիւն»ի ընթերցումը՝ Շահնուրը բերած է այն համոզումին, թէ հոն խմբուած «56 գրագէտներուն մէջ չկայ մէկը որ այնքա՛ն ճնճաղատուած եւ նո՛յնիսկ վարկաբեկուած ըլլայ, որքան ես եղած եմ» (էջ 87): Ի դէպ, արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել, որ Մ. Թէօլէօլեանի նչեալ հատորին գո՛նէ 1977–ի վերամշակեալ Բ. հրատարակութեան մէջ (զոր ունինք մեր ձեռքին տակ) «վարկաբեկիչ» ոչինչ կայ Շահնուրի մասին: Ընդհակառակն: Թէօլէօլեան նչելէ եւս թէ Շահնուր մեղի կտակեց «խոհուն, պայծառ, ինքնատիպ էջեր», կ'ենթակայցնէ սա՛պէս.– «Վերայայտնութեան սերունդի փարիզեան թեւին ամէնէն ստոմ հասկերէն մէկը եղաւ՝ յատկապէս իր պատմուածքին ու արձակին սփիւռեան նկարագրով, արուեստի բարձրարակ յատկանիշներով ու լեզուական առոյգ, հաղորդական, գրեթէ անսայթաք պատկերով»:

Վերոնչեալ անուններուն հակադրաբար՝ Շահնուր համակրանք կը տածէ դէպի Թէքէեանն ու Վահրամ Փափազեանը: Առաջինին համար կ'ըսէ թէ «այն բոլոր գրագէտներուն եւ ազգային գործիչներուն մէջ զոր ճանչցայ Փարիզ, Թէքէեան ամէնէն յարգելի, ազնիւ եւ ընկերական անձն էր: Եւ բարեխտաբար՝ ամէնէն վճիտ իմացականութիւնը: Մեծ ազգասէր մըն էր» (էջ 99): Իսկ երկրորդը կը յիշատակէ կարօտի զգացումներով, կարդալէ եւաք անոր «Սրտիս պարտէզը» յուշագրական հատորը.– «Դերասան վահրամ Փափազեանի խաղարկութիւնը (փըրանոներէն լեզուով) տեսած եմ Փարիզի մէջ, ուր կը կատարէր Օթելլոյի դերը, ասկէ շատ տարիներ առաջ: Չէի գիտեր թէ ան գրիչ ունի, եւ պահած է անաղարտ այն ճոխ եւ ճկուն հայերէնը, զոր Պոլսոյ վարժարանները կը ջամբէին ժամանակին: Որեան ալ ան իր աշխարհաբարին մէջ ներմուծէ այսօր արեւելահայ դարձուածքներ, լեզուն միշտ կը մատնէ իր սկզբնական ազնուութիւնը» (1960 Մայիս 28 Թուակիր նամակէն):

*
**

Շահնուրի նամակներուն մէջ կարելի է հանդիպիլ նաեւ «քաղաքական» մեկնաբանութիւններու: Մէջբերենք միայն մէկ օրինակ, որ կ'առընչուի արաբ – իսրայէլեան կնճիռին, եւ որ զարմանալիօրէն անառարկելի ու այժմէական հաստատումի մը վկայութիւնը կը բերէ այսօր եւս. յամի Տեառն 2003–ին:

Արդարեւ, 1967 Յունիսին բռնկած արաբ – իսրայէլեան պատերազմի լուրերուն ազդեցութեան տակ՝ Շահնուր Միջերկրականի ափին նայող Սէն – Թրոփայէլի Հանգստեան Տան իր սենեակէն կը գրէ Քէօսէեանին.

– Պայթեցաւ քէ չէ Մերձաւոր – Արեւելքի ողբերգական պատերազմը, իմ առաջին մտածումս ձեզի համար եղաւ: ... Մեծապէս խռոված էր հոգիս, մտածելով որ տեղւոյդ հայութիւնը, մասնաւորաբար Սուրիոյ հայութիւնը չէր կրնար չտուժել տնահանդ փոթորիկէն: Ինչ որ Հրեան ըրաւ, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ հրէշային պրիկանտաժ (աւազակութիւն) մը, միջազգային քարոյականի գետնին վրայ («աւազակութիւն» բառով կ'ակնարկուի Սինայի անապատին, Յորդանանի Արեւմտեան Ափին եւ Կոլանի բարձունքներու դրաւման – Լ. Շ.):

Շահնուրի արտայայտած այս մտածումները, ըստ երեւոյթին զարմանք պատճառած են Գրիգոր Քէօսէեանին, քանի Շահնուր իր յաջորդ նամակին մէջ (1967, Օգոստոս 5) անդամ մը եւս կ'անդրադառնայ արաբ–իսրայէլեան հակամարտութեան եւ կը կատարէ դիպուկ վերլուծումներ.

– Թող ձեզ չզարմացնէ ինչ քանը որ ըսի Մերձ – Արեւելքի ողբերգութեան մասին: Էջեր պէտք է որպէսզի կարենամ արտայայտել իմ ըմբռնացումիս խորութիւնը, ընդդէմ հրէական գոլոնիալիզմ–ին (գաղութարարու – թիւն): Ինչ որ պատահեցաւ նախապմի (հրթիռ նիւթ, իմա՝ հրթիռ ռումբ) եւ խոշոր դրամագլուխի ուժով, մեծածաւալ ոճիր մըն է, զոր ոչ ոք պատրաստակամ ըլլալ կը թուի դարմանել կամ մեղմել:

... Հարիւր միլիոնանոց արաբ աշխարհը երբ անկարող կ'ըլլայ խօսք հասկցնել Եւրոպայի հակառակ իր ռատիօներուն եւ դեսպաններուն, հապա ինչպէ՞ս, ինչպէ՞ս մեր խեղճ հայութիւնը կրնար իր ձայնը լսելի դարձնել իր երկու փրովիանտիստ վարժարաններով՝ Միհ. Վարանդեանով եւ Արշակ Զօպանեանով ...:

*
**

Հասած ենք արդէն Շահնուրի կեանքին վերջին հանգրուանին, որ յանկարծ պիտի փոթորկի՝ Փարիզի երբեմնի «Ապագայ» թերթին մէջ երեւցած իր հին մէկ գրուեստեան պատճառով, – «Ազատ Կոմիտաս»:

Պէյրութի «Սփիւռք» չաբաթաթերթը 1969 Նոյեմբերին պիտի արտատպէ 34 տարուան վաղեմիութիւն ունեցող այդ գրուեստիւնը՝ առանց թուական եւ աղբիւր ցոյց տալու: Երեւանէն՝ բանաստեղծ Վահագն Դաւթեան, թիւրիմացաբար խորհելով որ հեղինակին նոր մէկ գործն է, «Հայրենիքի Ձայն» չաբաթաթերթի էջերէն գայթակղալից ճախաւեր յարձակում մը պիտի գործէ հեղինակին վրայ, զայն մեղադրելով իբրեւ «սեփական ժողովրդից հեռացած, նրա գիրն ու լեզուն ուրացած մարդ»...: Հաւարը պիտի փրթի: Սփիւռքահայ բովանդակ մամուլը թեր ու դէմ կարծիքներով եւ վիճաբանութիւններով պիտի ալեկոծի աննախընթացօրէն, գրեթէ լման տարի մը:

Շահնուր պիտի պատասխանէ բարձրացած աղմուկին՝ «Ցառաջ»ի մատենաշարով հրատարակելով խնդրոյ առարկայ գրուեստին վերամշակուած տարբերակը ու անոր կցելով բացատրողական բաժին մը, ընդամէնը՝ 40 էջ, – «Ազատն Կոմիտաս եւ իրր յառելագիր՝ վաղը»: Իր կարգին, «Ցառաջ»ի խմբագիր Արփիկ Մխսաքեան, նախքան դրքոյկին լոյս ընծայումը, մասնաւոր տոմար մը պիտի բանայ խմբագրատան մէջ, ուր անցնող – դարձող գրասէր պիտի արձանագրէ իր հայցքն, ընդունելու համար «Ազատն Կոմիտաս»ը ...: Այս բոլորին մասին Շահնուր պիտի գրէ Քէօսէեանին.

– Ազատն Կոմիտասը սպառեցաւ հինգ օրուան մէջ: Շատեր կանխապէս արձանագրուած էին «Ցառաջ»ի մօտ եւ կը սպասէին իրենց կարգին: Տակաւին գոհացում չէ տրուած գաւառին, ի բաց առեալ Մարսէյլի: Երկրորդ տպագրութիւնը կ'պատրաստի այս շաբթու վերջ: Ստեղծուած հետաքրքրութիւնը չունի նախընթաց: «Ցառաջ»ի խմբագրատունը վերագտած է, կ'ըսեն, իր անցեալ փայլուն օրերու կենդանութիւնը եւ եռուզեռը: Ինչո՞ւ այսքան վլվլուկ, մէկ յօդուածի համար: Ես այնքան վրդոված եմ այս եղածներէն, որքան Ցառաջը՝ երջանիկ (1970 Ապրիլ 16–ի նամակէն):

«Ցառաջ» իր այդ երջանկութիւնը պիտի փոխանցէր Շահնուրին՝ աւելի ուշ հրատարակելով իրմէ երկու հատորներ եւս, – «Բաց տոմարը» (1971) եւ «Կրակը կողքիս» (1973):

*
**

Մահէն չուրջ տարի մը առաջ, 1973–ի Օգոստոսին, Շահնուրի փափուկ առողջութիւնը կրկին կը խաթարուի, այս անգամ՝ անվերականգնելիօրէն: Արփիկ Մխսաքեան կը փութայ զայն փոխադրել փարիզեան Հիւանդանոց մը եւ յանձնել անուանի մասնագէտներու խնամքին: Սակայն նշանակալից դարման մը չի գտնուիր ու հիւանդը եւս կը դառնայ Սէն–Թրոփայէլ, ուրկէ բացատրական մը կը յղէ Քէօսէեանին, 1973 Հոկտ. 22–ին.

– Պատահածը՝ սա էր որ կորսնցուցած էի սրունքներուս այն սակաւ ուժն ու զօրութիւնը որ ինծի կը թոյլատրէին քալել: Այժմ կրնամ շրջագայիլ սենեակիս չորս պատերուն միջեւ եւ երբեմն ալ պարտէզը, բայց ո՛չ աւելի հեռուն:

Կը փափաքիմ որ այս բաները բեզի պահես եւ չտարածայնես շրջապատիդ մէջ: Բնա՛ւ չեմ սիրեր որ օտարներ լսեն եւ կրկնեն իմ դժբախտութիւններուս անվերջանալի եւ տաղտկալի յանկերգը, որ պիտի յոգնեցնէ ամէնէն բարեսիրտ համակիրներս անգամ: Ես պէտք ունիմ գերազանցապէս զուարճալի ընկերութեան, որ ինծի ստիպէ մոռնալ իմ ցաւերս եւ ոչ թէ աւելի խորացնել զանոնք:

Ես ալ ինծի համար ստեղծեր եմ ներքին աշխարհ մը, ուր կը ջանամ ապրիլ ինչպէս կրնամ լաւագոյնը, ինչպէս որ ինծի կը թելադրէ իմ ներքին ձայնս: Ես ալ ինծի համար ստեղծեր եմ ներքին աշխարհ մը, ուր կը ջանամ ապրիլ ինչպէս կրնամ լաւագոյնը, ինչպէս որ ինծի կը թելադրէ իմ ներքին ձայնս: Ես ալ ինծի համար ստեղծեր եմ ներքին աշխարհ մը, ուր կը ջանամ ապրիլ ինչպէս կրնամ լաւագոյնը, ինչպէս որ ինծի կը թելադրէ իմ ներքին ձայնս:

Շահնուր պիտի պատասխանէ նաեւ Ազգային Պատերազմի Ազատամարտիկներու Միութեան Գործադիր Մարմնի նախագահ Գէորգ Գասպարեանի նամակին, որ կը գրէ.

– Ես ալ ինծի համար ստեղծեր եմ ներքին աշխարհ մը, ուր կը ջանամ ապրիլ ինչպէս կրնամ լաւագոյնը, ինչպէս որ ինծի կը թելադրէ իմ ներքին ձայնս: Ես ալ ինծի համար ստեղծեր եմ ներքին աշխարհ մը, ուր կը ջանամ ապրիլ ինչպէս կրնամ լաւագոյնը, ինչպէս որ ինծի կը թելադրէ իմ ներքին ձայնս:

Ես ալ ինծի համար ստեղծեր եմ ներքին աշխարհ մը, ուր կը ջանամ ապրիլ ինչպէս կրնամ լաւագոյնը, ինչպէս որ ինծի կը թելադրէ իմ ներքին ձայնս: Ես ալ ինծի համար ստեղծեր եմ ներքին աշխարհ մը, ուր կը ջանամ ապրիլ ինչպէս կրնամ լաւագոյնը, ինչպէս որ ինծի կը թելադրէ իմ ներքին ձայնս:

Ես ալ ինծի համար ստեղծեր եմ ներքին աշխարհ մը, ուր կը ջանամ ապրիլ ինչպէս կրնամ լաւագոյնը, ինչպէս որ ինծի կը թելադրէ իմ ներքին ձայնս: Ես ալ ինծի համար ստեղծեր եմ ներքին աշխարհ մը, ուր կը ջանամ ապրիլ ինչպէս կրնամ լաւագոյնը, ինչպէս որ ինծի կը թելադրէ իմ ներքին ձայնս:

ՌՈՒՍԵՐԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԷՆ

Թիւրքմէնիստան ապրող Ռուսերը մինչեւ Յունիս 22 ժամանակ ունին որոշելու թէ ո՛ր երկրին քաղաքացին կը նախընտրեն ըլլալ· Թիւրքմէնիստանի, թէ Ռուսաստանի: Զոյգ քաղաքացիութեան մասին ռուսեւթիւրքմէն համաձայնագրին ջնջումէն ետք, արդէն 450 Ռուս հրաժարած են իրենց թիւրքմէնական քաղաքացիութենէն եւ երկրէն մեկնած: Սակայն, տակաւին 100 հազարէն աւելի Ռուս կայ երկրին մէջ որոնք թէ՛ ռուսական, թէ՛ թիւրքմէնական անցագիր ունին եւ պէտք է որոշեն թէ ո՛ր մէկը պիտի ընտրեն: Եթէ մինչեւ Յունիս 22 իրենց որոշումը տուած չըլլան, Թիւրքմէնները ինքնաբերաբար անվաւեր պիտի հռչակեն անոնց ռուսական անցագիրները:

Տեղւոյն ռուս դաղութին ներկայացուցիչները բաց նամակով մը դիմած են նախագահ Պուտինին, բացատրելու համար իրենց մտահոգած անելը: Ըսած են թէ երկքաղաքացիութեան տէր բոլոր Ռուսերը կրկին ու կրկին մտածած են իր այն խօսքին մասին թէ «Անոնք որոնք Ռուսաստան ներգաղթել կ'ուզէին, արդէն վերադարձած են»: Նամակագիրները հարց տուած են թէ ի՛նչ պէտք է ընեն միւսները որոնք ներգաղթելու նպատակ չունին եւ կ'ուզեն Թիւրքմէնիստանի մէջ պահպանել ռուսերէնին, ռուսական մշակոյթին, ռուս Պետութեան չահերը, նոյն Թիւրքմէնիստանի մէջ: Ի՞նչ պէտք է ընեն նաեւ անոնք որոնք գրծագրկութեան 50%–ի հասած երկրին մէջ բաւարար դրամ չեն չահիր Ռուսաստան վերադառնալու համար: Ի՞նչ ընեն այն միւսները որոնք չեն կրնար լքել իրենց տարեց ծնողքը, բարեկամները, իրենց մեծերուն չիրմները, կամ պարզապէս գործ մը զոր կը սիրեն:

Ռուսական քաղաքացիութիւնը կարելի կ'ընէր որ Ռուսերը առանց դժուարութեան դուրս ելլէին Թիւրքմէնիստանէն, ուսանելու համար ռուսական համալսարաններու մէջ: Հիմա, անոնք որոնք 1993–էն ի վեր ուսանած են Ռուսաստանի մէջ, առանց բացատրութեան կը ճամբուին: Դիմումին հեղինակները կը դրեն թէ ջնջելով քաղաքացիութեան մասին համաձայնագիրը, Ռուսաստանի նախագահը դործնապէս արդիլած է այդ մարդոց ազատ շրջագայութիւնը: Աւորփոխարէն Թիւրքմէնական կապէն չահ ապահովելու ակնկալութեամբ կ'ամբաստանեն զինքը: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս անցեալին ալ Ռուսաստան կ'ուղէր դրամ չահիլ իրաքեան քարիւղէն, Ուզբեկներու բամպակէն, Գուպայի չաքարէն... վըճռացած Ռուսերը կ'ըսեն տակաւին թէ տնտեսապէս եւ քաղաքականապէս պօյքոթելով Թիւրքմէնպաշիին (Թիւրքմէն նախագահը) Պուտին ոչ միայն մանակից կ'ըլլայ իր խակ ժողովուրդին հանդիպանոր գործած ոճիրներուն, այլ նաեւ կը վարկաբեկէ իր երկիրը յաչս ամբողջ աշխարհին:

Կրեմլինէն ստացուած պատասխանը մտահոգութիւն կ'արտայայտէ Թիւրքմէնիստանի կացութեան զարգացումներէն: Պաշտօնական յայտարարութիւններու համաձայն երբեք նիւթ չէ եղած նոր հարցերու կարեկցութեան:

Այդ «վերջնական նիւթ»ը չատ պիտի չուշանար: Շահնուր պիտի փակէր իր աչքերը 1974 Օգոստոս 20–ին:

*
**

Գոհունակութեամբ է որ իր աւարտին կը բերենք մեր «պատյտ»ը՝ «Նահանջ»ի հեղինակին «Նամականի»ին մէջ: Նամականերուն ընթերցումը հաճելի զարմնող դլխաւոր յենարանը, ինչպէս դիտել ալինք արդէն, ծանօթագրութիւններու այն ծաւալուն բաժինն է (ճչդրտօրէն՝ 228 նօթ), որ պատրաստուած է ամենայն ճեռնհասութեամբ եւ հմտութեամբ: Աւելորդ կը նկատենք հպել այն քանի մը (հազիւ 6–7) վրիպումներուն, զորս յաղեցանք «ձերբակալել» ... դժուարութեամբ: Բայց թերեւս ներելի ըլլայ անդրադառնալ միակ նամակի մը, որ կրկնակի անդամ չփոթի կը մատնէ ընթերցողը:

Ակնարկուած նամակը Շահնուրի կողմէ Գր. Քէօսէեանին ուղղեալ վերջին նամակն է: Թուականը՝ 1974 Յուլիս 14: Ասոր մէջ Շահնուր կը պատմէ որ վերջերս ամբողջ ամիս մը Փարիզ զտնուած է՝ վայելելով «Ցառաջ»ի ջերմ հոգածութիւնը: Ցետոյ կը յայտնէ որ ճիշդ այդ օրերուն «տոմսակի պէս բան մը» տարածած է թերթին մէջ:

Գր. Քէօսէեան այդ «տոմսակի պէս բան»ը պարզաբանող իր ծանօթագրութեան մէջ (նօթ թիւ 203) կը նչէ, որ յիշեալ դրուեստն է «Օր ցոփ եւ ցասման», լոյս տեսած՝ «Ցառաջ»ի 1972 Նոյեմբեր 26–ի թիւով ու նաեւ մաս կազմած՝ հեղինակին «Բաց տոմարը» հատորին: Այդ, թէ՛ տրուած թուականը եւ թէ՛ «Բաց տոմարը»ին հրատարակութեան տարեթիւը (1971) կը կանխեն Շահնուրի նամակը 2–3 տարիով: Ուրե՞մն...

Միեւնոյն նամակին մէջ, քանի մը տող վար, Շահնուր կ'իմացնէ.– «Այս օրերս հնձմէ պիտի կարդաս բաւական երկար ուսումնասիրութիւն մը Ցառաջի մէջ, որ նուիրուած է տաղանդաւոր բանաստեղծ Յարութ Կոստանդեանի»:

Գր. Քէօսէեան, վերեւ ակնարկուած «ուսումնասիրութեան» բացատրողական նօթին մէջ (թիւ 206) կը ճչդէ անոր խորագիրը՝ «Բայց երազն էր գերիզօր», ու իրրեւ հրատարակութեան թուական կը նչէ ... դա՛րձեալ 1972 Նոյեմբեր 26–ը:

Այս պարագային, մենք կրցանք ճչդել, որ յիշեալ ուսումնասիրութիւնը տպուած է թերթին 1974 Յուլիս 27–ի թիւին մէջ: Ինչ կը վերաբերի նախորդ չփոթանքին, ապա զայն կը յանձնենք չահնուրագէտներու դատաստանին...:

(Շար. 3 եւ վերջ)

Հալէպ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷԼ

27-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՄԱՐՍԷԼ («Յառաջ»). –

Մայիս 23–ին, Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր անդամներով, համակիրներով, բարեկամներով եւ անճնաւորութիւններով տօնախմբեց հիմնադրութեան 27–րդ տարեդարձը, ջերմ եւ հակրեալ մթնոլորտի մը մէջ:

Տարեդարձը առիթ մըն է, ըսաւ վարչութեան նախագահը, նախ չնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որոնք երկար տարիներէ ի վեր իրենց ներկայութեամբ, նիւթական աջակցութեամբ կը հետեւին եւ կը քաջալերեն գործունէութիւնները եւ կատարուած ճիգերը: Շեշտեց հատատատութեան համագործակցութեան նկարագիրը որպէս բաց վայր այն միութիւններուն որոնք գործունէութիւններ կը ծաւալեն, ձեռնարկներ կը կազմակերպեն դիմելով վարչութեան որեւէ խորհրդակցութեան կը չանայ գոհացում տալ բոլորին:

Հայկերոյթին ներկայ գտնուեցաւ Պուէնոս Այրէսի Ընդհանուր Հորհուրդի նախագահը՝ Ժան – Նոէլ Կէոկճեան: Ան յայտնեց իր խոր համակրանքը հայ գաղութին, պատրաստակամութիւն յայտ տուաւ ոչ միայն պատասխանել զանազան ակնկալութիւններուն այլեւ գործնական գետնի վրայ բերել օժանդակութիւնը Ընդհանուր Հորհուրդին գաղութի միութենական կեանքին եւ իւրայատուկ ձեռնարկներուն: Ժան – Նոէլ կէոկճեան գոհունակութեամբ ընդգծեց իր բարեկամական կապերը Հայաստանի հետ: 2002 Փետրուարին կատարեց առաջին այցելութիւն մը որուն ընթացքին, ըսաւ, «առի կարգ մը յանձնառութիւններ, ըրի խոստումներ եւ կ'ուզեմ այժմ վերադառնալ (Մայիս 29–էն Յունիս 2) իրագեկ ըլլալու համար կատարուածին եւ շարունակել համագործակցութիւնը»:

Երեկոյթը պատուեց իր ներկայութեամբ երեսփոխան՝ Սիլվի Անտրիէօ որ կը ներկայացնէր Փրովանս Ալփ – Քոթ տ'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդի նախագահը՝ Միշէլ Վոզէլը: Երեսփոխանը դրուատեց Հայերուն արժանիքները եւ բերած նպաստը ընկերային կեանքի զանազան մարզերուն մէջ եւ աւելցուց՝ "ձեզի հետ միշտ հաղորդութեան մէջ եմ քանի թաղամասիս քաղաքապետը եւ իմ փոխանորդս (երեսփոխանական) ձեր ներկայ է՝ կարօ Յովսէփեանը":

Մշակոյթի Տան Նորակազմ պարախումբը, յատկապէս աղջիկներուն խումբը, երկու պարով ցոյց տուաւ իր ուշիմութիւնը, եւ խանդավառ տրամադրութիւնը հաճոյք պատճառելով բոլորին եւ մասնաւորապէս պարուսոյց՝ Լիլիթ Քնազեանին:

Նոյն առիթով Քրիսթինա Մկրտիչեան Տարօն սրահին մէջ ցուցադրեց մեռաքսի վրայ կատարուած իր նկարչութիւնները: Ինքնատիպ աշխատանք մը զոր Մշակոյթի Տունը այլ առիթով պիտի ցուցադրէ:

«Մասիս» նուագախումբը երաժշտութեամբ եւ երգերով մասնակցեցաւ օրան ոնօնախմբութեան:

Տարեդարձի յատուկ կարկանդակը կտրեցին Տէր եւ Տիկին Փէտրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Մխրաքեան որպէս անճնաւորութիւններ որոնք նախագահած են տարեդարձի հայկերոյթի ձեռնարկի ինչպէս նաեւ Միւրիէլ Սամուէլեան ի յիշատակ իր ծնողաց Սեդրակ եւ Ազատուհի Սամուէլեանի, ջերմ համակիրներ Հայ Մշակոյթի Տան:

Եղան ինքնաբուխ նուէրներ որոնց դումարը բարձրացաւ աւելի քան 14 հազար Եւրոյի, (ցանկը կու տանք առանձին):

Փակման խօսքը արտասանեց Շահան Ա. Քհնյ. Տէմէեան: Խօսեցաւ հետեւողական աշխատանքի մը անհրաժեշտութեան ժամանակին մէջ: Մշակոյթը, ըսաւ, մէկ օրուան յանձնառութիւն մը չէ, կամ պարագայական խանդավառութիւն մը չէ, այլ սպառիչ բայց նուիրական գործ մը որուն լծուած են Հայ Մշակոյթի Տան անդամները 27 տարիէ ի վեր եւ արժանի մեր գնահատանքին:

Շնորհաւորելի են Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի անդամուհիները որոնք պատրաստեցին ճաշը:

Տարեդարձի այս ձեռնարկին ներկայ եղան բազմաթիւ միութիւններու նախագահներ կամ պատասխանատուներ եւ յատկապէս՝ Զատիկ Վրդ. Սւեաիքեան, Յովհաննէս Վրդ. (Հայ Կաթողի Եկեղեցի), Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան, Մակար Ս. Քհնյ. Նահատեան եւ վեր. Յորժ Տապօ (Հայ Աւետարանական Եկեղեցի):

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՄԵԱՑ ՀՈՒՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս յայտնի է, Փարիզի «ՄԱՇՏՈՑ» Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնս Հայաստանի Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան հետ զօրակցաբար 2002 Սեպտեմբեր ամսէն ընկերասէր նախաձեռնեց Երեւանի թիւ 163 եւ 170 հանրակրթական դպրոցներու 8–րդ եւ 9–րդ դասարաններուն մէջ հասատատել արեւմտահայերէն լեզուի եւ արեւմտահայ ու սփիւռքահայ գրականութիւններու ուսուցում: Ուսումնական ծրագիրները պատրաստած էին Երեւանի Մանկավարժական Համալսարանի «ՍՓԻՒՌՔ» Գիտատեսամնական Կեդրոնի հետ համագործակցարար եւ անոնց գործադրութիւնը դրուած էր յիշեալ Կեդրոնի (Տնօրէն Տոքթոր Փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեան) անմիջական հսկողութեան տակ: Ուսուցիչները նոյնպէս պատրաստուած էին Սփիւռք Կեդրոնի յատուկ դասընթացներով, որոնց իր մասնակցութիւնը բերած էր նաեւ Մաշտոց Միութիւնս՝ արեւմտահայ լեզուի քերականութեան եւ չարահիւսութեան դասախօսը ուղարկելով Երեւան:

Այս դասընթացքի հրապարակային հաշուետուն հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Հ.Հ. Կրթութեան եւ Գիտութեան Փոխ – Նախարար Տիկին Այտա Թոփուզեանի ներկայութեան եւ բաղմամարդ դահլիճի մը առջեւ, մեծ խանդավառութեան մէջ: Կրթական փոխ – նախարարը խօսք առնելով ըսած է թէ ձեռնարկը աշակերտներուն կարելիութիւն տուած է արեւելահայ գրականութեան կողքին ծանօթանալու նաեւ արեւմտահայ լեզուի եւ գրականութեան, ճանչնալով այսպիսով Հայրենի մեր հոգեւոր նկարագրի ամբողջութիւնը: Որոշուած է յաջորդ տարեշրջանին չորս դպրոցի վրայ տարածել այս ծրագրի գործադրութիւնը:

Այս առթիւ ստացած ենք 14 – 15 տարեկան երկու աշակերտներու նամակները, որոնք կը փափաքին թղթակցիլ Սփիւռքահայ տարեկից աշակերտներու հետ, մեղմէ խնդրելով որ միջնորդի դերը կատարենք: Ստորեւ կը հրատարակենք այդ նամակները, առանց ստորակէտ մը իսկ փոխելու, որով կը վաստուի միաժամանակ մէկ տարուան արեւմտահայերէնի դասընթացքին արդիւնաւէտութիւնը:

Փափաքող աշակերտներ, Ֆրանսայէն թէ արտասահմանէն, կրնան իրենց նամակները յղել մեզի եւ մենք կը փոխանցենք Երեւանցիներուն:

Մեր հասցէն է՝

Association MACHTOTZ
8, rue Lamennais, 92370 Chaville, France

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրենք արտատպել:

*
**

ՆԱՄԱԿ ՍՓԻՒՌՔԻ ԻՄ ՀԱՍԱԿԱԿԻՑԻՆ

Ողջո՛յն իմ չատ սիրելի հասակակից: Ես չատ երկար եմ սպասել այս պահին, երբ կ'ուսումնասիրեմ հայերէն երկրորդ դասարանի տարբերակը եւ իմ տպաւորութիւններս մասին կը պատմեմ քեզ: Մենք արդէն սովորել ենք արեւմտահայ քերականութիւնը, ուղղագրութիւնը եւ դասականութիւնը, իսկ այժմ կ'ուսումնասիրենք սփիւռքահայ դրականութիւնը: Մենք բոլորս մեծ հաճոյքով կը սովորենք, քանի որ բոլորս էլ կը ցանկանանք իմանալ թէ ինչ փոփոխութիւններ կատարուած են արեւմտահայ գրական լեզուի մէջ: Առաջ, երբ ես հնարաւորութիւն չունէի ուսումնասիրելու այս լեզուն եւ երբ կը վերցնէի թերթերն ու դրքերը, կը հանդիպէի անծանօթ բառերու եւ տառերու: Օրինակ՝ «և» կը գրուէր «եւ», «փիւռքը»՝ «փիւռք», «դուռը»՝ «դուռն»: Այս ամէնը ինձ անհասկանալի էր, մինչեւ ես սկսեցի սովորել:

Ինձ չատ հետաքրքրեց այն փաստը, թէ ինչպէս են հայերէն լեզուն եւ գրականութիւնը երկու մասի բաժանուիլ, թէ ինչո՞ւ մենք կը գտնուինք այստեղ, դուք՝ այդտեղ:

Ես մեծ հաճոյքով կը սովորեմ այս լեզուն, քանի որ այն չատ հետաքրքիր եւ քաղցր լեզու է: Իսկ իմ տպաւորութիւնները արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ դրականութեան մասին հիանալի են: Բայց ես նկատել եմ մի բան, որ գոյութիւն ունի բոլոր գրողների ստեղծագործութիւններուն մէջ, դա թախիծն է: Նաեւ նկատելի է կարօտը, եւ դա բնական է:

Ես չատ սիրեցի այս լեզուն, այս գրականութիւնը եւ ցաւով կը նշեմ, որ դուք կը գտնուիք այդտեղ՝ հայրենիքէն հեռու:

Կը ցանկանամ, որպէսզի դուք եւս մեզ նման ուսումնասիրէք արեւելահայ լեզուն եւ գրականութիւնը եւ առաջին իսկ հնարաւորութեան դէպքում վերադառնաք Հայաստան:

Ուսումնասիրէ՛ք եւ դրէք ձեր տպաւորութիւններու մասին:

Կը մաղթեմ մեծ յաջողութիւններ մեր սկսած գործին:

Քու սիրելի հասակակիցդ՝
ՍԻՒԶԱՆՆԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

*
**

Բարե՛ւ իմ սիրելի սփիւռքահայ ընկեր: Իմ անունը Նորայր է: Ես եւ իմ թանկագին ընկերները կը սովորենք իններորդ դասարանում: Մենք արդէն մէկ տարի կը ուսումնասիրենք արեւմտահայերէնը, կը հպարտանանք դրանով: Սա մեզ համար արժէքաւոր դասընթաց է, որի շնորհիւ կը հասկանանք մեր նախնիների դաժան բախտը, այդտեղ գտնուող բոլոր Հայերին: Մենք այստեղ կ'ապրինք լաւ, խաղաղ ու հանդիստ, բայց մեր հոգիները եւ սրտերը չեն կարող վայելել այդ բոլոր ուրախութիւնները, որովհետեւ դուք՝ այսինքն մեր քոյրերը եւ եղբայրները, մեր կողքին չէք: Սակայն այսպիսի դասընթացները ինչ – որ մի բանով կը կարողանան փարատել մեր սեղմուած ու կարօտով լցուած սրտերը: Ամէն դասընթացէն յետոյ ես կը լցուիմ յոյսով ու հաւատով, որ կդայ մի ժամանակ եւ բոլորս միասին կը լինենք ու կ'ապրենք մեր պապերից ու հայրերից ժառանգած հայրենիքին՝ Հայաստանին մէջ: Դա կլինի համայն հայութեան ուրախութիւնը, որովհետեւ այդպէս կը ցանկանային նաեւ մեր մեծերը:

Սա մեզ համար մեր կեանքում ամենամեծ անակնկալներէն մէկն էր, որովհետեւ մենք վերջապէս կը կարողանանք թեկուզ նամակի տեսքով կապը աւելի խորացնել եւ լցուիլ բուռն համբերութեամբ, որ գալու են բոլորիս համար ցանկալի ժամանակները: Իմ միտքը եւ դրիչը անզօր են արտայայտելու այն ըզգացումները, որ դարերու ընթացքում փոխանցուել են իմ արեան մէջ:

Նամակիս վերջը կը մաղթեմ բոլորիդ համբերութիւն, ուժ, հաւատ:

Իմացի՛ք բոլորս այստեղ ամէն ինչ կ'անենք յանուն մեր հայրենիքի բարօրութեան:

Թիւ 163 դպրոցի աշակերտ՝
ՆՈՐԱՅՐ ՔԱԼԱՇԵԱՆ

17–05–2003

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

22

Կառաշարը կը չարժուի՝ Զարօն եւ Սուրիկը մեղմէ աւելի եւ աւելի հեռու թողնելով: Նորվան, ձեռքերը երկարած, ճիդ կ'ընէ թեւերէս ազատուելու եւ Սուրիկին հասնելու: Հեզհեզիկ ամպերու մէջէն կ'երեան երկուքն ալ: Շատ հեռու չեն ամպերն, բայց խոնաւացած աչքերս չեն թողուր, որ լաւ տեսնեմ:

Սիրելի՛, սիրելի՛ Զարօ մայրիկ, ալ երբե՛ք չտեսայ քեզ: Երբ քու ուզած օրերդ եկան, երբ հայ զինուորներ ոգիական երգեր երգելով անցան Հայաստանի լեռներու կամ դաշտերու մէջէն, երբ գիւղացին իր ցանած ու հնձած ցորենի հասկերը կապեց իր սէրը եւ ազատութիւնը երգելով, դո՛ւն, ուրախ օրերու մէջ ապրելու անվարժ, վերջին հանգրուանդ իջար հայրենի հողին մէջ:

Քու ուզածդ աս էր արդէն:

23

Շոգեկառքը հեռուհեռէ արագացաւ եւ իր սովորական աղմուկով ամէն վայրկեան աւելի եւ աւելի հեռացուց մեզ այն երկրէն, ուր չէի պիտեր թէ սիրելի՛ մը կը թողնէի... թէ սիրելիի ցաքուցրիւ ոսկորներ, օտար դաշտերու կամ ձորերու մէջ:

Այն փոքր լոյսը, որ երեւակայութեամբս դրեր էի հեռուն եւ որմէ հասնելու համար ճամբայ ելած էի, հիմա, րոյնէս հեռու, այս անծանօթ ուղիներու վրայ, ինձ կ'երեւար մարմրուն ու այն– քա՜ն աղօտ: Կիսատ ըսուած խօսքեր, փոխանակուած նայուածքներ, ընկերուհիներուս ստացած կտակ – նամակները, նաեւ Արայի նամակն ու Զարոյի յուզումը, որոնց վրայէն սիրոյս մեծութեամբ եւ Արային դերընական մարդ մը ըլլալուն հաւատքով անցած ըլլալ կը կարծէի, մտքիս մէջ, յանկարծ, միաժամանակ կ'արթննային ահաւոր նշանակութիւն մը ստանալով:

Ես չատ յստակ կերպով կը զգայի, որ այդ վէրքերը ես առաջ ալ ունէի, որ ամէն մէկ խօսք, լուր կամ ակնարկ իր հեռքը, իր վէրքը դրած ու ցնցած էր դիս, որ ես մոլեռանդութեամբ եւ իմ իսկ ներչնչումներէս մղնիսացած՝ արդիլած էի ինձ խոստովանել, որ վէրքերը կային ու կը կսկծային...

Կ'արթննայի մագնիսացած քունէն նոր կեանքիս ցնցումներուն առջեւ: Ես պատրաստ էի իջնելու, վերադառնալու կրակին՝ այրուելու համար ամբողջովի՛ն, մինչեւ վերջին հիւլէս, քան կիսավառ՝ չարունակել ճամբայ մը, որուն ծայրը ո՛չ լոյս կար ,ոչ ալ սպասում:

Առաջին անգամ ըլլալով ամիսներէ ի վեր, լացի, երեխաս դիրկս ու իմ անկիւնս կծկուած: Լացի թոյլ, անպաշտպան անոյշ որբի մը պէս:

Ո՛րբ, ես ո՛րբ, իսկ տղա՞ս, կրկնակի՞ որբ, ուրեմն:

– Դուն տղուդ չեն արաքն, տղաղ քեզ նեցուկ, – ըսաւ քիչ առաջ Զարօն, որ, թափանցող, դիտէր անշուշտ թէ ի՞նչ պիտի պղայի ես, մենակ մնալուս պէս մութին մէջ սկսուող կեանքի մը սեմին:

Կը ծռիմ տղուս ամբողջ հոգիս դրած աչքերուս մէջ: Տղաս չի խնդար, չի ճռուողեր, յօնքերը իրարու մօտ բերած կ'ուզէ հասկնալ թէ ինչո՞ւ մաման այսպէս եղաւ: Ցայտնի է թէ կը զգայ, որ կուլամ ու ինքզինք անզօր կը զգայ:

– Ինձ համար թափած վերջին արցունքներս են, – կ'ըսեմ բալիկիս, ա՛լ քեզ համար միա՛յն ժպիտ, միա՛յն սէր ու զուրգուրանք:

– Այ՛կ... այ՛կ, – կ'ըսէ տղաս քաջալերուած:

– Ահա՛ հացիկ, ահա՛ եւ իմ կաթս քեզ: Մայրիկդ ամբո՛ղջ քեզ, իմ տղաս...

Բալիկս ինձ ալ կ'երկարէ իր հացիկը: «Կեր, մամա», ըսել կ'ուզէ, «ի՞նչ պիտի ըլլամ ես, առանց քեզ»:

– Նորվա՛ն, պաչիկ ըրէ՛ մամադ:

Ազմուկով եւ կպչուն համբոյր մը այտիս վրան, ուրիշ մըն ալ, հատ մըն ալ: Ես ալ կրծքիս կը սեղմեմ տղաս ու կը համբուրեմ:

Դաշինքը կնքուած է:

(Շար. 96)

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Le Notre Père dans la Tradition Judéo-Chrétienne

présentée par
Serge SARKISSIAN
Théologien

Jeudi 12 Juin à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սառա Նազարեան 30 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Ստեփան Քէշիշեանի մահուան 20–րդ տարելիցին առթիւ։

FETE PAROISSIALE
Lundi de Pentecôte
9 JUIN

Au programme :
— **11h30** : Culte
— **A partir de 12 h** : Repas, spécialités arméniennes
Stands : Pâtisseries arméniennes librairie, brocante, . . .
Jeux pour les enfants
Animation musicale
Bienvenue à tous !

Eglise Evangélique Arménienne
55, avenue Victor Cresson /
28 ,avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

SPORT — FOI — ARMENITE

14 ET 15 JUIN

STADE ALAIN MIMOUN — Issy-les-Moulineaux

TOURNOI
''Sport - Foi - Arménité 2003''

FOOTBALL VOLLEY-BALL TENNIS DE TABLE

sous le parrainage de
MARIE-GAYANEE MIKAELIAN,
internationale de tennis, n° 35 au classement mondial WTA.

Au programme :
- animation musicale,stands de présentation des associations de jeunesse, expo-bible, restauration sur place (boissons, barbecue...).
- samedi et dimanche:compétitions de football, volley-ball, tennis de table.
- samedi à 20h : repas-concert du groupe Kariag, avec la chanteuse Houry Apartian, en plein-air au Stade Alain Mimoun.
- dimanche à 14h : finales, remises des prix et grand tirage : 2 billets d'avion Paris-Erevan AR offerts par Austrian Air Lines-Litour.

Renseignements et inscriptions :
Tél. : 01. 46. 44. 20. 10 / e-mail : sfa@ucja.org

SPORT — FOI — ARMENITE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

ՊԱՐԱՒԱՆՅԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝
Հ. Մ. Ը. Մ. ՝ ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Մասնակցութեամբ՝
«Մուրէն Մուրատեան» մրցաշարքի մասնակցող Եւրոպայի հայ մարզիկներու։

Երեկոն կը խանդավառէ ՔՐԻՇԱ

կիրակի, Յունիս 8, ժամը 20·30էն սկսեալ
Իսի լէ Մուլինոյի PACI *սրահին մէջ։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. դուռմարը)։

Այս դիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնայեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section **«SEVAN»** de Vienne
Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղ

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre «ARARAT»
Dimanche 15 juin à partir de 12 heures
Au Parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses»
des enfants de l'école arménienne
Buffet — Buvette —
Ambiance arménienne —
Tombola
— Salle couverte en cas de puie —

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Մարսէյլի Համազգայինի նոր կրթական համալիրի կառուցումը արդէն սկսած է Պօմոնի հայաշատ թաղամասին մէջ։ Ան կը բաղկանայ 25 դասարաններէ, մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական, լինչպէս նաեւ գրադարան, պիտաչխատանոցէ, հանդիսասրահէ, մարզադաշտէ, ճաշարանէ եւ այլ յարակից բաժիններէ։ Հանրութեան յատուկ այցեր կը կազմակերպուին վէնութեան վայրը։

Նոր կառոյցը պիտի ընդունի 400 աշակերտ։ Շինութեան նախատեսուած ընդհանուր պիւտճէն 3,8 միլիոն Եւրօ է։ Աշխատանքները պիտի ընթանան հանդրուաններով որոնց առաջինը սկսած է 2002 Սեպտեմբերին եւ պէտք է աւարտի 2003 Սեպտեմբերի վերամուտին։ Ան պիտի արժէ 2,9 միլիոն Եւրօ։ Յաջորդ հանդրուանը կը նախատեսուի դործադրել 2004 Յունուարին։

Մարսէյլի Համազգային դպրոցին վարչական խորհուրդը հանրային լայն հանդանակութեան մը կը ձեռնարկէ ապահովելու համար նոր շէնքի կառուցման ծախքերը։ Այս առիթով կոչ կ'ուղղէ ժողովուրդին, վստահ որ Ցբանասիրութիւնը իր նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ, զօրավիդ կը կանգնի հայապահպանման այս հիմնական ծրագրի յաջողութեան, իրականացնելով նոր դպրոց մը եւս կառուցելու մեր բոլորին տենչը։

Միանանք բոլորս այս առաքելութեան եւ տեսիլքը վերածենք իրականութեան։

Ձեր նուիրատուութիւնները ուղարկեցէք հետեւեալ հասցէին՝
Hamaskaîne — France
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09

Tél. / Fax : 01.45.23.29.05
Internet: www.hamaskaîne-france.com

Չեք չէքերը ըրէք՝
Hamaskaîne-France — Construction
անուան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԹԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50» (Տաղկախող 50-ամեայ հատախածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատը գլուխ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 6
VENDREDI
6 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 նւրօ — Վեցամսեայ : 122 նւրօ
Արտասահման : Տար· 270 նւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 նւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 նւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·703 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·703

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱԻՈՐ _ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՅՐԱՅԵՂ ԿՈՂՄԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ «ՁԱՄԲՈՒ ՈՒՂԵԳԻԾԸ»

Աքապայի մէջ, Պուշ կրցաւ համոզել Շարոնը եւ Ապպասը, որոնք յայտարարեցին թէ պատրաստ են զօրծելու ի չահ խաղաղութեան: Պաղեստինցի վարչապետը՝ Մահմուտ Ապպաս յանձն առաւ վերջ տալ ինթիֆատային: Նպատակն է, ըսաւ, յանգիլ երկու Պետութիւններու՝ Իսրայէլ եւ Պաղեստին, որոնք ապրին խաղաղ կողք կողքի, խաղաղութեան եւ ապահովութեան մէջ: Գործընթացը կը կայանայ ուղղակի բանակցութիւններու մէջ, վերջ տալու համար ճակատումին:

Շարոն, իր կարգին, յայտարարեց թէ պաղեստինեան Պետութիւն մը թոյլ կուտայ Իսրայէլի ապահովութիւնը ու կ'աւելցնէ· _ «որպէս վարչապետ Իսրայէլի, հողը որ օրրանն է հրեայ ժողովուրդին, իմ առաջին պարտականութիւնն է երաշխաւորել Իսրայէլի ժողովուրդին եւ Իսրայէլի Պետութեան ապահովութիւնը»:

Երկու կողմերու այս քարիւքամեցողութիւնը պիտի բաւ՞, իրագործելու համար քառեակին (ԱՄՆ, Ռուսաստան, Եւրոպական Միութիւն, ՄԱԿ) ճամբու ուղեպիծը: Այս վերջինը կը նախատեսէ· _ Ա) Երկու պետութիւններու դադարկութիւն: Բ) Պաղեստինեան ղեկավարութիւնը պէտք է պայքարի ահաբեկչութեան դէմ եւ յարդէ ժողովրդավարութեան եւ ազատութեան սկզբունքները: Գ) Իսրայէլ պէտք է աշխատի, որպէսզի պաղեստինեան Պետութիւն մը ծնունդ առնէ: Դ) Կարգադրութիւնը վերջ կը դնէ Իսրայէլ - պաղեստինեան հակամարտութեան եւ հողամասերու դրաւման (1967–էն ի վեր) եւ կը յանգի արաբական երկիրներու Իսրայէլի խաղաղ ապրելու իրաւունքին ճանաչման:

Երկու կողմերուն ալ, պաղեստինեան եւ իսրայէլեան ծայրայեղ տարրերը, ինչպէս առաջինին համար՝ Համասը եւ Իսլամական Ջիհատը եւ իսրայէլեան կողմը՝ ծայրայեղ աջը եւ դրաւեալ հողամասերը տեղաւորուած Հրեաները բացարձակապէս դէմ են եւ կը մերժեն գործադրել նախատեսուած կարգադրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ· Յունիս 5–ին, իր 100–րդ համբորդութեան ձեռնարկեց: Ան, չա յողնեցուցիչ է եւ պիտի տեւէ հինգ օր, պէտք է այցելէ Խրուաթիոյ զանազան շրջանները:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի մշակութային մէկ հաւաքին տնօրէնը՝ Ալֆրէտ Լէրնէտ պատնուած է, Յունիս 3–ին, իր բնակարանին առջեւ: Մեծ համալիրի մը գլուխը միլիոնաւոր տոլարներու հետ կը խաղար: Համալիրը, մշակութային եւ առեւտրական, վերջերս կառուցուած էր եւ ինք նշանակուած էր տնօրէն, երբ դեռ ան ծրագիրը մըն էր 1991–ին: Կալուածական բազմաթիւ ծրագիրներու մէջ մատ ունէր, միլիոնաւոր տոլարներ արժող:

ԹՐՔԱԿԱՆ լրատուականները յայտնի մը– տահոդութեամբ կ'արձագանգեն ԱՄՆ–ու հետ Իրաքի պատերազմէն ի վեր կազմուղ յարաբերութիւններու որոնց վերջին զարգացումներէն կը նկատուի ամերիկեան զինուորական խարիսխներու համար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուսիս 4/5)

ՆԱԽԱՐԱՐ Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑԻՆ ՀԵՏ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան որ Մատրիտ կը գտնուէր ՕԹԱՆ – Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի նախարարական հերթական ժողովին մասնակցելու, Յունիս 4–ին հանդիպում ունեցած է Թուրք իր պաշտօնակիցին հետ: Երկու նախարարներուն առաջին հանդիպումը եղած է ատիկա, Թուրքիոյ նոր կառավարութեան կազմութենէն ի վեր: Անոնք խօսած են Շրջանի խնդիրներու, Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման, երկկողմ յարաբերութիւններու մասին: Օսկանեան եւ Կիւլ համաձայն գտնուած են երկխօսութիւնը չարունակելու:

Հայաստանի Արտաքին Գործերու նախարարը նոյն օրը հանդիպում ունեցած է Մինսկի խումբին նախագահներուն հետ, քննարկելով Ղարաբաղի կարգաւորման կարելի զարգացումները, եւլն·:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE COURRIER INTERNATIONAL»

(5/12 juin)

Les tentations guerrières de Bakou et de Tbilissi

Միջազգային մամուլէն չաբաթական ընտրանիի թերթը Թարգմանաբար հրատարակած է Նեզաւիսիմա կազետայի մէջ Ալեքսանդր Խրամչիքհինի հետաքրը – քըրական մէկ յօդուածը ուր կը վերլուծէ Կովկասի մահմադիչ նկատած

(Շար·ը Դ· էջ)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ԹԻՐԱԽ

Ռէնսիի Դպրոցասէր վարժարանը Յունիս 4–5–ի գիշերը գողութեան թիրախ եղած է: Գողերը հրշէջ սարքով մը կոտրտած են մուտքի յարկի ապակիները, ներս մտած ու թալանի տուած գլխաւորապար տնօրէնութեան սենեակը: Գողցուած են դրամ, հաստատութեան չէքի տետրակը, ձայնագրիչ գործիքներ, սալեր, եւլն·: Տպաւորութիւնը այն է որ կողոպուտի ընթացիկ արարք է եւ չէ որ կողոպուտի ընթացիկ արարք է եւ եղածը կապ չունի հաստատութեան հայկական բնոյթին հետ:

պալքանեան երկիրներու նախընտրութիւնը: Ուաշինկթընն յատկապէս հմանելիք նոր խարիսխներուն համար ընտրած է Պուլկարիան ու Ռումանիան, այն պատճառաբանութեամբ որ այդ երկիրները Միջին – Արեւելքին եւ Միջին Ասիոյ մօտ դիրք ունին: Թրքական լրատուականը որպէս մեկնաբանութիւն կ'ըսէն թէ Թուրքիոյ ռազմավարական կարեւորութիւնը Եւրոպա փոխադրուեցաւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔՆԵՐՈՒ ԻՐԱՑՈՒՄԻ ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱ՞Ց...

Այս կամ այն պատճառով Թուրքիան սիրաչահելու, կամ այդպէս երեւելու դիրքին մէջ գտնուողներ կան· ամէն առիթի կ'ըսեն, կը դրեն թէ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ճամբուն վրայ ան արեւմտեան չափանիշները կ'իւրացնէ աստիճանաբար: Վստահարար, հաւատացող ալ կը գտնուի ըսուածին, քանի որ ամէն մարդ կասկած չի պահեր Թրքական լրատուականներու հետ, տեսնելու համար որ հոն իսկ օրէ օր որքա՜ն կրեւոր տեղ կը գրաւեն հակառակ փաստերէ դժգոհները, ընդվզողները:

Այս կարգի ցնցող օրինակի մը արձագանգած է «Մարմարա», Յունիս 4–ի թիւով: Օրինակին աղբիւրը «Բատքալ» թերթն է որ նիւթ ըրած է Քիւիսի մէկ գաւառակին մէջ պատահածը: Թերթը ըսելէ ետք թէ տակաւին չէր մոռցուած կրթական տնօրէնութեան շրջաբերականը որով աշակերտները պէտք է հերքէին հայկական պնդումները, տեղ կու տայ Քիւիսի պատահարին:

Էլպէյլի գաւառակին կառավարիչը Մայիս 30–ին բանախօսական ձեռնարկ մը կը կազմակերպէ, նպատակ ունենալով հանրային կարծիք ճեւաւորել Հայերու ցեղասպանութեան կեղծ պնդումներուն դէմ: Որպէս բանախօս կը հրաւիրուի քաղաքին կրթական ֆաքիւլթէի մէկ դասախօսը· Մէհմէտ Գապաճըք: Շրջանի ամբողջ պաշտօնէութիւնն ալ պարտաւոր կը համարուի ներկայ գտնուելու:

Ներկաներէն կրթական արհմիութեան անդամ ուսուցչուհի մը հատուածներ կը կարդայ Թ· Աքչամի մէկ յօդուածէն, ապա կը հարցնէ·

"Եթէ պատահի որ Հայերը Եւրոպայի եւ Ամերիկայի իրենց լոպիներուն շնորհիւ յաջողին ընդունելի դարձնել հայկական ցեղասպանութիւնը, Թուրքիա ամբողջական յաչտագիր մը ունի՞ այդպիսի հաւանականութեան դէմ գործադրելու համար":

Դասախօսը ջղայնացած «կը պատասխանէ»· «Դուն ո՞վ ես, որո՞ւն անունով կը խօսիս, ի՞նչ հանգամանքով հարցումներ կ'ուղղես»: Այս հակադրեցութիւնը ներկայ բազմաթիւ ուսուցիչներու կրահել կու տայ որ կազմակերպիչներուն կողմէ պիտի ամբաստանուին որպէս Հայերու չահերը պաշտպանող ու սրահէն կ'ելլեն: Ատով հանդերձ, փաստաթուղթ մը կը պատրաստուի ուր կ'արձանագրուի թէ այդ ուսուցիչները զրկուեցան փորձած են: Կը յաջորդէ դատախազութեան գործունէութիւնը· նոյն ուսուցիչները դատարան կը հրաւիրուին, իսկ վերոնշեալ հարցումին տէր ուսուցչուհին կը ձերբակալուի· միայն հազար տոլարի երաշխաւորագինով ազատ կ'արձակուի:

Կրթական արհմիութեան վարչութիւնը կը հակազդէ· կ'ամբաստանէ օրուան դասախօսը որ նիւթին պահանջած հմտութիւնը չունէր, ոչ իսկ հարցումներու հանդուրժելու լայնախոհութիւնը: Արհմիութեան նախագահը «գայթակղութիւն» որակելէ ետք եղածը, կ'ըսէ·

"Կառավարութիւնը, որ Եւրոմիութեան անդամակցութեան սեմին վրայ իրեն թէ ժողովրդավարութիւնն ու կարծիքի ազատութիւնը պահպանելու նպատակով կը ջանայ հանել "ի ցոյց մարդկանց" օրէնքներ, գործադրութեան մէջ հակաժողովրդավար անհանդուրեցող է և ասիկա անգամ մը եւս փաստուեցաւ համագումարին ցուցաբերուած վարմունքով: Կա՛մ այն է որ կառավարութիւնը կեղծ դերակատարութիւն կ'ընէ ժողովրդավար դառնալու, կարծիքի ազատութիւնը պաշտպանելու ու Եւրոմիութեան յարմարելու ուղղութեամբ, կա՛մ այն է որ շրջանային վարիչները ի վիճակի չեն հասկընալու այս զարգացումը: Մենք կը պախարակենք հարցումներու նկատմամբ իսկ անհանդուրժողութիւն ցոյց տուող այս փոխ _ նահանգապետը եւ կը յայտարարենք թէ հայ եւ թուրք ժողովուրդներուն միջեւ իրական խնդիր մը չկայ, բո՛ւն խնդիրը ցեղապաշտ ու ազգայնամոլ այս մարդոցմէ ծնունդ կ'առնէ":

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԷ

Բաքուի քաղաքական կացութիւնը սկսած է մտահոգել թէ՛ Մոսկուան եւ Ուաշինկթընը, թէ չըլլանի երկիրները: Առաջին պատճառը նախագահ Հ· Ալիեւի առողջական անկայուն վիճակն է որ օրակարգի բերած է յաջորդութեան հարցը: Ծանօթ է որ վերջերս այդ վիճակը լրջացած է ու ամէն օր կ'աւելնան պնդումները թէ պիտի ստիպուի հեռանալ քաղաքական կեանքէն: Ինչ կը վերաբերի յաջորդութեան, առաջին նշուածը անոր զաւակը Իլհամ Ալիեւ ըլլալով հանդերձ, ատիկա մտահոգութիւնը փարատելու չի բաւեր, քանի որ Ի· Ալիեւ նախագահը ըլլալով հանդերձ քարիւղի պետական ընկերութեան, քաղաքական ոչ մէկ փորձառութեան տէր է:

Մտահոգութեան երկրորդ պարագայ մըն է ընդդիմութեան գործունէութիւնը· յաճախակի են բողոքի ցոյցերը որոնք կ'աւարտին ոստիկանութեան հետ բախումներով եւ ոստիկանութիւնը ուժի դիմելով կը յաջողի զսպել ընդդիմադիրները: Այս բոլորը Հոկտեմբերին տեղի ունենալիք նախագահական ընտրութեան նախօրեակին յատուկ խմաստ կը ստանան:

Մտահոգութիւն կը պատճառէ Բաքու–Ճէյհան քարիւղատարին ծրագիրն ալ որ մէկ միլիառնոց տոլարներ պիտի արժէ: Առկէ զատ, քաղաքական ազդակի խմաստ ալ ունի այդ խողովակաշարը որուն կառուցումով քարիւղի ոլորտէն դուրս պիտի ձգուին Ռուսաստանն ու Իրանը· ան առիթ պիտի տայ Ադրբեջանի ու Վրաստանի որ քարիւղով հարուստ Միջին Ասիոյ ու Արեւմուտքի չուկաներուն միջեւ ուժանիւթի նրբանցք մը տիրանան: Հ· Ալիեւի առողջական վիճակին ստեղծած անստուգութիւնը կը վրդովէ քարիւղի մարզին օտար նախաձեռնարկիները որոնք կը բրնան հրաժարիլ իրենց ներդրումներէն: Մանաւանդ, ընդդիմութեան ուժերու նախագահական ընտրութեան կարելի չաղթանակի մը հեռանկարը կը չեչտէ մտահոգութիւնները: Քաղաքական դէմեր նման չայոդութեան մը պարագային հաւանական կը նկատեն ազգայնական հոսանքներու հզօրացումը որ կրնայ այլ ուղղութիւն տալ ներկայիս Ալիեւի տարած արեւմտամէտ քաղաքականութեան:

Թէ՛ Ռուսաստան, թէ՛ արեւմտեան երկիրները, տարբեր բնոյթի չահերէ առաջնորդուելով հանդերձ, կը փափաքին որ Հ· Ալիեւի չրջանակը մնայ իշխանութեան վրայ:

Հակառակ պարագային, ազգայնական իշխանութիւն մը Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ընթացքին մէջ ալ կրնայ տարբեր դիրք բռնել, դիմել արմատական լուծումի ձեւերու: Քաղաքական դէմեր նոյնիսկ անկարելի չեն նկատեր զինուորական գործողութիւններու նոր քայլեր:

ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ՈՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԷՆ ԵՏՔ

Ա.

Մայիս 25-ի երեսփոխանական ընտրութեամբ ու Սահմանադրական վոտիփոխութիւններու հանրաքուէով, Հայաստան եաին ձգեց քուէատուփ ղլմելու տարին: Եթէ բնականոն ընթացքը խանգարող պղտակներ չըլլան, առնուազն չորս տարի արեւմուտքին նուէը թափանցիկ քուէատուփերը դուրս պիտի չհանուին իրենց վերցուած անկիւններէն:

Յունիսի առաջին օրերուն մինչ մէկ կողմէն նոր խորհրդարան, նոր կառավարութիւն կազմելու աշխատանքը, սահկարկութիւնները, մրցակցութիւնները կը տարուին, միւս կողմէ Մայիս 25-ի զոյգ քուէարկութիւնները ուշադրութիւն դրաւող կարգ մը պարագաներով կը յայտնուին: Անոնց պլիսաւորները մանակցութեան տակար համեմատութիւնը եւ «սանդղական» կոչուած կուսակցութիւններուն պարզած պատկերն են, անկախութեան 12-րդ տարուան մէջ: Կայ, բնականաբար, ապօրինութիւններու պարագան ալ, որ ինչպէս նախորդին՝ նախագահականի ընտրութեան, իր մասին խօսեցուց միջազգային չըլլանակներն ալ: Թէ այս վերլիններուն արժեւորումը ի՛նչ աստիճանի անաչառութեամբ կը կատարուի, կամ թէ որքա՛ն վստահելի են յատկապէս արեւմուտքցի դէսերու հայաստանեան քուէարկութիւն մը չափելու միջոցները, մէյ հետագրգրութեան նիւթ են: Ասով հանդերձ, ըսուածը այն էր որ նախագահականէն առնի պարկեշտ պայմաններու մէջ տեղի ունեցած էր երեսփոխանական ընտրութիւնը, թէեւ երկիրը տակաւին ճամբայ ունէր կտրելիք, «քաղաքակիրթ» աշխարհին չափանիշներուն հասնելու համար:

Կատարուած ապօրինութիւններու մասին ըսուածներէն մէկ – երկուքը, քուէները հաշուելու պահուն էլեկտրականութեան խզումէ մը օգտուելով, տուիերուն մէջ քուէաթերթ լեցնելու ճարպիկութեան եւ դինուորներուն տրուած քուէարկելու հրահանգին կը վերաբերէին. այս վերջին պարագային որպէս վստահ, կ'ըսուէր թէ այդ հատուածին պատկանողներ յատուկ դոյնի գրիչներով քուէաթերթերուն վրայ իրենց նշումը ըրած էին. ձեւ մը որով կարելի կ'ըլլար ստուգել թէ անոնք յարգա՞ծ են տրուած հրահանգը:

Խորհրդարանական այս, կամ այլ վերադրումներու դէմ, այլեւս պատրաստի պահեստին մաս կը կազմեն կաղապարատիպ հակազդեցութիւններ. առաջինը՝ թէ այդ քաղաքակրթութեան չափանիշ համարուած արեւմուտքը կրնա՞յ իր ընտրութիւններէն արմատապէս բացառել խարդախութիւններու պարագան. անմիջականն ակնարկութիւնն ալ կ'ուղղուի ԱՄՆու նախագահական վերջին ընտրութեան...: Երկրորդն ալ «յետխորհրդային», «անցքի չրջան» պիտակներով ընդհանրացած չքմեղանքն է. կայ նաեւ համեմատականի պարագան, որ Հայաստանը կը զետեղէ իր նմաններու չրջանակին լաւագոյն դիրքին վրայ: Ցատկապէս նկատի առած երկու ղրացիները, այդ դիրքը, կ'ըսուի թէ անխելքի է:

Դժուար է ամբողջովին իրատեսութեան զուրկ նկատել այս հակազդեցութիւնները. ո՞ր երկիրը յաղողած է, եթէ կան, քանի՞ է անոնց թիւը, որոնք առանց ներման թերութիւններու, ամբողջատիրական վարչակարգի մը ժխտականները մէկ օրէն միւսը թօթափած են: Նոյնպէս, ամբողջ աշխարհին ծանօթ են Աղրբեջանի, Վրաստանի ընտրական մակարդակներն ալ: Հարցը մեզի համար հոն է որ Հայաստան իր ժողովուրդին մտքի, բազուկի կարողականութեան ուղիղ համեմատական բարօրութեան հասնելու մէջ արդէն յապաղած է ու անցքի չրջանի մը խոչընդոտները դիւրին հանդուրժելի չեն ըլլար. նոյնիսկ երբ հասկնալի են չատերու համար:

Խորհրդարանական ընտրութեան արդիւնքներուն քաղաքական կարեւորագոյն տուեալը աւանդական երեք կուսակցութիւններուն պատկերն է: Ճիշդ է որ անոնցմէ Հ.Ց.Դ.-ն այս անգամ լուրջ սահմանադիծով մը զատուեցաւ միւսներէն. երեքէն միակը եղաւ որ լայնօրէն զանգեց խորհրդարան մուտքի համար առնուազն 5% համեմատութեամբ քուէի պահանջը, մինչ ՀՌԱԿ եւ ՍԴՀԿ ոչ մէկ երեսփոխան ունին հոն: Նկատի առած որ կուսակցական ցանկերով ընտրուածները կը ներկայացնեն մնացեալ հինգ «սեղական» կուսակցութիւնները, դժուար չէ եզրակացնել որ ամբողջ խորհրդարանին չրջանին իրենց դոյութիւնը Սփիւռքի մէջ պահած երեքի երկիր վերադարձը սպասուած – իրենց սպասած – արդիւնքը չէ տուած, գոնէ առայժմ: Վերջին ընտրութեամբ 11 աթոռի տիրացած Հ.Ց.Դ.-ի յաղողութիւնը կրնա՞յ արդիլել նման ընդհանրացում: Թերեւս: Բայց, բացայայտ է որ Հայաստանի ժողովուրդը իր ղեկը յանձնելու չափ վստահութեան արժանի չնկատեց զանոնք: Տարբեր հարց թէ ունեցա՞ն, չանացի՞ն ունենալ այդ վստահութեան արժանանալու յատկանիշները: Հետագրգրական պիտի ըլլար, օրինակ, միջոցները ունենալ ճշդելու թէ Հ.Ց.Դ.-ի 11 աթոռի յաջողութեան մէջ ի՛նչ համեմատութիւն ունեցան ժողովուրդին վստահութեան աղդակը եւ վերընտրուած նախագահին զօրակից յայտնուելու պարագան: Ճիշդ է որ դուրսը մնացածներէն ՀՌԱԿ-ն ալ առաջին օրէն յայտարարած էր նոյն զօրակցութիւնը: Սակայն, դժուար էր արդարեւ որ վերադասին զօակցութեան, հաւատարմութեան պատրաստակամութիւնը քաղաքական վարկաբեր յատկանիշ նկատուէր: Հ.Ց.Դ.-ի կողմէ Ռ. Քոչարեանին զօրակցելու կեցուածքը աւելի դիւրին ընկալելի էր որպէս քաղաքական որոշում. մինչ նոյնը չէր կրնար ըլլալ ՀՌԱԿ-ի պարագային որ երէկ ալ նոյն դիրքը ունեցած էր Լ. Տէր-Պետրոսեանի նկատմամբ: Կը բաւէ միայն յիշել թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Հ.Ց.Դ. որքա՛ն սուր կերպով հակադրուած էին քաղաքական ասպարէզին մէջ, իսկ ՀՌԱԿ ամբողջ տէր-պետրոսեանական տարիներուն անոր կողմնակից ըլլալէ ետք, քաղաքական օրով առանց այլեւայլի պատրաստակամ կը յայտնուէր Հ.Ց.Դ.-ի հետ գործակցութեան ալ:

Այս անդրադարձները, վստահաբար, ունեցաւ ժողովուրդն ալ. ու չատ աւելի լայն անդրադարձով, ապրածին փորձառութեամբ: Ինչ որ մէկ, կամ մէկ քանի այս կամ այն կուսակցութեան ղեկացուած վստահութեան, հարցէն չատ աւելի կարեւոր է, ընդհանուր երեւոյթն է աղաղակող անտարբերութեան: Հայաստանցին որ անկախութեան առաջին նախագահը ընտրելու զացած էր խորհրդային օրերուն մօտիկ համեմատութեամբ եւ առանց պարտադրանքի այսօր քուէատուփ չի դիմեր, լսելու համար թէ որո՛ւ կ'ուզէ յանձնել իր անձը, ներկան, ապագան ներկայացնելու պաշտօնը:

Հոս եւս, մտահոգիչ, կամ անհանգստացուցիչ չէ արձանագրուածը: Ամէն առիթով որպէս օրինակ ցոյց տրուած արեւմուտքի մէջ ալ ընտրութեան մասնակցութիւնները սահմանի դիծէն չատ չեն հեռանար: Սակայն, կարելի՞ է ըսել թէ նոյնն է պատճառը: Արեւմուտքցի ընտրողը չատ քիչ անգամ իր երկրին համար ճակատագրական դեր մը սահմանելով կ'ներթայ քուէն գործածելու: Ամէն բան իրեն համար երկար ատենէ ի վեր կը հետեւի բնականոն ընթացքի մը ու այնքան ալ հոգը չէ որ չորս, կամ հինգ տարուան համար այդ ընթացքը տանի Ա.Ը, կամ Բ.Ը: Մինչդեռ, Հայաստանցին տակաւին չունի անտարբերութեան այդ պերճանքը վայելելու պայմանները: Նորնոր սկսած է հիւսուիլ պետութեան պատ եւ ամէն մէկ քարի զետեղում մը տատանդութիւն, պատասխանատուութիւն պահանջող գործ է: Պէ՞տք է խորհիլ որ քուէատուփ չերթալու Հայաստանցիին արարքը այս էականներուն հանդէպ մեծ դանչումի հետեւանք է. թէ՞ պէտք է ծանրանալ տասը տարուան ընթացքին անոր բաժին հանուած յուսախաբութիւններուն, աչքին առջեւ խաղացուած խաղերուն ու անոնց պատասխանատուներուն քանդիչ դերին վրայ:

Սակայն, դիտանկիւններու ընտրութեամբ ամէն բան կը բացատրուի՞:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԼՈՑՍԻՆ ՏԱԿ

ԻՐԱՔ՝ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՕՐՐԱՆ ԵՒ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Վերջին չրջանին աչխարհին ուչադրութիւնը կեդրոնացած է Իրաքի վրայ, ոտնձգութեան դէմ Միացեալ – Նահանգներ եւ Բրիտանիա պատերազմ չղթայազերծած են՝ այսպէս կոչուած հատաքակաև քանդումի պէնքերէ զայն ապազինելու, ազատագրելու եւ իրաքցի ժողովուրդին մարդասիրական օժանդակութեան ձեռք երկարելու առաջադրանքներով: Պարզ է սակայն, որ երկար ատենէ ի վեր սպատեղ այս պատերազմին նպատակը ոչ հատաքական քանդումի պէնքերու հարց է (որուն դոյութեան մասին յարդ ո՛չ մէկ վստահ երեւան եկաւ), ո՛չ ազատագրումի եւ ոչ ալ, բնականաբար, այսպիսի չնաչխարհիկ մարդասիրութեան մը կամ մարդասիրական օժանդակութեան, այլ քիմիականի վաղեմի ծրագիրին համաձայն, տիրանալ երկրին անբաւ հարստութեան՝ քարիւղին, հակակչռել անոր ռազմավարական դիրքը եւ չլատելով պինուդական ուժը՝ երաչխաւորել Իսրայէլի ապահովութիւնը:

Միջազգային ընտանիքը եւ յատկապէս արաբական աչխարհը ու նաեւ մենք՝ իբրեւ հայութիւն, չահագրգռուած ենք Իրաքով, որովհետեւ նախ՝ Իրաք նախընթաց մըն է, որուն յաղորդ հանդրուանը կրնան ըլլալ Մերձաւոր – Արեւելքի այլ երկիրներ, քան մը, որ կը սպառնայ չըրջանի երկիրներուն ու ժողովուրդներուն ապահովութեան, անոնց ամբողջականութեան ու գերիչխանութեան, իսկ մեր՝ հայութեան պարագային, մեր զաղթօականներուն ու անոնց կառոյցներուն:

Ի Ր Ա Ք

Իրաք՝ պատմական Միջագետքը, աչխարհի ամէնէն հին երկիրներէն ու քաղաքակրթութեան օրրաններէն, արաբական աչխարհին արեւելեան դարպասը, ունի 437,317 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն (առանց 3522 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ անապատային չէզոք զօտիին, որ 1922-էն ի վեր կը կառավարուի Սաուտի Արարիոյ հետ): Ունի 19 քիլոմեթր երկարութեամբ ծովափ ունի Ծոցի ափին. Քուէյթի հետ սահմանը 254 քիլոմեթր է, Սաուտի Արարիոյ հետ՝ 895 քիլոմեթր, Յորդանանի հետ՝ 147 քիլոմեթր, Սուրիոյ հետ՝ 603 քիլոմեթր, Թուրքիոյ հետ՝ 305 քիլոմեթր, իսկ Իրանի հետ սահմանը՝ 1515 քիլոմեթր:

Իրաք աչխարհագրական չորս զօտիներու բաժնուած է ,որոնք են՝ ա) հարաւի ցածրադիր դաչտավայրերը, բ) ձեղիրէն՝ Տիգրիսի եւ Եփրատի վերին հովիտը, գ) անապատները՝ արեւմուտքի եւ հարաւ – արեւմուտքի մէջ, եւ դ) բարձրաւանդակները՝ երկրին հիւսիսը եւ հիւսիս – արեւելքը:

Հարաւի ցածրադիր դաչտավայրերը կամ Վարին Միջագետքը կ'ընդգրկէ Պաղտատի հարաւէն մինչեւ Ծոց երկարող զօտին. միջին հարիւր մեթր բարձրութեամբ այս դաչտավայրերուն մէջ կան անծայրածիր ճախճախուտներ ու աղուտներ, որոնք եղանակային ողողումներու ժամանակ յորդելով՝ լուրով կը ծածկեն ամբողջ դաչտատեղիները: Իսկ Գարնայի չրջանը, հոն ուր Եփրատ եւ Տիգրիս կը միանան կազմելով Շաթ էլ Արապը ,ամբողջ եղէգնուտներով ծածկուած ճահիճներ են: Կան լիճեր, լճակներ, որոնց գլխաւորներն են Համմար (Հաւար ալ Համմար), Սանիյա, Հապպանիա եւայլն:

Ձեղիրէն կ'ընդգրկէ Տիգրիսի եւ Եփրատի վերին հովիտը. ամէնուրեք՝ չոր դաչտավայրեր, ուր իրրեւ բարձունքներ կան Սինճարի լեռները. Լուրի գլխաւոր ապատանը Ոատի Թարթարն է. հովիտ մը, որ կ'երկարի Սինճարի լեռներէն Ոահալի աղուտները, իսկ Միլհաթ Աչքար չըլանը աղային ամէնէն մեծ դաչտավայրն է:

Անապատները կ'ընդգրկեն երկրին արեւմտեան եւ հարաւ – արեւմտեան զօտին: Արեւմտեան անապատը Ոատիան է, իսկ հարաւ – արեւմուտքի մէջ կ'երկարի Հիճարա անապատը, ուր կան ժայռեր, հովիտներ եւ բլուրներ. անկէ արեւելք տարածուած է Տիպտապա աւազուտ եւ մացառներով ծածկուած անապատը:

Հիւսիս – արեւելքը Իրաքեան Քիւրտիստանն է. բարձրաւանդակներ, անառիկ եւ դժուարանցանելի ձիւնապատ գագաթներ, հովիտներ ու դաչտեր: Հոնկէ կը հոսին Մեծ Զաբ եւ Փոքր Զաբ, Տիալա եւ Ուզէյմ գետերը, որոնք բարձունքներէն հոսելով եւ հովիտներ կտրելով կը միանան Տիգրիսի:

Բովանդակ Իրաք կ'ողողուի Եփրատ եւ Տիգրիս գետերուն չնորհիւ, որոնք կը բխին Թուրքիայէն, Հայկական Բարձրաւանդակէն, իրարու մխանալով կը կազմեն Շաթ էլ Արապը եւ կը թափին Ծոց: Գետերը կը վարարին Մարտին, ձիւնհալի ժամանակ եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս. յաճախակի են հեղեղները:

Իրաք կլիմայական երկու զօտիներու բաժնուած է. չոր եւ տաք՝ զաչտերուն եւ անապատներուն մէջ, բարեխառն եւ ցուրտ հիւսիս – արեւելքի մէջ՝ բարձրաւանդակներուն վրայ:

Դաչտային չրջաններուն մէջ երկու եղանակ կայ. ամառ եւ ձմեռ. ամառը կը սկսի Մայիսին եւ կ'երկարի մինչեւ Հոկտեմբեր. ամէնուրեք պայծառ ու կապոյտ երկինք, կիզիչ ու խանձող արեւ, երբ ջերմաստիճանը կը տարուբերի 35-էն մինչեւ 50 – 55 աստիճանի միջեւ. գիչերը զով կ'ըլլայ եւ անապատներէն փչող հովերը կը մեղմեն մթնոլորտը: Ձմեռը ընդհանրապէս զով կ'ընէ, երբեմն նաեւ սառնիկ ցուրտ, մանաւանդ գիչերները: Անձրեւային եղանակը կ'երկարի Դեկտեմբերէն Փետրուար. տարեկան տեղումները Վերին Միջագետքի մէջ 400 մմ. են, իսկ հարաւային Իրաքի մէջ՝ 100-էն 180 մմ.:

Հիւսիս – արեւելեան բարձրաւանդակներուն վրայ ամառնային եղանակը ցուրտ է ,խոստաչունչ ու ձիւնառատ: Տարեկան տեղումները՝ 500-էն 550 մմ.:

Իրաքի մէջ յաճախակի են փոթորիկները. հիւսիսային եւ հիւսիս – արեւմտեան հովերը չամաչ կը կոչուին եւ կը փչեն ամրան եղանակին. չորդի կոչուող հովերը կը փչեն հարաւ – արեւելքէն, ամրան սկիզբը եւ ձմեռնամուտին: Ընդհանուր առմամբ փոթորիկները յաճախակի են բովանդակ Իրաքի տարածքին, որոնք մինչեւ հարիւրաւոր մեթր բարձրութեամբ աւազ կը փչեն:

Իրաք մեծ մասամբ չոր երկիր է. կանաչապատ են գլխաւորաբար Քիւրտիստանի լեռները. հարաւի մէջ ամէնուրեք տարածուած են արմաւենիի անտառներ, իսկ լիճերուն ու ճախճախուտներուն չուրջ՝ տեսակաւոր եղէգնուտներ եւ ճահճային խոտեր:

Իրաք հարուստ է թռչնատեսակներով, պաղտող թռչուններու տեսակներով. տարածուած են նաեւ արծիւն ու ուրուրը: Հեռաւոր անմարդաբնակ վայրերուն մէջ կան ջայլամ եւ վայրի էշ, որոնք սակայն մեծ մասամբ բնաջնջուած են: Ամէնուրեք տարածուած են գայլը, աղուէսը, չնագայլը, բորենին, վարազը, վայրի կատուն, սամոյրը, ջրասամոյրը, ընձառիւծը, կարիճը, խոզակը (ոչնիի նմանող կենդանի մը, որուն միայն կռնակը վտանգներ կան), իսկ հեռաւոր անապատներուն մէջ՝ վիթը: Գետերը, լիճերն ու ճահիճները հարուստ են ձուկերով, յատկապէս ծածանով (անոյշ ջուրի մեծակազմ ձուկ) եւ բադերով: Յաճախակի են մարտիներու յարձակումները, որոնք անապատներէն յառաջանալով կը վճասեն ցանքերը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Շար. 1)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՑ Խաեան վարժարանին մէջ, Մայիս 24–ին, «Բաժակի օր» մը տեղի ունեցած է Խաեանցլինեըուն համար: Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս յատկապէս դասարանները նշանակուած են 40–ամեակի եւ 25–ամեակի դասարանները: Այս տարի, սակայն, տարբեր պատկեր մը պարզուած է, որովհետեւ քառասնամեակի յոբելեար տարեշրջանին հօրը շրջանաւարտները եկած են Եւրոպայէն, Գանատայէն եւ ԱՄՆ–էն: Օրհասական հանդիսավարը եղած է Տիկին Մարիամ Տրամբերեան, որ իր հակիրճ խօսքերուն մէջ չհշտը դրած է հայեցի դաստիարակութեամբ օժտուելու հրամայականին վրայ, Խաեանը որակելով ուսման օճախ: Լիսէի տնօրէնուհի Սաթենիկ Նան ուղերձ մը կարդացած է, ուր կը յիշատակէր վարժարանի հիմնադիրները եւ հոն պաշտօնավարող կրթական մշակները: Ուղերձ մըն ալ կարդացած է նախկին տնօրէնուհի Տիկին Անիկ Գալփաքճեան: Սանուց Միութեան նորակազմ երիտասարդաց յանձնախումբին արտայայտուած է Արման Գալանճը: Խօսք առած է նաեւ նախկին Խաեանցի Գրիգոր Քհնյ. Տամատեան: Ցայտագիրը վերջ գտած է պեղարուեստական բաժինով մը:

*
**

ՍԿԻՏԱՐԻ Սէմէրճեան – Երմոնեան Սանուց Միութեան սրահներուն մէջ, Մայիս 23–ին, նշուած է ողբացեալ Գէորգ Համպուրճեանի 80–ամեակը: Ծանօթ է պ վերջերս «Արաս» հրատարակչատունը լոյս ընծայած էր իր թրքերէն յօդուածներու երեք հատորները (տես՝ «Յառաջ», Ապրիլ 30, Բ. էջ): 4–րդ հատորին լոյս կը տեսնէ այս առաւօտ ընթացքին: Երեկոյթին բացման խօսքը արտասանած են Օշին Մումճեան եւ Արէ Գալփաքճեան: Ողբացեալին ինքնակենսագրութիւնը կարդացած է Պետրոս Ալլահվէրտի: Ապա, խօսք առած է օրուան առաջին բանախօսը՝ Գրիգոր Քհնյ. Տամատեան որ անդրադարձած է Համպուրճեանի հետ իր ունեցած յուշերուն: Օրան երկրորդ բանախօսը եղած է Օսման Քէօքէր, որ Համպուրճեանի հորս հատորները պատրաստողը եղած է, որ խօսած է այն մասին թէ թուրք պատմաբանները ինչպէս կ'ընկալեն ու կ'օգտագործեն Գէորգ Համպուրճեանի յօդուածները ու գրչի աշխատանքները: Հատորները վերջ գտած է ճոխ ընդունելութեամբ մը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ «Եունուս Էմրէ» թատերասրահին մէջ, Մայիս 27–ին, Տատեան վարժարանի աշակերտները ներկայացուցած են երկու անջատ բաժիններ, առաջինը՝ հայերէն, երկրորդը՝ թրքերէն: Հայերէն բաժինը բաղկացած էր երեք թատերդութիւններէ եւ թրքերէնը չորս: Այս եօթը թատերդութիւններուն համար, բեմ բարձրացած են աւելի քան 60 աշակերտներ:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան թատերասրահին մէջ, Մայիս 25–ին, տեղի ունեցած է Բարեզ Կանաչեանի նուիրուած երգչախմբային փառատօն մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Նիկոլ Աղբալեան մասնաճիւղին: Ջեռնարկին իրենց մասնակցութիւնը բերած են հայկական վեց վարժարաններու երգչախումբերը ներկայացնելով Բ. Կանաչեանի եւ այլ հեղինակներու գործեր: Փառատօնի աւարտին բոլոր երգչախումբերու կողմէ հնչած է «Մեր Հայրենիք»ը:

*
**

ՔԵՍԱՊԻ «Սարդարապատ» սրահին մէջ, Մայիս 10–ին, Համազգայինի Համօ

ԼՐԱՏՈՒ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Հայերու ցեղասպանութեան լուսանցքները կարներու ցուցահանդէս մը տեղի կ'ունենայ Յունիս 18 – 19–ին Պրիւսէլի (*) մէջ, Հայաստանի վաստակաշրջութեան կեդրոնին (Պէլճիա) կազմակերպութեամբ: Նոյն ցուցահանդէսը ներկայացուած է Նախնդէս Հայրենիկ (1999), Քէօլն, Ֆրանքֆուրթ (2002), Լոնտոն (2003):

Գիտաժողովը (Յունիս 19) խորագրուած է «Հայերու ցեղասպանութիւնը – Ազգի մը բնաջնջումն ու վերածնունդը»: կը մասնակցին՝ Ի. Թէրնոն, Հելէն Փիրալեան (հոգեվերլուծող – Փարիզ), Գլէր Տէտէեան (գրող – Փարիզ), Թեսա Հոֆման (փոքրամասնութիւններու մասնագէտ – Գերմանիա), Արմէն – Գլօտ Մուրթաֆեան, Արմէն Հախնազարեան (ճարտարապետ – Գերմանիա), Ալի Էրթէմ (Մարդկային իրաւունքներու պաշտպան – Գերմանիա). Հայկ Դեմոյեան (պատմաբան – Հայաստան):

(*) **Maison des Associations Int.**
40, avenue de Washington, Bruxelles

Օհանջանեան մասնաճիւղի կանթեղ մանկապատանեկան երգչախումբը ներկայացուցած է պեղարուեստական յայտագիր մը: 7–էն 14 տարեկան 115 հոգինոց երգչախումբը ղեկավարած է Գայեանէ Սիմոնեան – Տէրեան: Բացման խօսքը արտասանած են Լենա Պետուրեան (հայերէն) եւ Աչոտ Թրթռեան (արաբերէն):

*
**

ՄՈՆԲԷԼԻԱՐ Ս. Ցակոբ վարժարանի Բաստրմաճեան թատերասրահին մէջ, Մայիս 16–ին, նախակրթարանի Դ. եւ Զ. կարգերու աշակերտներու մխացեալ երգչախումբը Սամուէլ Քէօչկէրեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուցած է հայկական ժողովրդական եւ ազգային երգերու յայտագիր մը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ

ՃՊԻՏ

ԸՆԿ· ՓԱՆՋՈՒՆԻԻ ԱՆԿԻՒՆ

(ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ)

ՊԱՐԱԴՈՔՍ

Տէր – Պետրոսեաները ջաշնակցականների ռէյտինգը բարձրացրեց, իսկ Քոչարեաները իջեցրեց:

*
**

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՏՐՏՈՒՆՋԸ

Ընտրութիւնդ արա, պիտի ջուրը:

*
**

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՁԵՆՋ

Փոխենք մեր կեանքը տալարով ու ռուսականով:

*
**

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ԹՇՆԱՄԻՆ

Մամուլի ազգային ակումբի յայտարարութեան համաձայն, Քոչարեանը որ կայ, մամուլին էլ ուրիշ թշնամի պէտք չէ:

*
**

ԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

Ըստ դիտորդների, Աժ ընտրութիւններին իրար դէմ են դուրս եկել Սերժի սուրբը ու դաշնակցութեան վահանը:

*
**

ԲՆՆԶԱԿԱԼՈՆԱԿԱՆ ԿԱՄ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻՑ

Սերժ Սարգսեան – «Սուպեր» նախարար

Ռոպէրթ Քոչարեան – «Ռեգուլեար» նախագահ:

*
**

ԳՈՒԲԵՐՆԵԱ – 2

Ասում են՝ յաջորդ «Պրեզիդենտ՝ գոյքի դիմաց» պայմանագիրը նախապատրաստելու համար Հայաստան է ժամանելու Պուտինի զոհաձիչը:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՅՈՒՀԻ

23

Գնացքի մեր բաժանմունքի մէջ կան մարդ մը եւ կին մը: Նոր ամուսնացած են հաւանաբար: Ծունրէն կը խօսին, բայց խօսելէն աւելի իրարու կը նային: Զարդեցող կարօտ մը կայ աչքերնուն մէջ: Պինդ սեղմուած են իրարու, թէեւ իրենց կողմի նստարանը ամբողջովին պարապ է:

Իրենց դիմացը եւ իմ նստարանիս վրայ նստած է պառաւ կին մը, ինքն իր մէջ ծալուած թէ՛ փիզիքապէս եւ թէ՛ հոգեպէս: Չի նայիր իր չուրջը, այլ միայն ինքն իր մէջ:

Շոգեկառքը լեցուն է թուրք սպանեով: Պատերազմի ժամանակ է եւ տեղափոխուողները շատ են:

Գիշերը յառաջացաւ: Նորահարսը զբաղած իր գլուխը ամուսնոյն ուսին ու քնացաւ քունին մէջն ալ ժպտալով: Նոյնը ըրաւ ամուսինն ալ՝ գլուխը պատուհանին ջովը ամբացուած բարձիկին վրայ դնելով:

Ինչ վերջը լուռեցաւ պառաւ կնոջ խըլալու ձայնը:

Տղուս համար հանդիստ տեղ մը պատրաստած եմ քովս, եւ ան կը քնանայ զբնացքին ազմուկէն օրօրուելով:

Սպաները կ'անցնէին ննջասրճքին մէջէն: Անոնք բան մը վնտռելու ձեւ ունին. – ուշադրութեամբ կը նային բաժանմունքներու մէջ: Կրկին ու կրկին կ'անցնէին: Չեմ գիտեր՝ ինչո՞ւ անոնք անօթիի կը նմանին, կարծես յափշտակելու, յոշտելու բան մը կը վնտռեն:

Աչքերս կը փակեմ, բայց կը շարունակեմ լսել անցուդարձը:

Ահա սպայ մը, կամացուկ կը բանայ դուռը ու կը նոտի դիմացի պարապ անկիւնը:

– Քիչ մը դուրս չէ՞ք ելլար օդ առնելու, – կ'ըսէ սպան չչուկով:

Կը շարունակեմ քնանալ կեղծել:

– Հանը՛մ, քիչ մը դուրս ելէք, ձեզի բանելիք ունիմ, – կ'ըսէ սպան աւելի բարձր ձայնով: – Շատ կարեւոր բանելիք մը:

Զայնին մէջ անհամբերութիւն կայ, անոր ձայնը ունի նաեւ ծարաւ մարդու մը չեչոը:

Երիտասարդ կնկան ամուսինը, որ լսած է այս խօսքերը, աչքեր կը բանայ, կը հազայ իր ներկայութիւնը ցոյց տալու համար եւ կ'ըսէ սպային:

– Ի՞նչ ճնշիչ օդ է, պէ՛յ, մարդ չի կըրնար քնանալ, սիկարէթ մը կ'ուզե՞ք:

Տուիչը կ'երկնցնէ սպային, կը ծխեն, կը խօսին ու սպան կ'ելլայ: Սակայն, աչքին արանքէն կը տեսնամ, որ ան միջանցքին մէջ մեր դրան առջեւ կանգնած է ու դուրս կը նայի:

Մեր շոգեկառքը կանգ կ'առնէ զանազան կայաններ՝ զինուոր փոխադրող պատերազմական գնացքներուն ճամբայ տալու համար, այնպէս որ մենք էախրնէի կայարանը կը հասնինք ոչ թէ հինեւալ առաւօտ, այլ մէրայն յաջորդ օրուայ լուսաբացին:

– Էախրնէ՛, Էախրնէ՛... Պոլսէն եկողները եւ արտասահման գացողները պէտք է դնացք փոխեն, – կը պոռան պաշտօնեաները տակավին:

Երիտասարդ ամուսինները եւ պառաւ կինը իրենց իրերը կը պատրաստեն իջնալու համար: Ես Զարոյին պառուէրը կը յիշեմ եւ չեմ ուզեր իջնալ:

– Պէտք է իջնաք ու յաջորդ գնացքը առնէք, – կ'ըսէ ամուսինը, եկէք մեղի հետ: Այս գնացքը չէ որ պիտի չարունակէ ճամբան:

Կ'երեւայ ե՛ւ սպան, որ ամբողջ ճամբու ընթացքին իր ներկայութիւնը զգացնել տուաւ ոեւէ ձեւով:

– Բոլոր ճամբորդները վար, – կ'ըսէ ինձ նայելով, – կարծես ե՛ս ըլլայի «բոլոր ճամբորդները»:

Պառաւ կինը իջած է արդէն, ես ալ տըղաս զրկած ու միւս ձեռքովս իրերս բըռնած կը հետեւիմ յոյն ամուսիններուն, կ'իջնամ ու ճիշդ անոնց քովը կը կենամ՝ միւս կառաչարին սպասելու համար: Սպան կ'անցնի ու հեգնական կը նայի ինձ: Ես անվրդով եմ: Էախրնէ հասանք, երեք կայարան վերջ պուլկարական սահմանն է: Ի՞նչ կրնայ ընել:

Ահա մեր կառաչարը եկաւ եւ մեր առջեւի գծին վրայ կանգ առաւ աղմուկով: Բոլորս կը վազենք նստելու համար: Ես կը հետեւիմ նորապսակներուն:

– Քիչ մը սպասեցէ՛ք, – կ'ըսէ ոստիկան մը ինձ մօտենալով, – ձեր իրերը պիտի խուզարկենք:

– Պոլիս քննեցին, – կ'ըսեմ յուզումէս դողդողով:

– Երկու ժամ հոս կեցաք, այդ ժամանակուայ մէջ կրնայիք քանի անգամ վտանգաւոր իրեր դնել ձեր իրերուն մէջ, – կ'ըսէ ոստիկանը չատ համոզուած ձեւով մը:

Հետուէն սպան մեզ կը նայի ուշադրութեամբ: Կասկած չկայ, որ ոստիկանը զրկուած է անոր կողմէ:

Եթէ հայուհի մը եւ իր տղան պակաս ըլլան հանող ճամբորդներուն մէջ, որո՞ւ հոգ: Ո՞վ պիտի զանգատի, մանաւանդ որո՞ւ պիտի զանգատի, թո՞ւրք իշխանութիւններուն:

Երիտասարդ ամուսինները եւ պառաւ կինը կը դառնան ու կարեկցութեամբ կը նային ինձ ու կը հեռանան:

Պաշտօնեայ մը կը սուլէ եւ մեկնումի նշանը կու տայ: Շոգեկառքը ճամբայ պիտի ելլայ: Կը զգամ, որ կորած ենք ու յուսահատ ճիգով մը, տղաս զրկած իրերս թողնելով ոստիկանին որ քննելու ձեւ կ'ընէ, կը նետուիմ արդէն չարժուող կառաչարին սանդխակներէն մէկուն վրայ, նախ՝ տղաս կը դնեմ առաջին աստիճանին վրայ ու զինքը բռնելով՝ մէկտեղ կը կառչիմ վարի աստիճանին: Պատուհաններէն նայող ճամբորդները կը վազեն, դռնակը կը բանան, կ'առնեն տղաս եւ յետոյ ինծ կը քաշեն ներս:

Թուրքերէն բարձրաձայն ըսուող հրամաններ կը լսեմ եռեւէս ու յետոյ ինքզինքս կը գտնամ բաժանմունքի մը նստարանին վրայ:

– Տղա՛ս, տղա՛ս, – կը կրկեմ չնչասպառ ձայնով մը:

– Տիկին, ձեր տղան ահա հո՛ս է, անվտանգ, – կ'ըսէ անծլօ – սաքսոն դիմագծերով պարոն մը՝ տղաս ցոյց տալով, որ նստած է, ճամբորդ տիկնոջ մը գիրկը:

– Տղա՛ս, – կ'ըսեմ նորէն:

Կը տեսնամ, տղաս, գիտեմ, որ ըսածս անհեթեթ է, անիմաստ: Կ'ուզեմ ուրիշ բան ըսել, բայց չեմ կրնար: Չեմ կրնար այդ բառը անձկութեամբ եւ սարսափով արտասանելէ կանգ առնել:

– Տղա՛ս, – բոլոր միւս բառերը մոռցեր եմ:

Տղաս զրկող տիկինը, կը նստեցնէ զայն եւ, պայուսակը բանալով, չիչով մը եւ պատթով մը կը մօտենայ ինծ:

– Խմեցէ՛ք, – պիտի լաւ զգաք ձեզ:

(Շար· 97)

(Շար. Ա. Էջէն)

կացութիւնը եւ կը ծանրանայ մանաւանդ Թիֆլիսի եւ Բաքուի պատերազմական ա-խորժակներուն վրայ: Սկիզբին նկատել կու տայ որ յետ-խորհրդային Կովկասի աշխարհաքաղաքական կացութիւնը միշտ մտահոգած է Մոսկուան եւ ան կրնայ, պարզ ամխներուն լուրջ, նոյնիսկ անլուծելի հարցեր ստեղծել կրեմլինի համար: ՀԱՊ-ի երկիրներուն մեծ մասը ամերիկամէտ դարձած են Իրաքի պատերազմէն ի վեր: Յօդուածագիրին համար միայն Հայաստանն է որ կրնայ փրկել կրեմլինը: Արդարեւ, կը գրէ, վերջերս ընտրեց ռուսամէտ Ռ. Քոչարեանը որպէս նախագահ: Բայց, ներքին կացութիւնը օրէ օր աւելի լարուած է եւ երեսփոխանական ընտրապայքարը բարեդէպ չեղաւ: Իր եւ իր մրցակիցին Ս. Դեմիրճեանի բարեկամներու միջեւ ծագած կռւանձորները կրնան ճակատում ստեղծել գործադիր եւ օրէնսդրական իշխանութեան միջեւ եւ անկայունացնել երկիրը:

Ու յօդուածագիրը անդրադառնալէ ետք Ադրբեջանի եւ Վրաստանի քաղաքական դէմքերու յոյսերուն, ինչ կը վերաբերի ամերիկեան օժանդակութեան կարգի բերելու համար անջատողականները, կը վերադառնայ Հայաստան: Եթէ, կ'ըսէ, անոր ներքին կացութիւնը վատթարանայ Ադրբեջան կրնայ փորձութիւնն ունենալ ճեռք դնելու Լ. Ղարաբաղի վրայ եւ ռոսվհետեւ չատ չի վատահիր իր ուժերուն, կրնայ Անգարայի զօրակցութիւնը ուզել եւ այդ հաւանականութիւնը արդէն նախատեսուած է: Բայց, որովհետեւ Թուրքիա հաւասարակշռ սահման չունի Լ. Ղարաբաղի հետ եւ ռուսական զօրք կայ Հայաստան, Թուրքիա ուղղակի յարձակման մը չի դիմեր, այլ կրնայ Վրաստանի ճամբով զօրք ղրկել եւ հաստատ չէ, որ Թիֆլիս «վճռապէս մերժէ»: Ամէն ինչ բանակցութեան հարց է, Վրաստան կընայ դիմել Թուրքիոյ, մինչ այս վերջինը կը պատերազմի Ղարաբաղ, որ ճամբուն վրայ լուծէ արխազեան հարցը եւ թերեւս նոյն ատեն, հարաւային Օսեթիոյ: Զուտ զինուորական դեռնի վրայ, Թուրքիա կրնայ յաղթել:

Կը մնայ դիտնալ թէ Ուաշինկթըն թոյլ կու տա՞յ Անգարայի նման կայծակնային պատերազմի մը ձեռնարկել: Անգարա պէտք ունի՞ այդ արտօնութեան: ԱՄՆ պէտք ունին Թուրքիոյ որպէս օժանդակ եւ զինակից, իր յետագայ հաւանական դործողութիւններու համար Սուրիոյ եւ Իրանի դէմ, նոյնիսկ Սաուտի Արաբիոյ որոշ պայմաններուն մէջ: Միւս կողմէ, Թուրքիա պէտք է նկատի առնէ տնտեսական եւ այլ հետեւանքները որոնք կրնան ծագում առնել Ռուսաստանի հետ հակամարտութենէ մը: Ի՞նչ կ'ըլլայ Անգարայի չահը, եթէ իր գործունէութիւնը ամբողջական խզումի մը տանի Մոսկուայի հետ: Ամերիկացիք, փոխարէնը, կասպից ծովի քարիւղի գոնէ մէկ խոշոր քաժինը պէտք է տան: Ուրեմն, Կովկասի հարցերու զինուորական լուծում մը անպայման դրական չէ, ըլլայ ԱՄՆ-ու, ըլլայ Թուրքիոյ համար: Շատ աւելի արդիւնաւէտ կրնայ ըլլալ, Թիֆլիսի եւ Բաքուի պարզ սպառնալիքը նման միջամտութեան մը ակնարկով միայն: Ամերիկեան կամ Թըրքական զօրքերու ներկայութիւնը Վրաստան եւ Ադրբեջան, երկար ժամանակի վրայ լուրջ ճնշում մը պիտի գործէ Մոսկուայի եւ Երեւանի վրայ: Ռազմավարական հարց կ'ըլլայ Երեւանը խզել Մոսկուայէն: Եւ այն ատեն, Ռուսաստան այլեւս ապրեցութիւն չունենար ամբողջ Անդրկովկասի վրայ, ուրեմն, կ'եզրակացնէ յօդուածագիրը, մեր երկիրը (իմա՛ Ռուսաստան) նախզգուշական միջոցներ պէտք է ձեռք առնէ խուսափելու համար նման բանէ մը: Միւս կողմէ, Մոսկուա պէտք է անպայման հաշտուի ԱՄՆ-ու հետ, որովհետեւ ԱՄՆ դեռ պատրաստ են բաժնելու եւ պէտք ունին գործակցելու Ռուսաստանի հետ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Մերձաւոր – Արեւելքի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՃԱՏՐԱԿԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծանրաբարձ Արթիւր Դանիէլեան (62 քգ.) որ Ապրիլի Բաղրամեան դիւղէն է, պրոնզէ մետալ չահած է Մելբուրնի աշխարհի երիտասարդական ախոյեանութեան: Ան պոկումի (122,5 քգ.) եւ հրումի (152,5 քգ.) ճեւերով վերցուցած է 275 քգ.:

Սլովաքիա բնակող ճատրակի վարպետ Սերգէյ Մովսիսեան Սարայեւօ տեղի ունեցած միջազգային մրցաշարքին երկրորդ հանդիսացած է, պարտուելով միայն Հոլանտայի ներկայացուցիչ պոնիացի Իվան Սոկոլովէն:

FETE PAROISSIALE
Lundi de Pentecôte
9 JUIN

Au programme :
— **11h30 :** Culte
— **A partir de 12 h :** Repas, spécialités arméniennes
Stands : Pâtisseries arméniennes librairie, brocante, . . .
Jeux pour les enfants
Animation musicale
Bienvenue à tous !

Eglise Evangélique Arménienne
55, avenue Victor Cresson /
28 ,avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ՝
Հ. Մ. Ը. Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
Մասնակցութեամբ՝
«Սուրէն Մուրատեան» մրցաշարքի մասնակցող Եւրոպայի հայ մարզիկներու:

Երեկոն կը խանդավառէ ՔՐԻՇԱ

կիրակի, Յունիս 8, ժամը 20·30էն սկսեալ Իսի լէ Մուլինոյի PACI *սրահին մէջ:*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de
René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

Gala MCA 2003

Musique
Danses folkloriques, traditionnelles et académiques arméniennes
le Samedi 14 juin à 20h45
Salle des Fêtes
Rue Voltaire — 94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)

vous invite à la conférence :

Le Notre Père dans la Tradition Judéo-Chrétienne

présentée par
Serge SARKISSIAN
Théologien

Jeudi 12 Juin à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ը. Օ. Հայկական Ընկերակցութեան Ընդհանուր Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, 19 Յունիս 2003, ժամը 20·30–ին, Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9–րդ թաղամաս:

Յարգելի անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le **jeudi 19 juin 2003 à 20h30**
Au Siège de l'Association
77, rue La Fayette, Paris 9e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«SEVAN»** de Vienne
Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղ

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre «ARARAT»
Dimanche 15 juin à partir de 12 heures
Au Parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses»
des enfants de l'école arménienne
Buffet — Buvette —
Ambiance arménienne —
Tombola
— Salle couverte en cas de puie —

***

La Section **«Helen Puzant»** d'Alfortville organise

Soirées cinéma
«3 jours - 3 films»

— **mercredi 18 juin à 20h30**
«ARAM»
— **jeudi 19 juin à 20h30**
«LA SYMPHONIE DU SILENCE»
— **vendredi 20 juin à 20h30**
«ARARAT»
aux Cinémas du Palais
40, allée Parmentier
Centre Commercial du Palais
(près Université)
94000 CRETEIL
Renseignements : Tél. : 01 43 76 55 89

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԱԾ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐԸ 2003/2004 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՈՒՄ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԴԻՄՈՐԴՆԵՐԻ ՆՊԱՏԱԿԱԾԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՀՀ կառավարութեան կողմէ հաստատուած բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններուն եւ ասպիրանտական ընդունելութեան պետական պատուէրի շրջանակներուն համապատասխանաբար 70 եւ 10 տեղ յատկացուելէ ետք սփիւռքահայ դիմորդներին:

Ընդունելութիւնն իրականացնելու է «ՀՀ-ում օտարերկրեայ քաղաքացիների կրթութեան կազմակերպման մասին» կարգի համաձայն, ՀՀ կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան կողմից ստեղծուող յանձնաժողովի նիստում, դիմորդների կողմից ներկայացուած փաստաթղթերի քննարկման միջոցով՝ առաւելութիւն տալով հայագիտական, մանկավարժական ու արուեստի մասնաշուրթիւններին:

Պետական պատուէրի տեղերից բացի սփիւռքահայ դիմորդները նոյն կարգի համաձայն հնարաւորութիւն ունեն ընդունուելու նաեւ պետական միջին մասնագիտական եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնների, այդ թուում ասպիրանտուրայի, վճարովի համակարգ:

Փաստաթղթերի ներկայացման վերջին ժամկէտը Օգոստոսի 20–ն է:

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ՝ www.edu.am *ինտերնետային կայքում:*

Դիմորդների կողմից լրացուող դիմում-հարցաթերթիկը ցանկացողները կարող են ստանալ Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում:

Հասցէն՝
9, rue Viète, 75017 Paris
Tél. : 01 42 12 98 00
Fax : 01 42 12 98 03

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ տիկին մը աշխատանք կը փնտռէ՝ խնամք տանիլ տարեց անձի կամ երախայի, տան մաքրութիւն եւ այլն:
Հեռաձայնել Տիկին Ժիւլիէթի:
06 – 24 – 27 – 94 – 75

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
63, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·704

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·704

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՓՈՒԼԱՐԿՈՒԱԾ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻԱՅՆ ՆԵՐՔԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

Եւրոպական Խորհրդարանը Յունիս 5-ին ընդունած է Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին բանաձեւ մը, 216 քուէով· 75 հոգի դէմ քուէարկած է, 38 հոգի ալ ձեռնպահ մնացած: Բանաձեւը հիմնուած էր հոլանտացի խորհրդարանական Արիօ Օսթլանտէրի պատրաստած տեղեկագրին ու առաջարկուած 21 սրբագրութիւններու վրայ:

Ինչպէս կը տեղեկացնէ Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբի հաղորդագրութիւնը, այդ սրբագրութիւններուն հինգը առընչուած էին հայկական նիւթերու: Անոնցմէ այն մէկը որ «ցեղասպանութիւն» որակումին գործածութեամբ կը պահանջէր Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումը, մերժուած է տասը քուէի տարբերութեամբ մը· իսկ ուրիշ մը որ նոյն պայմանը կը դնէր, բայց առանց «ցեղասպանութիւն» բառին, ընդունուած է:

Խորհրդարանին քուէարկած բանաձեւին մէջ հայկական հարցերու վերաբերող հետեւեալ կէտերը տեղ գտած են.

– Խորհրդարանը կը դատապարտէ Թրքական կրթական համակարգին ժխտական վերջին քարոզչութիւնը,

– կը յիշեցնէ թէ հայերէնի գործածութիւնը քաղաքացիներու ժողովրդավարական իրաւունքներուն մաս կը կազմէ,

– կը հրաւիրէ Թուրքիան յարգելու եւ արժեւորելու հայկական եւ ասորական մշակութային ժառանգութիւնը,

– կը պահանջէ որ Պոլսոյ Ս· Խաչ Դպրեվանքին գրաման սպառնալիքը վերջնապէս վերցուի,

– կը դատապարտէ Հայաստանի դէմ կիրարկուած չրջափակումը եւ կը թելադրէ դիւանագիտական յարաբերութիւններու վերահաստատումը,

– ներկայօրէն յղում մը կ'ընէ ցեղասպանութեան, ոգեկոչելով «անցեալի ողբերգական պատահարները» եւ նչելով յատկապէս Մորիյոնի (2000) եւ Կարթոնի (2002) բանաձեւերուն այն պարբերութիւնները որոնք Թուրքիային կը պահանջէին ճանչնալ ցեղասպանութիւնը:

*
**

Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբը բաւարարող կը նկատէ արձանագրուած արդիւնքը, նոյն ատեն ձեռք ձգուածով չգոհանալու եւ աչխատանքը չարունակելու անհրաժեչտութիւնը չեչտելով: Յանձնախումբին նախագահուհին Հիլտա Զոպոյեան իրենց յետագայ գործունէութեան մասին կ'ըսէ, թէ բանաձեւը պիտի յղուի տակաւին Եւրոպական Յանձնախումբին եւ Խորհուրդին· ատիկա կը նշանակէ թէ տակաւին կատարուելիք աչխատանք կայ: Ան հարկաւոր կը նկատէ յատկապէս քարոզչական լուրջ դրոնմունք տանիլ, որպէսզի Միութեան կողմէ Թուրքիոյ կրթական համակարգին տրամադրուող դրամարկղերը դադրին տակախուզիչ, մինչեւ որ նոյն նախապարտութիւնը վերջ տայ ժխտումի իր քաղաքականութեան:

*
**

Ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի պահանջին մասին կ'արժէ արձանագրել հետեւեալ տուեալը· Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա միջխորհրդարանական յանձնաժողովի Թուրք նախագահը, իշխանութեան դլուխ գտնուող «Արդարութիւն եւ բարգաւաճում» կուսակցութենէն Ա· Տումանօղլու քուէարկութեան առաւօտը Թրքական հեռատեսիլէն մեկնաբանելով բանաձեւը, դոհունակութիւն յայտնած է որ քէմալական փարումը Թուրքիոյ թերութիւններէն նկատող պարբերութիւնը իրենց յանձնաժողովին չանքերով հանուած է բանաձեւէն: Ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութիւնը ճանչնալու կէտին, Տումանօղլու զայն զգացական մօտեցումի վերագրած է, ըսելով թէ ատիկա որեւէ պարտաւորութիւն չի դներ Թուրքիոյ վրայ:

*
**

Թուրքիոյ անդամակցութեան բանաձեւը, Թրքական լրատուներու մեկնաբանութեամբ, ընդդիմած է լրագրութիւնը թէ երկիրը տակաւին հասած չէ Գոփընհակընի չափանիչներուն եւ միայն բարեփոխումները հետեւողական կերպով չարունակելու պարագային վերջնական անդամակցութեան անհրաժեչտ պայմանները ապահովուած կ'ըլլան: Բանաձեւը ընդդծած է Թրքական հասարակականութեան մէջ բանակին չափազանց մեծ տեղը որ կը դանդաղեցնէ ժողովրդավար ու բազմատարր համակարդ ստեղծելու դործը: Կը պահանջուի վերջ տալ Ազգային ապահովութեան հիմնարկին դոյութեան:

Թրքական տեսակէտին համաձայն, բանաձեւը կիպրոսի հարցին անլոյծ մրցանակ հաչուելով Թուրքիոյ բաժին հանած է, պայման դնելով Թրքական զօրքերու կղզիէն նահանջը

ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ՈՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԿԷՆ ԵՏՔ

Բ.

Ներկայիս Հայաստան նոր կառավարութեան մը պատրաստութեան ընթացքին մէջ է։ Որպէս վարչապետ, զարմանալի պիտի չըլլայ Ա. Մարզարեանը տեսնել նոյն պաշտօնին վրայ, քանի որ ընտրութեան գլխաւոր յաղթական Հանրապետական կուսակցութեան ղեկավարն է ան։ Հաւանական փոփոխութիւնները որոնք պիտի ըլլան նախարարներու կազմին մէջ, բնական է որ նախորդումն տակարկութիւններու չըլնանք մը։ Անշուշտ, նախագահական գիծին հետեւորդ կուսակցութիւնները պիտի չնայն առաւելագոյն աթոռը ունենալ։ Միայն թէ արդէն խնդրայարոյց կը թուին ըլլալ բուն մեծամասնութեան ու Հ.Ց.Դ.–ի յարաբերութիւնները։ Մամուլին արձագանգեց թէ այս վերջինին «ուժային» նախարարութիւն մը ունենալու ակնկալութիւնը բացասական պատասխան մը ունեցաւ վարչապետ Ա. Մարզարեանի բերնով («Յառաջ», Մայիս 31)· ան որպէս յաղթական առաջին կուսակցութեան առաջնորդ, յայտնեց թէ ուժային կը համարուի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը զոր ուրիշի տալու նպատակ չունին։ Հ.Ց.Դ.–ի ու նախագահին զօրակից ճակատին մէջեւ առաջին ճեղքերը արձանագրած դաշն լրատուիւններու մէջ ընտրութեան յաջորդ օրն իսկ, երբ կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի եղրափակիչ նիստին այդ կուսակցութեան ներկայացուցիչը մերժեց ստորագրել արդիւնքներուն ամփոփագիրը։ Պատճառաբանութիւնը այն էր որ ընտրութեան գիչերը քուէատուփերու կնքուելէն ժամ մը առաջ քուէարկողներու համեմատութիւնը 40%–ի չուրջ էր, փակումէն ժամ մը ետք յայտարարուեցաւ 51%։։։ Աւելի ետքը, Յունիս 2–ին ՀՅԴ Գերագոյն մարմնէն Ա. Ռուստամեան եւ Ա. Վարդանեան մամուլի ասուլիսի մը կը հրապարակէին իրենց կուսակցութեան մէկ յայտարարութիւնը ուր կ'ըսուէր թէ Մայիս 25–ի ընտրութիւնը կարելի չէր ամբողջովին ազատ, արդար, թափանցիկ նկատել։ Հ.Ց.Դ.–ն այն տեսակէտը կը յայտնէր թէ վարչապետին Հանրապետական կուսակցութիւնը լայնօրէն օգտագործած է պետութեան վարչական լծակները, իր ձայները աւելցնելու, նաեւ իրմէ հովանաւորուած ուժերու եւ թեկնածուներու ալակցելու նպատակով։

Ընտրութեան վաղորդայնին ու կառավարութեան նոր կազմին պատրաստութեան ընթացքին ցոյց տրուած ճամբաները անջատելու այս տրամադրութիւնը նախարարական դերաբաշխումէն առաւելագոյնը ապահովելու մարտավարութիւն է, թէ ընտրութեան ընթացքին պատճառած յուսախարութեան հակազդեցութիւն։ Թերեւս ալ երկու պարագաներն ալ կան դէպի ընդդիմութեան հակազդեցութիւնը։ Բայց բուն հարցը հոն է որ նախագահ Ռ. Քոչարեան կրնա՞յ դիւրութեամբ մէկդի ձգել Հ.Ց.Դ.–ի նեցուկին նշանակածը։ Եթէ պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի ազդեցութեան գօտիին ենթակայ համարուած կուսակցութիւնները, ինչպէս՝ Օրինաց Երկիրը, կամ նորահաչակ Միաւորուած աշխատանքայինը, մեծամասնութեան կարգով ընտրուածներէն անոնց յարողները առանց այլեւայլի նըկատուին նախագահական գիծին հետեւորդ, Հ.Ց.Դ.–ի ճակատումները կրնան մեծ բանի չծառայել։ Իսկ թէ այդ պարագային կառավարութիւնը կրնայ դաշնակցական կարեւոր նախարարէ, նախարարներէ զրկուած ըլլալ, ճակատագրական բան չի փոխեր, վստահաբար, երկրին յետագայ ընթացքէն. մանաւանդ նկատի առած Ա. Մարզարեանի առաջին կառավարութեան այդ թեւէն մասնակիցները։

Մայիս 25–ի ընտրութեան արդիւնքներուն առընչութեամբ զանազան շրջանակներէ կարեւորութեամբ չեշտուեցաւ զարմանալի ճիշդը՝ զրամարար հատուածէն ծանօթ «մեծ»երու խորհրդարան մուտքի երեւոյթը։ Մամուլը լրիւ ցանկը հրատարակեց այդ մեծամեծերուն անոնց տրուած մակդիրներով։ Հասկնալի է որ այդ հրապարակումին բուն նպատակը ընթերցողը յանելեալ տեղեկատուութեամբ օժտելը չէր. այլ՝ զօղարկուած առաջին մեղադրանք մը ուղղել վաղուան իշխանութեան որ լայն չափով զրպանի գօրութեան հմնուած կը նկատուէր։ Սակայն, այս երեւոյթին ալ զժուար է մէկ ուղղութեամբ մեկնաբանութեան ազդակ ընել։ Նախ, «գործարար» բանական բան ըսող պիտակին տակ խմբուած այդ մարդիկը կրնան իրենց զրպանէն այլ բանի մտահոգութիւնն ալ ունենալ։։։ երբեմն։ Որքան ալ մտածուի որ նիւթական գօրութեան անոնք քաղաքականը աւելցնել կ'ուզեն, ամէն բանէ առաջ այդ գօրութիւնը ամուր պահելու, կարելիին պարզագոյն գայն մեծցնելու համար, կայ մեռալին միւս երեսն ալ։ Ժողովուրդին ալակիցի, հովանաւորի դիրքն ալ չափազանց արհամարհելի չէ այդ կարգի մարդոց համար ու Հայաստանի պարագային հովանաւորչական մրցակցութիւն մը կրնայ բարերար ազդեցութիւն գործել։ Անշուշտ, եթէ Դոդի Գագօն, Թունկլի Յակոբը, Գէլ Յակոբին եղբայրը, Զոռպա Յարութը, Նեմեց Ռուբօն եւ միւսները միմիայն ենթակայականէն տարուած տիպարներ չեն։

Բաւական հետաքրքրական է Սահմանադրական փոփոխութիւններու նախագիծին հանրաքուէին պարագան։ Անկախութեան առաջին Սահմանադրութիւնը չատերու կարծիքով բարելաւումի պէտք ունէր։ Ջնջուելիք, աւելնալիք բաներ կային։ Քաղաքական զանազան կազմակերպութիւններ փոփոխութեան առաջարկներ պատրաստեցին։ Նախագահական ճամբան ալ անոնցմէ մէկն էր։ Հանրաքուէի դրուելու մակարդակին հասաւ այս վերջինը։ Ու հանրաքուէն տեղի ունեցաւ ընտրութեան օրը։ Արդիւնքին հրապարակումը ուշացաւ, յետոյ յայտարարուեցաւ թէ թերի քուէարկողներու թիւը դէմ քուէարկողներէ աւելի ըլլալով հանդերձ, տարբերութիւնը մասնակիցներու թիւին 1/3–էն նուազ ըլլալուն, մերժուած կը համարուէր։

Սահմանադրութեան առաջարկուած փոփոխութիւններուն ամէնէն կարեւոր նըկատուած կէտերէն առաջինը նախագահին լիազօրութիւններուն ընդլայնումն էր, յետոյ մարդու իրաւունքներուն եւ ապատութիւններուն սահմանափակումը։ Իսկ Սփիւռքի համար կարեւորագոյնը երկքաղաքացիութեան արդելքին ջնջումն էր։ Այլ հարց թէ ջնջումը լինքնաբերաբար պիտի չնշանակէր երկքաղաքացիական օրէնք ունենալ։ ատոր համար մշակումի յատուկ աշխատանք պէտք էր, եւայլն։

Այս կէտերէն անջատաբար, հանրաքուէին մերժողական արդիւնքը կարդ մը հարցականներ կը թելադրէ։ ընդդիմադիրներու քարոզչական ջա՞նքը պատասեց նախագահական կողմին համար այդ ձախորդութիւնը։ քուէարկողները փոփոխութեան պարունակութեան տեղեակ ու անհամաձայն ըլլալո՞վ դէմ եղան, թէ այնքան վիճայարոյց ընտրութեամբ մը իր աթոռին վերատիրացած նախագահին հակազդելո՞ւ ձեւ էր եղածը։ Կամ, արդեօ՞ք նախագահական թեւը իսկապէս փափաքողը չէր սահմանադրական փոփոխութիւններու։ Խորհրդարանական մեծամասնութիւններու դէմ անվրդով ու աջէն ձախէն արդարացում գտնելու այլեւս լուրջ փորձառութեան տէր իշխանութիւն մը, եթէ անկեղծօրէն փափաքէր, չէ՞ր կրնար ապահովել քուէի հարկաւոր համեմատութիւնը։ Սակայն, միւս կողմէն, ինչո՛ւ յաւելեալ ամբաստանութիւններու թիրախ ըլլալ, երբ նախագահական լիազօրութեան, կամ քաղաքացիի, մարդու իրաւունքներու սահմանները ընդհանրապէս կ'որոշուին զրուածէն, ընդունուածէն անկախ։ Ինչ կը վերաբերի երկքաղաքացիութեան խնդրին, այդ մէկն ալ հանանօրէն նախագահական տարբերակին մէջ տեղ գտած էր, զօրակից Հ.Ց.Դ.–ի սիրոյն։

Այս բոլորին զուգահեռ, հանրաքուէին մերժումը քաղաքական իրատեսութեան դասէ մը զրկեց որոշ չրջանակներ. խափանեց առիթը, տեսնելուն թէ Սփիւռքէն քանի՛ հոգի Հայաստանի դեսպանատուներն պիտի խուժէր, վերջապէս արտօնած երկքաղաքացիութեան օրէնքէն օգտուելու եւ Հայաստանի եւս քաղաքացի դառնալու դիմում տալու համար։ Մինչդեռ, հոչակուած մերժումով, կարելի է զրկուածի, իրաւունքը խլուածի լարերը առնի մը եւս թրթռացնել. հառաչել, ողբալ, ափսոսալ, պահանջել ու ճառախօսել։։։

Ասոնցմէ անդին, Հայաստանի ժողովուրդին բաժին կ'իյնայ եօլա երթալ իր նոր խորհրդարանին հետ, իսկ Սփիւռքին՝ թերեւս կրկին մտածել դեռ վերջերս Ազատին դործերու նախարար Վ. Օսկանեանի մատնանշումին մասին թէ Սփիւռքի կարողականութիւնը լիովին ի սպաս դըրուած չէ Հայաստանին։։։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՉԵԱՆ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԼՈՑՍԻՆ ՏԱԿ

ԻՐԱՔ՝ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՕՐԱՆ ԵՒ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱՋՄԸ. ՅԵՂԵՐՈՒ ԽՃԱՆԿԱՐ ՄԸ

Իրաք պաշտօնական տուեալներով 23 միլիոն 300 հազար բնակիչ ունի, որ ցեղերու, լեզուներու, ազդապրական խմբաւորումներու եւ կրօնական հատուածականութիւններու խճանկար մը կը պարզէ. կան արաբական, քրտական եւ աշուրի մօտաւորապէս 150 մեծ եւ չուրջ երկու հազար փոքր ցեղախումբեր, որոնք կ'ընդդրկեն երկրին բնակչութեան մօտաւորապէս երեք քառորդը, իսկ մնացեալները ոչ ցեղախմբային բնակիչներ են։

Արաբները մեծամասնութիւն են եւ կը կազմեն բնակչութեան մօտաւորապէս եօթանասուն առ հարիւրը· անոնք է. դարուն հոն գաղթած Արաբներու եւ արաբացած հին բնիկներու՝ բաբելացիներու, ասորեստանցիներու ու սումերներու սերունդներ են։ Գլխաւոր ցեղախումբերը՝ Անազա, Շամմար, Պանու Թամիմ, Պանու Խալէտ, Տուլէյմ, Ճպուր, Հարպ եւայլն, որոնցմէ իւրաքանչիւրին թիւը հարիւր հազարներ եւ միլիոնի չուրջ կը դըտնահատուի, մեծ մասամբ սիւննիներ են եւ տարածուած են չրջակայ երկիրներուն մէջ։ Մեծ ցեղախումբեր են նաեւ՝ Ալպու Մուհամմէտ, Պանու Լամ, Ճահիշ, Ֆաթլա, Ալպու Սուլթան, Պանու Ազիբճ, Պանու Սայիտ, Ճանապիուն, Մասուուտ, Պանու Սասան, Ալֆաք եւ այլն, որոնք գլխաւորաբար հարաւի մէջ կեդրոնացած են, ընդհանրապէս շիիներ են եւ ոչ ցեղախմբային մնացեալ շիիներուն հետ երկրի բնակչութեան մօտաւորապէս 60 առ հարիւրը կը հաչուեն։ Ազգա, Խաթրաճ, Օպէյտ, Սասամիրա եւ այլն պատատի չուրջ եւ աւելի հիւսիս տարածուած սիւննի գլխաւոր ցեղախումբերն են, իսկ Թիքրիթի չրջանի սիւննի համայնքը զանազան խմբաւորումներէ բաղկացած է, որոնցմէ Ալպու Նասէր, որ 25–էն 30 հազար հոգի կը հաչուէ, նախագահ Սատամ Հիւսէյնի ցեղախումբն է։

Արաբական գլխաւոր բարբառներն են՝ հիւսիսային Միջագետքի, Նաճատ, Ծոցի եւ տարբեր ցեղախումբերու բարբառները։

Քիւրտերը մօտաւորապէս հինգ միլիոն, երկրին բնակչութեան մօտաւորապէս քսան առ հարիւրը կը կազմեն, մեծամասնութեամբ սիւննիներ եւ մասամբ գատիրի եւ նագչապանտի տերվիշական դասանունքներու հետեւորդներ են, քըրմանճի, սորանի եւ այլ բարբառներ կը խօսին եւ տարածուած են հիւսիսի եւ հիւսիս – արեւելքի մէջ՝ բռնելով ամբողջ բարձրաւանդակները։ գլխաւոր ցեղախումբերն են՝ Տուշքի, Զիլպարի, Ծոչնաօ, Պարզանի, Սուրչի, Հարքի, Փիշտար, Ճաֆ, Համաուանտ, Պարզինճա, Շուան, Թալապանի, Զանկանա, Շէյխ Պիզէնի, Աքօ եւ այլն։ կան նաեւ ոչ ցեղախմբային քիւրտեր, ինչպէս նաեւ՝ Ալի ալլահութեան հետեւորդ Քաքայի, Սարլի եւայլ խմբաւորումներ։

Թիւրքմէնները Միջագետք մտած են սելճուքեան, մոնկոլական եւ Լենկթիմուրի արշաւանքներուն ժամանակ. ասոնց թիւին չուրջ պաշտօնական տուեալներ չկան, քայց իրենց համաձայն, մինչեւ մէկուկէս միլիոն կը հաչուեն եւ գլխաւորաբար հիւսիսային Թիլ Աֆարի, Մուսուլի, Արպիլի եւ Քէրքիւքի չրջաններուն մէջ կեդրոնացած են։ Գլխաւոր ցեղախումբերն են՝ Պայաթ, Թաթրան, Սէյիտլար, Ապայլի, Իլխանլար, Պապաբար, Մուրատլի, Շէյխլար, Համանի եւայլն· կարդ մը զիւղական համայնքներ իրենք զիրենք կը նկատեն անցեալին պետութիւններ հիմնած Ադ Գոյունլուներու եւ Գարա Գոյունլուներու սերունդները։ Մեծամասնութեամբ սիւննիներ են, կան նաեւ զղըլպաշներ, որոնք իրենց կարգին երկու ազանդներու բաժնուած են՝ սոֆիան եւ տարուիչան։

Շապաքները, պաժուանները եւ խրամհիմիները Մուսուլի զիւղական չրջաններուն մէջ բնակող ուրոյն հաւատալիքներով խմբաւորումներ են, որոնք թըրքերէնի, պարսկերէնի, քրտերէնի եւ արաբերէնի խառնուրդ լեզուներ կը խօսին։ Կան նաեւ պնչուներ։

Հարաւի չիի բնակչութեամբ չրջանները մէջ կը բնակին 227 հազար Պարսիկներ եւ լուրեր, իսկ կեդրոնական եւ հիւսիսային տարբեր չրջաններուն մէջ կան Չերքէզներ եւ կովկասեան այլ ցեղերու սերունդներ։

Եզիտիները, 70 հազար, ցեղագրականօրէն մօտիկ են Քիւրտերուն, քրմական բարբառներով խօսող հին ժողովուրդ են, պահած են իրենց հաւատալիքները, ծանօթ են իբրեւ սատանայապաշտներ եւ կ'երկրպագեն ծագող արեւուն։ Անոնք հաւանաբար հին Բաբելացիներու եւ արիական ցեղերու ու յետագային անոնց խառնուած Արաբներու սերունդներ են եւ առանձին ցեղախումբերու բաժնուած են, որոնց գլխաւորներն են՝ Տահատիա, Տինպուլի, Տասինի, Ֆուզարա, Սամուգա, Հասքան, Գէյրան, Մենտիքան, Խալիտի (Մալա Խալիթա) եւ այլն. ունին ընդհանուր ցեղապետ, եւ կրօնաւորներու՝ փիրերու, չէյխերու, գաուալներու (խօսողներ) եւ ֆագիրներու սերունդներ ու սըրբատեղիներ։ Գլխաւորաբար հիւսիսային Սինճարի եւ Շէյխանի լեռներուն վրայ կեդրոնացած են։

Մանտէացիները կամ սապիացիները միջին – արեւելեան նախաքրիստոնէական ժամանակներէն կազմաւորուած հին բաբելոնեան եւ իրանեան ու քրիստոնէական հաւատալիքներու հետեւորդներ են, պահած են իրենց լեզուն եւ այբուբենը, քանի մը տասնեակ հազար կը հաչուեն եւ իրենց դոյութիւնը միայն Իրաքի եւ Իրանի Խուզիստան նահանգին մէջ պահած են։

Հրեաներ բաբելոնեան գերութեան ժամանակներէն (Ն. Ք. 586 – 516) հոն հաստատուած էին եւ նախապէս մեծ թիւ կը կազմէին, բայց 1948–էն ետք գաղթեցին եւ ներկայիս 100–էն 150 հոգի մնացած են։

Աշուրիները (ասորեստանցի) կը նկատուին հին ասորեստանցիներու եւ Բաբելոնի դերեվարուած հրեայ տասը ցեղերու սերունդներ. Միջագետքի ամէնէն հին քրիստոնեաներէն են եւ իրենց եկեղեցին ծանօթ է իբրեւ Ասորեստանի կամ Նեստորական եկեղեցի (կաթողիկոսը Շիքագօ եւ Թեհրան կը բնակի)։ Իրաքի մէջ ներկայիս մօտաւորապէս 30 հազար կը հաչուեն եւ գլխաւորաբար հիւսիսային լեռնային չրջաններուն մէջ, մեծամասնութեամբ քրտախօս Ամատիայի, Ակրայի, Ռեւանդուզի, Զախոյի, Պաթասի, Տոհուքի, Շագլաուայի, Մանկէյի, Սիրսանքի, Քանի Մասիի զիւղական չրջաններուն եւ Քէրքիւքի, Մուսուլի ու Պաղտատի մէջ կեդրոնացած են։ Անոնց մեծ մասը ցեղախումբերու բաժնուած է, որոնք են՝ Ճելօ, Թիարի, Թխումի, Պալի, Թալի եւ Տեզի, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի իր բարբառը եւ ցեղապետ մելիքը։

Քաղդէացիները նոյն աշուրիներն են, որոնք մայր եկեղեցիէն բաժնուելով չը-

ՊՈՒՇ-ՏԻՒ-ՌՈՆ ՆԱՀԱՆԳԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՑՑԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՍԻԼ («Յառաջ»). –

Ժան – Նոէլ Կէոհինի՝ Պուշ Տիւ Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը դէպատրեց պատուիրակութիւն մը հաղկացած իր խորհրդականներէ եւ հայ համայնքի անձերէ, ինչպէս նաեւ թղթակիցներէ: Երեսունհինգ հոգինոց պատուիրակութիւնը ժամանեց Երեւան Մայիս 30-ի վաղ առաւօտեան եւ դիմաւորեցաւ Շիրակի մարզի մարզպետ՝ Ֆելիքս Փիրումեանի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ներկայացուցչին եւ Երեւան քաղաքի խորհուրդի ներկայացուցչին կողմէ:

Պատուիրակութիւնը Երեւան պանդոկը հաստատուեաւ:

Երէք օրուան այս այցելութիւնը սկսաւ ֆրանսական համալսարանով:

Մայիս 30-ին, ժամը 9·30-ին, Ժան – Նոէլ Կէոհինի ընդունուեցաւ Ֆրանսայի դեսպան Հանրի Գիւնիի, եւ համալսարանի նախագահի տեղակալ՝ Էտուար Զորհապեանի կողմէ: Այդ երկու անճնաւորութիւններու բարի գալուստի խօսքերէն ետք եւ համալսարանի ծրագիրներու քացատրութիւններէն յետոյ, Ժան – Նոէլ Կէոհինի իր խօսքը ուղղեց ուսանողներուն որոնք մեծ թիւով լեցուցած էին ամփիթեատրոնը: Երէք տարուան չրջանի մը համար, տարին տասը ուսանող Պուշ – Տիւ – Ռոն պիտի հրաւիրուին կատարելագործելու համար իրենց մասնագիտութիւնը՝ տնտեսութեան, իրաւաբանութեան եւ կառավարման ճիւղերուն մէջ նմանպէս ուսանողները պիտի աշակերտեն ընկերութիւններու եւ ձեռնարկութիւններու մօտ: Այս ծրագրի նիւթական լրիւ ծախքը կը ստանձնէ Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդը: Ժան – Նոէլ Կէոհինի ապա պատասխանեց ուսանողներու բազմաթիւ եւ բազմազան հարցումներուն:

Ֆրանսական համալսարանէն պատուիրակութիւնը մեկնեցաւ Մխիթեանական Միաբանութեան Թանգարանի տնօրէնը Լ. Բարսեղեան դիմաւորեց պատուիրակութիւնը որ նախ այցելեց Թանգարանը եւ ապա խոնարհեցաւ յուշարձանին առջեւ, մշտավառ բոցին չուրջ, ունկնդրեց կամիտասեան չարական մը, նախագահը դնեց ծաղկեպսակ մը, իսկ ընկերակցողները մէկ մէկ մեխակ:

Յետոյ, Ժան – Նոէլ Կէոհինի քանի մը խորհրդականներով կարճ հանդիպում մը ունեցաւ Առողջապահութեան նախարար Արարատ Մկրտչեանի հետ, քանի Պուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի գործողութիւններէն մին առողջապահական մարզին մէջ է:

Ժ.-Ն. Կէոհինի կէսօրուան ճաշի հիւրը եղաւ Երեւանի քաղաքապետ՝ Ռոպէր Նազարեանի:

Պատուիրակութիւնը այցելեց «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի կեդրոնը եւ հանդիպում ունեցաւ գործադիր մարմնի անօրէն՝ Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի հետ: Այս վերջինը ներկայացուց Հիմնադրամի համահայկական կառոյցը եւ տասը տարուան ընթացքին կատարած հիմնական աշխատանքը:

Ժան-Նոէլ Կէոհինի հանդիպում ունեցաւ յետոյ, մամուլին հետ: Պարզեց իր երկրորդ այցելութեան նպատակները: Մտուգել առնուած յանձնառութիւններու կատարումը եւ նոր ծրագիրներ յայտարարել ընկերային, կրթական եւ առողջապահական գետնի վրայ:

Նոր Մարաշ արտաքնական հիւանդանոցը եղաւ այցելութեան յաջորդ հանգրուանը: Նախագահը ընդունեցաւ աշակերտութեան եւ տնօրէնուհի՝ Լիտիա Մուրատեան եւ ատեղ բժիշկ՝ Հրայր Յովակիմեան: Ա.յս հիւանդանոցին Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդը կը նուիրէ կարգ մը սարքաւորումներու հետ «գոռոնոկրաֆի»ի սեղան մը:

Առաջին օրը աւարտեցաւ այցելութեամբ Ֆրանսական դեսպանատունը, ուր դեսպանը՝ Հանրի Գիւնի եւ կինը կազմակերպած էին համակրելի եւ ջերմ ընդունելութիւն մը:

***

Երկրորդ օրը, Մայիս 31-ին, պատուիրակութիւնը մեկնեցաւ Գիւմրի: Քաղաքի մուտքին, աւանդական կարգով՝ նուագ, պար, հաց ու աղ, դիմաւորուեցաւ Շիրակի մարզպետ Ֆելիքս Փիրումեանի եւ Գիւմրիի քաղաքապետ՝ Վարդան Ղուկասեանի կողմէ:

Ժան-Նոէլ Կէոհինի իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Ֆրանսական դպրոցին: Ընդունուեցաւ աշակերտութեան եւ տնօրէն Մարթէն Փաշայեանի կողմէ: Բազմութիւնը հաւաքուած էր թատերասրահը ուր անօրէնը չնորհակալութեան խօսքեր արտասանեց: Ըսաւ թէ աշակերտութեան թիւը 1160 է, հետեւեալ բաժանումով՝ տարրական մակարդակ՝ 217 աշակերտ, դոլէժի մակարդակ՝ 679 աշակերտ եւ լիսէի մակարդակ՝ 264 աշակերտ: Ապա, աշակերտները ներկայացուցին, ֆրանսերէն, «Պտտիկ իշխանը» թատերգութիւնը: Արտայայտուեցան սահուն ֆրանսերէնով եւ արժանացան ղնահատանքներու: Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահը բեմ ելաւ, խանդավառուած, չնորհաւորեց դերակատարները եւ զանոնք հրաւիրեց Մարսէյլ, մանակցելու յառաջիկայ ամիսներուն, հայկական մշակութային չաբաթի մը:

Երկրորդ եւ կարեւոր հանդրուանը եղաւ բացումը աստմնաբուժարանի մը, կառուցուած Մարսէյլի 5165 Բարձրութիւն Միութեան կողմէ, Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի օժանդակութեամբ: Այս հանդիսաւոր արարողութեան ներկայ եղաւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը: Հոս եւս նըշադրութիւնները դիմաւորեց անճնաւորութիւնները: Հակառակ անձրեւին, հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Ցաջորդաբար խօսք առին Երուանդ Հարունեան՝ 5165 Բարձրութիւն Միութեան նախագահը, Գիւմրիի քաղաքապետը՝ Վարդան Ղուկասեան, Շիրակի մարզպետ՝ Ֆելիքս Փիրումեան, Ֆրանսայի դեսպանը՝ Հանրի Գիւնի: Ժան-Նոէլ Կէոհինի յայտնեց իր ուրախութիւնը եւ աւելցուց՝ «եկած եմ իրագեկ ըլլալու 15 ամիս առաջ կատարած խոստումներուս կիրարկման»: Առողջապահական գետնի վրայ օգնութիւնները պիտի չարունակուին, ըսաւ նախագահը, Գիւմրիի հիւանդանոցին օժանդակելով նոր սարքաւորումներով եւ պատանիներու համար նուիրուած յատուկ բաժանի կառուցումով: Հուսկ խօսք առաւ Գարեգին Բ.: Դրուատեց Հայաստանի և Ֆրանսայի կապերը, Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի հայ գաղութին ներդրումը տեղական կեանքին եւ յայտնեց իր խոր գոհունակութիւնը աստմնաբուժարանի կառուցման, երախտագիտական ջերմ զգացումներ յայտնելով Ժ.-Ն. Կէոհինին: Ապա, Կաթողիկոսը եւ Շիրակի Առաջնորդ Ա.Ջապահեան Եպիսկ. օրհնեցին չէնքը ու կտրուեցան եռագոյն զոյգ ժապաւէնները:

Իրապէս արտակարգ իրագործում մըն է: Նախաճեռնող միութիւնը արժանի է ամէն գնահատանքի:

Պատուիրակութիւնը օրուան իր երրորդ այցելութիւնը տուաւ Նիկողոս Սարաֆեան դպրոցին: Այս դպրոցը կառուցուեցաւ չորս տարի առաջ Ֆրանսայի Հիմնադրամին կողմէ: Ֆինանսաւորումը կէս առ կէս կատարեցին Ֆրանսահայ գաղութը եւ Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդը: Այնքան տարի Ժ.-Ն. Կէոհինի սարքաւորումներու համար նուիրուած էր 16 հազար Եւրօ: Տնօրէն Յարեթ Յակոբեանի կողքին ներկայ էր «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր տնօրէնը՝ Վահան Տէր-Ղեւոնդեան: Աչակերտութիւնը միշտ աւանդական կերպով դիմաւորեց պատուիրակութիւնը եւ երգերով ու պարերով համեմեց հանդիպումը: Նախագահ՝ Ժ.-Ն. Կէոհինի խոստացաւ չարունակել տարեկան օգնութիւնը դպրոցին անհրաժեշտ սարքաւորումները լրացնելու համար: Դպրոցը կը յաճախեն 382 աշակերտ: Գիւմրիի Մուշ Թաղամասի միակ դպրոցն է:

Օրուան վերջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ Գեղարուեստից Տունը: Երկու կողմերը փոխանակեցին յուշանուէրներ: Նախագահ Ժ.-Ն. Կէոհինին յանձնուեցաւ Շիրակի մարզպետին եւ Գիւմրիի քաղաքապետին կողմէ պատուաղրեր, երախտայուչեր: Պատուիրակութեան հրամցուեցաւ համերգ մը սենեկային նուագախումբով, աւանդական գործիքներով, դաշնակի մենահանութիւններով, երգով եւայլն...:

Լրիւ ըլլալու համար, ըսենք թէ Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահը, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը եւ պատուիրակութիւնը ծաղկեպսակ մը դետեղեցին երկրաչարժի զոհերու յիչատակին բարձրացած Ամենափրկիչ եկեղեցւոյ մուտքին, եկեղեցին որ վերաշինութեան մէջ է: Ապա, ամբողջ խումբը այցելեց Նորակառոյց Ս. Ցակոբ եկեղեցին:

Մեր թղթակցութիւնը միայն այցելութեանց յայտագրի նկարագրումն է: Աւելցնենք սակայն որ հակառակ կատարած ջանքերուն, դեռ չատ ու չատ բան կայ ընելիք Գիւմրիի մէջ:

***

Երրորդ օրը, Յունիս 1-ին, Կիրակի, նախագահ Ժ.-Ն. Կէոհինի եւ պատուիրակութիւնը զացին Էջմիածին: Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդը որոշած է կառուցել աստմնաբուժարան մը Էջմիածին, մայրավանքի չրջապատին մէջ:

Հանդիսաւոր կերպով կատարուեցաւ հիմնաքարի օրհնութիւնը ներկայութեամբ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին, վարչապետ՝ Ա. Մարգարեանին եւ Էջմիածնի քաղաքապետին: Եղան ելոյթներ: Ժ.-Ն. Կէոհինի չեշտեց իր կամքն ու վճռականութիւնը օգնելու առաւելագոյն չափով առողջապահական գետնի վրայ: Կաթողիկոսը յայտնեց իր անսահման գոհունակութիւնը եւ ըսաւ թէ ընտրուած վայրը Մրիամեան Հայրիկի ժամանակ ծառայած էր որպէս զարմանատուն:

Ցետոյ, նախագահ Ժ.-Ն. Կէոհինի եւ Կաթողիկոսը ունեցան հանդիպում մը դլուխ-դլխի, որուն աւարտին Կաթողիկոսարանի դահլիճին մէջ, ներկայութեամբ բազմաթիւ հիւրերու, Գարեգին Բ. պատուեց Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահը Գրիգոր Լուսաւորիչ չքանչանով: Կարգադրուեցաւ տուչութեան կոնդակը: Տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

Կիրակի, Յունիս 1-ին, Էջմիածնի Մայր տաճարի կառուցման 1700-ամեակի ծիրին մէջ, ուխտագնացութեան օրն էր Ա-բարատեան թեմի ժողովուրդին, որ խուռներամ փութացած էր վաղ առաւօտէն իսկ, Էջմիածին:

Տպաւորիչ թափօրով մը Կաթողիկոսը մուտք գործեց Մայր տաճար իր կողքին ունենալով նախագահ Ժ.-Ն. Կէոհինին: Պատարագը կը մատուցէր Արարատեան թեմի առաջնորդը՝ Նաւասարդ Եպիսկ.: Քարոզէն եւ «Հայր Մեր»էն յետոյ նախագահը հրաժեչտ առաւ Կաթողիկոսէն եւ մեկնեցաւ Երեւան:

Ժ.-Ն. Կէոհինի, որուն ընկերացաւ Ֆրանսայի դեսպանը Հ. Գիւնի, այցելեց «Փէռնօ-Ռիքար» գործատունը ու գինքը ընդունեցաւ տնօրէն Փիէր Լարչէ: Բաժատութիւններ, հիւրասիրութիւն համակրելի մթնոլորտի մը մէջ:

Երեկոյեան, Պուշ-տիւ-Ռոնի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը, Երեւան պանդոկը յատուկ ճաշ մը տուաւ հրաւիրելով իշխանութիւնները, Հայաստան ապրող եւ աշխատող կարգ մը Ֆրանսացիներ, յայտնելով իր ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը իրեն եղած ընդունելութեան եւ պատիւին, ըսելով՝ «երեք օր ապրեցայ բարեկամական, խանդավառ եւ յուզիչ պահեր, օրեր որոնք անմոռանալի պիտի մնան: Յառաջիկայ տարի կը վերադառնամ Հայաստան շարունակելու համար սկսուած աշխատանքը, ամրապնդելու համար հաստատուած կապերը եւ նոր ծրագիրներ մշակելու: Տեսայ պատմութեամբ, մշակոյթով եւ աւանդութիւններով հարուստ երկիր մը, սքանչելի ժողովուրդ մը որ կը բաղէ դէպի նոր հորիզոններ, որ կը գտնուի վերելքի ճամբուն վրայ»:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՈՒՀԱՒ

23

Քիչ քիչ կը հանդարտիմ: Կ'ուզեմ ժըպտիլ, զոնէ նայուածքով չնորհակալու – թիւն յայտնել իմ ազատարարներուս: Ա՛լ թիւն յայտնել իմ ազատարարներուս: Ա՛լ թիւն չեմ վախնար, անցուցած սարսափս կը ցնցէ դիս դեռ, բայց հոգի հանդարտ է: Գնացքը կը սուրայ դէպի ազատ երկիրները:

– Ինչո՞ւ մինակ կը ճամբորդէք, – կ'ըսէ ինձ ճամբորդ տիկինը ֆրանսերէն եւ զըլինձ ճամբորդ տիկինը ֆրանսերէն եւ զըլխարկանական: – Գիտէ՛ք հայերէն թէ յանդիմանական: – Գիտէ՛ք հայերու դրութիւնը ներկայիս:

Այդ հարցումը կայ նաեւ անդլօ – սաքսոն արտաքինով մարդուն նայուածքին մէջ:

– Ամուսինս ձերբակալեցին եւ զաւակները քշեցին, – կը հասկնաք, – կ'ըսեմ դեռ դողացող ձայնով:

Կը հասկնան: Մուրերն անգամ լսած են զաւակներու մէջ կատարուածներու մասին: Անոնք իրարու կը նային՝ գլուխնին չարժելով:

– Գոցեցէ՛ք ձեր աչքերը եւ փորձեցէք հանգստանալ, – կ'ըսէ Անգլիացին: – Վախնալու տեղ պատճառ չունիք այլեւս:

Պիտի հնազանդիմ, երբ դուռը կը բացուի ակմռկով:

Նո՛յն սպան է տոմսակներու քննիչին հետ:

Ես ճիչ մը կ'արձակեմ եւ կ'երթամ նըստիլ տղուս եւ անգլիացի պարոնին մէջ դանուած պարապ տեղը:

Սպան անթերի քաղաքավարութեամբ կը բարեւէ ներկաները եւ կ'ըսէ քննիչին:

– Ահա այն տիկինը, որ երրորդ կարգի տոմսակով կը ճամբորդէ, առաջին կարգի բաժանմունք նստած:

– Տիկին, պիտի վճարէք տարբերութիւնը եւ տուգանքը, – կ'ըսէ քննիչը. – Պոլսէն ի վեր:

– Տիկինը խոհրնկէն ի վեր այս բաժանմունքը եկաւ, – կ'ըսէ Անգլիացին:

– Պէյ էֆէնտին կ'ըսէ, որ միշտ հոս նստած է, – կ'ըսէ պաշտօնեան, վախկոտ նայուածք մը նետելով դէպի սպան. – Չեմ կրնար չհաւատալ իր խօսքին:

Կը սկսիմ փնտռել ձեռքի պայուտակիս մէջ, գիտեմ, որ չունիմ այլ գումարը, բայց կը փնտռեմ երկարացնելու համար պահը: «Հիմա ի՞նչ պիտի ընեմ, հիմա ի՞նչ պիտի ընեմ», կը հարցնեմ ես ինձ: Զարօն քիչ դրամ տուաւ ինձ. – «Արայի ընտանիքը քեզ համար դրամ դրկած է Սոֆիա, բաւ անհրաժեշտը կու տամ միայն: Դրամը հոս աւելի անհրաժեշտ է»:

Երբ վերջապէս, աչքերս վեր կը բարձրացնեմ՝ յայտնելու համար որ չունիմ այդ գումարը, կը նկատեմ, որ պաշտօնեան հեռացած է եւ Անգլիացին դրամապանակը կը դոցէ ու դրպանը կը դնէ:

Վճարե՞ր է ինձ համար...

Տոմսերու քննիչը հեռացեր է, բայց սպան դեռ կանգնած է դրան առջեւ ուր սուր, դիչակերի նայուածքով կը նայի ինձ: Ա՛լ տենչ չկայ իր աչքերուն մէջ, այլ դաժան, կատաղի բան մը: Կրկին կը բարեւ նոյնքան անթերի ու կ'ըսէ.

– Հանըմ, հիմա, որ այս խնդիրը կարդադրուեցաւ, կը յայտնեմ ձեզ, որ չունիմ դնացքը կանգ պիտի առնէ: Բարեհաճեցէք պատրաստուիլ վար իջնելու համար:

– Իսկ ինչո՞ւ վար պիտի իջնայ այս տիկինը, – կը հարցնէ Անգլիացին չատ հանդարտ ձայնով մը:

(Շար. 98)

ռամի կապուած են եւ առանձին պատրիարքական աթոռ ունին Պաղտատի մէջ. անոնք Իրաքի քրիստոնեայ ամէնէն մեծ համայնքն են, 100-էն 120 հազար կը հաչուեն եւ Մոսուլի ու անոր չրջակայ գիւղերուն, Արպիլի, Զախոյի, Տհուքի, Պաթասի, Շաղլաուայի, Ադրայի, ինչպէս նաեւ Պաղտատի եւ Պասրայի մէջ կեդրոնացած են:

Ասորիները (սուրիանի) Ասորիքի եւ Վերին Միջագետքի հին քնիկներ եւ միաբնակ ուղղափառներն են. անոնց եկեղեցին յակոբիկեան կը կոչուի, որուն պատրիարքական աթոռը Դամասկոս հաստատուած է. Իրաքի մէջ մօտաւորապէս 12 հազար հոգի կը հաչուեն եւ գլխաւորաբար Մոսուլի եւ անոր չարակից գիւղերու, Պաղտատի եւ Պասրայի մէջ կեդրոնացած են:

Հայերը մօտաւորապէս 20 հազար կը հաչուեն, գլխաւորաբար Առաջին Աչխարհամարտէն ետք հոն հաստատուած են եւ մեծամասնութեամբ Պաղտատի, ինչպէս նաեւ Զախոյի, Մոսուլի ու Քէրքիւքի մէջ կեդրոնացած են:

Քրիստոնեայ միւս համայնքներն են՝ յոյն ուղղափառ, ասորի կաթողիկէ, հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական փոքր խմբաւորումները:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Շար. և. էջէն)

կայացուի: Ռաֆարէն կը յուսար որ չարժումը չնչահեղձ կ'ըլլայ, այսինքն մասնումի իր քաղաքականութիւնը արդիւնաւէտ կ'ըլլայ, մինչդեռ Յունիս 5-ի դէպքերը հակառակը փաստեցին: Ապրարեւ, առաւօտեան ժամը 10-ին, կրակի տրուեցաւ Մէտէֆ-ի (գործատիրութիւն) Լա Ռոշէլի կեդրոնատեղին, ինչ որ «ահաբեկչութիւն» որակուեցաւ Մէտէֆ-ի նախագահին՝ Ա. տը Մէյլըի կողմէ: Ճիշդ է որ Սէ – Ժէ – Թէ-ն դատապարտեց արարքը, բայց եւ այնպէս սենիքալին մաս կազմող երեք անդամներ էին, որոնք հարցասնդուեցան: Կառ տը Լիոն, երկաթուղիի գիծերը գրաւուած էին քանթողներու կողմէ արդելք ըլլալով որեւէ կառախումբի երթեւեկի, Փոյի Մէտէֆ-ի կեդրոնատեղին թալանի կը տրուէր, Թուլուզ մուտքը անկարելի կը դառնար, բոլոր ճամբաները փակուած ըլլալով բեռնատար կառքերով, քանթողներ կը դրաւէին Ժիւվիզիի (փարիզեան արուարձան) հանրակառքերու կեդրոնը, որպէսզի օթոպուսները չկարենան մեկնիլ եւայլն, եւ այլն: Եւ այն գործադուլը, որ սկզբունքով պէտք է միայն մէկ օր (Յունիս 3) տեւէր, կը չարունակուէր գլխատրաբար ուղեվարձներու մօտ: Նոյնն էր կացութիւնը Յունիս 6-ին, ուր երկաթուղային երթեւեկը չատ անկանոն էր, փարիզի մեթրոյի բազմաթիւ գիծեր ալ կանոնաւոր չէին բաներ, աւելի լաւ էր օթոպուսներու պարագան: Կրթական ճասկատն ալ չէ հանդարտած եւ խնդրոյ առարկայ է պաքալօրէայի քննութիւնը: Տեսչութիւնները պարտադիր աշխատանքի հրահանգ կու տան փրոֆէսէօրներուն, բայց, բոլորը տրամադիր չեն հնազանդելու, աչք առնելով պատիժներ:

Թոշակներու այս հարցը խլրտումներ առեղծած է ընկերվարական կուսակցութեան վերին խաւին մէջ: Ապրարեւ, Ռոքար, Շառաս, Տըլոր, Քուչնէր ամբողջովին համաձայն են Ֆիլոնի օրինագիծին եւ ցաւ կը յայտնեն կուսակցութեան բռնած դիրքին համար: Ֆ. Հոլանտ չնայց նախմայնել անոնց յայտարարութիւններուն տարողութիւնը, առարկելով թէ անոնք այլեւս պատասխանատու պաշտօններ չունին, բայց եւ այնպէս, այնքան ալ չեն կրնար անտեսուիլ («Լը Մոնտ», Յունիս 6):

*
**

Գործադուլի եւ ցոյցերու չարժումնեբուն մէացան Ծայրայեղ ձախի տարրեր, Տրոցկիստները եւ Բանուորական Պայքարը:

*
**

Ալէն Ժիւպէ դժուար օր մը անցուցած է նոյն այս Յունիս 5-ին, Գոռէդի մէջ, Թիկնապահներով չրջապատուած եւ գաղտագողի ճամբաներով չրջագայելով: Թիւլի մէջ, յայտարարած է թէ իրեն թելադրած էին որ չգայ, բայց եւ այնպէս քաջաբար եկած էր, գօրավիզ ըլլալու համար Ֆիլոնի ծրագրին: ԻԽ – ԼՄ – Փէ-ի նախագահը եւ Պորտոյի քաղաքապետը յայտարարած էր արդէն, որ Ռաֆարէն պէտք չէ տեղի տայ: Մնաց որ Ժիւպէի այս գօրակցութիւնը այնքան ալ նպաստաւոր չէ կառավարութեան եւ արդեօ՞ք անկեղծ գօրակցութիւն է, թէ ոչ Ժիւպէ չուզեր որ Ռաֆարէն յաջողի հո՛ն, ուր ինք ձախողեցաւ 1995-ին, նոյն նիւթին չուրջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ ՄԷՋ, Յունիս 4-ին, ռաբունիներու, նախարարներու եւ Ծայրագոյն աջի ցոյց մը տեղի ունեցած է Քառեակին «Ճամբու ուղեգիծ»ին դէմ: Գրաւեալ հողամասերու վրայ հաստատուած հրեայի մը համար՝ «այս հողը չի բաժնուիր: Միայն Աստուած կրնայ որոշել»: Ոմանց համար, Շարոն պէտք է հիմա հրաժարի, արժանի չէ հրեայ ժողովուրդը ներկայացնելու: Յուցարարները բանական չափաւորութեան մէջ են եւ չեն գիտեր ի՞նչ լոզունգ գործածել, քանի իրենք են որ Շարոնին քուէ տուած են: Պաղեստինեան ճակատի վրայ ալ, պատկերը տարբեր չէ: Համասէն եւ Իսլամական Ճիհատէն զատ, Պաղեստինի Ազատագրման Ժողովրդական Ճակատն ալ յայտարարած է որ դիմադրութիւնը եւ Ինթիֆատան պիտի չարունակէ: Երեքը, միացած, մերժումի ճակատը կը կազմեն:

ՖԱԼՈՒԺԱՑԻ (Պաղտատի արեւմուտքը, սիւննի քաղաք մը), մէջ, Յունիս 5-ին ռճբափորձ մը գործուած է, որու հետեւանքով մէկ ամերիկացի զինուոր մեռած է եւ հինգ ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Նոյն օրը, Պուշ Քաթար հասած էր: Միւս կողմէ, Իրաքի զանգուածային քանջնջման զէնք չունենալու պարագան աւելի ծանրանալ կ'առնէ եւ բանավէճը չի դադրիր: Պուշ յայտարարած է «կը փնտռենք եւ ճշմարտութիւնը պիտի յայտնաբերուի»: Բայց, ՄԱԿ-ի քննիչներու ղեկավարը՝ Հ. Պլիքս ըսած է փորթուկալեան թերթի մը որ Պաղտատ որեւէ արդիլուած զէնք չունի այլեւս:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ, ՄԱԿ-ի զինուորական երեք դէտեր առեւանգուած են Յունիս 5-ին, Կոդորի կիրճերու ապագինուած չրջան մը, Աբխազիոյ եւ Վրաստանի միջեւ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(6 juin)

DEUIL ANTERIEUR

Մռնտի գրական յաւելուածին մէջ, փաթրիք Քէշիշեան կ'անդրադառնայ ժերար Շալեանի վերջին գիրքին՝ Ցիշողութեանս Ցիշատակարանը, որու մասին այս սիւնակներուն մէջ գրած էր Իվ Թերնոն:

Փ. Քէշիշեան կ'արձագանգէ հատորին բովանդակութեան, ժ. Շալեանի դատումներուն, ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան եւ իր կտրած ճամբուն, հասնելու համար այս յապաղած անդրադարձին եւ «նախինիներուն տալու ինչ որ պարտական ենք իրենց»: Կ'եզրակացնէ յիշելով Փէկին (Հայ դատի մեծ պաշտպան մը), որ կը նկարագրէր իր յիշողութիւնը որպէս «չափազանց երկար եւ անբնական», ըսելու համար թէ Շալեանի յիշողութիւնը յամառ է եւ հաւատարիմ եւ կը հակադրուի մոռացկոտներու դաւին եւ ուրացումին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«SEVAN»** de Vienne
Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղ

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre «ARARAT»
Dimanche 15 juin à partir de 12 heures
Au Parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses»
des enfants de l'école arménienne
Buffet — Buvette —
Ambiance arménienne —
Tombola
— Salle couverte en cas de puie —

*
**

La Section **«Helen Puzant»** d'Alfortville organise

Soirées cinéma
«3 jours - 3 films»

— **mercredi 18 juin à 20h30**
«ARAM»
— **jeudi 19 juin à 20h30**
«LA SYMPHONIE DU SILENCE»
— **vendredi 20 juin à 20h30**
«ARARAT»
aux Cinémas du Palais
40, allée Parmentier
Centre Commercial du Palais
(près Université)
94000 CRETEIL
Renseignements : Tél. : 01 43 76 55 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ը. Օ. Հայկական Ընկերակցութեան Ընդհանուր Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, 19 Յունիս 2003, ժամը 20·30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9-րդ թաղամաս:

Յարգելի անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le **jeudi 19 juin 2003 à 20h30**
Au Siège de l'Association
77, rue La Fayette, Paris 9e

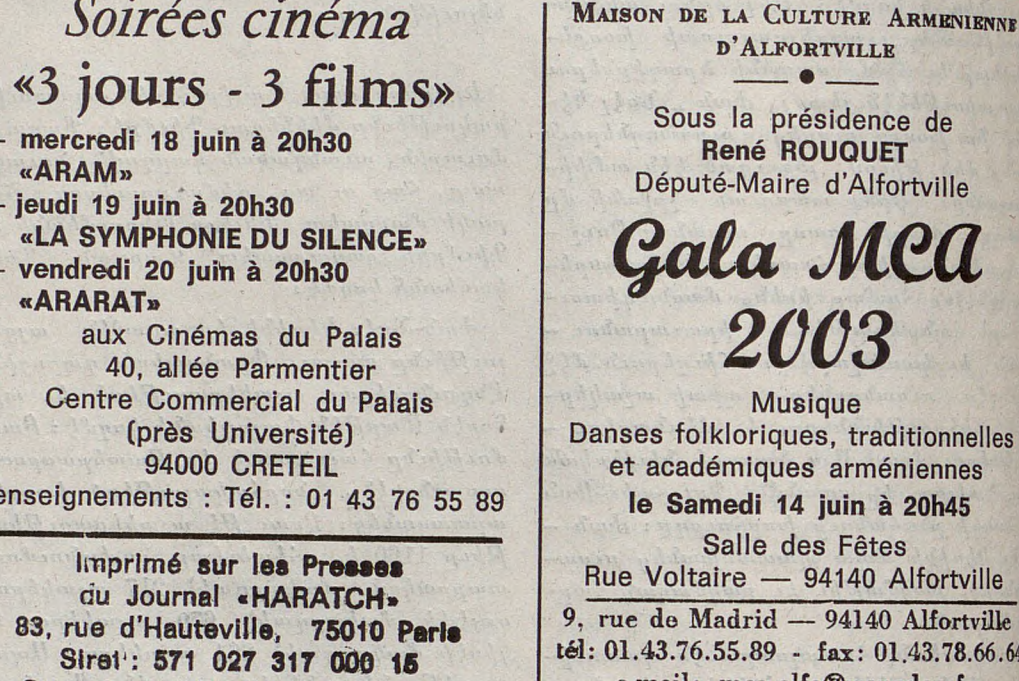
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de
René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

Gala MCA 2003

Musique
Danses folkloriques, traditionnelles et académiques arméniennes
le Samedi 14 juin à 20h45
Salle des Fêtes
Rue Voltaire — 94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

SPORT — FOI — ARMENITE

14 ET 15 JUIN

STADE ALAIN MIMOUN — Issy-les-Moulineaux

TOURNOI
''Sport - Foi - Arménité 2003''
FOOTBALL VOLLEY-BALL TENNIS DE TABLE

sous le parrainage de
MARIE-GAYANEE MIKAELIAN,
internationale de tennis, n° 35 au classement mondial WTA.

Au programme :
- animation musicale,stands de présentation des associations de jeunesse, expo-bible, restauration sur place (boissons, barbecue...).
- samedi et dimanche:compétitions de football, volley-ball, tennis de table.
- samedi à 20h : repas-concert du groupe Kariag, avec la chanteuse Houry Apartian, en plein-air au Stade Alain Mimoun.
- dimanche à 14h : finales, remises des prix et grand tirage : 2 billets d'avion Paris-Erevan AR offerts par Austrian Air Lines-Litour.

Renseignements et inscriptions :
Tél. : 01. 46. 44. 20. 10 / e-mail : sfa@ucja.org

SPORT — FOI — ARMENITE

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 11
MERCREDI
11 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·705 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·705

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Երեքշաբթի, Յունիս 10, ցոյցի եւ գործադուլի նոր օր մըն էր եւ ընականօն չարժումներէն զատ, խուճանարարական անակնկալ արարքները ալ աւելի կը խանգարէին երթեւեկը :

Բոլոր մարզերը ընդհոյ առարկայ էին.— երկաթուղի, մեթրօ, հանրակառք, օդանաւային դիծ, հիւանդանոց, թղթատար, ֆրանսթելեքոմ, զպրոց եւ այլն, եւ այլն : Նոյն օրը, Ազգային Ժողովին կը ներկայացուէր հանգստեան թոշակներու օրինագիծը, որու համար արդէն 8500 սըրոգրութիւններ առաջարկուած են համայնավար (6500) եւ ընկերվարական ներկուսակցութիւններուն կողմէ : Համայնավարները կը վստահեցնեն որ նպատակը խանգարել չէ, այլ բոլոր առաջարկներն ալ լուրջ են եւ նկատի պէտք է առնուին : Ֆոֆարէնի ապահովութիւն տուած է որ պիտի չօգտագործէ Սահմանադրութեան 49/3 յօդուածը, որ թոյլ կու տայ կառավարութեան օրինագիծ մը ընդունիլ առանց վիճարկումի : Ընդհակառակն արդարադիր է վիճարկումը երկարացնելու ամբողջ ամառը :

Նոյն օրը հանդիպում մը տեղի կ'ունենար նախարարներու եւ կրթական սենեակներու հետ, որպէսզի առաջքն առնուի չարժումին արմատականացման եւ Պաչոյին եղած սպառնալիքին (Յունիս 12) :

***

Հանգստեան թոշակներու հարցը անխուսափելի է եւ ձգձգումը (1988-էն ի վեր, Ռոքարի օրով) չնպաստեց անոր կարգադրութեան : Ժիւպէ ճախողեցաւ եւ քաշուեցաւ, Ժոսփէն փորձեց, բայց, անդրադարձաւ թէ վտանգաւոր է եւ խուսափեցաւ, ինչ որ սխալ էր, քանի յանձն առած էր անով զբաղիլ եւ հարցը լուծել : Ոչ ոք կ'ուրանայ, բարենորոգումը անհրաժեշտ է եւ որեւէ կառավարութեան առաջնահերթ հարցն է : Ռաֆարէնի սըխալներէն էր նաեւ միաժամանակ ձեռնարկել քանի մը բարենորոգումներու :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լեհերը, ձայներու 78,2%-ով դրական պատասխան տուին Լեհաստանի անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան : Հանրաքուէն տեղի ունեցաւ Յունիս 7 եւ 8-ին եւ, առաջին օրը վախ կար որ մասնակցողներու համեմատութիւնը չհասնի 50% պարտաւոր մակարդակին եւ հանրաքուէն չեղեալ համարուի : Յաջորդ օրը սակայն, 59,63%-ով հանրաքուէն օրինաւոր էր : Իր 39 միլիոն բնակիչներով, Լեհաստան մեծագոյն երկիրն է այն 10 երկիրներուն, որոնք 2004 Մայիսին մուտք պիտի գործեն Եւրոպական Միութեան մէջ :

ԱՌԼԷԹ ԼԱԿԻՑԷ, Բանուորական Պայքարի պարագլուխը (5% նախագահական ընտրութեան) բուռն ելոյթ մը ունեցաւ Յունիս 8-ին, չարժումին դաշտահանդէսին, կոչ ընելով երկար եւ ամբողջական գործադուլի մը : Իր պահանջն է ընդումը հանգստեան թոշակներու կառավարական ծրագրին : Ակնարկելով այն մեղադրանքներուն, ըստ որոնց «գաղտնի խմբավարներ» կամ խռովարար տարրեր կան գործադուլներու ետին, բացատճակապէս կ'ուրանայ : Ամէն բան պէտք է ընել, կ'ըսէ, որպէսզի գործադուլները չարուին :

ԳՐՈՉՆԻԷՆ (Չէչէնիա) 15 քիլոմեթր արեւելք, 14 ընտրատներ եւ 4 ռուս զինուորներ սպաննուած են Յունիս 6-ին եւ 7-ին, Արգունի մէջ : Ռուս զոհերուն մէջ է գնդապետ Աւուդ Եուսուպով, Չէչէնիոյ պինուորական փոխ – հրամանատարը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆՆԵՐ, առաջին անգամ ըլլալով կղզին բաժանուած է ի վեր 1974-էն, Յունիս 7-ին, Թըրքական կողմը անցած են եւ հանդիպած են Թուրք Կիպրացի երեսփոխաններու : Իրենք կը պատկանին ծերակուտական «Եւրոպական ընկերային եւ ժողովրդավար համագործակցութեան» որու կը նախագահէ Ժագ Փեղըթիէ, նախկին նախարար Քիրխիլիայի մէջ, ճաշած են Խորհրդարանին նախագահին հետ : Յարդ, Թրքական այս մասը, չէ ճանչցուած որպէս «Թուրք Կիպրական Հանրապետութիւն» բայց, մթնոլորտը աւելի մեղմ է :

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ 5,5%-ի յաւելում մը որոշեց ՍՄԻԲ-ի վրայ (նուազագոյն աշխատավարձ) Յուլի ամսկէն :

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ, առ այժմ մերժեց Եւրոյի գօտիին մէջ մտնել, բայց դուռ մը ձգելով եւ հանրաքուէ մը նախատեսելով, առանց թուական ճշդելու :

ՊԻՐԼՈՒՍԿՈՆԻ կուսակցութիւնը՝ Ֆորցա Իթալիա, Հռոմէն հեռ, նոր պարտութիւն մը կրեց մասնակի ընտրութիւններու Փրիուլ – Վենեթիկ զաւառին մէջ, ուր յաղթեց կեդրոն ձախի թեկնածուն :

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՆՈՐ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱԳԸՖՆԵՐՈՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒԾԱԾ Է ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

«Մարմարա» (Յունիս 6) կը գրէ թէ հայ համայնքը նոր ցնցում մը ապրած է, երբ տեղեկացած է որ Վաղըֆներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը առանց քննութիւն բանալու, առանց հոգաբարձուները հարցաքննելու որոշած է լուծել Գարակէօզեան վարժարանի խնամակալութիւնը : Որպէս պատճառ տրուածը այն է թէ հաստատութեան կալուածը որ որպէս կառաւոն վարձու տրուած է, բարեսիրական նպատակով դործածուելու համար նուիրուած է եւ կարելի չէ վարձել : Մինչդեռ, ինչպէս ըսած է խնամակալութեան առենապետը Տիգրան Կիւլմէզիլ, արդէն տասնամեակներէ ի վեր այդ կալուածը որպէս կառաւոն վարձու կը տըրուի իշխանութեան դիտակցութեամբ եւ հաւանութեամբ : Ան մեծ մտահոգութիւն յայտնած է յեռադայ զարգացումներուն մասին : Նաեւ զարմացած թէ պետական չրջանակները ի՞նչպէս կ'անտեսեն Գարակէօզեանի հարիւրաւոր աշակերտներուն ճակատագիրը : Խնամակալութիւնը պիտի առարկէ որոշումին եւ իշխանութիւններէն պահանջէ որ կիրարկումը առկախ ի :

«Մարմարա» *որպէս հակազդեցութիւն, կը գրէ :*

"Լուրը շշմեցուցիչ է եւ ծայր աստիճան ցաւալի, որովհետեւ այս որոշումը կու գայ անգամ մը եւս այն կասկածը ներշնչելէ թէ չարաչար խարուեր ենք երբ կարծեր ենք թէ այս կառավարութեան օրով որոշ բարեվորոգումներ պիտի

կատարուին համայնքային վագըֆներու տասնամեակներէ ի վեր կոտտացող ինչ ինչ ցաւերուն դարմանումին ի նպաստ : Համայնքային հաստատութիւններու նոր կալուածներու տիրանալու արտօնութեան օրէնքը, որ այնքան յուսադրած էր մեզ եւ մեզ հրաւիրած էր մտածելու թէ այլեւս պիտի սրբագրուէր այն ինչ որ փոքրամասնութեան հաստատութիւններու դէմ ամէնէն անիրաւ գործադրութիւնն էր, մինչեւ այսօր գործնական որեւէ արդիւնք չէ տուած եւ կը վախնանք որ այսպէս ալ պիտի շարունակուի : Օրէնք մը կայ, որ չի գործադրուիր, որովհետեւ ամէնէ դժուարութիւն կը ստեղծուի որպէսզի այդ օրէնքը չգործադրուի : Նոր կալուածատիրութեան օրէնքի կապակցութեամբ այս շփոթները կը շարունակուէին, երբ յանկարծ վրայ հասաւ Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի «վագըֆ»ի հանգամանքը ջնջելու ու անոր կալուածները գրաւելու պետական որոշումը : Համայնքը, որ կը պատրաստուէր նոր կալուածներով օժտել իր հաստատութիւնները, հիմա կը մնայ շատ կարեւոր նոր կալուածներ կորսընցընելու վտանգի մը դիմաց" :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆ ԱԼ ՅԱՆՑԱՆՔ

Ցեղասպանութեան նիւթով դասախօսութեան մը հարցում ուղղած ըլլալու յանցանքով ձերբակալուած ուսուցչուհին անգործ ալ մնացած է : Ինչպէս գրած էինք, Մայիս 28-ին Քիլիսի մէջ Հայերու ցեղասպանութեան մասին դասախօսութեան մը մասնակից թուրք ուսուցչուհի մը հարց տուած էր թէ ի՞նչ կը պատահի, եթէ Հայերը իրենց հզօր լոպիներուն չնորհիւ Եւրոպայի եւ ԱՄՆ-ու ընդունիլ տան ցեղասպանութիւնը : Հարցումը դըրգռութեան պատճառ նկատուած էր եւ ուսուցչուհին ձերբակալուած, ապա եռաբաչխաւորադիմով ազատ ձգուած : Յունիս 7-ի «Միլլիյէթ»ը կը տեղեկացնէ թէ ան նաեւ պաչտօնազրկուած է ու իրեն դէմ դատական հետապնդումի ձեռնարկուած : Իսկ Քիլիսի կրթական արհմիութիւնը պահանջած է որ ուսուցչուհին վերահաստատուի պաչտօնին մէջ, սպառնալով հակառակ պարագային խնդիրը տանիլ Մարդկային իրաւունքներու Եւրոպայի ատեանին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուղիս 7 / 10)

«ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ» ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

«Արդարութիւն» դաչինքը Յունիս 6-ին Մատենադարանի հրապարակի հանրահաւաքով անդրադարձած է Ազգային Ժողովի ընտրութեան : Դաչինքին ղեկավարները՝ Արամ Սարգսեան, Ստեփան Դեմիրճեան իրենց ելոյթներով քննադատած են ընտրութեան ընթացքը եւ խոստացած աչխոյժ պայքար ծաւալել Հորհըդարանին մէջ : Դաչինքին ներկայացուցիչներ Շաւարչ Քոչարեան եւ Վիկտոր Դալլաքեան նոյն օրը Սահմանադրական ատեանն դիմած են, վիճարկելով Մայիս 25-ի մեծամասնութեան կարգով ընտրութիւնը :

***

ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

Հանրային հեռատեսիլի խորհուրդի նախագահ Տիգրան Նաղդալեանի սպանութեան նախաքննութիւնը աւարտած է : Քրէական թղթածրարը եօթը հատորէ կը բաղկանայ որուն կը ծանօթանան կողմերուն փաստաբանները, ամբաստանեալները : Նախաքննութեան մարմինը 13 անձ ամբաստանած է որոնց գլխաւորներն են Արմէն Սարգսեան, Յովհաննէս Յարութիւնեան, Գեղամ Շահպազեան, Լյովա Յարութիւնեան : Տ· Նաղդալեան ըսպաննուած էր անցեալ Դեկտեմբեր 28-ին, Երեւանի մէջ, ծնողքին բնակարանէն ելքի պահուն :

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱՐԾԱԹԷ ՄԵՏԱԼ

Մեքսիքայի ծանրաբարձութեան ախոյենութեան դիմորեցի Տիգրան Մարտիրոսեան (84 քիլօկրամ) արծաթէ մետալ չահած է :

ՖՈՒՏՊՈԼ

ԵՒՐՕ-2004

ՈՒԿՐԱՆԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4 – 3

Շաբաթ, Յունիս 7-ին 6-րդ խումբին մէջ, Ուկրանիա յաղթեց Հայաստանի 4 – 3 : Կէտերը նչանակած են Սարգսեան (2) եւ Պետրոսեան :

Նախորդ օրն ալ, Հայաստանի երիտասարդականը 0 – 4 պարտուած էր Ուկրանիոյ երիտասարդականին կողմէ :

6-րդ խումբին մէջ, Սպանիա պարտուեցաւ Յունաստանէ 0 – 1 : Դասաւորման գլուխն է Սպանիա 10 կէտով, կը հետեւին Ուկրանիա 9 կէտ, Յունաստան 9 կէտ, Հայաստան 4 կէտ, Հիւսիսային Իրլանտա 1 կէտ :

7-րդ խումբին մէջ, Սլովաքիա պարտուեցաւ Թուրքիայէն 0 – 1, Թուրքիա դասաւորման գլուխն է 12 կէտով :

ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ ԳԷՊԻ ՏՈՒՆ

Գնացքին մէջ նստած, զլուխս պատուհանին ապակիին յենած, աչխատանքէս տուն կը վերադառնամ յոգնած ու դադրած ... Սովորական Ուրբաթ երեկոյ մըն է:

Կ'աճապարեմ, ինչպէս մի՛չտ, ամէն երեկոյ: Մէկ վայրկեան առաջ, տունս, տեղս հասնիլ կ'ուզեմ, բայց տակաւին մինչեւ տուն հասնելու համար, հերթական մի քանի կայարան ունիմ: Այսպէս է փարիզի նման մեծ քաղաքներու մեզի պարտադրած առօրեան:

Գնացքը կանգ կ'առնէ. ոմանք դուրս կ'ելլեն, ոմանք ներս կը մտնեն, երբ յանկարծ դուրսէն ներս անակնկալ աղմուկ մը կը պայթի:

Գնացք կը մտնէ բարի՛ երեսով սեւամորթ հայր մը, եռեւէն քաչկռտելով հինգ – վեց տարեկան ըմբոստացող երախան: Ի՛նչ պոռչտուք, ի՛նչ լաց ու կոծ:

Շուտով կը հասկնամ եղելութիւնը, վերծանելով երախային կոտրտած ֆրանսերէնով, բարձր ձայնով, արցունքոտ աղերսանքը...

"Ո՛չ տուն, ո՛չ տուն,
չե՛մ ուզեր տուն"...

Հայրը կարծես ամբողջովին խուլ դարձած, անփոփոխ ժպիտով կը քաչկռտէ ըմբոստացող զաւակը. ո՛չ բարկութեամբ, այլ բարութեամբ. եւ ճի՛չդ դիմացս կը նստի:

Սեւամորթին համբերութիւն ներշնչող բարի՛ դիմագիծը կը թարմացնէ ընկճուած մարմինս ու հոգիս. սակայն կը մընամ անչարժ, զլուխս մի՛չտ պատուհանին ապակիին յենած. պարզապէս լա՛յն ժպիտ մը կը փորագրուի յոգնա՛ծ դէմքիս վրայ:

Ես կ'աճապարեմ դէպի տուն, իսկ այս հինգ – վեց տարեկան աղմկոտ ըմբոստը չուզեր տուն երթալ: Այո՛, իրաւո՛ւնք ունի. ե՛ս ալ նո՛յն տրտունջքը ունէի իր տարիքին:

Ակնթարթի մը մէջ հեռուները կը փոխադրուիմ. հի՛ն ժամանակները, մեր անմոռանալի թաղը, ուր բոլորս կ'ապրէինք քով քովի, մէջ մէջի: Մեզ քաչկռտող, ալ ձախ պտրտցնող չունէինք: Ո՛չ տանողը կար, ո՛չ ալ դացողը: Պարզապէս տո՛ւն, դպրո՛ց, փողո՛ց, իսկ կիրակի՝ եկեղեցի՛:

Կեանք մը պա՛րզ ու երջանիկ:

Դուռ դրացի փողոցն էինք, երբ ազատ էինք, կամ երբ արձակուրդ ունէինք... Լաւագոյնը անչո՛ւշտ ամառնային արձակուրդն էր. դրեթէ չորս անվերջանալի՛ ամիս: Կը խաղայինք միասին, թաղի բոլո՛ր երախաները, երկար, մաչած տափատները կարճեցուցած, լաստիկէ սանտալները հագած, աղջիկ տղայ բոլորս ալ մազերնիս կա՛պ կարճ, նո՛յն ձեւով, նո՛յն մկրատով կարուած...

Մեր նէ՛ղ, պզտիկ թաղը, մեր անծայրածիր աշխարհն էր: Կը խաղայինք խըղդալով, կը մրցէինք վիճելով, կռուելով, հաչտուելով...

Խաղը սկսած էր օր մը, կը չարունակէ՛ր եւ բնա՛ւ վերջ չունէր:

Շաբթուան օրերէն կը տարբերէին սակայն Ուրբաթ, Շաբաթ ու Կիրակի օրերը: Շաբաթ՝ անչուշտ հիւրութեան օր, Կիրակի՝ բացայայտ է, կրկնելը անիմաստ է:

Իսկ Ուրբա՞թ օրերը ... Ուրախութեամբ կը սկսէին, սակայն մղձաւանջով կ'աւարտէին...

Խաղիս ընդմէջէն, կը լսէի ինչ կանչող մեր դրացուհիին՝ Պայդուշ Մարիին վիւ ձայնը:

Ամէ՛ն Ուրբաթ երեկոյան, նո՛յն պատմութիւնն էր, որ ճչդրիտ նո՛յն ժամուն կը կրկնուէր:

Թէ ի՞նչ կը նշանակէր «Պայդուշ», չէի դիտեր: Պարզապէս դիտակցութիւնը ունէի, որ հարցնելու իրաւունք չունէի եւ թէ՝ պէտք է խի՛ստ զգուշանայի, իրեն յանկա՛րծ, սխալմամբ Պայդուշ Մարի չըսէի:

Ակամայ կ'ուղղուէի դէպի նոր աշխարհի ծառով, Պայդուշ Մարիին բակով տունը, որ բաղկացած էր դէպի քակ բացուող սենեակէ մը, մո՛ւթ բաղնիքէ մը եւ խոհանոցի նման խցիկէ մը:

Ուրբաթ օրը, Պայդուշ Մարիին լոգանքի օրն էր, իսկ իմ՝ տառապանքի...

Խաղս ետիս ձգած, հլու հնազանդ կ'երթայի դէպի դիս կանչող ձիւ ձայնը, ուղղուելով դէպի ճոռոգով բացուող, բաղնիքին խարխուլ դուռը, Պայդուշ Մարիին ծծկալը կոճկելու:

Եղելութիւնը չա՛տ պարզ ու դիւրին կը թուի ըլլալ, սակայն իրականութիւնը ամբողջովին տարբեր էր: Պայդուշ Մարիին կուրծքի չրջագիծը փառաւոր էր եւ տակաւին, օրըստօրէ կը բարձրանար ճոխաբար: Այս բարդաւաճումը, Ուրբաթ Ուրբաթ, աւելի՛ կը դժուարացնէր ինծի վիճակած անախորժ պարտականութիւնը, քանի՝ բարդաւաճման բոլո՛ր փուլերուն ընթացքին, ծծկալը մնաց մի՛չտ նոյնը, ճկունութիւնը կորսընցուցած իր լաստիկով:

Մո՛ւթ բաղնիքի չոգիին մէջ չնչասպառ, Պայդուշ Մարիին լայնածաւալ թաց կռնակին դիմաց, լուռ ու մունջ, ամբողջ ուժս հաւաքած, ակռաներս սեղմած կը պայքարէի... Ծծկալին երկու ծայրերը մէկ թիզ տարածութեամբ, իրարմէ հեռու կը մնային մի՛չտ... Սակայն չէի յուսահատեր... Պէտք էր շատ չուտ յաղթահարէի ու խաղընկերներուս միանայի:

Ախտ պաղտնի առաքինութեանս մէջ յաջողած, Պայդուշ Մարիին բաղնիքի անախորժ չոգիէն հազի՛ւ ճողոպրած, լոյսի աշխարհս կը վերադառնայի ազատագրուած վերջապէ՛ս: Սակայն չուտով կրկին կը չղթայուէր ազատութիւնս. այս անգամ մո՛րս պատչգամէն կախուած ձայնը կը զնդար...

Անունիս երեք վանկերը կ'արձագանգէին մեր թաղին լայնքի՛ն, երկայնքին...

Մայրս զիս կանչելու յատուկ վարդաչական ոճ մը ունէր, երկարելով անունիս երկրորդ եւ երրորդ վանկերը. կանչը օփերայի ասերգային հատուածի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր:

Խաղին մէջէն պատչգամին կողմը առանց նայելու, ինքնաբերաբար «Հիմա մամա» կը պատասխանէի ու անչո՛ւշտ խաղս կը չարունակէի:

Հնազա՛նդ էի, սակայն տուն վերադարձողը չէի:

Քիչ ժամանակ եւոք, մօրս պատչգամէն կախուած կանչը կրկին կ'արձագանգէր թաղին երկայնքի՛ն, լայնքին:

Այս անգամ կանչը կարո՛ւկ կ'ըլլար, առանց փաղաքչական ոճին:

Երկու մեծով «Հիմա մամա» կը պատասխանէի, սակայն երկու մեծ ունեցող հիմային նման բնաւ չէր իրազործուեր...

Վերջապէս, պատչգամէն վար սլացող մօրս սպառնացող ձայնը խաղիս մահկանացուն կը կնքէր.

"Աս աղջկան պորտը,
փողո՛ց նետեր եմ, փողո՛ց"...

Չէնքերս վար, գլխիկոր յանձնուած, կ'երթայի ընդունելու ինծի վիճակած մահապարտիժը:

Ուրբաթ օրը ո՛չ թէ միայն Պայդուշ Մարիին, այլ ամբողջ մեր թաղին լոգանքի օրն էր:

Ո՛չ: Կը սխալիմ: Ուրբաթ օրը ո՛չ թէ միայն մեր թաղին, այլ ամբո՛ղջ Պէյրութին լոգանքի օրն էր:

Մօրս լոգանքի ծիսակատարութիւնը երկար կը տեւէր: Կարծեմ այս մչակոյթը Հալէպէն քերած էր հետը Պէյրութ, իրրեւ օժիտ: Ամբողջութեամբ կը յանձնուէի մօրս: Ուրիչ ճար չունէի: Իր տիրապետութեան տակն էի: Պզտիկ աթոռակին վրայ պպղած, կը տակայի Հալէպի թասիկէն թափող տաք ջուրերու հեղեղին:

Գլուխս պէտք էր երեք անգամ օճառուէր: Թէ ինչո՞ւ երեք, չեմ դիտեր: Թերեւս Սուրբ Երրորդութեան հետ կապուած էր:

Պատմական Քեսապի պատմական Ղար Սապունը կը քսուէր գլխուս, խիզախաբար կը չփուէր, եւ մօրս արագաչարժ մատները կը սկսէին զանգուր մազերուս արմատները պեղելու:

Աչտեղ հարկ կը զգամ քանի մը տեղեկութիւն տալ Ղար Սապունին մասին. քանի չատ հաւանական է, գտնուին անդէմներ, որոնք թերեւս ծանօթ չեն մեր հռչակաւոր պատմական օճառին եւ լուսաբանութեան պէտք ունին:

Այս օճառը հսկայակա՛ն քառակուսի կտոր մըն էր. ամխանէ՛ր պէտք է դործածուէր ամբողջ ընտանիքին անդամներուն կողմէ չոայլաբար, որպէսզի քիչ մը հալէր եւ կարելի դառնար ափին մէջ բռնել:

Երբե՛ք երբե՛ք չէի ուզեր բռնել զայն. պատճառը կրնամ ըսել, եթէ աւելի համարձակութիւն ձեռք ձգեմ: Ուրեմն, Ղար Սապունը իր թաց վիճակին մէջ, ամօթ կ'ըլլայ ըսելը, քիթի կեղտի՝ խլինքի պղտցողութիւնը կու տար:

Դժբախտաբար, Ղար Սապունը աղ ու հացի նման, տան մէջ մի՛չտ անպակաս էր: Տարին մէկ անգամ, յատուկ Քեսապէն կը բերուէր ամբողջ տարուան համար: Իսկ պիւղացիէն գնելու արարողութի՞ւնը, այդ ալ ուրիչ, երկա՛ր բարակ պատմութիւն մը: Ժամե՛ր կը տեւէր:

Մայրս իրեն յատուկ փելիսոփայութիւնը ունէր, գուշակելու համար, թէ այդ տարուան պատրաստուած օճառը լա՞ւ էր, թէ ձախող... Անչուշտ, մի՛չտ, նախորդ տարուան գնուածը, լաւագո՛յնը կ'ըլլար: Սակարկութիւնը կ'երկարէ՛ր. թա՛ց է, չո՛ր է, կանաչ է, չէ՛, հոտը ո՞ւր է...

Այս օճառին բազմապիսի յատկութիւնները, տասը պատուիրաններուն նման մօրս բերնէն կախուած էին: Մարդ չէր համարձակեր բերանը բանալ ու քննադատել: Մօրս դասախօսութիւնը մի՛չտ հմտութիւն էր:

Վերջացնելով Ղար Սապունի մասին ծանօթագրութիւնս, ետ պէտք է մտնեմ մօրս բաղնիքը:

Մինչ մայրս զբաղած էր գլուխս, ականջներուս ծակերը չփելով, իմ պարտականութիւնս էր, ամբողջ արարողութեան ընթացքին, չփել վէրքոտ ծունկերուս վրայ կուտակուած, բրածոյ դարձած կեղտը:

Գլուխս հազիւ ձերբազատած, կը յաջորդէր աւելի՛ անդութը: Հալէպի քեսէն:

Այստեղ կրկին պարտք կը զգամ լուսաբանելու բոլորը, որոնք քախտը չեն ունեցած այս մչակոյթը ապրելու, համտեսելու եւ վերջապէս վայելելու:

Քեսէն Հալէպի ներսի չուկային քերուած, քարացած սեւ լաթի կտոր մըն էր, որ աւազաթուղթի բոլո՛ր յատկութիւնները ունէր եւ որուն պարտականութիւնն էր մարմնիդ կեղտը հանել, քերթելով, տաչելով մարմնիդ...

Ամէ՛ն հարս պարտադիր իր օժիտին մէջ պէտք էր ունենար Հալէպի քեսէն, իսկ եթէ չունէր, հոդ չէր, քանի չուտով մի քանի հատ նուէր կը ստանար աչկէն ճախէն, դուռ դրացիէն: Վերջապէս բո՛լոր խնամիները մխթարնէին, սրտերնին հանդիստ կեանքերնին կը չարունակէին, քանի հարսը ցմահ ունէր այս քեսէ լուսած սրբութիւնը:

Մօրս բաղնիքէն ուժասպառ դուրս կ'ելլէի, հրաչքով տակաւին ողջ առողջ մնացած, սակայն, մաս մաքուր, հնազանդ աղջիկ դարձած...

***

Գնացքէն դուրս կ'ելլեմ. կ'ամապարեմ: Մէկ վայրկեան առաջ տուն, տեղս հասնիլ կ'ուզեմ, ներս մտնել ու բարձր ձայնով կանչել.

"Մամա՛,
ե՛ս եկայ"...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

2003, Մայիս 25
Փ ա ր ի զ

(*) «Պայդուշ» թրքերէն բառ է, որ կը նշանակէ Բու:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԵՐԻ ԽՐՈՆԻԿԱ

ԱՐՓԻ ՎԱՆԵՑԱՆ

Երկկ պատահաբար հանդիպեցի 1991ի Մայիսին բոնի տեղահանուած գիւղի բնակիչներից մէկին.

– Ի՞նչպէս էք, – հարցրի:

Նա զարթաղեան առոգանութեամբ պատասխանեց.

– Լաւ ըմ: Էնեմ մեր տանը–տըրանը, մեր կատրին տակէն: Օրիչ տըք կըրեցեվնէչ ապրիմ, եկալըմ իմ օջախս: Վեր սաղ էլ մեռնիմ...

*
**

Սարսափելի բան է պատերազմը, բոլոր չարիքներից ամենավատթարագոյնը, մարդկութեան անէծքը, բոլոր ոճիրներից՝ ամենասարսափելին:

Արցախը պատերազմ չէր ուզում, սակայն պարտադրեցին:

Երկիրը, որի մասին ուզում եմ պատմել կոչւում է Արցախ, որի մի մասնիկն է Դիզակ–Հադրութը: Մի փոքրիկ դրախտ աչխարհ՝ մեծ ու առեղծուածային աչխարհի մէջ: Դիզակի մասին է հայ մեծ դերասան Վահրամ Փափազեանն ասել. «Եթէ Ղարաբաղը մի ոսկեայ մատանի է, ապա Հադրութը նրա ադամանդեայ ակն է»:

Այս փոքրիկ աչխարհը աչխատասէր, հիւրասէր ու խաղաղ մարդկանց բնօրանն է եղել միչտ: Խաղաղ ու միեւնոյն ժամանակ քաջ ու հայրենասէր: Խամսայի (այժմեան Ղարաբաղը) մելիքութիւններից ամենազօրեղն ու անյուսացն էր Դիզակի մելիքութիւնը: Մելիք Եգանը, մելիք Եսային, որ Թչնամու ահն ու սարսափն էին: Եւ քանի՛–քանի՛ անգամ են Թչնամիները փորձել սորկացնել, մոռացութեան ու ոչնչացման անդունդը նետել այս ժողովրդին, որը սակայն միչտ պայքարել է, մաքառել, մահով հաստատել իր ապրելու իրաւունքը:

Պատմութիւնը միչտ կրկնւում է, եւ դա պատմութեան ամենամեծ թերութիւններից մէկն է:

1988 թ. Ղարաբաղը իր բողոքի ձայնը բարձրացրեց, բոյնգքուեց, ալիքուեց, Ղարաբաղին չցանկացաւ մնալ Ազերիների լծի տակ, ձգտեց միանալ Մայր Հայաստանին: Սակայն Ազերիները չցանկացան ձեռքից տալ չքնաղ այս երկիրը՝ Ղարաբաղ անունով ու կազմակերպեցին Սումգայիթ, Բաքու... նաեւ 1991. թուականն, Մայիսի 13–ի լոյս առաւօտ: Ազերբեջանական ՕՄՕՆ–ը ԽՍՀՄ զօրքերի աչակցութեամբ աւտօբուսներով, մեքենաներով խուժեցին Հադրութի չրջանի Ա-ռաքել, Բանաձոր, Քարագլուխ, Ջիլան եւ մի չարք ուրիչ գիւղեր ու մարդկանց ստիպեցին թողնել ամէն ինչ, նստել աւտօբուսները: «Գնացէք ձեր Հայաստանը» ասելով: Մարդիկ ահ ու սարսափի մատնուեցին, մարդիկ կորցրել էին իրենց, չփոթուել, իրարով անցել. յատուկ գիւղն էր՝ իրենց պապենական օճախը, մանկութեան կտուրը, տարիների թափած քրտինքով ձեռք բերածը, իսկ դէմը՝ գինուած ու մռայլ Ազերին: Եւ սկսուեց հարկադիր վախուտի երկար ու դաժան ուղին: Ճանապարհին ՕՄՕՆ–ականները չբաւարարուելով կատարածից, թալանեցին, բռնաբարեցին, ծաղր ու ծանակի ենթարկեցին մարդկանց...

Շատ չուտով նոյն ճակատագրին արժանացան եւ մի քանի գիւղեր, երեք օրուայ մէջ նրանց թիւը արագ աճելով հասաւ տասնչորսի, յետագայում՝ քսանի: Ահ ու սարսափով լի օրեր էին: Հայերը պատրաստ չէին դէպքերի նման չրջադարձի, Հայերը յանկարծակիի էին եկել: Ամէն օր չրջկենտրոնի ողջ բնակչութիւնը դուրս էր գալիս փողոց, մարդիկ հաւաքւում էին միասին, խօսում, լսանում վերջին լուրերը, որոնք,ասաղ, անմխիթար էին: Ցիչում եմ, այդ օրերին էր, երբ նոյն ճակատագրին արժանացած մի գիւղից ինչ–որ կերպ լքուած մի ընտանիք՝ ամուսինը, կինը, երեք երեխաները, հասաւ չրջկենտրոն: Նրանք մեքենայով էին, մեքենան գեկ չունէր: Մինչեւ հիմա զարմանում եմ՝ այդ ի՞նչ մոգական ուժ էր օգնել նրանց...

Համատարած թալան է այդ գիւղերում, սպանութիւններ, ծեծ ու ձերբակալութիւններ: Արփագեադուկում, ուր ապրում էր ընդամէնը տասը բնակիչ, սպանեցին վեցին. դաչտի մէջ, հրապարակայնօրէն:

Սարսափելի օրեր էին. փախստականները հանգրուանեցին Հադրութում: Նրանց տեղաւորեցին դպրոցի, հիւրանոցի, խմբագրութեան եւ ուրիչ հիմնարկների չէնքերում: Երեք օր չարունակ օհասական վիճակ էր, եւ երբ դեպարտացուեց նաեւ չրջկենտրոնին չատ մօտիկ Ցոր գիւղը, օրակարգի մէջ էր Հադրութը: Համատարած իրարանցում էր: Ա-բեջանական ՕՄՕՆ–ը ԽՍՀՄ զօրքերի աջակցութեամբ աւտօբուսներով, մեքենաներով խուժեցին Հադրութի չրջանի Ա-ռաքել, Բանաձոր, Քարագլուխ, Ջիլան եւ մի չարք ուրիչ գիւղեր ու մարդկանց ստիպեցին թողնել ամէն ինչ, նստել աւտօբուսները: «Գնացէք ձեր Հայաստանը» ասելով: Մարդիկ ահ ու սարսափի մատնուեցին, մարդիկ կորցրել էին իրենց, չփոթուել, իրարով անցել. յատուկ գիւղն էր՝ իրենց պապենական օճախը, մանկութեան կտուրը, տարիների թափած քրտինքով ձեռք բերածը, իսկ դէմը՝ գինուած ու մռայլ Ազերին: Եւ սկսուեց հարկադիր վախուտի երկար ու դաժան ուղին: Ճանապարհին ՕՄՕՆ–ականները չբաւարարուելով կատարածից, թալանեցին, բռնաբարեցին, ծաղր ու ծանակի ենթարկեցին մարդկանց...

Շատ չուտով նոյն ճակատագրին արժանացան եւ մի քանի գիւղեր, երեք օրուայ մէջ նրանց թիւը արագ աճելով հասաւ տասնչորսի, յետագայում՝ քսանի: Ահ ու սարսափով լի օրեր էին: Հայերը պատրաստ չէին դէպքերի նման չրջադարձի, Հայերը յանկարծակիի էին եկել: Ամէն օր չրջկենտրոնի ողջ բնակչութիւնը դուրս էր գալիս փողոց, մարդիկ հաւաքւում էին միասին, խօսում, լսանում վերջին լուրերը, որոնք,ասաղ, անմխիթար էին: Ցիչում եմ, այդ օրերին էր, երբ նոյն ճակատագրին արժանացած մի գիւղից ինչ–որ կերպ լքուած մի ընտանիք՝ ամուսինը, կինը, երեք երեխաները, հասաւ չրջկենտրոն: Նրանք մեքենայով էին, մեքենան գեկ չունէր: Մինչեւ հիմա զարմանում եմ՝ այդ ի՞նչ մոգական ուժ էր օգնել նրանց...

Համատարած թալան է այդ գիւղերում, սպանութիւններ, ծեծ ու ձերբակալութիւններ: Արփագեադուկում, ուր ապրում էր ընդամէնը տասը բնակիչ, սպանեցին վեցին. դաչտի մէջ, հրապարակայնօրէն:

Սարսափելի օրեր էին. փախստականները հանգրուանեցին Հադրութում: Նրանց տեղաւորեցին դպրոցի, հիւրանոցի, խմբագրութեան եւ ուրիչ հիմնարկների չէնքերում: Երեք օր չարունակ օհասական վիճակ էր, եւ երբ դեպարտացուեց նաեւ չրջկենտրոնին չատ մօտիկ Ցոր գիւղը, օրակարգի մէջ էր Հադրութը: Համատարած իրարանցում էր: Ա-

ժամանակահատուածում Հադրութի շրջանից պատանդ են վերցուել եւ անյայտ կորել են քսանութ մարդ, որից երկուսը կին, մէկը երեխայ:

Ահա թիւնամու մեծածաւալ ռազմական գործողութիւնների (88/92 թթ.) հետեւանքով կատարուած աւերուածութիւնների մասին պատմող թուերը.

20 ԳԻՒՂԻՑ
տեղահանուել է 2466 բնակիչ
ՓԼՈՒԵԼ ՈՒ ԱՒԵՐՈՒԵԼ Է
1535 տուն
20 բժշկական ամբուլատորիա
22 դպրոցական շէնք
10 մշակութային օճախ
4 նախադպրոցական հիմնարկ
10 կապի ճեռնարկութիւն
ասֆալի ֆաս 120 կմ. հեռախօսագծեր, 160 կմ. էլեկտրոհաղորդման գծեր, 27 ոռւտրի օբյեկտ, 5 կոմունալ կենցաղային ծառայութեան օբյեկտներ, 15 արտէզեան ջրհոր: Շարքից դուրս են եկել ասֆալտ ֆաս 109 կմ. հանրապետական եւ տեղական նշանակութեան ճանապարհներ, 81 արտադրական նշանակութեան օբյեկտներ: Ընդհանուր տնտեսական վնասը կազմում է 5202000000 դրամ:

...Այսօր այդ ամէնը մնացել է յետեւում: Այսօր յարաբերական անդորրը է Արցախում, ու կրկին չինարար աշխատանքի է անցել դիզակցին: Բռնագրաւած, այնուհետեւ հայ ազատամարտիկների կողմից ազատագրուած դիւղերը կրկին զգացին իրենց տիրոջ ոտնահետքերը: 1994 թ. մայիսեան զինադադարից յետոյ մարդիկ կամաց-կամաց սկսեցին վերադառնալ՝ սկզբում ճարահատեալները, յետոյ անվախները, յետոյ հայրենասէրները: ԼՂՀ կառավարութիւնը սոցպահպանարարութեանը կից տեղծեց վախտականների եւ վերաբնակիչների բնակեցման վարչութիւն, որի հիմնական խնդիրներից էին տներ կառուցել վերադարձածների համար ու վերանորոգել զոհուած ազատամարտիկների բնակարանները: Տները կառուցւում էին առանց ներքին յարդարման աշխատանքների, նպատակը մէկն էր. միայն թէ մարդիկ տանիք ունենան, մնացածը ժամանակի հարց է: Առաջին դպրոցը կառուցուեց ու բացուեց 1996 թ. Բանաճարոմում, դա ապացոյցն էր այն բանի, որ բռնագրաւուած դիւղերում կեանքն, այնուամենայնիւ, չարունակւում է, դա երկրորդ յաղթանակն է՝ այժմ արդէն սոցիալական ոլորտում:

Այսօր բոլոր, երբեմնի աւերուած ու թալանուած 20 դիւղերում կան կրթօճախներ, մարդիկ ապրում ու արարում են: Եւ դրանում մեծ աւանդ ունեն ինչպէս զինարարական, այնպէս էլ բարեգործական ընկերութիւնները ինչպիսիք են «Ֆրանս-Ղարաբաղ»ը, «ԿՕՄ»ը, Արցախ միութիւնը, «Կարմիր Խաչ»ի միջազգային կոմիտէն, որի ուժերով վերջերս չրջանի բոլոր մարզաշատ դիւղերում վերակառուցուել են բուժկէտերը, ապահովել բժշկական բոլոր անհրաժեշտ սարքաւորումներով, դեղօրայքով:

Սակայն այս դիւղերը ունեն մէկ-երկու ընդհանուր պրոբլեմ: Դա ջրի պակասի, նաեւ մշակոյթի օճախների բացակայութեան հարցն է: Դրանց լուծումը կապուած է ֆինանսական մեծ միջոցների հետ: Գիւղացիները դա հասկանում են, թէկուզ ամէն անգամ չորացող բանջարանոցին նայելիս, կամ թէ երեկոները գիւղամէջ դուրս գալիս, յիշում են այդ մասին, քրթմնջում ու յոյս պահում...

*
**

...Զքնաղ ու անկրկնելի երկիր է Արցախը ու նրա մի մասնիկը՝ դրախտավայր Հադրութը. երկնաքեր, լազուրի մէջ կորած լեռներ, որտեղ միայն արծիւներն են կարողանում բոյն դնել: Քայլում ես, ջրջում, հիանում ու դժուարանում ես պատկերացնել, որ այս կատարեալ գեղեցկութիւնների վրայ երբեւէ յանկացել են բռնանալ:

...Սը՛ս... այս ի՞նչ սրինգի ձայն է... Հա՛, նախիրը արօտի են տանում... փառքդ չա՛տ, Աստուած, փառքդ չատ:

– Հունցո՞ս, տպի:

– Տու լեաւ ինիս, բալաս: Մինակ թա կըռըս չինին, մնացածը, լոխ լեաւ ա ինանկան...

Ա. Վ.

ԼՂՀ - ֆ. Հադրութ

ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԲԱԳՐԱՏ ՎՐԴ. ԳԱԼՍՏԱՆԵԱՆ

Գանատայի էջմիածնական թեմին 20-րդ պատգամաւորական ժողովը Մայիս 31-ին նոր առաջնորդ ընտրած է Արեւմտեան առաջնորդական տեղապահ Բագրատ Վրդ. Գալստեանը: Նախկին առաջնորդը Յովնան Աբբ. Տէրտէրեան վերջերս ընտրուած էր ԱՄՆ Արեւմտեան թեմի առաջնորդ: Գարեգին Բ. Յունիս 3-ին վաւերացուցած է նոր առաջնորդին ընտրութիւնը:

Բագրատ Վրդ. Գալստեան ծնած է 1971-ին Գիւմրի. աւարտած է էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանը, 1995-ին ձեռնադրուած է կուսակրօն քահանայ: Դաստիարակած Վազգէնեան դպրանոցին մէջ ու խմբագրած «Էջմիածին» ամսագիրը: 1998-ին մեկնած է Անգլիա, ուսումը կատարելագործելու: Վերադարձած է 2000-ին ու տեսուչ նշանակուած Վազգէնեան դպրանոցին: 2002-ին պաշտպանած է Հայ Եկեղեցիին մէջ հիւանդներու օծումի խորհուրդը թեմայով թէզ մը ու ստացած վարդապետութեան աստիճան: Նոյն տարին առաջնորդական տեղապահ նշանակուած է Արեւմտեան թեմին:

ԼՈՒՐԵՐ ՓՈԽԷՑԹի ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՅՈՑԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

ՄԱՑԻՍ 28-Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻԻՆ

Ուրբաթ, Մայիս 23– երեկոյեան ժամը 6·30–ին, Փուէյթի Սրբոց Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի Անկախութեան 85–ամեակի տօնակատարութիւնը, նախագահութեամբ՝ Փուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիրներու Թեմին կաթողիկոսական Փոխանորդ Կոմիտաս Աբբ. Պապեանի, ներկայութեամբ՝ Քահանայ Հօր եւ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներու, հովանաւորութեամբ՝ Ազգային Վարչութեան, կազմակերպութեամբ՝ Փուէյթի Երիտասարդական Միութեան եւ մասնակցութեամբ՝ չրջանիս «Հրայր Դժոխք» Պատանեկան Միութեան:

Ձեռնարկին բացումը կատարուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան քայլերգի ունկնդրութեամբ: Ապա, խօսք առնելով Ֆ.Ե.Մ.–ի վարչութեան ատենապետ՝ Դրօ Քէօչկէրեան, անդրադարձաւ Հայաստանի Հանրապետութեան 85–ամեակի խորհուրդին, չեշտը դնելով հայ ժողովուրդի հզօր կամքին ու հաւատքին, որու չնորհիւ յաղթահարելէ եւ կերտել Անկախ Հայրենիք մը:

Պատրաստուած էր կոկիկ ու համեստ դեղարուեստական յայտագիր մը, ՔԵՄ–ի եւ տեղւոյս Պատանեկան Միութեան ընկերներուն կողմէ: Դալար Սարգիսեան արտասանեց Վահան Թէքէեանէն «Ըմբոստութիւն Սրբազան» քերթուածը: Պատանի ընկերներ հանդէս եկան երկու խմբերգներով՝ «Սարդարապատ» եւ «Ազգ Փառապանծ»: Նաեւ ներկայացուցին՝ որպէս խմբակն արտասանութիւն, Պօղոս Սեւակի «Քիչ ենք Բայց Հայ ենք» քերթուածը: Ապա ցուցադրուեցաւ Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան նուիրուած վաւերադրական տեսերիզ մը, որ ուշադրաւ էր իր պատմական իրազարձութիւններով: Այնուհետեւ միութենական ընկերներէն՝ Ռաֆիկ Պէկէճեանը, Համլէց Ներկոնեանը՝ նուագելով Պէթհովընի եւ Արամ Խաչատրեանի՝ ծանօթ գործերէն:

Օրուան բանախօսն էր չրջանիս ընկերներէն Պետիկ Պիտանեան, որ ամփոփ դիծերու մէջ ներկայացուց Հայաստանի Հանրապետութեան պատմական արժէքը, ապա անդրադարձաւ Հայաստանի այժմու կացութեան եւ առ հասարակ այն դժուարութիւններուն, որոնք այսօր ալ կը սպառնան մեր հայրենիքի կայունութեան եւ անկախութեան. մեր նպատակներուն հասնելու համար, չեչտը դրաւ ժամանակի ոգիին հետ քայլ պահելու անհրաժեշտութեան եւ արդիական ամէն տեսակի միջոցներու օգտագործման վրայ, միշտ իմ ունենալով մեր ժողովուրդի պատմական անցեալն ու ապագայի հեռանկարները:

Ձեռնարկը իր աւարտին հասաւ Կոմիտաս Աբբ. Պապեանի քաջալերական խօսքերով՝ ուղղուած Փուէյթի Երիտասարդական եւ Պատանեկան Միութեանց անդամ–անդամուհիներուն, որոնք կոչուած են ըլլալու, նոր չահակիրները Մայիս 28–ի անկախութեան դաղափարաբանութեան:

«Պահպանիչ» աղօթքով հանդիսութիւնը վերջ գտաւ:

Նոյն առիթով պատրաստուած էին նաեւ Հայաստանի Անկախութեան 85–ամեակը խորհրդանշող թիւ–շրջեր, սեղանի Եռագոյն դրօչակներ, գծագրութիւններ եւ ձեռային աշխատանքներ, որոնք եկեղեցւոյ բակին մէջ հանդիսականներու տրամադրութեան տակն էին դրուած:

Նաեւ յատկանշելի է, որ նոյն օրը առաւօտեան պատարագի ընթացքին տեղի ունեցաւ «Գոհանաբանական Մաղթանք Վասն Հանրապետութեան Ազգիս Հայոց» եւ Եռագոյն դրօչակի օրհնութիւն. իսկ այդ առիթով Թեմիս Կաթողիկոսական Փոխանորդը օրուան խորհուրդին պատշաճ, ոգեչունչ քարոզ մը խօսեցաւ:

ԴԻԻԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
2003, Մայիս 28

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱՊԱՂ

ՆՈՐԱՅՈՒԱԾ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐ

Ասում են՝ քարոզարչաւի ազդեցութեան տակ որոշ կուսակցութիւններ վերափոխել են իրենց կարգախօսները. «Հզօր հայրենիք»ի նոր կարգախօսն է՝ «Իշխանութիւնները տարբեր են, ճանապարհն է մէկ՝ երեւան – Լոս-Անճելըս», ՀՅԴ նոր կարգախօսն է՝ «Փոխենք մեր միտքն ու բազուկը»:

*
**

ԳՈՒԲԵՐՆԻԱ

Ըստ տեղական դիտորդների, Քոչարեանը Հայաստանը էն վիճակի է հասցրել, որ Հայաստանով այլեւս Ռուսաստանի նախագահը չի զրաղւում, նրա կինն է զրաղւում:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐ

Ըստ ծրագրաւորողների, հանրապետականների բաժանած համակարգիչները Մկնիկով են, իսկ ոամկավարներինը՝ ՌԱԿ-ով:

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

23

– Պ...տի խուզարկենք իր իրերը:

– Այս տիկինը իր բոլոր իրերը էմիրնէի կայարանը թողուց, ոչ միայն կրնաք խուզարկել, այլեւ բռնագրաւել, – կ'ըսէ Անգլիացին նոյնքան հանդարտ:

– Պէ՛յ, կ'ըսէ սպան, – այս կինը պէտք է, որ ինծի յայտնէ կայարանը: Մեզ հրամայուած է մեր կասկածելի նկատածները վար առնել: Պատերազմի ժամանակ է: Ուրեմն, տիկին, բարեհաճեցէք պատասխանել: Ձեր ճամբան կը չարունակէք հետեւեալ գնացքով:

– Շատ լաւ, – կ'ըսէ Անգլիացին միշտ իր հանդարտ ձայնով: Ցաջորդ կայարանը ե՛ս ալ այս տիկնոջ հետ վար պիտի իջնամ:

– Իրեն պիտի ընկերանա՞ք, – կ'ըսէ սպան զարմացած:

– Այո՛, այո՛, այս դէպքը գիս չատ կը հետաքրքրէ, – կը պատասխանէ Անգլիացին ժպտելով. – Վտանգաւոր կինները գիս միշտ չատ հետաքրքրած են: Մանաւանդ վտանգաւոր մանուկները, – կ'ըսէ Անգլիացին՝ քնացող տղան ցոյց տալով, ըլլեթ խնդալով: Ահա՛ անցագիրս, եթէ կ'ուզէք խմանալ թէ ո՛վ պիտի ընկերանայ այս տիկնոջ:

Սպան ակնարկ մը կը նետէ անցագրին վրան, կը դունատի, բայց կը պահէ իր պաղարիւնը: Կը բարեւէ ու մեկնած ժամանակ կը կրկնէ իր...

– Ցաջորդ կայարանը, տիկի՛ն:

Սպային հեռանալէն վերջ, Անգլիացին գիս հանգստացուց:

– Մի վախնաք, յաջորդ կայարանը ոչ ոք պիտի մօտենայ ձեզ վար առնելու եւ ոչ ալ պիտի մօտենայ ձեզ վար առնելու համարձակի ստիպել ձեզ մեր ներկայութեան: Այս բաժանմունքին մէջ բոլորս ալ օտարական ենք:

Ո՛չ յաջորդ կայարանը, ո՛չ ալ միւս երկուքին ինծի մօտեցող չեղաւ վար իջեցնելու համար, եւ ես թմրութենէս ելայ պուլկարերէն բառերու աղմուկով.

– Զո՛ւր, զո՛ւր, պա՛դ չուր: Պօզա՛ պօզա՛, սքանչելի՛ պօզա:

Անցեր էինք սահմանը: Հեռացեր էինք հրկիզուած ճամբաներէն խանձուած, բայց ազա՛տ:

Մօտեցայ Անգլիացիին, երկու ձեռքերովս բռնեցի իր ձեռքերը ու անխօս, բայց անսահման երախտագիտութեամբ նայեցայ իր արտայայտիչ աչքերուն: Ան իր այցետոմսը տուաւ ինծի եւ ըսաւ, որ կըրնամ դրել իրեն, եթէ իր ազակցութեան պէտք ունենամ:

Քսան տարիէն աւելի անցած է այն օրէն, մոռցած եմ իր անունը, իր արտաքինը, բայց կը յիշեմ իր չիտակ եւ քիչ մը խիստ նայուածքը: Կը յիշեմ եւ պիտի յիշեմ միշտ, որ զաւակս եւ ես մեր կեանքն իրեն կը պարտինք:

Որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլայի, եթէ այս տողերը օր մը իյնային իր ձեռքը եւ ան իմանար, որ կեանքիս բոլոր օրերուն մէջ, տխուր կամ ուրախ, այդ մեր հանդիպումը, դէպի կեանքը հաւատք ներչնչող դէպքերէն մին եղած է ինծ համար...

Կայարանը ամուռնոյս ընկերներէն մին եկած է գիս դիմաւորելու: Ջորս տարի է չէ՛ տեսած գիս, քովէս կ'անցնի ու կը չարունակէ գիս փնտռել:

Ես անճանաչելի եղած էի...

24

ՍԱՄՍՈՒՏԸ. –

Առջին անգամն է, որ կը տեսնէի Ասրարատը: Իր վեհափառ կեցուածքին համայքը այնքան աւելի մեծ եղաւ, որքան աւելի փչրուած էի ես...

Ասրարա՜տ... Ինչպէ՞ս նկարագրեմ քեզ, ինչպէ՞ս տամ անպատմելի զեղեցկութեանդ պատկերը, որ տեսնողներ չըսեն թէ նեմացուցի, իսկ անոնք, որ դեռ քեզ տեսնելու բախտը չեն ունեցած, իրենց աչքերուն առջեւ կանգնած տեսնեն քեզ, ճի՛շդ, ինչպէս որ կաս:

Ինչպէս որ կաս: Միթէ կարելի՞ է այդ:

Ըսեմ, որ հսկայ հատակովդ հրաչքի մը նման կանգնած ես Արարատեան դաշտին վրայ, փչերդ ծաղկի ծով, լանջերդ վըտակ ու կարկաչ, անդունդ, վիհ ու հեղեղ, իսկ ձիւնապատ գլուխդ՝ յարափոխ, անիրական ղոյներու յաւիտենական չարժապատկեր, որ դեռ ոչ մէկ նըկարիչ չկարողացաւ անչարժացնել պատառի վրայ:

Դուն մի՛չտ նոյնը, բայց երբե՛ք քեզ նման: Դուն անկարելին կարելիացած...

Կ'ըսեն՝ Ալեւոր Մասիս... Դո՞ւն ալեւոր: Ցաւիտենական երիտասարդութիւնն ես դուն, յաւիտենական զեղեցկութիւնն ես դուն եւ խմաստութիւնը: Մերթ նաղելի յաւերժահարսի մը նման, խնայելով քեզ նայողներուն, աղամանդակուռ զըլուխդ կը ծածկես նուրբ ճերմակ քողերով, մերթ զեղեցիկ, բայց սգաւոր հարսիվի մը նման, սեւ ամպերով պատած՝ կը նայիս դէպի սահմանին այն կողմը, ուր ժողովուրդդ, որուն ծնունդը եւ վառքը տեսար, արմատախիլ եղած վիթխարի ծառի մը նման կը հեւայ... Մեր խմաստունն ես խոհուն, որ գլուխը երկընքին մէջ խրած՝ աչխարհի «ինչու»ներուն պատասխանը կը փնտռէ:

Ըսե՞մ, որ դուն բնական յուչարձանն ես, դուն անփոխարինելի կոթողն ես քու ժողովուրդիդ անցեալին ու գալիքին: Եթէ հայը կարողացաւ մնալ, հազա՛ր անգամ մեռնելով, նորէն ապրիլ, քեզմէ բխող կամքի, տոկունութեան եւ ապագայի հանդէպ հաւատքի չնորհիւ էր:

(Շար. 99)

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLEGE ARMENIEN SAMUEL MOORAT

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
L'ASSOCIATION DES PARENTS D'ELEVES
vous invitent

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը հրաւիրեն

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԳԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
à la FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

Dimanche 15 Juin
à partir de 12 heures
26, rue Troyon, 92310 SEVRES

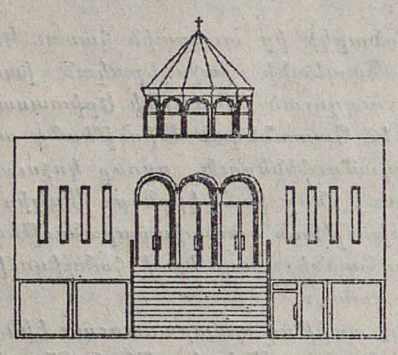
Animation arménienne avec Caroline et son Orchestre
Chants et danses par les enfants de l'Ecole

Khorovadz — Buffet — Buvette
Jeux — Tombola

Réservations de tables, Karine : 01 47 20 59 91

— Grand parking —

Tout est prévu en cas de pluie

A L'OCCASION
DES 10 ANS DE MINISTERE
DU PASTEUR GILBERT LEONIAN
A ISSY-LES-MOULINEAUX

M. André SANTINI
Député-Maire — Ancien Ministre
et
le Pasteur Gilbert et Mme Léa LEONIAN
sont heureux de vous accueillir à

«LA NUIT DES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

animée par le comédien
JACKY NERCESSIAN
avec la participation de nombreux artistes : **Vardan Mamikonian, Haïk Davtian et Arthur Aharonian, Yerso, la Chorale Sipan-Komitas, New Gospel Family, la Chorale des enfants Tebrotzassère, le Groupe Kariag, un groupe folklorique corse, etc...**

VENDREDI 13 JUIN à 20 heures 45

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

AU PROFIT DES ECOLES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX, D'ALFORTVILLE, LE RAINCY

Prix des places : **Adultes** : 20 Euros / **Enfants de - de 12 ans :** 10 Euros

SPORT — FOI — ARMENITE

14 ET 15 JUIN

STADE ALAIN MIMOUN — Issy-les-Moulineaux

TOURNOI
''Sport - Foi - Arménité 2003''

FOOTBALL VOLLEY-BALL TENNIS DE TABLE

sous le parrainage de
MARIE-GAYANEE MIKAELIAN,
internationale de tennis, n° 35 au classement mondial WTA.

Au programme :
- animation musicale,stands de présentation des associations de jeunesse, expo-bible, restauration sur place (boissons, barbecue...).
- samedi et dimanche:compétitions de football, volley-ball, tennis de table.
- samedi à 20h : repas-concert du groupe Kariag, avec la chanteuse Houry Apartian, en plein-air au Stade Alain Mimoun.
- dimanche à 14h : finales, remises des prix et grand tirage : 2 billets d'avion Paris-Erevan AR offerts par Austrian Air Lines-Litour.

Renseignements et inscriptions :
Tél. : 01. 46. 44. 20. 10 / e-mail : sfa@ucja.org

SPORT — FOI — ARMENITE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55985

CONCERT

au profit de l'Ecole Sainte-Croix du Samedi

le samedi 14 juin à 20 h 30
dans la Cathédrale Sainte-Croix de Paris
des Arméniens Catholiques

Chieko HAYASHI (mezzosoprano)
Massanori KOBIKI (piano)

Au programme:
Antonio Vivaldi—Koharik Gazarossian
Gerhard Braun—Maarten Altena
W. Amadeus Mozart—Mareo Ishiketa
Henri Purcell—Robert Zuidam

Entrée : 13, rue du Perche (angle rue Charlot) Paris 3e

Participation aux frais : 10 Euros

(Billets en vente à la paroisse).
Réservations : Tél. : **01 44 59 23 50.**

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Le Notre Père dans la Tradition Judéo-Chrétienne

présentée par
Serge SARKISSIAN
Théologien
Jeudi 12 Juin à 19 heures
dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ԳՐԻԳՈՐԻ ԵՄԱՍԼՈՎԸ

Հայաստանէն Արտեմ Եաթալեան կը փնտռէ ճարտարապետ Գրիգորի Եաթալովի հարազատները, կամ անոր մասին տեղեկութիւն ունեցողներ։ Գ. Եաթալով ծնած է 1880-ին, Կողբ գիւղին կամ Թիֆլիսի մէջ, մահացած 1953-ին։ Ցաջողութեամբ աւարտած է Պէյլինի ճարտարապետական համալսարանը, յետոյ հաստատ Փարիզ, աշխատած ծանօթ չինարարներու մօտ, վերադարձած է Թիֆլիս։ 1910-ին ցարին հրահանգով մասնակցած է հին Թիֆլիսի բարեկարգումի աշխատանքներուն։ Նոյն բնոյթի աշխատանք տարած է Հայաստանի մէջ ալ։ 1916-ին դասախօսած է Ս. Պետերբուրգի ճարտարապետութեան համալսարանին մէջ։

Կը կարծուի որ երկու աղջիկ զաւակ ունեցած է Փարիզ· անոնցմէ մէկը յետագային հաստատուած է Ամերիկա։

Գ. Եաթալով զաւակն է Թիֆլիսի ծանօթ գործարանատէրներէն Զաքար Եաթալեանի։

Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդել Արտեմ Եաթալեանի, www.rambler.ru հասցէին։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de
René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

Gala MCA 2003

Musique
Danses folkloriques, traditionnelles et académiques arméniennes
le Samedi 14 juin à 20h45
Salle des Fêtes
Rue Voltaire — 94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«SEVAN»** de Vienne
Վիէննի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղ

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre «ARARAT»
Dimanche 15 juin à partir de 12 heures
Au Parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'école arménienne
Buffet — Buvette —
Ambiance arménienne —
Tombola
— Salle couverte en cas de puie —

***

La Section **«Helen Puzant»** d'Alfortville organise

Soirées cinéma «3 jours - 3 films»

— **mercredi 18 juin à 20h30**
«ARAM»
— **jeudi 19 juin à 20h30**
«LA SYMPHONIE DU SILENCE»
— **vendredi 20 juin à 20h30**
«ARARAT»

aux Cinémas du Palais
40, allée Parmentier
Centre Commercial du Palais
(près Université)
94000 CRETEIL
Renseignements : Tél. : 01 43 76 55 89

***

Soirée «KHORODAZ»

La Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous attend nombreux autour de son «KHORODAZ»
le Samedi 14 juin à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17, rue Charles Péguy
93190 LIVRY-GARGAN
Réservations auprès de Madeleine au :
01 43 83 87 68
ou Nilva au :
01 42 36 33 73
(heures de bureau).

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 12
JEUDI
12 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·706 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·706

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ԵՐԿԱՕՍՈՒԹԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՓՈՐՁ

«Մարմարա» (Յունիս 11) արձագանգելով «Վաթան» թերթին, գրած է թէ թուրք պաշտօնատար մը ԱՄՆ–ու հայկական կազմակերպութիւններու ղեկավարներուն հետ հանդիպումի վախճաք յայտած է, բայց Հայերու ժխտական կեցուածքին դէմ յանդիման մնացած։ Իրեն լսուած է որ վախճաքը կ'ընդունուի չորս պայմանով։ Այդ պայմաններն են. ցեղասպանութեան ճանաչումը, Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու հաստատումը, Թուրքիոյ հայ վիրաւորմանութեան վիճակին բարելաւումը եւ Ղարաբաղի մէջ հաշտութեան ապահովումը։ ԱՄՆ–ու Հայ Դատի յանձնախումբը Յունիս 6 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը անդադար հնչեցուցած է թրքական այս նախաձեռնութեան դէմ, պնդելով որ յետին նպատակներ կը քօղարկէ ան։ Յանձնախումբի նախագահ Քէնէթ Յաչիկեան գրած է թէ Թուրքիա նման քայլերով կրնայ այն ապաւորութիւնը ստեղծել թէ արդէն Թուրքիոյ եւ Հայերու միջեւ ուղղակի երկխօսութիւն հաստատուած է, տակաւ նպատակ ունենալով ձգձգել ցեղասպանութեան Գոնկրէսէն ճանաչումի տոլովոյթը։

ԱՄՆ–ու Հայ Դատի պատասխանատուները արդարօրէն կը մտանանչեն վերջին շրջ մը զարգացումներ որոնց հետ ուշադրութիւն ունին թրքական նոր ջանքերը. Մայիս 21–ին Ներկայացուցիչներու ժողովին Արդարութեան յանձնաժողովը կ'ընդունէր ցեղասպանութեան բանաձեւ մը, Եւրոպական Խորհրդարանը քուէարկեց Օսլանեանի տեփագիրը ուր հայկական նիւթերու անդրադարձ կար, Ապրիլին Հայ Դատի կազմակերպած ցեղասպանութիւններու նիւթով ժողովին Գոնկրէսի 50 անդամներ ներկայ գտնուեցան, եւ այլն։ Կայ, բնականաբար, Իրաքի պատերազմին ԱՄՆ–ու վարած քաղաքականութեան ամբողջովին համաձայն չգտնուելու Թուրքիոյ կեցուածքն ալ որ Անգարայի համար մտահոգութեան պատճառ է, քանի որ կը մտածէ Ուաշինկթընի կողմէ փոխադարձու – թեան քայլերու մասին։

ԱՄՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԾԵՐԱԿՈՑԻՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒԱԾ

ԱՄՆ–ու 18 ծերակուտականներ նչելու համար Լրենց երկրին Ցեղասպանութեան պայմանագրին միանալուն 15–ամեակը, ծերակոյտին յղած են Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը։ Հանրապետական ծերակուտական Ճ. Ինհոֆ որ դեմոկրատ Ճ. Տոտդինի հետ կը գլխաւորէ գործարքը, ըսած է թէ նոյն բանաձեւը նոր չունչ կը բերէ ապաւայ ցեղասպանութիւններու կանխարգիլման ԱՄՆ–ու առաքելութեան։ «Ողջակէզը, Հայերու ցեղասպանութիւնը, դամպոճան եւ ռուանտական ողբերգութիւնները լրջագոյն պատճառներ են որոնք կը պարտադրեն պզօն ըլլալ» եզրակացուցած է ան։

ԱՄՆ–ու Հայ Դատի յանձնախումբի գործադիր տնօրէնը Արամ Համբարեան ողջունած է քայլը, հրաւիրելով Ամերիկացիները որ կոչ ուղղեն Լրենց ծերակուտականներուն, զօրակցելու բանաձեւին ընդունման։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 10

ՓԱՐԻԶ՝ ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

ՌԱՖԱՐԻՆԻ ԶԱՒՈՂ ԽՕՍՔԵՐԷՆ ԵՏՔ՝

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԷ

Երեքշաբթի, Յունիս 10, խճողուած օր մըն էր գոր, ապրեցաւ Ֆրանսա հարաւէն հիւսիս, արեւելքէն արեւմուտք։ Ցոյցեր, գործադուլ, Ազգային ժողովի նիստ, բանակցութիւն, դիջում կրթական դետնի վրայ եւ ծանր միջադէպեր Փարիզ, ցոյցին աւարտին։

Ցոյցերը տարածուած էին քաղաքէ քաղաք եւ թիւերն ալ հսկայ տարբերութիւններ ունէին, ինչ կը վերաբերէր մասնակցողներու քանակին։ Ոստիկանութեան համար 14 հազար ցուցարար կար Մարսէյլ եւ 200 հազար կազմակերպիչներուն համար, որոնք յաջողած էին ամբողջ քաղաքը շրջափակման ենթարկել, մինչ օրերէ ի վեր կուտակուած աղբերը սկսած էին լուրջ մտահոգութիւններ պատճառել։

Ընդհանուր ձեւով ոստիկանութեան համար 440 հազար ցուցարար կար եւ 1·5 միլիոն կազմակերպիչներուն համար։

Փարիզի մէջ ալ ցոյց եւ գործադուլ մեծ դժուարութիւններ ստեղծած էին ժողովուրդին համար։ Նոյն օրը, Ազգային ժողովին առջեւ, Ռաֆարէն կը պաշտպանէր հանդստեան թոշակներու կառավարութեան օրինագիծը, մինչ աջը Մարսէյէզ կ'երգէր, ձախը՝ էնթէրնասիոնալ եւ չուարած նախագահը՝ Ժան – Լուի Տըպրէ նիստը կ'ընդհատէր տափակ խօսքով մը՝ երգի դասարան չէ։ Նիստը վերջնապէս պիտի ընդհատուէր ուշ դիշերին, երբ ընկերվարականները, կէս դիչերուան մօտ կը տեղեկանային որ Ռաֆարէն, Անիէռի Իւ–էմ–փէ–ի (Նահապետական մեծամասնութիւն) հան – րաժողովին յայտարարած էր՝ «կը թուի որ ընկերվարականները իրենց կուսակցութիւնը կը նախընտրեն իրենց հայրենիքէն» Ֆրանսերէն իմջ փաքթի եւ փաքթիի ժամն բառախաղ մը կայ)։ Անիէռի միխինկին մթնոլորտը տաք էր, առջին խօսք առնողը եղած էր Փաթրիք Տէվէճեան որ, յաջողած էր ջերմացնել շրջապատը գովքը հիւսելով Նիքոլա Սարքոզիի, որ քանի մը ժամ առաջ կարդ մը դիջումներ ըրած էր կրթական դետնի վրայ։ Բայց, Ռաֆարէնի խօսքերը վրդովեցուցած էին ընկերվարականները, որոնք կը պահանջէին որ կառավարութիւնը ներողութիւն խնդրէ, քանի նախատականն կը գտնէին եղած որակումները։ Կառավարութիւնը կը մերժէր ժան – Մարք Էրոյի (ընկերվարական բանբեր) պահանջը եւ ժան – Լուի Տըպրէ, որ ամբողջ օրը լուրջ դժուարութիւններու բախած էր, վերջ կու տար նիստին, մինչեւ յաջորդ կէսօրէ ետք։

Անիէռի հանրաժողովին ջերմ մթնոլորտը յանկարծ կը պաղէր, երբ ելեկտրական հոսանքը կը խզուէր եւ բոլորը մութին մէջ կը մնային։ Կը հաստատուէր որ պործադուլի չարժումի մը հետեւանք էր…։

Նոյն օրը, ընդունելով կրթական ճիւղին պատկանող սենատքաները, չորս նախարարներ Լ. Ֆէրի, Ն. Սարքոզի, Փ. Տէվէճեան եւ Կ. Տարքոս կարգ մը փիջումներ ներկայացուցած էին մըթնոլորտը մեղմացնելու եւ պաքա – նոլորտը մեղմացնելու եւ պաքա – լօրէան փրկելու համար։ Այսպէս, ապակեզրոնացումը պիտի չվերաբերի հողեբանական խորհրդականներուն, ընկերային օժանդակներուն եւ դպրոցներու բժիչկներուն։ Յաւելեալ 80 միլիոն եւրօ պիտի տրամադրուի նոր պաշտօններ ըստեղծելու համար, նկատի առնելով նաեւ որ 54 հազար նոր աշակերտներ պիտի աւելնան վերամուտին։ Սենատքաները կ'ընդունին որ յառաջդիմութիւն կայ, բայց, եղած դիջումները անբաւարար կը նկատեն։ Ամէն պարագայի մէջ, հակառակ անոր որ ցոյցի եւ գործադուլի նոր հրահանգ կայ Հինգշաբթի, Յունիս 12–ի համար, կը թուի որ պաքալօրէայի քննութիւնը վտանգուած չէ։

*
**

Փարիզի ցոյցը որ տեղի կ'ունենար Պասթիյէն Գոնդորա, վերջ գտած էր ժամը 20ի մօտ, երբ խռովարար տարրեր, որոնք ըստ սենատքաներու կապ չունէին ցոյցին հետ, յարձակումներ կը գործէին ապահովութեան ուժերու վրայ, որոնք կը պատասխանէին արտասուաբեր ձեռնառումբերով։ Աւելի քան 100 հոգի կը խուժէին դէպի Օփէրայի հրապարակը, կը խուժէին չէնքէն ներս խանգարելով եւ վերջ տալով Մոպարթի Գողի Ցան Թուէթէի ներկայացման եւ հանդիսականներն ալ կը ստիպուէին խոյս տալ քովէն տի դուռներէ։ 60 անձեր կը հարցափնդուէին։

*
**

Գործադուլի եւ ցոյցերու չարժումները չունին Մայիս 13 եւ Յունիս 3–ի տարողութիւնը, բայց եւ այնպէս կը չարունակուին եւ խափանարարական արարքներ արդելք կ'ըլլան որ աշխատանքը չարունակուի, անոնք որոնք կ'ուզեն աշխատիլ։

Կառավարութիւնը յոյսը կը դնէ արդէն բանթողներու չարժումին չնչահեղձութեան վրայ, բայց, մինչ այդ ժողովուրդն է որ կը տուժէ ամէն դետնի վրայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ, երկու թռաններով յարձակում գործեց Գապ, Յունիս 10–ին, սկիզբէն իսկ վիժեցնելով խաղաղութեան գործընթացը։ Նպատակն էր սպաննել Համասի մէկ դեկավարը, որ յաջողած էր սակայն կառքէն վար ցատքել եւ միայն թեթեւցէն վիրաւորուիլ, մինչ զաւակը ծանրօրէն կը վիրաւորուէր թիկնապահը կը սպաննուէր եւ քանի հոգի ալ կը վիրաւորուէին։ Այս յարձակումէն զատ, ուրիչ յարձակում մըն ալ կը գործուէր, հրթիռներու արձակումով եւ նոր զոհեր պատճառելով։ Հիւանդանոցի իր անկողինին մէջ, Համասի դեկավարը՝ Աւ – Ռանթիսի յայտարարած է հեռատեսիլի Աւ – Ժեզիրա կայանին. – «Կ'երդնում Աստուծոյ առջեւ, որ մէկ հրեայ պիտի չձգենք Պաղեստինի մէջ։ Պիտի պայքարինք մեր ունեցած բոլոր միջոցներով։ Շարոն, դո՛ւն եւ բոլոր սիոնիստները, ապահով կ'ըլլաք միայն այն ատեն, երբ կը հեռանաք այս հողէն»։ Պուչ չատ խռովեր է իսրայէլեան այս յարձակումէն։

ԱՄՆ–ՈՒ Պաշտպանութեան Բ. փոխ – նախարար Ա. Հոհ «Ուաշինկթըն փոսթ»ի մէջ մանրամասնած է ամերիկեան պինտարական խորհրդակներու նոր մարտավարութիւնը։ Հիմնական դիծը այն է որ Ուաշինկթըն Թուրքիոյ, Հարաւային Կորէայի, Գերմանիոյ, կամ Սաուտի Արաբիոյ նման աւանդական իր խարիսխներուն տեղ Եւրոպայի հարաւը, Միջին

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՀԱԶԱՆՔ՝ ՀԱՑՈՒԾՈՒՄԻ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋԻՆ ԴԷՄ

«Հիւրրիյէթ» (Յունիս 11) Ա· էջի ուշադրաւ խորագիրով – «Սփիւռքի ապահովագրական խաղը» – կ'անդրադառնայ ԱՄՆ–ու մէջ շրջանէ մը ի վեր տարուած աշխատանքներուն որոնց նպատակն է ցեղասպանութեան զոհ Հայերու կեանքի ապահովագրութեան պայմանագիրները այժմէականացնել ու տիրանալ այդ դումարներուն։ Ինչպէս քանիցս առիթ եղած է անդրադառնալու, Գալիֆորնիայէն փաստաբան Վարդգէս Եղիայեան նախաձեռնած է այս գործին ու կ'աշխատի գործակիցներու խմբակով մը։

Հիւրրիյէթ տեղ տուած է Թուրքեամերիկեան միութիւններու համագումարին նախագահ է. Քըլըչի զգուշացումներուն որոնք ուղղուած են թուրք պատասխանատուներու. անոնք կը հրաւիրուին զգոյշ ըլլալու Սփիւռքի ծրագրած «հատուցումի սարսափելի խաղ»ին դէմ։ Ան ըսած է թէ Օսմանեան շրջանին Հայերու կեանքի ապահովագրութիւններուն փոխարժէքը որ 10 միլիոն տոլարի չափ էր, այսօր միլիառաւոր տոլարներու կը հասնի։ Այդ ապահովագրութիւնները եղած են ամերիկեան եւ Ֆրանսական ընկերութիւններու մօտ, եւ եթէ Հայերը այդ ընկերութիւններէն պահանջեն այդ դումարները, անոնք ալ իրենց կարգին պիտի կրնան Թուրքիայէն ահռելի գումարներու հասնող «ցեղասպանութեան հատուցում» պահանջել։ Քըլըչ որպէս ելքի ճամբայ, առաջարկած է որ Թուրքիա մեծ կարողութեան տէր հրէական լոպիին հետ ճափոնականին հետ ալ չփման մէջ մտնէ, քանի որ «ճափոնացիները թուրքերը չատ կը սիրեն եւ ժխտական դիրք չեն բռներ»։

Օրաթերթին դլխաւոր խմբագիրը Օքթայ Էքշի նոյն թիւին խմբագրականն ալ այս հարցին նուիրած է· անդրադառնալով Քըլըչի ազգարարութեան, կը գրէ թէ Անգարայի պատասխանատուները սովորութիւն չունին կառքը տապալելէ առաջ գային վարելու կերպին մասին մըտածելու եւ փոխանակ նախագուշութեան դիմելու, տապալելէ ետք ճար կը փնտռեն։ Այդ պատճառով ալ յոյս չունի որ Քըլըչի ձայնը լսող կը գտնուի։

Թուրք խմբագիրը յետոյ ամփոփ ձեւով կու տայ Վ· Եղիայեանի գործունէութեան հիմնական դիծերը։ Կ'եզրակացնէ թէ ան բաւական կարեւոր դրաւարկներու տէր է· կու տայ թիւեր ալ· ապահովագրական խնդրոյ առարկայ փաստաթուղթերուն արժէքը այսօր 2 միլիառ տոլարէն մինչեւ 50 միլիառ կը դնահատուի։ Ասպա կը մէջբերէ Թուրքիոյ նախկին Արտաքին գործերու նախարար Ի· Թիւրքմէնի 2001–ի արտայայտութիւնը թէ «Ապահովագրական այդ պայմանագիրներուն կիրարկումը Թուրքիոյ վրայ անդրադարձ չունենար»։ Օ· Էքշի յայտնապէս չի բաժներ այդ վստահութիւնը, դրելով. «Պիտի տեսնենք, Քըլըչ իրաւացի է թէ Թիւրքմէն»։

ԲԱՆԱՍԷՐԸ, ՊԵՏԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞նչ կարելի է մտածել կէս սիւնակնոց գրութեան մը առաջին պարբերութեան մէջ տեսնելով «աչխարհասփիւռ հայ ժողովուրդ», «համախմբել», «մայրենի լեզու» եւ «բանասէր» եզրերը: Բնականաբար, այն թէ լուրջ մէկը հետաքրքրութիւնն ու մտահոգութիւնը ունեցած է մեր հիմնական խնդիրներէն մէկ – երկուքին, խորհրդածած ու արտայայտած անոնց մասին, քանի որ թերթի մը հասեր է արձագանգը: Ճիշդ է որ գրութեան խորագիրը – «Աչխարհ–ը գրենք առանց հ–ի՞» – կանխակալ լաւատեսութեան, լուրջ ակնկալութիւններու դէմ զգուշութեան հետ մը կը մատնէ. բայց հայատառնգի խմբագիրները յաճախ ունին ամէնէն լուրջ բաներն իսկ երգիծական պատեհանով մը ներկայացնելու սովորութիւնը: Ցետոյ, յատկապէս լեզուականներն դաշտին մէջ, այնքա՛ն յաճախ չփոթած կ'ըլլան լուրջն ու անլուրջը որ լաւատեսութեան չարաչահում պէտք չէ նկատել նման խորագիրէ մը չպայմանաւորուելու տրամադրութիւնը:

Ու խորագիրէն գրութեան ընթերցումին անցնողը կը տեսնէ թէ նչուած բանասէրը կը կոչուի Ամէն Ղազինեան (Հ. Ամէն Ղազինեանէն միայն երկու տառով տարբեր նման անունի քով, ո՞վ կ'անսայ խորագրին զգուշացումին). դասախօսութիւն մը տուած է, հայութիւնը համախմբելու գործը վստահելով մայրենի լեզուին: Եւ, յայտնապէս, դարերու վաղեմութեան տէր ծանրակչիռ այդ հարցին լուծումին համար մայրենի լեզու կոչուած չարչարեալը զօրացնելու նպատակով, վճռած է անոր յենակ մըն ալ ընծայել, չորրորդ ուղղագրութեամբ մը...:

Նչուած դասախօսութեան արձագանգած է Ամենուհի Բազմանեան, «Առաւօտ» օրաթերթին Մայիս 21–ի թիւին մէջ: Ըստ անոր տեղեկատուութեան բանասէրը – դասախօսը մայրենի լեզուէն համախմբիչ կոմիտէ սարքելու որոշումին յանգած է, դիւտ մը ընելէ ետք. ան տեսած է թէ հայութեան տարբեր հատուածներուն յարաբերութիւնները դժուարացած կ'ըլլան, որովհետեւ կայ «երկու գրական հայերէն»: Նման յայտնաբերումէ ետք, ի՞նչ կայ աւելի դիւրին, քան՝ չարիքին թեւը արմատէն կտրել, որպէսզի հարցը դիւրութեամբ կարգաւորուի: Այսինքն, յամի Տեառն 2003–ին, ընդհանուր քարիքին սերտն, գրական երկու հայերէնները մէկը մահուան դատապարտել, քանի որ «կենսական անհրաժեշտութիւն է ունենալ մէկ ընդհանուր գրական լեզու», ինչպէս պատգամեր է բանասէր Ամէն Ղազինեան: Ի՞նչպէս որոշել մահու եւ կենաց այս խնդիրը, եթէ ոչ «պետական նուիրութիւն» յանկերդին վրկարար ազակցութեամբ: Քանի որ «ունենք ինքնուրոյն պետութիւն եւ պետական լեզու», ինքնըստինքեան պէտք է դրուի եղեր "արեւելահայերէնի գերակայութեան հարցը"...

Ո՞ր մէկուն ախտասալ· պետականութեան ամէն աղտի ու ախտի որպէս արդիւնք գործածութեան ամօթի՞ն, «բանասէր» տիտղոսով պարակուած տգիտութեան ու մնծամտութեան ովկէանի՞ն, թէ այն պատուարին որ «արեւելահայերէնի գերակայութեան» առաջարկով կը դրուի հայերէնին միւս ճիւղին դէմ գործող դաւերը, հարուածները պախարակելու արարքին առջեւ: Երբ Հայաստանէն բանասէր մը «մէկ ընդհանուր գրական լեզու» կը հռչակէ, արեւմտահայերէնը ղրկելով Գրողին ծոցը, ա՛լ ո՞վ կրնայ դատապարտել Թուրքը որ կը սահմանափակէ անոր ուսուցումը, կամ անդլերէնը, գերմաներէնը ու բոլոր միւսները որոնք անհատապէս մրցակցութեամբ մեր նոր սերունդներուն լեզուէն կը խլեն զայն: Արեւմտահայերէնի հարցերով զբաղողներ, – ծնողք, ուսուցիչ, դասախօս, խմբագիր, եւ այլ – մինչեւ այսօր պայքարի զանազան հասցէներ ունեցած են եւ ունին. տակայն, վստահաբար, ոչ ոք կրնար մտածել որ հայաստանցի բանասէրի մը չնորհիւ, պայքարի հասցէները կ'աւելնար անոր երկուորեակը՝ արեւելահայերէնը, որուն կռնակին կ'անցուի, ամէնն հարկաւոր պարագային, պետականութեան պատմուճանը:

Եւ տակաւին, Ա. Բազմանեան կը գրէ թէ դիւտարար բանասէրը չի մտածեր եղեր «դայզն անգամ ևսեմացնել» արեւմտահայերէնին արժէքը...քա՛ւ լիցի· արդէն, պետականազուրկ սփիւռքցիներուս արեւելահայերէնի անծանօթ մնացած նրբութիւններէն պէտք է ըլլայ մահաւճիռի մը մէջ փառաւորելու խմաստ տեսնել...: Ցուսալի է որ Ա. Ղազինեան խօսքէն զործի անցնի ու ժամ առաջ մեր անդիտութիւնը դարմանելու միջոցներու ձեռնարկէ, որպէսզի սխալ չհասկնանք նախ իր, ապա պետական լեզուով ըսուածն ու գրուածը: Համազգային համախմբումի անչեզ նպատակին սիրոյն, մենք պատրաստ ենք ապամոնտաժելու մեր մտքին, լեզուին սաղ կոնստրուկցիաները ու լիցենցաւորուելու պետական լեզուի սխեմաներով ու մաշտապներով: Ո՛վ որ մեզի հետ չէ, մեր ու բոլո՛ր յետագայ սերունդներուն թշնամին է: Եւ սա Թող սենսացիա չթուայ...:

Ա.Ղազինեանէն երկու տառով, բայց դարերով ու սարերով հեռուն թառած բանասէրը լեզուի դերիչխանութեան հարցը այս ձեւով լուծելէ ետք, ձեռք երկարած է ուղղագրութեան մարզին ալ: Պէտք չէ սխալ հասկնալ· իր կողմէ «ուղղագրութիւն» կոչուածը, արեւելահայերէնին, ներողութի՛ւն, «պետական դրական լեզուին» խորհրդային օրերու ժամանգութիւն դրելաճեւն է· ան որուն «պետական» յատկանիշին մինչեւ այսօր առանց անդրադառնալու, սրբագրութեան սրբազան կոչուած գործին լծուած են այնքան «դաւանանները», Սփիւռքէն ու Հայաստանէն: Ուրեմն, տառով, դարով, սարով հեռու բանասէրը անհրաժեշտ նկատեր է այդ կալուածին մէջ ալ չարք մը փոփոխութիւններ. այրուբեղր պէտք է դարձէ եղեր «մէկ հնչիւնին մէկ գիր սկզբունքով», իսկ «հայերէնի ուղղագրութիւնը՝ արտասանութեան եւ գրութեան համապատասխան»: Մեսրոպ Մաշտոցի վաստակին 70 տարի ամէն օր 70 հազար անգամ ոտնակոխումէն ետք, կը թուի թէ կարգը հասած է արեղեանականին. ու սրբազան այդ առաքելութիւնը կը յանձնուի նոր օրերու Աստուածոնո՝ համակարդիչին: "Պարզ, յստակ ուղղագրութիւնը կը նպաստի համակարգիչներում անթերի ծրագրեր մտցնելու" եւ վե՛րջ: Ո՞վ կը համարձակի արդիականին հետեւելու այսպիսի յառաջդիմական կեցուածք մատի փաթթոց ընել:

Կարեւորը այն չէ որ Ա. Ղազինեան համահայկական համախմբումի խոչընդոտ կը նկատէ հայերէնի երկու տարբերակը, բայց որեւէ անպատեհութիւն չի տեսներ չորս ուղղագրութիւն փաթթելու նոյն ժողովուրդին գլխուն: Չէ՞ որ դասակարնէն, արեղեանականէն ետք արդէն Հայաստանի մէջ կը գործէր երրորդ «ուղղագրութիւնը»· ան որով կը գրէ դասականին վերադարձի կոմունակիցներէն մաս մը, այն հաստատ համոզումով որ դասականին համար կը բաւէ արեղեանականին բոլոր ո–երը օ–ի, ե–երը է–ի, իսկ հ–երը յ–ի վերածել... երբեմն հրատարակութիւններու մէջ ալ տեղ գտած օրինակներով, կը գրուին՝ յեռեւեալ, յանդուցեալ, յաղորդութիւն, կը բէրէմ, գօղալ, եւ այլն: Ղազինեանական չորրորդ գրելաճեւով եւ համակարգիչին չնորհիւ, բարեբախտաբար վերջ պիտի գտնեն բոլո՛ր անպետական այլանդակութիւնները:

Բանասէրը ունի եղեր համախոհներ ալ որոնց հետ մտադիր է հասարակական կազմակերպութիւն ստեղծել, պարբերական հրատարակել, իր առաջարկած չորրորդականով:

Առ այժմ չէ լսուած մէկ բան. թէ պետարանասիրահամախմբական այս նախաձեռնութեան համար համահայկական հանդանակութեան դիմում ծրագրուա՞ծ է, թէ ոչ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԼՈՑՍԻՆ ՏԱԿ

ՄԻՋԱԳԵՏՔ· ԲԱԲԵԼՈՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՕՄԱՅԵԱՆԵՐՈՒ ԽԱԼԻՖԱՑՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Իրաք կը չարունակէ իր վրայ պահել միջազգային լուսարձակները, ուր Պաղտատի անկումէն ետք կը չարունակուին սաարը, քանդումն ու կողոպուտը, եւ մինչեւ իսկ թանգարաններէն պատմական անգնահատելի արժէք ներկայացնող եւ քաղաքակրթութեան խորհրդանիշ նկատուող հնութիւններ անհետացած են:

Նախորդ յօդուածով ներկայացուցած էինք Միջագետքի հին պատմութիւնը՝ հասնելով մինչեւ Ասորեստանի անկումը· այժմ կը ներկայացնենք յետագայ ժամանակաշրջանը հասնելով Իրաքի արաբացումը եւ իսլամացումը:

ՆՈՐ ԲԱԲԵԼՈՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պարսից Ծոցի ափերուն քնակող ֆաղդէացիք, որոնք բաբելացած սեմական անասնապահ ցեղախումբեր էին եւ ամբողջութեամբ չէին նուաճուած Ասորեստանի կողմէ, մօտաւորապէս Ն. Ք. 630–ին թագաւորութիւն հիմնեցին: Ասորեստանի կործանումէն ետք (612) անոնք նուաճեցին Միջագետքը եւ հիմնեցին նոր Բաբելոնեան կայսրութիւնը:

Նոր Բաբելոնեան կայսրութեան ամէնէն նչանաւոր գահակալը դարձաւ Նաբուգոդոնոսոր Բ. (605–էն 562), որ բազմաթիւ արշաւանքներու ընթացքին նուաճեց Ասորիքը, Պաղեստինը, Ցուդայի թագաւորութիւնը (որուն քնակչութեան մեծ մասը Բաբելոն գերեվարեց), Փիւնիկէն, Հիւսիսային Միջագետքը եւ Ներքեւ Եգիպտոս: Բաբելոն դարձաւ հզօր պետութիւն, զարդացան մշակոյթն ու տնտեսութիւնը եւ լայն թափ ստացան չինարարական աչխատանքները. Բաբելոնի պարիսպները կրկնապատկուեցան եւ հզօր ամրութիւններով չրջափակուեցան:

ԱՔԵՄԵՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Պարսիկ Աքեմենեան կայսրութեան հիմնադիր Կիւրոս Բ. Ն. Ք. 539–ին նուաճեց Բաբելոնը, որմէ ետք Միջագետք մաս կազմեց Աքեմենեան ընդարձակածաւալ կայսրութեան: Ան դրաւեց նաեւ Պաղեստինը, որմէ ետք Բաբելոն բռնագաղթուած հրեաները վերադարձան:

Բաբելոն Աքեմենեան կայսրութեան ամէնէն բարգաւաճ նահանգը դարձաւ, մինչ հիւսիսային Միջագետքը՝ Ասորեստան կը մնար աղքատ ու անտեսուած երկրամաս մը: Պարսիկները իրենց ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցին կառավարական դլխաւոր բոլոր պաշտօնները:

Միջագետք կը նկատուէր Աքեմենեան տան խարիսխը եւ արքայական տան անդամները Բաբելոնի պալատներուն մէջ կը քնակէին, իսկ արամերէնը պաշտօնական – դրագրական լեզու էր:

ՍԵԼԵՒԿԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Աքեմենեան կայսրութիւնը կործանեցաւ Ն. Ք. 331–ին, Աղեքսանդր Մակեդոնացիի կողմէ, որուն մահէն ետք, երբ անոր հիմնած կայսրութիւնը 321–ին երկուքի բաժնուեցաւ, Միջագետք մաս կազմեց 312–ին կազմաւորուած Սելեւկեան կայսրութեան:

Կայսրութեան հիմնադիրը՝ Սելեւկոս զօրավար 312–ին մտաւ Բաբելոն եւ 305–ին ինքզինք թագաւոր հռչակեց: Սելեւկեան կայսրութիւնը կը տարածուէր Միջերկրականի ափերէն մինչեւ Ներկայ Աֆղանիստան: Հիմնուեցան նոր քաղաքներ, որոնցմէ Սելեւկիա՝ Տիգրիսի ափին (Ներկայ Պաղտատէն քանի մը քիլոմեթր հարաւ) եւ Անտիոք՝ Որոնդէսի ափին: Սելեւկիա դարձաւ արեւելեան երկրամասերուն մայրաքաղաքը, ուր մեծ թիւով յոյն եւ մակեդոնացի վետրանակիչներ հաստատուեցան եւ քաղաքական ու գինուորական գերկարեւոր դիրքերու տէրացան: Ցունարէնը դարձաւ պաչտօնական լեզու կայսրութեան տարածքին եւ յունական աստուածութիւններու նուիրուած տաճարներ կառուցուեցան:

Սելեւկիա յետագային ինքնավար մայրաքաղաքի դրայվիճակ ստացաւ եւ փոխարինեց Բաբելոնը՝ իբրեւ քաղաքական, մչակոյթի ու տնտեսական կեդրոն:

ՊԱՐԹԵԱԿԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Սելեւկեաններու տկարացման պայմաններուն տակ վաչկատուն սակէրու Պարթեւ ցեղախումբը Ն. Ք. մօտաւորապէս 250–ական տարիներուն ներխուժեց Կասպից ծովու հարաւ – արեւելեան չրջանները եւ խառնուեցաւ տեղացի պարթեւներուն մէջ: Պարն ցեղի առաջնորդ Արչակ հիմնեց Արչակունիներու հարստութիւնը:

Պարթեւները զօրանալով Ն. Ք. Բ. դարուն մտան Միջագետք· անոնք չգրաւեցին Սելեւկիան, բայց փոքր զօրագունդ մը տեղակայեցին մօտակայ Տիզբոնի մէջ, որ յետոյ իրենց մայրաքաղաքը դարձաւ (Սելեւկիա կը գտնուէր Տիգրիսի արեւմտեան ափին, իսկ Կտեսիփոն՝ Տիզբոն): 161–էն 136 անոնք նուաճեցին Միջագետքի մեծ մասը:

Տիգրան Մեծի հարուածներուն տակ 84 – 83–ին նուաճուեցաւ Սելեւկեան կայսրութիւնը, իսկ 64–ին Հռոմայեցի Պոմպէոս զօրավար ջնջեց Սելեւկեաններու հարստութիւնը: Պարթեւներ ընդարձակեցին իրենց սահմանները եւ ամբողջ Միջագետքն ու յարակից երկրամասերը իրենց տիրապետութեան տակ առին:

Այս ժամանակ Աբգարներ հաստատուեցան Փամիրի եւ Հաթրայի ովասիսներուն մէջ, իսկ Հռոմէացիներու կողմէ Երուսաղէմի տաճարին կործանումէն ետք, Ց. Ք. 70–ին, մեծ թիւով Հրեաներ Միջագետք մտան. Տիզբոնէն հիւսիս գտնուող Նեհարտէա աւանը հրէական կեդրոնական քնակավայրի վերածուեցաւ:

Պարթեւական տիրապետութեան ժամանակաչրջանին մայրաքաղաք Տիզբոն բարգաւաճեցաւ եւ փոխարինեց Միջագետքի հին քաղաքները: Տեղական հին կրօնական հաւատալիքները պատմութեան անցան եւ հելլենիստական ու արեւելեան իրանեան կրօնքներու խառնուրդ հաստատելիքներ նեմմուծուեցան. զօրացաւ նաեւ դրադաչտականութիւնը: Պարթեւերէնը, որ իրանեան լեզու մըն էր, դարձաւ պաչտօնական լեզու:

Քրիստոնէութեան ծնունդէն ետք Թովմաս Առաքեալ, Մար Աթայ եւ Մար Մարի քրիստոնէութիւնը տարածեցին Միջագետքի մէջ. Մար Մարի 37–ին հիմնեց Տիզբոնի եպիսկոպոսութիւնը, որ յետոյ, 231–ին կաթողիկոսութիւն դարձաւ: Նեստորի վարդապետութիւնը ընդունելով անկիա ծանօթ դարձաւ իբրեւ նեստորական եկեղեցի, բայց յետոյ վերակոչուեցաւ իբրեւ Ասորեստանի եկեղեցի:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Շար. 1)

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Մարսէյլ եւ Երեւան քաղաքներու միջեւ, 2001 Հոկտեմբեր 26-ին, Ժան - Գլօտ Կոտէն եւ Ռուպէր Նազարեան կնքեցին համագործակցութեան համաձայնագիր մը:

Այս նիւթին մէջ, Երեւանի Քանաքեռ-Զէյթունի համայնքի եւ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու միջեւ, Մայիս 30-ին տեղի ունեցաւ բարեկամութեան, փոխ - յարաբերութիւններու յայտարարութիւն մը: Փաստաթուղթը տեղի ունեցաւ Քանաքեռ - Զէյթունի համայնքապետ՝ Ռուբէն Սինոյեան եւ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կարօ Ցովսէփեան հանդիսաւոր արարողութեան մը ընթացքին «Արաբկիր» Հայրենակցական միութեան մէջ:

Հիւրերը ընդունուեցան պաշտօնապէս հայկական աւանդութեան համաձայն, հացով եւ աղով, փոքրերու պարախումբի մը ելոյթով, նուագախումբով եւ հոգեպարմանութեան մը ներկայութեամբ:

Դահլիճը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով:

Ռուբէն Սինոյեան անդրադարձաւ հայ-ֆրանսական կապերու պատմութեան: Մարսէյլը, ըսաւ, Ֆրանսայի կեդրոններէն մին է, որ 15-րդ դարէն ի վեր հայկական հետքեր կան եւ ուր առեւտրական, տնտեսական եւ մշակութային գործունէութիւններ ծաւալած են Հայերը: Ապա, 20-րդ դարուն քաղաքը հարստացած է հայկական գաղութով մը հետեւանք թրքական բռնութիւններուն եւ ջարդերուն: Հայեր զոհուած են յանուն Ֆրանսայի եւ Մարսէյլի ազատագրման: Այսօր, կը վայելեն հեղինակութիւն: Ապա, համայնքապետը ներկայացուց Քանաքեռ - Զէյթունի աշխարհագրական դիրքը, պատմութիւնը եւ կրթական, մշակութային, տնտեսական եւ այլ մասնայատկութիւնները: Հուսկ, գնահատեց համաձայնագիրը որպէս՝ "մի ամուր խարիսխ, մի լուրջ նախագիծի շինարարութեան հիմքում":

Իր կարգին, Կարօ Ցովսէփեան ներկայացուց Մարսէյլի հայ գաղութը եւ յատկապէս իր ղեկավարած թաղամասերը որոնք հարիւր քառասուն հազար բնակչութեամբ եւ աշխարհագրական տարածութեամբ քաղաք մըն է քաղաքին մէջ իր համալսարանով, իր մեծ զբօսոցներով, իր տնտեսական կեդրոններով, իր կառոյցներով, իր «թեքնոփոլ»ով, իր պատմական չէնքերով, իր հոգային պահեստներով իր կրթական, մշակութային, ընկերային կազմակերպութիւններու ցանցով, մարզական հարուստ կեանքով եւայլն: Ապա, Կարօ Ցովսէփեան խօսեցաւ Մարսէյլի հայ գաղութի մասին, երէկէն այսօր, իր հաստատութիւններով, իր կառոյցներով, իր կազմակերպութիւններով: Մաղթեց որ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները բերէն չունչ, ոչի եւ տեսիլք: Անդրադառնալով ստորագրուած համաձայնագրին, յոյս յայտնեց որ յարաբերութիւնները ըլլան ամուր եւ երկուստեք արդիւնքները համապատասխան ակնկալութիւններուն:

Համաձայնագիրը, իր զանազան յօդուածներով, կը չեշտէ ընկերային, մշակութային, առեւտրա - տնտեսական կապերու հաստատումն ու զարգացումը:

Ստորագրութեան այս արարողութիւնը չարունակուեցաւ յատուկ ընդունելութեամբ մը խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

- ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ -

ՊՈԼՍՈՑ Մասլաքի Փարք Օրման հանրապարտէզին մէջ, Մայիս 28-ին, համերգով մը նշուած է Բանկալթըի Անարատ Ցղութեան վարժարանի հարիւրամեակը, որու կազմակերպութիւնը ըստանձնած էր Շիշլիի քաղաքապետութիւնը: Այս նպատակով համերգին հրաւիրուած են Պոլսոյ հայկական 14 վարժարաններու աշակերտները եւ իրենց ընտանիքները: Շուրջ 2000 մանուկներ եւ ծնողներ հետեւած են համերգին, որ սկսած է Պարթեւ Կարեանի խանդավառիչ երգերով: Համերգէն առաջ ելոյթ ունեցած է Անարատ Ցղութեան վարժարանի տնօրէն Կարապետ Մխալեան: Քաղաքապետ Մուսթաֆա Սարըկիւլէ առաջ խօսք առած է փոխ-քաղաքապետ՝ Վազգէն Պարըն: Քաղաքապետն ալ, ինչպէս միշտ իր խօսքը սկսած է հայերէն ըսելով՝ բոյրիկներ, աղբարիկներ, ես չատ կը սիրեմ ձեզ: Համերգին իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ երգիչ Ալէքս:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին Գըթութեան Ցարկին տակ, Համբարձման օրը (Մայիս 29) բացումը կատարուած է Ս. Փրկիչ մատրան մէջ պատարագած եւ քարոզած է Շահէն Արքեպիսկոպոս: Ճաշէն առաջ կատարուած է զանազան նոր բաժիններու բացումը: Առաջինը Տիկնանց յանձնախումբի, բժիշկներու եւ երիտասարդական կազմի համագումարի սրահներն էին, այնուհետեւ բացուած են այլ բաժիններ, որոնք կառուցուած էին Պիլէք հանգստարանի եւեւի կողմը, հիւանդանոցին երկրորդ մուտքի դրան մօտ: Այս բացումներուն յաջորդած է ճաշ մը պարտէզին մէջ: Հիւանդանոցի հոգաբարձութենէն, ներկաները ողջունած է տոքթ. Մարտիրոս Ենիեորկան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ յուշանուէրներ բաժնուած են: Հիւանդանոցին մէջ, չինարարական աշխատանքները կը շարունակուին:

*
**

ՆՇԱՆԹԱՇԻ (Պոլիս) Պալի-Անթիք սըրահին մէջ, Մայիս 30-ին բացուած է հոլանտահայ նկարիչ Գրիգոր Պէաքճըի ցուցահանդէսը: Արուեստագէտը ներկայացուցած է 30 կտաւներ:

ԼԱՏՎԻԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

Ոչ պաշտօնական տուեալներով Լատվիայի մէջ հինգ հազար Հայ կ'ապրի. երկրին պաշտօնական աղբիւրներուն համար այդ թիւը 3500 է: Գաղութը որ մեծագոյնն է Պալթեան երեք երկիրներուն, կը բաժնէ օտարներու վիճակած դժուարութիւնները. քաղաքացիութիւն ստանալ դիւրին չէ, իսկ առանց ատոր կարելի չէ պետական հիմնարկներու մէջ աշխատիլ, հրչէջ, բժիշկ ըլլալ: Լատվիա բնակող հայութիւնը կարելի չափով կ'անդրադառնայ հայ ժողովուրդի պատմութեան ու ներկային: Վերջերս Հրանտ Մաթեւոսեանի երեկոյ կազմակերպուած է, Արամ Խաչատրեանի 100-ամեակ կը տօնուի, եւ այլն: Ամիսը անդամ մը կէս ժամուան ձայնասփռում կը կատարուի:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄԸ ՉԵԹԱԴԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԵՐ ՑՈՒՇԱՔԱՐԵՐԸ

Ֆրանսայի հիւսիսէն հարաւ, զանազան քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ զետեղուեցան խաչքարեր, յուշաքարեր կամ կիսանդրիներ, մեծ մասով ի յիշատակ 1915-ի նահատակներուն: Այս արարողութիւնները կատարուեցան մեծ չուքով, կարեւոր անձնաւորութիւններու ներկայութեամբ, փառերգներով...:

Վերջերս առիթը ունեցայ կրկին տեսնելու Փարիզեան շրջանի այդ քանի մը վայրերը:

Ինչ որ տեսայ, եւ հատնաբար պարագան նոյնն է ամբողջ Ֆրանսայի տարածքով, Փարիզեան շրջանը բացառութիւն մը չի կրնար ըլլալ, գիս կը մղեն հարցտալու այն անհատներուն կամ կազմակերպութիւններուն, որոնք ազնիւ գաղափարը ունեցան զետեղելու այս կոթողները, թէ արդեօք երբեմն կ'այցելե՞ն այդ յուշարձանները:

Կը կարծեմ որ օր մը յատկացնելով այս վայրերուն այցին, ինչու ոչ, Ապրիլ 24-ի յաջորդ կիրակին, ինչպէս որ կ'ընեն որոշ գաղութներ՝

- Ցարգած կ'ըլլանք մեր նահատակները,
- Պահպանած կ'ըլլանք մեր յուշաքարերը:

Եթէ ոչ, քանի մը տարի վերջ ի՞նչ վիճակի մէջ պիտի գտնենք այնքան ջանքով, խանդավառութեամբ, յուզումով կանգնած հայկական այս կոթողները:

Հ. Ն.

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ս. Պետերսբուրգի 300-ամեակին առթիւ Յունիս 3-ին Երեւանի մէջ ոգեկոչուած է յիշատակը մեծ դերասան Վ. Փափազեանի. ան կը համարուի հայ եւ ռուս ժողովուրդներու բարեկամութեան խոր - հըրդանիչերէն մէկը, երկար տարի բեմական կեանք ունեցած ըլլալով Ռուսաստանի մէջ: Հանդիսութեան ներկայ գտնուած է Երեւանի մէջ Ռուսաստանի մշակութային ներկայացուցիչը Մարինա Կալանչովա:

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ի Հ Ի

24

Դուն հաւատքի վառարան, դուն զեղեցկութեան ներշնչիչ, դուն վշտի օրօր մեր Արարատ...

Որքա՜ն աւանդութիւններ, որքա՜ն հէքեաթներ կան հիւսուած քու անուանդ հետ: Աւանդութիւններ ամբողջ մարդկութեան հետ ալ կապուած:

Կա՞յ աշխարհի վրայ մանուկ մը, որ նախ քան իր երկրի պատմութիւնը սորվելը չթոթովէ քու անունդ, Արարա՜տ, ուր Նոյի տապանը կանգ առաւ: Արարիչն ալ, բոլոր երկնամերձ լեռներու մէջ, քեզ ընտրեց իր ընտրեալները ջրհեղեղէն ազատելու համար: Ո՞րն է այն փոքրիկը, որ չէ լսած փչչերուդ տարածուող այգիներուդ եւ անմոռան, ոչ մէկ տեղ գտնըւող խաղողիդ մասին, որուն դինիին զըւարչութեան չկարողացաւ դիմանալ Նոյ նահապետն իսկ...

Ո՞ր մէկը ըսել հայ աւանդութիւններն: Կ'ըսեն թէ՝ քու ծոցիդ մէջ չղթայակապ կը պահես Արտաւազդը, Արտաչէս Մեծի տղան, որ հօր մահէն վերջ տեսնելով արքունիքին եւ ժողովուրդին լինքնասպանութիւն գործելը իրենց սիրելի թագաւորին զերեզմանին վրայ, ըսաւ մեռած հօրը:

- Իոլորը հեռդ կը տանիս. ես մեռելներո՞ւ վրայ պիտի թագաւորեմ:

Օր մը, երբ այս անսիրտ եւ փառասէր արքայորդին որսի ելած էր, ոգիները գան քեզ յանձնեցին չղթայակապ: Կը պատմեն՝ թէ՝ ամբողջ տարին Արտաւազդի հաւատարիմ շները կը լիզեն իրենց տիրոջ հաստ չղթաները, եւ ահա անոնք, հազիւ բարակցած՝ կը փշրուին, հայ երկաթագործներ ու զարբիններ, Ծնունդի Խթման իրիկունը, իրենց մուրճը աւելորդ անգամ մըն ալ կը զարնեն սալին եւ չղթաները կ'ամրանան կրկին:

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, որ Արտաւազդի ազատումով երկինք, երկիր իրար պիտի անցնին ու աշխարհի վերջը պիտի գայ...

Ինչպէս չպատմել ուրիշ աւանդութիւն մը եւս, այնքան զեղեցիկ եւ պատկերալից:

Ասուած արգիլած էր բարձրանալ Արարատի գագաթը, հոն ուր կանգ առած էր Նոյի տապանը: Բոլոր անոնք, որ վերելքը կը փորձէին, դեռ տեղ չհասած, կ'անյայտանային Արարատի քիւրաւոր ծալքերուն մէջ:

Ցակոբ հայրապետը, օրեր չարունակ աղօթելէ վերջ, փորձեց բարձրանալ՝ Նոյի տապանը տեսնելու համար, բայց ամէն անգամուն, երբ յոգնած՝ քնացաւ կէս ճամբան, արթննալուն ինքզինքը դըտաւ Արարատի սառոյցը, անվնաս՝ բայց չաղթուած: Քանի մը փորձերէ վերջ, երբ ծերունի հայրապետը ինքզինքը կըրկին դտաւ հոն. ուրկէ ճամբայ ելած էր, սկսաւ լալ: Այն ժամանակ երեւցաւ հրեշտակ մը, որ իրեն տուաւ Նոյի տապանէն կտոր մը ըսելով.

Ասուած զքեզ քու վրայ, որովհետեւ արդար ես եւ առաքինի: Ահա քեզ տապանէն կտոր մը:

Այդ կտորը պահուած է էջմիածնի վանքը: Երաշտ օրերուն վարդապետներ ու քահանաներ մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ աղօթքներով դուրս կը հանեն տապանի կտորը եւ թափօրով, որուն կը հետեւի ժողովուրդը, կ'անցնին դաշտերէն, արտերէն, երկելով, աղօթելով, - երկընքին դութը չարժելու եւ անձրեւ բերելու համար:

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, որ հոն, ուր Ցակոբ հայրապետը լացաւ, աղբիւր մը դոյացած է, ուրկէ խմելու կ'երթան անդադար կիները մայրութեան արժանանալու համար:

*
**

Արարա՜տ... Ե՛ս ալ քու չողերուդ տակ ապրացուցի այրուցքներս, քեզմէ եկող մեղմ սիւքերով հովացուցի ընդարմացած հոգիս: Դուն իմ փրկարա՜ր, բարերա՜ր Արարատ:

Զինադադարը կնքուած էր: Ցաղթող եւ յաղթուող ժողովուրդները արիւնաքամ եղած՝ կը տքային: Մելադար սպանդին՝ տեսակ մը ապշութիւն՝ յաջորդած էր ամօթխառն յոգնութիւն մը: Երկիրները կը բանային սահմանները, երթեւեկը կը սկսէր:

Ցաղթուած Թուրքիան ալ բացաւ երկրին դռները, բացաւ նոյնիսկ բանտերը: Բայց հեռաւոր ճամբաներէն եկած ռեւէ ճամբորդ, մեր տնակին դուռը չզարկաւ կարօտով: Որովհետեւ բանտի մը դռները բացուեր էին ահաւոր օր մը դէպի մահ տանելու համար ընտրադոյնները մարդկանց...

Հինգ տարի էր անցած այն օրէն, երբ բալիկս եւ ես հեռացանք կրակէ չրջանակէն: Հինգ տարի...

Հինգ տարի օտար քաղաքներու մէջ, վէրքերուս վէրք աւելցնելով, բալիկս եւ ես եկանք Երեւան, ցորածին ազատ Հայաստանի մայրաքաղաքը:

Փոքրիկ էր Հայաստանը, բայց Արարատի արքայավայել կեցուածքը եւ անոր յուսատու չողերը կը մեծցնէին, կը լայնցնէին սահմանը մեր աչքերուն եւ մեր հոգիներուն մէջ, եւ մենք արդէն մերը կը նկատէինք սահմանին այն կողմը գտնուող մեր մեծ Հայաստանը, որ գրեթէ ամայացած էր հարազատ բնակչութենէն:

Ամէն առաւօտ պատուհանս կը բանայի եւ նայուածքովս կ'ողջունէի Արարատը, եւ ան ամէն անգամուն, իմ ողջոյնիս նոր խօսքով մը կը պատասխանէր: Ես ալ ամէն օր, նոր ժպիտով մը կը նայէի կեանքին, իմ վերածնուած փոքրիկ, բայց ապառ հայրենիքիս մէջ:

Փոքրիկ էր Հայաստանը, փոքրիկ ու աղքատ: Անցեալին մէջ Ռուսաստանէն խլուած հողին մէկ մասն էր միայն, որ ստեղծուած քաղաքական կացութեան հետեւանքով եւ զանազան դէպքերու բերումով, անկախ էր յայտարարուած:

Երբ Թուրքիոյ դէմ կռուող ռուսական բանակին մէջ ալ համայնավար մտքերը սկսեր էին տարածուիլ եւ ռուս զինուորները խումբերով լքեր էին ռազմաճակատը «դէպի տուն» վազելու համար, Կովկաս ապրող Հայերն ալ, որոնց մխացած էին Հայաստանէն գաղթած բազմաթիւ գաղթականներ՝ վտանգի տակ կը դտնուէին: Այն ժամանակ հայ զեկավար շրջանները, Վանայ Արամին բարոյական հեղինակութեամբ եւ ռուսական բանակին մէջ անուն հանած հայ զօրավարներու զլխաւորութեամբ, կազմակերպեցին հայկական բանակ մը, որ գրաւեց նահանջող ռուս զինուորներու տեղը:

(Շար. 100)

(Շար. Ա. Էջէն)

Ախա նոր խարիսխներ պիտի հաստատէ: Անոնք աւելի փոքր տարողութիւն պիտի ունենան, բայց աւելի գործածական պիտի ըլլան, յատկապէս ահաբեկչութեան դէմ պայքարի մարզին մէջ: Ուաշինկթընի նախընտրած վայրերն են Պահրէյնը, Քաթարը, Քուէյթը, Արաբական Էմիրութիւնները, եւ այլն: Հաւանական կը նկատուի Լեհաստանի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ մէջ նոր խարիսխներու հաստատումը:

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ, ամերիկացի զինուոր մը սպաննուած է, ուրիշ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած: Ցարձակողնները յայտնած են խոյս տալ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ առեւանգուած (Յունիս 5-ին) ՄԱԿ-ի երեք դէտերը ազատ արձակուած են, բանակցութիւններէ ետք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 10 – 11)

ՄՈՆԹԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Արցախի պաշտպանութեան գործին ու յատկապէս Մարտունիի մէջ արձանագրուած յաջողութեան վրայ կերտուած Մոնթէ Մելքոնեանի յիշատակին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Յունիս 10-ին, Երեւանի Մոսկուա չարժանկարի սրահին մէջ: Կազմակերպուած է լուսանկարներու ցուցադրութիւն մը, Մոնթէին կեանքին զանազան դրուագներով: Իր նուիրումին, կեանքին մասին ելոյթ ունեցած են Պաշտպանութեան նախարարը, «Մոնթէ Մելքոնեան» կազմակերպութեան տնօրէն, անոր վինակից Ալեք Ենիգոմչեան, կինը՝ Սեդան: Երիտասարդ մարտիկը զոհուած էր 1993 Յունիս 12-ին, Աղդամի Մարզուղղ գիւղին ադրբեջանական դիրքերուն լուսթեան մատնուելէն ետք, երբ չրջանը քննութենէ կ'անցընէր:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Պոլսոյ Կրան փըլ միջազգային մրցաշարին մասնակից հայաստանցի մարզիկներէն Վահագն Ջաւախեան եւ Լիանա Յովհաննիսեան պրոնզէ մետալի արժանացած են: Երկուքն ալ վարժուհիներ են:

CONCERT

au profit de l'Ecole Sainte-Croix du Samedi

le samedi 14 juin à 20 h 30

dans la Cathédrale Sainte-Croix de Paris des Arméniens Catholiques

Chieko HAYASHI (mezzosoprano)
Massanori KOBIKI (piano)

Au programme:
Antonio Vivaldi—Koharik Gazarossian
Gerhard Braun—Maarten Altena
W. Amadeus Mozart—Mareo Ishiketa
Henri Purcell—Robert Zuidam

Entrée : 13, rue du Perche (angle rue Charlot) Paris 3e

Participation aux frais : 10 Euros

(Billets en vente à la paroisse).
Réservations : Tél. : **01 44 59 23 50.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 22 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

MINI-SPECTACLES DES ELEVES DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola — Jeux et Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
(accès par le RER E (Eole) jusqu'à Bondy — changement direction Gargan)
Gare de "Pavillons sous Bois"

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLEGE ARMENIEN SAMUEL MOORAT

L'UNION DES ANCIENS ELEVES

L'ASSOCIATION DES PARENTS D'ELEVES

vous invitent

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրեն

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԳԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
à la FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

Dimanche 15 Juin
à partir de 12 heures
26, rue Troyon, 92310 SEVRES

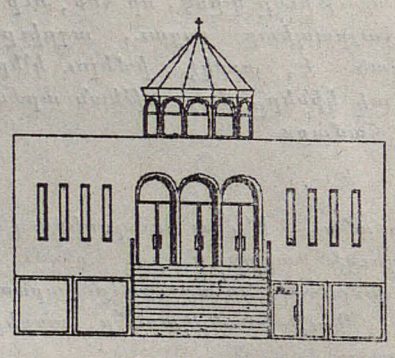
Animation arménienne avec Caroline et son Orchestre
Chants et danses par les enfants de l'Ecole

Khorovadz — Buffet — Buvette
Jeux — Tombola

Réservations de tables, Karine : 01 47 20 59 91

— Grand parking —

Tout est prévu en cas de pluie

A L'OCCASION
DES 10 ANS DE MINISTERE
DU PASTEUR GILBERT LEONIAN
A ISSY-LES-MOULINEAUX

M. André SANTINI
Député-Maire — Ancien Ministre

et

le Pasteur Gilbert et Mme Léa LEONIAN

sont heureux de vous accueillir à

«LA NUIT DES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

animée par le comédien
JACKY NERCESSIAN
avec la participation de nombreux artistes : **Vardan Mamikonian, Haïk Davtian et Arthur Aharonian, Yerso, la Chorale Sipan-Komitas, New Gospel Family, la Chorale des enfants Tebrotzassère, le Groupe Kariag, un groupe folklorique corse, etc...**

VENDREDI 13 JUIN à 20 heures 45

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

AU PROFIT DES ECOLES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX, D'ALFORTVILLE, LE RAINCY

Prix des places : **Adultes** : 20 Euros / **Enfants de - de 12 ans** : 10 Euros

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«Les Arméniens et Smyrne»
DU 19e SIECLE JUSQU'A L'INCENDIE DE SEPTEMBRE 1922

par
HERVE GEORGELIN,
Docteur en Histoire (E.H.E.S.)

Vendredi 20 Juin à 20h30

à la M.C.A. de Paris
17, rue Bleue, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «**SEVAN**» de Vienne
Վիէննի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղ

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre «ARARAT»
Dimanche 15 juin à partir de 12 heures
Au Parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'école arménienne
Buffet — Buvette — Ambiance arménienne — Tombola
— Salle couverte en cas de puie —

*
**

La Section «**Helen Puzant**» d'Alfortville organise

Soirées cinéma

«3 jours - 3 films»
— **mercredi 18 juin à 20h30 «ARAM»**
— **jeudi 19 juin à 20h30 «LA SYMPHONIE DU SILENCE»**
— **vendredi 20 juin à 20h30 «ARARAT»**
aux Cinémas du Palais
40, allée Parmentier
Centre Commercial du Palais (près Université)
94000 CRETEIL
Renseignements : Tél. : 01 43 76 55 89

*
**

Soirée «KHOROVADZ»

La Section «**D. Missakian**» de Sevran-Livry vous attend nombreux autour de son «KHOROVADZ»
le Samedi 14 juin à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17, rue Charles Péguy
93190 LIVRY-GARGAN
Réservations auprès de Madeleine au :
01 43 83 87 68
ou Nilva au :
01 42 36 33 73
(heures de bureau).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de
René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

Gala MCA 2003

Musique
Danses folkloriques, traditionnelles et académiques arméniennes
le Samedi 14 juin à 20h45
Salle des Fêtes
Rue Voltaire — 94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 13
VENDREDI
13 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20·707 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·707

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յառաջ. 11 / 12)

ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԵՒ ՀԱՄԱԽՕՀԱԿԱՆ ԿԱԹԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԳՈՐԾԵԼ

Նորընտիր Խորհրդարանը առաջին նիստը կը գումարէր Ցունիս 12–ին: Մինչեւ նախագահին ընտրութիւնը գայն կը վարէր երիցագոյն երեսփոխանը որ 70 տարեկան Եփրեմ Կարապետեանն էր: Առաջին նիստին ողջոյնի ելոյթ կ'ունենային նախագահը եւ կաթողիկոսը: Կը յաջորդէր նորընտիր երեսփոխաններուն երդումի արարողութիւնը: Անոնք կ'արտասանէին երդումի հետեւեալ բնագիրը.

«Ցանուն համազգային նպատակներուն իրականացման, հայրենիքի հզօրացման եւ բարգաւաճման, երդում եմ բարեխղճօրէն կատարել ժողովուրդի առջեւ ունեցած պարտաւորութիւնները, պահպանել Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնն ու օրէնքները, նպաստել Հայաստանի Հանրապետութեան ինքնիշխանութեան եւ չհերի պաշտպանմանը, անել ամէն ինչ՝ քաղաքացիական համերաշխութեան, ազգային ու համամարդկային արժէքներուն պահպանման համար»:

*
**

կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի նախագահ Ա. Սահրադեան Ցունիս 11–ին Ազգային Ժողովի նորընտիր երեսփոխաններուն յանձնած է իրենց լիազօրագիրները: Կուսակցական ցանկերով ընտրուած երեսփոխաններ ունին Հանրապետականը, Օրինաց երկիրը, Հ.Յ.Դ.–ն, Արդարութիւն դաշինքը, Ազգային միաբանութիւնը: Վերջին երկուքին ընտրուածները չեն ներկայացած իրենց լիազօրագիրները ստանալու: Տակաւին կայ անոնք երեք աթոռ, որոնց տէրերը կ'ոչնչին կազմակերպուելիք վերընտրութենէն ետք:

Նոր խորհրդարանը նախկինին 4–ին փոխարէն 5 կին երեսփոխան կ'ունենայ:

ՀԱՄԱԽՕՀՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐ

Նոյն օրը նախագահ Ռ. Քոչարեանի աշխատավայրին մէջ Հանրապետական, Օրինաց երկիր եւ Հ.Յ.Դ. կուսակցութիւները քաղաքական համախոհութեան յուշագիր մը ստորագրած են: Այդ առթիւ ելոյթ ունենալով նախագահը, ըսած է թէ դաշնական խմբաստով առաջին անդամ ըստեղծուած խորհրդարանական համախոհութիւնը պիտի ստանձնէ կառավարութիւնը կազմելու պատասխանատուութիւնը: Վարչապետ Ա. Մարգարեան ալ որ նոյն առեն Հանրապետական կուսակցութեան խորհուրդի նախագահն է, ողջունած է յուշագրին ստորագրութիւնը, պայն արամաբանական չարունակութիւնը նկատելով նախագահական եւ խորհրդարանական ընտրութիւններուն: Ան ըսած է· «Կը լինեն բազմաթիւ մարտահրաւէրներ եւ դուրսէն եւ ներսէն, բայց միասնական աշխատանքով պէտք է իրագործենք ժողովուրդէն ստացած վստահութեան քուէն: Մեզ սպասում է լարուած աշխատանք այս տարիների եւ յատկապէս առաջին չաթաթռայ ընթացքում»:

«Օրինաց երկիր»ի նախագահ Ա. Պաղտասարեան նկատած է որ դիւրին չէր համաձայնութեան կայացումը եւ յոյնակութիւն յայտնած է որ քաղաքական երեք ուժերը բաւական լուրջ պատասխանատուութիւն ստանձնեցին հանրութեան առջեւ ծառացած խնդիրները լուծելու գործին մէջ:

Իսկ Հ.Յ.Դ.–էն Ա. Ռուստամեան փաստաթուղթը դնահատած է անհրաժեշտ եւ հասունցած:

ԱԹՈՌՆԵՐՈՒ ՏԷՐԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Համախոհութեան յուշագրին ստորագրութենէն ու երեսփոխաններու լիազօրագիրներուն յանձնումէն ետք վարչապետ Ա. Մարգարեան յայտնած է թէ կառավարութեան եւ Ազգային Ժողովի գեկավարութեան կազմին մասին բանակցութիւնները աւարտած են. ինք կը մնայ նոյն պաշտօնին վրայ: Հ.Յ.Դ.–ն կ'ունենայ ընկերային ապահովութեան, առողջապահութեան եւ գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնները, Օրինաց երկիրը՝ քաղաքաշինութեան, կրթութեան եւ գիտութեան ու մշակոյթի, երիտասարդութեան նախարարութիւնները, իսկ մնացեալները՝ Հանրապետականը: Ինչ կը վերաբերի անուններու, կրթութեան ու գիտութեան նախարար կ'ընտրուի Սերգօ Երիցեան, քաղաքաշինութեան՝ Աւրա Աւրամեան, մշակոյթի՝ Թամարա Պօղոսեան: Հ.Յ.Դ.–ի տրուածներէն ընկերային ապահովութեան նախարարութիւնը կը գլխաւորէ Աղուան Վարդանեան:

Ազգային Ժողովի գեկավարութեան առաջին դիրքը, նախագահի աթոռը կը գրաւէ Օրինաց երկրի նախագահ Ա. Պաղտասարեան. նոյն կուսակցութիւնը կ'ունենայ նաեւ վեց յանձնաժողովներէն երկուքին պատասխանատուութիւնը. ընկերային, առողջապահութեան եւ բնապահական հարցերու յանձնաժողովը որ հաւանաբար կը յանձնուի Գագիկ Մխէեանի, իսկ պաշտպանութեան, ազգային ապահովութեան եւ ներքին գործերու յանձնաժողովը Մհեր Շահգելդեանի: Հ.Յ.Դ. կ'ունենայ Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահի աթոռը եւ արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահութիւնը. առաջինը հաւանաբար կը տրուի Վահան Յովհաննիսեանի ,երկրորդը՝ Ամէն Ռուստամեանի:

Ազգային Ժողովի մէկ փոխ – նախագահը կը մնայ Հանրապետականին Տիգրան Թորոսեան: Նոյն կուսակցութիւնը կ'ունենայ պիւտճէի, կրթութեան ու մշակոյթի, գիտութեան հարցերու յանձնաժողովներու նախագահութիւնները:

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՎԱՐԴԱՏՕՆԸ

Թիֆլիսի Ս. Գէորգ առաջնորդանիստ եկեղեցիին մէջ վիրահատուած Թեմի առաջնորդ Վազգէն Վրդ. Մխիթարեանի նախագահած արարողութեամբ սկսած է Սայաթ Նովայի աւանդական յուշատօնը: Վրաստանի հայ գրողներու միութեան նախագահ Ժորա Մնձիչեան ողջունած է աշուղին ստեղծագործական ժառանգութիւնը, նաեւ երախտիքով յիշած վարդատօնին հիմնադիր Ց. Թումանեանը, նկարիչ Գէորգ Բաչինջաղեանը, վրացի գրողներ՝ Ի. Իմեդաշվիլիի, Ի. Գրիչաշվիլիի անունները. յիշատակած է նաեւ վերջերս մահացած արձակագիր Բենիկ Սէյրանեանի անունը որ 1963–ին մոռցուած տօնը վերստին կեանքի կոչած էր, մոռացութեան տարիներէ ետք:

Վրաստանի նախագահի պետական լիազօր Լ. Մամալաձէն է. Շեվարնաձէի սէրգոր ողջոյնը փոխանցած է, խանդավառ ոգիով ներկայ գրողներ ելոյթ ունեցած Սայաթ Նովայի ստեղծագործութեան մասին:

Հանդիսութեան ներկայ գտնուած է Հայաստանի Գրողներու միութենէն պատուիրակութիւն մըն ալ: Աւանդական հանդիսաւոր ընթրիքով մը ամփոփուած է ճոխ համերգով մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԷՆ ԵՏՔ՝ ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՈՃՐԱՓՈՐՁ

16 ՄԵՌԵԱԼ, 50 ՎԻՐԱՒՈՐ

Հիւանդանոցի իր անկողինէն, Համասի գեկավարներէն՝ Ալ – Ռանթիսի խոստացած էր Իսրայէլացիներուն, որ հանդիստ պիտի չունենան: Նախորդ օրը, Ցունիս 10–ին, Իսրայէլացիք կրկնակ յարձակումներով Գազա, առաջինները եղած էին, որոնք կը խախտէին Քառեակին «ճամբու ուղեգիծը» որ արդէն իսկ էս ճամբան կը մնար: Յարձակման թիրախն էր Համասի պետերէն՝ Ալ – Ռանթիսի որ թեթեւօրէն կը վիրաւորուէր: Ցունիս 11–ին, արեւմտեան Երուսաղէմի եաֆա փողոցի հանրակառքին մէջ է, որ պայթեցնող քամիքազ մը կը պայթեցնէր կրած ռումբը, որու հետեւանքով 16 մեռեալ կար եւ 50 վիրաւոր: Ազարքին տէր կ'ըլլար Համասը: Իսրայէլեան հակագեցողութիւնը չէր ուշանար եւ Իսրայէլցիք ինը Պաղեստինցի կը սպաննէին: Համասը կը նշէր թէ Երուսաղէմի ոճրափորձը «հակազդեցութեան սկիզբ մըն էր» իսրայէլեան յարձակման եւ գեռ խոստացուած երկրաշարժը չէր:

Պուչ դատապարտեց երկկողմանի բռնութիւնը եւ մահացու արարքները: Շարոնի համար ոչինչ փոխուած է եւ Իսրայէլ պիտի չարունակէ գործել ամէն տեղ ահաբեկչութեան դէմ: Ինք չուզեր ընդունիլ որ, Երուսաղէմի ոճրափորձը հետեւանքն ըլլայ իսրայէլեան յարձակման: Կ'առարկէ թէ եթէ Պաղեստինցիք պէտք եղածը ընեն ահաբեկիչներուն դէմ, Իսրայէլ ստիպուած չըլլար այդ գործը ինք ստանձնել: Կ'ըսէ նաեւ թէ Երուսաղէմի ոճրափորձը քանի մը օրուան պատրաստութիւն կ'ենթադրէ, ուրեմն այդ ալ փաստ է որ կապ չունի իսրայէլեան յարձակման հետ: Պաղեստինցի քամիքազը ծպտուած էր որպէս իսրայէլցի կրօնաւոր: Աքսֆաթ դատապարտեց արարքը եւ կոչ ըրաւ անմիջական հրադադարի մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԻՋ, մթնոլորտը ծանր կը մնար Ցունիս 12–ին, այսինքն պաքալորէայի ճակատագրական օրը: Սկզբունքով ամէն ինչ պէտք է լաւ ընթանար, բայց, վախ կար խափանարարական արարքներու, մանաւանդ որոշ վայրերու մէջ ինչպէս՝ Գորսիքա, Թուլուզ, Մարսէյլ: Գործադուլի չարժումներն ալ կը չարունակուէին եւ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէր աղբահաւաքներու գործադուլը, որու հետեւանքով Մարսէյլ, Պորտօ եւ Փարիզի կարգ մը թաղամասեր աղբակոյտերու տակ թաղուած էին:

Ժ. Փ. ՌԱՖԱՐԷՆ, Ցունիս 11–ին, նեղողութիւն չհանդրեց Ընկերվարականներուն, ինչպէս կը պահանջէին Հոլանտ, Ֆապիուս, Էրօ, բայց, չանաց մեղմացնել մթնոլորտը յայտարարելով· – «Ոչ ոք կ'ուզեմ նախատել, կը հասկնամ ձեր հակազդեցութիւնը, բայց, կ'ուզեմ որ դուք ալ հասկնաք իմ յուզումս, երբ էնթերնասիոնալը լսեցի ժողովասրահին մէջ»: Ընկերվարականները զոհացում չեն ստացած, բայց, նիստերը կը չարունակուին:

ՇԻՐԱՔԻ ճաշի հիւրը եղաւ Թոնի Պլէր, Ցունիս 11–ին: Ֆրանսայի նախագահը չեշտեց թէ նախընտրած են խօսիլ զիրենք միացնող հարցերու մասին քան՝ բաժնող եւ առաջինները աւելի չատ են:

Հ. ՊԼԻՒՕ, Իրաքի ՄԱԿ–ի ջնդիչներու պետը ծանր ամբաստանագիր մըն է, զոր արձակած է Ուաշինկթընի իշխանաւորներուն դէմ, առանց խնայելու բառերուն եւ որակումներուն: Լոնտոնի կառավարութեան տուած հարցազրոյցին մէջ, կ'ըսէ

(Շար.ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ՈՒ ՍՓԻՒՌՔԸ ՇԱՀԱՐԿԵԼՈՒ ԱՆԳԱՐԱՁԻ ՋԱՆՔԸ

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Ցունիս 12) չարունակելով նախորդ օրուան նիւթը, կը մանրամասնէ հայկական Սփիւռքին ու նաեւ Հայաստանի հետ «զաղանի» յարաբերութիւն հաստատելու Անգարայի քայլերը: Սփիւռքին ուղղուած նախաձեռնութիւնը թիրախ ունեցած է ԱՄՆ–ու հայութիւնը: Թուրքիոյ Արտաքին Գործերու նախարարութեան լրահաւաք կեդրոնի տնօրէնը աւագ դեսպան Էճվէթ Թէզճան նոյն նախարարութեան կողմէ կատարուած հետազօտութիւններէ, խորհրդակցութիւններէ ետք մեկնած է ԱՄՆ: Անոր ղրկուելէն առաջ, Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպանատունը ծրագրուած զազանի տեսակցութիւններուն հարկաւոր յարաբերութիւնները հաստատած է հայութեան չարք մը պատասխանատուներուն հետ: Անոնց հետ հանդիպումներուն Թուրք պաշտօնատարը խօսած է Օսմանեան – Կիւլ տեսակցութեան մասին, ըսելով թէ Անգարա եւ Երեւան հետամուտ են մերձեցումի մը: Ան ըսած է նաեւ թէ Թուրքիա այս բարիկամեցողութիւնը կ'ուզէ գործնականի վերածել, սակայն, պէտք չէ մոռնալ ներքին քաղաքականութեան մէջ որոշ հաւասարակչռութիւններ պահպանելու անոր ստիպողութիւնը եւ Ազրբէջանի հետ յարաբերութիւններու ոլորտը: Թէզճան իր հայ խօսակիցներուն ուշադրութեան յանձնած է Հայաստանի տնտեսական զժուար պայմանները, ըսելու համար թէ Սփիւռքի ժխտական կեցուածքը խոչընդոտ կ'ըլլայ բարիկամեցողութեան գործնականի վերածուելուն, որմէ կը տուժէ Հայաստանն ալ: Ան հասկցուցած է որ Սփիւռքը պէտք է զօրակցի երկու երկիրներու միջեւ սկիզբ առնող ներկայի հոլովոյթին: Թերթը կ'ըսէ որ Թէզճան միջոց մը եւս ԱՄՆ պիտի մնայ:

Թուրքիա միւս կողմէն Երեւան ղրկած է Արտաքին գործերու Կովկասեան բաժնի պետ – տնօրէն Էրթան Թէզկէօրը: Ան ալ ծանրանալով ԱՄՆ–ու մէջ ցեղասպանութեան Գոնկրէս փոխանցուած բանաձեւին վրայ, չեշտած է թէ այդ կարգի չանքեր ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենան հայ–եւթուրք մերձեցումին վրայ· ուզած է որ Երեւան ճնշում բանեցնէ Սփիւռքին, քանի որ ցեղասպանութեան ճանաչումի աչխատանքը գլխաւորաբար կը կատարուի հայութեան այդ թեւին կողմէ:

Թէզկէօր ով պիտի քանի՛ երորդ անգամ կրկնելով Թրքական տեսակէտը, ըսած է թէ Հայաստան իր Սահմանադրութենէն Թուրքիայէն հողային պահանջի ու ցեղասպանութեան ամբաստանութեան յօդուածները ջնջելու պարագային, Անգարա ալ փոխադարձ ժեստ մը կ'ընէ: Այսինքն, կը բանայ սահմանը, ընթացք տալով սահմանային առեւտուրին:

ՃԱՄԲՈՒ ՀԱՊՃԵՊ ՆՈԹԵՐ

ՊԱՊԵՐՈՒ ՈՍՏԱՆԸ՝ Ա Վ Ի Ն Ի Ո Ն

Նոթեր առնելու առիթը կը ստեղծուի այցով մը։ Ցիրաւի, Ռոնի ափին, Տիւրանս Լճանգքի քովընտին, քղանցքին ծալքերը լայն բացած ու լայն տարածած քաղաքը, իր դղորիկ երեսը ցոյց կու տայ արդէն կեդրոնի Մայր կայարանէն։ Արեւով ջերմացած ճամբորդը կը դիմաւորուի տաք ու մեղմ հովի քիչ – չատ լսելի սուլոցով։ Եւ, բնականաբար, ասոր կը ձայնակցի կարծես, թառամած ու թարթափուն՝ թռչկոտող տերեւներու խշրտուքը։

Պատկերը փութով կը դառնայ տպաւորիչ, երբ կայարանէն հազիւ դուրս ելած ուղեւորը, իր աչքին առջեւ պարզուած կը տեսնէ ընդարձակ կանաչ հրապարակ՝ ծաղկազարդ ու ծառազարդ։ Եւ, անշուշտ, անխուսափելին՝ ոստանին միջնադարեան չքեղ դէմքը հաստատող, ԺԹ. դարու կէսի պատկառազդու պարիսպները։ Հոսկէ դիտած, բնականաբար, միայն փոքր մաս մը։ Այսպէս թէ այնպէս, բացիկներէն միոյն անչա՛փ ծանօթ համայնապատկերը, զոգցես, մէկ անգամ էն կը դառնայ կենդանի, կը դառնայ չարժուն, բաբախուն։ Մանաւանդ օրն ըլլալով կիրակի եւ, բացօթեայ չուկայի ժամանակ, անցուդարձով եռուն, եփուն։

Դանդաղ, ծանր քայլերով՝ ճամբորդը ղլխաւոր պողոտայէն յառաջանալով կը հասնի փլաս տիւ փալէ, քաղաքին «սիրտը», ինչպէս դիտել կու տայ ընկերակիցը։ Արդէն չուտով պարզ կը դառնայ ինչո՛ւմն։ Հոս, այս ընդարձակ հրապարակին չուրջն են չարք կազմած պատմութեամբ հարուստ փալէ տէ փափը, Պալերու պալատը, Նոթր – տամ տէ Տոմ աթոռանիստ Մայր տաճարը եւ, ծայրին ալ, քիչ հեռուն՝ Փըթի փալէն, պատկառելի չքեղ ապարանք մը, ԺԹ. – ԺԸ. դարաշրջաններու դրոշմով յայտնի։ Նախապէս եպիսկոպոսական կացարան, ներկայիս նկարչական թանգարան, պատկերասրահ։ Շնորհիւ հոս մէկտեղուած նկարներուն, – հարուստ, որակաւոր, – կը նկատուի Ֆրանսայի կարեւորագոյններէն մին։ Գրքոյկը կը մատնանչէ Թոսքան (ԺԳ. դար), Սիեն (ԺԴ. դար) նկարչական դպրոցներու պատկանող իտալացի նկարիչներու նկարներ։ Նաեւ ԺԸ. – ԺՉ. դարերու, կրկին իտալացի արուեստագէտներու վրձինի ստեղծագործութիւններ։ Պատկերասրահը կարեւոր տեղ կը յատկացնէ նոյնպէս այսպէս կոչուած Ավինիոնեան դպրոցի ներկայացուցիչներու պաստառներուն, կտաւներուն։

Անշուշտ պարզ է։ Այցելուներու ուշադրութեան կեդրոնը Պապերու պալատն է։ Այցելութեան դլխաւոր չարժառիթը կը թուի ըլլալ ասիկա։ (Տեղացի թէ օտար մարդոց մուտքի երկար չարքը վկայ)։

Կառոյցը՝ մեծդի, տարածուն, պատկառազդու։ Բայց ո՛չ անպայման մեծաչուք, վեհաշուք։ Կը տիրապետէ, կը տըպաւորէ իր խիտ, խոժոռ դէմքով։ Բայց չի հմայեր։ Հրայրքի պակաս արդարեւ։

Կը նկատուի երկու հակաթոռ Պապերու ձեռակերտը։ Տէր տարբեր, հակոտնեայ հոգեխառնուածիններու, հոգեբանութիւններու։ Կառուցման առաջին փուլին՝ 1335 – 1342, վեր կը խոյանայ Ժան Պալատը։ Պապը՝ Բենեդիկ ԺԲ. (Պընուա 12–րդ), նախկին միաբան Սիստերսեան Ոլմի, կ'առաջադրէ կեանքի կոչել խըստամբեր, խստակեաց ղէմքով կառոյց մը՝ դուսպ, ժուժկալ, չափաւոր ոճով։ Երկրորդը՝ յաջորդը՝ Կղեմէս Զ. (Ֆլեման վեցերորդ) արուեստասէրը, կողմնակից դեղեցիկ, հրապուրիչ երեսներու յուցադրութեան, Նոր Պալատին (Բ. փուլը՝ 1345 – 1352) համար ո՛չ միայն կը հետամտի պահպանել նախկինին եւ նորին հասարակաց ղէմքը, այլեւ յղկումի, ողորկումի, արուեստով յարդեցած հատուածներու, բաժիններու հաստատումով, կարելի չափով մը կենդանացնել, հոգի եւ շունչ ներարկել նորակերտ կառոյցին։

(Օրինակ Ընդունելութիւն – Ունկնդրութիւններու սահմանուած ընդարձակ սրահը, ասոր զմայլելի որմնանկարները)։

Պալատի կողքին, բարձրակէտ դիրքով, ցցուն, տպաւորիչ հատակով իր հոյչէն դէմքը ցոյց կու տայ աթոռանիստ Մայր տաճարը՝ Նոթր – Տամ տէ Տոմ (ԺԲ. դար)։ Կ'ըսուի, թէ հնագոյնն է ոստանի կրօնատեղիներուն։ 1405–ին, ամբողջովին քանդուած զանգակատան տեղ կը բարձրանայ նորը, այս անգամ ոճով։ Այնուհետեւ, ԺԹ. դարու կէսին, կոյսին ոսկեվայլ ոսկեզօծ մեծաչուք արձանը։ Ոստանին երբեմնի հոգեւոր դէմքը հաստատող տեսքով։

***

Հաստատ փաստ է։ Կապերն ու բանակցութիւնները մեր կիլիկեան Հայոց Թագաւորութեան եւ Ավինիոնի Պապերուն միջեւ կը չարունակուին, բաւական աշխոյժ թափով։ Յատկապէս Պատմութիւնը սա է, պարզապէս (քանի հպճեպ նոթերու սահմանին դուրս կը մնան այլապէս հետաքրքրական եւ, յայտնապէս, ուսանելի մանրամասներ)։

Մերոնք՝ միամիտ, պարզամիտ, աղաչանօք կը դիմեն Պապերուն, ապահովելու մտօք Քրիստոնեայ աշխարհի (իմա՝ Եւրոպա) գլխական, ոգեմական օժանդակութիւնը, դէմ դնելու համար չրջապատի ահեղ վտանգին (իմա՝ մահմետական Սելճուքներ, գլխաւորաբար եգիպտոցի Մամլուքներ)։

Այլ է, սակայն, նպատակն ու առաջադրութիւնը Պապերուն, ի Հոմ, ի Ավինիոն։ Այսպէս, Լեւոն Ե. եւ Պօղոս Ա. Սեճի կաթողիկոսի օգնութեան խընդրանքին պատասխանելով՝ Բենեդիկտ ԺԲ. կը մերժէ օգնել, առարկելով թէ՝ մերը կը հակասէ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ դաւանանքին։ Անշուշտ, անվերջ պահանջներ դաւանափոխութեան։ Դաւ եւ սադրանք։ Ատոնց հետեւանքով ներքին պատակոծումներ...

Իրը պատմութիւն արձանագրենք, թէ Լեւոն Ե. (որոշ դասաւորումով՝ Զ.) եօթը տարի աքսորական մնալէ ետք ե– դիպատս (անձնատուութիւնը 1375, Սիս) Արագոնի եւ Կաստիլյայի թագաւորներու միջամտութեամբ ազատ կ'արձակուի։ Ազգքանդրիայէն Հոդոսի ճամբով կ'երթայ Վենետիկ, անկէ ալ ուղղակի Ավինիոն մերժելով հանդիպիլ Հոմ։ կ'արժանանայ արքայավայել ընդունելութեան եւ, կղեմէս Է. անոր կը չնորհէ «Ոսկեայ վարդ» պատուանչանը։

***

JEAN ALTHEN — ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ (1709 – 1774)

Ժարտէն տէ Տոմ։ Մայր տաճարի ճիշդ քովը, քարաժայռի բարձունքին, լայն ու պատուակաձեւ սանդուխներով երկուքի բաժնուած՝ վեր – վար տարածուող զբօսավայրի հանելի անկիւն մըն է, անկասկած, այս ծառուտ ծաղկաւէտ ընդարձակ տարածքը։ Բարձր քարակներու կոթնած ծառեր, հաստասլինդ անչուշտ, հին օրերու վկաները կը դառնան։ Կը յուչեն իրենց տարիքը՝ ալեւոր։ Աւելցուցէք քանդակազարդ աղբիւրներ, արուեստական պետակի ուռուցիկ կապոյտ երիզ, աչք չոյող կանաչ՝ տարածուն դէմքը չրջապատի եւ, դուք անմիջապէս կը հասկընաք այցելութեանց պատճառը։ Շարժառիթը տեղացի թէ օտար այցելուներու։ Մի՛ մոռնաք նոյնպէս հոսկէ պարզուող կախարդիչ տեսարանն ալ։ Ոլոր – մոլոր, մեղմիկ հոսող Ռոնին երկնագոյն ժապաւէնը. անկիւնին՝ կիսափուլ, կամարակապ ԺԲ. դարու կամուրջը՝ Սէն – Պենեզէ, անչա՛փ ծանօթ իր երգով՝ Փոն տ'Ավինիոն... Եւ, դէռ վանքու լեռը եւ, դէռ լայնքին ու երկայնքին տուող կանաչուխիւն, հոս – հոն կղմինտրածածկ բնակարաններով, դիւղեր, աւաններ, անպայման։

Բարձրավայրին, ծանրագլուխ դէմքով եւ զգօն մարդու արտայայտութեամբ կը յայտնուի՝ քարձրաբերձ պատուանդանի մը վրայ, Ժան Ալթունի (Յովհաննէս Ալթունեան) պրոնզաձոյլ արձանը։

Ծնած Նախիջեւանի գիւղերէն Ճահուկ, 1709, Նատիր Շահի ասպատակութեանց օրօք (1726) կ'առեւանդուի եւ, իբր գերի ծառայ, սորուկ, կը վաճառուի։ 14 տարի չարունակ կ'աչխատի Անատոլուի մէկ խաւար անկիւնը։ Տորոնի (*) մշակութեան վարպետ՝ փախելով կ'ապաստանի Իզմիր (Զմիւռնիա)։ Տեղւոյն Ֆրանսացի հիւպատոսին մեղսակցութեամբ գաղտնի կը մեկնի Ֆրանսա, կը հաստատուի Ավինիոն, զրպանին մէջ ունենալով տորոնի սերմ։ (Օսմանեան օրէնքով մահապատիժի կ'ենթարկուէր երկրէն նման սերմ դուրս հանողը)։ Ասպնջական հոդի վրայ կը վայելէ տեղական իշխանութեանց ջակցութիւնը, տորոնի հոմանը տնկելու եւ արմատները աղալով ու փոշիի վերածելով, իբր կարմիր ներկանիւթ գործածելու համար։ Ասիկա կը դառնայ շահաբեր աղբիւր Վոքլիւզ նահանգի բնակչութեան։ Մահէն (1774) եառ, ի նշան անոր ընծայած ծառայութեան, տեղացիները՝ երախտապարտ, 1846–ին կը կանգնեն անոր արձանը։

***

Ճակատագրի տխուր խաղով յուշատախտակ մը կը գետեղուի արձանի պատին, այս անգամ «ակրոնոմ Արմենիեն»ի ազգակիցներուն կողմէ, 1915–ի Մեծ Եղեռնը յիշատակող։ Եւ, ամէն Սուրբ 24–ի, առանց դլխահակ, կը հաւաքուին հոս, ոգեկոչելու համար յիշատակը իրենց նահատակ սրտակիցներուն...

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Տորոն = Garance

ԻՐԱՔԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԼՈՑՍԻՆ ՏԱԿ

ՄԻՋԱԳԵՏՔ՝ ԲԱԲԵԼՈՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՕՄԱՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԽԱԼԻՓԱՅՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍԱՍՈՒՆԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Պարսիկ Սասանեաններ 224–ին ապստամբեցան պարթեւ Արշակունիներուն դէմ, տապալեցին զանոնք, եւ 226–ին հիմնուեցաւ պարսիկ Սասանեան կայսրութիւնը։ Մայրաքաղաքը մնաց Տիզբոն եւ Միջագետք վերածուեցաւ Սասանեան երկրամասի։ Պարսիկ տղնուականներ պետական բարձր դիրքերու տիրացան եւ դրաղաչտական կրօնական նոր համայնքներ կազմաւորուեցան Միջագետքի մէջ։ Անոնց կողքին մեծ թիւ կը կազմէին նաեւ քրիստոնեաները եւ Հրեաները։ Այնուհետեւ մանիքէականութիւնը եւս լայն տարածում գտաւ Միջագետքի մէջ։

Միջագետք Հռոմէական եւ Սասանեան կայսրութիւններուն միջեւ կռուախնճոյրի վերածուեցաւ։ 344–ին սկսան քրիստոնեաներուն դէմ ջարդերը, որոնք չարունակուեցան մինչեւ Ե. դար։ Հակառակ այս իրողութեան, տակաւ, աչուրի քրիստոնեաները կը մնային ազդեցիկ տարր։

Նստակեաց եւ թափառաշրջիկ Արաբներ աստիճանաբար սկսան տարածուիլ Միջագետքի տարբեր չրջաններուն մէջ եւ արաբերէնը բանական տարածում գտաւ։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔՆԵՐԷՆ ԵՏՔ՝ ՕՄԱՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԽԱԼԻՓԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Իսլամութեան ծնունդէն ետք Արաբներ ձեռնարկեցին նուաճումներու՝ տարածելու համար նոր կրօնը։ Ապու Օպէյտ Թաղաֆիի հրամանատարութեան տակ հինդ հազար կռուողներ 634–ին յարձակեցան Սասանեան կայսրութեան վրայ եւ ձեռնարկեցին Միջագետքի նուաճման։ 637–ին իսլամական մեծ բանակ մը Սաատ իպն Ապի Ուաղգասի հրամանատարութեան տակ Գատիսայի ճակատամարտին չախչախեց պարսկական բանակը, գրաւեց Տիզբոնը եւ կործանեց զայն, որմէ ետք իսլամները դրաւեցին դրեթէ ամբողջ Միջագետքը։ Սասանեան վերջին թագաւորը՝ Յազկերտ Գ. փախաւ Իրանի խորերը, ուր սպանուեցաւ 651–ին։

Արաբական նուաճումներէն ետք կազմաւորուած Օմայեաններու խալիֆայութիւնը տարածուեցաւ Հիւսիսային Աֆրիկէն, այնուհետեւ՝ Սպանիայէն մինչեւ Ինտոս գետի հովիտը, Հնդկաստանի սահմանները։ Սկիզբը՝ Մետինէն եւ յետոյ, 656–էն ետք, Դամասկոսը խալիֆայութեան մայրաքաղաքը դարձան։

Իսլամներու դրաւումէն ետք Արաբներ սկսան զաղթել Միջագետք. նոր վերաբնակիչները չտարածուեցան բովանդակ Միջագետքի մէջ. անոնք սկիզբը երկու նոր բնակավայրեր հիմնեցին. մէկը՝ Քուֆա (հին Բաբելոնի մօտ) եւ միւսը՝ Պասրա, ուր պահակազօրք հաստատեցին։ Իսլամ փոքր եւ իրարմէ անջատ համայնքներ կազմաւորուեցան պահակազօրքին եւ անոնց ընտանիքներէն, որոնք տեղացիներէն գանձուող տուրքերէն ղերծ կացուցուեցան։ Հիւսիսի մէջ Մուսուլ իսլամական կառավարութեան եւ պահակազօրքին դլխաւոր կեդրոնը դարձաւ։ Այսպէսով սկսաւ Միջագետքի իսլամացումը։

Մուհամմէտ մարգարէին զարմիկը՝ Ալի սկսաւ Ապի Թալէպ Օսման խալիֆայի ըսպանութենէն ետք, 656–ին, խալիֆայութիւնը ձեռք ձգելու առաջադրանքով Միջագետքը իր խարիսխին վերածել, բայց 661 Յունուարին, Քուֆայի մզկիթին մէջ աղօթքի պահուն դաշունահարուեցաւ եւ երկու օր ետք մահացաւ ու թաղուեցաւ Քուֆայի մէջ։

Այսպէսով, խալիֆայութեան չոլորտութեան հարցով պատակտում յառաջացաւ իսլամներուն մէջ, որուն հիմքը կազմաւորուեցան սիւննի եւ շիի հատածները։ Աբդալեւ, Մուհամմէտ մարգարէի Գուրէյշ ցեղի Հաչէմական տոհմին էր, որուն հիմքը շիիներ չոլորտութեան իրաւունքը տուին անոր զարմիկին՝ Ալիի, որ միաժամանակ ամուսնացած էր մարգարէի դստեր՝ Ֆաթիմայի հետ։ Մինչդեռ շիիներուն հակադրուած հատուածը՝ սիւննիները զօրավիդ կանդնեցան Գուրէյշ ցեղի Օմայեաններու տան ներկայացուցիչ Մուաւիայի, որ Ալիի սպանութենէն ետք ինքզինք խալիֆա հռչակեց Դամասկոսի մէջ։

Միջագետքի Արաբները զօրավիդ կանդնեցան Հաչէմական տան, մանաւանդ որ Միջագետք խալիֆայութեան կազմին մէջ ստորադաս նահանգի վերածուած էր, թէեւ անիկա ամէնէն հարուստն ու բարեբերն էր եւ ամէնէն հոծ բնակչութիւն ունեցող երկրամասն էր։ Այս փաստը ալ մինչեւ հիմա Իրաքի բնակչութեան մեծամասնութիւնը շիիներն են։

Քուֆայի ժողովուրդը հպատակութեան երդում տուաւ Ալիի անդրանիկ զաւակին՝ Հասանի, բայց ան չուտով հրաժարեցաւ եկաւ Մուաւիայի հետ։ Անոր սերունդները, որոնք մինչեւ հիմա շարիֆ (մաքուր) տիտղոսը կը կրեն, սիւննի դաւանանքին հետեւեցան եւ Մեքքէի էմիրները դարձան։ վերջին էմիրը եղաւ Հիւսէյն պըն Ալի, որուն զաւակներէն Ֆայսալ Իրաքի եւ Աբտալլա Յորդանանի թագաւորները եղան Առաջին Աչխարհամարտէն ետք։ Հաչէմի ազգանունը կրող բազմաթիւ ընտանիքներ կան տարբեր երկիրներու մէջ։

Մուսուլիա խալիֆա մահացաւ 680 Ապրիլին կամ Մայիսին, Դամասկոսի մէջ։

եւ անոր յաջորդ հռչակուեցաւ զաւակը՝ Եղիա: Կրկին արձարծուեցաւ յաջորդութեան հարցը: Քուֆթայի բնակիչները հրաւէր ուղղեցին Ալիի երկրորդ զաւակին՝ Հիւսէյնի, որպէսզի գրաւէ խալիֆայութեան գահը, եւ խոստացան աջակցիլ անոր ինով օգնել իրեն: Հիւսէյն վստահելով Քուֆայիներուն՝ Մեքքէէն ճամբայ ելաւ իր ընտանիքով, բայց երբ հարպալա հասաւ Եփրատի արեմտեան ափին, իր դէմ գտաւ Պասրայի կառավարիչ Ոպէյտուլլայի բանակը, որ կը գորժէր Քուֆայի հիմնադիրին զաւակին՝ Օմար իպն Սաատի հրամանատարութեան տակ:

Ճակատամարտը տեղի ունեցաւ 10 Մուհարրամ 61–ին (680 Հոկտեմբեր 10): Հիւսէյնի կողմնակիցները 150 հոգի էին, իսկ Օմարի բանակին թիւը՝ չորսէն հինգ հազար: Կատաղի ընդհարումէ մը ետք Հիւսէյն եւ իր հետեւորդները ինկան սուրերու ու նիզակներու հարուածներուն տակ: Կիներուն ու երախաներուն խնայուեցաւ, որոնք, ինչպէս նաեւ Հիւսէյնի գլուխը ղրկուեցան Եազիտ խալիֆային:

Քարպալայի ճակատամարտին յիշատակը նուիրական մնաց չիւնիներուն մէջ, որոնք ամէն տարի 10 Մուհարրամին աղուտայի սգատօնը կը տօնեն. Հիւսէյնը կը նկատուի երրորդ իմամ Ալիէն եւ Հասանէն ետք:

Քարպալայի զոհերուն յիշատակը Միջագետքի Արաբներուն համար վերածուեցաւ Օմայեաններու դէմ պայքարի խորհրդանիշի, եւ Քարպալա ու Նաճաֆ (որուն կեդրոնական մզկիթին մէջ ամփոփուեցաւ Ալիի դամբարանը) չիի սրբատեղիներու եւ ուխտատեղիներու վերածուեցան:

Օմայեաններուն դէմ Միջագետքի Արաբներուն ընդվզումութիւնը չարունակուեցաւ. միաժամանակ մեծ թիւով ոչ արաբ բնիկներ աստիճանաբար եւ պարտադրաբար սկսան խլամանալ:

Միջագետքի Արաբները 701–ին մեծ ապստամբութիւն մը բարձրացուցին Մուհամմէտ իպն Աշաաթի գլխաւորու – թեամբ, որ նուաճուեցաւ Սուրիայէն ղարկուած զօրքերուն կողմէ: Միջագետք վերածուեցաւ նուաճուած երկիր: Քուֆայի եւ Պասրայի միջեւ նոր բնակավայրեր կառուցուեցան սուրիացի պիւուրներուն համար: 705–էն 715 Միջագետքի Արաբները մշտական դէպի կեդրոնական Ասիա արշաւանքներուն:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ապդակ»

ՕԺԻՏԻՆ ՄԵՐԺՈՒՄՈՎ

Նիւ Տէլհիէն բանակարգումի երիտասարդ ուսանողուհի մը մէկ օրէն միւսը դրեթէ ապշային հերոսուհիի մը վերածուած է, համարձակած ըլլալով հակադրուիլ ընկերային կարգանիչերու: Անոր պարտադրած արձագանգ գտած է արեւմտեան լրատուիւներէ ալ: Նիչա Շարմա բանակարգումի երիտասարդ ուսուցիչի մը հետ ամուսնութենէն քանի մը վայրկեան առած, տեղեկացած է թէ նշանածին ընտանիքը վերջին պահուն օժիտի յաւելեալ պահանջներ ներկայացուցած է, չգոհանալով ասկարկութեամբ որոշուած 61 – ինքնաշարժ մը, երկու սառնարան, երկու օդափոխիչ, փուռ մը, երկու հեռատեսիլ, չարժանկարի դրծիք մը եւ երկու տեսոյց–: Ուզած են որ աղջկան ընտանիքը տայ նաեւ 25 հազար եւրոյի չափ դոլար մը:

Հարանեկան աւանդական կարմիր ըզգեստը հատած երիտասարդուհին հեռաձայնած է ոստիկանութեան որ ձերբակալած է երիտասարդ փեսացուն ու ընտանիքին մէկ մասը: Հակառակ լայն դործադրութեան, փեսային ընտանիքին որպէս օժիտ դոլարի մը վճարումը ապօրինի հռչակուած է Հնդկաստանի մէջ: Այդ օրէն ի վեր Նիչա կիներու ազատադրումին նոր խորհրդանիշի վերածուած է. ստացած է շնորհաւորական հազարաւոր դիրեր, երկու տասնեակ ալ ամուսնութեան առաջարկ: Երկու բեմադիր կ'ուզեն անոր պատմութիւնը ժապաւէնի վերածել: Մինչեւ իսկ գինքը Նիւ Տէլհիի Թաղապետական ընտրութեան խոհակ թեկնածու նկատողներ դտնուած են: Իսկ ինքը, համարձակ հնդուհին, դատած է թէ կը փափաքի շարունակել իր ուսումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

(Հատորը կ'ընդգրկէ 2001 եւ 2002 տարիներուն "Յառաջ"ի մէջ լոյս տեսած յօդուածները)

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ (Հ.Ց.Պ.)

«Զանգակ – 97» հրատարակչութիւն, Երեւան 2003

Ա Օ Կ Է Ա Ն Կ Է

ԾԱՄՕՆ ԾԱՄԵԼԸ ՕԳՏԱԿԱՐ Է

Ճափոնական ուսումնասիրութեան մը համաձայն, ծամօն ծամելը կը նպաստէ արտպ ապաքինումի՝ յատկապէս ստամոքսի վիրաբուժութեան պարագային: Այսպէս, նկատուած է, որ անոնք, որոնք օրական երէք անգամ ծամօն կը ծամեն վիրաբուժութենէն ետք, չատ աւելի արագ վերականգնած են իրենց մարսողական դրութիւնը:

***

ՍՈՒՐՃԸ ՕԳՏԱԿԱՐ՝ ՇԱՔԱՐԱԽՏԱՒՈՐԻՆ

Հոլանտացի բժիշկներու մէկ ուսումնասիրութեան համաձայն, առտու կանուխ խմուած սուրճը կամ ճաշերէն ետք խմուած քանի մը գաւաթ սուրճը կարեւոր տոկոսով չաքարը կը նուազեցնէ:

Արդարեւ, Ամսթերտամի համալսարանի բժշկապետ Ռոպ Վան Տամի կարծիքով, ասիկա առաջին լուրջ ուսումնասիրութիւնն է, որ սուրճին օգտակարութիւնը ցոյց կու տայ չաքարախտի պարագային:

Նշենք, որ աշխարհի տարածքին չուրջ 130 միլիոն մարդ կը տառապի չաքարախտէ:

***

ՋՈՒՐԸ ՓՕՔ ՋՈՒՌԵՑՆԵՐ

Ջուրը աստուածային բարիք մըն է մարդ արարածին համար: Ան գուրկ է ջերմուժէ եւ ոչ մէկ ժխտական անդրադարձ կամ հետեւանք կ'ունենայ մեր առողջութեան վրայ, նոյնիսկ՝ չափազանց պարագային:

Առատ ջուր խմելը կը նպաստէ նիհարնալուն, այն իմաստով, որ մէզի ճամբով մարմնէն կ'արտաքսուին թունաւոր նիւթերն ու ճարպերը, մինչդեռ քիչ ջուր խմողներուն մօտ իւղերը կը կուտակուին մարմնին մէջ, իսկ միւս կողմէ՝ անոնց երիկամները լաւ ձեւով չեն գործեր:

Սխալ է նաեւ այն կարծիքը, որ ջուրը փորը կ'ուռեցնէ: Բժիշկները խիստ կերպով կը թելադրեն կիներուն առտուն երկու բաժակ ջուր խմել, նոյնպէս ալ՝ ճաշօրին եւ իրիկունը: Անոնք նաեւ կը թելադրեն ջուրը խմել պարապ փորով եւ ոչ ճաշի ընթացքին, քանի որ վերջինին պարագային ստամոքսը կ'ընդլայնի եւ պատճառ կը դառնայ, որ ժամանակի ընթացքին իւղը կուտակուի փորին մէջ:

Ն. Տուրեանի «Պուրում Տուրումը»

Կիրակի, Մայիս 11, Եան'ց ակումբի սրահին մէջ Նարեկ Տուրեանի Պուրում Տուրումի թատերական ներկայացման առաջինն էր:

Փարիզի հայ թատրոններուն ցուցակին «Ճոխութիւն»ը կը պարտադրէ ներկայ դտնուիլ ամէն թատերախաղի. անոնցմէ հաճոյքով ներկայ կը դտնուիմ Նարեկ Տուրեանի ներկայացումին:

Աւոր վերջին թատերախաղը կը յատկանշուէր երգիծական ոճով: Առաջին արարին մէջ մենակատար մը կը չօշափէր հայութիւնը յուզող այժմէական նիւթեր. երբեմնի սովետական ազդեցութիւնը Հայաստանի մէջ, Սփիւռքի հարցեր, արտագաղթ, հայ նոր պանդուխտներու առօրեայ դժուարութիւնները, հայրենիքը սփիւռքէն բաժնող նիւթեր. այս բոլորը դիտուած՝ երգիծանքով եւ առարկայականօրէն:

Երկրորդ արարը ունէր տարբեր տեսարան, տարբեր բեմ, տարբեր նիւթ: Նիւթը կը փոխուէր և հայկականէն կ'անցնէր ընդհանուրին. ընկերային, սիրային եւլն.: Դժուար էր կապ մը հաստատել առաջին եւ երկրորդ արարներուն միջեւ, ուր կ'ըսուէր թէ կեանքի մէջ «անկարեւոր» են համարձակ, գաղութ եւ հաւաքականութիւն, կարեւորն է միայն «Պուրում Տուրումը» ... յստակ չէ թէ ասիկա եզրակացութի՞ւն էր, թէ հեգնանք:

Բարերախտաբար ընկերութեան մէջ կան տակաւին ուրիշ արժէքներ եւ իտէալներ: Երկրորդ արարէն պակաս չէին սրամիտ ակնարկները եւ բեմը կը հրըստացնէր սիրուն դերասանուհի մը... Պիտի նախընտրէի որ առաջին արարով վերջնար թատերախաղը:

ՍԵԻԱԿ ՇՆՈՐՀՕՔԵԱՆ

(17 տարեկան)

Դպրոցասէր Վարժարանի նախկին աշակերտ

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ա Ի

24

Նորակազմ բանակը, կազմուած պլխատորպէս կամաւորներէ, անկարագրելի քաղութեամբ կռուեցաւ իրմէ չատ աւելի մեծ թիւ ունեցող թուրք բանակին դէմ: Ինքնապաշտպանութեան գործին մասնակից ամբողջ ժողովուրդը, ծեր, երիտասարդ, կին թէ պատանի: Զինուորներուն պարենաւորման գործը ստանձնեցին կիներն ու օրիորդները: Ատոնք կը խնամէին նաեւ վիրաւորներն ու հիւանդները:

Սարատարապատի, Բաշ – Ապարանի, Ղարաքլիսէի եւ Բաքուի հոյակապ ճակատամարտները, որոնք հաստրներու նիւթ կրնան տալ քաղութեան դրուագներով, ճակատագրական դեր կատարեցին Հայաստանի անկախութեան գործին մէջ:

Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն վերջ, ձեռնարկուած էր նոր պետութեան կազմակերպման գործին: Շուտով կազմուեցան համապատասխան նախարարութիւնները եւ հայկական դրամը եւ դրօշը չրջաբերութեան մէջ դրուեցան:

Գործ չատ կար: Թրքական լուծին տակ մնացած Հայաստանէն նորածին փոքրիկ Հայաստան կու գային անհամար գաղթականներ, չես գիտեր ի՛նչ հրաչքով եւ որ ճամբաներով: Կու գային յոգնած, այլակերպ, կիսամեռկ: Շատեր տեղ կը հասնէին թէ չէ՝ կ'իյնային անշունչ: Կարծես իրենց ամբողջ բարոյական եւ ֆիզիքական ուժը պահած էին տեղ հասնելու համար միայն: Պղտոր աչքերով կը տեսնէին անհասելի երազը իրականացած ու կ'իյնային...

Բոլոր նախկին զօրանոցները վերածուած էին որբանոցներու եւ հիւանդանոցներու: Պէտք էր չատ աշխատիլ, բայց քիչ ուտել... Գրեթէ սով կը տիրէր երկրին մէջ: Դաւալիք ռուս զինուորները քանդեր, թալաններ, ասերեր էին ամէն ինչ: Առանց անոր ալ, երկար տեւած պատերազմը, ինչպէս ուրիշ երկիրներ, հոս ալ քայքայեր էր անտեսութիւնը, այնպէս որ նորածին Հայաստանը իր առաջին քայլերը չատ դժուարին պայմաններու մէջ կը սկսէր: Բայց հակառակ ծանր անտեսական պայմաններուն, խանդավառութիւնը մեծ էր թէ՛ ժողովուրդին եւ թէ՛ վարիչ մարմիններուն մէջ:

Այդ դժուարին օրերուն մէջ էր, որ նոր կառավարութեան դիմումին վրայ ստացուեցաւ ամերիկեան ալիւրը, ուրիշ չատ մը մթերքներու կարգին – բրինձ, ալիւր, չաքար, խտացած կաթ, սերմնացու ցորեն եւ այլն: Բայց այդ չրջանը, պարենաւորման սահմանիներուն մէջ, բը– նորոչուեցաւ «ամերիկեան ալիւր» անունով: Միացեալ – Նահանգներու պարենատորմաղ վարիչ – լիազօր Հուվըր, որու չնորհիւ ստացուած էր ալիւրն ու պարէնը, հայ ժողովուրդին ճչմարիտ ազատարը եղաւ:

Ամերիկեան Նպաստամատոյցն ալ (Նիր Իսթ Ռըլիֆ) չատ մեծ դեր կատարեց որբերը հաւաքելու եւ պատըսպարելու գործին մէջ: Այդ հաստատութեան որբանոցներուն մէջ – թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ ուրիշ երկիրներու մէջ գըտնուող որբերը հաշուելով – խնամուեցան աւելի քան հարիւր հազար որբեր, արդիւնք չարդերուն:

Որբերու եւ այրիներու Հայաստան:

Միս Հելէն, որ ճամբաները թացուելուն պէս Հայաստան եկաւ, վարիչ էր երեք հիւանդանոցներու, որոնցմէ մէկը մանուկներու յատկացուած էր: Ծանօթ՝ հայ ժողովրդի հոգեբանութեան, ան անգնահատելի օգտակարութիւն ունեցաւ այդ չրջանին ալ: Իր սիրած վանեցի ժողովուրդը, որուն ապստամբական չարժումը տեսեր էինք Պոլիս, ռուսական բանակին նահանջին պատճառաւ, դաղթած էր նամանաւանդ նորածին Հայաստան: Այս պատճառաւ Միս Հելէն չատ անգամ նորվանը բարկացնել կ'ուզէր լեզուով:

– Ա՛լ Նորվան չես, Հինվան ես դուն: Հիմա թուրքն է որ կը տիրէ Վանայ մէջ:

Նորվան կը բարկանար:

– Չէ՛, – կ'ըսէր, նոր եմ, պղտիկ տղայ եմ, – պառա՞ւ եմ, որ հին ըլլամ:

Այդ ժամանակ Միս Հելէն գիրկը կը նստեցնէր Նորվանը եւ կը մխիթարէր.

– Նորվան ես, – կատակ ըրի. – Նոր չունչը անցաւ Վանէն, ա՛լ չի կրնար հին ըլլալ: Շուտով կառքովս քեզի Վան պիտի տանիմ:

Շատ հետաքրքիր կեանք մըն էր փոքրիկ Հայաստանի կեանքը: Մեր հոգը չէր, որ չաքար չկար, որ թէյը չամիչով կը խմէինք: Չամիչը կը դնէինք բերանիս եւ ումպ ումպ կը խմէինք թէյը մեծ դդուչութեամբ, որպէսզի չամիչը ստամոքսի պահանջին անսալով խաղ մը չխաղար: Բերանը քաղցր էր, վար իջնող հեղուկին անհամ ըլլալը չէինք զգար, կամ այնպէս կը ձեւացնէինք ... Մեր հոգը չէր, որ հացը քիչ էր, թէ միսը բացառիկ երեւոյթ մըն էր, որու մասին պատկառանքով պէտք էր խօսիլ:

Երեւան հասնելէս քիչ մը ժամանակ վերջ, մեր ընտանիքը մեծցաւ անդամով մը: Սուրիկ իմ տղաս եղաւ:

Իմ գալէս քանի մը չաբաթ առաջ Զաբօն վերջնականապէս փակեր էր աչքերը «իւղը հատած ճրագի մը նման», ինչպէս կ'ըսէր Միս Հելէն:

– Վտանգը կը պակսէր իրեն, – կը պատմէր Միս Հելէն, – ամբողջ կեանքը պրկուած ջղերով ապրելէ վերջ, չկարողացաւ հանդարտիլ ու բնական կեանք մը ունենալ: Թերեւս Հայաստանի մէկ մեծ մասին լուծի տակ մնալն էր, որ կ'ազդէր իր վրայ: Չէր խօսեր այդ մասին, մեր ուրախութիւնը չխռնաւորելու համար: Մէկ գաղթականէն միւսը կը վազէր: Մեռաւ դրեթէ ոտքի վրայ... Կը ստիպէի, որ նստի պատուհանին առջեւ ու Արարատին նայի: «Տե՛ս, ինչե՛ր պիտի պատմէ քեզ», կ'ըսէի: Չէր նայեր, բայց կը նայէր Արարատին ու կ'ըսէր. «Արարատը մէկ երեսով կը խնդայ, մխսով կուլայ: Չես տեսներ, Հելէն... Ան, միւս կողմը մնացողները հա՞պա»:

Ինձ համար երկու տող նամակ մը ըսած էր Միս Հելէնին.

«Ուշացար, Սոնա, կ'ուզէի տեսնալ քեզ: Բնական մահը քուն մըն է, պէտք չէ լալ քնացողին վրայ: Սուրիկը քեզ: Լաւ տղայ է, կը սիրէ քեզ եւ Նորվանը, միայն ձեր քով կրնայ երջանիկ ըլլալ: Նորվանէն առաջ անոր վրայ պիտի կրթենիս օր մը: Եթէ Հայաստանը ամբողջանայ, տար երկու տղաքը մեր քաղաքը, թո՛ղ Սուրիկը տեսնայ այն տունը, ուր իր նահատակ հայրը ծնաւ: Սոնա, աղջի՛կս, մնաս բարե՛ւ»...

(Շար. 101)

C.C.A.F.

COMMUNIQUE

L'inauguration dans un des quartiers les plus prestigieux de Paris, du magnifique monument de Komitas, œuvre du sculpteur David Erevantzi, a constitué, sans conteste, un événement d'une très haute portée en ce jour symbole du 24 avril 2003.

A l'occasion du 88e anniversaire du génocide de 1915, la communauté arménienne offrait à la Patrie des Droits de l'Homme, et pour des siècles, une statue qui participe à la prévention universelle des crimes contre l'humanité. C'est la vocation de cet hommage rendu au Père Komitas, aux «1.500.000 victimes du génocide arménien perpétré dans l'Empire ottoman, à la mémoire des combattants arméniens, engagés volontaires et résistants morts pour la France».

Ainsi, la capitale aura coulé dans le bronze ce que la représentation nationale avait reconnu par la loi.

Que ceux qui, avec l'Eglise apostolique arménienne en initièrent les premières démarches dès 1978 et les maires successifs de la capitale, messieurs Jacques Chirac, Jean Tibéri et Bertrand Delanoë qui en permirent la finalisation, soient ici à nouveau solennellement remerciés.

Remerciements égaement à tous ceux qui, par leurs donations, continuent de contribuer à la souscription populaire destinée à financer cette statue, grâce et avec l'Association des Amis du Rév. Père Komitas.

Nous appelons tous nos compatriotes à se mobiliser pour que le budget engagé soit bouclé dans les meilleurs délais. C'est une question d'honneur collectif.

Par ailleurs, nous demandons aux autorités concernées de prendre toutes les mesures qui s'imposent afin d'empêcher le renouvellement de provocations intolérables —équivalentes à une profanation— comme ce fut le cas le 26 avril dernier.

Ce combat va de pair avec notre détermination à exiger, qu'en vertu de la résolution votée le 18 juin 1987 à Strasbourg par le Parlement Européen et du principe intangible du devoir de continuité de l'Etat, la Turquie se soumette aux critères et aux exigences de l'Union Européenne, et qui constituent des préalables incontournables à toute candidature d'adhésion à l'Union Européenne.

Conseil de Coordination
des Organisations Arméniennes
de France — CCAF

Paris, le 5 juin 2003

(Շար. Ա. Էջէն)

ի մէջ այլոց· – «Զիս վարկաբեկողներ ունիմ Ուաշինկթընն: Ամէն տեղ վարնոցներ (սալոփար) կան, որոնք գրուած են ալ թէ ճախ: Կ'ամբաստանէ նաեւ ամերիկեան կառավարութիւնը որ ՄԱԿ–ը «օտար իշխանութիւն մը» կը նկատէ, աւելցնելով թէ Պուշի չրջանակին մէջ, մարդիկ կան որոնք ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնեն որ ՄԱԿ–ը անհետանայ:

Ա.Մ.Ն–ՈՒ Ատանայի հիւպատոսարանը ահաբեկչական արարքի մը թիրախ եղած է: Երիտասարդ մը երկու ձեռնառումբ նետած է չէնքին պարտէզը ու անմիջապէս ձերբակալուած: Ռումբերէն մէկը միայն պայթած ու նիւթական վնաս պատճառած է: Երիտասարդը ըսած է թէ արարքին նպատակն էր փոխադարձել Համասի ղեկավար Ալ Ռանթիսիի դէմ իսրայէլեան ուժերու կատարած յարձակումին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire: N° 55935

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
a le plaisir de vous informer
qu'une soirée consacrée à

«LA POESIE ARMENIENNE,
EN FRANCAIS ET EN ARMENIEN»

se déroulera le **mardi 17 juin à 20h30**

Cette lecture a été présentée
pour la première fois
au **Théâtre du Nord-Ouest**
dans le cadre du
Printemps des Poètes.

La soirée sera présentée par
HRATCH BEDROSSIAN

Les poèmes seront lus par
ANAHID SIMONIAN
et **LILIT SIMONIAN**

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine ,Monge

— Entrée libre —

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«Les Arméniens et Smyrne»
DU 19e SIECLE
JUSQU'A L'INCENDIE
DE SEPTEMBRE 1922

par
HERVE GEORGELIN,
Docteur en Histoire (E.H.E.S.)

Vendredi 20 Juin à 20h30

à la M.C.A. de Paris
17, rue Bleue, 75009 Paris

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ը. Օ. Հայկական Ընկերակցութեան Ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, 19 Յունիս 2003, ժամը 20·30–ին, Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9–րդ թաղամաս:

Յարգելի անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE
de l'Association Arménienne
d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le **jeudi 19 juin 2003 à 20h30**
Au Siège de l'Association
77, rue La Fayette, Paris 9e

CONCERT
au profit de l'Ecole Sainte-Croix
du Samedi

le samedi 14 juin à 20 h 30
dans la Cathédrale Sainte-Croix
de Paris
des Arméniens Catholiques

Chieko HAYASHI (mezzosoprano)
Massanori KOBIKI (piano)

Au programme:
Antonio Vivaldi—Koharik Gazarossian
Gerhard Braun—Maarten Altena
W. Amadeus Mozart—Mareo Ishiketa
Henri Purcell—Robert Zuidam

Entrée : 13, rue du Perche
(angle rue Charlot) Paris 3e

Participation aux frais : 10 Euros

(Billets en vente à la paroisse).
Réservations : Tél. : **01 44 59 23 50.**

ESPOIR POUR L'ARMÉNIE
organise un

Voyage en Arménie

DU 8 AU 16 JUILLET

Responsable du voyage : **Serge KURKDJIAN**
7, avenue Védrines — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 23 44 — Fax : 04 91 77 41 56

Avec la participation du Pasteur René LEONIAN

SPORT — FOI — ARMENITE

14 ET 15 JUIN

STADE ALAIN MIMOUN — Issy-les-Moulineaux

TOURNOI
''Sport - Foi - Arménité 2003''
FOOTBALL VOLLEY-BALL TENNIS DE TABLE

sous le parrainage de
MARIE-GAYANEE MIKAELIAN,
internationale de tennis, n° 35 au classement mondial WTA.

Au programme :
- animation musicale,stands de présentation des associations de jeunesse, expo-bible, restauration sur place (boissons, barbecue...).
- samedi et dimanche:compétitions de football, volley-ball, tennis de table.
- samedi à 20h : repas-concert du groupe Kariag, avec la chanteuse Houry Apartian, en plein-air au Stade Alain Mimoun.
- dimanche à 14h : finales, remises des prix et grand tirage : 2 billets d'avion Paris-Erevan AR offerts par Austrian Air Lines-Litour.

Renseignements et inscriptions :
Tél. : 01. 46. 44. 20. 10 / e-mail : sfa@ucja.org

SPORT — FOI — ARMENITE

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de
René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

Gala MCA
2003

Musique
Danses folkloriques, traditionnelles
et académiques arméniennes
le Samedi 14 juin à 20h45
Salle des Fêtes
Rue Voltaire — 94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

La Section **«Helen Puzant»** d'Alfortville organise

Soirées cinéma
«3 jours - 3 films»

— **mercredi 18 juin à 20h30**
«ARAM»
— **jeudi 19 juin à 20h30**
«LA SYMPHONIE DU SILENCE»
— **vendredi 20 juin à 20h30**
«ARARAT»

aux Cinémas du Palais
40, allée Parmentier
Centre Commercial du Palais
(près Université)
94000 CRETEIL
Renseignements : Tél. : 01 43 76 55 89

***

Soirée «KHOROVADZ»
La Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous attend nombreux autour de son «KHOROVADZ»
le Samedi 14 juin à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17, rue Charles Péguy
93190 LIVRY-GARGAN
Réservations auprès de Madeleine au :
01 43 83 87 68
ou Nilva au :
01 42 36 33 73
(heures de bureau).

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Մարզաբեան Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանի խնամակալութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարեաւաման համար Սարգիս Գէսկինի մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Արման Շէրէֆ, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Կիւզէլ, Տէր եւ Տիկին Տմիրճի, Տէր եւ Տիկին Պէլթրան, Կէօրէն ընտանիք 50–ական Եւրօ, Օչին Գէսկինի ընկերները 160 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Եղիա Չէքիօղլու 40 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սիրական, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Տմիրճի 30–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Հերման Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Տէլի, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Զաքըճը, Քէօշօղլու ընտանիք, Կարօ եւ Ժիւլի Ճակոր, Տէր եւ Տիկին Վահան Զաքըճը 20–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Արմէն Տէլի 10 Եւրօ:

***

Գրիգոր Տէմիրգրանի մահուան առթիւ՝ Տօնտէր ընտանիք, Պր. Քոլհանկէս կիրկեան, Կուրուրլու ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տմաթը, 50–ական Եւրօ դպրոցին, Տէնէրի ընտանիք եւ Էրքոլ ընտանիք 50–ական Եւրօ եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Արման Տէմիրդրան 40 Եւրօ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Օսկիան Տմիրդրան 30 Եւրօ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Օչին Գէսկին 20 Եւրօ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Մալճեան 20 Եւրօ եկեղեցիին:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.708 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.708

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ
ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՁԱԿԱՏ

ՈՐՈՇ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄ

Հինգշաբթի, Յունիս 12–ին, ամբողջ երկրին տարածքին, գործադուլ եւ ցոյց չարունակուեցան, մինչ պաքալօրէաի քննութիւնները տեղի կ'ունենային, առանց ծանր միջադէպերու: Հոս – հոն, բանթողներ կը փորձէին արդելք հանդիսանալ թեկնածուներու մուտքին, բայց, հանդարտութիւնը կը վերահաստատուէր առանց մեծ դժուարութեան: Փիլիսոփայութեան քննութեան նիւթերն էին. – «Երկիւղ ազատութեան համա՞ր», «Ինչո՞ւ զգայուն ենք գեղեցկութեան առջեւ», «Ամբողջական ազատութեան մը գաղափարը իմաստ մը ունի՞», «Ճշմարտութիւնը մեզմէ՞ կախում ունի» եւ այլն, եւ այլն, քննութեան ներկայացած են 626,899 ուսանող:

*
**

Նոյն օրը, ընդհանուր ձեւով ցոյցերն ու գործադուլի չարժումները անցեալի տարողութիւնը չունէին: Բողոքի քերդքաղաքը կը մնար Մարսէյլ, ուր տեղի կ'ունենար չորս սենեակներու միացեալ հանրաժողովը: Քաղաքապետ Ժան – Գլօտ Կոմէն մերժած էր տրամադրել Սթատ – վելոտրոմը, առարկելով որ քաղաքական հաւաքոյթի վայր չէ, ուրեմն միթինկը տեղի ունեցաւ մուտքին: Մ. Պլոնտէլ (Հանուրական ուժ) միչտ կը պնդէ ընդհանուր գործադուլի իր կոչին վրայ, բայց, Թիպօ (ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ) եւ միւս սենեակները համաձայն չեն եւ կը նախընտրեն այլ միջոցներ: Արդէն, ուղեվարները որոչեցին վերջ տալ գործադուլին, բացի Մարսէյլի չրջանէն, որ կը մնայ բողոքի վերջին եւ ծայրայեղ կեդրոնը:

*
**

Շիրաք, առաջին անդամ ըլլալով, արտայայտուեցաւ հանդստեան թոչակներու մասին, օգտուելով Թուլուզ տեղի ունեցող ֆրանսական Միւթիւալիթէի համագումարէն, ուր սակայն սուլոցներ ալ եղան, երբ կը պաշտպանէր կառավարութեան ծրագիրը: Ջանտեսեց որ «ընկերային չարժումները իրենց մտահոգութիւնները արտայայտեցին», բայց, չեշտեց թէ բարենորոգումը անհրաժեչտ է եւ վերջին խօսքը կը պատկանի ազգային ներկայացուցչութեան, այսինքն՝ Ընտրդարանին: Նախագահը ակնարկեց նաեւ Ընկերային Ապահովագրութեան, որուն աղէտալի կացութիւնն ալ պէտք է ինդրոյ առարկայ ըլլայ աչնան: Բացը 16 միլիառ եւրօ է 2002 եւ 2003–ին:

Հանգստեան թոչակներու կառավարական օրինագիծին կողմնակիցներն ալ ցոյց մը կազմակերպած են, որ տեղի կ'ունենայ կիրակի, Յունիս 15–ին, ժամը 16–ին, Նաթըլէի հրապարակը:

*
**

Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը՝ Ֆ. Հոլանտ, Յունիս 12ին, հիւրն էր հեռատեսիլի Բ. կայանի «100 վայրկեան համոզելու համար» յայտագրին: Պէտք է ըսել, թէ բաւական տկար էր, երբ դիպուկ հարցումներ կ'ընէին (ընկերվարականներու բուն ծրագիրը հանդստեան թոչակներու մասին, վոխանակ հարթաւոր սրբագրութիւններու) եւ տեւականօրէն մէկ բառ կը կրկնէր՝ յանձակել: Ամէնէն բուռն վէճը ունեցաւ Բանուորական Պայքարի պարագլուխին՝ Արլէթ Լակիյէի հետ, որ բառերը չէր ծամծմեր, բացատրելով. – «Աչխատաւորները ...ի (մեռտ) մէջ կը ձղձղ» եւ Հոլանտ կը պատասխանէր «Չեմ պիտ յեղափոխականներու հետ, պահպանողականները կրնան հանդիսատ ըլնալ»: Պէտք է ընդունիլ որ Հոլանտ հեռու է ընկերվարական պարագլուխի մը, արլերունի մը դիմագիծն ու խառնուածքն ունենալէ: Հայցախոյսերու համաձայն ալ ժոդոյն անձ մըն է:

ՄԵՐՁԱԻՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ՝ ՀԱՄԱՍԻ ԴԷՄ

Իսրայէլ Չի դադրեցներ իր յարձակումները Գազայի վրայ, ի պատասխան երուսադէմի անձնասպանական ոճրափորձին եւ Շարոն վճռած է վերջնապէս հիմնայատակ քանդել Համասը: Իր գատին պաչտպան ԱՄՆ–ն ալ նոյն դիրքը բռնած են եւ Արտաքին նախարար՝ Գ. Փաուըլ հեռաձայնով հրահանգած է Ցորդանանի, Եգիպտոսի, Իսրայէլի Արտաքին նախարարներուն որ «փրկեն խաղադուլեան գործընթացը», աւելցնելով՝ «Ամէն երկիր աչխարհի մէջ պէտք է դիրք ճղղէ Համասի եւ Իսլամական Ճիհատին դէմ, վերջ տայ անոնց ֆինանսաւորումին»: Փարիզի պաղեստինեան ներկայացուցիչը՝ Լէյլա Շահիտ յայտարարած է որ իսլամական չարժումներու ֆինանսաւորումը ապահովուած է այնոցերու կողմէ աչխարհի բոլոր մասերուն մէջ:

Իսրայէլեան հակազդեցութիւնը չատ բուռն եղած է Յունիս 12–ին ալ, հրթիռներ արձակելով Համասի դինուորական մէկ ղեկավարին կառքին վրայ: Եօթը հոգի սպաննուած է, որոնց կարգին դինուորական ղեկավարը՝ Եասէր Թահա, կինը եւ երեք տարու աղջնակը: Ընդհանուր ձեւով, օրուան մէջ 37 մեռեալ կար: Շարոնի համար պաղեստինցի ղեկավարները «լալկան երախաներ են, որոնք չեն պայքարիր ահաբեկչութեան դէմ, բայց կու լան երբ ոճրափորձ մը դործուի»:

Միւս կողմէ, Համասը թելադրած է օտարականներուն, որ հեռանան Իսրայէլէն «փրկելու համար իրենց կեանքը»: Համասը կը մերժէ Իսրայէլի գոյութիւնը եւ դէմ է քառեակին ««ճամբու ուղեվիճ»ին, որ պաղեստինեան Պետութիւն մը կը նախատեսէ 2005–ին, 1967–ի սահմաններուն մէջ:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԻ փողոցները իջած են կրկին պարսիկ ուսանողները եւ հին չէնքի մը ճակատին մեծ պաստառ մը կը հրահանգէր՝ «Ուսանողնե՛ր, արթնցէ՛ք»: Բողոքի այս նոր չարժումը կը պատահի չրջանի մը, երբ Ուաչինկթընի բազէներն ալ տրամադիր են ժողովրդական ապստամբութեան մը ծնունդ տալու Պարսկաստան:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արտաքին Նախարարը՝ Ուղուր Չիալ Ուաչինկթընի կ'երթայ պալ չարթու, բարելաւելու համար թուրքեամերիկեան յարաբերութիւնները, որոնք վատթարացած էին Թրքական մերժումին հետեւանքով իրաքեան պատերազմին առեն: Ներկայիս ալ մթնոլորտը չատ մեղմացած չէ, որովհետեւ Թուրքերը, հակառակ ամերիկեան արգելքին, կը չանան Քէրքիւք մտնել, ուզելքին, կը չանան Քէրքիւք մտնել, ուզելու նպատակն է, ըստ ամերիկացի դինուորականներու, անկայունացնել քիւրտ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 12/13)

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՑ Ա.ԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ Ա. ՆԻՍՏԻՆ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Ընդրնտիր Մարհրդարանը Յունիս 12–ին դումարած է առաջին նիստը, երիցագոյն երեսփոխան Ե. Կարապետեանի նախագահութեամբ: Օրինաց երկիր կուսակցութեան նախագահ Ա. Պաղտասարեանի նախագահ ընտրութենէն ետք, նիստը վարած է այս վերջինը որ կը յաջորդէ Ա. Ծաչատրեանին:

Ա. Պաղտասարեան համախոհութեան առաջին յաջողութիւններէն նկատած է այն որ ինք ընտրուած է ոչ թէ, օրինակ 60, այլ 90–է աւելի ձայնով:

Ընդդիմադիր Աջդարութիւն դաչինքը եւ Ազգ· Միաբանութիւնը որոնցմէ առաջինը 16, իսկ երկրորդը 9 երեսփոխան ունի, չեն մասնակցած նիստին: Անդրադառնալով անոնց մերժումին, Ընդրնտիր Նախագահը ըսած է թէ կը փափաքէր անոնց ալ ներկայութիւնը, բայց կը հասկընայ որ քաղաքական որոչում տրուած է եւ կը յարգէ զայն: Չարկատր նկատած է եւ կը յարդէ զայն: Չարկատր նկատած է յետագային փորձել որ բոլորին հետ առողջ համագործակցութեան հիմեր ըստեղծուին:

Ազգ· Ժողովին մէջ կազմուած է երեսփոխանական նոր խումբ մը որ կոչուած է «Ժողովրդական պատգամաւոր»· ղեկավարն է Կարէն Կարապետեան: Խումբը կը բաղկանայ 17 երեսփոխանէ:

Ընդրնտիր Մարհրդարանը կառավարութեան կազմը ամբողջանալէ ետք, Յունիս 19–ի նիստին քուէարկութեան կը դնէ կառավարութեան ծրագիրը:

*
**

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՀԱՅՑԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան Յունիս 12–ին Ազգ· Ժողովին մէջ պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ լրացուցիչ մեկնաբանութիւն տալ չի փափաքիր, բայց եւ այնպէս չատ արդիւնաւոր նկատած է Թուրք իր պաչտօնակիցին հետ ունեցած հանդիպումը: Ինք դրական լուրջ տրամադրութիւն նկատած է Թուրքիոյ ղեկավարութեան կողմէ, Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մէջ չինիչ քայլեր առնելու: Ցիչեցնելով առանց նախապայմանի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւն հաստատելու մեծամասնութեան եւ թիւրքմէն փոքրամասնութեան դիւրաբեկ հաւասարակչռութիւնը: Ուաչինկթըն կը պահանջէ Թուրքիայէն որ վերաքննէ իր յարաբերութիւնները իրաքցի Քիւրտերուն հետ:

ԿՐԵԿՈՐի փէք, ամերիկացի ամէնէն սիրուած եւ համբաւի տէր դերասանը, մեռաւ 87 տարեկանին Գալիֆորնիոյ իր բնակարանը: Տիպարն իսկ էր ամերիկեան սինեմայի հերոսին: Իր ամէնէն ծանօթ ֆիլմերն են՝ Վաքանս Ռոմէն, Մոպի Տիք, Լը Փրոսէ Փարատին, Լէ Քանոն որ Նավարոն եւլն., եւլն.:

9–ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻՆ ՄԷՋ Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակո՞ւմ

Յունիս 11–ին, սկսան Փարիզի 9–րդ թաղամասի «Հայկական օրերը» եւ այս առթիւ, առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցաւ քաղաքապետարանին մէջ լուսանկարչական ցուցադրութեամբ մը:

Աւարտին, խօսք առնելով, քաղաքապետը՝ Ժակ Պրաւօ երկարօրէն դրուատիքն ըրաւ ուս Պլէօյի Մշակոյթի Տան եւ անոր տասնամեակներու բեղուն գործունէութեան եւ ծրագիրներուն: Ցայտնեց թէ իր մտահոգութիւններէն մէկն էր մեծարել հայ համայնքը, որ իր դրոշմը դրած է թաղամասին վրայ, յիչեց Մշակոյթի Տան նախաձեռնողները՝ Շաւարչ Միսաքեան, Հրանտ Սամուէլ եւ ուրիշներ ու յայտնեց թէ քաղաքապետարանը որոչած է Շաւարչ Միսաքեանի անունով մկրտել թաղամասին մէկ վայրը: Այդ առնչութեամբ, դիմումի թղթածրարը փոխանցուած է Փարիզի քաղաքապետութեան, բայց, վարչական գործընթացը երկար կը տեւէ: Այնուամենայնիւ, յոյս յայտնեց թէ, դալ տարի, նոյն այս Օրերուն առթիւ, պիտի կարենայ յայտարարել թէ Շաւարչ Միսաքեանի անունով կը մկրտուի տեղւոյն մէկ վայրը:

Հայաստանի ծանօթ կեցուածքը, նախարարը ըսած է թէ իր համոզումով ատոր հասնելու լուրջ կարելիութիւն կայ:

*
**

ԼՂՀ

ՆԵՐՈՒԻՄԻ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Յունիս 12–ին ստորագրած հրամանագրով մասնակի ներում չնորհած է 2000 Մարտ 22–ին իր դէմ կատարուած ահաբեկչական արարքին մասնակից Դաւիթ Ղուկեանին: Անոր պատիժին մնացեալ մասը կը փոխարինուի երկու տարուան պայմանական ազատութեամբ, նկատի առած՝ յայտնած անկեղծ զղջումը, առաջին անգամ դատապարտուած ըլլալու պարագան եւ իր ընթացքին մասին բանտէն տրուած դրական տեղեկագիրը:

ԱԹՈՄԱԿԱՑԱՆԻՆ ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹԸ ԵՐԵՒԱՆ ԲԵՐՈՒԱԾ

Աթոմակայանին համար անհրաժեչտ վառելանիւթին ամբողջական քանակը ետեան հասած է ու լեցնելու աչխատանքը կը տեւէ 20–30 օր· ատկէ ետք աթոմակայանը որուն աչխատանքը դադրած էր Ապրիլ 4–ին, կը միանայ ելեկտրականութիւն արտադրող ցանցին:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ 80–ԱՄԵԱԿԸ

Յունիս 12–ին, Երեւանի Ամերիկեան Համալսարանի մէկ դահլիճին մէջ Պէպոյի ցուցադրութեամբ թէ՛ նչուած է Ա. Խաչատրեանի հարիւրամեակը, թէ՛ սկիզբ դրուած է Հայկական չարժանկարի 80–ամեակի ձեռնարկներուն: Ցուցադրուած է Պէպոյի ռուսերէն տարբերակը, օտար դիտողներուն համար տրուած է անգլերէն թարգմանութիւնը: Կազմակերպիչները չեչտած են որ իրենց գլխաւոր նպատակն է հայկական ֆիլմերու պահպանութիւնը: Պէպո Համօ Բեկնազարեանի նկարահանած առաջին ձայնաւոր

(Շար.ը Դ· էջ)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԸՍԱԾՆԵՐԷՆ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը երկրին ամէնէն ազդեցիկ քանի մը անձնաւորութիւններէն մէկը ըլլալով հանդերձ, իր արտայայտութիւններով մեծ յանախականութեամբ մը չի յայտնուիր մամուլի էջերուն մէջ: Ընտրութեան նախօրեակին Մարգրիտ Եսայեան իրեն հետ հարցազրոյց մը կատարած է («Ազատօտ», Մայիս 17), ուրկէ կ'երեւի որ ան բնաւ սակաւախօս մէկը չէ:

Զրոյցին մեծագոյն մասը կը վերաբերի իր անունին կապուած տարաձայնութիւններու հերքումին. նախ կ'ըսէ թէ կարծուածին պէս լրակեաց մէկը չէ եւ թէ ընտրութեան նախօրեակին Հանրապետական կուսակցութեան յաջողութեան ի նպաստ կատարած քարոզչական աշխատանքը իր անձէն նոր պատկեր մը տալու նպատակը չի հետապնդեր: Կը հերքէ նաեւ խորհրդարանին մէջ իր մեծամասնութիւնը ունենալու եւ որոշ զարգացումներու չնորհիւ Ռ. Քոչարեանը «զոհելու» պնդումները: Ինչ կը վերաբերի Խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն ունենալու ձգտումին, ատիկա բնական կը նկատէ. սակայն, վրսատահ է որ Ռ. Քոչարեան 5 տարի կ'իրականացնէ իր ծրագիրները: Ոչ մէկ վտանգ կը սպառնայ անոր:

Ինչպէս անցեալին երկարատեն խօսած է թէ ինք վարչապետութեան պաշտօնին կը ցանկայ, այսօր ալ կ'ըսուի թէ Ազգային Ժողովի նախագահ կ'ըլլայ, իսկ հինգ տարի ետք, Հանրապետութեան նախագահութեան թեկնածու: Պաշտպանութեան նախարարը դոհ կը թուի ըլլալ իր ներկայի պաշտօնէն. ինչպէս հերքած է վարչապետութեան ձգտելու պնդումները, կը հերքէ Ազգային Ժողովի նախագահութեան հեռանկարն ալ: Կ'ըսէ. «Ես չատ անհատնական եմ համարում իմ Ազգային Ժողովի նախագահ դառնալը»:

Լայնօրէն կ'անդրադառնայ Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութեան նիւթին: Կը մերժէ ընտրութեան նախօրեակին աւելորդ աղմուկ խուսափելու համար անոր ընդմիջումին տեսակէտը: «Ի՞նչ է նշանակում՝ աղմուկ չլինի. «27»ն այնպիսի դէպք է որ առանց աղմուկի չի կարող լինել: Անկախ նրանից, դատավարութիւնը պիտի ընթանայ, պիտի չընթանայ, չկայ այս երկրում որեւէ միամիտ որ կարծի թէ Հոկտեմբեր 27–ը մեր ժողովուրդը մոռացաւ»: Ինք այդ դատավարութեան չէ խառնուած, խառնուելու միտք ալ չունի, որովհետեւ գինքը այնպիսի վիճակի մը մէջ դրած են որ ինչ որ ալ ըսէ, ինչ դիրք ալ բռնէ, պիտի փորձեն իրեն դէմ գործածել:

Կը յաջորդէ երկար պարբերութիւն մը ուր Ս. Սարգսեան կը ծանրանայ վազեցնելու Սարգսեանի ու իր մօտիկութեան վրայ: Մահէն ետքն ալ դացած է անոր մօրը տունը. յետագային ալ իրեն կը վերապահէ Վ. Սարգսեանի յիշատակը պահելու արարքին գլխաւորութիւնը: Կ'ըսէ թէ ան եղած է հայկական բանակին հիմնադիրը, առանց անոր Ղարաբաղի մէջ անել կացութիւն կը պարզուէր:

Ս. Սարգսեանի հետ զրոյցին մէջ յատկապէս ուշադրաւ են երկու նիւթեր. մէկը Հ.Ց.Դ.–ի նկատմամբ իր ու Ռ. Քոչարեանի մօտեցումն է, միւսը Ադրբեջանի մէջ նախագահի փոփոխութեան հեռանկարը:

Զրուցամատր Մ. Եսայեան հարց կու տայ թէ նախարարը Հ.Ց.Դ.–ն չի սիրեր. իսկ Ռ. Քոչարեանի մերձաւոր դէմքեր այդ կուսակցութեան ցանկերուն մէջ ընդգրկուած են: Ատիկա հակասութիւն մը, կամ ճամբու բաժանում մը կը մատնէ՞ երկու սերտ գործակից դեկավարի միջեւ: Ս. Սարգսեան կը ժխտէ հակասութեան առկայութիւնը: Նման պարագայի մէջ ինք արդէն այդ պաշտօնին վրայ ընելիք չունի: Կը բացատրէ թէ Ռ. Քոչարեան նախ հանրապետութեան նախագահն է, յետոյ իր ընկերը. ան նախ գլխաւոր հրամանատարն է, յետոյ միայն իրենք նոյն ճամբէն միասին անցած մարդիկ: Ինչ կը վերաբերի Ռ. Քոչարեանի Հ.Ց.Դ.–ի նկատմամբ դիրքին, ինք նախագահին կողմէ այդ կուսակցութեան հանդէպ «որեւէ առանձնակի ջերմ վերաբերմունք» չէ տեսած: Իսկ ինք, երբ խօսակիցը կը պնդէ թէ կը սիրէ՞, թէ ոչ Հ.Ց.Դ.–ն, կ'ըսէ թէ սիրել – չսիրելու խնդիր չի կրնար ըլլալ նման պարագայի մէջ: Երբեք հակաքաղաքական չէ եղած, ոչ ալ Դաշնակցութեան երկրպագու:

Խորհրդարանական ընտրութեան յաջորդած այս չրջանին երբ Հայաստանեան լրատուիւները սկսած են արձագանգել իշխանութեան լծակներու բաշխումի հոլովոյթին, յաճախ նիւթ կ'ըլլան ՀՅԴ.–ի ակնկալութիւններուն չպատասխանող սակարկութիւնները: Վերջին լուսաբեր էր, օրինակ, այն որ Երեւանի քաղաքապետութեան աթոռը ունենալու նոյն կուսակցութեան փափաքն ալ զոհացում ըստած չէ: Արդէն, այս լուրերէն առաջ իսկ Դաշնակցութեան բռնած կէս – իշխանամէտ – կէս ընդդիմադիրի կեցուածքը բաւական բան կ'ըսէր ապրուած յուսախաբութեան մասին:

Հ.Ց.Դ.–ի նկատմամբ Ռ. Քոչարեանի վերաբերումին մէջ սխալ չէ վստահաբար նշմարել երկու պարագայ. ներկայի նախագահը ունեցած է Հ.Ց.Դ.–ի հանդէպ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի մերժումի կեցուածքի չկրկնելու խոհեմութիւնը. յետոյ, ըրած է այնպէս որ ատիկա իր կողմէն որպէս նախընտրութիւն չընկալուի նոյն կուսակցութեան նկատմամբ:

Ինչ կը վերաբերի Ադրբեջանի մէջ նախագահի փոփոխութեան նիւթին, Ս. Սարգսեան իր տեսակէտը կ'արտայայտէ, ըսելով. «փորձուած թանկ անփորձ մանուկից լաւ է»: Բնական է որ Հ. Ալիեւի առողջական փափուկ վիճակը որ որոշ մտահոգութիւն կը պատճառէ Հայաստանէն չատ աւելի մեծ կեդրոններու, ինչպէս Մոսկուայի, Ուաշինկթընի, լուրջ հետաքրքրութեան նիւթ ըլլայ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի համար: Փորձուած թանկը նախընտրելու կեցուածքը ան կը բացատրէ Ղարաբաղի ազդակով: Ինք համոզուած է թէ Ալիեւ փորձառութեան տէր ղեկավար է, գիտէ թէ ի՛նչ է պատերազմը եւ ձգտում չունի ռազմական գործողութիւններու վերըսկըսելու: Մինչդեռ, ինչպէս կ'ակնկալուի – կալուի, երբ իրեն յաջորդէ զաւակը, կամ որեւէ ուրիշ մը. հաւանական է ռազմական յարաբերութիւններու կրկնութիւնը: Չէ՞ որ նոյն հաւանականութիւնը ընդգծած էին միջազգային քաղաքական դէտեր ալ: Անոնք ընդդիմութեան ճակատէն դէմքի մը ընտրութեան պարագային կը նախատեսէին զազանական գիծին հզօրացումը. նոյնիսկ անկարելի չէին նկատեր զինեալ գործողութիւններու պատրաստակամութիւնը:

Ս. Սարգսեան կ'ըսէ թէ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին Ադրբեջանի մէջ քանի մը պաշտպանութեան նախարարներ փոխուած են եւ ամէն մէկը պաշտօնի գալով անմիջապէս խոստացած է որ չարաթի մը ետք Ստեփանակերտի մէջ թէյ պիտի խմեն...:

Հայաստանի Մայիս 25–ի ընտրութեամբ կազմուած իշխանութիւնը մասամբ նորոգուած խորհրդարանէ մը եւ համախոհական կառավարութենէ մը պիտի բաղկանայ: Ուրախալի է որ սակարկութիւնները յանգած են կողմերէն ընդունելի կարգադրութիւններու: Արդէն յայտնի են որոշ նախարարութիւններու տէրերը: Ինչ կը վերաբերի պաշտպանութեան, ան ի յառաջագունէ որոշակէս ունէր իր տէրը որ ամէն սակարկութենէ զերծ կը պահէր այդ աթոռը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԼՈՑՍԻՆ ՏԱԿ

ԻՐԱՔ՝ ԱԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻԻՆ

Միջագետքի պատմութեան, իբրեւ քաղաքակրթութեան եւ հզօր կայսրութիւններու օրրան անդրադարձած ենք նախորդ յօդուածներով, հասնելով անոր արաբացման, իսլամացման եւ Օմայեաններու խալիֆայութեան հանդրուանները: Այժմ կը ներկայացնենք Աբասեան խալիֆայութենէն մինչեւ օսմանեան տիրապետութեան ժամանակաշրջանը:

ԱԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ՝ ԻՐԱՔԻ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Օմայեաններու խալիֆայութեան դէմ պայքարի առաջնորդող ուժը դարձաւ Աբասեան ընտանիքը: Աբասեանները Մուհամմէտ մարգարէի Աբաս հօրեղբօր սերունդն էին եւ Հաչէմական տան ժառանգորդներէն կը նկատուէին: Թէեւ սիւննիներ, բայց անոնք մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգած էին շիիներուն եւ յատկապէս Պարսիկներուն մօտ: Աբասեան տան հովանաւորը, ծպտումով պարսիկ Ապա Մուսլիմ 747–ին Իրանի հիւսիս – արեւելեան Խորասան երկրամասը իր հակակշիռին տակ առաւ: Աբեւելքէն յառաջանալով՝ անոր բանակը 749–ին Միջագետքը հր հակակշիռին տակ առաւ եւ 750–ին, Մեծ Զաբ գետի ափերուն մղուած ճակատամարտին Աբասեաններու բանակը հիմնովին ջախջախեց Օմայեան Մարուան Բ. Խալիֆային բանակը:

Նուաճելով Օմայեանները՝ Աբասեան տան ներկայացուցիչ Ապուլ Աբաս Սաֆֆահ խալիֆա հռչակուեցաւ Քուֆայի մզկիթին մէջ: Աբասեաններ սկիզբը Քուֆան մայրաքաղաք հռչակեցին, բայց Մանսուր խալիֆա 762–ին Տիգրիսի ափին հիմնեց Պաղտատը, որ մայրաքաղաք դարձաւ: Պաղտատ արագօրէն բարգաւաճեցաւ եւ իր մօտաւորապէս կէս միլիոն բնակչութեամբ մշակոյթի, գիտութեան եւ առեւտուրի կեդրոն դարձաւ:

Այս ժամանակներէն սկսաւ գործածուիլ Իրաք անունը՝ աշխարհագրական երկու երկրամասերու համար. Իրաք Սրապի՝ Միջագետքի համար եւ Իրաք Աճամի՝ Զագրոսեան լեռներէն արեւելք տարածուող երկրամասերուն համար: Իրաք Արապի իր կարգին երկու գօտիներու բաժնուեցաւ. Վերին Իրաք կամ Ճեզիրէ (կղզի) եւ Վարին Իրաք կամ Սա – Սաուատ (սեւ հողեր):

Աբասեան խալիֆայութիւնը իր գօրութեան ու փառքի գագաթնակէտին հասաւ Հարուն Ռաշիտ խալիֆային օրով (786 – 809): Մութասիմ խալիֆա (833 – 847) Պաղտատէն հիւսիս, Տիգրիսի ափին հիմնեց Սամարան եւ զայն իր մայրաքաղաքին վերածեց. հոն կառուցուեցան պալատներ, մզկիթներ ու հոյակերտ պարանքներ. Սամարրա մեծ քաղաք դարձաւ եւ մինչեւ 892 մնաց խալիֆայութեան մայրաքաղաքը, երբ դահլը կրկին Պաղտատ փոխադրուեցաւ:

Այս ժամանակներէն սկսեալ թուրք վարձկան զինուորներ ներմուծուեցան բանակէն ներս. միաժամանակ սկսաւ անիշխանութեան շրջան մը, երբ Պաղտատ եւ Սամարրա մրցակից քաղաքներու վերածուեցան:

Կասպից ծովու հարաւ – արեւմտեան ափերուն բնակող Տայլամի ցեղախումբերու պետ Մուհզ Տաուլա 945–ին իշխանութիւն հաստատեց Պաղտատի մէջ: Տայլամիներ եւ թուրքեր խալիֆայութեան զինուորական գլխաւոր ուժը կազմեցին: Պաղտատի մէջ շիի եւ սիւննի համայնքները իրենց առանձին թաղամասերը ունէին, որոնցմէ իւրաքանչիւրը պատերով բաժնուած էին իրարմէ: Միաժամանակ երեւան ելան իշխող տոհմեր ու ցեղեր: Արաբական Թաղլիպ եւ Պանու Ուկէյլ ցեղայումբերը ամէնէն հեղինակաւորները դարձան: Զօրացան նաեւ թուրք ցեղախումբերը, որոնք 1044–ին մեծ պատերազմի մը բռնուեցան Արքանեռուն հետ եւ պարտուեցան: Այս ճակատամարտը, որ յարաբերաբար քիչ ուշադրութեան արժանացած է պատմութեան մէջ, ճակատագրական նշանակութիւն ունեցաւ եւ պատճառ դարձաւ, որ Իրաք մնայ արաբական ու կանգ առնի թրքական ցեղերու հոսքը:

ՍԵԼՃՈՒԿԻԴՆԵՐ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Սելճուք Թուրքեր, Տուղրիլ բէկի առաջնորդութեամբ 1055 Դեկտեմբերին հասան Իրաքի սահմանները, որմէ ոսոք Թրքական ցեղախումբեր մտան Իրաք եւ զինուորական ուժ դարձան խալիֆայութեան մէջ:

Ժ.դարու կէսին եռք եւ յատկապէս ԺԲ. դարուն սելճուք Թուրքերը (որոնք սիւննիներ էին) դրեթէ ամբողջ Իրաքի վրայ ուղղակի կամ մասնակի հակակշիռ հաստատեցին, իսկ վերին Իրաք սելճուք էմիրներու եւ կառավարիչներու ամբողջական իշխանութեան տակ անցաւ: Անոնցմէ Իմատէտտին Զանկի հիմնեց Զանկիներու հարստութիւնը. Զանկիներու մէկ ճիւղը Մուսուլի վրայ իշխեց 1127–ին 1222:

ՄՈՆԿՈԼԱԿԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՊԱՂՏԱՏԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ

Մոնկոլներ, Հուլագու խանի առաջնորդութեամբ ներխուժեցին Իրաք եւ 1238 Փետրուար 10–ին նուաճեցին Պաղտատը ու հիմնայատակ կործանեցին արաբական փառքի, մշակոյթի, գիտութեան, արուեստներու, «հազար ու մէկ գիշերներ»ու արա երազային ոստանը, իսկ անոր 800 հազար բնակիչները զանգուածարար բնաջնջեցին: Աբասեան հարստութեան վերջին դահակալը՝ Մուսթասիմ խալիֆա եւ Աննասեան տան ներկայացուցիչները սպանուեցան, որմէ ետք խալիֆայութիւնը անցաւ Եգիպտոսի Մամլուքներուն: Յետագային, 1517–ին երբ օսմանցիք գրաւեցին Եգիպտոսը, Օսմանեան սուլթաններ ձեռք ձգեցին խալիֆայութիւնը, մինչեւ որ անիկա 1924–ին ջնջուեցաւ Մուսթաֆա Քեմալի կողմէ:

Տիրանալով Իրաքի, մոնկոլ իշխանները սկսան կառավարել երկիրը վերջին իշխան Ապու Սայիտ Պահատուր խանի մահէն ետք, 1335–ին, մոնկոլ պետերու միջեւ պայքար ծայր առաւ իշխանութեան տիրանալու համար: Արիւնահեղ կռիւներ ծայր առին յատկապէս Ատրպատականի մէջ կեդրոնացած Սուլտուզ (կամ Զոպանիի) եւ Պաղտատի չրջանը կեդրոնացած Ճալայիր ցեղախումբերուն միջեւ, մինչեւ որ Ճալայիրներու ցեղապետ Հէյս Ուէյս 1356–ին նուաճեց Սուլտուզները եւ ձեռնարկեց Պաղտատի վերակառուցման:

Սուլթան Ահմատ Ճալայիրի իշխանութեան ժամանակ Լենկթիմուր 1393–ին գրաւեց Պաղտատը եւ Թիքրիթը: Սուլթան Ահմատ վերագրաւեց Պաղտատը, բայց Լենկթիմուր 1401–ին կրկին նուաճեց զայն: Լենկթիմուրի մահէն ետք սուլթան Ահմատ վերագրաւեց Պաղտատը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Շար. 1)

Livres reçus

1862
PERSIA
Immagini di un viaggio italiano

Catalogo e mostra a cura di
SERGIO POGGIANELLA
e HERMAN VAHRAMIAN

Nicolodi Editore, Milano, 2003

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

• Մայիս 1 – 3–ին նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ գերմանական Աւետարանական Աքսաէմիի, Հոֆկայսար քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ «Քեզ, Աստուա, ես երբեք չեմ մոռնար» խորագրով համագումար – հանդիպում մը։ Ի–ընդ մասնակցութիւնը բերին Գերմանիոյ տարբեր քաղաքներէն եկած դիտնականներ, վերջիէսէօրներ, ինչպէս նաեւ հայ եւ գերմանացի ուսանողներ։ Համագումարի ծրագիրը, որուն հանդիսավարն ու նախաձեռնողը կէօրկ Ռիխթերն աւետարանական եկեղեցական մըն էր, կը ներառնէր մի քանի հիմնական բանախօսութիւններ, ինչպէս՝

1. «Հայ Առաքելական Եկեղեցին այսօր Հայաստանի եւ Գերմանիոյ մէջ» (դասախօս՝ Գարեգին Արքեպս. Պէքճեան)

2. «Հայաստանի Հանրապետութիւնն այսօր» (դասախօս՝ Տոքթոր Թեսա Հոֆման)

3. «Հայ Եկեղեցւոյ ժամերգութիւնն ու Հայ Եկեղեցւոյ բարեպաշտական խորհուրդը» (դասախօս՝ Տոցենթ Տոքթոր Յուդիթ Թաֆֆի Կաղէր)

4. «Էքիւմէնիք չարժման Հայ նախապատերազմեան Ժի. դարուն, Ներսէս Շնորհալի եւ Ներսէս Լամբրոնացի» (դասախօս՝ Փրոֆ. Տոքթոր Քարլ Փիննկէրա)

5. «Հայաստանի վանքերն ու եկեղեցիները, խաչքարերու նշանակութիւնը» (դասախօս՝ Ճարտ. Ճորճիօ Պաւայ)

6. «Օսմանեան Թուրքիոյ մէջ հայութեան հաւաքականութեան քայքայումը Առաջին Համաշխարհային Պատերազմին ու Գերմանիոյ դերը» (դասախօս՝ Տոքթոր Յան – Լուքաս Գիզէր)

7. «Մարդասպանութիւնն ու քրիստոնեաներու զօրակցութիւնը» (դասախօս՝ Փրոֆ. Տոքթոր Մարթին Թամքը)

8. Հայկական մշակութային երեկոյ՝ հաժշաութիւն եւ դրականութիւն (դեկավար՝ տոքթոր Բաֆֆի Քանդեան)

Յետ դեկուցումներու ներկաներու աչքի մանակցութեամբ տեղի ունեցան վիճարկումներ ու հարցերու քննարկումներ ներկայացուած նիւթերու շուրջ։

Այս բանախօսութիւններու ընթացքին ցուցադրուեցաւ վաստաղրական ֆիլմ՝ բաղկացած երկու մասէ՝

ա. Հայերը Իրանի, Լիբանանի եւ Ֆրանսայի մէջ (Տոքթոր Հելգա Աչուց)

բ. Ներկայ Հայաստանն ու եկեղեցիները (Տոքթոր Փաուլ Իմհոֆ)

Դասախօսութիւններու ընդմիջումներուն ելոյթ ունեցաւ դաշնակահարուհի Զարուհի Ստամպոլցեան, ներկայացնելով դասական երաժշտութեան չարք մը կտորներ։

Նոյն օրերուն տեղւոյն Աւետարանական եկեղեցւոյն մէջ, հանդիսապետութեամբ Գարեգին Արքեպս. Պէքճեանի կատարեցաւ հայածէս ժամերգութիւն։

• Մայիս 3, Թրիեր քաղաքի Մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ էքիւմէնիք արարողութիւն «Հայլիկ – Ռոք – Թակէ, Թակ տէր Էօքիւմէնիէ» – Սուրբ Գրեստ–ին նուիրուած։ Արարողութեան կը նախագահէին Թրիեր քաղաքին եպիսկոպոս Տոքթոր Ռայնհարտ Մարքսը, Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Մետրոպոլիտ Օգոստինոս, Գերմանահայոց Առաջնորդ Գարեգին Արքեպս. Պէքճեան, Ղափէ Եկեղեցւոյ քահանաները, Աւետարանական Եկեղեցւոյ հովուհուի Կապրիէլա Քրամէր եւ այլ համայնքային ներկայացուցիչներ ու հաւատացեալներ։

Հանդիսաւոր թափօրի մուտքով ազդարարուեցաւ արարողութեան սկիզբը։ Օրհնան բնաբանն էր «Կենդանացուր ինձ քու խօսքիդ համեմատ» (Սղմ. 119:25)։

Եպիսկոպոս Տոքթոր Մարքսի կողմէն հիւրերու պատուին տրուած ճաշին ողջոյնի խօսքը արտասանեց Առաջնորդ Սրբազան Հայրը։

• Մայիս 10–ին Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արքեպս. Պէքճեան մասնաւոր հրաւէրով մը ներկայ գտնուեցաւ Ֆալէնտար փոքրիկ քաղաքի մը մէն գտնուղ Կաթողիկէ Քալոթինական միաբանութեան պատկանող Աստուածաբանութեան – Փիլիսոփայութեան բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեան մէջ կազմակերպուած հանդիսութեան մը, որու ընթացքին Քրիստոնեաներու Միութեան պապական խորհուրդի նախագահ՝ կարդինալ Վալթէր Քասբէր արժանացաւ պատուոյ տոքթորի տիտղոսին։ կարդինալը այս առթիւ չուրջ մէկ ժամ տեւող կուռ բանախօսութիւն մը ներկայացուց՝ միջեկեղեցական եւ Քրիստոնեաներու Միութեան հարցերու չուրջ։

Նախքան բանախօսութեան խօսք առնին՝ հաստատութեան Ռեքթոր, փրոֆ. Տոքթոր Փաուլ Ռայնպախ, Գերմանիոյ Եպիսկոպոսաց ժողովի նախագահ, Ծբրանաւոր Լէյման, Գերմանիոյ Աւետարանական եկեղեցւոյ նախագահ՝ Մանֆրէտ Քոք, եւ Ֆրայպուրկի Աստուածարանական Ֆաքիւլթէն փրոֆ. Տոքթոր Կիսպէրթ Կրեսհաքը։ Հանդիսութիւնը համեմատած էր նաեւ երաժշտական ծրագրով մը։ Հանդիսութեան ներկայ էին բացի Ֆաքիւլթէթի ուսուցիչներէն եւ ուսանողութենէն, բարձրաստիճան հիւրեր, եկեղեցականներ եւ փրոֆէսօրներ։

Առաջնորդը յանուն Հայ Եկեղեցւոյ չնորհաւորեց յարգելի կարդինալը, որուն ի պատասխան կարդինալը ընդգծեց, որ Հայ Եկեղեցին եւս իր կարեւոր ներդրումը ունի միջեկեղեցական քնագատութին մէջ, որուն համար ինք երախտապարտ է։

• Մայիս 11–ին Առաջնորդը ընկերակցութեամբ՝ Հարաւային Գերմանիոյ Հայ համայնքներու հովիւ եւ Նիւրնպէրկի Հայ համայնքի վարչութեան ատենապետ՝ Պր. Գաբրիէլ Աբթինեանի ներկայ գտնուեցաւ Նիւրնպէրկի Ռումանական Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատրիարքական հանդիսաւոր պատարագին, որ մատոյց Ռումանիոյ Պատրիարք Թէոքթիսթ, որ Գերմանիա կը գտնուէր հովուական այցելութեամբ։

Թէոքթիսթ Պատրիարք այս առիթով Սոֆիան վարդապետին չնորհեց օժանդակ եպիսկոպոսի աստիճան, եւ զայն նշանակեց որպէս Փոխանորդ՝ Ռումանիոյ Եկեղեցւոյ Առաջնորդ Մէթրոփոլիթ Սէրաֆիմի։

Առաջնորդ Գարեգին Արք. չնորհաւորելով նորապսակ Սոֆիան Եպիսկոպոսը իրեն յանձնեց Հայ Եկեղեցիները ներկայացնող արմտ մը ու հանդուցեալ Գրեգին Վեհափառի քարոզներէն փունջ մը ներկայացնող գիրք մը, որ գերմաներէնի թարգմանուած էր Առաջնորդութեան կողմէ։

Ապա Թէոքթիսթ Պատրիարքը ողջունեց յանուն Հայ Եկեղեցւոյ մաղթելով բարի գալուստ եւ յաջողութիւն իր առաքելութեան մէջ, ինչպէս նաեւ հաղորդեց Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Բ.ի սիրալիր ու եղբայրական ողջոյնները։

• Մայիս 28 – Յունիս 1–ի միջեւ Պէրլինի մէջ տեղի ունեցաւ «Էքիւմէնիք Եկեղեցական Օրեր» կարգախօսով հաւաքոյթներ նոյն քաղաքի տօնավաճառի ընդարձակ սրահներուն եւ տարածութեանց մէջ։

Նախատեսուած էին եկեղեցական, հոգեւոր–մշակութային եւ դաստիարակչական դասախօսութիւններ, արարողութիւն – ներ, հանդիպումներ, եկեղեցական ու պետական ընդունելութիւններ։

Էքիւմէնիք այս եկեղեցական օրերուն մասնակցեցան ամէն դաւանանքէ եւ քրիստոնէական եկեղեցիներէ չուրջ 300 հազար հոգի, որոնք ոչ միայն ամրապնդուեցան իրենց հաւատքին մէջ, այլեւ եզակի ապրում մը ունեցան քրիստոնեայ իրենց եղբայր ու քոյրերուն հետ միասին ըլլալու։

Դասախօսութիւններէն մէկը՝ Մայիս 30–ին կատարեց Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր Հին Կտակարանի Աբրահամ Նահապետի պատմութիւնը մեկնաբանելու։ Անգլերէնով կատարուած չատ յաջող այս դասախօսութիւնէն թարգմանուեցաւ նաեւ գերմաներէնի ի ներկայութեան 400 հոգինե-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՍՈՒՐԲ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԹԱՂԵՐԸ

Շաբաթ եւ կիրակի, Յունիս 7–8–ին փարիզեան հայաշատ արուարձաններէն Իսի–լէ–Մուլինոյի «Ժան Պուէն» մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցան ՀՄԸՄ–Ֆրանսայի կազմակերպած «Սուրբն Մուրատեան» խաղերը։

Երկու օրերու ընթացքին բազմահարիւր հանդիսատեսներ առիթն ունեցան հետեւելու պասքէթի եւ ֆութպոլի հետաքրքրական եւ յուզական մրցումներու։ Արդարեւ, բացի Փարիզէն, Ֆրանսայի այլ քաղաքներէն՝ Մարսէյլէն, Վալանսէնն, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի կարգ մը երկիրներէն (Գերմանիա, Զուիցերիա, Անգլիա) եկած աւելի քան 130 մարզիկներ փորձեցին իրենց լաւագոյնը տալ եղբայրական երկօրեայ այս մրցաշարքին։ Ֆութպոլի համար ներկայ էին Իսիի Հայ Մարզականը (ԱՍՕԱ), Մարսէյլէն ԻԻ–ԺԼ–Ա. Արծիւ, Վալանսի ՀՄԸՄ–ը եւ Փարիզի ՀՄԸՄ–Ֆրանսը։ Պասքէթպոլի մրցաշարքին մասնակից խումբերն էին ՀՄԸՄ Լոնտոն, Գերմանիայէն ՋԱՏ, Զուիցերիոյ Հայ Մարզականը (ԻԻ–Ա.–ԷՍ) եւ ՀՄԸՄ–Ֆրանս։

Մրցումները սկսան Շաբաթ, Յունիս 7, ժամը 14–ին. անոնք տեղի ունեցան ախոյեանութեան ձեւով։ Որոշուած էր որ թէ պասքէթի եւ թէ ֆութպոլի ախոյեանութիւններուն Ա. եւ Բ. տեղերը դրաւող խումբերը յաջորդ օրը՝ Կիրակի պիտի խաղային իրարու դէմ՝ ախոյեանի բաժակին համար։ Այսպէս Յունիս 8–ին, դէմ դիմաց ելան, ֆութպոլի մէջ, ՀՄԸՄ Վալանս եւ ՀՄԸՄ–Ֆրանս։ Յաղթանակը տարին Վալանսցիները 4 – 0 արդիւնքով։ Արդիւնքներու հաւասար տուեալներով Գ. տեղը միասնաբար դրաւեցին ԻԻ–ԺԼ–Ա Արծիւ եւ ԱՍՕԱ։ Իսկ պասքէթի մրցաշարքը չահեցաւ Գերմանիոյ խումբը. Զուիցերիա՝ երկրորդ, ՀՄԸՄ–Ֆրանս՝ երրորդ, Հուսկ Լոնտոն՝ չորրորդ դիրքի վրայ աւարտեցին։

Կ'արժէ յատկապէս յիշել որ ֆութպոլի աւարտական մրցումէն առաջ տեղի ունեցաւ նախկին ՀՄԸՄ–ականներու եւ հեռատեսիլի Ֆրանս–2 կայանի լրագրողներուն միջեւ կապայի մրցում մը որ նուիրուած էր ՀՄԸՄ–Ֆրանսի մարզիչ, երբեմնի «Արարատ»ի հանրածանօթ բերդապահ վաղամեռիկ Նորայր Տէմիրճեանի թարմ յիշատակին։

Խաղերու աւարտին տեղի ունեցաւ փակման պաշտօնական արարողութիւնը, որու ներկայ գտնուեցան, ի շարս այլոց, Իսիի քաղաքապետ՝ Ա. Սանթինի, Գիւտ Արք. Նազդաչեան եւ Վեր. Լեւոնեան։ Սկաուտներու տողանցքէն եւ վառելոյներու ունկնդրութենէն ետք տեղի ունեցաւ բաժակներու յանձնումի արարողութիւնը, զոր վարեց ՀՄԸՄ–Ֆրանսի վարչութեան ատենապետը՝ Անդրանիկ Պահարեան։ Խօսք առին Ա. Սանթինի, Գիւտ Արք. եւ ՀՄԸՄ–ի Կեդր. Վարչութեան կողմէ Հրաչ Սիսեռեան։ Իսիի քաղաքապետը անձամբ յանձնեց բաժակները։

Երկօրեայ մարզական այս տօնախմբութիւնը պաշտօնապէս վերջ կը գտնէր նոյն իրիկունը, Իսիի ՓԱՍԻ սրահին մէջ տեղի ունեցած պարահանդէս – խրախճանքով, ուր հրաւիրուած էին մասնակից բոլոր մարզիկները։ Երեկոյթը իսկական յաղողութիւն մը եղաւ քանի բացի ներկաներուն թիւէն որ մեծ էր (չուրջ 400 հոգի) մեծ եղաւ նաեւ խանդավառութիւնը, որու մէջ իր մեծ բաժինը ունեցաւ Կրիշա, ինչպէս նաեւ իր նուագախումբը։

ՄԱՐԶԱՍԷՐ

Օրթագիւղցիներու ընթրիքը

Պոլսոյ Վոսփորի սիրուն եւ հայկական հարուստ անցեալի տէր թաղերէն Օրթագիւղը հայկականութեան յատկանիշը այսօր կը պահէ գրեթէ միայն իր դպրոցով։ Նոյնքան պատմական Թարզմանչաց վարժարանն է ան, անցեալ դարու սկիզբին արդէն պատմական դարձած, Գր. Զօհրապի մանկութեան յուշերուն ամէնէն գեղեցիկ էջերէն մէկ–երկուքին վայր եղած ըլլալով։ Այդ դէպրոցը կը չարունակէ դործել, հակառակ թաղին մէջ վերջին ծայր նօսրացած հայ բնակչութեան։ Շատ մը ուրիշ հայկական վարժարաններու նման Թարզմանչաց աչակերտութիւնն ալ կու դայ դրացի չրջաններէ, երբեմն բաւական հեռուէն։ Միւսայդ նոր թաղեր են անոնք որոնք հայկական կրթարան չունին ու ամէնէն մօտական կը յայտնուի Թարզմանչացը։

Դպրոցին նախկին սաներէն փարիզբնակ չուրջ 70 հոգինոց խումբ մը Շաբաթ, Յունիս 7–ի երեկոյեան մէկտեղուեցաւ Արնուվիլ ճաչարանի մը մէջ, միասնական ընթրիքով մը անցեալի օրեր, դէմքեր ոգեկոչելու համար։ Հանդիպումը մը ուր Թարզմանչացի հեռուէր չունէր զգալի էր, հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծած էր, սակայն ունէր թախիծի պահերն ալ։ Այդ ընթրիքի սեղաններուն չուրջ իրար կը վերագտնէին նախկին դասընկերներ, մանկութեան ընկերներ, յիշելով դպրոցական օրերը, մանաւանդ իրենց ուսուցիչները։

Հաւաքոյթին նախաձեռնած էին Հոիփսիմէ Գոչ Ալաքուշեան, Օհաննէս Թաշճեան եւ Պօղոս Կէօքօղլու։ Սեղծուած չերմ մթնոլորտը մինչեւ յառաջացած ժամեր օրթագիւղցիները պահեց սեղաններուն չուրջ։ Անոնք բաժնուեցան, իրենց վարժարանին չուրջին տակ նոր հանդիպումի հեռանկարով։

ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆ ՄԸ

Թինի, Գիւտ Արք. եւ ՀՄԸՄ–ի Կեդր. Վարչութեան կողմէ Հրաչ Սիսեռեան։ Իսիի քաղաքապետը անձամբ յանձնեց բաժակները։

Երկօրեայ մարզական այս տօնախմբութիւնը պաշտօնապէս վերջ կը գտնէր նոյն իրիկունը, Իսիի ՓԱՍԻ սրահին մէջ տեղի ունեցած պարահանդէս – խրախճանքով, ուր հրաւիրուած էին մասնակից բոլոր մարզիկները։ Երեկոյթը իսկական յաղողութիւն մը եղաւ քանի բացի ներկաներուն թիւէն որ մեծ էր (չուրջ 400 հոգի) մեծ եղաւ նաեւ խանդավառութիւնը, որու մէջ իր մեծ բաժինը ունեցաւ Կրիշա, ինչպէս նաեւ իր նուագախումբը։

ՄԱՐԶԱՍԷՐ

ՎԻՐԴ Խաչանեանի ու Տիկին Սոնա Այբէրի։

Նոյն օրը՝ Մայիս 31–ին երկու Սրբազաններն ու Հայր Սուրբը հիւրը եղան ՀՀ Դեսպանուհի Տիկին Կարինէ Ղազինեանի, որ ճաշով մը պատուեց հոգեւորականները։

Յունիս 1–ին փակման պատարագն էր մայրաքաղաքի խորհրդարանի չէնքին առջեւ պատրաստուած յատուկ Ս. Սեղանին վրայ։ Դարձեալ հազարաւորներու ներկայութեան տեղի ունեցած պատարագի ամենայատկանշական պահերը՝ տարբեր դասանդքի մարդկանց նոյն աղօթքները միասնաբար արտասանելն ու օրհնուած չուրով դիրար սրբելն էին, որպէս խորհրդանիշ նոյն չուրէն մկրտուած քրիստոնեաներ ըլլալու։

Նոյն օրը կէսօրէ ետք, Պէրլինի եկեղեցական համայնքը Պէրլին պանդոկին մէջ, ի պատիւ Պատրիարքին եւ Առաջնորդին, ճաշ մը տուաւ, որուն ներկայ գտնուեցան վարչութեան անդամներն ու Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի նախկին սաները։

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՔԷօլն
2003, Յունիս 3

(Շար. Ա. Էջէն)

Ֆիլմն է որուն երաժշտութեան հեղինակը Ա. Խաչատրեանն է։

*
**

ԱԼԻԽԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ս. Պետերբուրգի 300-ամեակի նշումներու կարգին Աբրահամեան երկիրներու հետ մշակութային կապերու ընկերութիւնը Յունիս 11-ին երեկոյթով մը ոգեկոչած է Արեմ եւ Աբրահամ Ալիխանեանի յիշատակը։ Ֆիզիկոս եղբայրները, ինչպէս ըսած է ակադեմական Ռոպէր Ալադեան, մեծ դեր ունեցած են Խորհ. Միութեան բնագիտութեան զարգացման մէջ։ Արեմ Ալիխանեան Լենինկրատի համալսարանը աւարտելէ ետք 1943-73 տնօրէնն եղած է Երեւանի Ֆիզիքի համալսարանին։ Աչխատութիւնները գլխաւորաբար վերաբերած են միջուկային ֆիզիքի, տիեզերական ճառագայթներու, արագացուցիչներու տեսութեան։ Աբրահամ Ալիխանեան աւարտած է Լենինկրատի թէքնիք համալսարանը. 1947-ին իր գործակիցներուն հետ Խորհ. Միութեան մէջ ծանր ջրային դանդաղեցուցիչով առաջին միջուկային ռէաքթիօրը ստեղծած է։

ԲԱՔՈՒ ԴԻԳՈՂ Է ՀԱՑԵԽՈՒՐՔ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԵՆԷՆ

Ադրբեջան վրդովում յայտնած է Հայաստանի եւ Սփիւռքի հետ չփում հաստատելու Անգարայի ջանքերուն։ Այդ մասին Ադրբեջանի Անգարայի դեսպանը ըսած է. «Եթէ սխալ բայլեր առնուին, Ադրբեջանցիներու Թուրքիոյ նկատմամբ սէրը կը նուազի»։ Դեսպանը չեչուած է թէ հակառակ Թուրքիոյ ցոյց տուած բարիկամեցողութեան, Հայաստան ծանօթ դիրքէն չի հրաժարիր, միշտ պահելով Մեծն Հայաստանի երազը որուն իրականացումին հետամուտ է հայկական լոպին։ Ըսած է նաեւ թէ երկար առենէ ի վեր հասած է ժամանակը որ հայկական կողմը վերջ տայ Ղարաբաղի դրաւումին, հրաժարի կեղծ ցեղասպանութեան պնդումներէն ու բարի նպատակ մատնող քայլեր առնէ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԱՊՕՐԻՆԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԻՆ ՎՐԱՑ

Մարդկային ապօրինի փոխադրումի մարդին 15 երկիրներէն մէկն է Թուրքիան, ըստ ԱՄՆ-ու կողմէ պատրաստուած տեղեկագրի մը։ Հարցը կը վերաբերի աճան մարդուժի եւ մարմնավաճառութեան հեռանկարով տարուած ապօրինի գործունէութեան որոնք կ'իրագործուին յատուկ ցանցերու կողմէ եւ որոնց անցքի վայր կ'ըլլայ Թուրքիան։

Տեղեկագիրը որ կը հրապարակուի ամէն տարի, նշուած մարդին ամէնէն ծանրակշիռ կացութեան տէր երկիրներու խումբին մէջ դասած է Թուրքիան, Ճունաստանի, Վրաստանի, Ղազախստանի, Ուզբեկստանի, Գուպայի, Հիւսիսային Գորէայի, եւլն.ի հետ։ ԱՄՆ-ու պատասխանատուներուն պարբաստած տեղեկագրին հետ ազգարարութիւն մըն ալ ուղղուած է Անգարայի. եթէ մինչեւ Հոկտեմբեր կացութիւնը բարելաւելու միջոցներու չդիմէ, կրնայ տնտեսական պատիժներ կրել։

Տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ տարին 500 հազար հոգի Ասիայէն, Աֆրիկէէն, Միջին Արեւելքէն Թուրքիոյ վրայով ապօրինի անցքով կը փոխադրուին Եւրոպայի երկիրները։ Ամերիկայի տեղեկաբերները ճշդած են որ «սեռային չահագործում»ի նպատակով Թուրքիոյ ճամբով Եւրոպա փոխադրուած կիներու, աղջիկներու դէպքառոր մեկնակէտերն են Ադրբեջանը, Վրաստանը, Ռուսաստանը, Ուկրանիան, Մոլտովան եւ Հայաստանը...։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'UGAB - FRANCE
ET LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organisent
une **CONFERENCE** de
STEPHAN ASTOURIAN
Professeur à l'Université de Californie, Berkeley

Les années Kotcharian: bilan

le jeudi 19 juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alec Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris (Métro: Courcelles)
Entrée libre

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

TEBROTZASSERE EN FETE
DIMANCHE 22 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

MINI-SPECTACLES DES ELEVES DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola — Jeux et Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
(accès par le RER E (Eole) jusqu'à Bondy — changement direction Gargan)
Gare de "Pavillons sous Bois"

PARIS → EREVAN → PARIS
3 VOLS DIRECTS HEBDOMADAIRES
A votre service pour toutes destinations dans le monde!
PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ս.Դ.Հ. Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի վարիչ մարմնին 20 անմահ հերոսներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Յունիս 22, Փարիզի եւ Շրջակայքի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ։

Le
Centre Culturel SAINT MESROB
a le plaisir de vous informer
qu'une soirée consacrée à
«LA POESIE ARMENIENNE, EN FRANCAIS ET EN ARMENIEN»
se déroulera le **mardi 17 juin à 20h30**
Cette lecture a été présentée
pour la première fois
au **Théâtre du Nord-Ouest**
dans le cadre du
Printemps des Poètes.
La soirée sera présentée par
HRATCH BEDROSSIAN
Les poèmes seront lus par
ANAHID SIMONIAN
et **LILIT SIMONIAN**
au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
Métro : Cardinal Lemoine ,Monge
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La Section **«Helen Puzant»** d'Alfortville
organise
Soirées cinéma
«3 jours - 3 films»
— **mercredi 18 juin à 20h30**
«ARAM»
— **jeudi 19 juin à 20h30**
«LA SYMPHONIE DU SILENCE»
— **vendredi 20 juin à 20h30**
«ARARAT»
aux Cinémas du Palais
40, allée Parmentier
Centre Commercial du Palais
(près Université)
94000 CRETEIL
Renseignements : Tél. : 01 43 76 55 89

*
**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կաթողիկոսական Շրջ. վարչութիւնը Աստուածաշունչ ընկերակցութեան կողմէ ստացած է 50 նոր Տէր եւ Տիկին կարպիս Ափրիկեանէ, փոխան ծաղիկի Մեսրոպ Մարթայեանի մահուան առթիւ։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE
«Les Arméniens et Smyrne»
DU 19e SIECLE
JUSQU'A L'INCENDIE
DE SEPTEMBRE 1922
par
HERVE GEORGELIN,
Docteur en Histoire (E.H.E.S.S.)
Vendredi 20 Juin à 20h30
à la M.C.A. de Paris
17, rue Bleue, 75009 Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 17
MARDI
17 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·709

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·709

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆՈՐ ՅՈՅՑ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԻ ՅՈՒՆԻՍ 19-ԻՆ

ՀԱԿԱՅՈՅՑ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

18 հազար ոստիկանութեան համար, 150 հազար կազմակերպիչներուն համար, հակայոյց մը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունիս 15–ին Շաթըլէէն Գոնդորա: Յոյցին նպատակն էր բողոքել գործադուլերուն դէմ եւ այս՝ ըսել առաջարկուած բարենորոգումներուն: Կոչը ըրած էր ապաքաղաքական կազմակերպութեանց հաւաքական մը: Գլխաւոր լոզունգն էր՝ «Փիպլիք _ Փրիվէ էկալիթէ»: Կազմակերպիչներէն մէկը՝ «Լիպէրթէ, անունդ կը գրեմ» չէր սպասեր այսքան յաջողութեան: Շատեր, առաջին անգամն է որ փողոց կ'իջնէին:

Գործադուլի ճակատը չի հանդարտիր սակայն եւ ցոյցի ու գործադուլի նոր օր մը որոշուած է Հինգշաբթի Յունիս 19ին, որու կը միանան նաեւ ուղեվարները: Յանօթի է որ ուղեվար եւ մեթրոյի ու հանրակառքի վարորդ ոչ մէկ կապ ունին ըսկաներու ներկայ օրինագիծին հետ:

Ազգային ժողովին մէջ, նիստերը կը չարունակուին եւ պէտք է սպասել մինչեւ Յունիս 27 – 28, երբ օրինագիծը պիտի փոխանցուի Ծերակոյտին:

Ձախը կը չարունակէ խոչընդոտներ յառաջացնել, ձգձգելու համար նիստերը, քանիցս համաձայնաւոր թէ ընկերվարական մեծամասնութեան հարց դրած են (577–ի վրայ 289 ներկայ), որպէսզի նիստերը կանոնաւոր ըլլան:

ՖԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՍՏԻԻ ՄԷՋ, Յունիս 13–ին, փակուեցաւ Սահմանադրութեան Եւրոպական Միութեան օրինագիծը, ըստ նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի փափաքին՝ «ներկայ եւ ինքնիշխան աշխարհի մէջ»: 25 անդամ երկիրները պէտք է կրկին հաւաքուին, Հոկտեմբեր 15–էն, ինչ որ կը նշանակէ թէ հարցը չէ լուծուած: Պարմանութեան 105 անդամները (25 Պեռութիւն, յաւելեալ Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Թուրքիա) զարմացած էին որ համաձայնած են բարենորոգման մեծ ղիծերու շուրջ: Ժիսքար տ'Էսթէն չեշտած է թէ արդիւնքը կատարեալ չէ, բայց, անյուսալի էր եւ հաւաքոյթը փակուած է Պէթհովընի Զօն ուրախութեան երգով, որ փառերգն է Եւրոպական Միութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ կ'արագացնէ իր բարենորոգումները եւ Սելանիկի վեհաժողովէն (Յունիս 20 – 21) առաջ, Էրտողանի կառավարութիւնը Խորհրդարանին առջեւ ներկայացուց առաջարկներու ամբողջութիւն մը, որոնք կրնան երկրին դիմքները մօտեցնել մարդկային իրաւանց եւ եւրոպական չափանիշներուն: Ներքին Նախարարութեան 6–րդ Դիրեկտորութիւնը Խորհրդարանին պիտի ներկայացուի Յունիս 1–ին, ՄԻՔ·ի (Ազգային Խորհուրդ) ամսական ժողովէն Յունիս 26–էն առաջ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ գործել «ամէնէն արագօրէն չփախցընելու համար Եւրոպայի ճեպընթացը»: Բարենորոգումներու Դիրեկտորը կը նախատեսէ ջնջել հակահարեւկեցական Դիւ 8 յօդուածը, որ լայնօրէն կ'օգտագործուի դատապարտելու համար բազմաթիւ մարտարականները «անձնատուական քարոզչութեան» համար:

ՇԻՐԱՔ բացումը կատարեց Պուրժէի Օդանաւակայանին ցուցահանդէսին Յունիս 14–ին, որու ընթացքին Գոնդորա իր վերջին թռիչքը կատարեց: Ապա, պիտի յանձնուի Օդանաւակայանին Թանգարանին:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԱՐԻԻՂԻ արտածման առջեւ պայմանագրութիւնները ստորագրեցին վեց ընկերութիւններ՝ Թրքական, Ֆրանսական, ամերիկեան, սպանական, իտալական: Թոթալի ստորագրութիւնը զարմացուցած է դէտերը նկատի առնելով Ֆրանսայի դիրքը: Ամբողջութեան մէջ, այս պայմանագրութիւնները կը վերաբերին 9,5 միլիոն տակառի զոր Իրաք կը պահէր ձէյհանի պահեստանոցը Միջերկրականի վրայ եւ Մինա էլ պաքր՝ Ծոցի:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ա.Լ _ Շարք ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի կայաններու դէմ ոճրավորձ մը գործուած է Յունիս 15–ին առաւօտուն, գլխաւորաբար նիւթական վնասներ պատճառելով: Կայանները կը պատկանին վարչապետ Ռաֆիք Հարիրիի, որ փութացած է տեղւոյն վրայ եւ յայտարարած. _ «նպատակն էր վնասել Լիբանանի կայունութեան»: Շուրջ 30 հոգի ձերբակալուած է, որոնք կապ ունին ամերիկեան դրամագլուխով ճաշարաններու եւ դեսպանատան դէմ ծրագրի մը հետ:

ԹԵՀՐԱՆԻ ուսանողական ոստանին մէջ, Յունիս 15–ին, հինգերորդ օրն ըլլալով ուսանողներ ցոյց ըրած են: Ցուցարար եւ ոստիկանութիւն բախում ունեցած են եւ ձերբակալութիւններ կատարուած են: Ուրբաթ օր (Յունիս 13) երիտասարդ մը մեռած է Շիրազ: Պուէի համար այս ցոյցերը «դրական» են եւ «սկիզբ մը» դէպի ազատութիւն:

ՉԵԽԻԱ, 77,33%–ով, այո՛ պատասխանեց Եւրոպական Անդամակցութեան: Մասնակցողներու թիւը 55% եղած է միայն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ելմտական նախարարը՝ Ֆուատ Սինիորա վիզա չստացաւ ԱՄՆ մտնելու համար: Պատճառն այն է որ, իսլամական բարեսիրական կազմակերպութեան մը նուէր մը ըրած էր եւ այդ կազմակերպութիւնը ահաբեկչութեան հետ կապ ունի, ըստ Ուաշինկթընի: Նախարարը 660 տոլար նուիրած էր Հեզպոլլայի շէյխ Հասան Նասրալլահի:

ԻՄԱՔԻ ամերիկեան ուժերը լուրջ բախումներու հետ դէմ յանդիման գտնուած են վերջին չաբաթներուն, գլխաւորաբար երկրին արեւմտեան եւ հիւսիս _ արեւմտեան շրջանները: Գործողութիւնը մկրտուած է «Անապատի կարիճ» եւ կը մղուի սիւննի շրջանին մէջ, ուր արդէն 15 մեռեալ կար: Միւս կողմէ, կը կարծուի որ Սատամ Հիւսէյն ողջ է եւ այս հաստատումը ըրած է զօրավար Մայըրս մինչամերիկեան ապայակոյտի պետը, Ֆոքս Նիուզ կ'ըսէին: Նոյն համոզումն ունի Հիւսէյնի մեծ աղջիկը, որ «Սընդէյ Թայմզ»ի ըսած է՝ «գիտեմ որ ողջ է»:

ԻՍՐԱՅԵԼ-ԱՅԻՔ ԵՒ ՊԱղԵՍՏԻՆԱՅԻՔ երկիսօսութեան ձեռնարկած են եւ յոյս կար որ պիտի կարենան փրկել կացութիւնը: Պուշ չեշտած է որ ազատութեան եւ խաղաղութեան կառչած աշխարհը պէտք է վճռականօրէն պայքարի Համասի եւ Իսրայէլացի մարդասպաններու դէմ: Համասի մէկ պատասխանատուն՝ Ռանթիսի դատապարտած է Պաղեստին _ Իսրայէլ երկիսօսութիւնը:

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽԱՂԻՆ ՆՈՐ ԱՐԱՐԸ ԵՒ ԿԱՅԻՆԻՆ ԿՈԹԵՐԸ

Յունիս 12–ի եւ 13–ի մեր թիւերով արձագանգած էինք Թուրքիոյ վերջին ընտրանքի այն աչխոյժ չանքերուն որոնց նպատակն է երկիսօսութիւն հաստատել, կամ աւելի ճիշդ՝ այդ երեւոյթը ստեղծել, հայութեան երկու թեւերուն հետ. Սփիւռքին ու Հայաստանի: Հասկնալի է որ Անդարայի այս մարտավարութիւնը արդիւնք է ամէն գնով եւրոպացի ըլլալու վճռակամութեան. եւ քանի որ այդ թիրախին հասնելու համար պահանջներու երկար ցանկ մը ներկայացուած է իրեն, կը չանայ պայմանները յարդել ու օրինակ՝ հարթել Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու, իսկ Սփիւռքին հետ՝ ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցերը:

Հասկնալի է որ Անդարայի մարտավարութիւնը քաղաքական ճակատումներու նորոգուած ծրագրի մը վրայ հիմնուած է: Պէտք է առնուազն պատրանքը ստեղծել թէ Թուրքերն ու Հայերը երկիսօսութիւն հաստատած են, տրամադիր են իրենց հին ու նոր հարցերը լուծելու, ուստի՝ Եւրոպական Միութիւնը կամ որեւէ երրորդ կողմ ընելիք չունի հոն. ո՛չ թեկադրանքի տեղ կայ, ո՛չ ալ պայմանի, կամ պահանջներու:

Վերջին տարիներուն «Հայեւթուրք հաշտութեան» Ուաչինկթընի բեմադրութեամբ ձեռնարկուած քաղաքականութիւնը արդէն բաւական յեղյեղուկ չանճնաժողով մը ստեղծած էր որ հոս ու հոն կատարուած հանդիպումներով Անդարայի համար այնքան անհրաժեշտ այդ պատրանքը ստեղծել: Սակայն, «հաշտարարներ»ու անճարակութիւնը երեւութական մը իսկ չկրցաւ ստեղծել, յաւելեալ արծարծեց հակադրեցութիւններու չարք մը. հակադրեցութիւններ որոնք բարձրացան գլխաւորաբար Սփիւռքի շրջանակներէն, որոնց մէջ, բարեբախտաբար, մեծ է թիւը Թրքական կառքին լծուելու ոչ պատրաստ անձնաւորութիւններու, կազմակերպութիւններու: Ի վերջոյ, անհատական փառատենչութենէ չառաջացող մը, կամ յետին մտքեր չունեցող մը, ի՞նչ կ'ունենայ որպէս «երկիսօսութեան» նիւթ Թուրքիոյ պաշտօնական, կամ անպաշտօն ներկայացուցիչներուն հետ, մինչ այդ երկիրը ոչ միայն կը չարունակէ մերժել կատարուած քաղաքական արարքի մը պատասխանատուութիւնը, այլեւ ամէն անկիւն իր ժխտումին լծակից կը վնտռէ, մինչեւ իսկ դպրոցական մատ մը երախաներու մէջ:

Իսկ «երկիսօսութեան» Անդարայի տարբերակն ալ, կ'արժէ անդրադառնալ որ ի վերջոյ կ'ամփոփուի «սահմանը բանալ»ով, «սահմանային առեւտուր»ի պայմանները ստեղծելով... : Կարծէք բաւական չեն Երեւանի ու ամէն անկիւնի չուկանելը ողողած Թրքական ապրանքները ու պէտք է «սահմանային առեւտուր»ով Հայաստանցիին յետին լուման ալ երթայ լեցուելու Թրքական արկղերու մէջ:

Շարաթավերջի Թրքական մամուլին մէջ տեղ գտած էր Արտաքին Նախարար Ս. Կիւլի հաստատումը այն մասին թէ Անդարա իրօք հայկական կողմերուն հետ չփումներու ձեռնարկած է: Այդ չփումներուն համար Թուրքերը խօսակից նըկատած են ԱՄՆ–ու Հայկական հատուածը, Հայ Դատի յանձնախումբը: Ըստ «Մարմարա»յի (Յունիս 14) առաջինը ընդառաջած է, երկրորդը՝ մերժած: Սակայն, Թուրք հաշտարարները վհատած չեն, պիտի երթան եղեր նաեւ Լոս _ Անճելըս, բախելու հայկական կազմակերպութիւններու դուռները: Մանաւանդ որ իրենց ճղած այս երկու թիրախէն գատ, գանուեր է հայկական կուսակցութիւն մըն ալ _ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը (ՌԱԿ) _ որուն ԱՄՆ–ու եւ Գանատայի վարչութիւնները ընդուներ են Թուրք գեսպան է. Թէզճանի երկխօսութեան առաջարկը ու հանդիպում ալ ունեցեր անոր հետ: Ըստ նոյն աղբիւրին, հանդիպումը տեղի ունեցեր է Յունիս 11–ին, Նիւ – Եորք, ՄԱԿ–ի մօտ Թուրքիոյ ներկայացուցչութեան գրասենեակը. այլ խօսքով՝ ոչ իսկ չէզոք գետնի մը վրայ: ՌԱԿ–էն ներկայացեր են Երուանդ Ազատեան, Յակոբ Վարդիվառեան եւ Բարգէն Մկրեան: «Սուրճի սեղանի մը չուրջ, 80 վայրկեան տեւած հանդիպում» ըսուած չէ թէ անցա՞ծ է սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ, սակայն, վստահաբար, գոնէ Թրքական կողմին համար հոն տիրած է առածին տրամաբանութիւնը թէ «լեղի սուրճ մը անգամ 40 տարի յարգելի յիշատակ կը ձգէ»...:

ՌԱԿ–ի վարչութիւնը հաղորդագրութիւն մըն ալ հրապարակած է նոյն հանդիպումին մասին. հոն չեշտուած է թէ կուսակցութիւնը համամիտ չէ հայկական այն շրջանակներուն որոնք կը մերժեն Թուրքերու հետ երկխօսութիւն ունենալ: «Ամէն գնով»ի մասին խօսք չկայ: Եւ կ'արժէ հարց տալ թէ Թուրքիա ցեղասպանութիւնը ճանչնալու տրամադիր ըլլալու պարագային, ո՞ր հայկական կազմակերպութիւնը, կամ անճնաւորութիւնը պիտի յամառէր մերժել երկխօսութիւնը: Սակայն, անկեղծութեան առաջին միակ ցուցանիշէն զուրկ նախաձեռնութիւն մը կրնա՞յ Թրքական բեմադրութեամբ որոշուած փիւկիւռաճ–ի դերէն աւելին տալ հայ ինքնակոչ «հաշտարար»ին:

ՌԱԿ–ի երրեակին հարցումներուն պատասխանելով, դեսպան Թէզճան գործածեր է "դիւանագիտական լեզու մը, խուսափելով առարկայական հաստատումներէ": Ակնարկեր է Մէջին _ Արեւելքի մէջ խմորուող փոփոխութիւններուն որոնք կրնան ծաւալիլ մինչեւ Կովկաս, ընդգրկելով Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները: «Անուղղակի կերպով» հասկցուցեր է որ Թուրքիա Եւրոպայի միանալու իր ձգտումին մէջ պէտք ունի չրջանի երկիրներուն հետ բնականոն յարաբերութիւն հաստատելու: Մանաւանդ որ Թուրքիոյ կրնայ ճակատագրական դեր յանճնուիլ այն պահուն երբ ԱՄՆ որոշեն նոր աշխարհակարգի ծրագիր մը ծաւալել դէպի Կովկաս:

Կանո՞ւխ է տակաւին հարց տալու թէ Անդարայի այս չանքերը ի՛նչ արդիւնք կու տան հայկական կողմին համար. որոշ է գոնէ մէկ բան որ անոնք ներուժը ունին նոր, դժուար դարմանելի ճեղքեր բանալու հայկական, միասնական ճակատին վրայ: Նաեւ՝ առիթ տալու այլեւս աւերտրդ անդամ մըն ալ անդրադառնալու քաղաքականապէս անպատրաստ գտնուելու մեր թերութեան եւ մանաւանդ՝ կացինին կոթին առակին...:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուսիս 14 / 16)

ՁՈՐՍ ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԵՏ

Կառավարութեան Յունիս 13–ի նիստին որոշուած է չորս մարզի նոր մարզպետներ նշանակել: Ագաձոտնի մարզպետ Հրայր Կարապետեան փոխարինուած է Գաբրիէլ Գոզալեանով, Գեղարքունիքի նոր մարզպետ նշանակուած է Ստեփան Բարսեղեան, Շիրակին՝ Ռոմիկ Մանուկեան, Վայոց Ձորի մարզին Սամուէլ Սարգսեան:

ԵՐԿՈՒ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

Լրագրութիւնը անկուշտ գիշատիչ մըն է, եւ ի չգոյէ լուրի՝ կ'որսայ չչուկ ու ըսի – ըսաւ: Երկիրներ կան, որոնք տասնամեակներ կը պահեն այդ դաղանը: Եւ հոն ան կը դառնայ աւելի յարձակող եւ աւելի հոտառու...

Այդ երկիրներու մէջ կան նաեւ անձեր, որոնք անմահ կը կարծուին... մինչեւ օրհասին պահը՝ «Հիւանդ եմ, ծեր եմ, յոգնած եմ» ըսելը սեփական անմահութիւնը ուրանալուն հաւասար է իրենց աչքին, սակայն մխիթարիչ է. հաստերէս լրագրողը անարին քով կը տնկուի՝ մահուան հրեշտակէն իսկ առաջ:

Ռուս լրագրիները բացէ ի բաց կ'առնեն – կու տան թէ ներկայ պատրիարքին ո՛վ պիտի յաջորդէ, մինչ Պատրիարքարանի դիւանին հաղորդագրութիւնները ժուժկալութիւն կը թելադրեն լուրի որսորդներուն: Քանի մը ամիսէ ի վեր անկողնոյ կը նայէ. ուրիշ ոչինչ:

«Ռուս Ուղղափառ» անունով առնուազն հինգ իրարմէ տարբեր եկեղեցիներ կան: Զոյգ մը կաթողիկոսական եւ զոյգ մը պատրիարքական, իր աթոռներով՝ Հայ Առաքելական եկեղեցին չեա մնացած է նմանիկ սրառակտումի զեռնին վրայ:

Ռուս ուղղափառութեան առաջին երկվեղկումը պատահած է Պետրոս Մեծին հօրը պահակալութեան օրերուն: Ռուսիան (այն առեն տակաւին Մոսկուայի թագաւորութիւնը) Ուկրանիան կլլելու եռեւէ էր եւ ատոր սիրոյն պատրաստ էր մինչեւ անգամ հարթել ծխական տարբերութիւնները, ծնած՝ դարերով բաժան – բաժան ապրելէն: Սակայն օրուան պատրիարք Նիկոնը դէմ կը կենայ՝ գըլխաւորելով հաւատարիմներու, այդպէս կոչուած հնածխականներու չարժումը: Հարկ կա՞յ պատմելու, թէ պապէն աւելի պապական, լսել կ'ուզէի՝ պատրիարքէն աւելի ուղղափառ իշխանութիւնը ինչպիսի՛ անգթութեամբ կը պատժէ եւ կը հեռապղծէ անհնազանդները:

Սակայն հնածէս Ռուս եկեղեցին մինչեւ օրս իսկ կանգուն է, եւ անոր սխրալի դաւանիներուն կեանքը զեղեցիկ էջեր հիւսել տուած է Նիք. Լեսքովի եւ Անդր. Մելնիքով – Փեչորսքիի գրիչներուն:

Պետրոս Մեծը ոգի ի բուն պայքարած է որ եկեղեցին իրմէ մեծ չըլլայ: Ան դատած էր թէ պատրիարքական աթոռը յարատեւ սպառնալիք մըն է գահին, ուստի պէտք է վերցուի, իսկ տեղը ըստեղծուի դիւան մը, եթէ կ'ուզէք. նախարարութիւն մը Սրբազնագոյն Սինհոդոս անունով: Այդպիսով Ռուս Եկեղեցին զարճած էր Կայսրութեան սպասարկութիւններէն մէկը. հրչէչներու, նաւատորմի կամ ոստիկանութեան պէս: Պատրիարքական աթոռը կը վերականգնի միայն 1917 Փետրուարին՝ առաջին յեղաշրջումէն ետք:

Ծէսին հետ կապ չունեցող, սակայն առաջինին չափ քաղաքական պատճառներու հետեւանք՝ երկրորդ պառակտումը կը սկսի Ի. դարու քսանականներուն, երբ հաւատացեալներու մէկ մասը կը մերժէ հպատակիլ անաստուած համայնավարներուն: Նոր իշխանութեան վարչապետ Վ. Ուլիանով, որ զողցուած անցագրի մը սիրոյ մականունը իւրացնելով՝ աշխարհի ծանօթ է իբրեւ Լենին, կը դրէ.

01. 05. 1919.

Յոյժ գաղտնաբար
Արտակարգ (ռնրաբնին) յանձնաժողովին նախագահ Ֆ. Է. Ծերժինսքիի

Հրահանգ

Համառուս Գործադիր Յանձնաժողովոյն եւ ժողովրդային Նախարարաց Խորհրդոյն վճիռին համաձայն պէտք է վերջ տրուի կրօնքին ու տէրտէրներուն: Տէրտէրները պէտք է ձերբակալուին իբրեւ հակայեղափոխականներ եւ խոչընդոտ յարուցանողներ եւ գնդակահարուին անգթօրէն (*առորագծումը հեղինակինն է Ե. Լ.*) եւ ամեներուր: Որչափ շատ, այդչափ լաւ: Եկեղեցիները գոցելու է: Տաճարներուն դռները կնքելով՝ զանոնք պահեստներու վերածելու է:

Համառուս Գործադիր յանձնաժողովոյն նախագահ Մ. Քալինին
ժողովրդային նախարարաց Խորհրդոյն նախագահ Վ. Ուլիանով (Լենին)

Քառորդ էջ բռնող այս հրահանգով զնդակահարուած քահանաներուն անուանացանկները հատորներ կը կազմեն: Ճեղաչրջումին յաջորդած տասը տարիներուն ընթացքին համայնավար վարիչները ճիգ չեն խնայեր ստրկացնելու ռուս եկեղեցիին մնացորդը: Վերջապէս անոնք կը յաջողին Սերգիոս մետրոպոլիտ Սթարոգորսքիին ստորագրել տալ հրովարտակ մը, որով եկեղեցին վարչակարգի թուրին տակէն կ'անցնի:

Այդ հրովարտակին հրապարակումէն ի վեր եկեղեցիին բոլոր քայլերը կը հըսկուին, իսկ յաճախ նաեւ կը թելադրուին համայնավար կուսակցութեան վարիչ մարմնոյն եւ գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ: Բոլո՛ր քայլերը, վարդապետականն եւ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնները, վանահայրերու նշանակումները եւ մանաւանդ՝ պատրիարքական բոլոր «ընտրութիւնները» Բ. Աչխարհամարտին աւարտէն ասդին:

Ցիսնական թուականներուն կուսակցապետ եւ վարչապետ Խրուշչով կը յոխորտայ թէ եկեղեցին պիտի չքանայ չատ չուտով, եւ ինք հեռատեսիլէն պիտի ցուցադրէ երկրին «վերջին տէրտերը»: Սակայն գաղտնի սպասարկութիւնները կարծես թէ նուազ ոգեւորուած են ու աւելի իրատես, ուստի չեն դադրեր ոչ միայն եկեղեցականներու մէջէն անտեսանելի գործակալներ որսալ, այլեւ իրենց իսկ պաշտօնեաներուն սքեմ հագուեցնելով՝ իբրեւ հոգեւորական ներկայացնել:

1990-ին անկախութիւնը հռչակած Էստոնիոյ կառավարութիւնը կը դրաւէ տեղւոյն ԿԱ-ՆԿ-ՊԿ-ին դիւանները եւ կը հրապարակէ գործակալներուն ցանկերը: (Փակագիծի մէջ ըսենք թէ Հայաստանը այդ գետնին աւելի «խորհրդապահ» դըռնուած է երեւանեան դիւանները կնքելով եւ զլուս – հնազանդ Մոսկուա ղրկելով):

Հրապարակուած վաւերաթուղթերէն մէկը կը պարունակէ Էստոնիա ծնած եւ բնակած երիտասարդ ուղղափառ քահանայի մը զերմանահունչ անունը Ռիտիկէր: Լրտեսական օրէնքներուն համաձայն՝ գործակալը կը յիշատակուի կեղծանունով որ միշտ կը գրուի չակերտեալ:

– "Տրոզտով" գործակալը ծնեալ 1929-ին, ուղղափառ բահանայ, բարձրագոյն ուսման տէր, աստուածաբանութեան թեկնածու... Ձինուորագրուած է 1958 Փետրուար 28 հայրենասիրական մղումներով՝ ուղղափառ բահանայից դասուն մէջ հակախորհրդային տարրեր յայտնաբերելու նպատակաւ... Ձինուորագրութեան ատեն կը մշակուէր ծրագիրը ապագային (Գործին մէջ հմտանալէն ետք) յառաջ մղել զինք Տալինի եւ Էստոնիոյ եպիսկոպոսի պաշտօնին՝ մեր ձեռքը եղած միջոցներով:

ՔԱ-ԿՔ-Պէ-ի սպասարկութեանց հետ գործակցելու շրջանին "Տրոզտով" անձին դրական յատկութիւնները պարզած է. ժամադրութիւնը յարգող, եռանդուն, մարդամօտ... Մեր տուած պարտականութիւնները կը ստանձնէ յօժարութեամբ եւ արդէն մեզի հասցուցած է կարգ մը ուշագրաւ նիւթեր, որոնց հիման վրայ կը կատարենք Երիվէէի (Էսթոն քաղաք մը Ե. Լ.) եկեղեցիի մէկ անդամին ապօրինի գործունէութեան ճնճուղիւը: Գործակալը հմտանալէ եւ փորձուելէ ետք՝ մտադիր ենք զայն ծառայեցնել մեր շահուն՝ ուղարկելով դրամատիրական երկիրները՝ եկեղեցական պատուիրակութեանց կազմին մէջ...

*Հետու 1958 թուին լրտեսի պարտականութիւններ ստանձնելով՝ գիտէ՞ր արդեօք Սուրբ Սեղանոյն եւ դեւերու սեղանին կրկնակ այդ՝ սպասաւորը թէ օր մը հեռատեսիլի պաստառներուն վրայ երեւէր, սակայն ոչ թէ իբրեւ խոստացուած «վերջին տէրտէր»), այլ ճիշդ հակառակն՝ իբրեւ առաջինը, թիւ մէկը, Պատրիարքը Համայն Ռուսիոյ: Թերեւս գիտէր եւ դեւերուն «ձեռքը եղած միջոցներով» «յառաջ մղուելու» համար ալ ստորագրած էր գործակցելու համաձայնագիրը: Սակայն ինչպէ՞ս գիտնալ որ Խաոնիման օր մը օրանց պիտի անկախանար եւ ամօթալի այդ փաստը մէջտեղ հանէր: Ամօթալի՞ արդեօք... 1987-ին, Ռուսիոյ քրիստոնէացման ահզարամեակին առթիւ զաղանի – եակին առթիւ զաղանի – ոստիկանապետ Վլ. Քրիւչքովի ձեռքէն ՔԱ-ԿՔ-Պէ-ի «Պատուոյ Գիրքը» ընդունելը ամօթալի չէ՞ր: Թերեւս ընդհակառակն՝ պատուաբեր է, չէ՞ որ եկեղեցին պետութեան ըսպասարկութիւններէն մէկուն պէս է, ինչպէս հրշէչները, նաւատորմը կամ նոյն ԿԱ-ԿՔ-Պէ-ն: Այսօր իսկ, յետ – խորհըրդային Ռուսիոյ մէջ, որու երէկուան համայնավար ցնցոտին մէկընդմիշտ փոխարինուեցաւ ուղղափառ – աղգայնապաշտ չհինճալիք տարազով: Եւ հոգ չէ թէ տէրտէրները փճացնելու հրահանգը եւ եռանան Պատուոյ Գիրքը նոյն մելանով զբոսած են...

Տարագին տակ ոգին բոլորովին անփոփոխ է եւ առաջուան պէս խակարեմտեան է, հակապատական, ցեղախտիր, օտատեաց, հալածախտաւոր եւ կռռազան: Կրթական նախարարութիւնը որոշումը կու տայ վարժարաններուն մէջ կրօնիկ պատմութիւնը դասաւանդելու: Մէջտեղ հանուած դասագիրքը կը կոչուի Ուղղափառ կրօնքի Հիմունք: Մահմետական, հրեայ, այլափառ քրիստոնեայ ամիսներ չարունակ կոկորդները կը պատռեն բողոքելով դասագիրքին դէմ մինչեւ որ զատարանի վճիռով ան սահմանադրութեան անյարիր նկատուի: Ի դէպ մէջը նաեւ հակահայ արտայայտութիւններ տեղ գտած էին: Ոչ թէ դաւանաբանական բըռնոյթի, ինչպէս հնատիպ ռուս վարդապետարանի մը մէջ, այլ չատ աւելի հասարակ: Ըստ դասագիրքին, ցեղեր կան որոնք Ռուսիա կը զաղթեն զայն չէնցնելու համար, սակայն կան նաեւ ապերախտներ, որոնց համար ան ոսկիէ խընձոր բուսցնող կոյս անտառ մըն է, ուր օրէնք ըսուածը զոյութիւն չունի:

Եթէ առաջ պետութիւնը կը նկատէր եկեղեցին իբրեւ իր ստորաբաժանումներէն կամ դիւաններէն մին եւ հրահանգները կ'արձակուէին մէկ ուղղութեամբ՝ Միջնաբերդէն Լճափի վեհարանը, հիմա պատրիարքարանն է որ «ժամկոչ աղբար, դուռը կղպէ նայիմ»ի հնչերանգով Ներքին Նախարարութեան կը թելադրէ մուտքի հրաման չտալ օտարահպատակ այս կամ այն եկեղեցականին՝ կաթողիկէ կամ բողոքական:

Վասն զի ինչպէս պետութիւնը դիւցերեկ կը հսկէ թշնամիներու դէմ, այնպէս ալ Մոսկուայի պատրիարքութիւնը քովիկն է՝ հրացանի կոթին վրայ հասկած: Արդեօք իր հօտին հոգիներո՞ւն պահապան կեցած է: Ով գիտէ, թերեւս մենք ալ հաւատայինք եթէ... «Հովիւ քաջ»ին կազմակերպած ծխախոտի հրսկայածաւալ մաքսանենգութեան գայթակղութիւնը չպայթէր վերջերս, եթէ ան պաշտպանութեան նախարարութեան հետ համատեղ մթասքօղ գործարքները չէնքէր, եթէ օդային ընկերութեանց բաժնետէրը չըլլար: Օտարամուտ ուսմունքերէն չէ որ կը վախնայ պատրիարքութիւնը, այլ իր աւատական իշխանութեան անկումէն, որ նիւթական վնաս պիտի տարզմանուէր:

Իսկ ոսխները բազում են եւ չորս ծագերէ կը խուժեն: Փորձենք թուարկել.

Ա.– Ուկրանիոյ ուղղափառ եկեղեցին: Այդ երկրին անկախացումով՝ եկեղեցին ալ իր անկախ աթոռը հաստատած է:

Բ.– Ուկրանիոյ ուրիշ եկեղեցին: Ծէսով ուղղափառ, սակայն Վատիկանին ենթակայ: Իբր թէ Մոսկուայի "պատկառող" տաճարները կը գրաւէ: Զակերտը կը գործածենք վասն զի շէնքերը խլուած էին ուրիշ դաւանութիւններու ձեռքէն Սթալինի հրահանգով: Մոսկուա կը պահանջէ որ հրահանգը ի զօրու մնայ:

Գ.– Արտասահմանի (ձերմակ կոչուած) Ռուս ուղղափառ եկեղեցին: Ցեղասրջունէն ետք արտասահմանի թեմերը չեն հրպատակած "կարմիր" պատրիարքութեան:

Դ.– Ընդգետնեայ Ռուս ուղղափառ եկեղեցին: Ռուսիոյ տարածքին տարտըղնուած, սակայն իրարու հետ կապ պահած համայնքներ: Կը գործէին գաղտնաբար եւ յայտնաբերուելու պարագային անխնայ կը պատժուէին:

Ե.– Հնածխական Ուղղափառ եկեղեցին, որ չէ մեռած եւ մեռնելու միտք չունի:

Զ.– Ռուս ճշմարտապէս Ուղղափառ եկեղեցին: Այդ երկրին անկախացումով՝ եկեղեցին ալ իր անկախ աթոռը հաստատած է:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՕԹԹԱՒԱՅԻ Ծերակոյտի պալատին դիմաւոր սրահին մէջ, Մայիս 28-ին, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Գրասենեակի Ցանձնախումբին տօնուած է Մայիս 28-ի 85-րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղած են 50 ծերակուտականներ եւ Խորհրդարանի անդամներ: Օրուան հանդիսավար Լուի Ցոմսկիճեան յիշեցուցած է Խորհրդարանի տարբեր կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ եւ ծերակուտականներ, որոնցմէ ոմանք խօսք առած են: Հայ Դատի անունով եղած է Ցանձնախումբի ատենապետը՝ Ժիրայր Պասմաճեան, որ ծանրացած է օրուան խորհուրդին վրայ:

կեղեցին: Ծնած է տասնամեակ մը առաջ, երբ ներհարիկ ամսականէն դժգոհ հարիւրապետները իմզիմիճին սպարապետ կը հռչակէին, իսկ համալսարանէ չվկայուածները գիտութեանց կաճառներ կը հիմնէին աջ ու ձախ: Այս եկեղեցին պատերէնի տեղ պատարագը կը մատուցանէ ռուսերէն՝ յապաւելով բիւզանդերէն ծանրածանր դասական ծէսերը:

Նուիրապետական բարձրագոյն աստիճանը կը գրաւէ Ստեփան մետրոպոլիտ եպիսկոպոսը, ազագանի անունով՝ վիթալի Լիսիցի որ եօթանասունական թուականներէն ի վեր ծանօթ է իբրեւ եզակի հոսանքի մը՝ հոգեւոր խորհրդապաշտութեան՝ պատկանող կարկառուն գեղանկարիչ:

Է.– Կաթոդիկէ եկեղեցին: Վատիկանի հետ մռայլ յարաբերութիւնները անդադար խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ լրատուներուն մէջ:

Ը.– Բողոքական եւ աւետարանական տարբեր յարանուանութիւնները:

(Ուշագրաւ է, որ Ռուսիոյ լութերականներու եւ մեթոտիսթներու զլխի մասը ազգաւ գերմանացի են, ինչպէս որ կաթոդիկէներուն՝ լեհ: Նշեալ եկեղեցիներուն «մարդորսութեան» դէմ պայքարելով՝ Պատրիարքութիւնը անխուսափելիօրէն կը կոխէ միջեզերային յարաբերութեանց ծփուն հողին վրայ):

Եւ վերջապէս.

Թ.– Տարաշխարհիկ կրօնքներ եւ զանազան աղանդներ:

Տասնեակ մը համրեցինք: Հաւանաբար ցանկը չարունակելի է, սակայն թերի ատ թուարկումով իսկ՝ պատկառազդու: Մեծ մասամբ համայնավար – ազգայնական խորհրդարանը կը ճգնի ուղղափառ եկեղեցիին մենաշնորհը մէկընդմիշտ ապահովող օրէնք մը ձեւել: Աստենէ առեն հրապարակ նետուող օրինագիծերը չեն տակաւ վասն զի կամ եկեղեցին պետութենէն բաժնող սահմանադրական յօդուածէն կը խոտորին, կամ պղտոր եղրեռան կը յենուն: Օրինակ, Ղալմըղիոյ, Պուրեաթիոյ եւ Թուվայի բնիկները պաշտօնապահպանական են, ուստի այդ կը նկատուի իրենց ազանդական պէտք է նկատուի մաքրագործ Ռուսիոյ տարածքին: Իսկ եթէ ազանդական է՝ ոչ մէկ օրէնք կրնայ արգիլել քարոզել զայն ըսենք Սմոլենսքի մէջ: Սակայն նոյն Սմոլենսքի մէջ Աստուածապահպանական տարանականներու բացօթեայ համերգ մը կրնայ խափանուիլ՝ եթէ տեղւոյն առաջնորդ սրբազանը խօսք մը չունենայ ուղղափառ ականջն ի վար: «Աստուածապահպանական» տարանականներն ալ բնաւ յագակ չեն. սյաւ հեթանոս կրօնքին անհակիլ վերածնունդը, ստէպ տարածումը եւ մանաւանդ՝ ցեղային զեռնի վրայ հզօր մըրցակցութիւնը կրնան նսեմացնել հազարամեայ ուղղափառութեան «առաքելականութիւնը»:

Եւ այսչափ կնճիռներուն կը յաւելու Հայրապետին հիւանդութեան լուրը: Աշխարհի լրագրողները կը յանդգնին դուշակութիւններ ընել, թէ ո՛վ պիտի ըլլայ յաջորդը: Եւ դիակները պատանի՞ պէս՝ «Տրոզտովի» դաստիակութեան հազիւ կէտացած՝ արդէն «ընտրութեան» թեկնածուին դլխուն վերեւը կը չրջին զազրելի կռնչիւններով տարաճայնելու համար անո՛ր ալ անցեալը:

ԻՐԱՔԵՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԼՈՑՍԻՆ ՏԱԿ

ԻՐԱՔ՝ ԶԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՑՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵԻ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԱՐԱ ԳՈՑՈՒՆԼՈՒ ԵՒ ԱՂ ԳՈՑՈՒՆԼՈՒ ՑԵՂԱԽՈՒՄԲԵՐ

Հայկական բարձրաւանդակ մտած թուրքմէն թափառաշրջիկ Գարա Գոյունլու (սեւ ոչխարաւոր) ցեղախումբերու պետ Գարա Եուսուֆ 1410–ին սպաննեց սուլթան Ահմատ Ճալայիրին եւ իր իշխանութիւնը տարածեց Էրզրումէն մինչեւ Հարաւային Միջագետք:

Գարա Գոյունլուներուն մրցակից թուրքմէն Աղ Գոյունլու (ճերմակ ոչխարաւոր) ցեղախումբերու պետ Ուզուն Հասան, որուն իշխանութիւնը կը տարածուէր Տիարպէքիրէն Սեբաստիա, 1467–ին իր տիրապետութիւնը տարածեց Հայաստանի, Ատրպատականի եւ Իրանի վրայ եւ 1468–ին նուաճեց Իրաքը: Աղ Գոյունլուներուն իշխանութիւնը տեւեց մինչեւ 1508:

ՊԱՐՍԻԿ ՍԱՖԱՒԻԻՆԵՐՈՒ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻԻՆ

Սաֆաւիներու տոհմը, որ չիի վեցերորդ իմամ Մուսա Քազիմի սերունդէն կը նկատուէր, կրօնական ու քաղաքական զեկավար դերակատարութիւն ունէր Իրանի մէջ. անոնց առաջնորդ շահ Իսմայիլ 1508 Հոկտեմբեր 21–ին ձեռք ձգեց Իրանի գահը եւ հիմնեց Սաֆաւիներու հարստութիւնը, որմէ ետք զզբլաշ թուրքմէններու ուժով մտաւ Պաղտատ եւ վերջ տուաւ Աղ Գոյունլուներու իշխանութեան:

Օսմանցիներու եւ Սաֆաւիներու միջեւ մղուած 1514 Զըլտըրանի ճակատամարտէն ետք վերին Միջագետքը, Մուսուլ եւ քրտաբնակ շրջանները անցան օսմանեան գերիշխանութեան տակ, բայց արաբական Միջագետքը մնաց Պարսկաստանի: Մուսուլի տոհմին պետերը, որոնք նախապէս Աղ Գոյունլու ցեղային դաշնակցութեան պետերն էին, Սաֆաւիներու ծառայութեան մէջ մտան եւ Պաղտատի վրայ հակակշիռ հաստատեցին: Նշենք, որ Մուսուլլուները յետագային Իրան մտան եւ Թրքական Գաջար ցեղախումբերուն միացան. անոնց սերունդները մինչեւ հիմա պահած են իրենց թափառաշրջիկ ապրելակերպը Ցարս նահանգին մէջ:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Օսմանեան սուլթան Սիւլէյման Ա. 1533–ին պատերազմի ձեռնարկեց Իրանի դէմ եւ 1534 Նոյեմբեր 18–ին գրաւեց Պաղտատը Սաֆաւիներէն. այնուհետեւ Իրաք մնաց օսմանեան գերիշխանութեան տակ:

Օսմանցիք Իրաքը քանի մը նահանգներու բաժնեցին. Մուսուլ, Պաղտատ, Պասրա եւ Շահրիզուր, իսկ Արաբիոյ հիւսիս – արեւելեան Հասա նահանգին մէկ մասը կ'ընդգրկէր հարաւային Իրաքը: Մուսուլի եւ Շահրիզուրի (Տիգրիսէն արեւելք) բնակչութեան մեծամասնութիւնը քիւրտերն էին: Դաշտային շրջանները, ճահիճներուն եւ անապատներուն բնակիչները՝ արաբ կամ արաբացած արաբախօս ցեղախումբեր: Թուրքմէն ցեղախումբերը կեդրոնացած էին Քերքուքի, Արբիլի եւ Մուսուլ նահանգի Թէլ Աֆարի շրջանին մէջ: Քրիստոնեայ բնակչութիւնը մեծ մասամբ լեռնային շրջաններու մէջ առանձնացած քիչամիւռ կեանք կ'ապրէր: Իսկ Հերթանները առեւտրական եւ տնտեսական կարեւոր ուժ կը ներկայացնէին Պաղտատի եւ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ:

Դարաւոր ներխուժումներն ու պատերազմները արդէն մեծապէս նուազեցուցած էին Իրաքի բնակչութիւնը. քաղաքները անչքացած էին եւ թէ՛ արաբ թէ քիւրտ բնակչութեան մօտաւորապէս կէսը թափառաշրջիկներ և կիսաքոչուորներ էին: Քաղաքներէն դուրս պետութիւնը գրեթէ հակակշիռ չունէր եւ ցեղախումբերն էին իշխող ուժը: Պաղտատ, երկրին աշխարհագրական կեդրոնը, հարաւի հիւսիսի եւ հիւսիսի սիւննիներուն միջեւ սահմանագիծ կը նկատուէր:

Իրաք օսմանեան սիւննի սուլթաններուն եւ Իրանի շիի շահերուն մրցադաշտին վերածուեցաւ: Շահ Աբաս Ա. 1623ին գրաւեց Պաղտատը եւ Իրաք կրկին Սաֆաւիներու տիրապետութեան տակ անցաւ, մինչեւ որ սուլթան Մուրատ Դ. 1638–ին վերագրաւեց զայն:

Գասր–ի Շիրինի դաշինքը 1639–ին վերջ դրաւ Օսմանցիներու եւ Պարսկաստանի միջեւ 150 տարուան պատերազմներուն եւ հաստատուեցան երկու երկիրներուն սահմանները, որոնք պահպանուած են մինչեւ հիմա:

Ցեղախումբերու միջեւ տեւական կռիւները, անիշխանութիւնը, նստակեաց բնակավայրերու վրայ թափառաշրջիկներու ամէնօրեայ յարձակումները քաոսի մատնած էին Իրաքը. սիւննիները կը նկատուէին գերիշխող ուժ, իսկ շիիները հալածուած ու անտեսուած գոյավիճակ ունէին:

Պանու Խալէտ ցեղախումբին պետերը, որոնք ժառանգաբար Հասայի կառավարիչներն էին, իբրեւ բնակավայր հիմնեցին Քուէյթը, որ յարդախառն ցեխով եւ մրջեթանման տանիքներով բնակարաններէ եւ փոքր ամրոցէ մը բաղկացած էր, եւ իրենց իշխանութիւնը տարածեցին Իրաքի վրայ: Պանու Թամիմները, տարածուած՝ Արաբիոյ կեդրոնական գօտիէն մինչեւ Իրաքի քրտարնակ գօտին, նոյնպէս մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգեցին, յատկապէս Սուհէյլ շէյխերու ընտանիքը, իսկ Ալ Թանի շէյխերու ընտանիքը Քաթարի մէջ իշխանութիւն հաստատեց:

Թրքական ընտերցումներ

Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆԻ «ՈՍՏԱՅՆԸ»

Հայ Թատրոնի ընկերակցութիւնը թատերական ընթերցումներու 16–րդ շարքը աւարտեց Բ. Ծրագրին Ոստանը խաղով: Հետաքրքրական էր հեղինակին՝ Պետրոս Զարոյեանի մտահոգութիւնը, եղեռնին վաղորդայնին իսկ, 1929–ին, նիւթ ընտրու կոտրած – թափած կեանքերու ապրելու դժուարութիւնը: Հեղինակը սեղմ, հինգ հոգինոց խմբակով մը – մօրաքոյր, քոյր, պարոն մը եւ երիտասարդ – երիտասարդուհի – տուած է քնարական հունէն դուրս չինվածներու ապրելի կեանքի մը ձգտումին անկարելիութիւնը: Ցրանսա նոր հասած վերապրողներն են բոլորն ալ, 1920–ի տիպարներ. այդ կանուխ շրջանին արդէն կը մատնանշուի մէկ կողմէն՝ կորսուած կեանքին կաղապարնե – րուն փշրումը, միւս կողմէն՝ ամէն գնով – նոր միջավայր, նոր բարքեր – զանոնք պահպանելու մտասեւեռումը. տարբերութիւն որ նոր բախտումներու, նոր տխրութիւններու պատճառ կ'ըլլայ:

Երեք տեսարանով խաղին հերոսները կը մարմնաւորէին Ցարութիւն Խաչատուրեան, Նոյեմի Իւսկիֆ, Ժիրայր Զոլաքեան, Նայիրի Ցովսէփեան եւ Աստղիկ Շինկիթեան: Բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ'ընէր Վաչէ Տէմիրճեան: Ինչպէս խումբին սովորութիւնն է, ներկայացումը արդիւնք էր երեք փորձի, ղեկավարուած՝ Արբի Ցովհաննիսեանէ ու Ժ. Զոլաքեանէ:

Պ. Զարոյեան այսօրուան մեր բազմութիւններուն լայն մասին անծանօթ անուն մըն է. ծնած է Պոլիս, 1903–ին, մահացած 1986–ին: Կեդրոնականի աշակերտած է, հոն ուսուցիչ ունեցած Վ. Թէքէեանն ու Ց. Օշականը: 1922–ին հաստատուած է Ֆրանսա: Տարած է մամուլի աշխատանք, ուսուցչութիւն: Պաշտօնավարած է Մելգոնեանի մէջ: Գրած է երեք թատերգութիւն. «Ոստայնը» որ երկրորդն է, 1929ին հրատարակուած է Զօպանեանի Անահիտ–ին մէջ, բայց չէ բեմադրուած:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ընտանիքներու գաւակներ Պաղտատի եւ այլ քաղաքներու պինուորական վարժարանները մտան, ոմանք Պոլիս ուսանելու գացին եւ այսպէսով պինուորական ու պետական բարձր դիրքերու տիրացան. այդ սերունդի վերջին ներկայացուցիչներն էին Նուրի Սայիտ եւ Եասին Հաշէմի, որոնք յետագային, Իրաքի անկախութենէն ետք զեկավար դէմքեր դարձան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ
«Ազդակ»

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՀԱՅԿ

24

Միս Հելէն Սուրիկը լեռնային գիւղ մը տարած եւ տեղաւորած էր իր ծանօթներու մօտ: Նորվանը եւ ես պատինք գինքը առնելու դպրոցական տարեշրջանին վերջը: Կարօտով գրկեց մեզ: Տեսայ, որ շրթները դողացին եւ գունատեցաւ, բայց ոչ մէկ բառ արտասանեց իր վիշտը յայտնելու համար:

Մխիթարանք տուն, եւ Սուրիկը եղաւ իմ մեծ տղաս:

*
**

– Սուրի՛կ, Նորվա՛ն, Աշնի՛ւ, չտապեցէ՛ք, վիճելու ժամանակ չէ, պիտի ուշանանք ղօրահանդէսին:

Նորվան եւ Սուրիկ իրար շատ կը սիրեն, միշտ անբաժան են, բայց վէճը անպակաս է մէկերնին: Սուրիկ, որ 11 տարեկան է, կ'ուզէ իր հեղինակութեան խոմբերն էին՝ Սայէհ, Օպէյա, Ազգա, Խազրաճ, Ազգու Հայազէհ եւ Սուամիա, անոնցմէ Սուամիրանները, որոնք Մուհամմէտ մարգարէէն սերած են եւ վեց տոհմերու բաժնուած են (Ալգու Այսա, Ալգու Պատրի, Ալգու Նիսան, Ալգու Ապպաս, Ալգու Տարրաճ եւ Ալգու Պաղ), Սամարրայի եւ Թիքրիթի իշխող ուժը դարձան:

Քարպալայի եւ Նաճաֆի շրջաններուն մէջ չիի Մասուտա ցեղախումբը, իր պլիտաւոր երեք ճիւղերով Ղուրէյշ, Հուրէյշ եւ Քաւսամ, ինչպէս նաեւ Զապպարիթ, Պանու Ասատ եւ Ուզգուն ցեղախումբերը ամէնէն զօրաւորներն էին: Պասրայի շրջանին մէջ Ռապիա, Շարաշ, Սուայիտ, Իսան, Սայամիր, Շուրէյֆ, Ֆաթլ, Պէյթ Քանաան եւ Պէյթ Ղանէմ, իսկ Հալլայի շրջանին մէջ, Ալգու Սուլթան, Ճահիճ եւ Ֆաթլա ցեղախումբերը անհամակշռելի ուժ էին: Սաատուն ընտանիքը, որ Մուհամմէտ մարգարէէն սերած է, հարուստ ոչխարաբոյծ թափառաշրջիկ եւ մաատան (ճահիճներու բնակիչ) չիի Պանու Մալիք, Պանու Սայիտ, Աճուատ եւ այլ ցեղախումբեր միասուրեալ կազմեց Մունթաֆիզ ցեղային միութիւնը: Ամարայի շրջանին մէջ ամէնէն ազդեցիկ ուժերը դարձան Ալգու Մուհամմէտ ցեղախումբերը՝ դվլասուրու – թեամբ Խալիֆա շէյխերու ընտանիքին, եւ Պանու Լամ ու Ազիրճ ցեղախումբերը:

Բարձրադոյն գուռը ծագումով վրացի Հասան փաշան 1704–ին Պաղտատի կառավարիչ ղրկեց. ան եւ զաւակը Ահմատ փաշա մեմլուքներէ բաղկացած վարչակազմ հաստատեցին. մեմլուքները ծագումով քրիստոնեայ իսլամացած սըրլուհներ իր ղերիներ էին, որոնք պինուորական կրթութիւն ստանալէ ետք պատասխանատու դիրքերու կը տրուէին: Իրաք հաստատուած մեմլուքները, որոնք երկու հազար կռուողներէ բաղկացած էին, իրենց ազդեցութիւնը տարածեցին Պաղտատէն մինչեւ Մարտին, Ուրֆա եւ քրտական Շահրիզուր, հակակշիռ հաստատելով հիւսիսի առեւտրական ուղիներուն վրայ: Անոնք նաեւ Պասրայէն Արաբիա եւ Հնդկաստան առեւտրական ուղիներ հաստատեցին: Այս ժամանակներէն սկսեալ ծագումով վրացի մեմլուքներու ինքնավար վարչակազմը ամբողջական հակակշիռ հաստատեց Իրաքի վրայ. վերջին կառավարիչը եղաւ Տաւուտ փաշա (1816 – 1831), որմէ ետք վերջ դրաւ մեմլուք վարչակազմը:

Օսմանցիք այնուհետեւ նոր վարչակազմ հաստատեցին Պաղտատի մէջ եւ ձեռնարկեցին քրտական ինքնիշխան իշխանութիւնները նուաճելու աշխատանքին, եւ մինչեւ 1850–ական տարիները մէկը միւսին եռեւէն ինկան քրտական ցեղային իշխանութիւնները:

Այնուհետեւ, յԹ. դարու կէսէն ետք Արաբներ եւ Քիւրտեր մտան օսմանեան բանակին նեթա եւ անոնցմէ չատեր սպայի աստիճան ստացան. սիւննի երեւելի ընտանիքներ Պաղտատի եւ այլ քաղաքներու պինուորական վարժարանները մտան, ոմանք Պոլիս ուսանելու գացին եւ այսպէսով պինուորական ու պետական բարձր դիրքերու տիրացան. այդ սերունդի վերջին ներկայացուցիչներն էին Նուրի Սայիտ եւ Եասին Հաշէմի, որոնք յետագային, Իրաքի անկախութենէն ետք զեկավար դէմքեր դարձան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ
«Ազդակ»

վար կը նետէ վոքրիկները, խնդալով:

Իրենց խօսակցութեան նիւթերէն մին «հայրիկ»ն է: Տղաս կ'ըսէ տխուր.

– Մամաս դրամ չունի, չի կրնար հայրիկ գնել ինձ համար:

– Հայրիկը դրամով չեն գներ, – կ'ըսէ Սուրէն կարուկ:

– Հապա ինչպէ՞ս...

– Եկեղեցի կ'երթան ու քահանային կ'ուզեն, – կ'ըսէ Աշնիւ չատ վստահ ձայնով:

Ահա, տղաս վազելով կու գայ քովս.

– Մամա՛, դրամ պէտք չէ հայրիկ գնելու համար: Եկեղեցի գնա՛ եւ ուզէ:

– Ինչո՞ւ հայրիկ կ'ուզես, – կը հարցնեմ օր մը վերջապէս:

– Կ'ուզեմ հայրի՛կ ըսեմ, վազեմ ձեռքը բռնեմ, ան ինծի նայի ու խնդայ, Զաւէնին հայրիկին պէս:

Տղաս ընկերներուն մէջ, միայն Զաւէնն է, որ հայրիկ ունի:

– Մենք մամա ունինք, – կ'ըսէ Սուրիկ՝ զաւակս մխիթարելու համար:

Սուրիկ հաւատացած է, որ ես իր մայրիկն եմ:

– Ես Մուկուչ ունիմ եւ մեծ մայրիկ, – կ'ըսէ Աշնիւ հպարտութեամբ: Ցետոյ կ'աւելցնէ. – Ալիսէ մաման Միս Հելէնն է:

Ճիշդ է, որ Ալիս Միս Հելէնին քովն է միշտ: Մօրը մտային խանգարումը անբուժելի է: Երկուքը մայր ու աղջկայ պէս կապուած են իրարու: Միս Հելէն Ալիսը կը հագուեցնէ պարզ, ինքն ալ շատ համեստ կը հագուի:

(Շար. 102)

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«Les Arméniens et Smyrne»
DU 19e SIECLE
JUSQU'A L'INCENDIE
DE SEPTEMBRE 1922

par
HERVE GEORGELIN,
Docteur en Histoire (E.H.E.S.S.)

Vendredi 20 Juin à 20h30

à la M.C.A. de Paris
17, rue Bleue, 75009 Paris

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Admissions pour l'année universitaire 2003/04

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՅՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Vous êtes Arménien(ne) ? Vous désirez poursuivre vos études universitaires à Paris ? La Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement européen et international propice aux échanges intellctuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 30 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. La Maison des Etudiants Arméniens accueille également des chercheurs, enseignants-chercheurs et des stagiaires.

*
**

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (maîtrise, DEA, Doctorat) *կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ։ Դիմումները պէտք է հասնին Յունիս 30-էն առաջ Փետրուար յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30-էն առաջ։ Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն։ Հայ Ուսանողներու Տունը մաս կը կազմէ Միջազգային Ուսանողական Ոստանին ուր, պարտէզներով շրջապատուած 37 տուներու մէջ կ'ապրին զանազան երկիրներէ եկած մօտ 5500 ուսանողներ։*

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens
Fondation Marie Nubar
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice /
Տիկին Ծովինար Գեւոնեան, Տնօրէնուհի
57, Bld Jourdan, 75690 Paris Cedex 14
France
Tél.:01 44 16 10 60-Fax:01 44 16 10 61
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr
Pour visiter le site : www.ciup.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՍՓԻԹԻՒՐԱՀԱՅԵՑ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻՆ

ՀՀ կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութիւնը տեղեկացնում է, որ ս.թ. Օգոստոսի մէկից սկսում է սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման մէկամսեայ դասընթացը, որը նախատեսւում է մանկապարտէզների, միջնեայ եւ ամէնօրեայ հանրակրթական դպրոցների բոլոր դասարանների ուսուցիչների համար։

Դասընթացին աւարտած ուսուցիչներին ՀՀ կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան կողմից կը յանձնուեն վկայականներ։

Ուսուցիչները հնարաւորութիւն կ'ունենան այցելելու պատմա-ճարտարապետական յուշարձանները, ծանօթանալու Հայաստանի մշակութային կեանքին, հանդիպելու հայրենի գործիչների հետ։

Ուսուցիչների կեցութեան ծախսերը հոգում են իրենք՝ ուսուցիչները կամ համապատասխան կրթօճախները եւ կազմակերպութիւնները։

Դասընթացները անցկացւում են ՀՀ կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան հաւանութեամբ արժանացած ազգակրթական ծրագրերով Հայաստանի եւ Սփիւռքի լաւագոյն մասնագէտների մասնակցութեամբ։

Մասնակցութեան յայտերի ընդունման վերջին ժամկէտը Յուլիսի 1-ն է։

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ www.edu.am *ինտերնետային էջում։*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փ ա ր ի զ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք-Նշանտուք	125	(149,50)
Ծննդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդարու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՓԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մեծացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՄԱՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

Շաբաթ - Վիրաֆլէ

Յուլիս 20-ին

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

L'UGAB - FRANCE
ET LE **CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE**
organisent

une **CONFERENCE** de

STEPHAN ASTOURIAN
Professeur à l'Université de Californie, Berkeley

Les années Kotcharian: bilan

le jeudi 19 juin à 20 heures 30

au Centre Culturel Alec Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris (Métro: Courcelles)

——— Entrée libre ———

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 22 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

MINI-SPECTACLES DES ELEVES DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola — Jeux et Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
(accès par le RER E (Eole) jusqu'à Bondy — changement direction Gargan)
Gare de "Pavillons sous Bois"

CONSTRUCTION DE L'ENSEMBLE SCOLAIRE HAMASKAÏNE

QUAND LE REVE REJOINT LA REALITE !

COMMUNIQUE

Le nouvel ensemble scolaire Hamaskaïne de Marseille se construit au cœur du quartier arménien de Beaumont. 25 classes, de la maternelle au lycée, avec salles et équipements annexes, salle polyvalente, bibliothèque, terrain de sports, réfectoire et cuisine. Des visites sont organisées sur le site à l'intention du public.

L'école future terminée aura une capacité de 400 élèves. Coût estimé de la construction 3,8 millions d'euros (25 MF). Les travaux progresseront par tranches. La première tranche, démarrée en septembre 2002 doit être terminée pour la rentrée de septembre 2003; coût évalué: 2,9 millions d'euros. La tranche suivante est programmée pour 2004.

Le Conseil d'administration de l'école Hamaskaïne ouvre une grande collecte pour rassembler les fonds nécessaires au financement du nouveau bâtiment. Il lance un appel au public pour qu'il manifeste sa solidarité en contribuant à la réalisation de ce grand projet, car il réponnd à une aspiration profonde que partagent tous les Arméniens du monde, faire que la langue arménienne demeure une langue vivante à travers les générations et que soit préservé l'héritage culturel du peuple arménien. Construire des écoles c'est se donner les moyens d'accomplir cette ambition.

L'AVENIR DE L'ECOLE ARMENIENNE VOUS INTERESSE !
PARTICIPEZ A SON DEVELOPPEMENT
RIEN NE SE FERA SANS VOUS !

Envoyez vos dons à :

HAMASKAÏNE . FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05

Internet : www.hamaskaine-france.com

Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «**Helen Puzant**» d'Alfortville organise

Soirées cinéma

«3 jours - 3 films»

— **mercredi 18 juin à 20h30**
«ARAM»

— **jeudi 19 juin à 20h30**
«LA SYMPHONIE DU SILENCE»

— **vendredi 20 juin à 20h30**
«ARARAT»

aux Cinémas du Palais
40, allée Parmentier
Centre Commercial du Palais
(près Université)
94000 CRETEIL
Renseignements : Tél. : 01 43 76 55 89

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՉՈՐՍՓՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 18
MERCREDI
18 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·710

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·710

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԲՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 16 / 17)

ՕԹԱՆ–Ի Ա. ԶԻՆԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրով, Երեւանի Վազգէն Սարգսեան ռազմական հիմնարկին մէջ, Յունիս 16–ին սկսած են ՕԹԱՆ–ի զինավարժութիւնները: Կը մասնակցին ութսին անդամ ութ երկիրներէ եւ զօրծընկեր 11 պետութիւններէ 400 զինուորներ: Անոնց շարքին են Յունաստան, Աւստրիա, Վրաստան, ԱՄՆ, Գանատա, Ուզբեկըստան, եւ այլն: Նման զինավարժութիւններ սկսած են 1995–ին եւ ամէն տարի տեղի կ'ունենան տարբեր երկրի մը մէջ: Անցեալ տարուանը Վրաստանի մէջ էր, յաջորդը նախատեսուած է Ադրբեջան: Ռազմական հիմնարկի մէջ զինավարժութիւններուն սկիզբը նշուած է Հայաստանի դրօշին հրապարակ բերուելով, որմէ ետք նուագուած են մասնակից պետութիւններու ազգային փառերգները: Զօրահանդէսը ընդունած են Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան եւ Հարաւային միացեալ հրամանատարութեան սպայակոյտի պետ զօրավար Ռ. Գարպուտօ:

Ս. Սարգսեան ներկաները ողջունած ու ձեռնարկը որակած է զօրծընկերութեան ապացոյց: Ըսած է թէ հակամարտութեամբ ու ռազմաքաղաքական մրցակցութեամբ խնդիրներ լուծելու ռազմավարութիւնը երկար առեն է վեր կորսնցուցած է իր արդիականութիւնը, տեղը զիջելով միջազգային զօրծակցութեան ու միասնական ջանքերու: Հաւատք յայտնած է որ «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագիրը փոխադարձ վստահութեան եւ զօրծակցութեան, նաեւ միջազգային ապահովութիւններու դէմ միասնական պայքարի մարզին մէջ ամուր հիմեր կը ստեղծէ: Ներկաները ողջունած է զօրավար Պարպուտօն ալ:

Նոյն օրը տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին Ս. Սարգսեան ըսած է. «ՕԹԱՆ–ի հետ զօրծակցութիւնը մեր ազգային ապահովութեան բաղկացուցիչ մասն է»:

*
**

ԱՆՎԱՒԻԵՐ ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Սահմանադրական դատարանը երեսփոխանական երկու թեկնածուներու՝ Յարութ Մաթիւլեանի ու Կարապետ Ներսիսեանի դիմումներուն մասին վճիռ արձակած է, թիւ 50 ընտրատարածքին ընտրութիւնը անվաւեր հռչակելով: Անոնք պղտքած էին մեծամասնութեան կարգով կատարուած ընտրութեան դէմ, պնդելով որ անկանոնութիւն տեղի ունեցած է: Առեսնելով որ Յունիս 14–ին պահանջած է նոյն ընտրատարածքին արձանագրութեան տոմարը. անոր քննութենէն յայտնի եղած է որ ապօրինութիւն կատարուած է: Դռնիվար իշխանութենէ հետք, դատարանը որոշած է որ ընտրութիւնը վաւերական չէ, պէտք է նոր ընտրութիւն կատարուի: Ինդրոյ առարկայ տարածքին ընտրուած էր Մխիթար Վարագեան, ստանալով 7057 քուէ: Իրոյ դիմացորդներէն Կ. Ներսիսեան ստացած էր անկէ 94 քուէ պակաս:

*
**

ԵՐԵՔ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 14 եւ 15–ին թիւ 12, 29 եւ 41 ընտրատարածքներուն մէջ նոր ընտրութիւն կատարուած է: Թիւ 12ին մէջ ընտրուած է Հանրապետական կուսակցութեան ներկայացուցիչ Յարութիւն Ղազարեան: Թիւ 29–ին մէջ Օրինաց Երկիրին Մեխակ Մխիթարեան 300 քուէի առաւելութեամբ եւս ձգած է իր մրցակիցը: Իսկ թիւ 41 ընտրատարածքին մէջ անկուսակցական Սասուն Միքայէլեան յաղթանակած է:

*
**

ՆՈՐՔԻ ԱՆՏԱՌՆԵՐԸ ԲՈՒՆԿԱԾ

Օդին տաքնալուն հետ, Երեւանի մէջ աւելցած է հրդեհներու վտանգը: Վերջին օրերուն Նորքի բարձունքին վրայ, հեռատեսիլի կեդրոնին մօտերը հինգ հազար քառակուսի մեթր անտառ հրդեհի ճարակ եղած է: Քաղաքապետը յորդորած է բնակչութիւնը որ ծխախոտի կճատ, չմարած լուցկի չնետէ ծառաչատ վայրերու մէջ: Տարբեր վտանգ կը ներկայացնեն Երեւանի պարտէզներուն, ծառաստաններուն չորցած ծառերը, ինչպէս՝ Հրազդանի կիրճին, Յաղթանակի զբօսայդիին մէջ: Այդ չորցած ծառերը նոյնիսկ թեթեւ հովի մը պարագային կրնան տապալիլ:

*
**

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած աթլէթիզմի «Սազաք» մրցաշարքին Հայաստանի ներկայացուցիչ երիտասարդ մարզիկները 4 ոսկի եւ 1 արծաթ մետալ չահած են: Լաւագոյնները հանդիսացած են կապանցի Հայկանոյշ Բեգլարեան (հեռացատք, 5,49 մ. ոստում), եւ Եգորեան երեք քոյրերը, որոնք 800 մեթր վազքի տարբեր դասակարգերու մէջ գերազանցած են: Մօտ օրէն Պոլիս կը մեկնին Հայաստանէն 13 մարզիկներ եւս, որոնք արդէն հոն գտնուող 16 մարզիկներու հետ միասին կը մասնակցին Յունիս 21–22–ին տեղի ունենալիք աթլէթիզմի Եւրոպայի բաժակի խաղերուն:

*
**

ՀՂՀ

ՇՔԱՆՇԱՆ «Ա.ԶԱՏ Ա.ՐՑԱԽ» ԹԵՐԹԻՆ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի Յունիս 16–ի հրամանագրով հանրապետութեան «Ազատ Արցախ» թերթը Մեսրոպ Մաշտոց չքանչանով պարգեւատրուած է, առաջին քանչանով պարգեւատրուած է, առաջին թիւին լոյս տեսնելուն 80–ամեակին առթիւ: Պարգեւատրումը զնահատած է արցախահայութեան ազատութեան եւ անկախութեան պայքարին թերթին տեղեկատուութիւնը եւ Ղարաբաղի պետականութեան կերտումին մէջ ունեցած մեծ աւանդը:

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը Յունիս 16–ին յայտնած է թէ հայկական զինեալ ուժերու հետ բախումի մը պահուն ադրբեջանցի զինուոր մը սպաննուած է, Ղարաբաղի հիւսիս–արեւմտեան սահմանին վրայ: ԼՂՀ պաշտօնական աղբիւրները հերքած են լուրը. Արտաքին գործերու նախարար Մաքս Մայիլեան ըսած է թէ տեղեկութիւնը որեւէ հիմ չունի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔԷՆ ԵՏՔ ԻՐԱՆ

Միջազգային լրատուիւներու գլխաւոր մտահոգութիւնը դարձած էր Իրան եւ Յունիս 17–ի առաւօտուն 1200 տոկիանները խուժած էին Օվէր Սիր Ուազ եւ շրջակայքը, ուր ապաստան գտած էին Մուճահետինները, այսինքն Իրանի էքսթռեմութեան ընդդիմադիր տարրերը: Գործողութիւնը նախաձեռնութիւնն էր հակահարեւկեանական պատասխանատու՝ Ժան–Լուի Պրիւկիէռի: Միաժամանակ Թեհրանի մէջ, ուսանողները զժուարութեան կը բախէին զօրակոչի ենթարկելու համար բնակչութիւնը: Յունիս 13–ին, ֆութպոլի մեծ խումբեր՝ Պերսեպոլիս եւ Իսթիքլալ, 100 հազար հոգիի ներկայութեան, կը մրցէին Թեհրանի Ազատի մարզադաշտը, մինչ քիչ անդին, քանի մը հազար էին միայն Ամիր Ապատ զամփիւսին մէջ, ուր ուսանողներ երկաթէ ձողերով թալանի կ'ենթարկուէին խլամապաշտ պինուորեալներու կողմէ: Պատկերը, ինչպէս դիտել կուտայ «Լիպերասիոն» (Յունիս 17) հարազատօրէն կը ներկայացնէ երկրին վիճակը: Բողոքի չարժումը զժուարութեանց կը բախի: Ձիշդ է որ, չարժումներ կան նաեւ գաւառը՝ Սպահան, Շիրազ, Մէշհէտ, բայց, հոն ալ չարժումները սահմանափակուած են համալսարաններու դուռներուն առջեւ: Նպատակն այն է որ չարժումը դիմանայ մինչեւ Յունիս 9, որ տարեդարձն է 1999–ի արիւնալի զսպումին ուսանողներու դէմ: Պարագլուխներէն մէկը կը թեւլադրէ՝ «Ձենք ուզեր մեր ամբողջ ուժերը սպառել, կ'ուզենք որ չարժումը տեւէ»: Փարիզի մէջ ալ, պարսիկ հետազօտող մը՝ Ահմատ Սալամաթեան, կ'ըսէ թէ ուսանողական չարժումը չատ լաւ կազմակերպուած է, բայց, չատ սահմանափակ է թիւի պետնին վրայ: Եւ ժողովուրդին հետ կապ չկայ: Քաղաքական ճակատի վրայ ալ, բարենորոգիչ երեսփոխաններու մէկ մասը կողմնակից է բողոքի չարժումին, բայց, զգոյշ են: Վախ կայ «ամերիկեան իւրացումի»: 248 անձնաւորութիւններ, բայց նամակով մը, լոյս տեսած Յունիս 15–ին, պաշտպանած են Իրանցիներու իրաւունքը քննադատելու թէ հալածելու իրենց ղեկավարները: Հոն կ'ըսեն. – «Ժողովուրդը իրաւունքն ունի վերաքննելու ամբողջութեամբ իր ղեկավարներուն գործունէութիւնը, գանոնք քննադատելու, հրաժարելու մղելու, եթէ գոհ չէ իրենցմէ: Եւ վախ պատճառել մարդոց հերետիկոսութիւն մըն է Աստուծոյ դէմ եւ կը ճնշէ մարդկային աւժանաւորութեան վրայ»:

ԱՄՆ., Եւրոպական Միութիւնը եւ Հիւլէական Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութիւնը (Ա.Ի.Է.Ա.) ճնշում կը բանեցնեն Թեհրանի վրայ, որպէսզի ստորագրէ հիւլէական չտարածուղ զէնքի դաշնագիրը, որ թոյլ կու տայ չնախատեսուած քննութիւններ: Վիէննայի մէջ, Յունիս 16–ին, Մոհամէտ Էլպարատէյ, Ա.Ի.Է.Ա.ի տնօրէնը, 35 կառավարիչներու առջեւ հինգ ամիսներու քննութիւններու արդիւնքը հաղորդած է, թէ հայկական զինեալ ուժերու հետ բախումի մը պահուն աղրբեջանցի զինուոր մը սպաննուած է, Ղարաբաղի հիւսիս–արեւմտեան սահմանին վրայ: ԼՂՀ պաշտօնական աղբիւրները հերքած են լուրը. Արտաքին գործերու նախարար Մաքս Մայիլեան ըսած է թէ տեղեկութիւնը որեւէ հիմ չունի:

ուր կը չեչտուի «Իմ տեղեկագիրս կը չեչտէ որ, Իրան աբցառած է հիւլէական կարգ մը գործունէութեանց մասին հաղորդումներ ընել»:

Միւս կողմէ, Ուաչինկթըն բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ Իրանը, որ ոչ միայն կ'ուզէ հիւլէական զէնքի տիրանալ, այլեւ կ'ուզէ ապակայունացնել շրջանը զօրավիգ ըլլալով Ալ – Քաիտայի եւ գործելով Մերձաւոր – Արեւելքի խաղաղութեան դէմ: Պուշ, արդէն իսկ, կը խօսի մենաիրութենէն «ազատագրուած Իրան»ի մը մասին: Առայժմ, այդ ազատագրումը կը վերաբերի Իրանցիներուն, կը չանայ զարկ տալ ցոյցերուն:

Տեզույն վրայ, ամերիկեան ներկայութեան ամրապնդումը շրջանին մէջ, կը մտահոգէ Պարսիկները: Յարդ քընաղատութիւնները միայն բերանացի բնոյթ ունէին, բայց, այլեւս ամերիկեան ապառնալիքները չատ աւելի դրական դարձած են: Պուշի որակումները «դրական», «սկզբնաւորութիւն» եւ այլն, եւ այլն չեն կրնար չմտահոգել Թեհրանի իշխանաւորները: Ալի Խամէնիի, կրօնական առաջնորդը, «թշնամիին ծախսած վարձկաններ» որակած էր ցուցարարները: Ուրբաթ օրուան իր աղօթքին մէջ ալ, նախկին նախագահ՝ Ռաֆսանճանի թելադրած է ցուցարարներուն՝ «Ամերիկացիներուն ծուղակը չիյնալ»: Երեւելի անձնաւորութիւն մըն ալ, Ուրբաթ օրուան աղօթքի առեն, յայտարարած է որ փաստեր ունի, ըստ որոնց կարգ մը իրանցի պաշտօնատարներ 500 միլիոն տոլար ստացած են Ուաչինկթընէն: Իրանի Նորհրդարանին նախագահին համար, ամբաստանութիւն մըն է, զոր հարկ է լուսաբանել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՍԻ մէկ ղեկավարը՝ Իսմայիլ Ապու Շանապ յայտարարած է որ «հրադադար մը պիտի նչանակէր անձնատուր ըլլալ գրաման առջեւ»: Իր կարգին, Իսրայէլի վարչապետն ալ, Քնեսէթի առջեւ իր ելոյթին մէջ, կրկնած էր որ Իսրայէլ ոչինչ կու տայ Պաղեստինցիներուն, որքան առեն որ ահաբեկչութիւնը, բռնութիւնը եւ դրդումները կը շարունակուին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ 26 միլիոն ընտանիքներ Ռաֆարէնէն նամակ մը սկսան առնալ, ուր կը բացատրուին թոշակներու բարենորոգումները: Միւս կողմէ, Յունիս 16–ին ալ, Ազգային Ժողովը կրցաւ, դէչ – աղէկ, քուէարկել տալ հանդրստեան թոշակներու թիւ 1 յոդուածը: Զախը կը չարունակէ խոչընդոտներ յառաջացընել ձգձգելու համար նիստերու դրօծընթացը:

ՊԱՂՏԱՏԻ կեդրոնը ական մը կամ ռումբ մը պայթած է Յունիս 16–ին, երբ թաքսի մը կ'անցնէր: Ըստ առաջին տեղեկութեանց, չորս հոգի վիրաւորուած են: Ականատեսի մը համաձայն վապուլին մէջ դրուած պայուսակ մը պայթած է, երբ կառքը կ'անցնէր: Պասրայի մէջ ալ, Յունիս 15–ին, տասը հազար իրաքցիներ, դեկավարութեամբ կրօնապետերու, ցոյց մը ըրած են ինքնորոշման իրաւունք պահանջելով:

Լ.Ա. Հէ–ի մէջ, Յունիս 16–ին, բացուեցաւ Միջազգային Պատժական Առեանը, որու կոչումն է յեղասպանութեան, պատերազմական ոճիրներու եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու հեղինակները դատել:

ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾ ՆԵՌԸ

Բազմաթիւ էջեր են լցուել ու հրատարակուել մեսրոպեան ուղղագրութեան ու սովետական խեղաթիւրութեան վերաբերեալ: Եւ ամէն անգամ, երբ հարցը հասունցած է համարուել ու թուացել է, թէ պիտի լուծուի, ինչ – որ անտեսանելի լծակներ զործի են անցել, եւ հարցը կրկին է սառեցուել՝ մինչեւ յաջորդ ահազանգը:

Ահա այդպիսի մի յաջորդ ահազանգ է «Յառաջ»ի Մայիս 27–ի թիւի մէջ տըպուած Լեւոն Միրիջանեանի յօդուածը «Անդրադէ՞տ էր արդեօք, Ցխուս» խորագրով:

Բայց աւաղ արծարծուած նիւթին կարեւորութեան համեմատ բաւական պատկառելի լուրթիւն է տիրում, չնայած կատարուած է անհերեւակայելի մի ոտնձգութիւն Հայ պատմագրութեան հանդէպ:

Մի ստալինական մնացուկ դիրք է դրել եւ ի լուր աշխարհի ժխտում է Հայոց Աբգար Թագաւորի գոյութիւնը, դրանով ինքնըստինքեան ժխտելով նաեւ պատմական բացառիկ կարեւորութեան այն իրողութիւնը, որ Աբգար Թագաւորը նամակ է դրել իր ժամանակակից Ցխուսին, որից եւ սառցել է դրաւոր պատասխան...

Այս ժխտումը կատարուել է 70 տարի, երբ որ եղել է սովետական իշխանութիւն: Բայց ինչպէ՞ս հասկանալ այս բարբարոս վերաբերմունքը Հայաստանի ներկայ պատմաններում:

Կարիք կա՞յ յիշեցնելու, որ 2001 թուականին Երեւանում մեծ հանդիսաւորութեամբ ի լուր ամբողջ աշխարհի տօնուեց Հայաստանում քրիստոնէութեան պետական կրօն ընդունման 1700–ամեակը: Դրանից ընդամէնը մէկ տարի անց՝ 2002 թուականին նոյն Երեւանում լոյս է տեսնում պիտութեան բնագաւառի տիտղոսաւոր ներկայացուցիչ համարուող՝ դոցենտ (դոցենտը պաշտօն է եւ ոչ կոչում ուրեմն իր պաշտօնը լքած անձը այլեւս իրաւունք չունի այդ բառը որպէս տիտղոս գործածելու) Գուրգէն Սարգսեանի դիրքը, որը անարդելից վերաբերմունքի անհերեւակայելի դրսեւորում է Քրիստոսի հանդէպ... Սա ի՞նչքանով է համատեղելի քրիստոնէական պահուածքի, քրիստոնեայ հասարակութեան բարոյականի նկարագրի հետ:

Ինչպէ՞ս հասկանալ նոյն Երեւանի մէջ տիրող լուռ եւ հանդուրժողական վերաբերմունքը այս դրքի հանդէպ: Սա չի՞ խօսում, արդեօք, այն մասին, որ Հայաստանում դեռեւս դոյութիւն ունի անհասուածութեան մթնոլորտ, աթէիստական վերաբերմունք ոչ միայն կեանքում, այլեւ պաշտօնական – գիտական (տուեալ դէպքում՝ պատմագիտութեան) բնագաւառներում: Այս դիրքը թէեւ իր վերնագրով կարծել է տալիս լինել լեզուաբանական հարցերի վերաբերուող, սակայն, եթէ կ'ուզէք, նպատակ է հետապնդում ոչնչացնել մեր ժողովրդի պատմութեան հնագոյն պատմական արմատները, որոնք մեր ազգային ինքնատիպութեան վկայութիւններն են: Յառաջի չէ՞, որ ազգային միասնութիւնը տարանջատող գոցենտ յորջորջուող թափթփուկները կարողանում են յենարաններ գտնել ու Լոս – Անճըլըսից Երեւան այնպիսի դիրք հրատարակել, որը կատարեալ չարիք է եւ ինչպէս Միրիջանեանը իրաւացիօրէն եզրակացնում է. "միայն տգիտութեան ու անբարտաւանութեան հետեւանք է":

Այս դիրքը կասկած չի թողնում, որ նրա հեղինակը հաւատաւոր աղանդաւորական է՝ Հայաստանում այսօր վըխտացող բազմաթիւ աղանդներից մէկի անդամ ու գործիչ: Անշուշտ, դա նրա խղճի գործն է, իր անհատական իրաւունքի խնդիրն է: Բայց մենք չենք կարող չօգտուել նաեւ մե՛ր իրաւունքից՝ մեր կարծիքն արտայայտելու հնարաւորութիւնից: Եւ մեր կարծիքը հետեւեալն է, Գուրգէն Սարգսեանը վիրաւորել է մեր ազգային արժանապատուութիւնը՝ ծաղրի ենթարկելով մեր ազգային պատմաղրութեան ամենաթանկագին իրողութիւններից մէկը՝ կենդանի կապը Ցխուսի հետ, վիրաւորել է մեր ազգային եւ մարդկային քրիստոնէական արժանապատուութիւնը, անարգել է ընդհանուր քրիստոնէական Սրբութիւնը՝ Աստուածորդուն, աղաւաղելով նրա կենսագրութիւնը ու անուանելով անգրագէտ: Այս անհանդուրժելի արարքները կատարուած են դրքով, այն է՝ հրապարակօրէն:

Ինչպէս չզարմանանք, որ մեր հիմնական բարոյական հիմնարկութիւնները՝ դպրոց կաթողիկոսարանները, պատրիարքարանները ու կրօնական համայնքները իրենց կառոյցներով անուշադրութեան են մատնել նախադէպը չունեցող այսպիսի մի հակաքրիստոնէական աղաղակող իրադարձութիւն:

Թերեւս դեռ ուշ չէ:

Այդպիսի աշխատութեան հեղինակին պէտք է հրապարակաւ բանադրել:

Մեզ մնում է չնորհակալութիւն յայտնել «Յառաջ»ին որը համարձակ հանդէս եկաւ, կարելի է ասել, մի ամբողջ հասարակութեան փոխարէն...

ՌՈՒԲԻՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Ալֆորվիլ
2003, Յունիս 8

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ – ՓԱՐԻԶ

ՀԱՑՈՑ ԳԻՐԵՐՈՒՆ ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾԸ

ՌԱՖՖԻ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԲԵՂՈՒՆ ԵՐԵՒԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ, հետամուտ՝ գերագոյն խորհրդանշական – նին, միշտ հաւատարիմ կը մնայ տրամաբանականութեան, որպէսզի արտայայտութիւնը սահմանափակոյ չըլլայ երբեք: Երեւակայութիւնը զառանցանք չէ, թէեւ երկուքին ուժը ոգեղէն խոլ թռիչքն է: Խորհրդանշականը ցայտուն ու պայծառ կը դառնայ ամենայն պարզութեան մէջ, համեստ, նախնական իսկ:

Սկիզբէն էր հաղորդակցութիւնը: Եւ հաղորդակցութիւնը երեւակայութեան թեւերով անձէ անձ, արուեստագէտէ արուեստագէտ ստացաւ ինքնատիպ դըրոշմ, երանգ ու ձեւ: Իր պարզագոյն ձեւին մէջ, հաղորդակցութիւնը մարդոց միջեւ եղած է ի միջի այլոց դիրը, եւ երկրէ երկիր դիրին վոխադրական միջոցը հանդիսացած է նամակը, որուն վոխարէրական իմաստով կ'ըսենք դիր: Սպա նամակին խորհրդանիշը կը մնայ համեստ պահարանը, որուն խորհրդապահութեան կը վստահինք պատգամ մը, զղացումներու փունջ մը, կարօտ մը:

Որքան ամփոփ, նոյնքան եւ աւելի ընդարձակ է բազմաճիւղ ճառագայթում – ներով պարունակութիւնը պահարանին, որուն մէջ կարելի է դնել բոլոր զգայումներուն չողերը, թռիչք ու նուագ, ձգտում ու խորտակում, բայց բոլորն ալ արտայայտուած՝ դիրերով միայն: Ըստ էութեան խոտոր ու անհաշտ կը թուին նամակին բնոյթը եւ արձանագործին արուեստը, թուղթին ու դիրին նրբութիւնն ու մեռաղին կամ կրանիթին կարծրութիւնը: Եւ ահա ճիշդ այս կէտին վրայ է որ Ռաֆֆի Սարգիսեան կը գտնէ հաշտութեան եզրը, մեզի բանալով նամակի պահարանին պարունակութիւնը, չատ պարզ ու որքա՜ն բնական չարժումով մը, հոն դնելու համար գրականութիւն, կարօտ՝ երկրին ու հայրենի տան, ակօսներ ու սերմնացան, բոլոր զգայումները մարդոց տիեզերականութեամբ ներդաշնակուած: Ձեւերէն ու գոյներէն անդին՝ գեղեցկութիւնը պահն է ապրումներով բարախուն, զորս կ'արտայայտեն անոնք: Գեղեցկութեան ժամանակը սառած չէ, կանգ չէ առած. կը տրոփէ:

Երբ իր հոգեկան արմատները կ'երկարին մինչեւ Օշական, Ս. Մեսրոպ, կամ անոնք սկիզբ կ'առնեն Օշականէն, այն ատեն կրնաք վստահ ըլլալ իր հաւատքի ուժին, որ կը յաջողի գիրի չունչին անգայտ նրբութիւնը ու մեռաղին կարծրութիւնը հաշտեցնել ու ներդաշնակել խաղաղօրէն, ներչնչուելով գրականութենէն, փաստելու, ձեւով մը հռչակելու համար թէ գիրն է քանալին տիեզերքի հրաշալիքներուն: Հայոց գիրերուն սիրահար է Սարգիսեան: Հայոց գիրերը՝ երկրէն երկինք:

Ի՞նք կ'արտասանէ կողքիդ կանգնած, հոգեկան չէչտերով եւ աղնուական համեստութեամբ, Սիամանթօ, Դանիէլ Վարուժան, թէ անցորդը, այցելուն կը լսէ գրեթէ մոռցուած հին ընթերցումներըն կամեցող արձագանգները, որոնք կու գան ժամանակի խորերէն ու կը հնչեն իր ներաշխարհին մէջ.

Հովե՛ր կ'անցնին,
Ու ցորեաններս յուշիկ յուշիկ
կ'արթննան...

Հայրենի կորուսեալ հողին հետ ան կ'ոգեկոչէ Օշականի Սուրբը, ձայնակցելով Սիամանթոյին, եւ Հայոց գիրերը կը լսին պղտնգեայ դամբանէն: Եւ յետոյ կու գայ մանրամասնութիւն մը՝ հարազատ համեմատութիւններով, այլ բազմազարիկ իմաստ կրող:

Պահարանին անկիւնը դրուած դրոշմաթուղթերէն մին այնքա՜ն ծանօթ դիմագիծն է Զօրավար Անդրանիկի: Այս դրոշմաթուղթը չէր ստեղծուած ո՛չ Հայաստանի, ո՛չ Լիբանանի, ո՛չ Ֆրանսայի, ո՛չ Ռուսիոյ, ո՛չ Աւստրալիոյ եւ ոչ ալ Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Եւ ահա, արդար իրաւունքով՝ արուեստագէտը ստեղծեր է, եւ այդ դրոշմաթուղթը ի զօրու կը մնայ ամբողջ տիեզերքին մէջ, Ֆրանսային, Ռուսիոյն, Լիբանանէն, Ամերիկայէն եւ Հայաստանէն առաքուած եւ բոլոր ժամանակներուն համար ուղղուած նամակներուն համար որով-հետեւ – պարզ է... – այդ նամակները կ'առաքուին՝ իրենց թռիչքը առնելով հայու սրտերէն, մարդկութեան բազմերանգ համանուագին մէջ ճգնելով նամակին աղբիւրը անսխալական:

Արուեստագէտը չի կծկուիր իր նեղմիտ պատեանին մէջ, կ'ընդունի ու կը հռչակէ Հայոց գիրերու կողքին գոյութիւնն ու գրչաւիչ գեղեցկութիւնը ճափոնական ու չինական պատկերագիրներուն, հեղէն ու կիւրեղեան գիրերուն, արաբական ու եբրայական գեղագրութիւններուն: Ու տակաւին, ի՛նչ կարելի է դնել նամակի պարզ պահարանին մէջ: Կարելի է դնել – պատգամաբեր արուեստագէտը կը հռչակէ – ամբողջ Փարիզը: Եւ ասիկա քիչ բան չէ, պահարանին մէջ դնել տիեզերական գեղեցկութիւնը Լոյս Քաղաքին:

Իր պատականութեան մէջ բոլորովին ինքնատիպ կը մնայ արուեստը իր մօտեցումով, եւ պատգամաբեր՝ իր խորքով ու արտայայտութեամբ, իբր խորհրդանշան՝ թեւատրելով ժեսթը Գագիկ Արքային, որ ձեռքերուն մէջ կ'ընծայաբերէ մանրակերտը Անիի Մայր Տաճարին: Պահարանը անշուշտ իր առաջին իմաստով կը պաշտպանէ իր պարունակը, նամակ ու յիշատակ, բայց նաեւ պահարանը կը թեւատրէ թռիչքը՝ երկրէ երկիր, ու կապ՝ անձէ անձ, սիրտէ սիրտ:

Քառասունուեք կտորներ կը կազմեն ամբողջութիւնը այս ցուցահանդէսին, – չորսը ա թամփերա նկարներ, տասներկու թղթամածը նուրբ գործեր՝ ապակիի տակ ու շրջանակի մէջ առնուած, եւ երեսուներկու զանազան չափի պրոնզեայ ձեռակերտներ ,որոնք ցուցադրութեան հարազատ շրջանակ մը գտած են, – Ֆրանսայի Թղթատարական Սպասարկութեան Թանգարանը, որ ինքնին կը հանդիսանայ Փարիզի ամէնէն ինքնատիպ ցուցասրահը, արուեստագէտի մը համար պատուաբեր շրջանակ մը, որ մնայուն ցուցադրութեան առարկայ կը դարձնէ Թղթատարական սպասարկութեան պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Raffi SARKISSIAN :
«ENVELOPPES DE CARACTERES»
14 mai - 6 septembre 2003
Musée de la Poste
34, Bld de Vaugirard
Salle Nº 13

Բաց է երկուշաբթիէն Շաբաթ ներառեալ ժամը 10–էն 18:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊՆԴՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ
ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹ ՄԸ

«ՀՈՎԸ ՓՉԵՑ, ՋՈՒՐԸ ՏԱՐԱՒ»

«Կիւնտէմ» թերթին մէջ՝ Փըլնաը Սէյէք ստորագրութեամբ հրատարակուած է յօդուած մը, որ բաւական հեգնական եւ խմաստալից ձեւով կը ձագկէ հայկական ցեղասպանութիւնը ջրելու նպատակաւ պղրոցներու աշակերտներուն պարտադրուած չարաղրութիւնը: Կու տանք խմբագրմանաբար.

*
**

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ Հայկական ցեղասպանութիւն չէ պատահած

ԱՆՈՒՆԸ՝ Ինչ որ է

ՏԱՐԻՔԸ՝ Դեռ օր չէ տեսած, չատ վոգքրիկ է

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԸ՝ Փաստել թէ հայկական ցեղասպանութիւն չէ կատարուած

ԴՊՐՈՑԸ՝ Կրթական Նախարարութեան կապուած որեւէ դպրոց

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ՝ Դասարանին առաջինը ըլլալ, «ափէրին» ստանալ, պարզեւատրուիլ

*
**

ՀՈՎԸ ՓՉԵՑ, ՋՈՒՐԸ ՏԱՐԱՒ

Նախ, այս երկրին մէջ հայկական ցեղասպանութիւն եւ այլն չէ պատահած: Ես չեմ տեսած այդպիսի բան մը: Ամբողջ կեանքիս մէջ մէկ հատ իսկ Հայ ընկեր չեմ ունեցած: Աբդէն չէի ալ ուզեր ունենալ: Հայերը չատ կծծի կ'ըլլան երեք: Ես ի՞նչ ընեմ այն դասընկերը, որ ինծի իր ռետինը կամ մատիտը փոխ չի տար: Մեր դասարանի ուսուցիչն է որ պատմեց թէ Հայերը կծծի կ'ըլլան: Մեր ուսուցիչը գիտուն մարդ է: Ան ամէն բան գիտէ:

Ո՛չ մէկը գիտէ թէ Հայերը ո՛վ են եղեր ,ո՞ւր կ'ապրին եղեր: Թերեւս ալ Հայ բառած բան մը չկայ: Կ'երեւի թէ անոնք մեր մեծերուն պատմած տեսակէտն մէկմէկ հրէշներ էին: Ես սարսափի կը մատնուիմ, երբ Հայ բառը կը լսեմ: Լաւ որ չկան անոնք: Եթէ ըլլային, մեզ կ'ուտէին: Մեր պատմութեան ուսուցիչը պատմեց որ Հայերը ահաբեկիչ են եղեր: Անոնք աչք ունին եղեր այս երկրին անբաժանելի ամբողջականութեան վրայ: Հիմա ալ Թուրքիան ըզքօղ կ'ուզեն, պնդելով որ Հայերը սպանուած են:

Մեր պատմութեան ուսուցիչն ալ ըսաւ որ հայ բառը եւ ահաբեկիչ բառը նոյն արմատէն կու գան: Երկուքին մէջ ալ «էր» մասնիկը կայ («Մարմարա»–ի թերքերէն՝ «էր»մէնի եւ թ«էր»ոռիսթ): «էր» բառը գինուորութեան եւ մարդ մեռցնելու հետ կապ ունի (թրքերէն էր՝ գինուոր): Անշուշտ խօսքը Թուրք բանակին մասին չէ: Թուրք գինուորները մարդ չեն սպաններ: Թուրք գինուորները պզտիկները կը սիրեն, մեծերը կը յարգեն: Բայց Հայերը աչք ունին եղեր մանաւանդ մեր տարիքը ունեցող պզտիկներուն վրայ:

Ես մօրս եւ հօրս ալ հարցուցի: Անոնք ինծի բան մը չըսին: Մեծ Հայրս ալ բան չի գիտեր: Նոյնիսկ, երբ ես անգամ մը հարցուցի չան սալէս ըսաւ. «Հայ եւ այլն, չկայ, ո՞վ կը հնարէ այս բաները, անգամ մըն ալ բերնէդ այսպիսի բառ մը չելլէ»: Ես ալ, այս չարաղրութիւնը պրել – վերջացնելէ ետք, անգամ մըն ալ հայ բառը պիտի չարտասանեմ:

Մօրս պիւղը առաջ Հայերուն կը պատկանի եղեր: Մայրս անգամ մը բերնէն փախցուց ատիկա: Ես ա իրեն հարցուցի «Չվախցա՞ք որ Հայերուն ոգին հիմա ձեզ կ'ուտէ»: Ան ատեն մայրս պիս ապուռ կեց: Մայրս պիս ընաւ չէր ծեծեր: Ինչո՞ւ ծեծէ, ան Հայ չէ որ: Բայց, ահաւասիկ, ջղայնացաւ: Մօրս մեծհայրը ուրիշ տեղէ մը եկած է եղեր այդ պիւղը երբ եկեր են, պիւղը վաղուց լքուած է եղեր: Գիւղին անցեալը մինչեւ Հիմիմները կարի եղեր: Պատմութեան գիրքերուն մէջ ամէն ինչ գրուած է: Վերջը սեր չուբսկինները եկեր են, վերջն ալ օսմանցիները: Ամէնէն վերջն ալ Հանրապետութիւնը:

Ի՞նչ եղեր է Հայերուն: Հայերը չկան եղեր: Միայն գրոյց կը ըլլի եղեր, թէ առեն օք կան եղեր:

Մենք չե՛նք որ զանոնք սպաննեցինք: Թուրքերը մըլիւնին մարդն իսկ չեն ըլ-

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷԼ

ՄԱՑՐԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կապոյտ Խաչի Սօսէ Մայրիկ մանաճիւղը Շաբաթ, Մայիս 24–ին ժամը 16–ին Ֆօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Լեւոն Շանթ սրահին մէջ տօնակատարեց Մայրերու Օր, ներկայութեամբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Կոմիտաս վրդ. Յովհաննէսեանի, ներկայ եղան նաեւ չորս մանաճիւղերու խաչուհիները, հիւրեր, ծնողներ:

Ձեռնարկը վարեց Սեդա Սիմոնեան, հրաւիրեց Կոմիտաս Վրդ. Յովհաննէսեանը օրհնելու սեղանները, Վարդապետը տուաւ օրուան պատգամը, հայ մօր դերը ըսելով թէ ան մեր տան ամրոցն է, մեր տան մատուռն է, մեր յոյսի դուռն է, օրինակ տալով խաչուհիներու նուիրումը, ազգային եւ ընկերային կեանքէն ներս, գնահատեց Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի տարած նուիրագործութիւնը Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ: Շրջանային Վարչութեան ներկայացուցիչ ընկերուհի Քրիսթին Սէմէրճեան չնորհաւորեց բոլոր մայրերը, բարի գալուստ մաղթեց ու չնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր խաչուհիներուն իրենց տարած աշխատանքներուն, 51–րդ պատգամաւորական ժողովին, Մարսէյլ:

Տեղի ունեցաւ գեղարուեստական յայտագիր, մասնակցութեամբ Մշակոյթի Տան, Կապոյտ Խաչի պարախումբի իր քոչարի պարերով:

Տիկին Մարի Փանոսեան մեկնաբանեց երկու երգեր նուիրուած բոլոր մայրերուն: Խտուար Տէրիքեան մանկապատանեկան թատերախումբի երախաները ներկայացուցին «Կոտրուած հայելի», ղարոյական թատերդութիւն, Ալին Պոյաեան արտասանեց «Մայրիկիս» ոտանաւորը: Բոլորը ստացան բուռն ծափահարութիւններ:

Կարգացուեցան գանազան ոտանաւորներ. Օրհնութիւն (Սողոմոն Տարօնցի)ի, Հայ մայրերուն (Գրիգոր Շահէնեան)ի, Մայր (Յովհաննէս Շիրազ)ի:

Սօսէ Մայրիկ մանաճիւղի վարչութիւնը մեծարեց իր հինգ երէց խաչուհիները՝ Սիրվարդ Ձամուգեան, Անժէլ Սիմոնեան, Արփինէ Տէրտէրեան, Մելքէ Թիւթիւնճեան, Օտէթ Ֆրէնկիւլեան, բոլորն ալ ստացան գեղեցիկ ծաղկեփունջեր եւ շրջանակի մէջ տպագրուած Յովհաննէս Շիրազի ՄԱՅՐՍ ոտանաւորը, ուր բանաստեղծը իր վերջին տողերուն մէջ կ'ըսէ.

Մեր տան ճրագն է մայրս
Մեր արեգակն է մայրս:
. . . . . .
Մայրս, մեր հացն է մայրս,
Մեր տան աստուածն է մայրս..6

Ձեռնարկը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ եւ ուրախ մթնոլորտով, մասնաճիւղը պատրաստած էր վիճակահանութիւն մը, բախտաւորուեցան երեք ընկերուհիներ: Առ ի երախտագիտութիւն ու գնահատանք մեծարեալ ընկերուհիներ նուիրատուութիւններ ըրին քաջալերելու Սօսէ Մայրիկ մանաճիւղի կազմակերպած հանդիսութիւնը Մայրերու Օրուան առթիւ:

ՍԵԴԱ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Յունիս 11

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՕՐՈՒՄ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի Հայկական Միութիւններու Ֆօրումի 5–րդ Տարեկան Մորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ Վենետիկի մէջ Յունիս 6–էն Յունիս 9 սերտ համագործակցութեամբ Հայր Ցարութիւն Պզտիկեանի, (Մխիթարեան Միաբանութիւն):

Համագումարի բացման չքեղ արարողութիւնը երաժշտական դեղեցիկ յայտագրով մը օժտուած, տեղի ունեցաւ Տօճերու Պալատին մէջ ի ներկայութեան բարձրաստիճան հիւրերու, ամբողջը–նելու նախորդ օրուայ չքեղ ճաշկերոյթ – երեկոն:

Ժողովին մասնակցեցան 15 անդամ միութիւններ եւ Համայնքներ ինչպէս նաեւ չորք 50 ոչ – անդամ անհատներ Եւրոպայի զանազան երկիրներէ: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատգամաւոր Հայր Մովսէն Ծ. Վրդ. Տողրամաճեան կարդաց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսի Հայրապետական Պատգամը ուղղուած Ժողովին, բարձր գնահատելով Ֆօրումի նպատակներն ու նչելով անոր լուրջ պատասխանատուութիւնը Սփիւռքի եւ Հայրենիքի վոխադարձ հզօրացման համբուն վրայ:

Համագումարի Ժողովական առաջին նիստը կը կայանար չահեկան բանախօսութիւններէ՝ «Սփիւռքն ու լապիական գործունէութիւնը» Հիլտա Զոպոյեան, «Սփիւռքն ու Հայ Ազգային Մշակութային Պահպանումը» Միհրան Տասպղ. «Սփիւռքն ու Տնտեսական Հզօրացումը», «Սպարտակ Կոստանեան, «Սփիւռքն ու ՀՀ Անվտանգութեան Խնդիրները» Արթիւր Աղաբեկեան, որմէ ետք տեղի ունեցան չահեկան քննարկումներ:

Համագումարի երկրորդ նիստը սակայն դժբախտաբար չհամապատասխանեց բացման տպաւորիչ մթնոլորտին: Քաղաքական Համակարգման Յանձնախումբին կողմէ հակականոնադրային ինքնակոչ դիւանը անապատելիօրէն օրակարգի վրայ կանոնադրային հիմնական փոփոխութիւններ պարտադրելու փորձը կատարից, պատրաստ նախագծով մը, առանց սակայն նախօրօք տեղեակ պահելու անդամ միութիւնները: Աւելի Ֆօրումի հրապարակայնութեան սկզբունքը խախտելու գնով. դիւանը նոյնիսկ համաձակեցաւ ոչ – անդամներէն խնդրել ժողովասրահը լքել: Հիմնական նպատակը կը թուէր ըլլալ Ֆօրումի հիմնադիր Ընդհանուր Քարտուղար Թորոս Սակերեանը պաչտօնէն հեռացնելով տիրանալ Ֆօրումի ղեկավարութեան: Այս տպաւորութիւնը իր կարգին ստեղծեց մթնոլորտ մը որուն մէջ անկարելի դարձաւ որեւէ չինիչ քննարկումներ կատարել, խանգարելով նիստը: Այս փորձերը ձախողութեան մատնուեցան չնորհիւ կարգ մը դիտակից ժողովականներու: Այսպէս կոչուած ժողովի դիւանը նոյնպէս չզործադրեց կանոնագրի կարեւոր տրամադրութիւնները, ինչպէս լիազօրագրերու ստուգումը, օրական դիւանի օրինաւոր ընտրութիւնն ու քուէարկութեան յանձնախումբի ընտրութիւնը:

Ընդհանուր Քարտուղարը՝ այդ խմբակի կողմէ կատարուած անտեղի եւ անպատշաճ յարձակումներու տարափին տակ եւ ստեղծուած զգացական մթնոլորտին մէջ յարմար նկատեց հեռանալ սրահէն, տրամադրելով իր պաչտօնը:

Արդ, Ֆօրումի Գործադիր Մարմինը կը յայտարարէ որ վերոյիչեալ ժողովը ունեցած է միայն Մորհրդակցական հանդամանք նկատի առնելով կանոնադրային ծանր խախտումները եւ հետեւաբար տրուած բոլոր որոշումները կը նկատէ չեղեալ ինչպէս նաեւ լուծուած կը յայտարարէ Քաղաքական Համակարգման Յանձնախումբը 10 – 06 – 2003–էն սկսեալ:

Ֆօրումի Գործադիր Մարմինը գալով կը հաստատէ վերոյիչեալ իրողութիւնները եւ կը յայտնէ որ մօտիկ ապագային, արտակարգ ընդհանուր Ժողով մը պիտի կազմակերպէ հրաւիրելով բոլոր անդամ միութիւնները ու Համայնքները:

Մենք եւս համոզուած ենք որոշ վոխուժութիւններու անհրաժեչտութեան, Ֆօրումի գործունէութիւնը աւելի բարելաւելու հիմք ունենալով ցարդ կատարած փորձառութիւնը, բոլոր միութիւններու անմիջական, համերաչխ եւ չինիչ մասնակցութեամբ:

Այս բոլորով հանդերձ մենք կը վերահաստատենք Ֆօրումին ուժեղացնելու մեր կամքը, միչտ պատրաստ ըլլալով համագործակցելու չինիչ բոլոր միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հետ ի չահ Հայ Ժողովուրդին:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՕՐՈՒՄ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԺՆԵՒ, ՉՈՒԻՑԵՐԻԱ
ՅՈՒՆԻՍ 10

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

24

– Բոլորս ալ այս պզտիկ երկրին մէջ մէկ ընտանիք կը կազմենք, – կ'ըսէ, – պէտք չէ, որ ոմանք չատ չքեղ ըլլան, իսկ միւսները՝ ցնցոտիներ հագած:

Կարծեմ իր ունեցածին մէկ մեծ մասը վերթայ բարենպատակ հաստատութիւններու պարթայ դրամարկղներուն մէջ, կարճատեւ հանդիսաէ մը վերջ գաղթականներու մնունդին յատկացուելու համար:

Կը մօտենամ երեք փոքրիկներուն, որոնք կը չարունակեն վիճիլ: Նիւթը այս անգամ զօրահանդէսն է, ուր երթալու կը պատրաստուին:

– Աճապարե՛նք, տղաք, այս օրը ամենամեծ օրն է մեզ համար: Մեր ազատ հայրենիքին զօրահանդէսը պիտի տեսնենք:

Կ'ուզեմ Սուրիկի փողկապը, խոզանակով կը յարդարեմ իր ապստամբ մազերը, յետոյ Նորվանին սանտրուածքին ալ վերջին յարդարանքը կու տամ:

Աղնիւ արդէն հագուած սքուած եկած է մեզի՝ միասին զօրահանդէս երթալու համար: Մուկուչ Հայ Արի է եւ իրենց խմբին հետ պիտի մասնակցի զօրահանդէսին յաջորդող թափօրին: Մեծ մայրիկին հոգին այլեւս երթեւեկում չունի այս բաներուն համար: Երկու առողջ կէսեր միայն կան սրտին վրայ, Մուկուչ ու Աղնիւ, – կեանքին ցանկէն ընկճուած մէկն ալ աս խեղճ պառաւը:

Սուրիկ առած է այն լուրջ դէմքը, որ կ'առնէ յուզումը ծածկելու համար: Մեծ մայրը այնքան խօսած է այս օրուան համար, ինք այնքա՜ն յափչտակութեամբ երազած է: Կը քալէ լուռ, մէկ ձեռքը տուած Նորվանին, միւսը՝ Աղնիւին:

Երեքը այսպէս միասին չատ սիրուն պատկեր մը կը կազմեն:

Նորվան չուտ չուտ ետ կը դառնայ տեսնելու համար, թէ կը հետեւի՞մ իրենց: Կը ժպտայ, ուրախ է:

Ուրեմն, ներքե՛ն է ինծի բալիկս: Երէկ իր առաջին յանդիմանական նայուածքն ունեցայ:

Ամուսնոյս հին պինուորներէն մին, վանայ Ալիւր գիւղացի, աքլոր մը նուէր բերած էր ինձ, որպէսզի փոքրիկ ընտանիքովս տօնեմ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը: Խոշոր, գեղեցիկ աքաղաղ մըն էր, որ իր սիրուն փետուրքաղաղ մըն էր, որ իր սիրուն փետուրները արքայավայել կերպով կը կրէր: Սուրիկ եւ տղաս հեռացած էին: Կապե – յինք պատշգամին փայտերէն մէկուն, այնպէս որ Նորվան չուտ չուտ կը մօտենար եւ կը չոյէր: Անդամ մը եկաւ քովս ու հարցուց.

– Մամա, աքլորը ճուտիկին հայրի՞ն է:

– Այո՛, բալիկս:

Նորվան մտազբաղ ձեւ մը առած կրկին դնաց ու փայփայեց աքլորը:

Մտածեցի ճաչի հրաւիրել Միս Հելէնը իր Ալիսին եւ Մելինէն իր Եդուարդին հետ: Ձամբանները բացուելուն պէս Մելինէ եւ Եդուարդ իրար գտեր էին եւ Հայաստան գալով՝ պսակուեր: Երկուքն ալ ուսուցչութեան պաչտօն ունէին: Շատ երջանիկ էին: Բոլոր երջանիկ մարդոց պէս, իրենց պատմութիւնը այդ երեք բառերով կ'ամփոփուէր: Աքլորը խոշոր էր, պիտի կրնար մեզ կերակրել: Արդէն վարժուած էինք քիչ ուտելու: Աքլոր մը այդ սով օրերուն հազուագիւտ բարիք մըն էր. անիրաւութիւն կ'ըլլար, որ մինակ մենք վայելէինք:

Երկտող մը դրեցի Միս Հելէնին, երկտող մըն ալ Մելինէին՝ յաջորդ օրուան ճաչին հրաւիրելու համար եւ տղոց տուի նամակները, որ տանին: Իրենց բացակայութենէն օգտուելով՝ խնդրեցի դրացիս, որ աքլորին վիզը կտրէ եւ ինքս քաջալերեալ նեղս վախայ՝ խեղճ անասունին չարչարանքը չտեսնելու համար: Յետոյ խնդրեցի տան գործերուն ինծ օգնող կնոջմէն, որ տանի խոհանոց, բայց այնպէս տեղ դնէ, որ տղաքը չկարենան տեսնել:

Տղաքը վերադարձան նախընթերքի ժամանակ: Ես պաչտօնիս թերւմով քիչ անդամ տունը կը գտնուէի նախընթերքին: Երկու փոքրիկներն ալ չատ ուրախ կ'ըլլային, երբ թէյը իրենց հետ կ'առնէի:

Երբ հացիկները, կարագը, թէյն ու չամիչները դրի սեղանի վրայ եւ տղաքը կանչեցի Սուրիկ մինակը կը կարդար բակին մէջ: Նորվանը չկար ոչ բակին, ոչ սենեակներուն մէջ, ոչ ալ դրան առջեւը: Չէի հաւկնար եղածը, երբ մտածեցի խոհանոց ելլել եւ հոն ալ նայիլ: Խոհանոցին մէջ Նորվան ծունկի եկած՝ կ'աչխատէր աքլորին գլուխը փակցնել վզին, ուժով կը սեղմէր ու ոտքի վրայ կը դնէր կենդանին, որ բնականաբար կ'իյնար: Նորվան կը վերակսկէր: Դէմքը առած էր առնչուած արտայայտութիւն մը, երեսը կարմրած ու քրտնած: Մօտեցայ.

– Ի՞նչ կ'ընես, բալիկս...

Երբեք չպիտի մոռնամ իր յանդիմանական նայուածքը: Միայն յանդիմանութիւն չկար հոն, կար նաեւ հիասթափութիւն: Իր պաչտած մայրիկը այսպիսի գազանային գործ մը կատարեր էր:

– Ես չե՛մ ուզեր, որ ճուտիկը հայրիկ չունենայ, չեմ ուզե՛ր, – ու սկսաւ լալ հեծկլտալով:

Նորվան լացող տղայ չէր: Շատ յուզուած էի ես ալ: Չէի գիտեր ինչ ըսելս: Բոլոր չանքերս պէնքը դիրկս առնելու ու հանդստացնելու անցան ապարդիւն: Զմօտեցաւ իսկ: Տղաս չէր ուզեր համբոյրներ մէկէ մը, որ ճուտիկը առանց հայրիկի թողած էր:

Հիմա զօրահանդէս գացած ժամանակ, երբ տղաս կը գտնուի ու կը ժպտայ ինծ, ես իրապէս երջանիկ էի ոչ միայն իբրեւ մայր, այլ եւ իբրեւ մէկը, որ չատ կարեւոր անձի մը ներողութեան արժանացած է:

(Շար. 103)

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի Օծման եւ Աստուածակոչութեան
Տօն Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ
Սրբոյ Էջմիածնի

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մաղթանք «Վասն Սուրբ Էջմիածնի»։

Սիրով կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր Ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն հանդիսութեանց։

CONFERENCE

au

Centre Culturel
SAINT MESROB

Le jeudi 26 juin à 20 heures 45

CLAUDE MUTAFIAN
donnera une conférence sur

La diplomatie arménienne au Moyen-Age XIIe - XIVe siècles.

au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e
Métro : Cardinal Lemoine ,Monge
RER : Luxembourg

— Entrée libre - Cocktail —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍԱՐԻ ԱՐՇԱԽԱՆՔԻ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ
Շաւիլ – Վիլրոֆլէ
Ցուլիս 20–ին
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։ Փ ա ր ի զ

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԱԾ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐԸ 2003/2004 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՈՒՄ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԴԻՄՈՐԴՆԵՐԻ ՆՊԱՏԱԿԱԾԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՀՀ կառավարութեան կողմից հաստատուած բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնների եւ ասպիրանտական ընդունելութեան պետական պատուէրի շրջանակներում համապատասխանաբար 70 եւ 10 տեղ յատկացուել է սփիւռքահայ դիմորդներին։

Ընդունելութիւնն իրականացնելու է «ՀՀ–ում օտարերկրեայ քաղաքացիների կրթութեան կազմակերպման մասին» կարգի համաձայն, ՀՀ կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան կողմից ստեղծուող յանձնաժողովի նիստում, դիմորդների կողմից ներկայացուած փաստաթղթերի քննարկման միջոցով՝ առաւելութիւն տալով հայագիտական, մանկավարժական ու արուեստի մասնաւորութիւններին։

Պետական պատուէրի տեղերից բացի, սփիւռքահայ դիմորդները նոյն կարգի համաձայն հնարաւորութիւն ունեն ընդունուելու նաեւ պետական միջին մասնագիտական եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնների, այդ թուում ասպիրանտուրայի, վճարովի համակարգ։

Փաստաթղթերի ներկայացման վերջին ժամկէտը Օգոստոսի 20–ն է։

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ՝ www.edu.am *ինտերնետային էջում։*

Դիմորդների կողմից լրացուող դիմումհարցաթերթիկը ցանկացողները կարող են ստանալ Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում։

Հասցէն՝
9, rue Viète, 75017 Paris
Tél. : 01 42 12 98 00
Fax : 01 42 12 98 03

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ս.Դ.Հ. կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի վարիչ մարմնին՝ 20 անմահ հերոսներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ցունիս 22, Փարիզի եւ Շրջակայքի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ։

Ի գիտութիւն նահատակներուն յիշատակը յարգողներուն։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Helen Puzant»** d'Alfortville organise

Soirées cinéma

«3 jours - 3 films»

— **mercredi 18 juin à 20h30 «ARAM»**
— **jeudi 19 juin à 20h30 «LA SYMPHONIE DU SILENCE»**
— **vendredi 20 juin à 20h30 «ARARAT»**

aux Cinémas du Palais
40, allée Parmentier
Centre Commercial du Palais
(près Université)
94000 CRETEIL
Renseignements : Tél. : 01 43 76 55 89

*
**

Gala de fin d'année scolaire

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles et Villiers-le-Bel
vous invite au
GALA DE FIN D'ANNEE DE SON ECOLE
le **Samedi 28 juin à 20h30 précises**
Salle «Charles Aznavour»,
avenue P.-V. Couturier
à Arnouville-lès-Gonesse
Chants — Danses
Poésies
seront au programme
Venez nombreux encourager nos enfants et nos élèves.
Remarque : Pour des motifs de sécurité nous vous remercions de respecter l'horaire.
— Entrée libre —

Ս. ՅՈՎՀԱՒՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 21
Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ եկաւելոյն ի վերապէն ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

HAMASKAÏNE

ՀԱՄԱՋԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«Les Arméniens et Smyrne»
DU 19e SIECLE JUSQU'A L'INCENDIE DE SEPTEMBRE 1922

par
HERVE GEORGELIN,
Docteur en Histoire (E.H.E.S.S.)

Vendredi 20 Juin à 20h30

à la M.C.A. de Paris
17, rue Bleue, 75009 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապրուստ սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս դիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ Տանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 22 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

MINI-SPECTACLES DES ELEVES DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola — Jeux et Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
(accès par le RER E (Eole) jusqu'à Bondy — changement direction Gargan)
Gare de "Pavillons sous Bois"

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 19
JEUDI
19 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·711

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·711

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ԻՐԱՆԵԱՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԿՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

Յորեքշաբթի, Յունիս 18–ին, իրանեան ընդդիմութեան դէմ ծաւալուն գործողութիւնը բաւական արդիւնք տուած էր: 165 հոգի ձերբակալուած էին, ոմանք դեռ դիպահ կը մնային յաջորդ օրն ալ, մօտ 6 միլիոն տոլար գտնուած էր եւ բազմաթիւ վաստակաթուղթեր: Ինչպէս դրեցինք, Ֆրանսական ապահովութեան ուժերու գործողութիւնը սկսած էր Յունիս 17–ի վաղ առաւօտեան եւ անմիջապէս բաւական ծանր հետեւանքներ ունեցած էր: Այն աստիճանի որ, գանազան երկիրներու մէջ, ցոյցեր տեղի ունեցան Ֆրանսական դեսպանատուներու առջեւ: Նոյն օրը, Յունիս 17–ին, Ներքին նախարար՝ Ն. Սարքոզի յայտարարած էր Ազգային Ժողովին առջեւ.– «Մուճահեետինները կ'ուզէին իրենց խարխափին վերածել Ֆրանսան, չէինք կրնար ընդունիլ: Իրան, անմիջապէս, ողջունեց Ֆրանսայի «դրական քայլը» եւ աւելցուց.– «Ը սպասենք որ, Ֆրանսա այդ մարզոց հետ վարուի ինչպէս պիտի ընէր վտանգաւոր ահաբեկիչներու հետ»: Արտաքին նախարարութեան բանբերին համար՝ Վաստոնց կ'ակնկալէինք որ Ֆրանսայի իշխանութիւնները գործեն անոնց դէմ, զոր եւրոպական Միութեան որոշումներն, որ ահաբեկիչ որակած էր այդ խմբակը»: Իրանցի գաղթականներու պաշտպան կոմիտէն դատապարտած է արարքը եւ անմիջապէս պահանջած ձերբակալուած անձերու ազատ արձակումը:

Մուճահեետինները՝ 24 տարի է որ Ֆրանսա տեղաւորուած են: Որոշ չափով, այս գործողութիւնը կոչուած է հաճոյք պատճառելու Թեհրանի, որպէսզի աւելի դիւրն ըլլայ ամերիկեան սպառնալիքներու նկատմամբ: Շրջան մը, Խոմէյնի եւ Մասուտ Ռաճաւիի կողք կողքի եղած են Շահին դէմ, բայց, չուտով Ռաճաւիի հեռացուեցաւ չէի իշխանութեան կողմէ եւ խզումը վերջնական բնոյթ առաւ 1981–ին: Մ. Ռաճաւիի Փարիզ ապաստանեցաւ մինչեւ իր արտաքսումը 1986–ին: Շրջան մը, «իր բանակը» Իրաք հաստատած էր եւ մասնակցած Ս. Հիւսէյնի դէմ պատերազմին Իրանի դէմ: Մինչ այդ, չատեր ապաստան գտած էին Եւրոպա եւ Ֆրանսա: Ֆրանսա զարճած էր իրենց «համաչխարհային կեդրոնը»: Իրենց բուն կեդրոնն էր՝ Օվէր սիւր Ուազ, որ Ներքին նախարարութեան համար «Իրանի ժողովուրդին Մուճահեետիններու ապամակերպութեան համաչխարհային նոր կեդրոնավայրին է»: 8000 քառակուսի մեթրի մէջ տեղաւորուած են, երեք վիլլաներ եւ չուրջ 30 պզնկալոններ, ամբողջութիւնը վերածուած բերդաքաղաքի մը: Ամբողջ հոդամասը կը պատկանի արդէն Ռաճաւիի եղբօր՝ Սալեհ Ռաճաւիի: Ձերբակալուած անձերուն մէջ է Ռաճաւիի կին՝ Մարիամ, որ չատերու համար Իրանի յաջորդ նախագահուհին էր, մինչ իր ամուսինը, թերեւս, ձերբակալուած է Սաուտի Արաբիա, ինչ որ աւելի լայնածաւալ բնոյթ կու տայ գործողութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔի ամերիկեան ուժերը «Անապատի կարիճ» գործողութեան մէկ դրական պատկերը պարզած են առջի օր, «պատերազմի վերջաւորութենէն ի վեր ամէնէն կարեւոր գործողութիւնը» որակելով զայն: Գրաւուած են զէնքեր, 371 հոգի ձերբակալուած է, եօթը զինուորներ վիրաւորուած: Բայց եւ այնպէս հակամարտութեան կեդրոնը կը չարունակուի: Պաղատատի մէջ զինուոր մը սպաննուած է:

ԱՄՆ–ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Գ. Փաուըլ, Յունիս 20–ին, Իսրայէլ կ'երթայ, ուր պիտի հանդիպի Ա. Շարոնի եւ իր պաշտօնակիցին՝ Շալոմի: Նախարարը Ռամալա ալ պիտի երթայ, ապա անցնի Ամման: Միւս կողմէ, Շին Պէթի գեկավարը (Ներքին Ապահովութիւն) եւ Շարոնի գրասենեակին պետը՝ Տիխթէր Ուաչինկթըն գացած են եւ պարտին ըզպատուչացնել իրենց խօսակիցները առաջմեայ հրադադարի մը վտանգներուն համդէպ (Հաարեց):

Պի – Պի – Սի–ի կատարած մէկ հարցախոյզին համաձայն, 11 երկիրներու մէջ, ցոյց կու տայ որ միջազգային հանրային կարծիքին մեծամասնութիւնը բացասական կարծիք ունի Պուշի եւ իր իրաքեան քաղաքականութեան մասին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երկաթուղիի ընկերութեան (ԷՍ – ԷՆ – Սէ – Էֆ) դէմ, Ողջակէզի զոհերու դատը ընդունելի գտնուած է եւ դուռ կը բանայ հետապնդումներու Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Դատը կը վերաբերի Հրեաներու տեղահանութեան մէջ երկաթուղիին կատարած դերին: Վերաքննիչ Ատեան մը դիմած է Պրուքլինի դաշնակցային դատարանին որ, չեղեալ համարի 2001 Նոյեմբեր 5–ի իր որոշումը, ուր ան գտած էր որ ԷՍ–ԷՆ–Սէ–Էֆ–ը, պետական որպէս մենաշնորհ, անձեռնմխելի է:

ՆԱԽԿԻՆ ԴԱՏԱԻՈՐ՝ ԵԻԱ ԺՈԼԻ հաստը՝ «Ա՞յս աշխարհին մէջ է, ուր կ'ուզենք ապրիլ», հրապարակ չեկած իսկ աղմուկ հանեց քանի կը զուգադիպի էլֆի դատավարութեան նիստերուն: Որոշուած է դիրքը չներկայացնել դատավարութեան եւ թողուլ որ «Տիկին Եւա Ժոլի աւեւտրական իր մտահոգութիւններով զբաղի» ինչպէս դիտել տուած է Ալֆրէտ Սիրվինի փաստաբանը: Հաստորին մէջ, Եւա Ժոլի կ'ակնարկէ նաեւ մահուան սպառնալիքներու եւ մանաւանդ իր ապրած վախի չրջաններուն:

ՍՕՍ – ՌԱՍԻԶՄԷն քաչուած են չուրջ 10 կոմիտէներ, հիմնելով Սօս – Ռասիզմ էնտիֆաշիսան չարժումը, յայտարարած է նոր կառոյցին մէկ պատասխանատուն՝ Նաժաթ Մոկլի: Այս ընթացքով, կ'ուզեն բողոքել կազմակերպութեան դլուխը երիտասարդ ընկերվարականներէն մէկուն նշանակումին: Առաջարկութիւնները բազմաթիւ են, չատեր խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան Յունիս 7–ի Ազգային Ժողովի օրինական բնոյթը: Աւելի առաջ ալ հրապարակ ելած էր մէկուկէս միլիոն ֆրանքի յատկացում մը Ժոսփէնի «սեւ անտուկէն» եւ կարելի չէր եղած հարկ եղածին չափ լուսաբանել:

ՓԱՐԻԶի Թաղապետական Ժողովուրդը, աջերու եւ կանչներու մեծ մասին ճնշողնպահութեամբ, կրցաւ Յունիս 17–ին, Ֆրանսուա Միթերանի անունով մկրտել Լուվրի եւ Թիւիլըրիներու գետափին մէկ մասը: Բուռն բանավէճ մը ծագած է այդ թաղապետական ժաք Իվ Պոհպոյի հետ, որ ամբաստանած է Միթերանը իր «վիճակահանութեան անցեալին» համար, մինչ Ալէն Ռիու (կանչ) ոգեկոչած է անոր «ծառեցման, օձապտոյտ եւ երբեմն կատաղի» ուղեգիծը: Ի վերջոյ թէր քուէարկած են ընկերվարական, համայնավար, եւ արմատական, կանչները ճնշողնահ մնացած են, Իի – էմ – Փէ–ն չէ մասնակցած քուէարկութեան եւ Իի – Տէ – էֆ–ը դէմ քուէարկած է:

ՄԱՐՈՔՅի լրագրող մը՝ Ալի Լամրաւի երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած է վարկաբեկած ըլլալուն համար թագաւորը: Քիչ ծանօթ այս լրագրողը, յանկարծ միջազգային դէմքի վերածուած է: Ինք հայադուլի դիմած է Մայիս 6–էն ի վեր եւ ներկայ ալ չէ եղած դատավարութեան:

ՖՐԱՆՍԱՑի ՄԷՋ, պիրութիւնը եւ յաւելեալ կչիռքը, արդէն իսկ Ֆրանսացիներուն 40%–ը վարակած են, իրրեւ հեռեւանք ֆիզիքական մարզանքի պակասին եւ չատ հարուստ սննդառութեան: 1997–էն 2003, պէրերու թիւը 8,2%–էն անցած են 11,3%–ի: Ներկայիս, Ֆրանսացիներու 41,6%–ը չատ դէր է, ինչ որ պիրենք կը մօտեցնէ Ամերիկացիներուն 50%–ին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի վրայ տիրող տօթը, Մայիսի ընթացքին, 1400 մեռեալներու պատճառ եղած է: Ջերմաստիճանը 50–էն աւելի բարձրացած է: Տօթը նաեւ բարձր աստիճաններու հասած է Ֆրանսա եւ տեղ տեղ 30 – 38 աստիճան էր: Ամէնէն աւելի ենթակայ են նորածիններն ու տարեց անձերը:

ՄԻԼԱՆՕԻի պատժական դատարանին առջեւ ներկայացաւ, Յունիս 17–ին, Իտալիոյ վարչապետը՝ Սիլվիօ Պէրլիւսքոնի, «յանպատրաստից» յայտարարութեան մը համար: Դէպքերը ծանօթ են, 1985ին, Պէրլիւսքոնի կաշառակերութեամբ ամբաստանուած էր: Այն ատեն, վարչապետ Պէթինօ Քրաքի դէմ եղած էր վճռաքի մը որու դինը չատ ցած գտած էր եւ պայմանները անընդունելի: Ի վերջոյ, իրաւարար մարմին մը չնչած էր այն պայմանագրութիւնը որ կար Գ. Փրոտիի (Հոլանկկին նախագահը) եւ ԷՍ–ԷՄ–Ը հանրային խումբին միջեւ: 1996–ին, ականատես մը կաշառակերութեամբ ամբաստանած է Պէրլիւսկոնին, որ օտար մասնագիտղերու միջոցաւ եւ մեծ գումարներով ապօրինի վճարումներ ըրած է: Պէրլիւսքոնի որպէս «զոհ» ներկայացած է, պնդելով որ փաստ չկայ:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ Արտաքին նախկին նախարարը՝ Ռոպին Քուք «մեծապատիւ խարեբայ» որակած է Թոնի Պլէրը, կրկնելով որ չի հանդուրժեր ինչ որ պատահած է Իրաք: Քուք հրաժարած էր իր պաշտօնէն Իրաքի ներխուժումէն առաջ եւ կ'ամբաստանէ Պլէրը որ միայն «թեւլադրական» լուրեր սփռած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 17 / 18)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ

Յունիս 23–ին կը վերսկսի Հոկտեմբեր 27–ի դատը որ ընդմիջուած էր Յունուար 15–էն ի վեր: Ընդմիջումին պատճառ ցոյց տրուած էր ամբաստանեալներէն Վռամ Գալստեանի առողջական վիճակը:

*
**

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԻԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՅՈՑՑԸ

Զէյթունի ուսանողական ատենի թիւ 5 հանրակացարանին բնակիչները բողոքի ցոյցի դիմած են Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան առջեւ. պատճառը այն է որ նոյն չէնքը նոյն նախարարութեան որոշումով բժշկական համալսարանին տրուած է եւ հոն բնակող ուսանողները վտղոցը մնացած են: Ցուցարարները ընդունած է նախարարը, խոստանալով չարթուան մը ընթացքին ուսումնասիրել հարցը:

*
**

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Գրողներու Միութիւնը հաստատած է Գրիչա Դարբինեան մրցանակը, որ կը տրուի ամէն տարի, առաջին դիրքը հրատարակողներէն ընտրուած գրողին: Առաջին մրցանակակիրը եղած է դիւմբեցի բանաստեղծ Վաչագան Պապոյեան: Մըրցանակին տէրը ինք եւս գրող է, հաստատուած Ներկայիս կ'ապրի Լոս – Անճելըս:

Ֆ. ՓԻՐՈՒՄԵԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յունիս 16–ի հրամանագրով, իր դիմումին վրայ, վերջ տրուած է տնտեսական մրցակցութեան պաշտպանութեան յանձնաժողովի նախագահ Սամուէլ Սահակեանի լիազօրութեան: Նոյն օրը նախագահը նոյն պաշտօնին նշանակած է Ֆ. Փիրումեանը:

*
**

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԸ

Յունիս 16–ին էջմիածնի վեհարանի դահլիճին մէջ, Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ տեղի ունեցած է Գէորգեան ճեմարանի ուսումնական տարուան փակումի հանդիսութիւնը: Ճեմարանի 123 ուսանողներէն 19–ը աւարտած են դպրոցը: Տեսուչ Եղիշէ ւսադ քահանայ Սարգսեան ներկայացուցած է տարեկան գործունէութիւնը. հաստատութիւնը մանաւանդ իտական չորս նոր ամպիոններ ունեցած է. աստուածաբանութեան, եկեղեցագիտութեան, լեզուաբանութեան, պատմութեան եւ իմաստասիրութեան: Յաւակնդէմ ու կարդապահ ուսանողներ պարգեւատրուած են գեղարուեստական յատուկ մը:

*
**

ԱՄԱՎԵՐՋԸ ՍԵՒԱՆի ՎԱՉԳԷՆԵԱՆ ԴՊՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Սեւանի Վազգէնեան դպրանոցը 2002 – 2003 չրջանի աւարտին տուած է 16 չրջանաւարտ. անոնք իրենց ուսումը կը չարունակեն Գէորգեան ճեմարանին մէջ: Յունիս 15–ին, Վազգէնեանցիները հանդիսաւոր արարողութեամբ փակած են տարին:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՀԱՅ ԱՆԴԱՄԸ

Հայաստանեան լրատուիւնները վերջերս տեղեկացուցին թէ Մարդկային իրաւունքներու Եւրոպական դատարանին անդամ ընտրուած է Ալվինա Գիւլումեան: Ան կը գտնուէր Հայաստանի Սահմանադրական տեսանին կազմին մէջ. հրաժարական տուաւ այդ պաշտօնէն, տասնմէնեակ տարի ետք: «Արմէնփրէս» Յունիս 13–ի հաղորդաշարով ալ կու տար լուրը թէ հայ իրաւաբանը հանդիսաւոր արարողութեամբ մը երդում ըրած է, կարենալ սկսելու համար նոր պաշտօնին: Արարողութեան ներկայ գտնուած էին տասնեակներ նախագահը Վ. Վիլտապէր, Հայաստանի մշտական ներկայացուցիչ Ք. Տէր – Ստեփանեան եւ տարբեր երկիրներէ ընտրուած անդամներ:

«Հայկական ժամանակ» օրաթերթը Յունիս 6–ի թիւին մէջ էջ մը յատկացուցած է, Ա. Գիւլումեանի ուղղած քանի մը հարցումները եւ անոնց պատասխանները տալու համար: Խորագիրով հարց կը տրուի. «Ինչո՞ւ է չտապում Եւրոպական դատարանը»: Ցայտնուած հեռատեսութիւնը թէ հայաստանցի իրաւագիտուհին չորս տարուան պաշտօնին դլուխը կ'անցնի ըսուած էր Հոկտեմբեր 31–էն: Ցետոյ, լմացուած է որ Յունիսին կը մեկնի Սթրազպուրկ:

Ա. Գիւլումեան պատասխանելով նըշուած տարբերութեան մասին ուղղուած հարցումին, կ'ըսէ թէ թուականներու չփոթը սխալ հասկացողութեան հետեւանք եղած է: Ինք ալ ուղղակի Եւրոպայի դատարանին նախագահէն տեղեկացած է եղած չփոթին: Ան իրեն հեռաձայնած է պաշտօնապէս չնորհաւորելու համար. չետոյ հարցուցած թէ երբ կը հասնի Սթրազպուրկ: Տեղեկանալով Հոկտ. 31 թուականին, զարմացած է ու ըսած թէ լրացուցիչ բացատրութիւն կը ղրկէ ետեւան: Միջոց մը ետք պաշտօնական դըրութեամբ մը տեղեկացուցած թէ Ա. Գիւլումեան իր ընտրութեան յաջորդած չորս չաբթուան ընթացքին պէտք է երդում ընէ, առիւէ եւեթ ալ ձեռնարկէ նոր պաշտօնին: Նախագահին գրած նամակներէն յայտնի եղած է որ ան կ'ուզէ Ա. Գիւլումեանի կարելիին սահմանները մէջ չուտ ժամանակը Սթրազպուրկ: Նոյնիսկ իր կողմէն տրուած Յունիս 15–30 հոն ըլլալու ժամադրութիւնը ուշ նկատուած է, ըսուած որ Յունիս 10–ին հասած ըլլայ:

Այդ աճապարանքը զրուցավար վահագն Յովակիմեանը հարց տալու կը մղէ թէ պէ՞տք է ենթադրել որ Եւրոպական դատարանը մօտ առենէն Հայաստանի առընչուած դատ կ'ունենայ օրակարդին վրայ: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ այդ գործարքը Ա. Գիւլումեան կը պատասխանէ թէ կանոնակարգերուն համաձայն, երկրի մը վերաբերող թղթածրարին քննութեան անպայման կը մասնակցի նաեւ նոյն երկրէն ընտրուած դատաւորը: Սակայն, ան չի կրնար տուեալ խնդրին մասին զեկուցել կամ վճիռ կայացնել:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի հետ կապուած թղթածրարի մը մօտալուտ քննութեան, Ա. Գիւլումեան այդ մասին աւելի տեղեկութիւն չունի, ենթադրութիւններ ընել ալ չի սիրեր: Ինք տեղեակ չէ թէ ինչ վիճակի մէջ կը գտնուին Հայաստանէն հոն եղած դիմումները: Գիտէ միայն թէ կատարուած բոլոր դիմումները կ'արձանագրուին ու հերթով ձեռք կ'առնուին: Իսկ արտակարգ քննութեան կ'ենթարկուին այն դիմումները որոնք իրենց տէրերուն համար կենսական իմաստ կը ներկայացնեն. այսինքն, պարագաներ են որոնց պաշտպանութեան ուշացումը կրնայ անդարձալի հետեւանքներ ունենալ:

Վերջին հարցումը կը վերաբերի խընդրոյ առարկայ առեանին ու հոնկէ արձակուած վճիռներու ունեցած կշիռին: Ա. Գիւլումեան կը պատասխանէ թէ մարդկային իրաւունքներու ոտնահարման երեւոյթին առընչուած դատերը եւ անոնց մասին արձակուած վճիռները կրնան որոշակի կանխարդելիչ ներգործութիւն կրել: Վճիռ մը աւելի ազդեցիկ է, քան՝ հոս ու հոն մարդկային իրաւունքներու արհամարհանքներու առիթով կատարուած յայտարարութիւնները: Մանաւանդ որ յայտարարութիւնները կ'ուղղուին բոլորին ու ոչ ոքի նոյն առեն: Քանի՞ հակազեցութիւն կ'արթնցնեն անոնք հանրային կարծիքէն: Նոյնիսկ եթէ արթնցընեն, գործնական ի՞նչ արդիւնք կու տան: Մինչդեռ, միջազգային այս առեանին վճիռները ունին պատժական մաս մըն ալ. օրինակ, Թուրքիոյ պարագային քանիցս դրուեցաւ որ այս կամ այն թըղթածրարին կապակցութեամբ դատապարտուեցաւ այսքան դումար վճարելու տուժող կողմին: Մինչեւ իսկ, այդ դումարները այն աստիճան կարեւոր սկսեր էին ըլլալ որ Թուրք պատասխանատու իշխանութիւններ պետական մարմիններու մէջ գործողներու հրահանգած էին ուշադիր ըլլալ իրենց ընթացքին, պետութիւնը տուգանքներու յաւելեալ պիւտճէ մը ունենալու ստիպողութեան առջեւ չդնելու համար: Նման օրինակներ կ'արդարացընեն մարդկային իրաւունքներու ոտնահարման դէպքերուն վերաբերող Եւրոպական դատարանին վճիռները կանխարդելիչ դատարանին վճիռները կանխարդելիչ լսմանեան մօտեցումը:

Ինչ կը վերաբերի նման առեանի մը մէջ իր պաշտօնավարութեան, անձնական յաջողութենէն աւելի խմբաստ կ'ունենայ վստահաբար, մաղթանքը որ յառաջիկայ չորս տարիներուն Հայաստանեան դիմումի մը քննարկումին ներկայ ըլլալու դիրքին մէջ. չդտնուի ան. ոչ ալ իրենց յաջորդները ունենան այդ անախորժ փորձառութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԽՆԱՅԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

– Ասի ովի՞ն է. քեզի՞ն է մը:
– Չէ՛, ինծիկը չէ:

Երկխօսութեան մը մխայն երկու նախադասութիւններն են Լիբանանահայերու մէջեւ՝ օրուան ընթացքին խօսակցութեան մէջ: Անշուշտ տարբեր բարբառոսութիւններ ալ կը գործուին՝ հարցնդ, մարոյդ, ինկացնել, չուանը կոտրել, մազը չինեցնել ու նման բառեր եւ բացատրութիւններ՝ չատ պարզ ու բնական ձեւով գործածուած, որոնք այլեւս նըշիւրագործուած ձեւերը ու տարազներ են՝ ժամանակի ընթացքին՝ Լիբանանահայուն լեզուին մէջ տուն – տեղ եղած:

Մենք՝ պոլսահայերս ալ ունինք մեր Մեծասքանչելի մէջ բոլսած կարգ մը խորթ բառեր ու բացատրութիւններ, որոնք հետզհետէ կը տարածեն իրենց արմատները դժբախտաբար, երբ ներողութեամբ կը դիտուին երբեմն բարեմիտ հեղինակութիւններու կողմէ ալ: Մերինները առաւելաբար արդիւնք են անտարբերութեան եւ մասամբ լրջութեան պակասին՝ քաջալերելով անիշխանութեան կողմնակիցները, քանի որ չունինք լեզուական ակադեմիա մը եւ աչալուրջ ու խստարիւր հսկող հեղինակութիւններ՝ նըման արարքներու վրայ: Էր երբեմն, արտայ մարդիկ չունէ կը սպառէին գործածուած ամէն ոտնձգութեան վրայ ու ճիգ կը թափէին ճիշդը գտնելու եւ ուղիղ ճամբան ցոյց տալու համար: Տակաւին մէկ – երկու տասնեակ տարի առաջ Հայ Մամուլի մէջ վէճերը անպակաս էին՝ «իմ»ի եւ «իմ»ի կամ «վախ Հայ Լեզու»ի եւ «վայ Հայ Լեզու»ի մասին: Արտասահմանի մէջ ալ միշտ կարելի էր հանդիսիլ կարգ մը դիտողութիւններու եւ ցուցմունքներու՝ Բենիամին Թաչեանի կամ Եւրոպացիի (Ժիրայր Մխաքեան) ու նման հեղինակութիւններու զրչէն: Այսօր դժբախտաբար չկան այդպիսի արժէքներ եւ ընդհանուր անտարբերութիւն մը կը տիրէ քիչ մը ամէն տեղ՝ հակառակ անոր որ մեծ դիւրութիւններ ու կարելիութիւններ կան լրագրութեան միջոցներուն մէջ եւ չատ բաներ փոխուած: Հետաքրքրական տեղեր եւ անուններ կան, զրոս կ'արժէ դիտնալ: Օրինակ՝ երէկ հին աշխարհագրութեան դիրք մը բանալու ըլլաք՝ այսօրուան Սաուտական Արաբիան, որ երբեմնի նշանաւոր Հիճազն էր, կը յիշատակուի իբրեւ երկնիկ Արաբիա, ինչպէս Հոլանտան՝ Ստորին Նահանգներ ըլլալով: Այսօր դժբախտաբար մեր Մամուլին մէջ Ցորդանան դեռը Շէրիա ըլլալով յիշատակողներ կան, ինչպէս Բարեյուսոյ Հրուանդանը՝ ... Ցոյսի Քիթ: Ժողովուրդին մէջ մանաւանդ, ինչպէս ամէն երկրի՝ Իսթանպուլի մէջ ալ ոմանք խօսակցութեան ընթացքին չատ ընականօրէն կ'արտայայտուին տեղական մտածելակերպով՝ «Թըւականները պիտի գրեն», «Ի՛նչ նամակ մը գրեց, ինչ լուր մը ղրկեց» եւ այլն, որոնց նմանները անխուսափելիօրէն առաւօրէն կը գտնուին նաեւ Սփիւռքի բոլոր գաղութներուն մէջ, որքան ատեն որ մարդիկ անհրաժեշտ հոգածութիւնը ցոյց չեն տար իրենց Մայրենի Լեզուին նկատմամբ:

Այս բոլոր բացասական երեւոյթներուն մէջ մեծ է դերը ընթերցման պակասին, որովհետեւ Հայ Գիրը ամէն տարիքի մէջ նաեւ անուշիկ կաթն է Հայ մարդուն հոգիին՝ մանաւանդ օտարութեան մէջ կարին ու ոչ ոքի նոյն ատեն: Քանի՞ հակազեցութիւն կ'արթնցնեն անոնք հանրային կարծիքէն: Նոյնիսկ եթէ արթնցընեն, գործնական ի՞նչ արդիւնք կու տան: Մինչդեռ, միջազգային այս ատեանին վճիռները ունին պատժական մաս մըն ալ. օրինակ, Թուրքիոյ պարագային քանիցս դրուեցաւ որ այս կամ այն թըղթածրարին կապակցութեամբ դատապարտուեցաւ այսքան դումար վճարելու տուժող կողմին: Մինչեւ իսկ, այդ դումարները այն աստիճան կարեւոր սկսեր էին ըլլալ որ Թուրք պատասխանատու իշխանութիւններ պետական մարմիններու մէջ գործողներու հրահանգած էին ուշադիր ըլլալ իրենց ընթացքին, պետութիւնը տուգանքներու յաւելեալ պիւտճէ մը ունենալու ստիպողութեան առջեւ չդնելու համար: Նման օրինակներ կ'արդարացընեն մարդկային իրաւունքներու ոտնահարման դէպքերուն վերաբերող Եւրոպական դատարանին վճիռները կանխարդելիչ դատարանին վճիռները կանխարդելիչ լսմանեան մօտեցումը:

Ինչ կը վերաբերի նման առեանի մը մէջ իր պաշտօնավարութեան, անձնական յաջողութենէն աւելի խմբաստ կ'ունենայ վստահաբար, մաղթանքը որ յառաջիկայ չորս տարիներուն Հայաստանեան դիմումի մը քննարկումին ներկայ ըլլալու դիրքին մէջ. չդտնուի ան. ոչ ալ իրենց յաջորդները ունենան այդ անախորժ փորձառութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԻՆՉ ԿԱՅ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԻՆ ԵՏԻՆ

Գուարիկ Էնթէրնասիոնալ, որ միջազգային մամուլի չաբաթական ծաղկաքաղ մը կը ներկայացնէ, իր վերջին թիւին մէջ (Յունիս 12 – 18) կ'արձագանգէ Պոլսոյ Կապեթեանի մէջ լոյս տեսած Ահմետ Ալթանի յօդուածին, որ կը վերաբերի Աթաթիւրքի պաշտամունքին:

Հարց մը կայ, կը գրէ, որ գիս կը տանջէ Իրաքի դէմ ԱՄՆ–ու պատերազմէն ի վեր՝ արձաններու եւ մեր ընկերութիւններու միջեւ կապը: Խորհրդածելով իրաքեան օրինակին վրայ, այն եզրակացութեան չանգեցայ, որ երկիրը ուր միչտ նոյն մարդն է որ կ'արձանանայ պրոնզին մէջ, ի վերջոյ կը տապալուի: Աւելին, այդ երկիրները ձգտումն ունին մերձաւելու պատերազմներու մէջ, զոր, բոլորը կը կորսնցնեն: Անձնապէս, երբեք Նափոլէոնի արձան չեմ տեսած Փարիզ, Ճորճ Ուաչինկթընի՝ Նիւ – Եորք, Գրոմուէլի՝ Լոնտոն, Կարիպալտիի՝ Հռոմ կամ Պիսմարքի Պէռլին: Այդ կը նշանակէ որ այդ մարդիկը արժէք չունի՞ն իրենց երկիրներուն համար: Այնուչտ ոչ, ընդհակառակն, ամէն մէկը չատ կարեւոր կը նկատուի: Բայց, Թերաճ երկիրներու մէջ, արձանները մաս կը կազմեն մեծ յարդարանքի մը, որուն բուն պաչտօնն է բան մը ծածկել: Արդարեւ, այս վերատեսութեան անձերու եւեին, որոնց մասին որեւէ քննադատութիւն անկարելի է, պահուըտած են դարչելի իրականութիւններ, որոնց մասին ոչ ոք կ'ուզէ խօսիլ: Լենինի արձանին Խորհրդային Միութեան մէջ, Ջաուչեսքուի Ռումանիա կամ Ս. Հիւսէյնի Իրաք, թաքնուած է այդ վարչակարգերու ամբողջ ապականութիւնը:

Բայց, մեր երկիրն ալ, Թուրքիա, նըման արձաններ ունի: Արդարեւ, ուր ալ երթաք կը դտնէք Քեմալ Աթաթիւրքի նկարներ, կիսանդրիներ, արձաններ: Անկասկած, մեր պատմութեան մեծ դէմքերէն մէկն է, բայց, Օսմանեան կայսրութեան սկիզբէն ի վեր, աւելի քան 600 տարի առաջ, մեր երկիրը չատ ուրիշ մեծ դէմքեր ունեցած է: Ուրեմն, ինչո՞ւ, այսօր, միայն Աթաթիւրքի արձաններ կը կառուցանենք: Ի՞նչ իրականութիւն կ'ուզենք պահել: Իսկապէ՞ս կ'ուզենք Աթաթիւրքը փառաբանել թէ ոչ գործիքի վերածած ենք իր յիչատակը: Ըստ ինծի, այս արձանները ուրիչ դեր չունին քան ծածկելու վարչակարգին թաքնուած երեսը: Կոչուած են արդացնելու անձը զոր կը ներկայացնեն: Այդ կամքին եւեին, մեր մօտ կը պահուըտի բանակին դերնալ գոյատեւելու համար: Իսկ այս պայմաններուն տակ՝ գլխաւոր պարտականութիւնը կ'ինկնայ Մամուլին, առաջադրանքով հոգածութիւնը ցոյց տալով Լեզուին հանդէպ եւ զայն գործածել ուչադիր ու տեղին, ի հարկին նոր ձեւեր կերտելով ու ստեղծելով՝ երբ կարիքը ծագի, որովհետեւ անխուսափելի են նորութիւնները ալ, կարենալ քայլ պահելու համար օրուան դնացքին հետ, միեւ ժողովուրդներուն կողքին, առանց զիջելու եւ տեղի տալու՝ տոհմիկ նկարագրին ու Հայ Լեզուի պեղեցկութենէն:

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 30–ին, ոգեկոչուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 85–րդ տարեդարձը (Մայիս 28): Փառերդներու ունկնդրութենէն եաք, բացման խօսքը արտասանած է Ցակոբ Հանեան, որ անդրադարձած է Մայիս 28–ի կերտման պարադաներուն: Ապա, խօսք առած է առաջին բանախօսը՝ Վարդան Եպիսկոպոս Աչդարեան, որուն յաջորդած է Շահան Գանատահեան: Փակման խօսքը արտասանած է Գեղամ Եպիսկոպոս Մաչեեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը եւ հանդիսութիւնը վերջ դտած է «Սարդարապատ» յաղթերդով:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 27–ին, նչուած է Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 85–րդ տարեդարձը: Օրուան առնին չուրջ խօսք առած են Դանիէլ Ճապրայեան (Հայերէն) եւ Ալէք Մ. Լաուտ (անդլերէն): Փակման խօսքը արտասանած է Հ.Օ.Մ.–ի վարժարանի տնօրէն Րաֆֆի Տուտպլեան:

վախաքը դեր մը խաղալու քաղաքական կեանքին մէջ: Արդարացնելու համար իր այդ միջամտութիւնը, բանակը իրաւական եւ տնտեսական տարօրինակ միջոցներու դանկ մը մէջտեղ հանած է, որոնք, սկզբունքով, ներչնչուած են Աթաթիւրքի եւ քեմալականութեան ժառանգութենէն: Այսպէս, Թուրքիոյ մէջ կարելի չէ խօսիլ քանակին եւ քաղաքականութեան յարաբերութիւններուն մասին, ոչ ալ կարելի է վիճիլ այն պիտնին մասն դոր, Պաչտպանութեան պիտճէն կը բեռնէ Թրքական տնտեսութեան վրայ: Զէք կրնար նաեւ հրապարակային խօսակցութիւն մը ունենալ պատասխանատուութեանց մասին զօրավարներուն, որոնք կ'օժանդակեն Թուրքիոյ հետաքրքրման Եւրոպացին: Ոչ ալ տալ անունները անոնց որոնք կիպրական հարցը առեղծեցին: Մի՛ փորձէք նաեւ հարց տալու թէ ինչո՞ւ քրտական հարց մը ունինք կամ փնտռելու այն պատճառները որոնք առաջնորդեցին կացութեան մը ուր Իրաքի Թիւրքմէնները մեր բարեկամները դարձան, մինչ Իրաքի Քիւրտերը թշնամի եղան: Եւ մինչ ամերիկեան յարձակումը Իրաքի վրայ ապօրինի նկատուած է, Թրքական արչեանքի մը հաւանականութիւնը Մոսուլի եւ Քէրքիւքի վրայ որեւէ վիճաբանութեան նիւթ չէ մեր մօտ: Այս բոլոր տարօրինակութիւնները կան որովհետեւ այդ պաճանները կը խեղդեն վիճարկումը: Այս բոլոր նիւթերը կ'ապականեն մեր կեանքը եւ մեզ կը տանին, ամէն օր քիչ մը աւելի, դէպի քաոսը առանց որ պատճառած ըլլանք այդ մասին խօսելու: Եթէ չկրցողինք յաղթահարել այս թոպանները, Թուրքիա կը վտանգի իր ապագան:

Կը խորհիմ որ, պէտք է կարելի ըլլայ պատուել Աթաթիւրքի տեղն ու կարեւորութիւնը մեր պատմութեան մէջ, միաժամանակ փորձելով սրբագրել իր զործած սխալները: Այդ ընելու համար պէտք է փչրել սրբութեան օղակը որ կ'ընդդիմի իր գործունէութեան ամբողջութեան: Նոյնիսկ, եթէ պէտք է անչուշտ պաշտպանել մեր երկիրը աւելի բարդացող վարչակարգերէ, կարելի չէ, զժբախտաբար, զուգահեռներ զձել Թուրքիոյ եւ Ս. Հիւսէյնի Իրաքին միջեւ: Արդարեւ, այն ընկերութիւնները, ուր կարգ մը անձեր սրբացուած են, չաճախ կ'երեսան իրենց թեերիներով: Զարդացումը կը տեսնուի միայն, երբ այդ տիրապետութիւնէն կ'ազատագրուի: Ժամանակը եկած է ուրեմն, ազատագրելու ոչ միայն Թուրքիան այլեւ Աթաթիւրքը: Մաղթենք որ մեր երկիրը, նոր եւ զեղեցիկ արձաններ տեսնէ եւ թոյլ տայ որ, անկեղծօրէն վիճելի ընկերային եւ քաղաքական իրականութեանց մասին, ինչպէս կը վայելէ զարգացած երկրի մը: Այն ատեն, չաճախութիւն մը կառուցանելը հպարտութեան նիւթ մը կը դառնայ, ոչ միայն իր հիմնադիրներուն համար, այլեւ իր բոլոր քաղաքացիներուն:

Թ. Ա. Թ.

Մյուռ, գրաքննության վերջ, տարուր-
տասանում էր ինքնին: Ինչ որ ինձ հետ
կատարվում էր, ես չէի կարողանում
բացատրել: Ես ոչ միայն չէի ուզում
ապրել, այլև ոչ մի կերպ չէի կարող
հասկանալ, թե ինչու պիտի ապրեի:
Ամեն ինչ ինձ համար դարձել էր
անիմաստ, ամեն ինչ ինձ համար
կորցրել էր իր իմաստը: Ես ոչ մի
ցանկություն չունեի, ոչ մի ձգտում,
ոչ մի հետաքրքրություն: Ինձ համար
գոյություն չունեին ոչ ընկերներ, ոչ
հարազատներ, ոչ ծանոթներ, ոչ
օտարներ, ոչ մարդիկ, ոչ կենդանի-
ներ, ոչ բույսեր, ոչ ապրող, ոչ մեռած
բաներ: Ամեն ինչ ինձ համար նույն
անտարբերության մեջ էր ընկղմված:
Ես ոչ մի բանի մասին չէի մտածում,
ոչ մի բանի մասին չէի ուզում մտա-
ծել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի կա-
րողանում մտածել: Ես ոչ մի բանի
մասին չէի ուզում խոսել: Ես ոչ մի
բանի մասին չէի կարողանում խոսել:
Ես ոչ մի բանի մասին չէի ուզում
լսել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի կա-
րողանում լսել: Ես ոչ մի բանի մա-
սին չէի ուզում գրել: Ես ոչ մի բանի
մասին չէի կարողանում գրել: Ես ոչ
մի բանի մասին չէի ուզում կարդալ:
Ես ոչ մի բանի մասին չէի կարողա-
նում կարդալ: Ես ոչ մի բանի մասին
չէի ուզում ուսումնասիրել: Ես ոչ մի
բանի մասին չէի կարողանում ուսում-
նասիրել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի
ուզում հետաքրքրվել: Ես ոչ մի բանի
մասին չէի կարողանում հետաքրքր-
վել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի ուզում
հոգալ: Ես ոչ մի բանի մասին չէի կա-
րողանում հոգալ: Ես ոչ մի բանի մա-
սին չէի ուզում մտածել: Ես ոչ մի
բանի մասին չէի կարողանում մտա-
ծել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի ուզում
խոսել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի կա-
րողանում խոսել: Ես ոչ մի բանի մա-
սին չէի ուզում լսել: Ես ոչ մի բանի
մասին չէի կարողանում լսել: Ես ոչ
մի բանի մասին չէի ուզում գրել: Ես
ոչ մի բանի մասին չէի կարողանում
գրել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի ուզում
կարդալ: Ես ոչ մի բանի մասին չէի
կարողանում կարդալ: Ես ոչ մի բանի
մասին չէի ուզում ուսումնասիրել:
Ես ոչ մի բանի մասին չէի կարողա-
նում ուսումնասիրել: Ես ոչ մի բանի
մասին չէի ուզում հետաքրքրվել: Ես
ոչ մի բանի մասին չէի կարողանում
հետաքրքրվել: Ես ոչ մի բանի մասին
չէի ուզում հոգալ: Ես ոչ մի բանի մա-
սին չէի կարողանում հոգալ: Ես ոչ
մի բանի մասին չէի ուզում մտածել:
Ես ոչ մի բանի մասին չէի կարողա-
նում մտածել: Ես ոչ մի բանի մասին
չէի ուզում խոսել: Ես ոչ մի բանի մա-
սին չէի կարողանում խոսել: Ես ոչ
մի բանի մասին չէի ուզում լսել: Ես
ոչ մի բանի մասին չէի կարողանում
լսել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի ուզում
գրել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի կա-
րողանում գրել: Ես ոչ մի բանի մա-
սին չէի ուզում կարդալ: Ես ոչ մի
բանի մասին չէի կարողանում կար-
դալ: Ես ոչ մի բանի մասին չէի ուզում
ուսումնասիրել: Ես ոչ մի բանի մա-
սին չէի կարողանում ուսումնասի-
րել: Ես ոչ մի բանի մասին չէի ուզում
հետաքրքրվել: Ես ոչ մի բանի մասին
չէի կարողանում հետաքրքրվել: Ես
ոչ մի բանի մասին չէի ուզում հոգալ:
Ես ոչ մի բանի մասին չէի կարողա-
նում հոգալ: Ես ոչ մի բանի մասին
չէի ուզում մտածել: Ես ոչ մի բանի
մասին չէի կարողանում մտածել:

ՓՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ս.Դ.Հ. կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի վարիչ մարմնին՝ 20 անմահ հերոսներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 22, Փարիզի եւ Շրջակայքի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ։

Ի գիտութիւն նախատակներուն յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 21
Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ ելանելոյն ի վիրապէն
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«Les Arméniens et Smyrne»
DU 19e SIECLE
JUSQU'A L'INCENDIE
DE SEPTEMBRE 1922

par
HERVE GEORGELIN,
Docteur en Histoire (E.H.E.S.S.)

Vendredi 20 Juin à 20h30

à la M.C.A. de Paris
17, rue Bleue, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Helen Puzant»** d'Alfortville organise

Soirées cinéma

— **jeudi 19 juin à 20h30**
«LA SYMPHONIE DU SILENCE»

— **vendredi 20 juin à 20h30**
«ARARAT»

aux Cinémas du Palais
40, allée Parmentier
Centre Commercial du Palais
(près Université)
94000 CRETEIL
Renseignements : Tél. : 01 43 76 55 89

*
**

Gala de fin d'année scolaire

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles
et Villiers-le-Bel
vous invite au
GALA DE FIN D'ANNEE DE SON ECOLE
le **Samedi 28 juin à 20h30 précises**
Salle «Charles Aznavour»,
avenue P.-V. Couturier
à Arnouville-lès-Gonesse
Chants — Danses
Poésies
seront au programme
Venez nombreux encourager nos enfants et nos élèves.
Remarque : Pour des motifs de sécurité nous vous remercions de respecter l'horaire.
— Entrée libre —

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի Օծման եւ Անուանակոչութեան

Տօն Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Սրբոյ Էջմիածնի

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մաղթանք «Վասն Սուրբ Էջմիածնի»։

Սիրով կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր ժողովուրդը՝ նեղկայ դանուելու սոյն հանդիսութեանց։

CONFERENCE

au
Centre Culturel
SAINT MESROB

Le jeudi 26 juin à 20 heures 45

CLAUDE MUTAFIAN
donnera une conférence sur
La diplomatie arménienne
au Moyen-Age
XIIe - XIVe siècles.

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine ,Monge
RER : Luxembourg

— Entrée libre · Cocktail —

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Admissions pour l'année universitaire 2003/04

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ ԲԱՅԱՌԻԿ ՎԱՅՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Vous êtes Arménien(ne) ? Vous désirez poursuivre vos études universitaires à Paris ? La Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement européen et international propice aux échanges intellctuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 30 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. La Maison des Etudiants Arméniens accueille également des chercheurs, enseignants-chercheurs et des stagiaires.

*
**

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (maîtrise, DEA, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ։ Դիմումները պէտք է հասնին Յունիս 30–էն առաջ Քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30–էն առաջ։ Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն։ Հայ Ուսանողներու Տունը մաս կը կազմէ Միջազգային Ուսանողական Ոստանին ուր, պարտէզներով շրջապատուած 37 տուներու մէջ կ'ապրին գրեթէ եկած մօտ 5500 ուսանողներ։

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens
Fondation Marie Nubar
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice /
Տիկին Ծովինար Գեւոնեան, Տնօրէնուհի
57, Bld Jourdan, 75690 Paris Cedex 14
France
Tél.:01 44 16 10 60-Fax:01 44 16 10 61
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr
Pour visiter le site : www.ciup.fr

«ՀԱՅԱՋ»Ի ՆՒԻՐԱՏԻՐ ԱԿՈՒԱԳԻՐՆԵՐ

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծննդեան	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ յանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍԱՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ
Շաւիլ – Վիրոֆլէ
Յուլիս 20–ին
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 22 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

MINI-SPECTACLES DES ELEVES DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola — Jeux et Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
(accès par le RER E (Eole) jusqu'à Bondy — changement direction Gargan)
Gare de "Pavillons sous Bois"

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 20
VENDREDI
20 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·712 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·712

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱԿԱՊԱՐՕԿԱԿԱՆ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ

ԵՐԵՔ ՊԱՐՄԻԿՆԵՐ ԻՐԵՆՔ ԶԻՐԵՆՔ ՀՐԿԻԶԵՑԻՆ

Մուճահեծիններու դէմ Ֆրանսական Ապահովութեան Ուժերու լայնածաւալ գործողութիւնը անմիջական ծանր հետեւանքներ ունեցաւ Փարիզի մէջ իսկ: Յունիս 18, ժամը 13–ին էր, երբ Պիը – Ժաքէմ մէթրոյի կայանին մէջ, պոռչտուքներ կը լսուէին: Փիչ անդին, Տէ – Կիւ – Թէ–ի (Հողամասի Ապահովութեան Տնօրէնութիւն) տնօրէնութեան չէնքն է եւ հոն է որ 38 տարեկան պարսիկ կին մը ինքզինք կը հրկիզէր, քիչ անդին ալ 2 ուրիշներ (մէկ կին, մէկ այր): Երկու կիներն ալ չատ ծանր վիճակի մէջ էին յայտնի օրն ալ, մինչ հաւաքուած ամբոխը «մօ՛թ» կը բացագանչէր եւ կը պահանջէր որ ազատ արձակուի Մարիամ Թամավին: Այդ կինը այլեւս խորհրդանիշ մըն է եւ Պարսիկ մը կը յայտարարէ.– «Ռաճավի մոլլաներու թիւ 1 թշնամին է: Զայն ձերբակալել մեծ տարողութիւն մը կ'առնէ: Ուրիշ մը, աւելի քնապատ ոճով կ'աւելցնէ.– «Կը նմանի տը կը ձերբակալելու դիմադրութեան չըրլնին»:

Նաեւ մտահոգ են նաեւ այն չնորհաւորութիւնները պատճառաւ զոր, Քրանական կառավարութիւնը ստացաւ Թեհրանի իշխանութիւններէն: Հարուածը ծանր է իրանեան դիմադրութեան համար, ոմանք կը չանան երկել ցուցարարներու հետ՝ «Իրանի հողին վրայ, ազատութեան արեւը պիտի փայլի, մենատէրերու մահը մօտալուտ է, դիմադրութեան բոցը երբեք պիտի չմեռնի»: Փարիզին զատ, Լոնտոնի եւ Պէռնի մէջ ալ ինքնահրկիզումներ տեղի ունեցած են: Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանատան առջեւ 25–ամեայ պարմանուհի մը փորձած է հրկիզուիլ, Պէռնի մէջ ալ նոյն երեսուն հոգի հացադուլ մը որոշած են, մինչ ուրիշ Պարսիկ մը կը չանար նոյնպէս զոհուիլ:

Ճիշդ է որ ինչ որ Ֆրանսական կառավարութիւնը ըրաւ, յանպատրաստից, բոլորովին անբացատրելի կը թուի: Պարսիկ դիմադրութեան ներկայութիւնը նորութիւն չէ, ոչ ալ դրամներու աղբիւրը: Եթէ, նոյնիսկ ընդդիմադիրներու կրօնական ազանդի տպաւորութիւն ձգող արարքները կրնան չատ քաշողական չըլլալ, յստակ չէ որ ինչ պատահեցաւ յանկարծ, երբ, այսքան ատեն է Ֆրանսա ընդունած էր, հանդուրժած էր եւ պահպանած պարսկական իշխանութեան դէմ գործող այս չարժումները: Տէ – Կիւ – Թէ–ի անօրէնին բացատրութիւնները այնքան ալ դոհացուցիչ չէին: Իրեն համար Իրանեան Դիմադրութեան Ազգային Խորհուրդը՝ ինքնակալ կազմակերպութիւն մըն է, ուր կը տիրէ անձի պաշտամունքը եւ ուր անձնազանութիւնը պղպջերուած է որպէս բարձրացում մը դէպի նահատակութիւն: Կ'աւելցնէ թէ «որ դէպք մը» պատահած էր իրաքեան սահմանապէն ետք եւ թէ ամխաներու երկայնքին բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եկած էին Իրաքէն եւ պատերազմի տարբեր: Պարսկական դիմադրութիւնը ոճրափորձեր կը պատրաստէր Թրանեան ներկայացուցչութիւններու դէմ, Ֆրանսա թէ Եւրոպա:

***

Նախագահ Խաթամի Ֆրանսայի դիմած է որպէսզի իրեն յանձնուին Մուճահեծինները: Ան ճշդած է.– «Քանի որ խաղաղ Հանրապետութիւնը զոհն է այդ տեսակ ոճիրներու, բնական է որ իրենք դատուին հո՛ն, ուր գործած են իրենց ոճիրները կամ իրենց ոճիրներուն մեծ մասը»:

Ուաշինկթըն ալ չատ զոհ է Ֆրանսայի տված գործողութենէն: Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է.– «Պոհ ենք այն ճիգերուն համար, որոնք եղած են աշխարհի մէջ գործելու համար ահաբեկչութեան դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ հարցը վերջնապէս փակուեցաւ Յունիս 18–ին, ընդհանուր վրդովում պատճառելով զոհերու ընտանիքներուն: Բեկաիչ ատեանի վճիռը յստակ էր՝ դատի հարց չկար: 1985–ին վարակուած արեան խնդիրը կը քաջքշուէր եւ մօտ քսան տարի յետոյ, արդարութեան համար որեւէ առկախ հարց չկայ: Ծանօթ է որ այն ատեն վարչապետն էր՝ Լօրան Ֆապիւս, Ընկերային Հարցերու նախարարուհին՝ Ժորժինա Տիւֆուա եւ Առողջապահութեան նախարարը՝ Տոքթոր Էվէն: Ընդհանուր ձեւով 30 «անմեղներ» կան: Նըմանվճիռ մը այլեւս ազատ կը թողու ոեւէ պատասխանատու: Ծանօթ է որ 1985–ին, վարակուած արիւն գործածուած էր, առանց նախնական քննութեանց եւ բազմաթիւ էին անոնք որոնք իրենց կեանքը տուին եւ այսօր վրդովումը ամբողջական է՝ երկու արդարութիւն կայ, մէկը մարդասպաններու համար, միւսն ալ վարկ ժողովուրդին:

ԻՏԱԼԻՈՑ երեսփոխանական ժողովը անձեռնմխելիութիւն չնորհեց վարչապետ Սիլվիո Պէռլուսքոնիին, որ այլեւս ոչ մէկ մեղք ունի քաւելիք: Յուլիս 1–էն ալ պիտի կարենայ նախագահել Եւրոպական Միութեան:

Ս. ՀԻՄԱՅՑՆԻ ալ բազուկը՝ Ապոէլ Համիտ Մահմուտ, Իրաքի ամէնէն փընտուած անձերէն մէկը, ձերբակալուած է Ամերիկացիներուն կողմէ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը օրինագիծ մը քուէարկած է, Յունիս 18–ին, որ կ'արգիլէ Այսրյորդանանի եւ Գազայի Պաղեստինցիներուն, նոյնիսկ Իսրայէլացիի մը հետ ամուսնութեան պարագային: Երեսփոխաններէն մէկը՝ «ցեղապաշտ» որակած է օրինագիծը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ որոշած է հետեւիլ իր իսկ չահերուն եւ չարունակել գործակցիլ Թեհրանի հետ, առանց կարեւորութիւն տալու արեւմտեան պետութեանց եւ ԱՄՆ–ու ճնշումներուն: Մոսկուա չուզեր հրաժարիլ Իրանի հարաւը չինուելիք Պուշեհր հիւլէական կեդրոնէն: Ռուսաստանի Հիւլէական ուժանիւթի նախարարին համար՝ Ամերիկացիներուն հետեւիլ պիտի նշանակէ որ համակարգիչի գործատան մը չինութիւնն ալ վտանգաւոր է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վարչապետը մերժեց վճռել գործադուլի օրերը եւ Յունիս 19–ին, չարժումը բաւական տկարացած էր: Գործադուլի եւ յոյսի վերջին օրն էր: Վարչապետարանը չատ խիստ միջոցներ հաղորդեց հանրային ապատարկութեանց, բայց կան նաեւ գործադրութեան պայմանները: Ի՞նչ ձեւով վար պիտի դրուին համապատասխան վճարումները, քանի՞ մը ամսուան վրայ թէ ոչ մէկ անդամէն:

ԱՄՆ եւ ափրիկեան քանի մը երկիրներ կը փնտռեն 727 Պօյինգ օդանաւ մը որ դողցուած է անցեալ ամիս Լոսանճելաս: Վախ կայ որ ահաբեկիչներու ձեռքն փնտռած ըլլայ:

ՖԻՆԼԱՆՏԱՑԻ վարչապետը հրաժարած է: Ամբաստանուած էր որ գաղտնի լուրեր օգտագործած է Իրաքի մասին այն ատենուան վարչապետին՝ Լիփոնէնին եւ Պուշի միջեւ, առաջինին վճռակելու նպատակով:

ՀԱՅ.Դ. ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏ ՆՇԵՑԻՆ ՅՈՒՆԻՍ 18-Ի 16-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՆԿ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Հ.Յ.Դ. եւ Հայ Դատի յանձնախումբը նչելու համար Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին (1987 Յունիս 18) 16–րդ տարեդարձը, ընթրիք մը կազմակերպած էին Փարիզի Մամուլի ակումբին մէկ սրահին մէջ, Յունիս 18 Շորեքչաբթի օր: Մօտ հարիւր հրաւիրեալներու դրեթէ կէսը կը բաղկանար քաղաքական անձնաւորութիւններէ՝ քաղաքապետ, փոխ – քաղաքապետ, խորհրդական, Եւրոպայի Խորհրդարանի երեսփոխան, կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ: Թէ՛ կազմակերպիչ մարմիններէն, թէ՛ ներկայ անձնաւորութիւններէն խօսք առնողներու բաւական երկար չարքը դրեթէ առանց բացառութեան ծանրացաւ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար ցեղասպանութիւնը ճանչնալու անհրաժեշտութեան վրայ: Անդրադարձ եղաւ այդ երկրին մարդկային իրաւունքներու յարգանքին, ժողովրդավարութեան, աչխարհագրական դիրքին նման ապրակներու ալ որոնք Եւրոպացի ըլլալուն խոչընդոտներ էին. սակայն, առաւել ծանրակչիռ կը նկատուէր ցեղասպանութեան պատասխանատուութենէն զանազան ճապկումներով խուսափելու անոր մինչեւ այսօր վարած քաղաքականութիւնը:

Երեկոյին անակնկալը եղաւ յայտարարութիւնը թէ Հ.Յ.Դ. եւ Հայ Դատի յանձնախումբը որոշած էին 2004–ի Եւրոպական Խորհրդարանի ընտրութեան ներկայանալ հայկական երկու ցանկով: Մինչեւ այսօր Ֆրանսայի մակարդակով տարուած քաղաքական գործունէութիւնը Եւրոպայի չափերով չարունակելու այս նախաձեռնութիւնը, հետաքրքրական է որ անպայման քաջալերական հակազդեցութեան չարժանացաւ ներկայ Ֆրանսայի անձնաւորութիւններուն կողմէ: Ամէն պարագայի, որոշուած նախաձեռնութիւնը նորովի ու լրջագոյն աչխատանքի հետեւանքը մը կը բանայ թէ՛ Հ.Յ.Դ.–ի ու Հայ Դատի յանձնախումբին, թէ՛ ամբողջ Ֆրանսահայութեան առջեւ:

Ա. Թ.

ԼՂՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ ԱՇՈՏ ՂՈՒԼԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նոր նախարար Ա. Ղուլեան որ չաբաթուան մը այցով Ֆրանսա կը գտնուէր, Յունիս 18–ին Հայաստանի դեսպանատան մէջ հանդիպում մը ունեցաւ Փարիզի հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ: Ան նախապէս տեսակցութիւններ ունեցած էր Լիոնի, Վալանսի քաղաքապետներուն, հայկական կազմակերպութիւններու հետ: Իսկ Փարիզի մէջ հանդիպած էր Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նախագահին Ջ. Ժակոլէնի:

Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեան ողջոյնի խօսքէն ետք հակիրճ արտայայտութիւն մը ունեցաւ հիւր նախարարը. դոհունակութիւն յայտնեց ունեցած հանդիպումներուն, չեչտելով որ Ֆրանսայի պաչտօնատարները լաւատեղեակ էին Ղարաբաղի իրականութիւններուն: Փոխանցեց Ղարաբաղցիներուն ողջոյնները, ապա պատասխանեց ներկայ լրագրողներուն հարցումներուն:

Նիւթ եղաւ պլխաւորաբար Ադրբեջանի նախընտրական արչաւին մէջ Ղարաբաղի խնդրին չահարկումը որ սկսած է աւելի տեղ տալ մարտական կոչերու: Բանակցութիւններէն Ղարաբաղի բացակայութեան մասին Ա. Ղուլեան ըսաւ թէ վճռական փուլ մը չի կրնար չրջանցել Ղարաբաղը, եւ թէ Մինսկի խումբին նախագահները ամէն բանակցութենէ տեղեակ պահած են զիրենք, միչտ Ղարաբաղ այցելած, եւ այլն:

Պատերազմի մը վերսկսելու հեռանկարը ամբողջովին սրբուած բան չէ Ղարաբաղի փչխանութիւններուն համար որոնք պիտակիչ են թէ ատոր լաւագոյն արգելքը ուժերու հաւասարակչիռ դիրքն է, բայց այդ դիրքը պահել պիւտճէին մեծ մասը կ'արժէ, դժուարացնելով բնակչութեան կեանքի մակարդակը բարելաւելու դործը: Երիտասարդ նախարարը ըսաւ թէ այս մարդին մէջ բարեբախտաբար կայ Սփիւռքի նեցուկը: Հակառակ ամէն բանի, ընկերային մարզը անտարբերութեան մատնուած չէ. մօտ ատենէն Ստեփանակերտի մէջ 50 նոր բնակարան պիտի յանձնուի հաչմանդամներու, զոհերու ընտանիքներու:

Նիւթ եղաւ Ղարաբաղի ներքին քաղաքական կեանքն ալ. նախարարը ըսաւ թէ այդ դաչտը կայացման փուլին է: Խորհրդարանին մէջ երեք կուսակցութիւն ներկայացուած է, քաղաքական հանրութիւն մը պատրաստելու ջանք կ'ընէյայ: Պետական կառոյցին օղակները կ'ամբողջացուին: Միւս կողմէն, Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ամիսէ մը տասնամեակը կը նչէ: Քաղաքական կեանքին մէջ երիտասարդ պաչտօնատարներ գործի գլուխ են մեծ մասով: Ջանք կը տարուի որ արտաստհմանի մէջ պատրաստուին անոնք:

Վերաբնակեցման խնդիրը բարդ եւ ցաւոտ խնդիր է: Ամէն բան կ'ըլլայ որպէսզի պատերազմի տարիներուն մեկնողները կարենան պակասը լրացուցի: Կան վերադարձողներ, նաեւ մեկնողներ, դժբախտաբար. բայց առաջինները քանակը կը գերազանցէ երկրորդներունը: Չարկաւոր է վերաբնակեցման ծրագիրը մշակել, լուծելով բնակարանի, պիւտճէի, աչխատանքի, հողամասի հարցերը. նաեւ մը տածել դպրոցի, ճամբաներու, առողջական անհրաժեշտ համակարգին մասին:

Անկեղծ ու համոզիչ արտայայտութեան տէր մէկն է նախարար Ա. Ղուլեան: «Ժողովրդավարական Արցախ միութեան» չարքերէն է: Աւարտած է Մոսկուայի Համալսարանին արտասգիտական ճիւղը: Ուչագրաւ է օտար բառերու նըսազպոյն տեղ տուած ու հարստացուցած չարահիւսութիւնը պահած անոր հայերէնը: Նշում որ աւելորդ չէ բնաւ, մեկնած՝ հակառակին քիչ մը չատ յաճախ տուած վաստէն:

Ա. ԹՈՓՈՋԵԱՆ

«ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅԱՒԻ»ՒՆ ԴԱՐՄԱՆԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ

Օրալ Չալըշլար Թուրք լրագրող մըն է որուն անունը յաճախ կ'երեւի հայ-թուրք երկխօսութեան, յարաբերութիւններու նիւթով ձեռնարկներու արձագանգներուն մէջ: Կը նկատուի մէկը թուրք մտաւորականներու այն խումբէն որ բաւական բաց ընդառաջում ունի ցեղասպանութեան նիւթին, ինչպէս՝ Թ. Աքչամ: Այդ, նաեւ հայ-թուրք յարաբերութիւններու նիւթով ձեռնարկներու կը մասնակցի, ելոյթներ ալ կ'ունենայ: Սակայն, զինք ուշադիր ունկնդրող մը խորքի մեծ տարբերութիւն չի կրնար նշմարել իր մօտեցումներուն եւ Թրքական պաշտօնական թէզին պաշտպաններուն պնդումներուն միջեւ: Ուշադրաւ է որ ան վերջնչեալ երկու մարզերէն տարբեր նիւթով հաւաքոյթներու, հանդիպումներու ալ կը մասնակցի, ինչպէս՝ վերջերս Երեւանի մէջ կայացած ՕԹԱՆ-ի հետ գործակցութեան մասին միջազգային գիտաժողովը (Յունիս 2 – 3):

Անկէ վերադարձին, իրեն հետ ծաւալուն տեսակցութիւն մը ունեցած է «Ազգ»ի խմբագիրը Հրանդ Տինք (Յունիս 13): Նիւթ եղած են ձեռնարկէն թուրք լրագրողին տպաւորութիւնները եւ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները:

Հետաքրքրական է նախ ՕԹԱՆ-ի հետ գործակցութեան նիւթով հաւաքոյթը: Ատոր նախաձեռնողներէն է կեդրոն մը որ կը զլխաւորէ նորընտիր երեսփոխան Թաճատ Մանասէրեան: Հաւաքոյթը խորհրդարանի մասնակիցի մը վերլուծումը, կը բացատրէ հետեւեալը. Ներկայիս աշխարհին կը տիրէ ամերիկեան նոր ազատական մոտէլը եւ Եւրոպայի ինկերային մոտէլը: Այդ երկուքին միջեւ կոմկասցիները պէտք է իրենց ընտրութիւնը կատարեն: Իր տպաւորութիւնն այն եղած է որ Հայաստանի համար նախընտրելին ամերիկեան տարբերակն է. ատիկա կը բացատրէ ԱՄՆ-ու հայ դատին Հայաստանի համար ներկայացուցած մեծ կարեւորութեամբ:

Հայաստան իր տպաւորութիւնները մեծապէս դրական են. հակառակ որ աչքառու խնդիրները չատ ցած են, փողոցի մարդիկը արդիական երկիրներու բնակիչներու արտաքինը ունին: Աղբրադարձած է որ մարդիկ քանի մը տեղ միաժամանակ կ'աշխատին: Նաեւ մեծ մասը արտատահմանէն ազգականներէ օժանդակութիւն կը ստանայ:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հետ կապերու մարզին, թուրք լրագրողին տպաւորութիւնը այն է որ Հայերը կ'ուզեն Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւն հաստատել: Թշնամական կեցուածք չէ տեսած: Իրեն հետ ջերմ խօսակցութիւններ ունեցած են: Նկատած է որ կարեւոր կէտերէն է սահմանին բացումը:

Երեւանն ալ դրական կերպով տպաւորած է թուրք լրագրողը: Երբ հինը տարի առաջ գացած է, խորհրդային կարգերու անկումին հետեւած տնտեսական խոր ճգնաժամին ականատես եղած է: Այսօր, Երեւանը հոգեհետ կը ստանայ արդիական քաղաքի մը դիմագիծը. նորոգուած են հին շէնքերը, դեղեցիկ պողոտաներ բացուած: Զինքը յատուկ կերպով տպաւորած է մշակութային լուրջ ենթակառոյցը: Կ'ըսէ թէ ճատրակի, երաժշտութեան ակադեմիա ունին հոն ու մարդոց հետ խօսակցութիւններու ընթացքին կը նշմարուի որ Հայաստան մշակութային ամուր ենթակառոյցի տէր է: Եթէ թուրքիոյ սահմանը բացուի ու քայլ առ քայլ տնտեսութիւնը զարգացնէ, մարդկային առումով պաշար ունի:

Սահմանին բացուելու նիւթը հետաքրքրական եւ ուշադրաւ կէտի մը կը յանգի Օ. Չալըշլարի խօսքերուն մէջ: Ընդհանրապէս, այդ հարցը կը ներկայացուի մէկ տեսանկիւնէ. այն թէ Հայաստանի ի նպաստ պիտի ըլլայ բացումը: Ատոր լռելեայն թացատրութիւնն ալ այն է որ Հայաստան սահմանային առեւտուր պիտի կարենայ ընել, եւ այլն: Սակայն, մինչեւ այսօր գրեթէ բնաւ նիւթ չեղաւ այդ առեւտուրին բուն բնոյթը: Առեւտուրի մէջ չահաւոր կ'ըլլայ այն կողմը որ ծախելու ապրանք ունի եւ չուկայ, յաճախորդ: Մարդկութեան չափ հին այս իրականութեան մէջ ի՞նչ կրնայ չունենալ Հայաստան արդիականացած, դարձած ճարտարարուեստի, տնտեսութեան տէր Թուրքիոյ հետ առեւտուրի հեռանկարին մէջ: Հայկական ո՞ր արտադրութիւնը փնտռուած ապրանք պիտի նկատուի Թուրքիոյ մէջ, հաւասարակշռելու համար հոնկէ գնուելիքներուն երկար ցանկը: Ինչպէս ամէն աչք մը նետող տեսած է, կրնայ հաստատել, Երեւանի ու նաեւ չրջաններու մէջ թրքական բաղմատեսակ ապրանք կայ չուկաները: Փոչի օճառէն մինչեւ ծամօն, ինքնաչարժի կուտակիչէն մինչեւ ամէնէն անոթակ չաքարեղէնը: Առանց փոխարէնն, մինչեւ այսօր քանի՞ չիշ հայկական քոնեակ, կամ գինի ծախուած է Թուրքիա:

Ո՞վ կրնայ երաչխաւորել որ սահմանին բացուելուն պէս, արդէն անհաւասար այս կացութիւնը, բոլորովին աննպաստ պիտի չըլլայ Երեւանի համար: Թերեւս որոշ չափով պաշտպանելի տեսակէտ է այն որ սահմանին բացուելով ապրանքի փոխադրութեան ճամբան կը կարճնայ, կը դիւրանայ, միջնորդներուն տանձակերծ գործունէութեան վերջ տալով, պակասեցնելով չհարկումը, գիները կ'ամժանան, եւ այլն: Տրամաբանական ըլլալով հանդերձ նման պատճառաբանութիւն, անկախութեան տասնամեայ չուկային «օրէնքները» փաստը տուած են որ ներածումի մարզին տիրակալները սահմանի մը բաց կամ փակ ըլլալէն չատ ազդուելու արամադիր տեսլականը չեն:

Իսկ Օ. Չալըշլարի այս մասին ըսածները բոլորովին տարբեր տարածք կը բերեն նիւթին. Թուրքիոյ կողմէ սահմանին բացումը 99% համեմատութեամբ. իր օգտին արարք է: Լրագրողը կ'ըսէ. "Ես շրջեցայ սահմանին մեր կողմը. Կարսը եւ շրջակայքը, բնակիչներուն հետ գրուցեցի: Օրինակ, Կարսի ու Իգդիրի մեծագոյն պահանջը է սահմանին անյապաղ բացումը: Կարսեցիները կ'ըսեն. «Մենք պետութենէն ո՛չ յատկացում, ո՛չ վարկ կ'ուզենք: Միայն սահմանային դուռը թող բանան, առեւտուր ընենք»": Ցաւակ է ըսուածը. տեղային պետութեան յատկացումն ալ, վարկն ալ կրնայ փոխարինել Հայաստանի հետ ընելիք առեւտուրով: Ինքը, լրագրողը չի չեղիր "երկու կողմին ալ ըսպաստաւոր, ո՛չ միայն տնտեսական, այլեւ բաղաքական բնոյթի" տեսնելէ բացումի հետեւանքը: Մանաւանդ, կ'աւելցնէ թէ երբ սահմանը բացուի, «Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ այդ թուանաւին մնացած սուր լարումները ալ կը մեղմանան, կարելի կ'ըլլայ յարաբերութիւններու մէջ աւելի ուշադիր ըլլալ: ... Այս բայլը, կը կարծեմ որ պատմական հոգեցնցումը դարմանելու առումով ալ մեծապէս օգտակար կ'ըլլայ: Որովհետեւ, ի վերջոյ, այս նիւթերը, ինչպէս արեան դատի պարագաներ, "դուն ըրիր", "ես ըրի"ի մակարդակով խօսակցութեան նիւթ են: Սինչդեռ, ասիկա պատմական ցաւ մըն է որուն վրայ եթէ նոր բաներ կառուցանենք, անոր դարմանումը աւելի կը դիւրանայ":

Ճանաչումի, ներողութեան, հատուցումի դրեթէ դարու մը սպասումին դէմ, ահա՛ ինչ որ կը դրուի նժարին միւս կողմը. տասը պիտանիին հետ հարիւր անպէտ ապրանք ներածելու անարդիլ ապտուքիւն Հայաստանի «ճարպիկ պրոծարար»ներուն որոնց գործունէութիւնը հայաստանցիին յետին լումաներն ալ պիտի հոսեցնէ դէպի կարս ու այլուր, փոխարինելու համար Անդարայի արդէն պլացած վարկն ու յատկացումը: Տակաւին կայ սահմանային բացումով մարդկային արտահոսքի պարտադրելիները...:

Զրոյցին վերջին պարբերութիւնը կը վերաբերի Հայաստանի ու Սփիւռքի կեցուածքներուն դանազանումին: Հայ մտաւորականները հետաքրքրուած են եղեր բարեկամութիւնը, յարաբերութիւնները ընդլայնելու, վիճարկումներ ունենալու ձեւերով: Օ. Չալըշլար կ'ըսէ թէ իր տպաւորութեամբ Սփիւռքն ու Հայաստանը նոյն բաները չեն: «Սփիւռքը այս նիւթերուն մէջ ինչ մը աւելի արմատական է, իսկ Հայաստանը աւելի գործնապաշտ. ի վերջոյ, պետութիւն մը կայ որ հոն ապրելու պարտաւորութեան տակ կը գտնուի»:

Ինչ հարկաւոր կը նկատէ երկու երկիրներու միջեւ ամէն յարաբերութիւն սկսիլ «մեղմ նիւթեր»էն, որովհետեւ կանխակալ դատումներ, անդրադարձներ կան. նաեւ զանոնք չհարկելու մտաւոր չրջանակներ: Կ'առաջարկէ սկիզբի համար նիւթ ընել, օրինակ, չրջանային կայունութիւնը, Եւրոպական Միութիւնը, Կովկաս–Թուրքիա յարաբերութիւնները, միասնական հեռանկարներ, Մինչեւ Ասիոյ Թուրք պետութիւններուն հետ գործակցութեան Թուրքիոյ ձգտումին մէջ Հայաստանն ու Վրաստանն ալ ընդգրկելու կարելիութիւնը, եւ այլն: Այդ պարագային, նախաձեռնութիւնը աւելի չրջանային բնոյթ կը ստանայ:

Ահա՛ թէ ի՛նչ հունի մէջէն կը քալէ հայ-թուրք յարաբերութիւններու չարչրկուած հարցը, ան ալ «բաց», «լայնախոհ» նկատուածներէն մէկուն տրամայաբանութիւններով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՆԵՖԵՐԹԻԹԻ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԽՈՒՎԱՐԱՐԻ ԴԵՐՈՎ

Պէրլինի եղիպտագիտական թանգարանը մեծ վրդովում պատճառած է Նեղոսի հովիտի բնակիչներուն, որոշած ըլլալով Նեֆերթիթի թագուհիին կիսանդրին վերադարձնել մերկ կնոջ մը արձանին վրայ: Թանգարանին տնօրէնը հունգարացի երկու արուեստագէտի ապսպրած է պրոնզէ արձան մը որուն վրայ պիտի դետեղուէր ն. Ք. երկրորդ հազարամեակին ապրած թագուհիին զարմ գունաւոր գլուխը: Նախաձեռնութիւնը լայն արձագանգ գըտաւ լրատուէութիւններէն, «մարմնաւորուած» թագուհիին լուսանկարները տեղ գտան եղիպտական մամուլին մէջ, մեծ ադմուկի պատճառ ըլլալով:

Այնքան մեծ է մերկ թագուհիին յարուցած վրդովմամբ որ Եղիպտոսի Մշակոյթի նախարարը պահանջած է որ Նեֆերթիթին հայրենիք վերադարձուի: Արտաքին գործերու նախարարութիւնն ալ ազդարարած է որ պիտի բողոքէ եղիպտական պատմութեան դէմ կատարուած այդ նախատինքին դէմ եւ ահազանդ հնչեցնէ ԻՒՆԷՍԿՕ-ի մօտ, դիտական բարոյականի այդ ոտնակոխումին համար: «Մոնա»ի Գահիրէի թղթակիցը կը գրէ թէ հակառակ որ եղիպտական իշխանութիւնները կը կրկնեն թէ իրենց մտահոգութիւնը եղիպտագիտական մարզին կը վերաբերի, կասկած չկայ թէ թագուհիին մերկութիւնն է հակազդելու մղողը: Նեղոսի ափերուն ժողովուրդը չի կրնար ընդունիլ որ պեսութեան դեկավարին կինը, նոյնիսկ երբ պատկանած է երեք հազար տարի առաջուան աշխարհին, ամէն հետաքրքիր նայուածքի ցուցադրէ իր մերկ մարմինը:

Գահիրէցի եղիպտագէտները ամբաստանութիւն կը տեղան Պէրլինի թանգարանին վրայ: Տնօրէնը մասնաւոր թիրախ է. կ'ամբաստանուի որ ուզած է անճնական վրէժ լուծել Եղիպտոսէն ուր իրեն արգիլած են պեղում կատարել, երբ ոստիկանական տեղեկագիր մը խնդրոյ առարկայ ըրած է հնութիւններու մաքսանենգութեան հետ անոր հաւանական կապերը: Մամուլն ալ կը յիշէ այն խոբեբայութիւնները որոնց չնորհիւ կարելի եղած է այդ գլուխ գործոցը Եղիպտոսէն հանել:

1912 Դեկտեմբեր 6–ին Գերմանացիներու խումբ մը պեղելով Ամէնհաթոն արքային, որուն կինն էր Նեֆերթիթի, մայրաքաղաքը, արքունի մեծ քանդակագործ վարպետ Թութմոսի աշխատանոցը կը գտնէ: Հոն կը գտնուի թագուհիին կիսանդրին որուն մասին գերմանացի հնագէտները չեն տեղեկացներ երկրին հնագիտական սպասարկութեան: Ցայտնի չէ թէ կիսանդրին ծածո՞ւկ կերպով դուրս հանուած է երկրէն, թէ քննիչները համաձայնած են անոր Գերմանիա տարուելուն, երբ դատո՞ն 1922–ին ցուցադրուած է Պէրլինի թանգարանին մէջ, եղիպտոս որոշած է իր հողին վրայ պեղումի արտօնութիւն չտալ գերմանացի հնագէտներուն: Շատեր այսօր հարց կու տան թէ մերկ Նեֆերթիթիի պատճառով պատմութիւնը կը կրկնուի՞:

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐՈՒՑՔ

ՌՈՍԻՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Ուրբաթ, Յունիս 6–ին, Հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյ մէջ, ներկայացում մը տեղի ունեցաւ Ռոսինիի (1792 – 1868) Հանդիսաւոր Փոքրիկ Պատարագին: Մեծ երգահանին այս գործը յօրինուած է Փարիզ 1863–ին եւ ներկայացուած 1864–ին փարիզեան հիւրասրահի մը մէջ, իր մահէն չորս տարի առաջ:

Եթէ, Ռոսինի ծանօթ է որպէս վարպետ մը իտալական եւ Ֆրանսական օփերայի, եթէ իր օփերաներու ոճը չատ փոխուած է «Սեւիլյայի սափրիչէն» մինչեւ «Ոչնախ ճամբորդութիւնը», իր Հանդիսաւոր Փոքրիկ Պատարագը եզակի գործ մըն է, քիչ ներկայացուած եւ ուրեմն, քիչ ծանօթ նոյնիսկ երաժշտասէր հասարակութեան:

Երեկոյթին նախաձեռնողն էր Մանիկ Թերզեան, որու երաժշտական ուսումները պինդ տարած են Թեհրանի Երաժշտանոցէն Ֆրէնի Երաժշտանոցը, ուր հետեւած է կատարեալ երաժիչտ, սոփրանօ Երիցեանի երգի եւ քնարական արուեստի դասերուն: Մանիկ Թերզեան չորսերէն մէկ վայելուչ մեկնաբանն էր: Հելէն Հերմանի – Գոսպէնս, Ալթօ, որ կու գար նաեւ Հերմինէ Երիցեանցի դասարանէն, ինչպէս նաեւ Մարի – Քրիսթին Փանըթիէ, որ կը վարէր «Փրօ Հոմինէ Վոքալ Խումբը», 24 երգիչներէ բաղկացած հրաչալի երգչախումբը, զոր ստեղծած էր: Թենոր Ժան – Նոէլ Պրիէնտ եւ պարիթոն Ժաք Լուզըլէօր ալ Լոնչան, իրենց տաղանդով սատարեցին գործին յաջողութեան: Պէտք է նաեւ թուել երիտասարդ Վարդուհի Երիցեանը, վկայուած դաշնակահարուհի, Երեւանի Երաժշտանոցէն եւ ապագայ Փարիզի Երաժշտանոցը: Պատարագին տեւողութեան, մէկուկէս ժամ չերմեռանդութեամբ զօրավիդ եղաւ երգչախումբին եւ մեկնաբաններուն: Իրեն կ'ընկերանար, անսովոր երեւոյթ եկեղեցիի մը մէջ, բայց, համապատասխան Ռոսինիի նչումներուն, «դասական» ձեռնադաչնակահար՝ Անտրէ Ռոպէր:

Ամբողջութիւնը տպաւորիչ էր: Եկեղեցին ծայր ծայր լեցուն էր եւ բազմութիւնը, գլխաւորաբար հայ, ծափահարեց մեկնաբանները, բայց, նաեւ այս անծանօթ եւ միխթիք Ռոսինին զոր չատեր կը յայտնաբերէին: «Քիրի»էն «Անիուս Տէյ», Ռոսինիի Պատարագը իր տւրախ, ճարճատուն եւ յափչատկոտ ռիթմով, մեր առջեւ բացաւ Դրախտին դուռները:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԻ�ր – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՍՏԱՑՎԱԾ

ՎԱՐԴ ԱԲՈՎԵԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԻ

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ազատ Խօսք, Երեւան 2002

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Փասատինայի «Սէքսըն» սրահին մէջ, Յունիս 1–ին, տեղի ունեցած է Մայիս 28–ի տօնախմբութիւնը, հոծ թափուրեան ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Մելքոն Մելքոնեան: Հ. Ց. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի կեդր. կոմիտէի խօսքը փոխանցած է վահէ Պոզայեան: Օրուան բանախօսը՝ Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի անդամ կարօ Արմէնեան, ի մէջ այլոց մատնանշելով Հայաստանի խորհրդարանական ընտրութիւնները, որոնց լուրջ թերիները, հաստատած է թէ «նոր խորհրդարանը չատ հեռու է հարազատօրէն ցոլացնելէ մեր երկրին քաղաքական ուժերու յարաբերական հարմամասութիւնը, որուն հետեւանքով ծանր պիտի ըլլայ հանրապետութեան մէջ ժողովրդական կարգերու կայացումը»: Ան անհրաժեշտ նկատած է, որ «մեր պետութեան ղեկավարութիւնը առանձնած ուժերը լիովին դնահատեն պետութեան պարտաւորութիւնները մեր ժողովուրդին հանդէպ», մեր հանրապետութեան կեանքին ամէնէն ցաւոտ կողմը նկատելով «կաշառակերութիւնը, որ արտայայտութիւն կը գտնէ երկրի տնտեսութեան, քնկերային ապահովութեան, դատական համակարգին եւ նոյնիսկ մըտկութային ոլորտներուն մէջ»: Գործադրուած է պեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹԵՄԻ 30–ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐԷԶՆՈՑԻ ՄԷՋ

*Ֆրէզնոյի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 17–ին, տեղի ունեցած է Հիւսիսային Ամերիկայի Առաքելական Թեմի հիմնադրութեան 30–ամեակի հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 250 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Մարք Շէրին: Խօսք առնելով Ազգային Վարչութեան կողմէ Արման Քէօսէեան, պատմականը ըրած է Արեւմտեան Թեմի 30 տարիներու իրագործումներուն եւ եկեղեցական-ազգային կեանքի զանազան բնագաւառներուն մէջ ունեցած ներդրումին մասին: Ապա Ազգային Վարչութեան անունով Ռուբէն Մելքոնեան շնորհաւորած է Թեմի հովիւ Տ. Գարեգին արքեպս. Յովսէփեանը, որ ներկայ գտնուելով հանդերձ, հիւանդութեան պատճառով չէ կրցած ներկայանալ: Ան իր կարգին շնորհաւորած է Թեմի հովիւները, երէցները, վարչականները եւ ամբողջ ժողովուրդը: Ներկայացուած է նաեւ Թեմի պատմութեան մասին հրատարակուած հատորը: Ներկայ գտնուող Թեմի առաջնորդ Տ. Գարեգին արքեպս. Յովսէփեան իր խօսքին մէջ շնորհաւորած է Թեմի հովիւները, երէցները, վարչականները եւ ամբողջ ժողովուրդը, ներկայացուցած է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Վեհափառ Հայրապետին՝ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջոյնները եւ օրհնութիւնը: Ապա Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Գարեգին արքեպս. Յովսէփեան

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մինաս Հանըմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ակոբոֆ եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Յունիս 22, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

մահուան 10–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

Ողբացեալին յիշատակին զաւակները 1000 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 21

Տօն Սրբոյն Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին՝ ելեւէջոյն ի վիրապէն

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

CONFERENCE

au

Centre Culturel SAINT MESROB

Le jeudi 26 juin à 20 heures 45

CLAUDE MUTAFIAN

donnera une conférence sur

La diplomatie arménienne au Moyen-Age XIIe - XIVe siècles.

au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e

Métro : Cardinal Lemoine ,Monge
RER : Luxembourg

— Entrée libre - Cocktail —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Gala de fin d'année scolaire

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles et Villiers-le-Bel
vous invite au
GALA DE FIN D'ANNEE DE SON ECOLE
le **Samedi 28 juin à 20h30 précises**
Salle «Charles Aznavour»,
avenue P.-V. Couturier
à Arnouville-lès-Gonesse
Chants — Danses
Poésies
seront au programme

Venez nombreux encourager nos enfants et nos élèves.

Remarque : Pour des motifs de sécurité nous vous remercions de respecter l'horaire.

— Entrée libre —

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Admissions pour l'année universitaire 2003/04

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՅՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Vous êtes Arménien(ne) ? Vous désirez poursuivre vos études universitaires à Paris ? La Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement européen et international propice aux échanges intellctuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 30 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. La Maison des Etudiants Arméniens accueille également des chercheurs, enseignants-chercheurs et des stagiaires.

***

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (maîtrise, DEA, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ: Դիմումները պէտք է հասնին Յունիս 30–էն առաջ Քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30–էն առաջ: Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն: Հայ Ուսանողներու Տունը մաս կը կազմէ Միջազգային Ուսանողական Ոստանին ուր, պարտէզներով շրջապատուած 37 տուներու մէջ կ'ապրին զանազան երկիրներէ եկած մօտ 5500 ուսանողներ:

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens
Fondation Marie Nubar
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice / *Տիկին Ծովինար Գեւոնեան, Տնօրէնուհի*
57, Bld Jourdan, 75690 Paris Cedex 14
France
Tél.:01 44 16 10 60-Fax:01 44 16 10 61
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr
Pour visiter le site : www.ciup.fr

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի Օծման եւ Աստուածակոչութեան

Տօն Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Սրբոյ Էջմիածնի

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մատղաշանք «Վասն Սուրբ Էջմիածնի»:

Սիրով կը հրաւիրուի հաւատացեալ եւ բարեպաշտ մեր ժողովուրդը՝ ներկայ գտնուելու սոյն հանդիսութեանց:

«LES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

IL Y A PLUS DE BONHEUR A DONNER QU'A RECEVOIR...

30 années de ministère pastoral au service de la communauté arménienne.

Un livre écrit
par le Pasteur GILBERT LEONIAN

Préface de M. ANDRE SANTINI,
Député-Maire, Ancien Ministre

Disponible :

— à la Librairie Orientale
H. Samuelian : 51, rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris;

— par correspondance :
Espoir pour l'Arménie —
Pasteur Gilbert Léonian;
28, avenu Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux, Tél. : 01 47 36 02 50 —
Fax : 01 46 44 64 04 —
e-mail : pasteur@eeaissy.com

Prix de vente : 15 Euros
(20 Euros franco de port)

Les bénéfices de cet ouvrage sont consacrés aux enfants défavorisés d'Arménie.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST-JEAN BAPTISTE

ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿ

Յոբելենական տօնախմբութիւններու ծիրին մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցին իր բոլոր զաւակներով հրաւիրուած է ուխտի երթալ Միածնի Իջման «Էջմիածինն ի Հօրէ» վէմին ի համբոյր, առաջնորդութեամբ անոր «պի լոյս ծագեաց աշխարհ»

Առ այդ Ֆրանսայի եւ յատկապէս Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Եկեղեցին կը ծանուցանէ թէ յիշեալ ուխտագնացութեան համար վերապահած է՝

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30-ԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈԵՄԲԵՐ 6

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ճամբորդութեան առընչուած բոլոր պահանջքներու նախատեսութեամբ՝ այցելութիւններ մասնաւորաբար՝

Սուրբ Էջմիածին,
Սուրբ Հռիփսիմէ, Սուրբ Գայեանէ, Օշական, Սաղմոսավանք, Խոր Վիրապ, Գեղարդ, Գառնի, Սեւան

Նախատեսուած են յատուկ պաշտամունքներ և աղօթասաց անդրադարձումներ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 22 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

MINI-SPECTACLES DES ELEVES DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola — Jeux et Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
(accès par le RER E (Eole) jusqu'à Bondy — changement direction Gargan)
Gare de "Pavillons sous Bois"

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·713

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·713

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԺՈՂՈՎԸ

Որպէս «Համաշխարհային դերակատար», Եւրոպական Միութիւնը, իր 25 անդամներով (15+10, 2004–ին) պարտի խաղալ իրեն վիճակուած կենսական դերը: Ժողովականներուն բաժնուած է 15 էջնոց զրքոյկ մը, զոր չարադրած է Եւրոպական Միութեան օտար հարցերու պատասխանատուն՝ Խաւիէ Սոլանա եւ ուր կը չեշտուի անդրատլանտեան կապի կարեւորութիւնը: Հոն կ'ըսուի նաեւ թէ Եւրոպա պէտք չէ իր ապահովութիւնը անկախ միայն ԱՄՆ–էն: Ուզէ կամ ուզէ, իր 450 միլիոն բնակիչներով, Եւրոպական Միութիւնը, աշխարհի մէկ քառորդին հարստութեամբ, պէտք է պատրաստ ըլլայ աշխարհի ապահովութեան պատասխանատուութիւնը բաժնելու եւ ծրագրէ ապահովութեան եւրոպական ռազմավարութիւն մը:

Ժողովը գումարուած է Սելանիկէ 150 քիլոմեթր հարաւ՝ Փորթօ Գարաս ջերմուկը: Պիտի ծեծուէր նաեւ Եւրոպական Սահմանադրութիւնը, ուր կ'առաջարկուի, ի մէջ այլոց, Եւրոպայի հերթական նախագահութեան մը հարցը, ինչ կէս տարուան համար: 50–էն 100 տարի յուշարարի ալ կը սպասուէր Սելանիկ «տակա – վեհաժողովի» մը համար, կազմակերպուած համայնավարներուն եւ այլ համաշխարհայնականներու կողմէ:

Առաջին նիստը, Յունիս 19, տեղի ունեցած է տեղատարափ անձրեւի մը տակ եւ նիւթ ունեցած է դաղթի հարցը:

*
**

Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները բաւական պաղած են վերջերս, իրենց հետեւանք Ս. Պէրլիւսքոնիի Մերձաւոր – Արեւելք կատարած այցելութեան: Արդարեւ, Եւրոպայի 15–երուն համար, եւրոպացի ղեկավարները պէտք է տեսնուին նաեւ Պաղեստինեան Իշխանութեան նախագահին՝ Ե. Արաֆաթի հետ· արդ Պէրլիւսքոնի մերժած է եւ իրեն հետեւանք պաղեստինցի վարչապետն ալ՝ Մահմուտ Ապպաս պինք չէր ընդունած: Պէրլիւսքոնի ինքզինք կը պաշտպանէ ըսելով որ պայած էր Պուշի թելադրանքով, որպէս Իտալիոյ վարչապետ եւ ոչ ոքի հաշիւ տալու պէտք ունի: Ի պատասխան Տ· Տը Վիլբիւէնի քննադատութեան, Պէրլիւսքոնի չեչտած է· – Ֆրանսա լռելու լաւ առիթ մը կորսընդունելով ֆրանսայի մէկ դիմադրութեան Արեւելեան Եւրոպայի (Լեհաստան) հանդէպ:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԻՍ 19, հինգշաբթի օրուան դորտմունդի չարժուքը նոյն ծանրը չունեցաւ եւ փարիզէն գաւառ, ընդհանուր ուժը 116·500 էր ոստիկանութեան համար 320·000 կազմակերպիչներուն: Գոր – ծումի եւ ցոյցի ուժերուդ եւ վերջին պահը, նախքան վերամուտը: Ընդհանուր ձեւով, ժամադրութիւն տրուած է Սեպտեմբերին, մինչ այդ Ազգային ժողովին նիստերը կը շարունակուին: Ի՞նչ կրնայ ընել Ռաֆարէն ժամանակ չտեսնելու համար, ինչ հանդարտութեան կոչ կ'ընէ («Մոնտ»ի հարցազրոյց, Յունիս 20) եւ տարի կը սեպնէ որ ընկերային կացը պահպանուի:

ՍՈՐՊՈՆի բեմէն ,Եւա Ժոլի եւ զանազան երկիրներէ եկած ոճիրի դէմ առեղծուածներ կոչ մը ըրին, Յունիս 19–ին, «մեծ կաշառակերութեան աւերիչ հետեւանքներուն դէմ»: Նոյն օրը, Ֆրանսայի արդարադատութիւնը արդիլած էր Եւա Ժոլիի դիրքին վաճառքը, յորչափ չէ վերջացած էլֆի դատավարութիւնը Սորպոնի մէջ, Եւա Ժոլիի կողքին էին իտալացի Անթոնիօ Տի Փիէթրօ եւ ոսպնաց Պալթազար Կարսոն: Աչխարհը փոխելու համար, հարկ է կանոնները փոխել եւ Եւա Ժոլի կը պնդէ որ «դրամատան գաղտնիքը մարդուն իրաւունքը չէ»:

ԵՒՐՈՊԱՑի անդամակցութեան սէրոյն Գոփընհակընի չափանիշները յարգելու պարտաւորութիւնը առաջին արդիւնքը տուած է· Յունիս 18–ին Սթրազպուրկի մէջ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը յայտնած է թէ կ'ընդունին Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու տեսանին վճիռը կատարել ու չուրջ մէկ միլիոն տոլար հատուցում վճարել Կիպրացի յոյն Թաթիանա Լոիծուի: Ան դատի դիմած էր երբ 1974–ի թրքական ներխուժումին դրաւուած էր տունը: Թուրքիա հինգ տարիէ ի վեր կը ձգձգէր վճիռին գործադրութիւնը, այն վախով որ առաջին այդ պարագան յաջորդներու օրինակ կը ծառայէ: Արդարեւ, նոյն պատճառաբանութեամբ բացուած ուրիչ դատեր ալ կան Թուրքիոյ դէմ, որոնց հատուցումի պահանջը 20 միլիոն տոլարի կը հասնի: Թուրքիոյ ձգձգումը պատճառ եղած է որ այսօր պարտաւորուի վճարել նաեւ անցած հինգ տարուան տոկոսներն ալ: Վճարումը պէտք է ըլլայ մինչեւ 2003 Հոկտեմբեր 8:

ՖՐԱՆՍԱՑի փրանցի ընդդիմադիրները կրկին փորձած են արտայայտել իրենց բողոքը, Յունիս 19–ին, հրկիզումի նոր փորձեր ընելով, թէեւ իրենց բոլոր յոյցերը արդիլուած են: Ձեկոյցի մը մէջ, ՕՄՓԻ–ն (Իրանցի Ժողովուրդին Մուճահետիններու կազմակերպութիւն) սուտ կ'որակէ Ֆրանսայի Հսկողութեան անօրէնութեան ամբաստանութիւնները:

ՌՈՒՄԱԿԱՆ ՕԴՈՒԺԸ լայնածաւալ ոստիկանութեան մը ձեռնարկած է, Յունիս 19–ին, 500 ապատամբներուն վրայ, հատմախմբուած Վեղինոյի եւ Արպունի շրջանները, Ջէչէնիոյ հարեւը եւ ուր կը ջանային տէր դառնալ քաղաքներուն: Ռուսերու համաձայն տէրն են կացութեան:

ԻՆՉ ԲԱՆԻ ՉԻ ԾԱՌԱՑԵՐ ՀԱՑԵԻԹՈՒԻՐՔ ԵՐԿԻՕՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 18–ին Ուաշինկթընի մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Թուրք դեսպան Ոհ· Զիյալ որ Արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ ենթաքարտուղարի պաշտօն կը վարէ: Պատասխանելով ներկաներու հարցումներուն, ան անդամ մը եւս հրապարակած է Թուրքիոյ պաշտօնական մերժումի տեսակէտը: Ըսած է թէ հայեւթուրք որեւէ երկիօսութիւն չի կրնար ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին առաջնորդել: Աւելցուցած ալ է թէ արդէն ճանաչումի կարօտ բան ալ չկայ, քանի որ ցեղասպանութեան նմանող ոչինչ կատարուած է: Այդ մասին իրեն ապահովութիւն տուած է իր մեծ հայրը:

Ան հերքած է նաեւ տեսակէտը թէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութենէն ԱՄՆ–ու հայկական կազմակերպութիւններուն հետ հանդիպումներ ունենալու դրկուած է· Թէդճանի առաքելութեան նպատակը չեղեցնել է ցեղասպանութեան Գոնկրէսին կողմէ ճանաչումի ընթացքը: Ըսածն ալ հիմնած է այն չատ տրամաբանական պատճառաբանութեան թէ Հայերու ցեղասպանութիւն տեղի ունեցած չէ: Զէ՛ ու վերջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՑՈՒՄՈՎ՝ «ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՎ ՄԸՆ Է»

Եւրոպական միութեան անդամակցելու նիւթը լայն տեղ կը գրաւէ թրքական լրատուիւններուն եւ հանրային կարծիքին մէջ: Դատելով միայն թուրք մամուլէն, անվարան կարելի է ըսել որ լրատուիւներուն մեծ մասը անդամակցութեան հռանկարով զանդուածները օրօրելու քաղաքականութեան մեղսակից է· իսկ զանդուածները, չախչախիչ համեմատութեամբ, այդ հրաչապատումի վերածուած անդամակցութեան մէջ ամէն ցաւի բալասան կը նշմարեն: Այդ կեցուածքին մէջ որ տգիտութեան, անդիտութեան հետեւանք է, լոյսի դարերու չափ հեռու են ժողովրդավարութեան, մարդկային իրաւունքի յարգանքի, հարազատ պատմութիւնը ստանձնելու, եւ այլ պահանջները որոնք կը ներկայացուին Թուրքիոյ:

Անդիտութեան խոստովանութիւնը երած էր թրքական օրաթերթ «Միլլիյէթ»ն ալ (Յունիս 19), որպէս դրական տուեալ ներկայացնելով պարի սրբագրելու համար կատարուած աշխատանքը: Ստուգուեր է որ թուրք դիւանագետներ, քաղաքագետներու պաշտօնատարներ ծանօթ չեն Եւրոպական միութեան ընոյթին:

Անոնք հարց կու տան եղեր, օրինակ, թէ «Գիւղապետերը կրնա՞ն Եւրոպական Միութիւնն մուտք գործել», «Մենք դրամ չունի՞նք որ կեավուրէն դրամ ստանանք», «Թուրքիան էաժան – բաժան ընելու համար չէ՞ որ Եւրոպական Միութիւն կ'ընդունին», «Մենք մահմետական ենք, անոնք քրիստոնեայ», «Եւրոպական Միութիւնը հիմնուած է որպէսզի քաղաք պաղեստինցիները պիւղ վերադառնան», «Տափաստանի ծաղիկները պահպանութեան տակ առնելու ծրագրին համար կրնա՞մ Եւրոպական Միութենէն յատկացում ըստանալ», «Սեւրի դաշնագիրը յարուցի՞ն առաւ», «Եւրոպական Միութիւնը նո՞ր կը հիմնուի»: Ուսոի տեղեկացնելու, լուսաբանելու գործ կազմակերպուեր է: Զանազան քաղաքներու մէջ «գիտաժողով»ներ տեղի ունեցեր են, բացատրելու համար թէ ի՛նչ է Եւրոպական Միութիւնը: Այդ բոլորն ալ կատարուեր են «Տեղական ղեկավարութեան եւ ժողովրդավարութեան համաչհարհային ակադեմիա»յին հովանաւորութեան տակ:

Լուսաբանողներէն մէկը անդիտութեան երեւոյթին մասին խօսելով ըսեր է թէ Թուրքիոյ մէջ Միութեան մասին հազարաւոր սահմանումներ կան եւ մեծ մասով թուրք ժողովուրդը տնտեսական, անդունդէն փրկութեան ճար մը կը նկատէ անդամակցութիւնը: Ինք դարմանելու համար երեւոյթը, պարզ բացատրութիւններ դրծածեր է: Ըսեր է. «Եւրոպական Միութիւնը կով մըն է: Կը բաւէ լաւ կթել գիտնալ»: Կամ՝ «Եւրոպական Միութիւնը քրիստոնէական ակումբ մը չէ, չահերու հատաքաղքանութիւն մըն է», եւ այլն:

Զէ ըսուած որ լուսաբանողին ու լուսաբանուողին միջեւ լոյսը փնտռելու մարմին մըն ալ կազմուա՞ծ է: Բայց, այդքան լուրջ աշխատանքի փաստին դէմ, ի՞նչպէս տակաւին պնդող կը գտնուի թէ Թուրքիա եւրոպացի ըլլալու պատրաստ չէ...

Թ. ԱՐՓԻ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 19 / 20)

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՂԱՐԱԲԱՂԻ, ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկացի քաղաքագէտ, Մտրհրդային Միութեան մասնագէտ Մ. Ռիվկին վերջերս այցելած է Բաքու, գիտաժողովի մը մասնակցելու: Նիւթը եղած է. «Աչխարհաքաղաքական նոր յարաբերութիւններու մէջ Հարաւային կովկասի դերը»: Ռիվկին Ղարաբաղի հարցին մասին այն կարծիքը յայտնած է թէ եթէ Ռուսաստան աւելի չէզոք դիրք բռնէ, լուծումը աւելի կը դիւրանայ, քանի որ «Ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ Ղարաբաղի հոին կանգնած է Հայաստանը, իսկ ետեր՝ Ռուսաստանը»: Ինք չի կարծեր որ խաղաղ լուծումի պարագային Ադրբէջան կը յաջողի ամբողջական հսկողութիւն սահմանել Ղարաբաղի վրայ, միւս կողմէ, Հայաստան ալ չի յաջողիր պահպանել գրաւած տարածքը:

Ռիվկինի դատումով Երեւան առաւել յաջողութիւն կ'արձանագրէ քարոզչական արշաւին մէջ ու ԱՄՆ–ու մէջ կը տիրէ հայկական տեսակէտը: Աւտր նպաստող ազդակ են 1915–ի իրազարձութիւններուն պատճառով Հայերու վայելած համակրանքը եւ մահմետականներու հանդէպ կանխակալ բացասական կեցուածքը, քանի որ չատ ահաբեկիչներ մահմետականներ են: «Ամէն ամերիկացի չի գիտեր որ Ադրբէջանը ընդհանուր ոչինչ ունի միջազգային ահաբեկչութեան հետ» ըսած է Կովկասի քաղաքագէտը:

Ան չէ բացառած թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ադրբէջանի մէջ անսպասելի զարգացումներ որոնք ի զօրու ըլլան ազդելու այս կամ այն որոշումին վրայ: Որպէս օրինակ, նչած է որ վերջերս բարձր մակարդակով քննարկուած է տարածքներու փոխանակման տարբերակը: «Չեմ կարծեր որ Հայաստան Նախիջեւան դիմող անցք մը տրամադրէ Ադրբէջանի, քանի որ այդ պարագային կը կորսնցնէ բարեկամ Իրանի հետ ընդհանուր սահմանը: Պէտք է երկու կողմէն ալ ընդունելի լուծում գտնել» ըսած է Ռիվկին:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՑԱԾ Է ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Ազգային Ժողովի Յունիս 19–ի նիստին ներկայացուցած է նոր կառավարութեան դործունէութեան ծրագիրը: Ան համաձրտմն է համախոհական կազմին երեք մասնակից կուսակցութիւններուն – Հանրապետական, Հ.Յ.Դ. եւ Օրինաց երկիր–, ծրագիրներուն: Հոն ճշդուած են երեք հիմնական ուղղութիւններ. ա) Տնտեսական բարեփոխումներ, բ) Ընկերային բարեփոխումներ, գ) Կառավարման բարեփոխումներ եւ կաչառակերութեան դէմ պայքարի քաղաքականութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԺԱԳ ՓԱՆՈՍԵԱՆ՝ ՀՀ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ԱՆԴԱՄ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութիւնը, Յունիս 18–ին նիստ մը գումարելով Գ.Ա. «պատուակալ տոքթոր»ի տիտղոս չնորհած է ֆրանսահայ ծանօթ գիտնական ժագ Փանոսեանին՝ Հայաստանի հիւլէական ուժանիւթի ոլորտէն ներս իր ունեցած նչանակալից աւանդին համար: Գ.Ա. պատասխանատուներէն Եղուարդ Ղազարեան դիտել տուած է որ 1980–ական թուականներէն սկսեալ եւ մանաւանդ Չերնոբիլի հիւլէակայանի աղէտէն ետք, ժագ Փանոսեան իր աչխոյժ մասնակցութիւնը բերած է Մեծամօրի հիւլէակայանին ապահովութեան աչխատանքներուն: Անոր համագործակցութեամբ է որ «Ֆրամաթէք» ֆրանսական ընկերութիւնը հիւլէական թափօններու հոր մը կառուցած է Հայաստանի հիւլէակայանի չրջափակէն ներս:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ԱՐԱԲ ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մեր ակնածանքի մատուռը կեանքի յա-ռաջընթաց քայլերէն մէկն ալ, անկաս-կած, Ազգային Մատենադարան անուան-եալ մատենաշարն է, հաստատուած 1890-ին: Վիէննայի Մխիթարեան Միա-բանութեան կողմէ: Եւ, այդ շրջանակով ցայսօր լոյս տեսած 240-ի հասնող հա-յագիտական բնոյթի մեծարժէք հատոր-ները: Գրադարան հարստացնող բովան-դակային հրատարակութիւններու այս շարքը, առ հասարակ, կը կազմուի Միա-բանութեան պաշտօնաթերթի «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ նախապէս արդէն իսկ հրատարակուած յատնօրէն չհեկեան ուսումնասիրութիւններով: (Հնախօսա-կան, ազգագրական, տեղագրական, աշ-խարհագրական, թարգմանական եւ, չատ բնականաբար, պատմաբանասիրական – լեզուական նիւթեր, եւ այլք):

Հատոր մը այս չարքէն, աւանդական կարգով հայերէն այբուբենով թուագրը-ուած, այս մկիզբ՝ ՉԳ., դեռ իր մնայուն տեղն ունի մեր գրադարանին մէջ, – "Աբբասեցի մատենագրեր Հայաստանի մասին" խորագիրով, – հաւաքեց եւ թարգմանեց Բագրատ Խալաթեանց, Վիէննա, Մխիթարեան տպարան, 1919: Հոս կարդով կը ներկայանան արաբ պատ-մագիրներ Բեյազօրի (Պելազերի, 9-րդ դար), Իբն Մասկավայ (Իպն Միսքա-վայհ, ծագումով Պարսիկ, ծն. անյայտ – 1030), Տաբարի (Ապու Ճաաֆէր Իպն Ճարիրին իտ Թապարի, 838 կամ 839 – 923) եւ աբուլբի (Ահմէտ ալ –Եաղուպի, ծն. անյայտ – 873), Իբն Էլ – Աթիր կամ Էլ – Ասիր, (ծն. 1160· մհ. 1233) (1):

Թարգմանիչը՝ Բ. Խալաթեանց (2) յառաջաբանով յատակ կը սահմանէ աղ-բիւրներուն արժէքը դրելով, – Մեզ հա-մար հետաքրքրական են պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւնները Հա-յաստանի մասին, որ արաբացի մատենա-գրեր՝ ընդարձակ կամ համառօտիւ՝ կ'ա-ւանդեն իրանց երկերումէ. որչափ էլ ճո-ցանումէ յեղաշրջած լինին պատմական փաստերը յօգուտ ուղղափառների, որ-չափ էլ աշխարհագրական մանրամասնու-թիւններ այլայլուած, այնու ամենայնիւ ճոցա տուած նիւթը բաւական առատ է՝ մեր միջնադարեան ժամանակագրերի պա-կասը գէթ նուազիւ լրացնելու (էջ 2):

Անկասկած, յիշեալներէն ամէնէն հե-ղինակաւորը վերջինն է՝ Իպն էլ Աթիր կամ՝ էլ Ասիր: Արդարեւ, այս մէկը ժամանակագրչի արաբ պատմագրու-թեան մէջ իր յատուկ տեղը ունի բազ-մահատորոց, – տատնեւէորս, – Ալ – Քա-միլ փիտ – Թարիխ խորագրով(« Լիակա-տար Պատմութիւն») մեծարժէք աշխա-տութեամբ, զոր չարադրելու համար հե-ղինակը կ'օգտագործէ օրուան զրոյցներ, միջնադարեան աւանդութիւններ եւ գիր-քեր նախորդներէ: Աչխատութիւնը ա-րարչագործութենէ մինչեւ ԺԳ. դար, առաջին երեսնամեակ, չահեկան աղբիւր կը հանդիսանայ այլ եւ այլ ժողովուրդ-ներու եւ Հայաստանի դրացի երկիրներու (Վիրք, Աղուանք, Շիրվան, Դերբենդ, Արարատեան, Վերին Միջագետք, Ասո-րիք եւ Փոքր Ասիա) միջնադարեան քա-ղաքական պատմութեան, ռազմական գործողութեանց հետազօտութիւններու համար:

Ծնած Մեծ Հայքի Կորճայք նահանգը, ուրեմն Վերին Միջագետք, չատ հաւա-նաբար չփում ունենալով Հայերու հետ, մօտէն կը հետեւի եւ կը ծանօթանայ Հա-յաստանեան անցուդարձերուն: Ցիրաւի, աշխատութիւնը լի է մանրամասնութիւն-ներով, տեղեկութիւններով է· – ԺԳ. դար իրադարձութիւններով, ասոնց արձանա-գրութեամբ, – Արաբական նուաճումներ, արաբական տիրապետութիւն, Բագրա-տունեաց հարստութիւն եւ թագաւորու-թիւն, նոյնիսկ Կիլիկիոյ հայկական պե-տութիւն:

Այս առիթով պարտինք մատնանշել ժամանակաշրջանի ընդհանրացած երե-ւոյթներէն գլխաւորը՝ արաբերէնի տի-րակալութիւնը մատենագիրներու վրայ՝ Արաբ, թէ ո՛չ: Սուտին, արաբական խալիֆայութեան կազմութեան հետե-ւանօք, արդէն Ը. – Թ. դարաշրջանէն – րէն սկսեալ արաբերէնն կը սկսի գրել ո՛չ միայն իրենք՝ Արաբները, այլեւ ասոնց հովժկու մականին տակ հեծող հպատակ ժողովուրդներու մէկ ճնշող մասը՝ Պար-սիկ, Ասորի, Քիւրտ, ասիական եւ ափ-րիկեան այլ հաւաքականութիւններ, զան-դուածներ: Նոյնիսկ արաբացած հայ հեղինակներ (Ապու Սալիհ ալ – Արմանի, այլ անուամբ՝ Աբուսահլ Հայ): Միջին դարերուն արաբերէնը կը դառնայ ո՛չ միայն պալատական լեզու, այլեւ ժա-մանակի մահմետական աչխարհի իմացա-կան, մչակոյթի, դիւտութեան դլխաւոր լեզուն: Արաբ մատենագիրները, առհա-սարակ, կը խօսին իրենց նուաճումներուն մասին, կը ներկայացնեն խալիֆայու-թեան ներքին եւ արտաքին յարաբերու-թիւններու պատմութիւնը, մերթ ընդ մերթ կ'անդրադառնան հպատակ ժողո-վուրդներու անցեալին, ծագումին, յա-ճախ նաեւ աչխարհագրութեան, երկրի վարչական բաժանումներուն:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, պատ-մական դէպքերու քննութեան ժամանակ, պատմական դէմքերու պատկերացման առնչ, պարտինք ըլլալ զգոյշ: Քանի, միշտ ի մտի ունենալու է, որ տուեալ դարերուն՝ արաբական տիրապետութեան օրօք, անոնց եւ մեր միջեւ ստէպ յաղ-թողի եւ պարտեալի, հարկահանի եւ հարկատուի, գերադասի եւ ստորադասի մտայնութիւն կը տիրէ: Վերջին հաշ-ուով, իրերայաջորդ յաղթանակներով գի-նովցած, հողեր, տարածութիւններ նը-ւաճած, ազգեր իր տիրապետութեան ենթարկած ծայր աստիճան կրօնամոլ Արաբին համար, մենք պարզապէս սըտ-րուկ էինք, պարզօրէն հպատակ եւ, ան-պայման, հարկատու: Հարկա՛ւ նոյնպէս անհաւատ:

*
**

ԳԷՈՐԳ ՄՍԵՐԼԵԱՆ

Հատորին թղթատումը առիթ կու տայ մտաբերելու, թէ առեն մը, գլխաւորա-պար Գահիրէի «Ճուսաբեր»ի էջերով, իր հեղինակաւոր խօսքը լսելի կը դարձնէր մեր նօսր թիւ կազմող արաբախօսներէն Գէորգ Մըսըրլեան: Հեղինակ զոյգ հա-տորներու՝ արաբերէն եւ հայերէն, վէ-ֆպայաթ էլ Աաեան ու Ականաւոր Հայեր եգիպտոսի մէջ խորագրեալ, երկուքն ալ լոյս տեսած Գահիրէ, 1935ին եւ 1947ին: Երկրորդը, մանաւանդ, յաճախ մէջ-բերումներու ու յիչատակումներու ճամ-բով, հում նիւթ կը հայթայթէր, առաղձ կ'ը ծառայէր մեր բանասէրներուն: Ա-սոնցմէ մին՝ բազմավաստակ պատմա-բան՝ Արչակ Ալպօյաճեան:

Արաբագէտը առիթով մը կը ճշդէր, թէ մանրակրկիտ քննութիւններէ եառ ինք հասած է այն ստոյգ եզրակացութեան, որ արաբերէնով գրուած չուրջ 15·000 գործեր կան, որոնք ապահիչ կերպով չեն հետազօտուած կամ ուսումնասիրուած: Ասոնց մէջ, անկասկած, կը գտնուին թանկագին վկայութիւններ Հայերու եւ Հայաստանի մասին:

*Գիտենք, թէ Հայաստանի մէջ, ասկէ երկար տասնամեակներ առաջ, ճշդիւ 1965 եւ 1981, արաբագէտ Հ. Նալբանդ-եանի եւ Ա. Տէր – Ղեւոնդեանի թարգ-մանական աչխատանքներով լոյս կը տեսնեն արաբ մատենագիրներ Եագուբի ալ – Համաուի, Ապու Ֆիտասյի, Իպն Շատտատի եւ Իպն ալ – Ասիրի գործե-րուն Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու վերաբերող հատուածները, վերլուծա-կան համապատասխան խօսքերով, ծանօ-թագրութիւններով (3): Ըստ արժան-ւոյն գնահատելով հանդերձ կատարուա-ծը, – լրացուցիչ Խալաթեանցի, – կրկին հաստատենք Գ. Մըսըրլեանի խօսքը, այն թէ 15 հազար գործեր կան, կարօտ մանր-բազնին ուսումնասիրութեանց: Քանի, ինչպէս դիտել կուտար մեր հայերէնի ողբացեալ ուսուցիչը եւ «Ճուսաբեր»ի եր-բեմնի բանիբուն խմբագրապետը Բ. Թաչեան, չատ են արաբ պատմիչներն ու աչխարհագիրները, որոնք կը յայտնեն իրենց տեղեկութիւնները Հայաստանի եւ հարակից երկիրներու մասին, ինչպէս Իպն էլ Ասիր, Իպն Խալտուն, Իպն Պաթութա, Իպն Պիպի, Իպն Պիպի, Իպն Պիպի

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ 100-ԱՄԵԱԿԸ ՎԻԵՆՆԱ

Երկուշաբթի, Մայիս 26, երեկոյեան ժամը 19-ին, Վիեննայի Քաղաքապետարանի Հոլորդ Թաղամասի Հանդիսութիւններու Հոլի դահլիճում, տեղի ունեցաւ երիտասարդ արուեստագէտներ՝ Անահիտ Յակոբեան (Լութակ) եւ Ալա – Նա Նովակովսկա (դաշնամուր) «Եւրոպական – Հայկական երաժշտութեան ընծանշագործութիւններ» դասական համերգը:

Միջոցառումը մաս էր կազմում Վիեննայի Հոլորդ՝ Վիտըն Թաղամասի 2003 Թուականի Մշակութային փառատօնի ծրագրին, որը կազմակերպել էր Հոլորդ Թաղապետարանը՝ Աւստրօ – Հայկական Մշակութային Ընկերութեան համագործակցութեամբ:

Երիտասարդ եւ տաղանդաւոր արուեստագէտներ Անահիտ Յակոբեանը եւ Ալաթա Նովակովսկան, բազմաթիւ Հայ եւ աւստրիացի ունկնդիրների ներկայութեամբ, մեծ յաջողութեամբ ելոյթ ունեցան Հայ եւ Եւրոպական դասական երաժշտութեան ստեղծագործութիւններով:

Համերգի բացումը կատարեց Վիեննայի Վիտըն քաղաքամասի Թաղապետուհի տոքթ. Սուսաննա Ռայշարդը, որը ողջունելով ներկաներին, նախ իր շնորհակալութիւնները յայտնեց մասնակցող արուեստագէտներին եւ Աւստրօ – Հայկական Մշակութային Ընկերութեան նախագահ նպատակ Յարութիւնեան – Թամրազեանին՝ համերգը կազմակերպելու գործում բերած կատարեալ համագործակցութեան համար, ապա իր ուրախութիւնը յայտնեց, որ ԱՀՄԸ-ի առաջիկով համերգի ծրագրի տեղ է գրաւել Հայ մեծ յօրինող Արամ Խաչատուրեանի ստեղծագործութիւնը, որպէս յարգանքի մատուցում՝ – օրերս ամբողջ աշխարհում տօնուող – մեծ արուեստագէտի ծննդեան հարիւրամեակին: Անահիտ Յակոբեանն եւ Ալաթա Նովակովսկան հայկական ծրագրում, որ աննախընթաց կերպով գնահատութեան արժանացաւ ներկայ գործուարհամ երաժշտասէր ունկնդիրների կողմից, հնչեցին՝ Է. Բաղդասարեանի «Նօքթիւրնը», Արամ Խաչատուրեանի «Կոնցերտ Լութակի համար»ի երկրորդ հատուածը, Կոմիտասի «Կռունկը», (մենանուագ Լութակի՝ Անահիտ Յակոբեան), Յ. Պրամսի «Շքերթը»ն, Ֆ. Քրայսլերի «Քուպլիխ»ը, Ֆ. Շուբէրթի «Սէրենատ»ը (մենանուագ դաշնակի՝ Ալաթա Նովակովսկա), Ն. Փականինիի «Քանթիլէնա»ը Յ. Մասէնէի «Թայիս – Մեդիթասիօն»ը եւ Հ. Վիենյավսքի «Շքերթօ Թարանթելլա»ն:

Համերգի անմոռանալի յաջողութեան առթիւ, Վիտըն Քաղաքամասի Թաղապետուհի Տոքթոր Սուսաննա Ռայշարդը շնորհակալագիր յանձնեց Վիտընեան Փառատօնի ղեկավարութեան, Աւստրօ – Հայկական Մշակութային Ընկերութեան է յղել գրաւոր մի շնորհակալագիր, նաեւ յոյս յայտնելով, որ ապագային եւս կը շարունակուեն Քաղաքապետարան Աւստրօ – Հայկական Մշակութային Ընկերութեան միջեւ Մշակութային համագործակցութիւնները:

***

ԳՐԱԿԱՆ – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Յունիս 12, երեկոյեան ժամը 19·30-ին, Մխիթարեան Միաբանութեան Վիեննայի Մայրավանքի մեծ դահլիճում տեղի ունեցաւ Հայ մեծատաղանդ ստեղծագործող Արամ Խաչատուրեանի ծննդեան 100-ամեակին նուիրուած երեկոյթ կազմակերպուած Մխիթար – եան Միաբանութեան կողմից, Աւստրօ – Հայկական Մշակութային Ընկերութեան համագործակցութեամբ:

Երեկոյթին բացումը, յանուն Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Աբբահայր Եղիա Քիլապեանի կատարեց Աւստրիոյ Կաթողիկէ Համայնքի Առաջնորդ Հայր Վահան Վարդապետ Յովակիմեանը: Ան ողջունելով ներկաներին, ի մասնաւորի Աւստրիոյ մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան Դեսպանութեան Ներկայացուցիչներին, Աւստրիոյ-Կրթական Նախարարութեան Պատուիրակին, Վիեննահայ Ազգային կազմակերպութիւնների Ներկայացուցիչներին եւ արուեստասէր ժամանած հիւրերին, իր շնորհակալութիւնները յայտնեց երեկոյի դրական եւ գեղարուեստական բարձրին իրենց մասնակցութիւնը բերած արուեստագէտներին եւ օրուան քանախօսին, ապա բեմ հրաւիրեց աւստրիացի դաշնակահարուհիները՝ «Դոն Քոն Մօթօ» խմբի անդամներ՝ Անիա Քալլերին եւ Յուլիա Դիթրիչին, որոնք մեծ հմտութեամբ, չորս ձեռքերով կատարեցին Արամ Խաչատուրեանի դաշնամուրային Վալս ստեղծագործութիւնը:

Աւստրիացի արուեստագէտների Խաչատուրեանական յաջող կատարումից յետոյ, Վահան Վրդ. Յովակիմեան օրուայ բանախօսին բեմ հրաւիրեցը, տուեց նրա մասին հակիրճ տեղեկութիւններ՝ աւելացնելով որ օրուայ բանախօսը, իր ազգութեան տիպողոնին համար տարիներ առաջ յանձնած աւարտաճառի նիւթն եղել է Հայկազի մեծատաղանդ կոմպոզիտոր Արամ Խաչատուրեանի ստեղծագործութիւնները:

Օրուայ բանախօս՝ Տոքթոր Թովմաս Ադլները աւելի քան երեք քառորդ ժամ տեւող իր դիտարկան եւ բարձր որակի եզրակացութեամբ լայնածաւալ կերպով անդրադարձաւ Արամ Խաչատուրեանի՝ կեանքի եւ ստեղծագործութեան ոլորաններում արձանագրած յաջողութիւններին, ինչպէս նաեւ ժամանակի բերմամբ հանդիպած՝ դժուարութիւններին: Հաշուի առնելով, յարգելի բանախօսի աւարտաճառի համար կատարած պրպտումների սովետական շրջանի ժամանակահատուածի դրոյթը, ակնհերեւ բնական էին իր եզրակացութիւնների մէջ ժամանակի պետական տուեալների եւ որոշումների ազդեցութիւնները:

Սակայն, խորհրդային շրջանի անկումից յետոյ երեւան հանուած գանազան նոր տեղեկութիւններն ու տուեալները, վստահաբար իրենց ազդեցութիւնը պիտի թողնեն նաեւ յարգելի դասախօսի եզրակացութիւնների տեսադաշտում:

Բանախօսի ելոյթից յետոյ, բեմ հրաւիրուեցին երիտասարդ եւ տաղանդաւոր արուեստագիտուհիները՝ Լութակահար Անահիտ Յակոբեանն ու դաշնակահար Ալաթա Նովաքովսկան, որոնք արտակարգ հմայքով եւ երաժշտական կատարեալ զգացողութեամբ կատարեցին Արամ Խաչատուրեանի Լութակի դոնչերթոյի երկրորդ հատուածը:

Արամ Խաչատրեանի աշխարհահռչակ «սուրերի պար» հանճարեց ստեղծագործութեան կատարումով զարձեալ հանդէս եկան աւստրիացի դաշնակահարուհիները՝ Անիա Քալլերը եւ Յուլիա Դիթրիչը:

Ապա Արամ Խաչատրեանին հարիւրամեակին նուիրուած իր ստեղծագործութեամբ՝ ելոյթ ունեցաւ հանրայայտ երգչուհի Շաքէ Քարաջեանը, որին դաշնամուրի վրայ ընկերակցում էր պուլկար դաշնակահարուհի Մարիա Դելիվիչեան:

Ամբողջ երեկոյի ընթացքում, ներկաները բուռն ծափահարութեամբ գնահատեցին բանախօսի եւ բոլոր արուեստագէտների ելոյթները: Երեկոյի աւարտին, Հայր Վահան Յովակիմեանը Մխիթարեան Միաբանութեան անունից մի անգամ եւս իր շնորհակալութիւնները յայտնեց օրուայ բանախօսին, արուեստագէտներին եւ Աւստրօ – Հայկական Մշակութային Ընկերութեան նախագահ Հարութիւնեան – Թամրազեանին, դրական – գեղարուեստական երեկոյի ստեղծիչ բերած նրանց համագործակցութեան համար եւ բոլոր ներկաներին հրաւիրեց պաշտօնական ընդունելութեան:

ՌԱԶՄԻՆ

(Բագին Տեղեկատուութեան Գործակալութիւն)

Վիեննա
13 – 06 – 2003

ԹԱՂԱԹԻԿ ԹԱՂԱԹԻԿ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Յունիս 7-ին, Միխիթարեան Սանուց Միութեան «Դալար» պարախումբը մասնաւոր ներկայացում մը սարքած է հիւանդանոցին պատսպարեալներուն համար: Երգչախումբի կրտսէր անդամուհին, չնորհակալութիւն յայտնած է հիւանդանոցի հոգաբարձութեան եւ ընդհանուր քարտուղարուհի Սիլվա Թրիքայի, որոնց հրաւէրով առիթ ունեցին պարային ներկայացում մը սարքելու: Յաջորդած է պարախումբի եւ երգչախումբի անդամներուն եւ պարախումբի ղեկավար՝ Ժուլիա Մուքլուի յաջողութեան պատկումը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Գալֆայեան վարժարանի պարտէզներուն մէջ, Յունիս 8-ին, նախաձեռնութեամբ Խնամակալութեան եւ Տիկնանց Յանձնախումբին, տօնուած է «Փիքնիքի օր»ը: Ուսուցչուհիներէն Տիկին Իմաստուհի Կէօզիւլիւեան, իր բացման խօսքին մէջ, չեշտած է Գալֆայեանի առաքելութիւնը եւ կոչ ուղղած, որ այս վարժարանէն շրջանաւարտները վերջին երեսնց կապը կրթական այս յարկին հետ: Ապա առած է Գալֆայեանի տնօրէնուհի Տիկին Աւորինէ Թահմիզեանցու, որ յայտնած է թէ Գալֆայեանը հիմնուած է 1866-ին մայր Սրբուհի Գալֆայեանի կողմէ, չեշտած է թէ այս հաստատութիւնը տասնամեակներէ ի վեր մասնայատուկ տեղ մը ունի մեր համայնքին կեանքին ներս: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՅԻՐԻԳԻՒՂի Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ, Յունիս 7-ին, Շիրինօղլու սրահին մէջ, ղեռատի ղերասանութեամբ սարքուած է թատերական խնջոյք մը: Բեմը պեղեցկօրէն զարդարուած էր եւ բեմին խորը հայերէնով գրուած էր՝ «Բարի եկար մեր կրկէսին», որ տղոց առջին խաղն էր: Երկրորդ բաժինին մէջ, «Շուտ արթնցիր» անուն խաղն էր, որ պատգամ մըն էր սրահը լեցնող հրաւիրեալներուն:

***

ԳԱՍՏԳԻՒՂի Սուրբ Թադեայ երգչախումբի կողմէ, Յունիս 10-ին, Սուրբ Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Պոլսոյ Երաժշտական Փառատօնի շրջագծով կազմակերպուած համերգը պատուաբեր անդրադարձ ունեցած է գաղութին մէջ: Այս տեսակէտով, համերգը դարձած է Կանադեանական երաժշտական յաղթանակ մը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ

ԹՈՒՏՔ

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻԻՆ

ՁԱՅՆ ԲԱՐԲԱՌՈՑ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

ՀՀԿ-ն ՀՑԴ-ից գաղացաւ, Ռոպը տեսաւ, զարմացաւ:

***

ԱՐՄԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ – ՌՈՊԻՐ ՓՈՉԱՐԵԱՆ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ «ՀԱՐՍՆԱՑՈՒՆ ՀԻՒՍԻՍԻՑ–2003»

Արմէն Խաչատրեան – Խօսնակը գոնէ կի՞րք ա:

Ռոպէր Փոչարեան – Կա էլի:

Ա. Խ. – Գոնէ բոյո՞վ ա:

Ռ. Փ. – Կը տեսնես էլի:

***

«ԱԽՐՈՐԱՑԻ» ԿՐԱԿՈՑԻՆ ՍՊԱՍԵԼԻՍ

Ըստ քաղաքագէտների, Հայաստանում յեղափոխական իրավիճակ է ստեղծուել. Հայաստանցիները չեն ուզում, Ղարաբաղցիները չեն կարողանում:

***

ՀԱՑ – ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՀՀ Արտաքին նախարարութիւնից յայտնում են, որ Թուրքիայի հետ յարաբերութիւնները լաւացնելու համար Վարդան Օսկանեանը կիւլիբերաև էլ կը գնայ:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՍԱՑՈՒԱԾՔ

Երբ բազուկները խփում են, միտքը լռում է:

ՁՈՒՐԸ ԿԱՊՈՑՏ ՈՍԿԻՆ

Գիտէ՞ք, թէ 2003 Թուականը հռչակած է անոյշ Ջուրի միջազգային տարի: Ջուրը մեր մոլորակին ամէնէն թանկագին հարստութիւններէն մէկն է. սակայն կ'ապականի մեր յոռի սովորութիւններուն պատճառով: Եկէ՛ք քիչ մը ուշադիր ըլլանք անոր նկատմամբ...

4,6 միլիառ տարիներէ ի վեր նոյն Ջուրն է, որ կը հոսի մեր մոլորակին վրայ: Արեւուն ճառագայթներուն ազդեցութեան տակ անիկա կը չոգիանայ ովկէանոսներու մակերեսէն: Գոլորշի դարձած, խտանալով կը կազմէ կաթիլներ, որոնք ամպերու կը վերածուին: Երբ կաթիլները շատ կը ծանրանան, անոնք վար կ'իյնան, այսինքն կ'անձրեւէ: Գետինը կը ծծէ տեղացած Ջուրը, որ կը միանայ Ջուրի հոսանքի մը եւ կը հասնի ծով...

ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՀԵՂՈՒԿ ՄԸ

Երկրագունդը միակ ծանօթ մոլորակն է, ուր Ջուրը գոյութիւն ունի հեղուկ վիճակի մէջ... Բարեբախտաբա՛ր, որովհետեւ կեանքը յառաջացնող առաջին քիմիական հակազդեցութիւնները տեղի ունեցած են Ջուրին մէջ: Տակաւին այսօր ալ ամբողջ կեանքը կը սկսի այս արժէքաւոր հեղուկով:

Ո՞Վ ՁՈՒՐ ԿԸ ՍՊԱՌԻ

Ջուրը կը ծառայէ խմելու, լուացուելու, հագուստները մաքրելու, եւայլն: Սակայն տան մէջ գործածուած Ջուրը մարդոց կողմէ սպառած Ջուրին միայն 5 առ հարիւրն է: Ջուրին մեծ մասը կը յատկացուի երկրագործութեան, որ կը սպառէ բնութեան Ջուրին երեք քառորդը: Ճարտարարուեստը կու գայ երկրորդ կարգի վրայ: Ջուրը կրնայ ամէն ինչ ընել՝ փոշին հանել, տաքցնել, փոխադրել, լուծել, մաքրել, եւայլն:

ՏԱՆ ՄԻՋ

Միջազեաքի բնակիչները առաջիններն եղած են, որոնք չինած են առաջին ջրանցքները, չորս հազար տարի առաջ, Ջուրը բաժնելու երկրագործութեան եւ անասնաբուծութեան համար: Յետագային Հռոմէացիները հնարեցին ագուցգները, որոնք կ'անցնէին հովիտներէն եւ Ջուրը կը հասցնէին մինչեւ հանրային լոգարանները եւ չքեղ առանձնատուները: Հռոմէացիներէն ետք, միայն 1850 թուականին է, որ մեր հասկացողութեամբ տուներուն հասնող Ջուրի դրութիւնը կը սկսի:

ՋՈՒՐԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Երկար ժամանակ մարդիկ մտածած են, թէ Ջուրը կրնար «ծծել» ամէն տեսակ ապականում: Անիկա ամբողջովին սխալ է: Այսօր մենք գիտենք, թէ երկրագործներուն քիմիական պարարտացուցիչները եւ մէկատասան նիւթերը ստորերկրեայ Ջուրերուն մէջ կը կուտակուին, մինչ ճարտարարուեստական ասիտները եւ մետաղները կ'ապականեն գետերը: Ասոնց վրայ կ'աւելնան նաեւ մեզմէ իւրաքանչիւրին տան մէջ գործածուած մաքրող նիւթերը...

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Եթէ մեզմէ իւրաքանչիւրը իր տան մէջ ուշադրութիւն ընէ եւ հսկէ Ջուրի իր ըսպառումին, մենք պզտիկ քայլ մը արդէն առած կ'ըլլանք դէպի այս «կապոյտ ոսկի»ին պահպանումը:

Ի՞նչ կարելի է ընել: Օրինակի համար, լուացարանին մէջ չթափել քիմիական նիւթեր, գինել բնութեան մէջ լուծուող մաքրող նիւթեր, ակռաները խոզանակելու ժամանակ Ջուրի ծորակը գոցել (5 լիթր Ջուր կը խնայէք), խանգարուած ծորակները նորոգել...:

Le CDCA demande la condamnation du QUID 2003 pour négationnisme

Mardi 27 mai 2003, à l'initiative du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA) auquel s'est joint le Conseil de Coordination des organisations Arméniennes de France (CCAF), Mémoire 2000, l'Union des Etudiants Juifs de France (UEJF), et l'Association J'Accuse, une assignation **auprès du tribunal de grande instance de Paris a été déposée par Maître Bernard Jouanneau,** contre la société des Encyclopédies Quid et les Editions Robert Laffont pour diffusion de propagande négationniste.

Considérant que les éditeurs ont manqué à leur devoir d'objectivité en relayant dans le «Quid 2003» des opinions visant à contester la réalité du génocide arménien de 1915,**le CDCA réclame leur condamnation et le retrait des passages incriminés dans les prochaines éditions de l'encyclopédie (versions papier et électronique).**

Sous le titre «Turquie / Quelques problèmes / Arménie. Position turque sur le problème arménien» les auteurs proposent, en effet, en page 1305 du «Quid 2003», une présentation sur une demi-colonne, de la «position turque» concernant ces événements. Ils y reprennent, sans avertissement pour le lecteur, des thèses à caractère pseudo-scientifique, connues pour avoir été construites de toutes pièces par des historiens proches des instances officielles de la Turquie moderne. **Celles-ci ont d'ailleurs été reprises à leur compte par les gouvernemnts successifs de ce pays, qui conteste jusqu'à aujourd'hui la réalité des faits. Le CDCA considère qu'en se faisant l'écho de ces thèses négationnistes, les auteurs du QUID s'en sont faits les propagandistes, et par la même, les complices.**

Outre qu'elle a pour objectif de nier le caractère de «génocide» de ces événements, qu'elle minimise le nombre de morts, qu'elle inverse victimes et bourreaux, **et qu'elle constitue donc une insulte pour la mémoire des 1 500 000 Arméniens emportés par cette tragédie, cette «version turque» est systématiquement opposée à une soit-disant «position arménienne»** que le lecteur est invité à découvrir dans le chapitre «Arménie» (page 1003) où le nombre de victimes est notoirement minimalisé.

Pour le CDCA, **association luttant depuis 1965 pour la reconnaissance du génocide arménien, l'emploi du terme de «génocide» ne peut donnc être considéré comme une interprétation «arménienne» ou «turque» des faits mais constitue une réalité reconnue par la communauté des chercheurs** à laquelle auraient du se soumettre les éditeurs scientifiques. Il souligne que le caractère de «génocide» des événements de 1915 a été affirmé à de nombreuses reprises par des instances internationales (ONU en 1985, Parlement européen en 1987) ou nationales parmi lesquelles la France qui a adopté une loi en ce sens le 29 janvier 2001.

Le CDCA rappelle que dans une affaire comparable, l'historien américain Bernard Lewis a été condamné en 1995 pour «manquement à son devoir d'objectivité». Dans une interview accordée au quotidien **Le Monde,** ce spécialiste de l'Empire ottoman, avait alors qualifié le génocide arménien de «version arménienne de l'histoire». **Le CDCA attend désormais que la justice condamne de la même façon la Société des Encyclopédies QUID et les éditions Robert Laffont.**

Fait à Paris, le 13 juin 2003

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԸՆԴՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ

ՄՈՆՄԱՆԵԼԻ. – Բաֆֆի Պալըքճեան 45 եւրօ։

Le G2IA

(GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL INTERNATIONAL ARMENIEN)

organise, le **mercredi 25 juin** à 20 h,

au **Centre Culturel St-Mesrob,**
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
(Métro: Monge ou Cardinal Lemoine)

une **CONFERENCE-DEBAT**
sur le thème :

" Le commerce et l'industrie légère, facteurs de développement de l'Arménie "

avec les interventions de
Monsieur MICHEL PAZOUMIAN,
PDG d'Eurelia
et
DANIEL YEREMIAN, chef d'entreprise

Projection de diapositives

Participation aux frais : 10 Euros

«LES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

IL Y A PLUS DE BONHEUR A DONNER QU'A RECEVOIR...

30 années de ministère pastoral
au service de la communauté arménienne.

Un livre écrit
par le Pasteur GILBERT LEONIAN

Préface de M. ANDRE SANTINI,
Député-Maire, Ancien Ministre

Disponible :

— à la Librairie Orientale
H. Samuelian : 51, rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris;

— par correspondance :
Espoir pour l'Arménie —
Pasteur Gilbert Léonian;
28, avenu Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux, Tél. : 01 47 36 02 50 —
Fax : 01 46 44 64 04 —
e-mail : pasteur@eeaissy.com

Prix de vente : 15 Euros
(20 Euros franco de port)

Les bénéfices de cet ouvrage sont consacrés aux enfants défavorisés d'Arménie.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանուխ	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս վակազծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Gala de fin d'année scolaire

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles
et Villiers-le-Bel
vous invite au
GALA DE FIN D'ANNEE DE SON ECOLE
le **Samedi 28 juin à 20h30 précises**
Salle «Charles Aznavour»,
avenue P.-V. Couturier
à Arnouville-lès-Gonesse
Chants — Danses
Poésies
seront au programme
Venez nombreux encourager nos enfants et nos élèves.
Remarque : Pour des motifs de sécurité nous vous remercions de respecter l'horaire.

— Entrée libre —

CONFERENCE

au
Centre Culturel SAINT MESROB

Le jeudi 26 juin à 20 heures 45

CLAUDE MUTAFIAN
donnera une conférence sur
La diplomatie arménienne au Moyen-Age XIIe - XIVe siècles.

au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e
Métro : Cardinal Lemoine ,Monge
RER : Luxembourg

— Entrée libre - Cocktail —

ESPOIR POUR L'ARMÉNIE

organise un

Voyage en Arménie

DU 8 AU 16 JUILLET

Responsable du voyage : **Serge KURKDJIAN**
7, avenue Védrines — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 23 44 — Fax : 04 91 77 41 56

Avec la participation du Pasteur René LEONIAN

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԳՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST-JEAN BAPTISTE

ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿ

Ծոբելենական տօնախմբութիւններու ծիրին մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցին իր բոլոր զաւակներով հրաւիրուած է ուխտի երթալ Միածնի Իջման «Էջմիածինն ի Հօրէ» վէմին ի համբոյր, առաջնորդութեամբ անոր «զի լոյս ծագեաց աչխարհ»

Առ այդ Ֆրանսայի եւ յատկապէս Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Եկեղեցին կը ծանուցանէ թէ յիշեալ ուխտագնացութեան համար վերապահած է՝

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30-ԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈԵՄԲԵՐ 6

ՅԱՏՏԱԳԻՐ

Ճամբորդութեան առընչուած բոլոր պահանջքներու նախատեսութեամբ՝ այցելութիւններ մասնաւորաբար՝

Սուրբ Էջմիածին,
Սուրբ Հռիփսիմէ, Սուրբ Գայեանէ, Օշական, Սաղմոսավանք, Խոր Վիրապ, Գեղարդ, Գառնի, Սեւան

Նախատեսուած են յատուկ պաշտամունքներ և աղօթասաց անդրադարձումներ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՈՐՈՇԵԱՐԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 24
MARDI
24 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՏՐԻ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·714 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·714

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԺԻՍՔԱՐ ՏԷՄԹԷՆԻ Սահմանադրու – թեան հիմը կազմող փաստաթուղթը 25 Եւրոպացիներու (15 առաւել 10, 2004–ին) հաւանութեան արժանացաւ ինչ որ փոքրիկ յաջողութիւն մը չէր նախկին նախագահին համար: Շիլրաք ալ ողջունած էր տարուած աշխատանքը, առաջարկները որակելով՝ լաւատոյները: Այս սահմանադրութեան 4 ղլխաւոր նորութիւններն են.– Ա.) Երկուեւկէս տարուան համար ընտրուած նախագահ մը, նորութիւն: Ազգային լիազօրութիւն չի կրնար անունել: Բ) Աւելի սեղմ եւրոպական յանձնախումբ մը, որ 15 անդամներէ կը բաղկանայ 2009–էն սկսեալ: Նախագահը կ'ընտրուի Խորհրդարանին կողմէ պարզ մեծամասնութեամբ: Գ) Արտաքին նախարար մը նշանակուած որակուած մեծամասնութեամբ Եւրոպական Խորհուրդին կողմէ: Դ) 2009–էն սկսեալ որոշում մը կրնայ տրուիլ նախապարագայ Խորհուրդին մէջ, եթէ եւրոպական բնակչութեան 60%–ի, առնուազն, հաւանութիւն ունեցայ:

ԺՈՂՔ ՊՈՎԷ, Գիւղացիական Համագործակցութեան պարագլուխը, որ ծանօթ է մանաւանդ համաշխարհայնութեան դէմ տարած իր պայքարով Ֆրանսայի մէջ թէ դուրսը, ձերբակալուեցաւ Յունիս 22–ի վաղ առաւօտեան, Լարզաքի իր պարակը, բանական հսկողութեան տակ եւ բանտարկեալ պայմաններու մէջ: Թռանով մըն որ ստիկանական ուժերը եկած են ղինք առնու փոխադրելու տասը ամիս բանտարկութեան մը համար թրանսժենիք բոյսերու փճացման համար: Ամբողջ օրը, ձէյ մը ամէն տեղ ցոյցեր եղան, թէ՛ իր բանտին, թէ իր ազատարկին, թէ Փարիզի Արդարադատութեան նախարարութեան առջեւ: Ձախը չատ խիստ է իր դատումներուն մէջ, ալը կը պաշտպանէ եւ Արդարութեան նախարարն ալ ներումի մը կ'ակնարկէ Յունիս 14–ի առթիւ: Հանրվիճը սուր բնոյթ առած է, Ցոյցերը տարածուած են ամբողջ երկրին մէջ եւ Արդարութեան նախարարին արդարացումին ալ չի զոհացներ: Ան կ'առարկէ որ, ձերբակալութեան նախորդ օրը, Պովէ յայտարարած էր թէ չի պատասխաներ որեւէ հրաւէրի եւ թէ իր բարեկամները արդէն կ'ըլլան որ բանտ երթայ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, 11 Մուճահեռիններ քննութեան տակ առնուած են, որոնց մէջ նորվրանչական Մարիամ Ռաճավին, որ նոր ըլած է վերջ տալ հրկիզումներու: Քանի տարիներու երկայնքին, ինչպէս պարտադրած է, որպէս «Ցեղափոխութեան արեւ»ը: 50 տարեկան, դէմ է որեւէ անասկութեան լրագրողներու հետ, այլ եւ այնպէս որքան ալ դէմ արտայայտուի Իրանի մոլլաներու, հաւատարիմ մնայ լսչակին, քարոզելով հանդերձ հաղորդակցութիւն»: Փարիզ այլուր, բազմաթիւ Իրանցիներ հաւաքուի դիմած են եւ ոմանք փոնթուաղի հիւանդանոցը ներկայացուցած են: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ կասկածները կան, բայց, ապացոյց չկայ: Շատեր Օվէր սիւր Ուազ կուղղան պահանջելով բանտարկեալներու ազատ արձակումը: Մօտ 50 Իրանցիներ ալ հաւաքուլ կ'ընեն տեղւոյն վրայ:

ԻՍՐԱՑԷԼ հիմնովին մերժած է Քոֆի Աննանի (ՄԱԿ, ԱՄՆ, Եւրոպական Միութիւն, Ռուսաստան) քննադատութիւնները ինչ կը վերաբերի Պաղեստինցիներու մահուան: Նունէկ (Ցորդանան) հաւաքած Քառեակի ներկայացուցիչները վերջերս մտահոգութիւնը արտայայտած են Իսրայէլեան այն գործողութիւններուն համար, որոնց հետեւանքով անմեղ Պաղեստինցիներ եւ այլ բնակիչներ կը մեռնին: Իսրայէլի նախագահը յայտարարած է որ Իսրայէլ իրաւունք ունի գործողութիւններու ձեռնարկելու պաշտպանելու համար իր համաքաղաքացիները: Եթէ, կ'ըսէ, նախագահը, Պաղեստինցիները վերջ տան իրենց ահաբեկչութեան, «Ճամբու ուղեգիծը» չատ արագօրէն կը կիրարկուի»: Համասի մէկ պետին սպանութիւնը, թէեւ, անդամ մը եւս յապաղումի կ'ենթարկէ անոր կիրարկումը: Ցորդանանի մէջ, Գոլին Փաուըլ ցաւ յայտնած է Ապտալլահ Քասասէհի մահուան առթիւ, աւելցնելով թէ պէտք է չարունակենք յառաջ երթալ: Այս յայտարարութիւնը «կանաչ լոյս» մըն է Իսրայէլի համար, ըստ որուն Համասի զեկավարը զինուած էր եւ կարելի չէր ձերբակալել:

ԳՐՈԶՆԻԻ (Չէչէնիա) մէջ անձնասպանական ռճբ.ահարձակ մը հետեւանքով, Յունիս 20–ին, վեց ոստիկան եւ երկու քաղաքացիներ սպաննուած են: Թակարդ կառքի մը պայթումէն, բոլորովին քարուքանդ եղած է կազմակերպուած ոճիրի դէմ դրասենեակը:

ՊԱՍԹԻԱՅԻ (Գորթիքա) օդակայանին մէջ, Ռաֆարէլն եւ Սարքոզի ցուցարարներէ խուսափելու համար, քովընտի սրահի մը մէջ է, որ աթոռներու վրայ եղած, նախարարապետ եւ նախարար փորձեցին արտայայտուիլ, համոզելու համար Գորսիքացիները որ այո՛ պատասխանեն Յուլիս 6–ի հանրաքուէին: Ցուցարարները հրաժարումները կը պահանջէին թէ՛ Ռաֆարէլի եւ թէ Սարքոզիի: Ռաֆարէլն լաւատես կը մնայ, սկիզբը 7000 էին կ'ըսէ, անցեալները՝ 500, այսօր՝ 100: Այսչիոյի մէջ, կացութիւնը աւելի լաւ է եւ կրնան խօսք առնել: Նախարարապետը կը վստահեցնէ.– «Մէկ հաւաքականութեամբ (երկու նահանգները մէկի վերածելով), չենք գաղտրուղեր Գորսիքան, ապակեդրոնացած Հանրապետութեան ահռելի կ'ընենք»: Սարքոզի ալ ճչդած էր «Գորսիքայի պատկանելիութիւնը հանրապետութեան հարց չէ եւ չի կրնար ալ ըլլալ»:

ՊՈՄՆԻՈՑ ՄԷՋ, Պապը ներողութիւն խնդրեց Խրուաթիա եւ Պոսնիա գործուած ոճիրներուն համար կաթոլիկներու կողմէ եւ հաչտութիւն քարոզեց բաժանեալ երեք համայնքներու միջեւ, պատակոծուած 1992–էն 1995–ի պատերազմին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ծովային ոստիկանութեան յատուկ ուժեր Ցոնիական ծովուն մէջ, գրաւած են պոմպեան դրօշով նաւարկող նաւ մը որ, 680 Թոն պայթուցիկ կը փոխադրէր: Անձնակազմը բաղկացած է հինգ Ուկրանացիներէ եւ երկու աղբրբէյճանցի նաւաստիներէ: Յունական ուժերը պայթուցիկներուն ոչ աղբիւրը ոչ ալ հասցէն կրցած են ճշդել:

ՆԻԺԵՐԻՈՑ հարաւ – արեւելեան շրջանը՝ Օվիմի մօտ, 105 դիւղացիներ մեռած են եւ թաղմաթիւ ուրիշներ ալ վիրաւորուած են նաւթուղիի մը պայթումէն, երբ դիւղացիներ կը փորձէին վառելանիւթ ձեռք ձգել:

ՅՐԱՆՍԱՑԻ Յունիսեան անապատելի տօթը, պատմական բնոյթ առաւ, կոտրելով բոլոր մրցանիշները: Փարիզի մէջ, Յունիս 22–ին, ջերմութիւնը 35 աստիճան էր եւ գաւառն ալ, որուչ տեղեր, ջուրը հարկաւոր էր խնայել:

ԿՐԵՄԼԻՆը իր հակակշռին տակ առած է հեռատեսիլի բոլոր կայանները, «լրատուութեան կատուկանոնի» ծրագրի մը անունին տակ: Հեռատեսիլի անկախ վերլուծական կայանը՝ Թի–վի–էմ տեխուեցաւ փակել իր հաղորդումները չարթուս վերջաւորութեան եւ խմբագիրը յայտարարեց որ անոր փակումով, Պետութեան կը տրուի հեռատեսիլի աղգային կայաններու ամբողջական հակակշիռը, մենաշնորհ մըն է:

ՅՈՁՆԵՐը լաւագոյն կողմնակիցները դարձած են Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան, մինչ դեռ քանի մը տարի առաջ պինեալ բախտամի մը դուն կ'ին (1996): Բայց, 1999–էն ի վեր Յունաստան կը մղէ իր ընկերակիցները, որ ընդունին իր թեկնածութիւնը:

ՊՐԻՍԹ, պարտադիր հղք մը կատարած է պլօնաշրջկութեան օդանաւ մը, որ 3 Հոկտեմբեր անձնասպանէն պատ, 16 ճամբորդ կը փոխադրէր: Օդաչուն մեռած է եւ քանի մը վիրաւորներ կային:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 21 / 23)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Հապիւ ծանուցուած թէ կը վերսկսի, Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութիւնը յետաձգուած է: Տրուած պատճառը այն է որ փաստաբաններէն Օ. Եունուչեւ խընդրած է այդ յետաձգումը: Ինք Մոսկուա կը գտնուի եւ խնդրած է որ մինչեւ իր վերադարձը դատը յետաձգուի, քանի որ դատարանին ներկայացուելիք փաստաթուղթեր ունի: Դատը կը վերսկսի Յունիս 30–ին:

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱ ՉԻ ՔԱՋԱԼԵՐԵՐ ԱՄԵՐԻԿեԱՆ ՉՕՐԱԲԱԺԻՆ ՄԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի սպայակոյտի պետի տեղակալ, զօրավար Ե. Բանեցկի հարցապրոյցի մը ընթացքին անդրադարձած է Ադրբեջանի տարածքին վրայ ամերիկեան գինեալ ուժ փոխադրելու հաւանականութեան: Ան ըսած է թէ նման հեռանկար մեծ տհաճութիւն կը պատճառէ Ռուսաստանին: Ապա հարց տուած է թէ ի՞նչ նպատակով կը հետապնդուի նման զօրքի ներկայութիւն անմիջական դրացի երկրի մը մէջ:

*
**

ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԻՍ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցող չարժանկարի փառատօնին չրջանակին մէջ բացուած է Ս. Պարաճանովի ստեղծագործութիւններուն մէկ ցուցահանդէսը: Ներկայացուած fողաժները մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած են դիտողներուն մօտ: Հեռատեսիլն ալ արձագանդած է արուեստագէտին կեանքին, գործին ու ցուցահանդէսին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Մ. ԵԼՄԱԶԻ ՄԵԾ-ՄԱՑԸ ՀԱՑ Է ԵՂԵՐ

«Ակօս (Յունիս 20) չաբաթաթերթը Ա. ՀՀՀն արձագանդած է այս տեղեկութեան: Որպէս բուն ազբիւր կը տրուի «Ենիչաղ» (Նոր դար) անուն թերթ մը: Հոն ըսուած է թէ որպէս ահաբեկչական արարքներու կազմակերպիչ, կասկածելի կապերու տէր Ա. Զաքըճը Պոլսոյ մէջ հարցաքննութեան մը ընթացքին այդ պնդումը ունեցած է: Տրուած բացատրութիւնը այն է որ Մ. Եըլմազի մեծ հայրը Ղրիմի մէջ ամուսնացած է Սոնիա անուն օրիորդի մը հետ որ յետագային մահմետական դարձած ու Ամչէ կոչուած է:

«Ակօս» արձագանդելէ ետք լուրին, կ'աւելցնէ թէ ուշագրաւ է զուգադիպութիւնը որ նման տեղեկութիւն կը հրապարակուի ճիշդ այն օրերուն երբ Մ. Եըլմազ բացատրութիւններ տալու կանչուած է Ազգային Ժողովին առջեւ: Ուշագրաւ կը գտնուի նաեւ լուրին ոճը որ յանցանքի չեշտով մը կ'անդրադառնայ հայկական ծագում ունենալու պարագային:

Մեր ճոր թերթը՝

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐԻ «ՊԱՏՐԱՆՔը»

«Յառաջ»ի վարեմի աշխատակից, Փայլակ Սանասար, բուն անունով՝ Փայլակ Էմանուէեան ծնած է Իզմիրում 1892–ին եւ յաճախած Սանասարեան վարժարանը: Շրջանաւարտ էր Պոլսոյ ուսուցչաց բարձրագոյն վարժարանէն, 1915–ին: Ֆրանսա հաստատուած է 1923–ին եւ մինչեւ 1936, վարած է Գարակէօզեան որբանոցի տնօրէնութիւնը: Իր մահկանացուն կնքած է Մարսէյլ, 1945 Յունիսին:

Աչխատակցած է «Հայրենիք» ամսագրին, ուր լոյս տեսած է «Պատրանք»ը, 1935–ին: Յաջորդ տարին ալ «Ժամանակավրէպ մարդ մը»ն: Երկու վիպակներ զորս այսօրուընէ կը հրատարակենք որպէս թերթօն: Անոնք երկուքն ալ, զուգահեռներ են Պերճուհիի «Անձուած օրեր»ուն: Կը պատմեն 1915 ապրած մարդոց վերապրումի պարագաներ: Մէկը Փարիզի մէկ անկիւնը ինկած մայր մըն է որ դժոխքի իրարանցումին մէջ կորսնցուցած աղջիկը կը փնտռէ, աչխարհին մնացեալ բոլո՛ր բաներուն հետ հաչիւը վճակած, միւսը՝ փոթորիկէն ետքն ալ տեղւոյն վրայ մնացած ընտանիքի մը կոտորակները: Առաջինին համար աչխարհին հետ հաչիւը հիմնապէս կը վճակի աղջիկը պատած օձն իսկ, մինչ երկրորդներուն հետ նորոգուած թափով կը ծաղկի վազորդային հաւատքը:

Փայլակ Սանասարի այս էջերը հակառակ այնքան՛ հզօր իրենց միջուկին, ցընցող պարզութեան, դրեթէ բոլորովին մոռցուած, կամ անգիտացուած են մեր ընթերցող զանգուածին լայն մասէն: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս Պերճուհիին գործը որ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց մեր ընթերցողներուն մօտ: Նոյնը պիտի ըլլայ, վստահ ենք, Փ. Սանասարի յուզորդական երկու վիպակներուն պարագան: Նախ «Պատրանք»ը, ապա «Ժամանակավրէպ մարդ մը»ն:

ԾՆՆԴԵԱՆ 125–ԱՄԵԱԿ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ԱՄՓՈՓ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

"Արեւ"ի հաւաքածոներէն եւ այլ աղբիւրներէ ներքեւ օգտագործելով, ի վերջոյ կարողացանք պատրաստել մեծանուն "բանաստեղծութեան իշխան", ականաւոր խմբագրապետ եւ անկաշառ, անկուն ազգային գործիչ Վահան Թէքէեանի ամփոփ կենսագրութիւնը, զոր կը ներկայացնենք ստորեւ:

ԽՄԲ. "ԱՐԵՒ"Ի

***

Վահան Թէքէեան ծնած էր 1878 Յունուար 21–ին, Օրթաքիւղ թաղամասին մէջ, Պոլիս: Այդ օրերուն Պոլսոյ Պատրիարքական Աթոռին գահակալն էր Տ. Ներսէս Վարժապետեան Արքեպիսկոպոսը, որ օգոստոսէն թուրք – ռուսական պատերազմէն (1877), զաղտնի չիւմմներ ունեցաւ ռուսական բանակի հրամանատար զօրավար Լորիս Մելիքովի հետ, կարելիութիւն ստեղծելու համար ազատագրելու Արեւմտահայաստանը Օսմանեան բռնատիրութենէն:

1878–ին Եգիպտոսի մէջ նախարարած կ'անուանուէր հայազգի աղդանուէր Նուպար փաշան, որ ջանաց օժանդակութիւն բերել Արեւմտահայաստանի հարցին, տակայն, դժբախտաբար Պեռլինի մէջ Ալեքսանդր յաջը կը սպանուի եւ այնուհետեւ տեղի կ'ունենան միջպետական քաղաքական վերիվայրումներ եւ Հայկական Հարցը միջազգային ազդուիւններու փրարամերժ կեցուածքին պատճառով անլոյծ կը մնայ, որ պատանի Վահան Թէքէեանի հոգւոյն վրայ խորապէս կ'ազդէ:

Պոլսոյ Պէրպէրեան եւ Կեդրոնական վարժարաններու ուսումնական շրջանները աւարտելէ ետք, կ'անդամակցի Հնչակեան կուսակցութեան 1896–ի սկիզբները, ապա կը մեկնի Լիվըրբուլ քաղաք (Անգլիա), հոնկէ կ'ուղեւորուի Մարսէյլ (Ֆրանսա), Համպուրկ (Գերմանիա) եւ յետոյ կը ժամանէ Եգիպտոս, ուր կը գրաղի առեւտրական հաստատութիւններու մօտ քարտուղարի պաշտօնով:

1902–ին Պոլիս կը վերադառնայ, սակայն կը բանտարկուի եւ 15 օր յետոյ ազատ կ'արձակուի ու կը հեռանայ Պոլիսէն Մարսէյլ եւ հեռու կը մնայ կուսակցութիւններէն:

Երբ Եգիպտոս կը վերադառնայ, ազգային հարցերու իրազործմամբ տոգորուած երիտասարդ Վահան Թէքէեան կը յարի Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութեան, բայց ներքին անհամաձայնութիւններէն զզուելով, տարի մը վերջ կը քաշուի անկէ:

Օսմանեան Սահմանադրութեան 1908–ի հռչակումէն քանի մը տարի վերադառնայ իր ծննդավայրը Պոլիս եւ ժամանակ մը ետք կը միանայ Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութեան: Եւ երբ քանի մը տարի ետք հոն կը հիմնուի Հայ Սահմանադրական Ռամկավար կուսակցութիւնը, կը միանայ անոր կը դառնայ ռամկավար, յետոյ «Ռամկավար Ազատական» կուսակցութեան անդամ:

1897–էն մինչեւ 1908, երբ Պոլսոյ կեդրոնական վարժարանը կը կառավարէր փոխ – տնօրէնով մը, Վահան Թէքէեան հակոզի պաշտօնը վարողներէն մին կ'ըլլայ:

1908–ին, կ'ընտրուի Եգիպտոսի Ազգային երեսփոխան, որ կը պահէ այդ պաշտօնը վերընտրութեամբ մինչեւ 1922 թուականը:

1911–ին, իրրեւ պատգամաւոր կը մեկնի էջմիածին եւ կը մասնակցի Դէորգ Ե. Սուրէնեան կաթողիկոսական ընտրութեան (Դեկտեմբեր 13): 1912–ին, Պոլսոյ Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի դրամահաւաքի տեսչութիւնը վարած է: 1913–ին կը ստանձնէ կեսարիոյ Ս. Կարապետ վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը, զոր հազիւ կրնայ վեց ամիս վարել, երբ Պոլսոյ Ազգային ժողովը զինք կ'ընտրէ մնայուն ներկայացուցիչ Երուսաղէմի վանքին:

Վահան Թէքէեան կեսարիայէն կու գայ Պոլիս եւ վարչութենէն ընտրուած Մաղաքիա Օրմանեան Սրբազանի եւ իրաւաբան Գ. Կիւրեղեանի հետ կ'ուղեւորուի Երուսաղէմ, ուր կը հասնի 1914 Մայիս 19–ին: Այն հոն երկար ժամանակ չի մնար, պատուիրակին հետ ունենալով անհամաձայնութիւններ ու երկու ամիս ետք կ'որոշէ մեկնիլ Եգիպտոս, ուրկէ կարեւոր խնդիրներ կը տեղեկացնէ Պոլսոյ Ընդհանուր ժողովին ու կը սպասէ անոր նոր հրահանգին: Մինչ այդ 1914 Օգոստոսին կը ծագի Ա. աշխարհամարտը եւ Վ. Թէքէեան կը մնայ Եգիպտոս, փորձելով թրքական սպանդէն:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Առաջամեայ կեդրոնական վարչութեան անդամ Վահան Թէքէեան (Միհրան Տամատեանի, Վահան Մալէզեանի, Լեւոն Մկրտիչեանի եւ Ասպահ Պետրոսեանի հետ), Աղեքսանդրիոյ մէջ կը հիմնէ 1915 Մարտիս 11–ին «Արեւ» երկօրեայ թերթը, չնորհիւ Եգիպտոսի կառավարութեան մօտ Պօղոս Նուպար փաշայի երաշխաւորութեամբ, Երուանդ Օտեանի հրատարակած «Արեւ» թերթին, որ ժամանակաւոր կերպով, նիւթական չդոյութեան պատճառով դադրած էր: Պէտք է նշել, որ Պօղոս Նուպար փաշան մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր Եգիպտոսի կառավարութենէն, եւ այն օրերուն օտարերկրացի նոր թերթի մը հրատարակութիւնը արդիլուած ըլլալով, յաջողցուցած էր «Արեւ» թերթի հրատարակէութիւնը:

1916 Սեպտեմբերին, Աղեքսանդրիոյ մէջ Վահան Թէքէեան լրագրական բանակցութիւններու հետեւանքով, իր հակառակորդներու խումբին կողմէ յարձակումի կ'ենթարկուի ու կը կորանցնէ իր ալ աչքը:

Գահիրէի մէջ երբ Վահան Թէքէեան կը դարմանուէր, հոգեկան եւ ֆիզիքական իր ծանր վիճակին մէջ կը մասնակցի Ազգային Միութեան ժողովին, որուն կողմէ իբրեւ ներկայացուցիչ Կիպրոս կը ղրկուի, Ֆրանսական բանակի դրօշին տակ մարզուող Արեւելեան (Հայկական) Լեգէոնը քննելու եւ Նիկոսիոյ մէջ Ազգային Միութեան առաջին մասնաճիւղը կազմելու պաշտօններով: Ապա կը մեկնի Փարիզ, Ազգային Պատուիրակութեան եւ Ֆրանսական պատերազմական նախարարութեան մօտ, Հայկական Լեգէոնի վերաբերեալ աշխատանքները կատարելու: Ութ ամիս Փարիզ մնալէ ետք, երբ 1918–ի սկիզբները Երուսաղէմը կը գրաւուէր Դաշնակից ուժերու կողմէ, Ազգային Պատուիրակութիւնը զինք կը ղրկէ Երուսաղէմ, իրրեւ իր ներկայացուցիչը անդրլիական զինուորական իշխանութեան ու միանգամայն Հայոց Պատրիարքարանին մօտ: Մօտ երկու ամիս կը մնայ Երուսաղէմ, ապա Վահան Թէքէեան կը վերադառնայ Եգիպտոս,, վերստանձնելու «Արեւ» թերթի խմբագրապետի պաշտօնը:

Զինադադարէ ետք, Եգիպտոսի Ազգային Միութիւնը զինք կ'ընտրէ իբրեւ մին իր երկու ներկայացուցիչներէն, որոնք կը մեկնին Փարիզ Ազգային Պատուիրակութիւնը զօրացնելու համար: Վ. Թէքէեան հոն կը մասնակցի Ազգային Համագումարին, կը վարէ անոր առենապետի պաշտօնը եւ անդամ կ'ընտրուի Ազգային Պատուիրակութեան, որուն կը նախագահէր Պօղոս Նուպար փաշան եւ միւս անդամները կ'ըլլային Փրոֆ. Ա. Տէր – Յակոբեան, Աբրահամ Զօպանեան, Տոքթոր Յ. Նեվրուզ եւ Գ. Փաստրմաճեան: Այդ պաշտօնով, ընկերակցութեամբ Համագումարի անդամ Նշան Տէր – Ստեփանեանի, իրրեւ բանագնաց կը մեկնի Երեւան 1919–ին, բանակցելու համար Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան կառավարութեան հետ, 1919 Մայիս 28–ի աքթին հետեւանքներու վրայ: Սակայն, դժբախտաբար ապարդիւն կը մնան իր ջանքերը:

1920ին Երկրորդ Համագումարին կը ներկայացնէ ընդարձակ տեղեկագրութիւնը իր այդ պաշտօնին վերաբերեալ եւ կը մասնացանէ իր այդ պաշտօնին հրաժարականը, Պատուիրակութեան հաւաքական հրաժարագիրէն զատ: Նոյն տարին կը վերադառնայ Պոլիս, ուր շրջան մը կը վարէ «Ժողովուրդին ձայն» օրաթերթի խմբագրութիւնը, ապա Ազգային Կեդրոնական վարժարանի տնօրէնութիւնը (1922 – 1923):

1922–ի վերջերը, Քեմալականները Պոլիս մտնելէն քիչ առաջ կը մեկնի Պուլկարիա եւ հոնկէ Ճունաստան, ուր Ազգային Պատուիրակութեան յանձնարարութեամբ կ'այցելէ գաղթականականներ եւ մանաւանդ որբանոցներ, քննարկելու տեղւոյն կացութիւնը: Ճեռոյ կը վերադառնայ Եգիպտոս եւ գաղութի պատասխանատուներուն կը ներկայացնէ որբերու վիճակը եւ կը հրաւիրէ անոնց ուշադրութեան: Ապա ուրիշ պաշտօնով կ'ուղեւորուի Փարիզ ու կը վերադառնայ Եգիպտոս 1924–ին:

1926–ին Վահան Թէքէեան վերստին կը ստանձնէ «Արեւ»ի խմբագրապետութիւնը: Անդամ կ'ընտրուի Թեմական ժողովին, կ'ատենապետէ Քաղաքական ժողովին, Տ. Թորգոմ Գուշակեանի առաջնորդութեան օրերուն:

Իրաք, իրրեւ օսմանեան երկրամաս, սկսաւ զարգանալ ու բարգաւաճիլ ԺԹ. դարու կէսերէն եւ այնուհետեւ միջազգային քաղաքական յարաբերութիւններու մէջ յատուկ ուշադրութեան արժանացաւ Պէրլինի Պաղտատ երկաթուղիի կառուցման եւ Քերքիւքի մէջ քարիւղի յայտնաբերման պայմաններուն տակ: Առաջին Աշխարհամարտի աւարտին Իրաք օսմանեան դերիշխանութենէն ազատագրուեցաւ եւ դարձաւ Թագաւորութիւն՝ Բրիտանիոյ հովանաւորութեան տակ:

ԻՐԱՔԻ ԱՍՏԻՃԱՆԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Օսմանեան կայսրութեան կազմին մէջ Իրաք սկսաւ զարգանալ ԺԹ. դարու կէսերէն. մարզարեւ, 1835–ին Տիգրիսի եւ Եփրատի վրայ նաւային երթեւեկի դրութիւն հաստատուեցաւ, 1860–ին հեռագրական դիծեր հաստատուեցան Պաղտատի եւ Պոլսոյ միջեւ, իսկ 1880–ական տարիներուն նամակաբաշխութեան դրութիւն հաստատուեցաւ: Միաժամանակ ճամբաներ կառուցուեցան, իսկ Գերմանացիք Պաղտատ – Սամարրա մայրուղին կառուցեցին Առաջին Աշխարհամարտի նախօրեակին:

Իրաք սկսան թափանցել կաթոլիկ եւ բողոքական միսիոնարներ, որոնք համալսարաններ կազմեցին, եկեղեցիներ հիմնեցին եւ դպրոցներ բացին: Սակայն, ընդհանուր առմամբ կարելի է ըսել, որ միսիոնարները յարաբերաբար աւելի եռանդուն գտան Մուրմոյ, Լիբանանի եւ Պաղեստինի մէջ, մինչ Իրաքի մէջ աւելի սահմանափակ գործունէութիւն ունեցան, որովհետեւ Իրաքի քրիստոնեաները աւելի առանձնացած էին եւ հիմնական ուժ չէին ներկայացներ: Կազմակերպուեցան նաեւ Հրեաները, որոնք 1865–ին Իսրայէլ Տիեզերական Դաշնակցութիւնը կազմեցին եւ Պաղտատի մէջ բարձրագոյն կարգի դպրոց բացին:

ՄԻՏՉԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Իրաք մեծապէս զարգացաւ յատկապէս Միտհաթ փաշայի կառավարչութեան շրջանին (1862 – 1872). Օսմանեան կայսրութեան գլխաւոր ճարտարապետներէն եւ նախապէս մեծ նեղրոսի ունեցած պալքաններու Թունա վիլայէթի զարգացման մէջ, ան հիմնական վերակառուցման ենթարկեց Պաղտատը, հանրակառքի դրութիւն հաստատեց Քազիմայնի մէջ, հանրային պարտէզ, ջրամատակարարման դրութիւն, հիւանդանոց, հիւսուածեղէնի գործարաններ եւ ղրամատուն հաստատեց, իսկ Տիգրիսի վրայ առաջին կամուրջը եւ լայն պողոտաներ կառուցեցան: Բազմաթիւ նոր դպրոցներ բացուեցան եւ նոր դատարաններ տպուեցան իր հիմնած տպարանին մէջ եւ Իրաքի առաջին օրաթերթը՝ «Զաուրա» սկսաւ հրատարակուիլ: Տնտեսութիւնը իր կարգին սկսաւ բարգաւաճիլ, Եփրատի, Տիգրիսի, Պարսից Ծոցի եւ Պասրայի միջեւ նաւային երթեւեկի դրութիւն հաստատուեցաւ, ոռոգումի դրութիւնը կանոնաւորուեցաւ եւ ամէնուրեք արմատներ մշակութիւնը տարածում գտաւ: Միաժամանակ հողային բարենորոգումներ կատարուեցան:

Միտհաթ փաշա աշխատեցաւ խաղաղութիւն հաստատել ցեղախումբերուն միջեւ եւ թափառաշրջիկները ստակեաց դարձնել ու քաղաքակրթել: Բազմաթիւ չէչիները, որոնք մեծ հոդատէրեր էին եւ մօտիկ օսմանեան կառավարութեան, զօրավիգ կանգնեցան իրեն: Թափառաշրջիկները, որոնք բնակչութեան մօտաւորապէս 35–40 առ հարիւրը կը կազմէին, աստիճանաբար նստակեաց դարձան, եւ Օսմանեան կայսրութեան քայքայման նախօրեակին թափառաշրջիկները բնակչութեան մօտաւորապէս մէկ – հինգերորդը կը կազմէին:

Իրրեւ Պաղտատի վալի եւ վեցերորդ բանակի հրամանատար՝ Միտհաթ փաշայի իշխանութիւնը կը տարածուէր Մուսուլի, Քերքիւքի, Սիւլէյմանիէի, Պասրայի եւ Հասայի վրայ: Ան անճնպէս չբլայտայեցաւ Քուէյթ, Հասա եւ Սէուտ ընտանիքին հետ կապեր հաստատեց, որպէսզի օսմանեան գերիշխանութիւնը տարածուի ուսահապիթ երկրամասերուն՝ Նեճտի եւ չրջակայքին վրայ:

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՐՑԱԴԱՇՏ

Օսմանեան կառավարութիւնը ԺԹ. դարու վերջաւորութեան Իրաքը վարչական նոր բաժանումներու ենթարկեց եւ Պասրա (կ'ընդգրկէր Հասա սանճաղը) ու Մուսուլ (անոր կապուած էին Քերքիւք եւ Սիւլէյմանիէի սանճաղները) վիլայէթներ Պաղտատի վիլայէթէն անկախ դարձան: Այս ժամանակ ալ Քերքիւքի թիւրքմէն, ինչպէս նաեւ հովկասցի ընտանիքներ պետական բարձր դիրքերու տիրացան:

Արաբական զարթօնքի պայմաններուն

1

ՍԱՍՆԱԿԱՆ ՄԱՍ

Գին՝ ՓՈՍՏԱՅԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ

Օրգան Յերաստահի

ԱԶԳԱՅԻՆ

Մասնակցություն ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱՀԱՆԳԻ

Մասնակցություն 1914 Հոկտեմբեր 29-ին Օսմանեան նախարարական խորհուրդի նիստին, որուն նախագահեց Սուլթան Համիտ։ Ներկայ էին նախարարներ, Նշանեան եւ Ճանիկեան։ Բերան բացուելուն պէս Սուլթան Համիտ կը սկսի խօսիլ Ռուսիոյ դէմ, որ տասնամեակներ շարունակ Թուրքիոյ ներքին գործերուն մէջ կ՚ընդհատէ իր միջամտութիւնները։ Ռուսիոյ դէմ ատելութիւնը Համիտի մէջ կը հասնի մոլեգնութեան։ Ան կը պատմէ, որ Ռուսիա ամէն միջոցի կը դիմէ Թուրքիան ներքին խռովութեան մատնելու համար։ Ան կը յիշեցնէ, որ Ռուսիա Հայաստանի մէջ ապստամբութիւններ կազմակերպած է, որպէսզի Թուրքիան ստիպուի զօրքեր ուղարկել հոն։ Ռուսիա Պարսկաստանի մէջ ալ նոյնը կ՚ընէ։ Ան կը պատմէ, որ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արփինէ Սերովբեան 40 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Արշաւիր Կարիկեանի մահուան 10–րդ տարելիցին եւ Կլորիկեան ընտանիքին համար ննջեցեալց յիշատակին :

Նոյն տխուր առիթ, Տէր եւ Տիկին Արթօ Քիլինճի 40 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

***

Ս. Հռիփսիմէ մօնին առիթ Տիկին Սիլվա Սերովբեան եւ Տիկին Իրմա Կարիկեան իրենց մօր Հռիփսիմէ Զիլիկիրեանի յիշատակին 40 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

MUSEE PICASSO

Château Grimaldi
06600 Antibes

SARIAN : Au pays du soleil levant

SARKIS : L'atterrissage, adagio

Du 28 juin au 5 octobre
sauf lundis et jours fériés

«LES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

IL Y A PLUS DE BONHEUR A DONNER QU'A RECEVOIR...

30 années de ministère pastoral au service de la communauté arménienne.

Un livre écrit
par le Pasteur GILBERT LEONIAN

Préface de M. ANDRE SANTINI,
Député-Maire, Ancien Ministre

Disponible :

— à la Librairie Orientale
H. Samuelian : 51, rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris;

— par correspondance :
Espoir pour l'Arménie —
Pasteur Gilbert Léonian;
28, avenu Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux, Tél. : 01 47 36 02 50 —
Fax : 01 46 44 64 04 —
e-mail : pasteur@eeaissy.com

Prix de vente : 15 Euros
(20 Euros franco de port)

Les bénéfices de cet ouvrage sont consacrés aux enfants défavorisés d'Arménie.

«Յ Ա Ռ Ա Ջ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնայեալին :

Առեւտրական եւ այլ յանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Մարսէյլի Համազգայինի նոր կրթական համալիրի կառուցումը արդէն սկսած է Պօմոնի հայաշատ թաղամասին մէջ : Ան կը բաղկանայ 25 դասարաններէ, մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական, ինչպէս նաեւ գրադարանէ, գիտաշխատանոցէ, հանդիսասրահէ, մարզադաշտէ, ճաշարանէ եւ այլ յարակից բաժիններէ : Հանրութեան յատուկ այցեր կը կազմակերպուին շինութեան վայրը :

Նոր կառոյցը պիտի ընդունի 400 աշակերտ : Շինութեան նախատեսուած ընդհանուր պիւտճէն 3,8 միլիոն եւրօ է : Աշխատանքները պիտի ընթանան հանդրուաններով որոնց առաջինը սկսած է 2002 Սեպտեմբերին եւ պիտք է աւարտի 2003 Սեպտեմբերի վերամուտին . ան պիտի արժէ 2,9 միլիոն եւրօ : Յաջորդ հանդրուանը կը նախատեսուի դործադրել 2004 Թուականին :

Մարսէյլի Համազգային դպրոցին վարչական Խորհուրդը հանրային լայն հանգանակութեան մը կը ձեռնարկէ ապահովելու համար նոր շէնքի կառուցման ծախքերը : Այս առիթով կոչ կ'ուղղէ ժողովուրդին, վստահ որ Քրիստոնեահայութիւնը իր նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ, զօրավիդ կը կանգնի հայապահպանման այս հիմնական ծրագրի յաջողութեան, իրականացնելով նոր դպրոց մը եւս կառուցելու մեր բոլորին տենչը :

Մխանանք բոլորս այս առաքելութեան եւ տեսիլքը վերածենք իրականութեան :

Ձեր նուիրատուութիւնները ուղարկեցէք հետեւեալ հասցէին՝

Hamaskaïne — France
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09

Tél. / Fax : 01.45.23.29.05
Internet: www.hamaskaïne-france.com

Ձեր չէքերը ըրէք՝
Hamaskaïne-France — Construction
անուան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՄՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ Շաւիլ – Վիրոֆլէ Յուլիս 20–ին Մանրամասնութիւնները՝ յետագային :

CONFERENCE

au

Centre Culturel SAINT MESROB

Le jeudi 26 juin à 20 heures 45

CLAUDE MUTAFIAN
donnera une conférence sur

La diplomatie arménienne au Moyen-Age XIIe - XIVe siècles.

au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e
Métro : Cardinal Lemoine ,Monge
RER : Luxembourg

— Entrée libre - Cocktail —

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻՆ

ՀՀ Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութիւնը տեղեկացնում է, որ ս.թ. Օգոստոսի մէկից սկսում է սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման մէկամսեայ դասընթացը, որը նախատեսում է մանկապարտէզների, միջնակարգ եւ ամէնօրեայ հանրակրթական ղեկավարների բոլոր դասարանների ուսուցիչների համար :

Դասընթացն աւարտած ուսուցիչներին ՀՀ կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան կողմից կը յանձնուեն վկայականներ :

Ուսուցիչները հնարաւորութիւն կ'ունենան այցելելու պատմա–ճարտարապետական յուշարձաններ, ծանօթանալու Հայաստանի մշակութային կեանքին, հանդիպելու հայրենի գործիչների հետ :

Ուսուցիչների կեցութեան ծախսերը հոգում են իրենք՝ ուսուցիչները կամ համապատասխան կրթօճախներն եւ կազմակերպութիւնները :

Դասընթացները անցկացւում են ՀՀ կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան հաւանութեանն արժանացած սարկայական ծրագրերով Հայաստանի եւ Սփիւռքի լաւագոյն մասնագէտների մասնակցութեամբ :

Մասնակցութեան յայտերի ընդունման վերջին ժամկէտը Յուլիսի 1–ն է :

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ www.edu.am *ինտերնետային էջում :*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փ ա ր ի զ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Gala de fin d'année scolaire

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles et Villiers-le-Bel
vous invite au
GALA DE FIN D'ANNEE DE SON ECOLE
le **Samedi 28 juin à 20h30 précises**
Salle «Charles Aznavour»,
avenue P.-V. Couturier
à Arnouville-lès-Gonesse
Chants — Danses
Poésies
seront au programme
Venez nombreux encourager nos enfants et nos élèves.
Remarque : Pour des motifs de sécurité nous vous remercions de respecter l'horaire.

— Entrée libre —

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Admissions pour l'année universitaire 2003/04

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԾԱՏԿԱՅՈՒԱԾ ԲԱՅԱՌԻԿ ՎԱՅՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Vous êtes Arménien(ne) ? Vous désirez poursuivre vos études universitaires à Paris ? La Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement européen et international propice aux échanges intellctuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 30 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. La Maison des Etudiants Arméniens accueille également des chercheurs, enseignants-chercheurs et des stagiaires.

***

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (maîtrise, DEA, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ : Դիմումները պէտք է հասնին Յունիս 30–էն առաջ Ճննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30–էն առաջ : Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն : Հայ Ուսանողներու Տունը մաս կը կազմէ Միջազգային Ուսանողական Ոստանին ուր, պարտէզներով չրջապատուած 37 տուներու մէջ կ'ապրին զանազան երկիրներէ եկած մօտ 5500 ուսանողներ :

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens
Fondation Marie Nubar
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice /
Տիկին Ծովինար Գեւոնեան, Տնօրէնուհի
57, Bld Jourdan, 75690 Paris Cedex 14
France
Tél.:01 44 16 10 60-Fax:01 44 16 10 61
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr
Pour visiter le site : www.ciup.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
89, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST-JEAN BAPTISTE

ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿ

Յոբելենական տօնախմբութիւններու ծիրին մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցին իր բոլոր զաւակներով հրաւիրուած է ուխտի երթալ Մխածնի Իջման «Էջմիածինն ի Հօրէ» վէմին ի համբոյր, առաջնորդութեամբ անոր «զի լոյս ծագեաց աչխարհ»

Աս այդ Ֆրանսայի եւ յատկապէս Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Եկեղեցին կը ծանուցանէ թէ յիշեալ ուխտադնացութեան համար վերապահած է՝

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30-ԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈԵՄԲԵՐ 6

Ց Ա Ց Տ Ա Գ Ի Ր

Ճամբորդութեան առընչուած բոլոր պահանջքներու նախատեսութեամբ՝ այցելութիւններ մասնաւորաբար՝

Սուրբ Էջմիածին,
Սուրբ Հռիփսիմէ, Սուրբ Գայեանէ, Օշական, Սաղմոսավանք, Խոր Վիրապ, Գեղարդ, Գառնի, Սեւան

Նախատեսուած են յատուկ պաշտամունքներ և աղօթասաց անդրադարձումներ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՀԱՅԱՉ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՉ

ՅՈՒՆԻՍ 18-Ի ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Ինչպէս գրուեցաւ, Հ.Ց.Դ. եւ Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը Փարիզի Մամուլի ակումբին մէկ սրահին մէջ կազմակերպուած ընթրիքով մը նշեցին Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ 1987 Յունիս 18-ին ցեղասպանութեան ճանաչումին 16-րդ տարեդարձը: Ներկաներուն մէջ կարեւոր տոկոս ներկայացնող Փարիզի քաղաքական անձնաւորութիւններուն քով կային Հայ դատի զանազան փուլերուն աշխատանք տարած, զօրակցած դէմքեր, հայ մամուլի ներկայացուցիչներ: Որքան ալ նշուածը 1915-ի Եւրոպական խորհրդարանին ճանաչումին տարեդարձն էր, տարբ չափ, թերեւս աւելի, չէզոք դրուեցաւ ներկայի զլխաւոր դրաւարկին վրայ որ Թուրքիոյ անդամակցութեան խնդիրն էր: Բոլոր ելոյթ ունեցողները, հայ թէ ֆրանսացի, դէմ արտայայտուելով հանդերձ այդ անդամակցութեան, նկատելի էին մօտեցումի տարբեր ուղղութիւններ, մերժումի զանազան աղբակներ:

Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ դոռնալու – մինչեւ որ իսկապէս չյարգուէին պահանջուած չափանիշները – նիւթը երեկոյթին առաջին ելոյթով դրուեցաւ երբ Հ.Ց.Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէի հերթապահ Մուրատ Փափազեան վճռակամութեամբ յայտարարեց թէ կուսակցութիւնը առանց զգացական մօտեցումի, Թուրքիոյ կողմէ եւրոպական չափանիշներու յարգանքին հսկիչը պիտի ըլլար: Ան չեշտեց թէ մինչեւ այսօր այդ երկիրը ոչ մէկ իսկական զարգացում արձանագրած էր պահանջուածներուն ուղղութեամբ. կար ժողովրդավարական ջնարակ մը, բայց ամէն բան բանակին հակակշռին ենթակայ էր: Ան էր որ կը հակակշռէր, կը սպառնար, կ'որոշէր:

Մ. Փափազեան յայտարարեց նաեւ թէ կարեւոր նախաձեռնութիւն մը որոշուած է որուն մասին տեղեկութիւն կը տրուի երեկոյթին ընթացքին:

Օրուան խօսնակին Անահիտ Գրիգորեանի հրաւէրով խօսք առին Գ. Գէվէնկեան եւ Ժ. Մարտիրոսեան, որպէս Եւրոպական Խորհրդարանին մօտ հայկական ջանքերու առաջին կատարողներ – րէն ու ոդեկոչեցին դրօսադներ: Ցիչեցին առաջին չրջանի անփորձութիւնները, զանազան տեղեկատուները, Սիմոն Վէյլի մերժողական դործունէութիւնը, եւ այլն:

Երեկոյեան ամէնէն տպաւորիչ ելոյթն էր, անկասկած, Եւրոպական խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութեան այդ չրջանի նախագահ Հ. Սապէլի ունեցածը. արդէն ճանաչումի բանաձեւն ալ կը կրէր իր անունը: Ան ծանրացաւ պատմութեան անարդարութիւններուն, բռնութիւններուն անպատման քաղաքական լուծում տալու անհրաժեշտութեան վրայ: Կարելի չէ, ըսաւ, յայտնի յուզումով, այսօր Սիւրիւքի Հայերուն ըսել թէ այլեւս ձեր հողերուն վրայ չէք, այլեւս հոս Թուրքիա է: Ուստի, հարկաւոր կը նկատէր որ Հայերուն վերադարձի իրաւունք տրուի, որպէսզի միջոցներով կերտուի աւելի լաւ աշխարհ մը:

Հայ Դատի աշխատանք տանող երիտասարդուհիներ՝ Անոյշ Մատիկեան, Գայեանէ Մաչիկեան, Անահիտ Գրիգորեան մէկ ընդմիջէ ելոյթներով նիւթ ըրին Գոփընհակընի, Սթրազպուրկի չափանիշները, Հելսինքիի վեհաժողովը, Գոփընհակընի վեհաժողովը: Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին Պրիւսէլի գրասենեակին անօրէնը Լ. Լէյլէքեան խօսեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան առընչութիւնով վերջին տեղեկագրին – Օպլանտէր – մասին:

Իրմէ ետք Մ. Փափազեան հրապարակեց օրուան անակնկալը. Հ.Ց.Դ. եւ Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը որոշած էին սեփական երկու ցանկով ներկայանալ Եւրոպական խորհրդարանի 2004 Յունիսի ընտրութեան: Ցանկին մէկը պիտի պատրաստուէր փարիզեան չրջանի, մինսը ՓԱՔԱ եւ Ռոն Ալփ չրջաններու թեկնածուներով: Այս առդրութեամբ առաջին պատրաստութիւնները կատարած էր իրաւաբան Սեւան Սերոբեան որ մանրամասն, յստակ տեղեկատուութեամբ մը ներկայացուց այդ նպատակին առաջնորդող հանդրուանները, յարդը – ւելիք կանոնները:

Ցետոյ յայնորդաբար խօսք առնելու հրաւիրուեցան ներկայ քաղաքական անձնաւորութիւնները. Առնուվիլի, Ալֆոր – վիլի քաղաքապետերը՝ Մ. Ամոս, Ռ. Ռուֆ, բնապահներու կուսակցութենէն Փ. Ֆարպիաս, Պուշ տիւ Ռոնի ընկերվարական երեսփոխան Ֆ. Մաս, երեսփոխանուհի Տիկին Միչէլ Ռեւապլ, խոր – հրդրդական Թոնի Լակէրթ, Տիկին Մ. Ռուհրթ: Բոլորին խօսքին մէջ ակնհայտ էր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը անշն – դունելի նկատող կեցուածքը: Մինչ Մ. Ամոս Թուրքիոյ մահմետական եւ 60 միլիոնոց երկրի հանդամանքը եւրոպական ընտանիքին համարկուելու անյարիր կը նկատէր, բնապահ երեսփոխանը կը մերժէր այդ մօտեցումը, ըսելով որ կարեւորը մարդկային իրաւունքներու, փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն յարգանքն է. ապա կը թելադրէր Հայ Դատը ներկայացնել որպէս ամբողջ մարդկութեան դատը:

Կրկնուած միտք մը եղաւ ժխտողականութեան դէմ որպէս Ֆրանսայի քաղաքական դէմք դործի լծուելու, պայքար տանելու կարեւորութիւնը: Կար նաեւ Եւրոպական խորհրդարանի երեսփոխանները տեղեկացնելու դործը: Պէտք էր յաճախ թարմացնել յիշողութիւնները ու հարցը միշտ արծարծ պահել:

Նոյն խորհրդարանին հայկական երկու ցանկով մասնակցելու որոշումը պայքարի յարմարագոյն ձեւը չնկատողներէն էր Ալֆորվիլի քաղաքապետը: Եղան նոյն կեցուածքը արտայայտող ուրիշներ ալ:

Ելոյթներու վերջին խումբով մը հանդէս եկան Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահուհին Հիլտա Զոպոյեան, Հայկական կազմակերպութիւններու համակարդումի կոմիտէին նախադահը Արա Գրիգորեան եւ նոյն կազմէն Վարուժան Սիրաքեան: Առաջինը տարիներու փորձառութեան լոյսին տակ չեչտեց տանելի աշխատանքին դժուարութիւնները, միւս երկուքը ծանրացան Թուրքիոյ անդամակցութեան անընդունելի բնոյթին վրայ, անդամ մը եւս չեշտելով երեւոյթները փրկելու Թրքական քաղաքականութեան չանքը եւ տեղւոյն վրայի դործունէութեան հակասութիւնները, անփոփոխ մնալու յամառող մտայնութիւնը, եւ այլն: Դիչերուան ժամը ըսական յառաջացած էր երբ Հայ Դատի Ֆրանսայի յանձնախումբին նախագահը Յարութ Մարտիրոսեան չնորհակալու – թիւն յայտնեց ներկաներուն եւ փակեց երեկոյթը:

Եւրոպական նման առեանի մը մէջ 16 տարի առաջ երկար ու յարատեւ չանքերու չնորհիւ արձանագրուած յաջողութեան նչումին հետ կարեւորը ուրոյն ցանկով նոյն առեանի ընտրութեան մասնակցելու որոշումն էր: Այսով Հ.Ց.Դ. եւ Հայ Դատի յանձնախումբը կը ձեռնարկեն լայնածաւալ, ոչ դիւրին աշխատանքի մը: Նպատակը ունի երկակի հանդամանք. հասկնալի է որ տրուած որոշումը արդիւնք է հայութիւնը հետաքրքրող իրաքանչիւր հարցի պարագային այս կամ այն ֆրանսական կուսակցութեան քաղաքականութենէն կախում չունենալու ձգտումին: Իրեն վիճակած դործը ինք, իր միջոցներով կատարելու հասկնալի փափաքին: Սակայն, դոնէ սկիզբի չրջանին համար կայ հարցականն ալ թէ որեւէ երեսփոխան չունենալու պարագային, հայկական քուէներէ զըրկուած ֆրանսական կուսակցութիւններուն զօրակցութիւնն ալ բոլորովին չե՞նք կորսնցներ: Ամէն պարագայի, որոշումը տրուած է ու ամէն բան պէտք է ընել որ նպատակը չվրիպի ու Եւրոպական խորհրդարանին Ֆրանսայի բաժին 87 աթոռներէն գոնէ մէկը հայ ձէր մը ունենայ:

Ինչպէս պարզուեցաւ նոյն երեկոյթին, այդ լուրջ աշխատանքին համար Հ.Ց.Դ.ի ու Հայ Դատի կազմերը ունին երիտասարդ, լաւ պատրաստուած ուժերու կորիզ մը. եթէ լոգունդային ու հռետորականն ալ կարելի ըլլայ մէկդի ձգել, անմատչելի պիտի չըլլայ նպատակի հասնիլ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ ՔԱՂԱՔԸ ԵՐԹԱՍ ԲԱՐՈՎ Կ'ԸՍԷ ՎԵՐ. ԺԻԼՊԷՌ ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ

Հովուական գործունէութեան տասնամեակը մեծ տարբերութիւ մը չըլլալով անդամ՝ բարեկամներուն հետ բաժնեկցելու հիանալի առիթ է: Իսկ եթէ բարեկամներդ լաւմտիւ են՝ մեր արուարձանը փասի ընդարձակ սրահը կայ:

Ողջերթի մաղթանքները մխեւնոյն ձեւով կը հնչեն անկախ այն պարագային թէ ո՛վ է մեկնողը, ո՛ւր կը մեկնի, ուր՛է՛ կամ ինչո՛ւ: Սակայն Ուրբաթ այդ տաք երեկոն բացառութիւն մը եղաւ: Դիպուկ սրամտութեամբ խօսելու արուեստին մէջ մրցակից չունեցող քաղաքապետ Անտրէ Սանթինի ըսաւ հետեւեալը.

Ձիս սովորաբար կը հեղնեն իբրեւ հնաոպաստ, անհրեւակայելի բաներ երազող, չափ ու ահման չճանչցող մէկը: Սակայն երբ որ Լեւոնեան պատուելին ճանչցայ, մտքիս մէջ ըսի. ահա մէկը որ իմինէս ալ անսանձ երեւակայութիւնը ունի: Այս մարդը ոչ միայն մեծ – մեծ կ'երազէ, այլեւ յամառօրէն կ'աշխատի: Եւ ո՛վ զարմանք. իր երազները մարմին կը զգենուն աչքիդ առջեւ: Ես որ հաւատացեալ չեմ՝ սկսայ իր հաւատքը յարգել:

Պատահին վրայ կը յատնուի Ցոյս Հայաստանի Համար ընկերակցութեան Դիւմբրիի մէ կառուցած դպրոցը: Տեղացի լաճերով չրջապատուած Վեր. Ժիլպէռ Լեւոնեան կ'ըսէ թէ ահա պատերը կանդուն են. հիմա տեղացին է որ պէտք է կեանք տայ դպրոցին: Օգնելը անհրաժեշտ է, սակայն անհրաժեշտ է օգնել ոտքի կանդնիլ, որպէսզի դիմացնի արժանապատուութիւնը օգնութեանդ բեռին տակ չկքի: Պատկերաչարժը յառաջ կը դառնայ: Ահա պատուելին մարզարանին մէջ ոտնդնդակ կը խաղայ. ինք դարպասապահ է, մինչ իր եկեղեցիին անդամները յարձակումի անցած են: Պօղոս առաքեալ քրիստոնեայ հաւատքը մարդկան մրցութեան կը բաղդատէ, եւ Լեւոնեան պատուելին անպատ իր չուն – չով եւ նպատակին հասնելու վճռակամութեամբ չատերէ դնահատուած մարդիկ մըն է բառիս զոյդ իմաստներով:

Սիխան-Կոմիտաս, Դպրոցասէրին երդչախումբերը, Եղսոյի եւ Հուրի Աբգարեանի ձայները, Հայկ Դաւթեանի ջութակը եւ Արթիւր Ահարոնեանի դաչնակը, Նորա Արմանիի տպած Աննա Ախմաթովայի քերթուածը եւ Ազեւարանական Նոր Ընտանեաց հուժկու բամբիռը հիւսեցին երեկոյթին պեզարուեստական յատկանիշը:

Հուսկ բանքով Վեր. Ժ. Լեւոնեան հաստատեց թէ իր դերադոյն նպատակն է Աստուծոյ սէրը փոխանցել, եւ յաղթահարելի ապահովութիւնը յայտնել կու տայ թէ յոդնութիւնը, թէ տեսակ – տեսակ արդելքները: Այդպէս էր Իսիի մէջ անցած տասը տարուան ընթացքին, այդպէս պիտի ըլլայ հոն, ուր Աստուած կը մեկնի նոր պաշտօնի:

Եւ վերջաւորութեան հարցում ուղղուեցաւ, թէ ուրա՞խ էք արդեօք ձեր նոր վայրը մեկնելով. Վեր. Ժ. Լեւոնեան տիրութեամբ նայեցաւ Իսիի վր բարե – կամներուն եւ ըսաւ. իմ կիլիկեցիներուն Թոռն եմ՝ Միջերկրականի ափին ծըննած...: (Ինչո՞ւ ծորէն մխքա կու գայ մխա կիլիկեցին՝ Պօղոս առաքեալը, որ ակօսած է Միջերկրականը»: Իսկ պատուերիին կողակիցը մտիկին Լիան յանկարծ կը ժպտի ու կ'ըսէ. Այո, ուրախ եմ Մարսիլիա լինելուս: Եւ հարաւի չեչտով ըսած այդ խօսքին վրայ կարծես արեւը կը չողայ սրահին մէջ:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՖՐԱՆՍԱՆ ՕՏԱՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

«Գուտիէ Էնթէրնաթիոնալ» ամէն չաբաթ, կ'արձակադրէ օտար մամուլի պըրուխիւններուն, օրուան հրատապ հարցերուն մասին: Լոնտոնի «Ինտէփէնտընթ» օրաթերթը լոյս ընծայած է Փարիզի իր թղթակցին մէկ յօդուածը, Ֆրանսայի ապրած տագնապին մասին:

Ձեն լսիչքելա դիտել կու տայ որ, երբ Ֆրանսայի մէջ կը գործածուի մուվըման (շարժում) բառը, դիտեն որ ան ինչ պիտի կենայ: Մուվըման սոսկալ քաղաքականօրէն պատշաճ բառն է խօսելու համար գործադուլի մը մասին: Աւելի քան ամիս մըն է, որ Ֆրանսա չարք մը մուվըմաններ ապրեցաւ, այլ խօսքով՝ մասնակի անդամալուծութիւն:

Աւելի քան տարի մը առաջ, Ֆրանսացիներու մէկ մեծ մասը ձեռնպահ մնայ – կամ ծայրայեղ աջի աղտոտ մարդոց համար քուէարկեց, կամ ծայրայեղ ձախի փախուստներու, ոդեկոչելով այն իրողութիւնը, որ քաղաքական չափաւոր դէմքեր բան մը չէին ըրած, կամ տէրը չէին մնացած իրենց խոստումներուն:

Այն առեն, կարճ յօդուած մը գրած էի «Փիկարո»ին համար, ուր կը չեշտէի որ, ճիշդ հակառակը այն երկիրներուն, ուր քաղաքագէտներն են, որոնք սուտ կը խօսին ընտրական մարմնին, Ֆրանսայի մէջ, ընտրողներն են, որոնք սուտ կը խօսին քաղաքագէտներուն: Ֆրանսացիք կ'ըսեն թէ կը ձգտին կառավարութեան մը որ ապահովէ Ֆրանսայի յառաջդիմութիւնը: Բայց, սխալ է: Կը ըսէ, գրած էի, որ կառավարութիւն մը փորձէ փոխխոստութիւն մը բերել, որպէսզի բնակչութեան մէկ մասը դադրի աչխատելէ եւ փողոց իջնէ պահանջելու համար: Եւ մնացեալը կամ մէկ մասը բնակչութեան, կը ծափահարէ: Տարի մը ետք...: Այդ կառավարութիւն մը ընտրուած չախչախիչ մեծամասնութեամբ անցեալ տարուան Յունիսին, կը փորձէ, անչուշտ անկատար ձեւով, տէրն ըլլալ իր կարգ մը յանձնառութեանց: Կ'ուզէ հանդստեան թոչակներու դրութիւնը բարենորոգել նախքան տապալելը, Պետութեան կչիռքը նուազեցնել, զարկ տալու համար երկրին տնտեսութեան եւ Պետութեան կարգ մը իչխանութիւնները փոխանցել նահանգներուն եւ չրջաններուն:

Դիմացը, բնակչութեան մէկ մասը, զոր կը մղեն դաստուններն ու ուղեվարները, գործադուլի կը դիմէ – Ֆրանսացիներու 65%-ի համեմատութեամբ – եթէ հատանք հարցախոյզերուն: Բանթողները կ'ըսեն թէ «հանրային ապատարկութիւն»ը կը պաչպանեն, կամ կը կարծեն պաչպանել, որ նոյն անկումին մէջ է, ինչպէս Մեծն – Բրիտանիոյ կարգ մը հանրային ապատարկութիւններ: Ուրբէն մէջ, բանթողները կը չփոթեն իրենց եւ սենեփաններու բուն չահերը ընդհանուր չահին հետ: Ինչո՞վ Ֆրանսական կըթական դրութիւնը ապատնալիքի տակ է: Դաստուններ առարկութիւններ ունին – ամանք երեւակայական, ուրիչներ իրական – բայց, իրենց գլխաւոր մասնագիտութիւնները կը կատարեն սենեփաններու իչխանութեան պահպանման մէջ, կրթական կեդրոնացած սիստեմի մը ծոցը:

Կարգ մը կէտերով, 2003-ի Ֆրանսան կը նմանի 1977-ի Բրիտանիոյ, Մ. Թաչէրի դալչէն առաջ, երբ ան ջնջելով ընկերակցական առանձնաչնորհումները, անանկացուց հանրային բազմաթիւ ապատարկութիւններ: Անհրաժեշտ չէ, որ Ֆրանսական կառավարութիւնը նոյն բանը ընէ: Թող Ֆրանսան հանրային ապատարկութեանց աչխատաւորներուն հետ յարգանքով վարուի, չատ լաւ բան է: Թող ուղեվարները չարաթը 11 ժամ աչխատին եւ 55 տարեկանէն 75%-ի հանրապետան թոչակ դանձեն, նուազ լաւ է: Եւ թող դաստուններու սենեփանները վատառողջ տիրապետութիւն մը պահպանեն ամբողջ պիսթեմին վրայ, մանկապարտէզէն մինչեւ չատուկ դասերը, բնաւ լաւ չէ:

Եթէ կառավարութիւնը յաղթէ, չատ չջնթաղը հասնետ պիտի ըլլայ: Բայց եւ այնպէս, ով որ Ֆրանսայի բարդաձեւումն ու երջանկութիւնը կ'ուզէ երկար ժամանակի համար, կարեւոր քայլ մըն է:

Թ. Ա. Թ.

ԻՐԱՔԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՈՑՍԻՆ ՏԱԿ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄՈՎ՝ ԻՐԱՔԵԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԻՐԱՔ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻԻՆ՝ ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ԼՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ

Պատերազմի աւարտէն ետք, 1919–ին տեղի ունեցաւ Փարիզի Խաղաղութեան վեհաժողովը, որուն իբրեւ Արաբներու պետական ներկայացուցիչ՝ մասնակցեցաւ էմիր Ֆայսալ: Մուսուլ, Պաղտատ եւ Պասրա նահանգները միացուեցան եւ կազմեցին Իրաքը:

Էմիր Ֆայսալ 1920 Յունուարին Դամասկոս վերադարձաւ, որմէ ետք Ֆրանսական ուժեր մտան Դամասկոս: Սուրիոյ մէջ ազգայնականներ տատակացին Ֆրանսացիներուն դէմ պայքարը, բայց հալածուելով՝ հիւսիսային Իրաք եւ գեղամթային չրջաններ հաստատուեցան: Միաժամանակ 1920–ի ամրան յեղափոխութիւն մը բռնկեցաւ Իրաքի մէջ, որ ընդգրկեց գլխաւոր քաղաքները՝ Մուսուլ, Պաղտատ եւ Պասրա, ուր բրիտանական ուժեր տեղակայուած էին:

Նոյն օրերուն, 1920 Յուլիսին էմիր Ֆայսալ Ֆրանսացիներուն հակադրուեցաւ Սուրիոյ վրայ դերիշխանութեան հարցով: Ֆրանսա Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրայ հոգատարութիւն հաստատելով՝ վերջ տուաւ էմիր Ֆայսալի երազանքին: Ազգայնականներ դիմեցին Ֆայսալի, որպէսզի ընդդիմանայ Ֆրանսայի: Ֆայսալ ստիպուած հեռացաւ եւ Լոնտոն ապաստանեցաւ:

Իրաքի մէջ յեղափոխութիւնը դիմու դրութեամբ զսպուեցաւ, բայց իրաքցի ազգայնականներ անկախութիւն պահանջեցին: Բրիտանիա 1921 Մարտին Իրաքի գահը Ֆայսալի յանձնեց, որպէսզի արաբական կառավարութիւն մը հաստատուի Բրիտանիոյ հովանաւորութեան տակ: Ֆայսալ ընդունեցաւ գահը, բայց պայմանաւ որ Իրաքցի ժողովուրդը ընդունի զինք եւ բրիտանական հովանաւորութիւնը դաշինքով մը փոխարինուի: Բրիտանիա ընդունեցաւ եւ Ուինսթըն Չըրչիլ՝ գաղութային քարտուղարը, խոստացաւ իրագործել համաձայնութիւնը:

Անմիջապէս Չըրչիլի նախագահութեամբ համագումար մը կազմակերպուեցաւ Գահիրէի մէջ, Մինչեւ _ Արեւելքի հարցով: Ֆայսալ ընդունուեցաւ իբրեւ Իրաքի թագաւոր, եւ սըր Փըրսի Քոքս Իրաքի բարձր կոմիսար նշանակուեցաւ: 1921 Յուլիս 11–ին Ֆայսալ թագաւոր հռչակուեցաւ եւ Օգոստոս 23–ին օծուեցաւ:

Իրաքի եւ Բրիտանիոյ միջեւ 1922 Օգոստոս 10–ին դաշինք կնքուեցաւ, որուն համաձայն, Իրաքի մէջ կրօնական հաստատութիւն կը հռչակուէր, եւ Բրիտանիա կը ստանձնէր երկրին արտաքին, պաշտպանութեան, ընտուրական, դատական եւ ելեմտական պարտաւորութիւնները. ըստ համաձայնութեան, դաշինքը պարբերաբար պիտի վերանայուէր: Բրիտանիա պարտականութիւն ըստանձնեց նաեւ Իրաքը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ դարձնել:

Դաշինքին ստորագրութենէն ետք անոր դէմ գօրաւոր ընդդիմութիւն մը ծայր առաւ Իրաքի մէջ, ինչ որ ստիպեց բրիտանական կառավարութիւնը 1923 Ապրիլ 30–ին նոր դաշինք կնքելու, որուն համաձայն, չորսէն քսան տարին անդամ մը անեիկա պիտի վերանայուէր:

Այնուհետեւ սահմանադրական յանձնախումբ կազմուեցաւ, որ լայն իրաւասութիւններ տուաւ թագաւորին. սահմանադրութիւնը ընդունուեցաւ 1924 Յուլիսին: Հաստատուեցաւ սահմանադրական միապետութիւն, խորհրդարան, դատական մարմին, այնուհետեւ՝ նշանակուի ծերակոյտ: Խորհրդարանական առաջին ընտրութիւնները կատարուեցան 1925–ին: Հիմնուեցան նաեւ քաղաքական երեք կուսակցութիւններ:

Վարչապետ Նուրի Սայիտի կառավարութեան օրով, 1930 Յունիս 30–ին նոր սահմանադրութիւն մը հաստատուեցաւ, որուն համաձայն, բրիտանական հոգատարութիւնը պիտի վերցուէր, բայց երկու երկիրներուն միջեւ յաւուրդ դաշնակցութիւն մը պիտի հաստատուէր: Բրիտանական օդուժի խարիսխներ հաստատուեցան Պասրայի մէջ եւ Եփրատէն արեւմուտք:

Նոյն օրերուն Քիւրտերը, չէյխ Մահմուտ Պարզինճանի գլխաւորութեամբ ապստամբեցան ինքնավարութեան պահանջով, բայց զսպուեցան: Միաժամանակ ազգայնականներ ձայն բարձրացուցին ամբողջական անկախութեան պահանջով՝ ըսելով, որ Իրաքի մէջ երկու կառավարութիւն կայ, որոնցմէ մէկը օտար:

ԻՐԱՔ՝ ԱՆԿԱԽ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻԻՆ

Հոգատարութեան ժամանակաշրջանը աւարտած ըլլալով՝ Իրաք 1932–ին անկախութիւն հռչակեց: Գործող քաղաքական կուսակցութիւնները լուծուեցան, որովհետեւ այլեւս անոնց գոյութեան հիմ չէր մնար: Նոյն օրերուն Քիւրտեր չէյխ Ահմատ Պարզանիի գլխաւորութեամբ ապստամբութիւն յարձակողական, բայց պարտուեցան: 1932 Հոկտեմբեր 3–ին Իրաք Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացաւ իբրեւ անկախ պետութիւն:

Քաղաքական դեկավարներու միջեւ պայքարին պատճառով վարչապետ Նուրի Սայիտ փոխարինուեցաւ, եւ ընդդիմադրութեան դեկավար Ռաշիտ Ալի Ղայլանի նոր կառավարութիւն կազմեց:

Ներքաղաքական պայքարը իր գագաթնակէտին հասաւ 1933–ին, ասորեստանցիներու ապստամբութեան պատճառով: Ասորեստանցիք ապահովութեան երաշխիք ստացած էին թէ՛ Բրիտանիայէն եւ թէ Իրաքէն: Երբ հոգատարութեան չրջանը աւարտեցաւ անոնք նոր երաշխիքներ եւ Մուսուլի նահանգը պահանջեցին: Ֆայսալ թագաւոր եւրոպա էր 1933–ի ամրան, երբ ասորեստանցիք ապստամբեցան: Ընդդիմադիրներ զօրակցութիւն յայտնեցին անոնց: Իրաքեան բանակը միջամտեց. բազմաթիւ աշուրիներ սպանուեցան, բազմատասնեակ գիւղեր քանդուեցան, եւ Մար Շիմոն Իչայ Ի.Ա. կաթողիկոս, ցեղապետներ ու չատեր հեռացան Իրաքէն: Ասորեստանցիներու ապստամբութեան պատճառով վարչապետ Ռաշիտ Ալի Ղայլանիի կառավարութիւնը հրաժարեցաւ:

Իրաք Ազգերու Դաշնակցութեան դիմեց՝ ըսելով, որ պիտի յարգէ փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները: Ֆայսալ թագաւոր վերադարձաւ Իրաք, կայունութիւն հաստատուած տակ առաւ, բայց քանի մը օր ետք, հիւանդութեան պատճառով Զուիցերիա մեկնեցաւ, ուր 1933 Սեպտեմբեր 8–ին մահացաւ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ
«Ազդակ»

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՏՐԱՊԻԶՈՆի Սեւ ծովեան երկիրներու թատերական փառատօնին մեծ յաջողութիւն արձանագրած է Երեւանի «Սունդուկեան» թատրոնի թատերախումբը: Հայաստանի խումբը ներկայացուցած է սպանացի հեղինակ Ֆեատերիքօ Կարթիա Լորքայի «Պերնարտա Ալպայի տունը»: «Մարմարա» (Յունիս 13) արձագանգ կը հանդիսանայ «Ձումհուրիյէթ»ի տպաւորութիւններուն: Ան դիտել կու տայ որ առաջին անգամն է հանրապետական պատմութեան մէջ, որ հայկական թատերախումբ մը Թուրքիա կու գայ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ֆէրիպիւզի Մէրամէթճեան վարժարանի հանդիսատրահին մէջ, Յունիս 12–ին, աշակերտները բանաստեղծութեան նուիրուած հանդէս մը ներկայացուցած են, որու գլխաւոր առանցքը կը կազմէր Իզնա Սարըսասանի «Մայրամուտին Թոռտրի» երկարաշունչ քերթուածը: Նախապէս ալ, Ռ. Հատտէճեանի կողմէ Պոլսոյ հայ ուսանողներու հետ կատարած գրական Բ. գրոյցին ընթացքին Սահակեանի չրջանառութեան եղիչ Փասքալ Թէօրէնլիի առաջնորդութեամբ մեկնաբանած եւ բեմադրած էին այդ բանաստեղծութիւնը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Պոզաճիչի համալսարանի Մուրատ Տիքմէն հանդիսատրահը՝ Յունիս 13–ին, խանդավառ երիտասարդներ պատած էին գիտելու «Բոպիկ ոտքերու թատերախումբը» զոր կը ներկայացնէր Միհրան Թումմասեան: Ան նոր սահմաններ կը բանայ արդի պարարուեստի սահմաններուն մէջ եւ, ինչպէս դիտել կու տայ «Մարմարա», հանդիսատեսը իրեն եւ իր ընկերներուն հետ կը տանէր դէպի գեղեցկութեան պատճառող եռեւեփում մը, չարժումներու եռուն կաթսայ մը: Միհրան Թումմասեան եւ իր եռանդուն պարողներն ու պարուհիները, թէեւ իրենց ոտքերէն հանած են պալէի իրենց կօշիկները, բայց եւ այնպէս պահած են մարդկային մարմնին հիմնական եւ տգեղ դիպուածը: Մ. Թումմասեան պատած է նաեւ գինք լաւ հակադրող խաղընկերներ, ինչպէս Մարալ Ճէբրանօղլու, Ճանասէ Պաչ, Տէպորա Շուսթոլ _ Շաթէլար, Էմրէ Չէլիք, Մելիս Թուզճուօղլու, Շաֆաք Ուսալ, Շէպնէմ Եիւքսէլ:

ՊԱՏՐԱՆՔ

Մօրս յիշատակին

Գրեց՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

1

Շողակաթ կ'ուզէր անպայման հեռանալ իր անկիւնէն. կ'ուզէր արժանի ըլլալ այդ օրուան, տօնել գարունը: Անեիկա որոշեց երթալ Շէյլիի Հայոց գերեզմանատունը: Մեռելոցի այդ օրը իր հանդիսաւոր այցելութիւնը պիտի ըլլար տիկա. հաղորդակցութիւն մը՝ մարդոց եւ, դէթ անոնց հետ, որ ոչ եւս են... Շողակաթ կը յուսար վերագտնել, հպարտ դոնէ իրենները, իր բացականչութիւնը, անոնց մտերմութիւնը իրեն սփոփանք պիտի տար թերեւս թէ բոլորովին մինակ չէ այս աշխարհի վրայ:

Չհեռեւաբար դուռը փակեց եւ փողոց իյնաւ:

2

Հոն, կայանի մուտքէն քիչ անդին, բարմութիւնը խճողուած էր հանրակառքին չուրջ: Դժուարութեամբ կրցաւ տեղաւորուիլ: Իջաւ Պէչիքթաչ: Միչտ կը խուսափէր մարդոցմէ, մանաւանդ կիներէն, որոնց չաղակրատութիւնը կը յոգնեցնէր գինքը:

Շողակաթ բռնեց այն համբան, որ Օխլամուրի ձորակին մէջէն կը բարձրանար Նշանթաչ ու անկէ ալ Շիշլի: Ընդհանրապէս տարւոյ ճանապարհ մըն էր որ կ'անցնէր պօստաններու մօտէն, կամ սաղարթախիտ ծառերու տակէն, կը մագլցէր բլուրի մը կողն ի վեր, միանալու համար Նշան _ Թաչի լայն պողոտային: Անեիկա չատ սիրած էր այդ ճամբան: Տեսարանը նկարչագեղ էր. հորիզոնը կը լայննար դէպի Եըլտըզի բարձունքները. հոն՝ վարը կը մարմրէր Վոսփորի մէկ պատառը. ասիական ափերը կ'ներեւէին հեռուն, լոյսի կամ մշուշի չըղարչներու եռեւէն:

Թէեւ բաւական տարեց, _ ըստ իր հաչիւներուն՝ քառասունը անց ըլլալու էր, _ այսուհանդերձ կարչնել ու առոյգ կին մըն էր Շողակաթ: Իր գեւտուէն ժառանգած էր մաքուր արիւն ու չարքաշ կազմ մը: Աքսորի եւ գաղթի զրկանքները մաչեէ ուելի կռած ու պրկած էին իր ջղուտ մարմինը: Անսպասելի տոկունութեամբ կրցած էր տանիլ փիզիքական ու բարոյական ամէն հարուած: Ոչ ոք կըրնար հասկնալ թէ ինչպէ՞ս կամ ինչո՞վ կ'ապրէր ինք: Օրթագիւղի կայանին մէջ առածի կարգ անցած էր իր ժուժկալութիւնը: Կը անանէր գրեթէ թէյով, օդով, պատառ մը հացով: Իր խոհիկը սոխ կը բուրէր կամ ձիթապտուղ: Զարմիտներ կը պնդէին թէ ան կ'ապրէր ինքզինքը կրծելով կամ որճալով իր սիրտը: «Իսարէ Լամպասը» անունը դրած էին իրեն: Աղտարեւ ինք կը նմանէր գիչերային առկայծ այն լամպարիկներուն, որոնց վառած կամ մարած ըլլալը յայտնի չէ բնաւ, կը պլպլան հապիւ, առանց սպառելու իրենց իւղը ու կը տոկան այսպէս երկար ճգնաժամերով:

Շողակաթ կը սիրէր տակաւին քալելը: Իր զբօսանքը ու զբաղումն էր տակիա. աքսորի տարիներէն մնացած սովորութիւն մը, որ կը թարմացնէր իր ուժերը, կ'արդիւներ իրեն զգալէ իր սեփական ծանրութիւնը կամ հոգերը...

(Թող ընթերցողը ներէ այս անչահեկան մանրամասնութիւնները խեղճ կնոջ մը կեանքին մասին. այդ աննչան հետքերուն չնորհիւ պիտի հասնինք այն եզական տեսիլին, որ պիտի զայ ընդլայնելու անոր անձուկ ճակատագիրը):

Կէսօրը անցնելու վրայ է, երբ Շողակաթ մտաւ Շէյլիի Հայոց գերեզմանատունը:

3

Հոգ կը հանդիսէին ընդհանրապէս բարեկեցիկ մեռեալները, անոնք, որ ինչպէս հոս, անդենականին մէջ ալ անմահացան աչխարհի մեծանշորհներէն: Բարեյիչատակ հանգուցեալներ ամէնն ալ, որ կը վայելեն որոշ հանգստութիւն. կը ննջեն իրենց սեփական դամբանին խորը. մարմարեայ հրեչտակներ կը հսկեն իրենց քունին վրայ. արուեստական ծաղիկներ, մետաղեայ դրասանդներ հոն կ'արգիլեն մուտքը թարմ ու վայրի խոտերուն. ու իրենց ունայնութեան վրայ փորագրուած կը մնան ոսկեճամուկ անուններ:

Մեռելոցի այդ օրը հանդիսաւոր ոգեւորութիւն մը կար գերեզմանատան մէջ: Գաղջ արեւուն տակ հողէն գոլորշի կը բարձրանար, Ոստոստուն տղաներ կը ճչային: Երիտասարդ, թեւանցուկ զոյգեր կը չաղակրատէին գամբանաքարերուն վրայ, որոնցմէ մէկը՝ օտար:

ԻՐԱՔ՝ ԱՆԿԱԽ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻԻՆ

Հոգատարութեան ժամանակաշրջանը աւարտած ըլլալով՝ Իրաք 1932–ին անկախութիւն հռչակեց: Գործող քաղաքական կուսակցութիւնները լուծուեցան, որովհետեւ այլեւս անոնց գոյութեան հիմ չէր մնար: Նոյն օրերուն Քիւրտեր չէյխ Ահմատ Պարզանիի գլխաւորութեամբ ապստամբութիւն յարձակողական, բայց պարտուեցան: 1932 Հոկտեմբեր 3–ին Իրաք Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացաւ իբրեւ անկախ պետութիւն:

Քաղաքական դեկավարներու միջեւ պայքարին պատճառով վարչապետ Նուրի Սայիտ փոխարինուեցաւ, եւ ընդդիմադրութեան դեկավար Ռաշիտ Ալի Ղայլանի նոր կառավարութիւն կազմեց:

Ներքաղաքական պայքարը իր գագաթնակէտին հասաւ 1933–ին, ասորեստանցիներու ապստամբութեան պատճառով: Ասորեստանցիք ապահովութեան երաշխիք ստացած էին թէ՛ Բրիտանիայէն եւ

(Շար. 2)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տօքթոր Վիքէն եւ Տիկին Շնորհիկ Կաբապետեան եւ զաւակները,

կարապետեան գերդաստանին բոլոր պարագաները (Երուսաղէմ եւ Միացեալ Նահանգները), հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր եւ մեծհօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՏՕՔԹ. ԿԱՐՕ Յ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(Սրտարաւ եւ բանաստեղծ Անելի)

մահուան Բ. տարելիցին առիթով։

Հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 29-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վահէ Դաբբիճեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին Շնորհակալութեամբ առացած է՝ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիւլչեհանէ 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քիւլչեհանէ 40 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մկրտիչեանէ 100 Եւրօ (Լեւոն Շանթ դպրոցին)։

«LES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

IL Y A PLUS DE BONHEUR A DONNER QU'A RECEVOIR...

30 années de ministère pastoral au service de la communauté arménienne.

Un livre écrit
par le Pasteur GILBERT LEONIAN

Préface de M. ANDRE SANTINI,
Député-Maire, Ancien Ministre

Disponible :

— à la Librairie Orientale
H. Samuelian : 51, rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris;

— par correspondance :
Espoir pour l'Arménie —
Pasteur Gilbert Léonian;
28, avenu Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux, Tél. : 01 47 36 02 50 —
Fax : 01 46 44 64 04 —
e-mail : pasteur@eeaissy.com

Prix de vente : 15 Euros
(20 Euros franco de port)

Les bénéfices de cet ouvrage sont consacrés aux enfants défavorisés d'Arménie.

(Շար. Ա. Էջէն)

պիտի կրէն ՍՄԻՔ-ի (նուազագոյն աշխատավարձք) ենթակայ աշխատաւորները։ Այս յաւելումը կը վերաբերի սմքարներու 47,60-ին, որոնք 39 ժամ կ'աշխատին կամ նոր գործի անցած են։ Միւսները 1,6-էն 3,2%-ի յաւելում կը ստանան ըստ կացութեան։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի ՄԷՋ է որ տեղի ունեցած է աննախընթաց կրօնական ամուսնութիւն մը 9 տարեկան աղջնակի մը եւ սեւ խառնածին չունի մը միջեւ, կալկաթայի մօտ պիւղ մը։ Կրօնաւոր մը վըստահեցուցած է որ այդ պսակը պիտի հեռացնէ աղջնակին ապառնացող ճակատագիրը։ Ըստ իրեն, նոր առասներու երեւոյթը վերի լինտին վրայ պէչ նշան էր, պէտք է բուանէին վարի լինտին վրայ, ուրեմն աղջնակը պիտի մեռնէր։ Դարմանելու միակ միջոցն էր զայն ամուսնացնել չունի մը հետ։ Ծնողքը համակերպած է, կրօնական երգերով ու աղօթքներով կատարուած է պսակը։

ԹԷՆԻՍ

Ուիմպըլտընի առաջին շրջանին պուլկարահայ Մալեւա պարտութեան մատնած է դերմանացի Պարնան, 6-0, 6-1։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 28

Տօն Սրբոցն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին Մերոյ եւ Խադայ Եպիսկոպոսին

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

CONFERENCE

au

Centre Culturel SAINT MESROB

Le jeudi 26 juin à 20 heures 45

CLAUDE MUTAFIAN
donnera une conférence sur

La diplomatie arménienne au Moyen-Age XIIe - XIVe siècles.

au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e
Métro : Cardinal Lemoine ,Monge
RER : Luxembourg

— Entrée libre · Cocktail —

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

FETE ONOMASTIQUE

La traditionnelle fête de l'église Saint Grégoire l'Illuminateur de Chaville (6, rue Père Komitas) se déroulera **le dimanche 29 juin**

10h30: messe solennelle célébrée par Mgr. KUDE NACCACHIAN;

12h : Requiem à la mémoire des bienfaiteurs et serviteurs de l'église.

13h : Repas convivial dans le cadre champêtre du «Parc du Bon Repos» à Viroflay. (Participation 25 Euros). (S'inscrire auprès des membres de l'éphorie ou en téléphonant au 01 47 09 23 18).

A l'issue du déjeuner, les élèves de l'école hebdomadaire «Lévon Chanth» feront une prestation de leurs connaissances acquises (récitations, chants et représentation théâtrale).

La matinée s'achèvera par une tombola, au profit des œuvres de l'église.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻԻՆ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST-JEAN BAPTISTE

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նախաձեռնութեամբ՝ Փարիզի եւ Շրջանի ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30-ԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈԵՄԲԵՐ 6

Այս ճամբորդութեան համար նախատեսուած է՝
8 օրուան համար՝ 1180 Եւրօ
Առանձին սենեակի պարագային՝ 1355 Եւրօ
(Օդանաւ, օդակայանի տուրբ, վիզա, պանդոկ, շրջապտոյտներ, սնունդ)

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝
ՕԳՈՍՏՈՍ 15

Մանրամասնութեան համար հեռաձայնել Առաջնորդարանի Քարտուղարութեան՝
01 43 59 67 03 թիւին

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Մարսէյլի Համազգայինի նոր կրթական համալիրի կառուցումը արդէն սկսած է Պօմոնի հայաշատ թաղամասին մէջ։ Ան կը բաղկանայ 25 դասարաններէ, մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական, ինչպէս նաեւ գրադարանէ, պիտաչխատանոցէ, հանդիսասրահէ, մարզադաշտէ, ճաշարանէ եւ այլ յարակից բաժիններէ։ Հանրութեան յատուկ այցեր կը կազմակերպուին չինուազեան վայրը։

Նոր կառոյցը պիտի ընդունի 400 աշակերտ։ Շինուազեան նախատեսուած ընդհանուր պիւտճէն 3,8 մլիոն եւրօ է։ Աշխատանքները պիտի ընթանան հանգրուաններով որոնց առաջինը սկսած է 2002 Սեպտեմբերին եւ պիտի տեւարէ 2003 Սեպտեմբերի վերամուտին. ան պիտի արժէ 2,9 մլիոն եւրօ։ Յաջորդ հանգրուանը կը նախատեսուի գործադրել 2004 Յունուարին։

Մարսէյլի Համազգային դպրոցին վարչական Խորհուրդը հանրային լայն հանգանակութեան մը կը ձեռնարկէ ապահովելու համար նոր շէնքի կառուցման ծախքերը։ Այս առթիւ կոչ կ'ուղղէ ժողովուրդին, վստահ որ Ցբրանահայութիւնը իր նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ, զօրավիգ կը կանգնի հայապահպանման այս հիմնական ծրագրի յաջողութեան, իրականացնելով նոր դպրոց մը եւս կառուցելու մեր բոլորին տենչը։

Մխանանք բոլորս այս առաքելութեան եւ տեսիլքը վերածենք իրականութեան։

Ձեր նուիրատուութիւնները ուղարկեցէք հետեւեալ հասցէին՝

Hamaskaïne — France
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09

Tél. / Fax : 01.45.23.29.05
Internet: www.hamaskaïne-france.com

Ձեր չէքերը ըրէք՝
Hamaskaïne-France — Construction
անուան։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Gala de fin d'année scolaire

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles et Villiers-le-Bel
vous invite au
GALA DE FIN D'ANNEE DE SON ECOLE
le **Samedi 28 juin à 20h30 précises**
Salle «Charles Aznavour»,
avenue P.-V. Couturier
à Arnouville-lès-Gonesse
Chants — Danses
Poésies
seront au programme
Venez nombreux encourager nos enfants et nos élèves.
Remarque : Pour des motifs de sécurité nous vous remercions de respecter l'horaire.

— Entrée libre —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՄՈՐԻ ԱՐՇԱԽԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ
Շաւիլ - Վիրոֆլէյ
Յուլիս 20-ին
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 26
JEUDI
26 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 ուրօ — Վեցամսեայ : 122 ուրօ
Արտասահման : Տար· 270 ուրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 ուրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 ուրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·716 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·716

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ՆՈՐ ԿՈՉ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Յունիս 18–ին, Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին 16–րդ տարեդարձին օրը, 11 հազար ստորագրութեամբ հանրագրութիւն մը յանձնուած է Եւրոպական Խորհրդարանի նախագահ Փ. Գոքսի: Հանրագրութիւնը կատարած է «Ընդդէմ ցեղասպանութեան միութիւն»ը. ան հիմնուած է մեծ մասով Գերմանիա բնակող Թուրք քաղաքացիներու կողմէ: Հանրագրութեան ընկերացած խնդրագիրով կոչ կ'ըլլայ Թուրքիոյ ղեկավարութեան որ ընդունի 1915–ի ցեղասպանութեան մէջ իր պատասխանատուութիւնը: Հանրագրութիւնը ստորագրողներու 10 հազարը Թուրքիոյ քաղաքացիներ են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Տես՛ Էջ 24 / 25)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Եւրոպական Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովը Յունիս 23–ին քննարկած է Հայաստանի խորհրդարանական ընտրութեան ընթացքը: Քննադատելի բաղմաթիւ կէտեր գտնելով այդ ընթացքին մէջ, ժողովականները առարկած են չվաւերացնել նոյն խորհրդարանին մէջ Հայաստանի նոր պատուիրակութեան իրաւասութիւնները: Ատիկա կը նշանակէր որ Հայաստան կրնայ զրկուիլ այդ տեսանկիւնէն մէջ իրաւասու պատուիրակութիւն ունենալու իրաւունքէն, քանի որ ինչպէս ըսած է զեկուցարերը, խորհրդարան մը ներկայացնող մարմինը զոնէ Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ չի կրնար օրինական համարուիլ:

Ներկայ նստաշրջանին հայկական պատուիրակութեան նախագահ Ազգային ժողովի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Արմէն Ռուստամեան բացատրած է որ օրակարգի այդ կէտը զարմանք պատճառած է նոյնիսկ դէպքերու որոնք նախապէս տեղեակ չեն եղած որ նման բան պիտի դրուի: Ան նկատի ունենալով վեհաժողովին նոյն դիտումն, յայտարարած է թէ Հայաստանի նոր համախոհական ղեկավարութիւնը ընտրական բարեփոխումները իր գլխաւոր խնդիրներէն կը նկատէ: Աւելցուցած է թէ Հայաստանի նորընտիր պատուիրակութեան լիազօրութիւնները ներկայացնելու հեռանկարը կը հակասէ այն արտօնութեան որ Եւրոպական խորհրդարանին հետ գործակցութեամբ տրուած է իրագործել ընտրութեան եւրոպական փորձառութիւնը:

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԼԻՏՈՆ

Այրերու Ա· չորրորդ պտոյտին, Աղասի պարտուեցաւ Տէլկատօն (Մեծն _ Բրիտանիա) 6–4, 6–0, 5–7, 6–4: Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին) յաղթեց Վոլչկովի 7–5, 6–4, 6–2:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂԱՎ

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔԻ, աւելի ճիշդ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին, անձեռնմխելիութիւնը իր պաշտօնավարման չրջանին, այլեւս հատատուեցաւ պատժական նոր կառոյցի մը չնորհիւ: Օրինադիծը, որ աչքեան Վերսայլի Համագումարին (Ազգային Ժողով եւ Ծերակոյտ) պիտի ենթարկուի կը նախատեսէ որ Պետութեան ղեկավարը կրնայ պաշտօնազրկուիլ միայն երբ «թերանայ իր պարտականութիւններուն մէջ, որոնք խոտոր կը համեմատին իր պաշտօնին հետ»: Բաւական անորոշ տարազ մըն է, որ կը յիշեցնէ, մասամբ գոնէ, ամերիկեան դրութիւնը: Մնայ որ, նման պաշտօնազրկում մըն ալ պէտք է ենթարկուի երեսփոխաններու մեծամասնութեան:

ԱՅՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆի ՄԷՋ, 150–ի հասած էր, խրայէլեան բանակին ձերբակալած Պաղեստինցիներու թիւը: Աւտնց 130–ը ձերբակալուած են Հեպրոն եւ բանակը արդարացնելու համար իր գործողութիւնը ճշդած է·– «Հեպրոնի չրջանի Համասի կառոյցները պատասխանատուներն են ոճրաձորձերու, որոնց ընթացքին 52 Իսրայէլացիներ մեռած են»: Միացեալ – Նահանգներն ալ ուզած են որ, Եւրոպական Միութիւնը Համասի դէմ միջոցներ ձեռք առնէ: ԱՄՆ չեն ուզեր որ տեղ տայ անոր քաղաքական թեւին: Պաղեստինի մէկ նախարարն ալ յայտարարած է որ այս ձերբակալութիւնները կոչուած են խափանելու Համասի հետ փրենց համաձայնութիւնը: Իսրայէլ հրաժարար չուզեր:

ՊԱՍՐԱՅԻ հիւսիսը, Յունիս 24–ին, բրիտանացի վեց զինուորներ սպաննուած են, ութ ուրիչներ ալ վիրաւորուած, Իրաքցիներու հետ բախումներու ընթացքին: Մեծն _ Բրիտանիոյ Արտաքին Նախարարութեան բանբերը չէ ուզած մանրամասնութիւններ տալ եւ զոհացած է ըսելով·. _ –Երկու միլիոդէպեր պատահեցան այսօր: Յաւով կը հաստատենք, որ միլիոդէպերէն մէկուն ընթացքին 6 զինուորներ սպաննուեցան:

ՕԹ _ ԳՈՐՍԻ նահանդապետը պաշտօնանկ եղաւ, իբրեւ հետեւանք Պաղեստինա պատահած միլիոդէպերուն եւ որոնց հետեւանքով Ռաֆարէն եւ Սարքոզի պարտաւորեցան աթոռներու վրայ բարձրանալ խօսք առնելու համար: Գալով Ժագ Շիրաքի, հրաժարած է Գորմիքա երթալէ եւ կը զոհանայ հարցազրոյց մը տալով «Գորս _ Մաթէն» օրաթերթին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԻՆԵՐԸ, այնքան ալ զոհ չեն կատարուած բարեվորոգումներէն եւ կանացի կազմակերպութիւններ կը պայքարին սեռային ոճիրներու ընդունման համար: Եւրոպական Միութիւնը ողջունած էր, Յունիս 19–ին, Թուրքիոյ Խորհրդարանի կարգ մը որոշումները, համաձայն անոր որ ժողովրդականացման դործընթացը լրացած չէր: «Բարեվորոգումներու 6–րդ Թղթածրարին» մէջ 462 թիւ յօդուածին չնչումը, վերջ կու տայ «պատուոյ» համար գործուած ոճիրներու: Կանայց Մարդկային Իրաւունքներու կիներ կազմակերպութիւնը դիտել կու տայ այս առթիւ, որ առաջարկներ ըրած էին Ազրիլին եւ նկատի չեն առնուած: Օրինակ՝ ամուսնացած կամ ամուրի, կոյս կամ ոչ կիներու միջեւ օրինաւոր զատորոշումը պէտք է չնչուի: Պէտք է նաեւ նկատի առնուի ամուսնութեան մէջ գործուած

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԻՍԿԷՆՏԷՐՈՒՆ ԵՒ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ

(Բ· եւ վերջին մաս)

ԹԱՂԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՀԵՏ ԺՈՂՈՎ

Եկեղեցական արարողութեան վերջաւորութեան, Պատրիարքը եւ Կրօնական Ժողովի Բ. Ատենապետը խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցան եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ: Թաղային Խորհուրդը սպառիչ տեղեկութիւններ տուաւ Իսքէնտէրունի հայ համայնքի եւ եկեղեցւոյ ներկայի մասին եւ Պատրիարքին խնդրեց որ նոր հոգեւորական մը նշանակուի Հաթայի վրայ կամ չրջուն հոգեւոր հովիւներու այցելութիւնները աւելի յաճախակի դառնան: Ժողովի ընթացքին որոշուեցաւ նաեւ որ Իսքէնտէրունի եկեղեցւոյ հովուատունը նորոգութեան ենթարկուի, քանի որ այցելու հովիւները իջեւանելու տեղ չունին եւ յաճախ կը ստիպուին պանդոկի մէջ իջեւանիլ: Պատրիարքը գննեց հովուատան նորոգութեան համար ճարտարապետներու կողմէ պատրաստուած ծրագիրը, ինչ որ պիտի արժէ չուրջ 35 միլիառ լիրա:

ԲԼԷՆԻ ԼԵՌՆԱՆՑԻՆ ՁԱՇ

Ժամը 14–ին Պատրիարքը եւ իր ուղեկիցները Իսքէնտէրունի Թաղային Խորհուրդի կողմէ պատուասիրուեցան Բէլէնի լեռնանցքի ճաւաշրաններէն մէկուն մէջ:

ՔՐՐՔՔԽԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Մեսրոպ Արք· ժամը 15·30–ին այցելեց Քրրքքխանի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, որուն տանիքը երեք տարիէ ի վեր փուլ եկած է: Այս եկեղեցին ու անշարժ կալուածները վաքըֆներու վարչութեան կողմէ դրաւուած էին երկու տարի առաջ: Պոլսահայ մեր իրաւաբանները Պատրիարքի եւ Քրրքքխան բնակող վեց Հայերու անունով դատ բացած էին Վաքըֆներու վարչութեան դէմ: Դատը չհասած ըլլալով, ամիս մը առաջ ընտրութիւն կատարուած եւ նոր Թաղային Խորհուրդ մը ընտրուած էր: Պատրիարքին նախագահութեամբ կարճ արարողութիւն մը կատարուեցաւ կիսափուլ եկեղեցիին մէջ: Ապա տեղւոյն Թաղային Խորհուրդին հետ դումարուեցաւ կարճ ժողով մը, որուն մասնակցեցան նաեւ Սահակ Աբեղայ Մաշալեան, Պ.Պ. Տիգրան Կիւմիւղկիլ, Լեւոն Էրասլան, Խորով Քէօլէդաւիթօղլու, Իսքէնտէրունի Թաղային Խորհուրդի ատենապետ Պր. Կարապետ Քիւսաուր եւ Վաղըֆգիւղի Թաղային Խորհուրդի Ատենապետ Պր. Յակոբ Կէօքչէ: Որոշուեցաւ ճարտարապետներուն յանձնարարել Քրրքքխանի եկեղեցւոյ նորոգութեան ծրագիրը մը եւ զայն յանձնել հանրային կարծիքի ուշադրութեան:

ԱՆԹԱՔԻԱ ՍԱԻՕՆ ՀԻՒՐԱՆՈՑ

Քրրքքխանէն վերջ, Պատրիարքը ու իր ուղեկիցները ճամբորդեցին դէպի Անտիոք եւ իջեւանեցան վերջերս բացուած Սաւօն պանդոկին մէջ: Պատրիարքը սիրայօժար հիւրասիրուեցաւ հիւրանոցի արքայական յարկարաժնի մէջ:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԵԼԵՒԿԻԱ

Պատրիարքը ապա այցելեց Զէվլիք (Մուսա Լերան ստորոտը ծովեզերեայ հին Սելեւկիա Փիէրա քաղաքը) ուր Վաղըֆ-դիւղցի գործարար երիտասարդներէն Կարպիս Քուչ Այմինա անունով ծովեզերեայ «մօթէլ»ի մը վարչական պատասխանատուն նշանակուած է:

ՎԱԳՐՖԳԻՒՂ՝ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԵՒ ԹԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Պատրիարքը ժամը 19–ին ժամանեց Վաղըֆգիւղի Սուրբ Փրկիչ Աստուածածին եկեղեցին, որու պարտէզի մուտքին ծաղիկներով զիմաւորուեցաւ դիւղի սիրելի տասուն մանուկներուն կողմէ: Ապարտին, Պատրիարքը կարճ քարոզ մը խօսեցաւ եկեղեցին բերնէ բերան լեցնող զիւղացիներուն, ի մասին Հոգեգալուստի հրաշքին, հոգեւոր կեանքի պտուղներուն եւ հանդուցեալները յիշելու կարեւորութեան:

ԸՆԹՐԻՒԹ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Կիրակամուտքի արարողութիւններէն ետք, Պատրիարքը եկեղեցւոյ բակին մէջ ընդունեցաւ զիւղացիներու բարի գալստեան ջերմ մաղթանքները: Կ'արժէր տեսնել զիւղացիներու հրճուանքն ու յուզումնալից արտայայտութիւնները:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ Ս· ՊԵՏՐՈՍԻ ՔԱՐԱՑՐԻՆ

Յունիս 15, Սուրբ Եղիայի Կիրակիին, Պատրիարքը առաւօտուն ժամը 10–ին, Տիգրան _ Նատիա Կիւմիշկիվլի, Արմաւենի Միրօղլուի, Յակոբ Կէօքչէի, Լեւոն Էրասլանի եւ Խորով Քէօլէդաւիթօղլուի հետ ուխտի այցելութեան ելաւ Անտիոքի Սթաւրոզ (Ս· Խաչ) Լերան լանջին գըտնուող Ս· Պետրոսի քարայրը:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այնուհետեւ Մեսրոպ Արք· եւ իր ուղեկիցները Սամանտաղի ճամբով քարձրացան Վաղըֆգիւղ, մասնակցելու համար Ս· Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ կատարուող պատարագին, զոր կը մատուցանէր Սահակ Աբեղայ Մաշալեան:

Ապարտին Մեսրոպ Պատրիարք թափօրով առաջնորդուեցաւ դիւղի վերեզմանատունը, նախադահելու համար հանդուցեալ Սերովբէ Աւագ Քահանայ Կիւլեանի վախճանման առաջին տարելիցին հոգեհանդստեան կարգի եւ չիրիմի բացման արարողութեան:

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Հանդիսութեանց ապարտին Պատրիարքը եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ Ծխական Խորհուրդի ժողովին նախագահեց եւ ըստացաւ տեղեկութիւններ գիւղի առօրեային եւ եկեղեցւոյ գործունէութեան մասին: Այստեղ եւս տեղւոյն Ծխական Խորհուրդը Պատրիարքէն խնդրեց որ տոգեւոր հովիւ մը նշանակուի Հաթայի Հայ համայնքներուն համար:

Երկրորդ ժողով մըն ալ դումարուեցաւ Մէբսինի _ Թարսուս _ Ատանայի _ Անտիոքի Ռոթարիէններու ներկայացուցիչներուն հետ, որոնք եկեր էին Պատրիարքէ արտօնութիւն խնդրելու, որպէսզի Սեպտեմբեր 28, կիրակի, Արամ Խաչատրեանի ծննդեան 100–ամեակին առիթով սչնֆոնիք համերգ մը տրքուի Վաղըֆգիւղի եկեղեցւոյ բակին մէջ: Կը ծրագրուի արտասահմանէն հրաւիրել սչնֆոնիք սենեկային երաժշտութեան քառեակ մը եւ մենակատար մը, որոնք Մէբսինի Զուքուրովայի սչնֆոնիք նուագախումբերու հետ պիտի մեկնաբանեն Խաչատրեանի գործերէն նմոյշներ:

ԱՏԱՆԱ

Ժամը 16–ին Պատրիարքը եւ իր ուղեկիցները հրաժեշտ առին գիւղէն եւ ճամբայ ելան դէպի Ատանա: Ժամը 18–ին Ատանայի մէջ այցելեցին Սարգիս Սաթեան ընտանիքին բնակարանը, ուր չուրջ 30 հոգի հաւաքուեր էին մեր Պատրիարքին այցելութեան առիթով: Շատ հաճելի զրոյց տեղի ունեցաւ տեղացի Հայերու հետ, որոնք կը զբաղէին ճարտարապետութեամբ, գիւղատնտեսութեամբ, անասնաբուծութեամբ, դեղագործութեամբ, ուսուցչութեամբ եւ նմանօրինակ պատուարեր ասպարէզներով:

ՄԵԿՆՈՒՄ

Պատրիարքը ժամը 20·45–ին առաջնորդուեցաւ Ատանայի օդակայանի պատուոյ սրահը, ուր ողջերթի համար փութացեր էին Վաղըֆգիւղի, Իսքէնտէրունի եւ Ատանայի համայնքներու ներկայացուցիչները:

Ժամը 23–ին Պատրիարքը վերադարձաւ Պոլիս:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՎԱՐԴԱՊԵՏ»Ը ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հեղինակ՝ Հ. ՏԱՃԱՏ Ծ. ՎՐԴ. ԵԱՐՏՐՄԵԱՆ

Վենետիկի Ս. Ղազար վանքի տպարանէն լոյս տեսած է, Մխիթարեան Միաբանութեան մշակութանուէր անդամներէն, Հ. Տաճատ Ծ. Վրդ. Եարտրմեանի «Վարդապետ»ը Հայ եկեղեցական մտածողութեան մէջ» դիրքը, հայ ժողովուրդի հոգեւոր, եկեղեցական ու մշակութային կեանքը ակօսող ու հարատացնող Վարդապետի անձին ու ծառայութեան դերին մասին: Հեղինակին նպատակը եղած է «Հայ եկեղեցւոյ ծառայական դաշտին մէջ գործող Վարդապետին ներշնչել արժեւորումի այժմէականութիւն մը՝ անոր իսկական արմատները փընտռելով անցեալի մեր պատմութեան հարուստ էջերուն մէջ» (էջ 6):

140 էջնոց հատորը բաղկացած է 3 Գլուխներէ:

Ա. Գլուխին մէջ, որ կը կրէ «Հայ եկեղեցւոյ վարդապետը եւ քարիւոնէական քարոզութեան առաքելութիւնը» խորագիրը, հեղինակը՝ հիմնուելով մատենադրական եւ բանասիրական պատկառելի աղբիւրներու եւ վկայութիւններու վրայ, փորձած է Հայ եկեղեցւոյ Վարդապետը ներկայացնել իր եկեղեցական ու կանոնական լիրաւասութիւններով, կրօնական ու հոգեւորական իր դիմագիծով, իր հոգեմտաւոր պատրաստութեամբ ու ղեկով՝ որ կը ներկայանայ մեզի նախ իբր Աստուծոյ խօսքին սպասարկուն եւ ապա նաեւ ուսուցիչը եւ ուղեցոյցը իր ժողովուրդին:

«Հայ եկեղեցւոյ վարդապետը եւ վարդապետական գաւազանը» խորագիրը կրող Բ. Գլուխին մէջ հեղինակը, ներկայացնելով վարդապետին կեանքն ու գործը՝ հայ եկեղեցւոյ պատմական հորիզոնին վրայ, դիտել տուած է, թէ Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետէն իսկ առաջ, Հայաստանի մէջ, «միանձնական կեանք»ին նուիրուողներու, կամ «վանական» վարդապետներու գործունէութեան հիմնական ծրագիրը, ուղեգիծը եւ գործունէութեան նկարագիրը եղած է՝ ճգնողական ու հայեցողական – անձնական հրահանգումներէ եւ քերթող քարոզել, ուսուցանել, ծաւալիլ եւ արմատացնել քրիստոնէական վարդապետութիւնը:

Վարդապետներուն պաշտօնը կամ գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ այլ նըկարագիր կը ստանայ հայկական գիրերու ստեղծումէն ետք, Սահակ Կաթողիկոսի եւ Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետի նախաձեռնութեամբ, որոնց գլխաւոր նպատակը ժողովուրդին մէջ հաւատքը ամրապնդել էր: Այդ նպատակին հասնելու համար հարկ էր ունենալ նաեւ պատրաստուած եւ դիտակից եկեղեցականներ, որպէսզի անոնք աւետարանչական գործունէութեամբ մը լուսաւորէին ժողովուրդը եւ անոր մէջ կրօնական գիտակցութիւնը արթնցնէին:

Այս հեռանկարով ալ Վաղարշապատի մէջ անոնք կը բանան ուսումնարան մը, որուն աշակերտներէն ամէնէն ընդունակները կ'ընտրեն ու կը ղրկեն Հայաստանի դանդաղ կողմերը քարոզելու եւ ուսուցանելու համար: Աւելի'ն. Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետը կը լծուի նաեւ գրաւոր աշխատանքներով լուսաւորելու գործին: Եկեղեցական, քարոզչական, գրաւոր աշխատանքի եւ ուսուցողական այս իրականութեան պարունակին մէջ է որ Մեսրոպ Մաշտոցի վարդապետական կեանքը կը ստանայ իր իւրայատուկ նըշանակութիւնը եւ նկարագիրը: Գիրքին հեղինակը՝ Հ. Տաճատ Ծ. Վրդ. Եարտրմեան, կը նշէ, թէ «պատմական նոյն այս ենթահողին վրայ ալ կը լուսաբանուի ու կը բնութագրուի նաեւ հայ եկեղեցւոյ զալիք բոլոր վարդապետներուն եկեղեցական ու առաքելական կեանքին ամբողջ չրջման եւ անոնց առաքելութեան հիմնական ուղեգիծը, անոնց «Վարդապետական» կոչումին ու պաշտօնին նկատմամբ ունեցած ըմբռնումը, նկարագիրը, կարեւորութիւնը եւ արժէքը» (էջ 42):

Խօսելով «Մատնաւոր վարդապետ» եւ «Ծայրագոյն վարդապետ» աստիճաններու մասին, հեղինակը դիտել կու տայ, թէ բնական է որ հայ եկեղեցւոյ բոլոր վարդապետները իմացական թէ հոգեւոր նոյն հաւասար կարողութիւններ եւ բնեմանութիւնները պիտի չունենային երբեք: Հետեւաբար, չատ անգամ պատմական յիշատակութիւններու մէջ կը հանդիպինք «Գլուխ վարդապետաց», այսինքն՝ «Գլխաւոր», «Մեծ» կամ «Աւագ» կոչումով վարդապետներու, եւ կամ, ինչպէս Մխիթար Գոշ վարդապետ կը կոչէ՝ «Վկայեալ վարդապետներ»:

1651–ին, Երուսաղէմի մէջ դումարած եկեղեցական ժողովը, Փիլիպոս կաթողիկոսի, Կիլիկիոյ Ներսէս կաթողիկոսի եւ Երուսաղէմի Աստուածատուր պատրիարքի մասնակցութեամբ, խստօրէն ուշադրութիւն դարձնել կու տայ վարդապետական իշխանութիւն չնորհելու պայմաններուն վրայ, նշելով որ իշխանութիւնը պէտք է տրուի կատարեալ ուսումի եւ առաքելութիւն ունեցող, վկայեալ նուիրեալներուն:

Ծանօթ է որ վարդապետական իշխանութեան պաշտօնն ու հանդիսականքը ըզգալի կերպով նուազած էր անցեալ դարուն, եկեղեցական նախկին օրէնքներուն հակասող դանդաղումներու հետեւանքով: Հետեւաբար, 1958 Մարտին Գահիրէի մէջ դումարուած Եպիսկոպոսներու ժողովն ալ, մտահոգ՝ եկեղեցական տիտղոսներ չնորհելու առատաձեռնութիւններով, տուած է եղրափակիչ հետեւեալ յանձնարարականը. «Եկեղեցական տիտղոսներու տուչութեան մէջ հարկ է ի գործ դնել աչալրջութիւն եւ Աւագ – դութեան, Վարդապետութեան, Ծայրագունութեան եւ Արքութեան տիտղոսները տալ միայն ստուգապէս արժանաւորներուն» (1):

Այս յանձնարարութենէն քանի մը ամիս ետք, 1958 Յուլիսին, Վազգէն Ա. Հայրապետը պաշտօնապէս կը վերահաստատէր Վարդապետական աստիճաններ չնորհելու աւանդական հին սովորութիւնը, այդ աստիճանները «նկատելով իբրեւ դիտական աստիճաններ եւ ո՛չ թէ պարզապէս ձեւական, անբովանդակ բըլնոյթ կրող պարգեւաբաշխումներ, նոյնվակ ողորմութեան նման չնորհուած» (2):

Ներկայացնելով վարդապետական իշխանութիւն չնորհելու հայ եկեղեցական ու կրօնական մտածողութիւնը արտայայտող վարդապետական աստիճանի տուչութեան ծիսական կարգը, հեղինակը կը նշէ, թէ այդ ծիսական արարողակարգին գլխաւոր կորիզը կը կազմեն վարդապետական իշխանութիւնը տալու պաշտօնական բանաձեւերը: 14 աստիճաններու տուչութեան բոլոր բանաձեւերը յատուկ կերպով կը չեշտեն Վարդապետին կատարելիք հիմնական պարտականութիւններն ու պաշտօնները՝ իմաստութեամբ եւ դիտութեամբ Աստուծոյ խօսքը քարոզելու, սգաւորները մխիթարելու, Աստուծոյ եւ մարդոց միջեւ միջնորդ ըլլալու, անհաւատները հաւատքի բերելու, մեղաւորները ապաշխարութեան հրաւիրելու եւ այլն:

Եկեղեցական այս պարտականութիւնները կատարելու համար թեկնածու հոգեւորականը, բացի իր անձին արժանաւորութենէն, նկարագրի կայունութենէն, կոչումին դիտակցութենէն եւ այլ առաքինութիւններէ անհրաժեշտ է որ ունենայ նաեւ Աստուածաչունչի, յարակից գրականութեան եւ ժամանակաչրջանի դիտութիւններուն հմտութիւնը:

Մատենագրական եւ բանասիրական բազմաթիւ վկայութիւններու ուսումնասիրմամբ հեղինակը կը նշէ, թէ Վարդապետը պէտք է հմուտ ըլլայ քրիստոնէական դաւանափաքախօսութեան եւ կրօնական սկզբունքներուն, գոյս քարոզելու կոչուած է ան: Պէտք է ամբարած ըլլայ Աստուածաչունչի եւ անոր վերաբերող կրօնական եւ եկեղեցական գրականութիւնը, իմաստասիրական գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ «Արտաքին Ուսմունք» կոչուած դիտութիւնները: «Արտաքին Ուսմունք» ըսելով միջին դարերուն կը հասկնային աշխարհիկ դիտութիւններ՝ Եռեակ եւ Քառեակ: Առաջինը ամփոնաւոր երգահան Ն. Մայակովսկիի մարանութիւն եւ ճարտասանութիւն, երկրորդը՝ թուաբանութիւն, երկրաչափութիւն, աստղագիտութիւն եւ երաժշտութիւն:

Վարդապետական աստիճանի տուչութեան արարողութեան բովանդակութիւնը կը չեշտէ նաեւ հիմնական գաղափար մը, իրրեւ անհրաժեշտ սկզբունք վարդապետներու առաքելական գործունէութեան. այն է՝ վարդապետական իշխանութիւնը ստացող ընծայեալը իր քարոզածը պարտաւոր է «առնել եւ ուսուցանել», այսինքն՝ նախ անձամբ գործադրել եւ ապա ուսուցանել:

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՒԱԶԱՆԻՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Վարդապետ կոչումը եւ իշխանութիւնը թեկնածուին կը տրուի ծիսական առանձին արարողութեամբ, որով վարդապետները իրաւունք կը ստանան քարոզելու, ուսուցանելու եւ իրրեւ նշան այդ կոչումին եւ իշխանութեան, իրենց ձեռքին կը կրեն յատուկ գաւազան մը, որ փրենց կը չըներհուի այդ արարողութեան ընթացքին:

Մատենադրական, բանասիրական եւ հայագիտական բազմաթիւ վկայութիւններով աշխատասիրութեան հեղինակը կը հաստատէ, թէ կրօնական գաւազաններու գործածութիւնը պատմութեան մէջ հեռաւոր արմատներ ունի, սկսած Հին Կտակարանեան չրջաններէն: Այսպէս, Հին Եգիպտոսի փարաւոնները կը կրէին նգաւազաններ, իբր նշան դիրքի, իշխանութեան եւ հեղինակութեան: Ըստ Աստուածաչունչի պատումներուն, Մովսէսի կանութեան մէջ գոյութիւն ունէր գաւազանը, որ մեծ դեր կատարած է Մովսէսի եւ Ահարոնի ձեռքին մէջ: Գաւազանի ըմբռնումը անցած է քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ եւ միշտ գործածուած է եւ կը գործածուի իբր նշան հոգեւոր իշխանութեան: «Եկեղեցւոյ հոգեւոր իշխանն է Եպիսկոպոսը. հետեւաբար գաւազանն ալ, իբր նշանակ հոգեւոր իշխանութեան, Եպիսկոպոսը միայն իրաւունք ունէր կըրելու. բայց որովհետեւ հոգեւոր իշխանութեան էական մասը կը կազմէ քարոզութիւնը կամ վարդապետութիւնը, կանոն եղած է վարդապետներուն ալ տալ գաւազան կրելու իրաւունքը՝ իբր նշանակ իրենց հոգեւոր իշխանութեան» (3):

Պատմական վկայութիւններ կը հաստատեն նաեւ ծիսական զարդարուն գաւազաններու գործածութիւնը քրիստոնեայ թագաւորներու կողմէ, արտայայտելով պետութեան, իշխանութեան եւ հեղինակութեան գաղափարը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Տե՛ս «Էջմիածին» (ամսագիր), 1958, թիւ Ը., էջ 3:
(2) Տե՛ս «Էջմիածին» (ամսագիր), 1980, թիւ Բ._Գ. էջ 4_5:
(3) Բարգէն Ծ. Վրդ. Կիւլէսէրեան, "Վարդապետական աստիճանները հայ եկեղեցւոյ մէջ", Անթիլիաս, 1980, էջ 115:

100-ԱՄԵԱԿ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԵՐԳԱՀԱՆ Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

ԽԱՉԻԿ ԵՂԻՄԱՉԵԱՆ

20–րդ դարու համաչխարհային երաժշտութեան ստեղծագործական ղէմքերէն է Խաչատրեանը, որուն անունը կապուած է նաեւ նախկին Խորհրդային Միութեան եւ հայ երաժշտութեան զարգացման, ճանչման հետ: Անոր արուեստը բացառիկ երեւոյթ է վերջին տասնամեակներու մըջդային երաժշտութեան մէջ: Խաչատրեանը, օգտագործելով արեւելքի եւ հայկական երաժշտական փոլքլորի տարրերը լի չափ կը բերէ նեղքին ուժակա – նութեամբ, երաժշտական թարմ լեզուով, ժողովրդական կատարո եւ աչխոյժ ոգիմով առլցուն ստեղծագործութիւններ, որոնց մէջ կան դունագեղ պատկերներ, տպրումներ եւ մխոք: Անոր արուեստը հեռու է ոճի, ձեւի խնդիրներէն: Խաչատրեանի համար կարեւորը տպաւորութիւնն է: Լսողը իրենչ կը զգայ, իրենչ կ'ապրի, իրեն համար այդ է հարկաւորը: Արամ Խաչատրեանը առանձնաչնորհեալ տեղ ունի հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ, հայ երգի առաքեալն է՝ կոմիտասի հետ: Կոմիտաս եւ Խաչատրեան...:

Եթէ Կոմիտասը հայ երգը հաւաքած, դասած, օտար տարրերէ մաքրած եւ ջատագած է ծանօթացնել ամէն տեղ, Խաչատրեանը այդ եղածի հիման վրայ ըստեղծած է նորը, աւելի զարգացած, աւելի հարստացած եւ տարած է հայկական սահմաններէն դուրս, դէպի համայն աչխարհ: Այսօր այլեւս չկայ որեւէ երկիր, ուր չհնչէ Խաչատրեանի սա կամ նա գործը, որոնք ձեւով միջազգային՝ սակայն խորքով ազգային են: Եթէ Կոմիտասով «հայ» անունը հասած է միայն որոշ օտար բլուրներ, Խաչատրեանով ան դամուեցաւ համայն աչխարհի դաշտերուն վրայ, դառնալով հպարտութիւնը սերունդներու...:

Հայ ժողովուրդի երախտաչատ զաւակը՝ Ա. Խաչատրեան ծնած է 1903 թըւականի Յունիս 6–ին Թիֆլիսի մէջ: 1922 – 1929 թուականներուն կը ստանայ յօրինուռմ եւ թաւջուփթակի դասընթացներ Մոսկուայի Երաժշտանոցին մէջ: 1937–ին կը չարունակէ երաժշտական կրթութիւնը ականաւոր երգահան Ն. Միասկովսկիի մօտ: 1938–ին կը ստանայ «Հայաստանի ժողովրդական արուեստագէտի» կոչում եւ այնուհետեւ տարիներու ընթացքին կը դառնայ հայրենիքի եւ նախկին Խորհրդային Միութեան բազմաթիւ մրցանակներու դափնեկիր, կը պարգեւատրուի զանազան չքանչաններով եւ կ'ընտրուի Սփիւռքի կարգ մը ակադեմիաներու պատուոյ անդամ:

Արամ Խաչատրեանը երկար տարիներ կը վարէ նախկին Խորհրդային Միութեան երգահաններու վարչութեան քարտուղարի պաչտօնը, եւ 1951–ին կը ստանձնէ Մոսկուայի երաժշտանոցի յօրինումի դասատւանդութեան փրոֆէսօրի պաչտօնը եւ որպէս տաղանդաչատ մանկավարժ կը պատրաստէ յօրինողներու մի քանի սերունդներ, որոնք ոգեչնչուելով իրենց ուսուցչին անձէն եւ ստեղծագործութիւններէն ու ընդարձակելով իրենց մտքի հորիզոնները, նչանակալից մասնակցութիւն կը բերեն Հայաստանի երաժշտութեան վերելքին եւ ա՛յդ երաժշտութեան համահայկական ճանաչումին:

Աչխարհահռչակ երգահանը Խաչատրեան ունի բազմաթիւ գործեր նուագախումբի, ջութակի, դաչնակի, դանազան նուագարաններու, երգչախումբի համար. հանրածանօթ են իր պալէտները, համահընչեակները, համանուագները: Այն յարգելի աչխատանք տարած է նաեւ թատրոնի եւ չարժանկարի երաժշտութեան բնագաւառէն ներս:

Այստեղ կարելի չէ կեդրոնանալ իր բոլոր գործերուն վրայ, բայց կ'արժէ նըչել կարեւորագոյնները:

Իր առաջին համանուագը, զոր ստեղծած է 1934–ին, եղած է իր երգահանի տաղանդին ծաղկման առաջին քայլը: Ա. Խաչատրեան կը ստեղծէ երկրորդ համանուագը 1943–ին, որ կը գտնէ լայն կոչուած է ան: Պէտք է ամբարած ըլլայ Աստուածաչունչի եւ անոր վերաբերող կրօնական եւ եկեղեցական գրականութիւնը, իմաստասիրական գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ «Արտաքին Ուսմունք» կոչուած դիտութիւնները: «Արտաքին Ուսմունք» ըսելով միջին դարերուն կը հասկնային աշխարհիկ դիտութիւններ՝ Եռեակ եւ Քառեակ: Առաջինը ամփոնաւոր երգահան Ն. Մայակովսկիի մարանութիւն եւ ճարտասանութիւն, երկրորդը՝ թուաբանութիւն, երկրաչափութիւն, աստղագիտութիւն եւ երաժշտութիւն:

Վարդապետական աստիճանի տուչութեան արարողութեան բովանդակութիւնը կը չեշտէ նաեւ հիմնական գաղափար մը, իրրեւ անհրաժեշտ սկզբունք վարդապետներու առաքելական գործունէութեան. այն է՝ վարդապետական իշխանութիւնը ստացող ընծայեալը իր քարոզածը պարտաւոր է «առնել եւ ուսուցանել», այսինքն՝ նախ անձամբ գործադրել եւ ապա ուսուցանել:

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՒԱԶԱՆԻՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Վարդապետ կոչումը եւ իշխանութիւնը թեկնածուին կը տրուի ծիսական առանձին արարողութեամբ, որով վարդապետները իրաւունք կը ստանան քարոզելու, ուսուցանելու եւ իրրեւ նշան այդ կոչումին եւ իշխանութեան, իրենց ձեռքին կը կրեն յատուկ գաւազան մը, որ փրենց կը չընորհուի այդ արարողութեան ընթացքին:

Մատենադրական, բանասիրական եւ հայագիտական բազմաթիւ վկայութիւններով աշխատասիրութեան հեղինակը կը հաստատէ, թէ կրօնական գաւազաններու գործածութիւնը պատմութեան մէջ հեռաւոր արմատներ ունի, սկսած Հին Կտակարանեան չրջաններէն: Այսպէս, Հին Եգիպտոսի փարաւոնները կը կրէին նգաւազաններ, իբր նշան դիրքի, իշխանութեան եւ հեղինակութեան: Ըստ Աստուածաչունչի պատումներուն, Մովսէսի կանութեան մէջ գոյութիւն ունէր գաւազանը, որ մեծ դեր կատարած է Մովսէսի եւ Ահարոնի ձեռքին մէջ: Գաւազանի ըմբռնումը անցած է քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ եւ միշտ գործածուած է եւ կը գործածուի իբր նշան հոգեւոր իշխանութեան: «Եկեղեցւոյ հոգեւոր իշխանն է Եպիսկոպոսը. հետեւաբար գաւազանն ալ, իբր նշանակ հոգեւոր իշխանութեան, Եպիսկոպոսը միայն իրաւունք ունէր կըրելու. բայց որովհետեւ հոգեւոր իշխանութեան էական մասը կը կազմէ քարոզութիւնը կամ վարդապետութիւնը, կանոն եղած է վարդապետներուն ալ տալ գաւազան կրելու իրաւունքը՝ իբր նշանակ իրենց հոգեւոր իշխանութեան» (3):

Պատմական վկայութիւններ կը հաստատեն նաեւ ծիսական զարդարուն գաւազաններու գործածութիւնը քրիստոնեայ թագաւորներու կողմէ, արտայայտելով պետութեան, իշխանութեան եւ հեղինակութեան գաղափարը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Տե՛ս «Էջմիածին» (ամսագիր), 1958, թիւ Ը., էջ 3:
(2) Տե՛ս «Էջմիածին» (ամսագիր), 1980, թիւ Բ._Գ. էջ 4_5:
(3) Բարգէն Ծ. Վրդ. Կիւլէսէրեան, "Վարդապետական աստիճանները հայ եկեղեցւոյ մէջ", Անթիլիաս, 1980, էջ 115:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ 51ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

2003 Մայիս 17 – 18–ին, Մարսէյլ – Ռօմանի մէջ, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը գումարեց իր Պատգամաւորական 51–րդ ժողովը, որու ընթացքին քննուեցան, ուսկի քան 70 տարիէ ի վեր մատղաշ սերունդի դաստիարակութեան, մշակութային եւ ընկերային մարզերէ ներս գործող այս մարդասիրական կազմակերպութեան աշխատանքները:

690 անդամ հաշուող 19 մասնաճիւղերէ եկող 29 պատգամաւորներ երկօրեայ այս ժողովի ընթացքին քննեցին գործունէութեանց արդիւնքներն ու ճշդեցին ապագայ ծրագիրները:

Հետաւորիմ մնալով իր առաքելութենէն՝ փոխանցել մշակոյթի հարստութիւնն ու հայկական ինքնութիւնը, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը գործէ դըպրոցներու ճամբով:

Ներկայիս ան ունի 9 դպրոց, 330 աշակերտներով, որոնց կ'ուսուցուի լեզու, պատմութիւն, եւ յաճախ պար, թատրոն եւ երգ: Իսկ այն մասնաճիւղերը, որոնք չունին դպրոցական կառոյց, իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը կը ցուցաբերեն դպրոց պահող մասնաճիւղերուն: Պատգամաւորական ժողովը որոշեց խտացնել այս իրերօգնութիւնը մասնաճիւղերու միջեւ, նպատակ ունենալով զարգացնել կրթական գործունէութեան նպաստող այս կարեւոր աշխատանքը:

Ու այս նպատակի իրագործման համար, որոշուեցաւ կազմակերպել առաւել թիւով հասութաբեր ձեռնարկներ 2003 – 2004 տարեշրջանին համար:

2002–ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը հայկական դպրոցներուն, տարեկան իր կանոնաւոր յատկացումներէն եւ իւր դպրոցներու ծախսերէն բացի տրամադրած է ընդհանուր՝ 24·773 Եւրօ, որուն 21·228 Եւրօն Համազգայինի դպրոցի վերնատարութեան հետեւեալ ձեւով. –

– 12·200 Եւրօ՝ տարեկան յատկացում

– 1·528 Եւրօ՝ ՓԱՔՍԱ–ի շրջանի մասնաճիւղերու յատուկ օժանդակութիւն

– 7·500 Եւրօ» Ռոն Ալփի շրջանի երեք մասնաճիւղերու կազմակերպած բացառիկ երեկոյթէն մնացած չահ:

Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել 16·770 Եւրօ՝ Փարիզի մասնաճիւղերու եւ Համազգային – Փարիզի կազմակերպած երեկոյթի չահը:

Փոքրերու ի նպաստ իր գործունէութեան շրջագծէն ներս, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը շարունակէ կազմակերպել փոքրերու եւ պատանիներու կայանները, իր ամառնային կայանին մէջ Պէլֆոնթէյն, ինչպէս նաեւ շրջուն կայանը աւելի մեծերուն համար:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը հաւատարիմ իր մարդասիրական կոչումին, Պէլֆոնթէյնի մէջ կ'ընդունի կարիքաւոր հայ փոքրեր, Ֆրանսայէն, բայց նաեւ ըստփուռքի տարբեր երկիրներէ ժամանած: Օրինակ, 2002 Օգոստոսին Սերպիոյ փոքրերը օգտուեցան Պէլֆոնթէյնի կայանի կեցութենէն: 25 փոքրերու մասնակի կամ ամբողջական նիւթական ծախսերը՝ 8500 Եւրօ կը տանձնէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը:

Իսկ 2005–ին պիտի տօնուի «կեանք»ի 50–ամեակը· Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը այսօրուընէ արդէն ժամադրութիւն կու տայ բոլոր անոնց, որոնք մէկ կամ աւելի ամառնային կեցութիւններ անցուցած են Պէլֆոնթէյնի մէջ: Մխանաբար տօնելու համար այս իւրայատուկ առիթը, բազմաթիւ ձեռնարկներ նախատեսուած են Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին: Այս պիտի ըլլայ կրկին անգամ համայնքը առաւաձեռնութեան հրաւիրող կոչ մը, որպէսզի կարելի ըլլայ պահպանել արձակուրդի այս կայանը, որ ամէն տարի պէտք է բարենորոգուի ու արդիականացուի համաձայն երիտասարդութեան եւ Մարմնամարզի Նախարարութեան պահանջներուն եւ անոր սահմանած նոր չափանիշներուն:

Ֆրանսայի հայկական համայնքի համար ցուցաբերած իր գործունէութեան տարիները, Ֆրանսահաւ Կապոյտ Խաչը ընտանձնած է, գործակցաբար Հ· Օ· Մ·–ի հետ (Հայ Օգնութեան Միութիւն որ կը համախմբէ հայկական օգնութեան խաչերը), Հայաստանի համար աշխատանք, փոքրերու եւ մանաւորաբար որբերու ի նպաստ:

1995–էն ի վեր, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը չաբաթը մէկ անգամ ղրկութեամբ կը հոգայ Նորքի որբևանոցի երախաներուն օրուան սնունդը, Երեւանի արուարձաններուն մէջ, ուր ընդունուած են հարիւրաւոր փոքրեր եւ պատանիներ, որք կամ ընտանեկան դժնդակ պայմաններու մէջ գտնուող: Կեդրոնը անոնց կու տայ ապաստան, զանոնք կը կերակրէ եւ կը պատրաստէ անոնց դպրոցական աշխատանքներու ու արհեստի դասընթացքներու: Այս գործունէութիւնը կ'ենթադրէ տարեկան չուրջ 5000 ամերիկեան տոլարի ներդրում: Այս աշխատանքը խտացնելու եւ հաւատարակչռելու համար, կը նախատեսէ ապահովել օրական մէկ ճաշ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը 1· տարիէ ի վեր յանձնառու է նաեւ Հ· Օ· Մ·–ի նախաձեռնութեամբ, որբերու խնամակալութեան ծրագրին, Հայաստանի եւ Արցախի որբերուն համար: Իւրաքանչիւր խնամակալ տարեկան կը յատկացնէ 150 Եւրօ, մինչեւ անոր չափահասութեան տարիքը: Մինչեւ օրս, մփոյն Ֆրանսայի խնամակալներու միջոցով, 415 փոքրեր կ'օգտուին ծրագրէն:

Նաեւ, Պատգամաւորական ժողովի ընթացքին, որոշուեցաւ ի նպաստ Ջաւախքի աշխատանք ծաւալել, ուր արդէն կը գործէ Հ· Օ· Մ·–ը: Աւրատպագիրը սահմանափակելու համար այս ռազմավարական ու մշակութային կարեւոր չրջանէն, նախատեսուած է զօրաշարժ ենթադրող տարբեր ձեռնարկներ կազմակերպել:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը հաւատարիմ իր յանձնարարութեան եւ իր նպատակներուն չարունակեց իր աշխատանքները զանազան բնագաւառներու մէջ: Երեկոյթներ կազմակերպելով ան կը նպատակ համայնքին մէջ ընկերային կեանքի զարգացման: Ներկայ՝ համայնքին կեանքի բոլոր մակարդակներուն վրայ, Կապոյտ Խաչը ծանօթ է իր գործունէութեան եւ իր ուժականութեամբ, որոնց փաստը ան տուաւ կազմակերպելով մեծ ձեռնարկներ ամբողջ Ֆրանսայի տարածքին:

Զօրակցելու համար մեր գործունէութեանց դուռ կրնաք ձեր նուիրատուութիւնները ուղարկել միութեան կեդրոնը: Ոչ – կառավարական ու ճանչցուած իրրեւ հանրօգուտ կազմակերպութիւն, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը ստանայ անհատներէ, ինչպէս՝ ընկերութիւններէ նուիրատուութիւններ, որոնք զեղչելի են պետական հարկի եկամուտներէն, եւ կամ հրիտակներ՝ կրկին պետական տուրքէ զերծ:

Վերջապէս, չարունակելու համար այս աշխատանքը մենք կարիքը ունինք աշխոյժ կամաւորներու, որոնք պատրաստ են տալու քիչ իրենց ժամանակէն ու փրենց կարողութենէն այս անչահախնդիր աշխատանքին: Մեր աշխատանքի մարզերը բազմազան են եւ իւրաքանչիւրը կրնայ հոն գտնել իր հակումներուն գոհացում տուող գործունէութիւն մը:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ ու մանրամասնութիւններ իմանալու համար, կրնաք կապ հաստատել մեր հետ՝

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
17, rue Bleue
75009 Paris
☎ 01 53 34 18 18
e-mail: cbaf@wanadoo.fr

ընդունելութիւն: 1937–ին, կը յօրինէ պալետի քոնչերթօն, որ կը կազմէ իր գլուխ գործոցներէն մին, իր ներքին ուժականութեամբ, հրաշալի մեղեդիական գիծով: Ան‌մոռնալու կը յօրինէ Ջուլթակի (1943), Թաւլուխթակի (1946) քոնչերթոները, «Երջանկութիւն» (1939) եւ Գայեանէ» (1942) պալէտները:

Ա· Խաչատրեան այդ հրաշալի գործերով օրըստօրէ կը մեծնայ եւ կը դառնայ դասական նախկին Սորհրդային Միութեան երաժշտութեան, Շոստակովիչի եւ Փրոքոֆիէֆի հետ:

Ա· Խաչատրեանի ամենայայտնի գործերէն է «Սպարտակ» պալէտը (1956), որ կը ցոլացնէ ժողովուրդի ազատութեան պայքարի դաղափարը: Հռչակաւոր երգահանը հեղինակն է նաեւ Սորհրդային Հայաստանի հիմնի երաժշտութեան, զոր ստեղծած է 1946–ին:

1978 Մայիս 1–էն ի վեր չկայ այլեւս Ա· Խաչատրեանի ֆիզիքական գոյութիւնը՝ մարմինը, որ կը հանդչի հայրենի հողին վրայ, հայ երաժշտութեան միւս տիտանին՝ Կոմիտասի կողքին, սակայն ան կ'ապրի մինչ իր ստեղծագործութիւններով:

Ե·

Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի տնօրէնութիւնն ու վարչութիւնը, յարգելու համար յիշատակը մեծանուն երգահանի, արդէն իրագործեց երաժշտական նախաձեռնութիւն մը Մարտ ամսուան մէջ: Ցառաջիկայ Հոկտեմբեր ամսուան մէջ, միշտ թարմ պահելու մտօք աշխարհահռչակ երգահանի յիշատակը, Մշակոյթի կեդրոնը որոշած է հրաւիրել երիտասարդ երաժիշտներ, մեկնաբանելու համար միայն իր գործերը:

Խ· Ե·

ԳԱՏՐԱՆՔ

Մօրս յիշատակին

Գրեց՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

3

Անապորոյն յայտնութիւն մը եղաւ ասիկա. ինք կորսնցուցած էր յուզուելու ամէն ընդունակութիւն. իր սիրտը վերածուեր էր գօս, անկենդան ճիւղի մը, որ այլեւս չպիտի բողբոջէր երբեք: Ցամքած ակ մըն էր ինքը· լռութիւնն կար կուրծքին տակ, ծանր ու անարձագանգ... Բոլոր այն դիմանկարները, զոր կը նայար վերակենդանացնել, կը մնային համիաներու անզգայութեամբ: Կը թուէր թէ անոնք իր կեանքին հետ հետ – ած կապերը չէին եղած, այլ իրմէն անջատ, օտար ժամանակի մը ուրուականները պարպապէս...

Շողակաթ տարտափեցաւ իր անդամալոյծ հոգիին. չկրցաւ արտասուել, ոչ ալ աղօթել: Ձինքը չրջապատող եռուզեռին կեդրոնը ինկած էր, ինչպէս քարի բեկոր մը պեհին մէջ: Ի՞նչ գործ ունէր ուրեմն հոդ...

Հոսանքէն տարուբեր, ինքզինքը գտաւ պերեզմանատան դռնէն դուրս: Խուռնեռամ մարդիկ ողողած էին պողոտան: Փոշին ծանրացուցած էր օդը: Շողակաթ կը խեղդուէր: Մարդիկ խօսք մէկ ըրած՝ կը հրմշտկէին գինքը, կը կոխկռտէին իր սիրտը... Փախուստ տուողի նման ան կը չանար հեռանալ մարդոցմէն, դերեզմանէն, բայց անոնք կու գային, կը խըճողէին իր ճամբան, կը կուտակուէին իր ուսերուն...

4

Ահա այսպէս մինակ, յիշատակներէն իսկ լքուած՝ Շողակաթ աննպատակ ըսկսաւ իյնալ Շիշլիէն Բանկալթի:

«Քամուած, հատած եմ այլեւս... այս հորէն այլեւս չուր չպիտի քաշուի... Աստուած, Աստուած... Ինչո՞ւ խլեցիր գիս հողէս, ինչո՞ւ ետ թերիր աքսորի ճամբաներէն... Ի՞նչ բանի կրնամ ծառայել, երբ աչքերէս կաթիլ մը արցունք իսկ քամելու կարող չեմ»...

Կը քալէր յամրօրէն, գինովի դեղեւկոտ քայլերով: Կը վախնար կառչելէ ոեւէ բանի, որովհետեւ աչխարհը իր չուրջ, իր ոտքերուն տակ երերուն, ծփանուտ ծովի երեւոյթը ունէր...

Ամէն կռուան, ամէն հաւատարակչռութիւն կորսնցուցած, երբ այլեւս չկրցաւ քալել, կանգ առաւ տեղ մը... Գերագոյն անձնատուութեան րոպէ մը կրնար ըլլալ ատիկա Շողակաթի կեանքին մէջ, եթէ երբեք չպատահէր մէկը այն պարզ գուդադիպութիւններէն, զոր ոչ ոք կրնայ նախատեսել կամ պատրաստել, ոչ իսկ աստուածն կամ Աստուած, եւ որոնք օձին կամ վրիժուրին նման կը կարկառին, կը պլլուին խեղդուող մարդուն:

Շողակաթ կեցած էր Բանկալթիի չուկան, մայթին վրայ: Իր աջին խլացուցիչ ազմուկով կը հնչէր «սինեմայ»ի մը ելեկտրական զանգակը:

Գրեթէ անդիտակցաբար Շողակաթ աչքերը բարձրացուց ցուցատախտակի նըկարներուն: Սեւ ու ճերմակի խաժամուժ բան մը չէրսաւ իրեն. բայց յանկարծ քառակուսի նկարի մը խորէն դէմք մը ցայտեց. մխապաղաղ այդ դէմքի վրայ երկու աչքեր բացուեցան, երկու անթարթ ու սառուցիկ աչքեր... ու չանթի արտաւթեամբ իրեցան Շողակաթի էութեան մէջ...

Ինչպէս իր սլացքին մէջ յեղակարծօրէն զարնուողներէն, Շողակաթ ալ զգաց անմիջապէս հարուած մը, որ կը ճեղքէր գինքը: Ցնցուեցաւ մինչեւ ոսկորները: Լեղապատառ ճիչ մը պրկեց իր կոկորդը... Այո՛, դիմացը, ցուցապատկերին վրայ զոյգ մը աչքեր կը լայնային, կը կենդանանային... Ուրկէ՞ կու գային արդեօք... Յեղակորոյս կինը կը նայէր, կը տատամսէր ու կը վախնար ըմբռնելէ... Բայց այն աչքերու ակնարկը գինքը կը սեւեռէր աւելի ու աւելի, կը ծանրանար, կը պարուրէր գինքը տարօրէն մըտերմութեամբ...

Ու չգիտցաւ ինչպէս, մտքին անսպասելի մէկ խորշէն նոյնքան անակնկալ առնուն մը ժայթքեց. մտածումը կը վարանէր, բայց չրթունքները կը հեծեծէին արդէն. «Ա՛ր... Արփինէ»...

Շողակաթի պատահեցաւ այն՝ ինչ որ եղերական պահերու մէջ կրնայ պատահիլ ուրիշներու: Ակնթարթի մը ընթացքին իր կեանքին բովանդակ պատկերը պայծառացաւ իր աչքին: Բոլոր րոպէները, տարիները եկան սեղմուեցան այդ անճուկ, միակ յիշողութեան մէջ: Տեսաւ ինքզինքը, կեանքը, ժամանակը. տեսաւ քաղաքներ, մարդիկ, դէպքեր: Ոչ մէկ մանրամասնութիւն չէր կրնար վրիպիլ այլեւս իր ուշադրութենէն. ամէն ինչ իր տեղը կը գրաւէր: Անգամ մը եւս կը ստեղծուէին բոլոր այն կապերը որ անցեալի մէջ զոդած էին գինքը այնքան անձերու եւ իրերու:

Ու ահա անցեալի այդ համայնապատկերին վրայ կ'իյնէր հիմակ այդ միակ ակնարկը· այնքա՜ն ծանօթ ու բացայայտ, որ կարծես կու գար իր իսկ մարմինին խորէն... Խանդաղատանքի ալիք մը ողողեց գինքը անգամ մըն ալ, ու այլեւս վատահ՝ մրմնջեց.

«Արփինէ՛... աղջի՛կս... Արփինէ»...

5

Շողակաթ չէր իմանար իր չուրջի աղմուկը: Աչքերը յառած մրեւնոյն նկարին՝ ան բաժնուած էր իրկնային ժխորէն, մոռցած էր ինիզինքը: Տարիներու ելեւէջին վրայէն ան ետ կ'երթար, կը վազէր ու կը գտնէր կորսուած ժամանակը:

Իրեն կու գային մանկութեան, պատանեկութեան տարիները: Նստած է կարծէք նաւակի մը վրայ ու ծովուն բացերէն կը դիտէ փր հայրենական քաղաքը՝ Տրապիզոնը... Ու կը տեսնէ այն աղջնակը, որ ինք էր, որ կը մեծնայ ու կը հասունայ չփոթ պատկերներու մշուշի մը խորէն...

(Շար· 3)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԱՐԱՐ

Ֆրանսայի Շարժարուեստի Ազգային կեդրոնի արխիւը իր վերանորոգած Փիլմերու ծրագրի ծիրին մէջ, Յունիս 29–ին՝ կիրակի երեկոյեան ժամը 16·30–ին, Սիճեմաթէք Ֆրանսէզի սրահին մէջ ցուցադրելու է Աշօ Շահխաթունու մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ նկարահանուած

ANDRANIK (1929)
ԱՆԴՐԱՆԻԿ
խաղարկային համր ֆիլմը:

Հասցէ՝
Cinémathèque Française
Musée du Cinéma
42, Boulevard de Bonne Nouvelle
75010 Paris
Métro : Bonne Nouvelle

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՄՈՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆԴԻ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ
Շաւիլ – Վիրոֆլէ
Յունիս 20–ին
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

(Շար. Ս. Էջէն)

բռնաբարումը, ինչպէս աշխատանքի մէջ սեռային հալածնքը:

ՋԻՆԱՍՏԱՆ դադրեցաւ արդիլուած վայր ըլլալէ, ՍՐԱՄ–ին (ասիական թոքատապ) վտանգը հեռացած ըլլալով, ըստ Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան: Հիւանդութիւնը վերցած կը թուի, բայց, բոլոր հարցերը չեն լուծուած եւ վիրուսին վերաբերող վարակումները կը մնան:

ՈՒԿԱՆՏԱՅի հիւսիս – արեւելեան շրջանը, Ռուանդա, շուրջ 100 դպրոցական աղջնակներ առեւանգուած են «Տիրոջ Դիմադրութեան Բանակ»ի ապստամբներուն կողմէ Յունիս 22–էն 23–ի գիշերը: Բանակին մէկ հրամանատարը յայտարարած է է, որ աղջկանց լիակէի մը վրայ յարձակած են եւ թէ իրենք կը ջանան վայրը ճշդել:

ԱՂՐԻՆՋԱՆի նախագահը է Ալիեւ որ 80 տարեկան է, պաշտօնապէս թեկնածու ներկայացած է երկրին նախագահական ընտրութեան որ տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 15–ին: Ալիեւ նախագահ ընտրուած էր 1993–ին եւ 1998–ին: Հակառակ որ ազգբնջանական սահմանադրութիւնը երկու շրջան միայն կ'արտօնէ, անոր թեկնածութեան կողմնակիցը իրաւաբանները կը պատճառաբանեն որ սահմանադրութիւնը 1995–ին կիրարկութեան դրուած է, ուստի Ալիեւ անկէ ի վեր միայն մէկ հնգամեակ պաշտօնավարած է եւ իրաւունք ունի երկրորդ թեկնածութիւն մը դնելու:

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE

Le Conseil d'Administration de l'Association pour l'administration et la gestion de l'école bilingue Saint-Mesrop vous informe que l'assemblée générale ordinaire se tiendra le :

VENDREDI 27 JUIN A 20 H 30

à l'école Saint-Mesrop
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 28

Տօն Սրբոցն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին Մերոյ եւ Խադայ Եպիսկոպոսին

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՆՈՒԷՐ

Մելքոն Կիւրճեան 100 Եւրօ կը նուիրէ Հայաստան Հիմնադրամին (տառնալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST-JEAN BAPTISTE

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նախաձեռնութեամբ՝ Փարիզի եւ Շրջանի
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30-ԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈԵՄԲԵՐ 6

Այս ճամբորդութեան համար նախատեսուած է՝
8 օրուան համար՝ 1180 *Եւրօ*
Առանձին սենեակի պարագային՝ 1355 *Եւրօ*
(Օդանաւ, օդակայանի տուրք, վիզա, պանդոկ, շրջապտոյտներ, սնունդ)

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝
ՕԳՈՍՏՈՍ 15

Մասնակցութեան համար հեռաձայնել Առաջնորդարանի Քարտուղարութեան՝
01 43 59 67 03 *թիւին*

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՎ

FETE ONOMASTIQUE

La traditionnelle fête de l'église Saint Grégoire l'Illuminateur de Chaville (6, rue Père Komitas) se déroulera

le dimanche 29 juin

10h30: messe solennelle célébrée par Mgr. KUDE NACCACHIAN;

12h : Requiem à la mémoire des bienfaiteurs et serviteurs de l'église.

13h : Repas convivial dans le cadre champêtre du «Parc du Bon Repos» à Viroflay. (Participation 25 Euros). (S'inscrire auprès des membres de l'éphorie ou en téléphonant au 01 47 09 23 18).

A l'issue du déjeuner, les élèves de l'école hebdomadaire «Lévon Chanth» feront une prestation de leurs connaissances acquises (récitations, chants et représentation théâtrale).

La matinée s'achèvera par une tombola, au profit des œuvres de l'église.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Gala de fin d'année scolaire

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles et Villiers-le-Bel
vous invite au
GALA DE FIN D'ANNEE DE SON ECOLE
le **Samedi 28 juin à 20h30 précises**
Salle «Charles Aznavour»,
avenue P.-V. Couturier
à Arnouville-lès-Gonesse
Chants — Danses
Poésies
seront au programme
Venez nombreux encourager nos enfants et nos élèves.
Remarque : Pour des motifs de sécurité nous vous remercions de respecter l'horaire.
— Entrée libre —

«LES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

IL Y A PLUS DE BONHEUR A DONNER QU'A RECEVOIR...

30 années de ministère pastoral au service de la communauté arménienne.

Un livre écrit
par le Pasteur GILBERT LEONIAN

Préface de M. ANDRÉ SANTINI,
Député-Maire, Ancien Ministre

Disponible :

— à la Librairie Orientale
H. Samuelian : 51, rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris;

— par correspondance :
Espoir pour l'Arménie —
Pasteur Gilbert Léonian;
28, avenu Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux, Tél. : 01 47 36 02 50 —
Fax : 01 46 44 64 04 —
e-mail : pasteur@eeaissy.com

Prix de vente : 15 Euros
(20 Euros franco de port)

Les bénéfices de cet ouvrage sont consacrés aux enfants défavorisés d'Arménie.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 27
VENDREDI
27 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ե ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·717 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·717

ՋՈՒԻՑԵՐԻԱ ԿԸ ՋՕՐԱԿՑԻ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը Յունիս 25 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը, հիմնուելով՝ Ջուիցերիա – Հայաստան ընկերակցութեան տեղեկատուութեան վրայ, կ'արձագանգէ Թուրքիոյ մէջ մարդու եւ երախաներու իրաւունքներուն ոտնահարման պարագաները դատապարտելու Դաշնակցային խորհուրդին մերժումին: Ջուիցերիոյ այդ խորհուրդը մերժումին պատճառ ցոյց տուած է Անգարայի հետ երկկողմանի երկխօսութիւնը:

Ջուիցերիա – Հայաստան ընկերակցութիւնը Յունիս 16–ի իր հաղորդագրութեամբ ուշադրութեան յանձնած է վերոնշեալ պարագան: Յատկապէս չեզոտած է Թուրքիոյ վարժարաններուն ատակերները ժխտողական դիրք դրաւելու մղող ծանօթ չրջաբերականը որ բացայայտ բռնաբարում մըն է միջազգային սոս մը համաձայնագրերու, ինչպէս՝ մարդկային իրաւունքներուն, երախաներու իրաւունքներուն:

Ընկերակցութիւնը իր նախորդ (Մայիս 25) մամուլի հաղորդագրութեամբ ուշադրած է դուիցերական քաղաքական եւ մչակութային չրջանակներուն որ տակ դիրք ճշդեն, յատկապէս Հայերու ջնջասպանութեան եւ այլ ոճիրներու ժխտումին յիշատակին ուղղուած այս նոր ոտնձգութեան դիմաց:

Ինչպէս տեղեկացուցած էն երկու կազմակերպութիւններու հաղորդագրութիւններն ալ, Ջուիցերիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը մերժած է պահանջած դատապարտումը, ըսելով հանդերձ թէ հարցը կը վերաբերի պատմութեան ցաւալի մէկ փուլին, թէ հաւաքական յիչողութեան չանքը նախ եւ առաջ պէտք է կատարուի տեղւոյն վրայ, պատահածին առընչուած երկիրներուն կողմէ: Կ'ըսուի նաեւ թէ Ջուիցերիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը տրամադիր է աջակցելու հայ-թուրք յարաբերութիւններուն բարելաւման, իր եւ Թուրքիոյ միջեւ հաստատուած քաղաքական երկխօսութեան ճամբով, որուն դիւաւոր նիւթերէն է մարդկային իրաւունքներու յարգանքը:

Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակին անօրէնը Լ. Էյլէկեան ցաւ արտայայտած է Ջուիցերիոյ արհամարհանքին, մանաւանդ այն պահուն երբ թուրք պետութեան քարոզչութիւնը թիրախ կ'առնէ անչափահաս մանուկները: «Տխուր կը հաստատենք թէ Մարդկային իրաւունքները, ցեղասպանութեան եւ օտարատեացութեան դէմ պայքարը դուիցերական կառավարութեան համար աւելի քան երբեք անկարեւոր կը նկատուին» ըսած է ան, ապա աւելցուցած. «Հայերու ցեղասպանութեան հարցին առընչութեամբ Ջուիցերիոյ այս կեցուածքը կաղապէ չէ համեմատել Բ. աչխարհամարտին ընթացքին Հրեաներու ցոյց տրուած հետ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 25 / 26)

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ ՉՆՋՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպական խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովի յատուկ յանձնաժողովը քննարկած է Հայաստանի մէջ մահապատիժը ջնջելու նիւթը. այդ առընչութեամբ նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղղուած նամակի մը ընթերցումը կատարուած է: Հոն նչուած է թէ ջնջումի վերջին պայմանաժամը Յունուարի նրատարչջանն է: Օգոստոսին խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը Հայաստան պիտի երթայ, տեղւոյն վրայ տեսնելու տարուած աչխատանքը: Այնուհետեւ Սեպտեմբերին, խորհրդարանին վերարացումէն ետք ալ պիտի երթան: Նոյմբերին անդամները յոյս յայտնած են թէ աչնան նստաչրջանին մահապատիժը կը ջնջուի, եւ երբ Սթրազպուրկի մէջ կը բացուի յունարեան նստաչրջանը եւ ընդհանուր քննարկումի նիւթ կ'ըլլայ Հայաստանի պարտաւորութիւնները կատարելու ընթացքը, մահապատիժի խնդիրը այլեւս քաղաքական օրակարգէն ելած կ'ըլլայ:

ԽՈՒՃԱՊԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Այլեւս բացայայտ է որ Անգարա ամենափոքր առիթին իսկ կ'օգտագործէ այն պատկերը տարու համար թէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ դրական չարժումներ կան: Երեւանի ու Սթրազպուրկի մօտ տարուած մօտեցումի քաղաքականութիւնը առանց երկար – բարակ մտածելու ընդառաջողներ գտած ըլլալով հանդերձ, ինչպէս՝ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը եւ ԱՄՆ–ու Հայկական համագումարը, փափաքելի արդիւնքը չէ ապահոված, յայտնապէս, Անգարայի համար:

Կարելի բոլոր ձեւերով ցեղասպանութեան պատասխանատուութենէն վերջնապէս եւ առանց վնասի փրկուելու նպատակը թերեւս բանալ տայ մինչեւ իսկ Հայաստանի հետ սահմանային անցքը, մանաւանդ որ տակէ Թուրքիա միայն կրնայ չահ ունենալ: Միւս կողմէ, տնտեսական յաւերժացնելու քաղաքականութիւնը ամբարտաւանութեան նորանոր քայլեր առնել կու տայ Անգարայի. «Ազգ» (Յունիս 26), կ'արձագանգէր ցեղասպանութեան թանգարանի տնօրէն Լ. Բարսեղեանի ուղղուած հրաւէրին ու անոր տուած պատասխանին: Հրաւէրը ղրկուած է Թուրքիոյ պատմագիտական ընկերակցութեան նախագահ Ե. Հալաճօղլուի կողմէ որ կարսի մէջ «Հայերու զոհ Թուրքերու հաւաքական գերեզմանները բանալու աչխատանք»ին ներկայ գտնուելու կոչ կ'ընէ Բարսեղեանին...: Դիւանագիտական հետագօտութիւններով, փաստաթուղթերու նեցուկով ալ ճչդուեր է որ Հայերը 1918 Ապրիլին Տէրէճիկ գիւղին մէջ 360 «մահմետականներ, մեծ մասով կիներ ու երախաներ» յարդանոց մը ենթարկած եւ ողջակիզած են:

Աւելորդ է ըսել թէ Լ. Բարսեղեան պատասխան – նամակով մը մերժած է հրաւէրը, գրելով. «Ձեր կարդ մասնակցել ձեր եւ կարսի նահանգի դեկավարութեան կազմակերպուած շօ–ին, որը կըրկին վկայում է որ ձեր կառավարութիւնն ու թուրք պատմաբանները շարունակում են նենգափոխել պատմութիւնը եւ ներմարտութիւնը: Հաւանաբար, կազմակերպուող պեղումներին դուբ պէտք է առաջին հերթին հրաւիրէիք մասնագէտ մարդաբաններ, ովքեր կարող էին հաւաստել թէ պեղումներից հանուած նիւթերը կարճագանկ, կամ երկարագանկ ռասայի ներկայացուցիչներից որին են պատկանում»:

Բնական է որ նման մերժումներ, ինչպէս՝ յատուկ առաքելութեամբ ԱՄՆ ղրկուած Թուրք դեսպանին հետ տեսակցութեան առընչութեամբ Հայ Դատի յանձնախումբին պարագան, տեղ չեն գտներ Թրքական լրատուներուն մէջ: Կը տրուի ինչ որ կը նպաստէ Հայաստանի հետ կապ հաստատելու պատկերին: Նկատի առած Ջուիցերիոյ նորագոյն կեցուածքը որով նեցուկ մը տրուած է Թըրքական ուրացումին, Անգարայի հաչիւները այնքան ալ սխալ չեն: Թէեւ, առանց որեւէ նախապայման յարդել տալու Թուրք դեսպանին հետ տեսակցութեան փութացող հայկական կազմակերպութիւն գտնուելէ ետք, երրորդ, չորրորդ կողմերու ընթացքին վրայ ծանրանալը աւելորդ, անխոստ բան կը գառնայ:

Իր թեզին ատատրող նուազագոյնն ալ օգտագործելու Թրքական վերջին օրինակը տուած է մամուլը («Հիւրրիյէթ» Յունիս 26). առաջին էջի մեծագիր խորագիրը կ'ըսէ. «Հայաստանի մէջ առաջին Թուրք գինուորը»: Եղածը ՕԹԱՆ–ի երեւանեան գինավարժութիւններուն մասնակից Թրքական ջոկատին կը վերաբերի: Այդ ընթացիկ դործողութիւնը մկրըտած ալ է «Պատմական քայլ»...: Չէ մոռցուած նչումն ալ թէ Հայաստան պատրաստակամութիւն յայտնած է իր կարգին, յատաջիկայի Թուրքիոյ կամ Ադրբեջանի մէջ կատարելի գինավարժութիւններուն մասնակցելու: Տեղ տրուած է «Մոնտ»ի արձագանգին ալ որ ամենակարեւորն է, բնականաբար, ըլլալով արեւմուտքի ակնկալուած անդրադարձը, թէ վերջին չրջանին Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն մէջ տեղաչարժ կը նչմարուի:

Յատակ է որ Անգարա լրջօրէն հետամուտ է մօտ հարիւրամեայ տաժանքի այս թղթածրարը փակելու: Անչուչտ, իր ուզած ձեւով ու պայմաններով: Այդ գործընթացին մէջ մեզի համար էականը այն է որ հայկական մասնակցութիւնը պիտի արձանագրուի Հայ Դատի յանձնախումբին ու Լ. Բարսեղեաններո՞ւ հետեւած ուղղութեամբ, թէ ՌԱԿ–ի, կամ Հայկական համագումարի անթացատրելի ընդառաջումով:

Ա. ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՈՃԸԱՓՈՐՁ ԵՒ ՆԱՓԱՆԱՐԱՐ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բրիտանացի վեց գինուորներու սպանութենէն ետք, ոճրափորձերն ու խափանարարական գործողութիւնները կը չարունակուին Իրաքի մէջ, լարուածութիւնն ալ բաւական աուր ընոյթ առած է:

Ամերիկեան վարչական մարմնին ղեկավարն ալ՝ Փօլ Պրէմէր հաստատած է որ ելեկտրական հոսանքի խզումով պաղտատի մէջ (երկու օր է կը տեւէ) հետեւանք է խնդիանարարական գործողութեան մը, գործուած Պաասի տարրերու կողմէ: Ամէնօրեայ կռիւներէն ալ զոհերը չատ են: Ըստ բնակիչներուն, բախումներու հետեւանքով 4 մեռեալ կայ եւ 17 վիրաւոր: Բախումներու ականատեսներէն մէկը՝ Սալահ Մոհամէտ յայտարարած է Ա.Ֆ.Փ. գործակալութեան. – «Մահմետական երկիր մըն ենք եւ չենք կրնար ընդունիլ որ Բրիտանացիներ մեր տուները մտնեն եւ խուզարկեն, չուներու հետ»: Պարտեալ բանակի մէկ նախկին սպան ալ չի վարանիր յայտարարելու. – «Ի՞նչ պիտի ըլլանք: 52 տարեկան եմ, բոլոր պատերազմները ըրած եմ՝ Իրան, Քուէյթ, ամերիկեան յարձակում: Պուչ ահաբեկիչ կը պատրաստէ: Եթէ ոչինչ ըլլայ մեզի համար, խումբեր կը կազմենք ոճրափորձեր գործելու համար»:

Ապատամբութիւնը միայն հակամերիկեան չէ, այլեւ՝ ընկերային է:

*
**

Առջի չարթու ալ, Յունիս 16–էն 17–ի գիչերը, ամերիկեան ուժերը գինուորա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԼԻՏՈՆ

Կանանց Բ· չրջանին Սուարէս (Սրժանիկ) յաղթեց Մալեւայի (Պուլկարիա) 2–6, 6 – 2, 6 – 3:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՎԱՐԴԱՊԵՏ»Ը ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հեղինակ՝ Հ. ՏԱՃԱՏ Ծ. ՎՐԴ. ԵԱՐՏԼՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՒԱԶԱՆ»ԻՆ ՁԵՒԸ

Մատենագրական եւ պատմագրական տուեալներու համաձայն, Դ. _ ԺԲ. դարերուն, կաթողիկոսական, եպիսկոպոսական եւ վարդապետական գաւազանները իրենց արտաքին ձեւով չէին զանազանուեր իրարմէ: Իրրեւ ապացոյց այս իրողութեան, հեղինակը կը մէջբերէ Քեսունի Կարմիր վանքի ուսուցչապետ Ստեփանոս Մանուկ վարդապետի (ԺԲ. դար) մասին դէպք մը, գրելով. «Բարեղ Կաթողիկոս այցելութիւն մը կու տայ Քեսունի Կարմիր վանքի մխիթարութեան: Կաթողիկոսի ներկայութեան՝ Ստեփանոս Մանուկ վարդապետը հոգեվից բռնվանդակութեամբ ու համարձակօրէն կը քարոզէ՝ հիացնելով ներկաները: Կաթողիկոսը այնքան կը տպաւորուի ու կ'ոգեւորուի, որ ողջագուրելով քարոզիչ վարդապետը՝ անոր կը յանձնէ իր զարդարուն ու ոսկեզօծ Հայրապետական Գաւազանը, մինչեւ իսկ մատանին» (էջ 78):

Գաւազաններու «խաչագլուխ» եւ «օճապղուխ» ձեւերու մասին խօսելով եւ մատենագրական ու պատմագրական վկայութիւններու վրայ հիմնուելով, հեղինակը կը նշէ, թէ մինչեւ ԺԲ. դար, կաթողիկոսներու, եպիսկոպոսներու եւ վարդապետներու կողմէ գործածուած գաւազանները եղած են «խաչաձեւ գլուխ»ով: Մինչեւ Ս. Ներսէս Լամբրոնացի (ԺԲ. դար), մեր մօտ գոյութիւն չէ ունեցած «Հովուական» կամ եպիսկոպոսական մեղի ծանօթ «կորագլուխ» կամ գալարուն գաւազանը: «Գաւազանին կոր կամ գալարուն այսօրուան ձեւը, կը գրէ հեղինակը, Լատիններէն փոխանցում մըն է մեզի, երբ Հռոմի Իննովկենտիոս Պապը Կիլիկիոյ եպիսկոպոսներուն պարգեւ կը տանի նուիրեց քահանայապետական պալիումը եւ ապա տասնեւչորս եպիսկոպոսներուն՝ միթր եւ գաւազան» (էջ 81):

Հետեւաբար, վարդապետական գաւազանը «օճապղուխ» դարձած է Ս. Գրիգոր Տաթեւացիէն (ԺԵ. դար) ետք, յայորդ ժամանակաշրջանի մը: Վարդապետական «օճապղուխ» գաւազաններու մէջ տիրական ձեւերն են՝ Մէկ օճապղուխով, Երկու օճապղուխով եւ Չորս օճապղուխով գաւազաններ: Առաջին տեսակը՝ եպիսկոպոսական, իսկ երկրորդ եւ երրորդ տեսակները՝ վարդապետական: Գաւազաններուն օճապղուխ ըլլալը կը բացատրուի Ս. Գրիքի այն հատուածով, ուր կ'ըսուի. «եւ օձն էր խոհեմագոյն քան զամենայն գազանս ի վերայ երկրի, զոր արար Տէր Աստուած» (Ծննդ. Գ. 1):

«Վարդապետական գաւազան»ին խորհրդաբանական նշանակութիւնը» խորագրին տակ, հիմնուելով բանասիրական աղբիւրներու վրայ, հեղինակը՝ նկատի կ'առնէ վարդապետական գաւազանի խորհրդաբանական քանի մը հիմնական նշանակութիւնները, այն է՝ խորհրդանիշ քարոզելու, ուսուցանելու եւ խրատելու իշխանութեան, ինչպէս նաեւ իմաստութեան եւ առաջնորդութեան, Ս. Գրիքոր Տաթեւացիի «Գիրք քարոզութեան» գործէն քաղելով կու տայ անոր աստուածաբանական ու եկեղեցական խորհրդաբանական տեսութիւնները, վարդապետական գաւազանի 15 տարբեր նշանակութիւններու մասին:

Այսպէս, ըստ Գրիքոր Տաթեւացիի, վարդապետական գաւազանը ամէնէն առաջ կը նշանակէ իշխանութիւն, որով հետեւ անոր գլուխը խաչաձեւ է. զօրութիւն՝ ինչպէս գաւազանին ամուր ճողը ցոյց կու տայ, որպէսզի ինք զօրաւոր ըլլայ յաղթելու համար թշնամիին. ուղղութիւն՝ ինչպէս գաւազանին ուղիղ կեցուածքը, որպէսզի ինք ուղիղ ըլլայ եւ ապա ուղղէ ուրիշները. առաջնորդութիւն՝ քանի որ գաւազանը կօրերու առաջնորդն է ճամբուն վրայ. մխիթարութիւն, հաւաքում՝ ցոյց տրուած գաւազանի գլխուն կոր վիճակով, որով ան կը մխիթարէ տխուր մարդիկ եւ կը մխիթարէ զանոնք: Գրիքոր Տաթեւացի կու տայ նաեւ գաւազանին զանազան մասերուն խորհրդաբանական նշանակութիւնները: «15 կէտերով Գրիքոր Տաթեւացի խորհրդաբանօրէն ներկայացուցած է հայ եկեղեցւոյ վարդապետին ունենալիք զատանձնելիք եւ փաստօրէն դործադրելիք հիմնական բոլոր յատկանիշները եւ լրջութիւնքները, որոնք անոր եկեղեցական կեանքին եւ առաքելութեան համար էական կը նկատուին», կը գրէ հեղինակը (էջ 90):

Այս բաժնին մէջ Հ. Տաճատ Ծ. Վրդ. Եարտլմեան տուած է 27 նկարներ վարդապետական եւ եպիսկոպոսական զգեստներու, քաղուած՝ մատենագրական ձեռագիրներէ եւ բանասիրական գործերէ, աւելի դիւրըմբռնելի դարձնելով վարդապետական գաւազանին արտաքին ձեւի յեղաշրջումը:

Հ. Տաճատ Ծ. Վրդ. Եարտլմեանի աշխատասիրութեան Գ. Գլուխը կը կրէ «Հայ վարդապետներու դերին պատմական կարեւորութիւնը» խորագիրը: Հոս, ներկայացնելով Ե. դարուն թնորոշ դիմագիծը, հեղինակը կը նշէ, թէ Ե. դարուն սկիզբը, երկու երեւելի հոգեւորականներ՝ Սահակ Կաթողիկոս եւ Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետ, ուժեղ անհատականութեամբ օժտուած հայ եկեղեցական թէ ազգային կեանքի մէջ, կրօնական, հոմուսական ու մշակութային ոգիի ու գործի այնպիսի ուղեգիծ մը գծեցին, որ գրեթէ բոլոր գարերու ընթացքին պիտի իւրացուէր եւ պիտի դառնար ընդհանուր նկարագիրը հայ եկեղեցւոյ առաքելութեան: Անոնց հիմնական թիրախը ժողովուրդին մէջ քրիստոնէական հաւատքի ամրապնդումն էր: Հետեւաբար, իրենց առաջադրած նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ էր պատրաստուած ու դիտակից եկեղեցականներ ունենալ:

Ա՛ւ այդ, հայերէն ամբողջական ստեղծումէն ու տարածումէն ետք, Սահակ Կաթողիկոս եւ Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետ վաղարշապատի մէջ հիմնեցին կեդրոնական հոգեւոր վարժարան մը, զարդացած եւ հմուտ եկեղեցականներ եւ ուսուցիչներ պատրաստելով եկեղեցւոյ ծրագիրները իրականացնելու համար:

Սահակ Կաթողիկոսի եւ Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետի վախճանումէն ետք, անոնց չուրջ հաւաքուած 60 վանականները, որոնց մեծ մասը վարդապետներ էին, քարոզելու համար ոտիուեցան Հայաստանի զանազան կողմերը եւ հիմնեցին վանքեր, վանական հաստատութիւններ եւ ուսումնական կեդրոններ, կապ մելով վարդապետներու նոր սերունդը: Այդ սերունդէն յառաջ եկան հարիւրաւոր «վանական վարդապետներ», որոնք կրօնքի, դիւտութեան եւ մշակոյթի ջահը փոխանցեցին դարերու յաջորդական սերունդներուն:

ՈՎ Է ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

Այս ենթախորագրի տակ հեղինակը՝ հիմնուելով մատենագրական, բանասիրական եւ պատմագրական վկայութիւններու եւ փաստերու վրայ, կը հաստատէ. "սկիզբէն ի վեր կանոնական կարգադրութեան մը գոյութիւնը, եկեղեցական իշխանութեան կողմէ հաստատուած եւ ընդունուած որոշ նպատակներով, հայթայթելու համար եկեղեցւոյ այն դասակարգը կամ հոգեւորական այն վերնախաւը, որ լաւագոյն ու առաւելագոյն ձեւով կազմաւորուած ու պատրաստուած ըլլար էր՝ եկեղեցական, կրօնական եւ ուսումնական կեդրոններ, կազմելով վարդապետներու նոր սերունդը: Այդ սերունդէն յառաջ եկան հարիւրաւոր «վանական վարդապետներ», որոնք կրօնքի, դիւտութեան եւ մշակոյթի ջահը փոխանցեցին դարերու յաջորդական սերունդներուն:

ԻՐԱՔԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԹԱԼԱՆԸ

Իրաքի վրայ ամերիկեան յարձակումին օրերուն հեռատեսիլը ցոյց տուաւ թէ ի՛նչ բարբարոսութեամբ թալանուած էր Պաղտատի հնագիտական թանգարանը: Հազարաւոր տարիներու հնութեան իրեր ամենայն անփութութեամբ ապդին անդին նետուած, կոտրատած, փշրուած էին: Ցետոյ յայտնուեց լուրը թէ պատերազմին հետանկարը ստոյգ դատնալէ ետք, հնագէտները, կազմակերպութիւնները, դիմած էին ԱՄՆ–ու պատկան մարմիններուն որ ուշադիր ըլլան ու խնայեն աշխարհի հարուստ իրերու պատասխանատուները: Սակայն, ազդարարութիւն, խնդրանք անլսելի մնացին ու Իրաքի հետ ամբողջ մարդկութիւնը զրկուեցաւ անփոխարինելի արժէքներէ:

Ամերիկացի ծանօթ լրագրող Ռ. Ֆիսք ծաւալուն յօդուածով մը նկարագրած է ամէնէն սարսափելին որ տասրական պատմական ու մշակութային գանձերու թալանն է, չվարանելով զայն բարբարոսութիւն նկատելէ: Ինք գտնուած է այդ վայրերը, փնտռելով պատմութեան առաջին ոստաններէն մէկուն հետքը, «կարիճներու մայր» կոչուած ըրջանին մէջ: Սակայն, դառն է արդէն փորուած, թալանուած, գետին մը. ատրակաղ պատներ, մեհեաններու պատեր, բարձրաբերձ սիւներ, հսկայական կանթեղներ, նրբօրէն նկարազարդուած պնակներ, ամաններ, բոլորն ալ ջարդուփշուր եղած, գետնին վրայ սփռուած:

Թալանողները հոն հողը փորած են, գտնելու համար ատրական առաջին շրջանի պատկանող կտորներ: Ք.ա. 2000 թուականին պատկանող առարկաները պէրճանք չեն հետաքրքրեր, քանի որ իրենց յաճախորդները ունին անոնց հաւաքածոները. ինչ որ չունին, աւելի քան հինգ հազար տարի հնութեան հողեղէններ, արձանիկներ, գոհարներ են: Բաները, որոնք աւելի հազուագիւտ են, ուսումի աւելի դժուար գտանելի: Ուրեմն, պէտք է վերցնել հողին աւելի մօտիկ շրջաններու խաւերը, հասնելու համար ամէնէն խորը թաղուած բաներուն:

«Կարիճներու մայր» կոչուած վայրը Նասիրիյէ քաղաքէն 60 քիլոմեթրի չափ հիւսիս – արեւելք կը գտնուի: Տեղի բնակչութիւնը կ'ապրի դրեթէ եօթը հազար տարի առաջ Ատրեասանի ժողովուրդին ապրած շրջապատին մէջ: Այս վերջիններս յայտնած էին Տիգրիսի ջուրերը հոն հասցնել ու ջրել իրենց արտերը ու ցանքը: Իսկ այսօր ապրողները զրկուած են այդ հրաշքէն: Կ'ըսուի թէ Սադամ Հիւսէյն փակած է ջուրի ցանցը, երաշտի մշտական վիճակ ստեղծելով անցեալին կանաչցած շրջանին մէջ: Իսկ երբ Ամերիկացիները սկսած են ռմբակոծել, ջուրը, – ատրիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով – սկսած է վերայայտնուիլ: Ատիկա դրեթէ միակ լաւ բանն էր անոնց կողմէ, կը գրէ Ֆիսք: Մնացածը, ատրական ոստաններու քանդումն ու ընդհանրացած թալանը որոնք յաջորդեցին Ամերիկացիներու կողմէ Իրաքի «ազատագրում»ին, չատ հաւանօրէն յիշողութիւններու մէջ պիտի մնան որպէս նոր շրջանի պատմութեան մէջ աննախընթաց մշակութային ոճիր մը. չատ աւելի ծանրակչիռ ու ամօթալի, քան՝ Պաղտատի հնագիտական թանգարանին ապրիլեան բարբարոսաւարել թալանը: Եւ ըսել որ Ամերիկացիները հսկողութեան ուժեր դրած են հնագիտական վայրերու մէջ, ամէն բան փճանալէ ետք:

«Կարիճներու մայր» կոչուած վայրին ամբողջական վիճակը, Ռ. Ֆիսք բառին բուն առումով ողբալի կը գտնէ: Աւելի անդարմանելի, քան՝ Բ. աշխարհամարտին Տրէսդէնի քանդումը: Լրագրողը տեսած է իրաքցի երիտասարդ հնագէտի մը արցունքները, ի տես կողոպտուած հնավայրին: «Ուրիշ ի՞նչ կրնամ ընել, հնագիտական ծանրագոյն այս ողբերգութեան առջեւ. մանաւանդ որ ոչինչ կըրցանք փրկել» ըսած է ան: Ֆիսք տեսած է նաեւ բեռնակառքերու անխնայ բուն հետքերը ու հետեւցուցած որ կողոպուտը կատարուած է մեծածաւալ: Գողերը որոնք վերին շրջանակին մօտիկ մարդիկ եղած են, հաւաքած տարած են, ինչ որ պէտք էր գոհացնելու համար լոնտոնէն, Ժընեւէն, Նիւ _ Եորքէն եկած պահանջները: 20 քիլոմեթր անդին ուրիշ հնավայրի մը մէջ տեսած է գողերն ալ. անոնք կատակելով ըսած են իրեն թէ կը փորեն, գտածնին կը ծախեն: Այնքան անարգել է տարուած քանդիչ գործունէութիւնը որ «կարիճներու մայր» կոչուած վայրին մէջ ատրական պարտ մը անգամ քանդուած է: Գողերը, ուղեղով վերցնել, հանել անոր ճակատին աղիւսները որոնց ամէն մէկուն վրայ կառուցողին բթամատին ու ցուցամատին դրոշմը կար, քանդած են պատը, պատ-

---

ճգնողական կենցաղի կողքին, իր ժամանակաշրջանի բարձր կամ բարձրագոյն ուսումները (աստուածարանութիւն, փիլիսոփայութիւն, դրականութիւն, լեզու եւ քերականութիւն, դիտութիւններ եւ արուեստներ) ստանալէ յետոյ՝ կ'օժտուի քահանայական օծումով կամ ձեռնադրութեամբ եւ եկեղեցական որոշ իշխանութիւններով» (էջ 117):

Հայ վարդապետին եկեղեցական ու կանոնական իրաւասութիւններու շրջադիծին մաս կը կազմեն՝ քարոզչութիւնը, ուսուցումը, դատական իշխանութիւնը (անշուշտ կախեալ ըլլալով Թեմի Եպիսկոպոսէն.), Եպիսկոպոսին օժանդակելու իշխանութիւնը, իրրեւ խորհրդատու, եւ բարձրացում եպիսկոպոսական աստիճանին կամ պաշտօնին, թեմ մը կառավարելու պաշտօնով:

Ներկայացնելով Վարդապետին պարտականութիւնները անցեալին, հեղինակը կը նշէ, թէ Վարդապետին "վանական կամ կրօնաւորական պարտականութիւնները" կը մնան ի զօրու, քանի որ ան մինչ կը մնայ «վանական», այսինքն մէկը՝ որ ընտրած է աշխարհական մտահոգութիւններէ ամբողջական անջատումի կրօնաւորական կենցաղակերպը, եւ պէտք է դաւանի եւ իրագործէ աղօթքի եւ հայեցողական կեանքին կանոնական սկզբունքները: Հայաստանի մէջ Ե. դարուն սկիզբ ստած վանական _ վարդապետական իւրայատուկ կարգավիճակը եւ պաշտօնը ենթարկուած է զարգացումի, կազմելով յատկանշական դասակարգ մը՝ ամուսնացած կղերին եւ եպիսկոպոսութեան միջեւ (էջ 125):

Հաստոցի վերջաւորութեան, անդրադառնալով վարդապետներու դերին պատմական կարեւորութեան, հեղինակը՝ յիշելէ ետք անուններըը եւ համառօտ վաստակի Ե. _ ԺԷ. դարերու բազմաթիւ վարդապետներու, որոնք ըլլալով իրենց կոչումին եւ առաքելութեան հաւատա-

ւոր, հայ եկեղեցւոյ բեմին վրայ յայտնուեցան ու վայելեցան իրենց անհատական թէ եկեղեցական կեանքով, դառնալով փառքը հայ եկեղեցւոյ եւ ազգային մշակոյթին, կ'եզրափակէ նշելով. Ե.–ԺԷ. դարերու ամբողջ տեւողութեան՝ Հայ եկեղեցին միշտ ալ ունեցաւ իր երեւելի ու երախտաշատ վարդապետները: Ոչքան ալ ամէնքը նշանաւոր ու նոյն ցայտուն գործունէութիւնը չեն ունեցած, սակայն թեմերու մէջ քարոզելով հաւատացեալները առաջնորդելով, վանքերը եւ դպրոցները դեկավարելով, ուսուցանելով, ձեռագիրներ պատրելով, ընդօրինակելով ու բազմացնելով, քրիստոնէական հաւատքի եւ դիտութեան գոյք պահերը զարգացնելու եւ սերունդներուն փոխանցելու իսկական արժանիք ունեցան անոնք: Ահաւասիկ ասիկա եղաւ հայ վարդապետներուն պատմական կարեւորիոյն դերը եւ արժանիքը» (էջ 136):

20 հայ մատենագիրներու, 30 հայ հեղինակաւոր քանասէրներու եւ 5 օտար անդլերէն, Ֆրանսերէն եւ Իտալերէն աղբիւրներու լուրջ ուսումնասիրութեամբ մատչին առած Հ. Տաճատ Ծ. Վրդ. Եարտմեանի «Վարդապետը հայ եկեղեցական մտածողութեան մէջ» դիրքը լիովին յաջողած է իր նպատակին մէջ, հայ եկեղեցւոյ ծառայական դաշտին մէջ դրծող «վարդապետ»ին ներշնչելով արժեւորումի այժմէականութիւն մը՝ անոր իսկական արմատները վինտելով անցեալի մեր պատմութեան էջերուն մէջ: Ինչպէս հեղինակը դիտել տուած է իր աշխատասիրութեան մէջ, 3 տարբեր առիթներով, «պատմութիւնը կ'ուսումնասիրուի դասեր քաղելու համար»:

Գիրքին ընթերցողները ընդհանրապէս, իսկ վարդապետները մասնաւորաբար, չատ դասեր ունին քաղելիք անկէ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

(ՏԱՐԻ ՄԸՆ ԱԼ ԹՌԱՒ)

Ուսումնական տարեշրջանի յատկանշական ու բաղկացուցիչ տարրերը, ինչպիսին են վերամուտ, եռամսեայ քննութիւնները, դասական ձեռնարկներ ու թուականները, տարեվերջի հանդէս եւայլն, կը տեղծեն շարունակ սպասողական մի այնպիսի հոգեվիճակ որ, ժամանակի սլաքը հապճեպ ընթացք մը առնելով կը թուի տարին կը սուրայ անսովոր սլացքով մը:

Տարեվերջի հանդէսը իր ընդգծով այն իրազարձութիւնն է ուրտեղ ակնյայտ կերպով կը նկատուի թէ տարի մը եւս բոլորած է. հետեւաբար զուր չէ եթէ հանդէսի օրը ուսուցիչներու բերնով, հառաչանքի ու զարմանքի երանդով, յաճախ կը կրկնուի հետեւեալ նախադասութիւնը թէ «Ինչպէս տարի մըն ալ թռաւ»:

Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը եւս ունի իր իսկ կեանքի ու ժամանակի սլաքը. ան երկար տարիներէ ի վեր շրջանցելով զանազան հանդրուաններ ու անկիւնադարձային փոփոխութիւնները, կը շարունակէ դառնալ ու յառաջանալ, համոզումով ու հաւատքով, ապաւինելով գալիքի խոստմնալից հեռանկարներուն:

Այս տարի Յունիս 15–ին Մխիթարեանի աւանդական դաշտահանդէսը եկաւ կրկին մեզ յիշեցնելու թէ շրջան մը եւս աւարտած է:

Ամիսէ մը ի վեր երկօրեայ վարժարանին օժանդակ մարմինները, նախկին աշակերտաց միութիւն, ծնողաց վարչութիւն, դպրոցին անձնակազմը, ուսուցիչ ու վարդապետ, բոլորը ձեռք – ձեռքի տուած, միասնական շրթայ մը կազմած, ժրաջան մեղուներու պէս աշխատանքի անցած էին:

Նախորդ տարուան փորձառութիւնը յանձնարարած էր պատրաստուիլ հիւրընկալելու աւելի քան ութ հարիւր հոգի, վարժարանի ընդարձակ կալուածէն ներս:

Օդերեւութական լրատուութիւնը ճիշդ նախատեսած էր Յունիս 15–ի այդ ամառնային օրուան պայծառ ու արեւաշատ երկինքը:

Ժամը ճիշդ 11–ին, Մխիթարեանի դըբաղարանի պատմական դահլիճը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր ծնողներով, հարազատներով ու հին ու նոր բարեկամներով:

Բարիզալտեան ու ողջոյնի խօսքերէն վերջ, մանկապարտէզի կենտունակ ու ժպտադէմ մանուկները կարգով բեմ եկան իրենց ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Քասալեխի գլխաւորութեամբ: Անոնք աչքի կը զարնէին իրենց գուարթ ու անոնուաճ կեցուածքով. ապատ ու անկաշկանդ սկսան մեկնարանել քանի մը մանկական ոտանաւորներ ու երգեր, ինչպէս Կոմիտասի «Լորիկը»: Ուշագրաւ էր վերջին խմբական երգը որուն մանչերը ձիարշաւի աշխոյժ ոտտուտումներով, ձիու դիմանկարով երգեցին «Ձիաւորներ» երգը:

Իրենցմէ վերջ տարիքի հակադրութիւնը բացայայտելու մասնաւոր միտումով, այս անգամ բեմ մուտք գործեցին դպրոցի ամէնէն մեծ աշակերտները. 14 – 15 տարեկան պատանիները իրենց ուսուցչին՝ Պարէտ Մանոքի ղեկավարութեամբ, պատրաստած էին ընկերային կեանքէն առնուած երգիծական երկխօսութիւններ. վարպետօրէն մեկնաբանելով խնդի ու ժպիտի մթնոլորտ ստեղծեցին սրահէն ներս:

Հերթը հասած էր նախապատրաստական դասարանի սաներուն, անոնք պատշաճ համապզեստներով ու կարգապահութեամբ երեւան գալով արդարացուցին իրենց ուսուցչուհի Տիկին Հռիփսիմէ Աֆարի ջանքերը, անթերի ու վարժ արտասանելով 10–էն աւելի մանկական ոտանաւորներ ու երգեր. անոնցմէ մին հնանալի կերպով արտասանեց Վահան Տէրեանէն «Մի խառնէք մեզ» ծանօթ քերթուածը, խլելով երկարատեւ ծափեր:

Կարգը հասած էր Օր. Քնարիկ Գասպարի մի խումբ աշակերտներով կազմակերպած ելոյթին: Նիւթը կը վերաբերէր Արամ Պաչառեանի ծննդեան հարիւրամեակի տղեկոչման:

Աշակերտները կը կարդային երաժիշտին կեանքի ու գործի մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ, մերթ ընդ մերթ սիռելով նախապէս ձայնագրուած, նիւթին համապատասխան կտորներ եւ աշակերտի մը կատարումով դաշնակի ծանօթ ստեղծագործութիւններ:

Ձայատգրի վերջին բաժինը յատկացուած էր վարժարանի երկսեռ երգչախմբին, ղեկավարութեամբ Տիկին Արմինէ Գէորգեանի եւ դաշնակահարուհի Օր. Վարդուհի Երիցեանի ընկերակցութեամբ:

Երգչախումբը ներդաշնակ ու նրբերանգ – մեկնաբանեց. «Արաքս գետ», «Դպրոցական հիմն», «Հայաստան», քանի մը դուպերգ – ինչպէս «Ես լսեցի մի անոյշ ձայն», տեղ – տեղ հերթը տալով քանի մը խմբային ոտանաւորներու, ինչպիսին էին Արամ Գառօնէէն «Ո՞վ ունի» եւ Յովհաննէս Շիրազէն «Մօրս համար» եւայլն:

Վերջին նորագոյն «Հայաստան» երգը որ կը կատարուէր չորս մեներգչի եւ խմբի միաւնութեամբ, խոր յուզում ու ոգեւորութիւն պատճառելով կրկնուեցաւ – յաւ երկարատեւ ծափերու պահանջքով:

Հանդէսը անուսարտ ու անբաւարար պիտի նկատուէր եթէ չըլլային Մխիթարեան Վարդապետ Հայր Գաբրիէլ Սահակեանի եղբայրական խօսքերը:

Ան անխտիր գնահատեց բոլոր ուսուցիչները, իրենց անշահախնդիր ու նուիրուած վերաբերումին համար, դիտել տալով յայտագրի բարձրորակ մակարդակը, ապացոյց որպէս աշակերտներու դպրոցի յառաջդիմութեան: Ան նուրբ քնարական շեշտով մէջբերումներ կատարելով քիչ առաջ արտասանուած Շիրազի «Մօրս համար» քերթուածէն ,կըսաւ իր ներաչխարհէն բխող յուզումով փոխանցել ներկաներէն չատերու հոգիներուն ու այդպիսի վեհ զգացումներով տոգորուած ներկաները թողին սրահը մխանալու դուրսը տեղի ունեցող այլ տոնախմբութեանց:

Դուրսը, ոսկեփայլ արեգակի ճառագայթները լուսաւորած էին ինամքով չարուած սեղաններու ճերմակ սփռոցները. սեղաններուն կքած արեւանոցները հազիւ թէ կարենային վարանոտ չուաք մը նետել տօթէն կարմրած դէմքերուն վրայ:

Ամէնուրեք միջօրէի բնական չոգն էր տարածուած բայց եռուզեռը բնաւ ալ էր դադրած:

Բազմութիւնը հետզհետէ կը ստուարանար Մխիթարեանի բայնատարած պարտէզով մէկ:

Սեղանները ճոխ էին ու համադամ ճաշերու բուրմունքը կ'ապացուցէր թէ տիկիններն լիովին դրսեւորած էին իրենց խոհարարական շնորհքները՝ պատրաստութեան նախօրեակին:

Ամէն ոք ուրախ էր ու ցնծութիւնը համատարած կը զառնար նուագախումբի ու երգչուհի «Քարոլին Երկանճեանի» երգի աչխոյժ ելեւէջներու համընթաց:

Իւրաքանչիւր տարիքի ու ճաշակի համաձայն նախատեսուած էր զանազան զբաղումներ: Տեղ մը սեղանիկի մը վրայ զետեղած կը վաճառուէին հայ մանկական գրականութենէն հայերէն ու ֆրանսերէն գիրքերու նմոյշներ:

Բակին մէւս կողմը ծնողի մը նախաձեռնութեամբ, պատրաստուած էր մանուկներու համար գրաւիչ ու հրապուրիչ բազմաթիւ խաղատեսակներու մի հսկայ տաղաւար, որտեղ կրտսեր յաճախորդները կը փութային գրաւել երկար շարքի մէջ իրենց տեղերը մոռնալով ծաղրաւ ու քաղց:

Ժամը երեք ու կէսի չուրջ, ուսուցչուհի, Տիկին Փաթրիսիա Ինճնաճիոսեանի աշակերտական երկսեռ պարախումբը, բացօթեայ բեմին ներքեւը, կլոր շրջանի մը կեդրոնին ելոյթ ունեցաւ ութ հայկական ազգագրական ու տոհմիկ պարերով, ինչպիսին էին «Կատակ պար», «Վերմերի» եւ այլն, մեծ խանդավառութիւն ու չարժուձ ստեղծելով հանդիսատես բազմութեան մէջեւ:

Վերջին «Քոչարի» պարով աշակերտներու փափաքով ներկաներէն չատեր միացան պարախումբի երախաներուն ու շրջանը աստիճանաբար ընդլայնելով իրենց մէջ ընդգրկեցին ընդհանրապէս պարի հրաւէր մերժողներէն չատերուն:

Տօնական այդ գուարթ տրամադրութիւնը կը չարունակուէր նորանոր անակնկալներով ու բազմաթիւ ուրիշ այցելուներով: Ծանօթ երգչուհի Ռոզին Թաշճեան եւս քանի մը ուրախ ժողովրդական երգերով մասնակից դարձաւ այդ ընդհանուր տօնախմբութեան:

Իրիկուան դէմ նախկին աշակերտաց միութեանատենապետ՝ Պր. Ժերար Պաղտասարեան եւ ծնողաց վարչութեան նախագահ Պր. Լեւոն Փափազեան կատակի ու ծիծաղի սրամիտ արտայայտութիւններով կը զբաղեցնէին ներկաները միաժամանակ բաշխելով վիճակախաղի չահող թիւերուն համապատասխան զանազան նուէրները:

Յաջորդ օրը լուր ունեցանք թէ մինչեւ կէս գիշեր մնացող հիւրեր ալ գտնուեցան որոնք օրուան պատճառած հաճոյքէն դրդուած, հաճելի պահերը կամաւոր երկարելով կը մերժէին թողնել խրախճանքի ու խնջոյքի այդ մտերմիկ վայրը:

ԱՐՄԻՆԷ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Տան ըլլալով ամբողջ կոթողին փլուզումին: Լիբանանցի հնագէտ մը տեսնելով կատարուածը, ըսած է լրագրողին թէ առնուազն հազար տարիէ ի վեր պատմութիւնը նման քանդում արձանագրած չէր: Ան քաջատեղեակ է որ անխնայ քանդումը հետեւանք է արեւմուտքցիներու պահանջներուն. անոնց որոնք բարեկեանն, աքսաեան, սումերական մխիթարեան, ուշ ըլլայներու հնութիւններու մէր են եւ ամբողջացնելու համար չարչրկուելու, սումերական վաղ շրջանի իրերու գէտք ունին: Ուստի թալանողները ապրանքի ցանկերով կ'երթան հարկատրը դառնել, տանելու: Անոնք հնավայրին մէջ իրենց ճամբայ մը կը բանան, հանելու համար ամէնէն խոր խաւերուն: Ու երբոնց ճամբուն վրայ կը կտորեն, կը քանդեն ինչ որ հանդիպին: Նոյն ընթացքը ունեցած են պաղտատի թանգարանը թալանողներն ալ: Անոնք երկու տարուան արձաններու պլուխները կը փնտռէին եւ իրենց գտած արձանները պահին նետելով չարդուխիշուր կ'ընէին, առնելու համար միայն պլուխները: Իրաքցի հնագէտները սիրուխթեամբ կը գովեն Ս. Հիւսէյնի այն չանքերը զորս գործադրած է իրաքեան մշակութային ժառանգութիւնը, – կամ անկէ իր կողմնակէն մնացածը–, պահպանելու համար: Կը յիշեն որ 1998–ին ինը հոգի կախաղան հանուած էին, որովհետեւ փորձած էին հնաբանակաչ իրեր երկրէն հանել: Անցեալ աշնան, երբ յայտնի եղաւ որ պատերազմը անխուսափելի էր, հնաբանները իրենց կարելին ըրին, Միջագետքի մշակութային գանձերը պահպանելու համար: Պաղտատի թանգարանին անձնակազմը սկսաւ ոսկեղէնն ու գոհարեղէնը փոխադրել կեդրոնական դրամատան արկղերը: Ուրիչ արժէքաւոր իրեր պահեցին սաորդեանեայ յատուկ պահեստանոցներու մէջ: Նոյն ատեն միջագետքեան արուեստի մասնագէտներու խումբ մը Ուաշինկթընի մէջ ժողով գումարեց փէնթականին ուշադրութեան յանձնելու համար սպառնացող վտանգը: Արդարեւ նախագահ Պուշի վարչակազմը բնաւ անկարող չէր ազատագրած թոլուրդին մշակութային արժէքները պաշտպանելու: Սակայն, միայն Ապրիլ 11–ին զրահապատ կառքերու թափօր մը կրնայ տեղ գրաւելու Պաղտատի թանգարանին առջեւ որ վեց օրէ ի վեր կողոպտուած էր: Սպիտակ Տան բանբերը անմիջապէս ամէն պատասխանատուութիւն ուրիշին ձգելու նպատակով յայտարարեց թէ եղածը ճնշումին հակազդեցութիւնն էր: Իսկ Պաշտպանութեան նախարարը թաւ երբեմն նման բաներ կը պատմին:

Երբ խօսքը անցած մնայ, Ամերիկացիները զաղանի ապատարկութեան ոստիկանութեան ուժեր փոխադրեցին Պաղտատ, հրահանգելով դանել թալանուած նմոյշները: Արդիւնքը այն եղաւ որ նիւերջին ոստիկանները ու օդային դիծերու ընկերութեան պաշտօնատարները լծուեցան կկամիշի դիւցազներգութիւնը կարդալու, տեսնելու համար թէ ինչպէս սումերականին յաջորդած էր սեմական քաղաքականութիւնը, ինչպէս հիմնած էր Բաբելոնը եւ Նինուէն: Այդ պաշտօնատարներէն մէկը կ'ըսէ թէ այդ պարտականութեան կոչուելէ առաջ նոյնիսկ չէր գիտեր թէ ինչպէս կը գրուի Իրաք:

Ճիշդ է որ գրաւող ուժերը ոչինչ կ'ընեն, կամ գրեթէ ոչինչ. թէեւ, այլեւս ընելիք ալ չունին: Ջունին նաեւ «Կարիճներու մայր» կոչուած վայրին կացութեամբ մտահոգուելու պատճառ, քանի որ այդ վայրը այլեւս գոյութիւն չունի:

Մինչեւ մեծ պատերազմի սկզբնաւորութիւնը, կեանքը ոչ մէկ անախորժ խաղ չէր փորձած Շողակաթին: Սիրտը դառն դէպքերու չէր ենթարկուած: Տարիները կ'անցնէին անվրդով: Մայրութիւնը կը հասունցնէր անոր մարմինը եւ սիրտը: Տղաները կը յաջորդէին իրարու: Ունեցած էր առջինեակ աղջիկ մը, ապա մանչ մը եւ յետոյ կրկին աղջիկ մը:

1914 – 1915–ի եղերական տարիները պարթեւեան անապատէի մրրիկի նման: Տակնուվրայ եղան կացութիւններ, հաշիւներ: Շողակաթ աւելի ուշ, քանի կ'անդրադառնար այդ պատուհասին, գայն կը նմանցնէր վիթխարի բեկանոսի մը ,որ գինքը երկու մասի բաժնած էր. հին կեանք մը, եւ նոր մը, անհաղորդ, աննման իրարու: Ետ կը նայէր ու ինքզինքը չէր ճանչնար. չէր կրնար ըմբռնել թէ իր կեանքերէն, այդ երկու Շողակաթներէն ո՞րն է իրականը եւ հարազատը՝ առաջինը թէ հիմակուանը...

1915–ի աթսորի նախօրէին, իրենք՝ այր ու կին, ցաւագին երկընտրանքի մը առջեւ գտնուած էին պահ մը: Ծանր որոշումներ տալու սովորութիւնը չէին ունեցած երբեք: Բայց չարաչուք նախազգացում մը զիրենք կը մղէր այլեւս անկարելի «այո»ներու կամ «ոչ»երու:

Մեկնումի նախընթաց օրը, իրենց այցելած էր գերման դրացին, Հէր Կիւնթէր.

– Մեզի վստահեցէք ձեր մեծ աղջիկը, Արփինէին, – ըսած էր անիկա, – մեր աչքին լոյսին պէս պիտի պահենք. հարազատ զաւկի պէս պիտի գուրգուրանք վրան... Ճամբորդութիւն է... ի՞նչ կ'ըլլայ, ի՞նչ չըլլար... Դուք պիտի նեղուիք... Գոնէ Արփինէին թո՛ղ խնայուի... Ինծի մնայ, ամէննիդ պահելու պատրաստ եմ... բայց գիտէք հրամանը... անկարելի է... աղջիկ մը սակայն կրնանք պահել... օր կ'ըլլայ կը դառնաք, կրկին կը յանձնենք ձեզ...

Շողակաթ եւ Գաբրիէլ կեցած էին պահ մը լուռ: Անակնկալ այդ առաջարկը զիրենք կը չփոթեցնէր: Այդ քաժանումը վիչտ մը պիտի ըլլար իրենց, բայց ապահովութիւն մը միանգամայն: Սակայն վարանելու ժամանակ չկար. անհրաժեշտ էր որոշել առանց խորհելու: Հէր Կիւնթէրի ազնուութիւնը ծանօթ էր իրենց: Կինը նոյնքան գորովոտ գտնուած էր իրենց հանդէպ: Անզաւակ զոյգ մըն էին անոնք, եւ բացորոշ էր անոնց բարի դիտաւորութիւնը....

Արդարեւ, ինչէ՛ր կրնային պատահիլ ճամբու ընթացքին. ի՛նչ դժբեմ անակընկալներ կը սպասէին իրենց, մանաւանդ տասներեք տարեկան չքնաղ աղջնակի մը, որուն վրայ վաղահասօրէն փթթած էին իգական բոլոր չնորհները:

Շողակաթ ու իր մարդը չատ չտատամսեցան. արցունքէն խեղդուկ, լուռ – թեամբ սեղմեցին Հէր Կիւնթէրի ձեռքը: Այդ րոպէէն իսկ Արփինէին ճակատագիրը դուրս եկած էր իր հունէն:

(Շար. 4)

ՆՈՒԷՐ

Հայր Մխիթոն Վրդ. Գըվըդեանի, Ծայրագոյն Վարդապետի աստիճանին արժանանալուն առիթով, Խաչիկ Նահապետեան եւ աղջիկները՝ Ովսաննա եւ Թալին կը շնորհաւորեն Հայր Մխիթոնը իր նոր ծիսադասին առիթով եւ կը նուիրեն 50 Եւրօ «Ծառայ» օրաթերթին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ազահիտ Դարբինեան իր ծնողքին նշան եւ Նուարդ Դարբինեանի յիշատակին կը նուիրէ 75 Եւրօ Հայաստան հիմնադրամին (ատանալ՝ «Ծառայ»էն) եւ 75 Եւրօ «Ծառայ»ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՄՈՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆԲԻ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
Շաւիլ – Վիլրոֆլէ
Ցուլիս 20–ին
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

(Շար. Ա. Էջէն)

կան գործողութեան մը ձեռնարկած են Իրաքի արեւմտեան չրջանը։ Գործողութեան քուն պատճառը յայտնի չէ, բայց, կը ներկայացուի որպէս փորձ մը Ս. Հիւսէյնի կողմնակիցներ ձերբակալելու։ Շաբաթ մը եռք, ամերիկեան ուժերու բախտը սուրիական սահմանապահներու հետ, չէ լուսաբանուած։ Փենթակոնն ալ նեղը մնացած է եւ չատ չուզեր քայտարութիւններ տալ։ Հաւանական կը նկատուի որ սխալ լրատուութեան վրայ է, որ Ամերիկացիք յարձակման անցած են։

*
**

Լոնտոնի երեսփոխանական ժողովին առջեւ, մեծաբերով զոհ գացած բրիտանացի վեց զինուորները, Թոնի Պլէր չէ ծածկած որ «կացութիւնը չատ ծանր է»։

Ուաշինկթընի մէջ ալ Ամերիկացիք ոսկի մեռալով պատուած են Մեծն – Բրիտանիոյ վարչապետը, Իրաքի պատերազմին ընթացքին իր բռնած դիրքին համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼԻՍ պիտի դատաստանի ՕԹԱՆ–ի յաջորդ ժողովը, 2004 Մայիսին, ինչպէս յայտարարած է Արտաքին նախարար՝ Ա. Կիւլ։ Այդ թուականին, նախկին համայնավար եօթը երկիրներ՝ Լատվիա, Լիտուանիա, Էստոնիա, Պուլկարիա, Ռումանիա, Սլովենիա եւ Սլովաքիա մաս պիտի կազմեն Ատլանտեան Ուխտին։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ մեծամասնութիւնը (56%) կողմնակից է, որ ԱՄՆ մինչեւ մրտեն Իրանի մէջ, արգելք հանդիսանալու համար որ ան հիւլէական զէնքերու զարգացման գործ տայ։ Հարցախոյզը կատարած են Ուաշինկթրն Փոսթ եւ ԱՊՍ։

ՃԻՊՈՒԹիի ՄԷՋ, չախչախուած է Քրանոական օդուժի Միրաժ 2000 Տ օդանաւ մը, ռազմախորձի մը ընթացքին։ Երկու օդաչուները մեռած են։

ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԱԼՖՐԻՏ ԿՐՈՍԼԻ, Ցունիս 24–ին, հրաժարած է Էքսփրէսի Հսկողութեան Մարհուրդէն։ Մայիս 22–ին, չաբաթաթերթին մէջ, լոյս ընծայած էր Փասքալ Պոնիֆասի դիրքին մէկ գրախօսականը» «կարելի՞ է քննադատել Իսրայէլը», ուր կը բացատրէր որ հեղինակը իրաւունք ունի լուսաբանելու «զոհաբանութեան» չահագործումը։ Ցօդուածը պատճառ եղած է բուռն հակազդեցութիւններու եւ ոմանք հրատարակուած են թերթին մէջ, առանց տեղեկացնելու յօդուածագրին եւ պատճառ ըլլալով որ չկարենայ պատասխանել։ Պատմաբանը կը ցաւի որ հարկ եղած ուշադրութիւնը չի տրուիր Պաղեստինցիներու տառապանքներուն։ Շաբաթաթերթին պատասխանատուն ցաւ կը յայտնէ հրաժարականին առթիւ, բայց եւ այնպէս «հաւատարիմ կը դառնէ Իսրայէլ – Պաղեստին հակամարտութեան արժեւորումը։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST-JEAN BAPTISTE

ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նախաձեռնութեամբ՝ Փարիզի եւ Շրջանի
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30-ԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈՑԵՄԲԵՐ 6

Այս ճամբորդութեան համար նախատեսուած է՝
8 օրուան համար՝ 1180 Եւրօ
Առանձին սենեակի պարագային՝ 1355 Եւրօ
(Օդանաւ, օդակայանի տուրբ, վիզա, պանդոկ, շրջապտոյտներ, սնունդ)

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝
ՕԳՈՍՏՈՍ 15

Մասնակցութեան համար հեռաձայնել Առաջնորդարանի Քարտուղարութեան՝
01 43 59 67 03 թիւին

Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2003/04

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien

L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

27 Septembre 2003 - 31 Janvier 2004 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (**Absentéisme exclu**)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

27 Septembre 2003 - Fin Juin 2004
le samedi entre 12h et 15h à Paris

Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.
Pour tous ces cours :

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS dès maintenant :
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

3) Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.
Contecter l'Association MACHTOTZ : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

DIMANCHE 13 JUILLET

BELLEFONTAINE EN FETE

ACCUEIL DES PARENTS ET DES AMIS
A PARTIR DE 11 HEURES

Buffet,
Kermesse,
Jeux

VENEZ NOMBREUX

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՑՈՒՆԻՍ 28

Տօն Սրբոցն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին Մերոյ եւ Խադայ Եպիսկոպոսին

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

FETE ONOMASTIQUE

La traditionnelle fête de l'église Saint Grégoire l'Illuminateur de Chaville (6, rue Père Komitas) se déroulera

le dimanche 29 juin

10h30: messe solennelle célebrée par Mgr. KUDE NACCACHIAN;

12h : Requiem à la mémoire des bienfaiteurs et serviteurs de l'église.

13h : Repas convivial dans le cadre champêtre du «Parc du Bon Repos» à Viroflay. (Participation 25 Euros). (S'inscrire auprès des membres de l'éphorie ou en téléphonant au 01 47 09 23 18).

A l'issue du déjeuner, les élèves de l'école hebdomadaire «Lévon Chanth» feront une prestation de leurs connaissances acquises (récitations, chants et représentation théâtrale).

La matinée s'achèvera par une tombola, au profit des œuvres de l'église.

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE

Le Conseil d'Administration de l'Association pour l'administration et la gestion de l'école bilingue Saint-Mesrop vous informe que l'assemblée générale ordinaire se tiendra le :

VENDREDI 27 JUIN A 20 H 30

à l'école Saint-Mesrop
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Gala de fin d'année scolaire

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles
et Villiers-le-Bel
vous invite au
GALA DE FIN D'ANNEE DE SON ECOLE
le **Samedi 28 juin à 20h30 précises**
Salle «Charles Aznavour»,
avenue P.-V. Couturier
à Arnouville-lès-Gonesse
Chants — Danses
Poésies
seront au programme
Venez nombreux encourager nos enfants et nos élèves.
Remarque : Pour des motifs de sécurité nous vous remercions de respecter l'horaire.

— Entrée libre —

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 JUIN
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՏԱՐԻ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·718 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·718

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ԼԻԽՔԱՆՊՈՒՐԻ մէջ է, որ Յունիս 26–ին, Եւրոպայի 15–երը համաձայնեցան դիւրատեսական նոր քաղաքականութեան մը շուրջ։ ՓԱՔ–ը (Դիւրատեսական հասարակաց քաղաքականութիւն) դրեթէ ամբողջական հատանութեան արժանացաւ, բացի կարգ մը վերապահութիւններէ Ֆինլանտիոյ եւ Դանիոյ կողմէ։ Նաեւ Ֆրանսայի հողագործներու դժգոհութեան բախեցաւ նոր ծրագիրը, մանաւանդ ՖՆՍԷԱ–ի, որ զբաղիլին է բողոքներուն եւ այն համոզումն ունի որ ինչ որ կատարուած է Ֆրանսայի «անճնատուութիւնն» է։ Խորքին մէջ, Ֆրանսա, որ անցեալին դէմ էր բարենորոգման, գոհ է եւ վարչապետն ալ կը հաստատէ որ, համաձայնութիւնը արդիւնք է Ֆրանքֆուրթեան հասկացողութեան։ Նոր ծրագիրը կը գործադրուի 2005 Յունուար 1–էն։ Ֆրանսայի նախագահին համար «նկատի առնելով Յանձնաժողովին նախնական առաջարկներուն թոյլութիւնը եւ խնդրոյ առարկայ չափերու զանազանութիւնը, կը խորհի որ համաձայնութիւնը կրնայ օրինաւոր կերպով գոհացում տալ»։ Այս յայտարարութիւնն է որ Ֆրանսայի հողագործներուն բարկութեան թախած է։ Արդարեւ, Ֆրանսա բաւական դիմումներ ըրած է, որոնց կարգին հասարակական նպաստներու մակարդակը պիտի դադրի համեմատական ըլլալէ արտադրութեան։ Նման այլ դիմումներ ալ կան։ Ի վերջոյ, եւրոպացի պատասխանատուն՝ Ֆրանց Ֆիշլէր կրցած է ուզածը ճեղք ձգել։

ԻՐԱՑԻԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ, Յունիս 27–ի վաղ առաւօտեան, նոր խաւժում մը կատարեց հարաւային Գազա, օդը հանեց տուն մը, զոր ահաբեկիչներու բոյն կը նկատէր եւ չորս Պաղեստինցիներ մեռան։ Նաթանեաիէրցին, Պուշի խորհրդականը՝ Տոնատելլա Թայս Երուսաղէմ կը սպասէ, մինչ Պաղեստինցիներու նախարարապետն ալ՝ Ապպաս կը չարունակէ իր խօսակցութիւնները Համասի եւ Իսլամական Ձիհատին հետ, նաեւ Ֆաթահի, հրադադարի մը շուրջ համաձայնելու համար։ Համասի ղեկավարներէն մէկը՝ Ռանթիսի, յայտարարած է որ վերջնական որոշումը կը տրուի այս օրերուն եւ թէ այդ որոշումը կը հաղորդուի Արաֆաթի եւ Եգիպտոսի, որոնք միջնորդի դեր կատարած են։

ՆԱԽԱԳԱՀ Ճ. ՊՈՒՇ կոչ ըրած է Լիսեբիոյ նախագահին Շարլ Թէյլըրի որ քաշուի, առաջքն առնելու համար Լարդի մը։ Պուշ, Յուլիս 7 – 12 Սենեգալ, Հարաւի Ափրիկէ, Ուկանտա, Նիժերիա եւ Պոցուանա պիտի այցելէ։ Ներկայիս, կացութիւնը չատ ծանր է Լիսեբրիոյ մայրաքաղաքին՝ Մոնրովիոյ մէջ, ուր քաոս կը տիրէ։ Շ. Թէյլըր, 1998–էն ի վեր, պարտէր վերջ տալ պատերազմին, բայց, ինչպէս կը բացատրէ վերջ, Ֆրանսիս, ըստ որուն տեղ խմբապետներ նախընտրեցին խոյս տալ։ Թէյլըր տէրը չէ իր խոստումներուն։ Լիսեբրիացիներուն ըրած իր խոստումներուն (2002) եւ միակ ելքը զայն հեռացնելն է, որպէսզի տեղացիները կարենան իրենց ղեկավարները ընտրել։

ՄԻՏՔԱՅի մօտ (Ալժերիա), նոյն ընտանիքէ մը ութ հոգիներ սպաննուած են, Յունիս 25–էն 26–ի գիշերը, իսլամապաշտ գինեալ խմբակի մը կողմէ (6 երախայ եւ ծնողքը)։ Ասոր տալէ առաջ, 24 տարեկան պարմանուհի մըն ալ առեւանգուած է։

ԱՄՆ–ՈՒ Ներկայացուցչական ժողովը

ԼՈՆՏՈՆի ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեծն – Բրիտանիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան Կովկասեան ըրջանի յատուկ ներկայացուցիչը Պ. Փոլ Անդարա եւ Պոլիս այցելած է, թուրք պաշտօնատարներու հետ հանդիպումներ ունենալու համար Մէյին – Ափեւելքի վերահսկողութեան քաղաքականութեան մասին։ Թուրք լրագրողուհի Ֆէրալ Թընչ («Հիւրրիյէթ», Յունիս 27) անոր հետ տեսակցելէ եւաք կը գրէ թէ Կովկասը մասնաւոր տեղ կը գրաւէ այդ ըրջանին առընչուած Մեծն – Բրիտանիոյ հաշիւներուն մէջ։

Պ. Փոլ բացատրած է թէ Կովկասի երեք երկիրներուն տարածութիւնը որուն մասին վերջերս Պոլսոյ մէջ դասախօսած է նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան, արդար մտահոգութեան պատճառ է. մանաւանդ որ ԱՄՆ Իրաքէն եաք Իրանը զետեղած է իր տեսադաշտին մէջ։ Այդ երկրին եւս ապակայունացման պարագային, ըրջանին մէջ Թուրքիա կայունացնող գլխաւոր ազդակի դերով կը յայտնուի։ Ու այդ առումով, որքան լաւ յարաբերութիւն մը չունի Վրաստանի, Ազրբէյճանի ու Հայաստանի հետ, այնքան ամուր կայունացում մը կրնայ արձանագրել։

Ֆ. Թընչ կը գրէ թէ վերջին ըրջանին Ուաշինկթընէն Թուրքիոյ կը թելադրուի յարաբերութիւնները բարելաւել Հայաստանի հետ։ Իր կարծիքով այդ ուղղութեամբ զարգացում ակնկալելի չէ Ազրբէյճանի նախագահական ընտրութենէն առաջ (Հոկտեմբեր)։ Սակայն, յետոյ կրնան կարեւոր նախաձեռնութիւններ առնուիլ Թուրքիոյ կողմէ։

Ամիկա հարկաւոր կը նկատուի, քանի որ յայտնապէս ԱՄՆ մտադիր է Իրանի մէջ ազրբէյճանական խաղաքարտը չահարկելու, չարժման մղելու 30 միլիոն–նոց այդ զանգուածը եւ անկայունացնելու երկիրը։ Ատրպատականի Ջարթօնքի չարժումին զեկավարը Ուաշինկթընի մէջ Սպիտակ տան, Սպայակոյտի ու Արտաքին գործերու նախարարութեան հետ չըփումներէ եաք Պոլսոյ մէջ յայտարարած է թէ եթէ իրենց արտօնութիւն չտրուի Յուլիս 3 – 4–ին Թաւրիզի մօտակայ Պաղրք բերդին մէջ ժողովելու իրենց ազգային օրը, արիւն կը հոսի։

Բրիտանացի պաշտօնատարին հետ տեսակցելէ եք, Թուրք լրագրողուհին ապատեղութիւնը այն եղած է որ Լոնտոն համաձայն չէ այս քաղաքականութեան։ Պատճառը այն է որ ազրբէյճանական խաղաքարտին չահարկումը Իրանէն առաջ Ազրբէյճանը պիտի խոովէ. իսկ նման բան կը նշանակէ թէ Կովկասը պիտի վերածուի խաւար անդունդի մը որ չարնիքներու բոյն մը պիտի ըլլայ, գետին տրամադրելով ահաբեկչութենէն մինչեւ թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան, գեղային բախտումներէ մինչեւ պատերազմներու, ներքաշելով նաեւ Թուրքիան։

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻԻԹՈՎ ԹՐՔԱԿԱՆ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ

ՍՓԻՒՌՔԻՆ ԿԸ ԹԵԼԱԴՐՈՒԻ ՁՆՈՂԸՆԴՈՏԵԼ

«Մարմարա» օրաթերթը (Յունիս 26) կը գրէ թէ «Ձումհուրիյէթ» թերթը արձագանգ կը հանդիսանայ Ամերիկայի մէջ Թուրք դիւանագէտներու չփումներուն, հաղորդելով թէ Թուրքիա մէկ կողմէ կը ջանայ երկխօսութիւն հաստատել Հայկական Սփիւռքի հետ, իսկ միւս կողմէ կը չարունակէ դիւանագիտական ճիգեր վատնել արգիլք հանդիսանալու համար Ամերիկայի Գոնկրէսին մէջ Հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւի ընդունման։ Թերթը կը գրէ թէ Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն, աւագ դեսպան Ուղուր Ձիյալ «բարեփոխումներ»ու նպատակով ամերիկայի բարձրաստիճան պաշտօնեաներու հետ իր ունեցած հանդիպումներու ընթացքին աղաչարած է որ ցեղասպանութեան բանաձեւին վաւերացումը վնաս պիտի պատճառէ երկկողմանի յարաբերութիւններուն։ Կը նշուի նաեւ որ Թուրքիա սա կոչը ուղղած է Նիւ – Եորքի եւ Լոս – Անճելըսի հայկական սփիւռքին. «Արգիլք մի՛ հանդիսանաք Թուրք – հայ յարաբերութիւններուն, որոնք ներկայիս ընականոն դառնալու ուղեդծին վրայ են»։

Միւս կողմէ, Թուրքիա կը չարունակէ ձեռնարկներ իրականացնել՝ հայկական ցեղասպանութեան հարցին լուծում մը գտնելու նպատակով։ Ինչպէս ծանօթ է, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան կարեւոր պաշտօնեաներէն, աւագ դեսպան Եմէմլէթ Թէզճան որ Յունիս ամսուան ընթացքին չփումներ ունեցաւ Ամերիկայի մէջ, կը պատրաստուի իր չփումները չարունակել եւրոպական երկիրներու մէջ եւս։ Թէզճանի չփումները սակայն Ամերիկայի հայկական կազմակերպութիւններու կողմէ չեն դիտուիր որպէս մտերիմ երկխօսութեան որոնումներ։ Թէզճան տեսակցեցաւ Ամերիկայի Հայկական Համագումարի պատասխանատուներու հետ, որոնք սա պահանջները ներկայացուցին Թուրքիոյ.

● Թուրքիա պէտք է ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը,

● Հայ – Թուրք յարաբերութիւններու բնականոնացումը չկապել Հայ – Ազրբէջանական յարաբերութիւններուն,

● Թուրքիոյ մէջ հայ համայնքի վրայ ճնշում չգործադրել։

Թէզճան իր կարգին դիտել տուաւ որ Թուրք–հայ յարաբերութիւնները կրնան բնականոն դառնալ, սակայն աւելցուց որ սփիւռքն ալ արգիլք պէտք չէ հանդիսանայ երկկողմանի յարաբերութիւններու հաստատման։

Թէզճանէն վերջ Ուղուր Ձիյալն ալ Ուաշինկթընէ զատած եւ ընդունուած է Գոնկրէսի Արտաքին յարաբերութիւններու կոմիտէի պատասխանատուներուն կողմէ, բանակցութիւններ վարելով հայկական ցեղասպանութեան օրինագիծը ձախողութեան մատնելու ուղղութեամբ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՄԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 26 / 27)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՎՐԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի պլխաւորած պատուիրակութիւնը Յունիս 27–ին երկօրեայ պաշտօնական այցով կը մեկնի Թիֆլիս։ Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Արտաքին գործերու, Մարմնամարզի, Գիւղատնտեսութեան, Փոխադրութեան, Մշակոյթի նախարարները, այլ պաշտօնատարներ, լրագրողներ։ Այցին ընթացքին տեղի կ'ունենար Քոչարեան – Շեվարնաձէ տեսակցութիւնը։

*
**

ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆի ՊԱՏԱՀԱՐԸ

Յունիս 25–ին Նուպարաշէնի ճամբուն վրայ, ինքնաշարժէ մը կրակ բացուած է անցնող կառքի մը վրայ որուն վարորդը եւ երկու չաճախորդ սպաննուած են։ Մէկն ալ վիրաւոր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած ու գործողութեան ենթարկուած է։ Ճանցաւորները փախուստի դիմած են ու անկարելի եղած է անոնց հետքը գտնել։ Մահացածներէն մէկը եւ վիրաւորը՝ Արկադի եւ Արտեմ Գէորգեան եղբայրներ են եւ եղբօր զաւակները՝ նախկին երեսփոխան եւ դարձարար Ծ. Գէորգեանի։

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆի ԲԱՆԱԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է

Ազրբէջանի Պաշտպանութեան նախարարը Ս. Արիեւ «Բանակի օր»ուան առիթով ելոյթ ունենալով յայտարարած է թէ իրենց բանակը է վիճակի է երկրին տարածքին ամբողջականութիւնը վերահաստատելու։ Ան ըսած է. «Իրենք դիրքեր չաղթանակի պէս ցոյց կու տան, բայց կացութիւնը լիովին փոխուած է։ Ազրբէջանական բանակը պատրաստ է գրաւեալ հողերը ազատագրելու»։

*
**

ԵԹԷ ՍԱՀՄԱՆԸ ԲԱՑՈՒԻ

Անդրադառնալով Հայաստանի հետ սահմանային անցքը բանալու Թուրքիոյ կողմէ հաւանական նախատուող քայլին, Փոխադրութեան նախարար Անդրանիկ Մանուկեան ըսած է թէ Հայաստանի երկաթուղին պատրաստ է. բացումին յաջորդ օրն վակ կրնայ բեռ փոխադրել դէպի Թուրքիա ու անկէ ալ ստանալ։ «Մենք տեղեկութիւն ունենք որ նաեւ Թուրքիան կողմն ալ է պատրաստ» աւելցուցած է ան։

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԼԻՏՈՆ

Կանանց բաժնին մէջ Գափրիաթի (ԱՄՆ) պարտութեան մատնեց Միքայէլանը (Զուիցերիա) 6–2, 6–1։

Այրերու բաժնին, Բ. ըրջանին ալ, Դաւիթ Նալպանտեան յաղթած է Սայլ (Պըլժիքա) 6–2, 7–5, 6–2։

COLLOQUE A BRUXELLES LE 19 JUIN 2003 :

«Le génocide des Arméniens, destruction et renaissance d'une nation»

«Avant donc que d'examiner l'acte par lequel un peuple élit un roi, il serait bon d'examiner l'acte par lequel un peuple est un peuple»

Jean-Jacques ROUSSEAU

Organisé par l'Union des Associations Arméniennes de Suède et les députés européens MM. Jonas Sjostedt et Lennart Sacredeus, le colloque intitulé «Le génocide des Arméniens, destruction et renaissance d'une nation» s'est tenu à Bruxelles, le 19 juin, parallèlement à une exposition de photographies inaugurée la veille.

L'invitation, parvenue en dernière minute aux membres de la communauté arménienne de Belgique, précise, d'une part, l'objectif de l'exposition et du colloque: «**Cette double manifestation cherche à présenter à la société européenne la problématique de la Question Arménienne, ainsi que des documents historiques** (sic) **sur le génocide des Arméniens commis par le gouvernement ottoman**». Elle signale, d'autre part, les associations ayant collaboré à l'événement, en opérant une division entre deux groupes, celui des organisations arméniennes dont les noms sont donnés en français (même si elles sont anglaises) et celui des turques d'Allemagne, dont les noms sont communiqués en anglais, à savoir: «le Forum des Associations arméniennes d'Europe, le Centre Social et Culturel «Hayastan» (Grèce), l'Association ASAD (France), le Comité pour la reconnaisance du Génocide des Arméniens (Royaume-Uni), l'Union Culturelle Arménienne de Riga (Lettonie), le mensuel «Azad Tsayn» ainsi que la Society of Genocide Opponents et Tüday (Human Rights Association)».

Une petite cinquantaine de personnes a peu à peu occupé la grande salle aux baies vitrées de la Maison des Associations internationales. La vue des grands arbres suffisait à oxygéner un air conditionné au parfum quelque peu moisissant. Tout commence de manière professionnelle : il n'y a pas de dossier de presse. Mis à part ce détail, si l'on peut dire, micros, écouteurs, traductions simultanées (anglais, français, allemand), projecteur de diapositives : tout fonctionnait quand Yves Ternon a ouvert, avec la demi-heure de retard quasi rituelle, le colloque qu'il présidait. Prônant l'importance de l'interdisciplinarité, il a souligné, comme avec regret, l'absence des historiens (il y avait pourtant Claude Mutafian et Hayk Demoyan, c'est-à-dire un tiers des communicants) dont le travail sur le génocide, loin d'être terminé, se trouve aujourd'hui entravé par le négationnisme. Le mot a circulé et l'on peut dire que le problème du déni ou du négationnisme a constitué le point de rencontre de la plupart des interventions. Le négationnisme trouve de multiples canaux et révèle son pouvoir tant au niveau économique et architectural que juridique ou psychanalytique. Pas bête, le gouvernement turc fait comme les jésuites et Mc Donald's, il commence par les enfants pour imposer son idéologie. Les programmes scolaires turcs incluront désormais un sujet de dissertation obligatoire : comment répondre aux allégations de génocide arménien. L'inscription du négationnisme dans le programme scolaire turc a été dénoncée dans le discours d'ouverture d'Yves Ternon, dans les communications de Claude Mutafian et Tessa Hofmann ainsi que dans l'intervention, côté public, de Taline Tachdjian de la Fédération arménienne européenne pour la justice et la démocratie[1]. S'intéresser aux programmes scolaires des différents pays relève donc de l'urgence et nous ouvrons une parenthèse ici pour signaler, en lecture parallèle, l'étude d'Hélène Strapélias: «Enseigner l'histoire du génocide des Arméniens : avancées et reculs de l'édition scolaire»[2].

Ce n'est pas la prise de parole directe qui a suivi l'ouverture d'Yves Ternon mais, comme l'annonçait énigmatiquement le programme, la «lecture d'un texte par Claire Dedeyan». Il s'agissait d'un texte, le sien, conférant aux mots, à la fiction, la possibilité de transmettre une mémoire, de devenir la «valise» que l'on remet à quelqu'un. Ancré dans un univers médical, le récit parfois proche de questionnements phénoménologiques (retourner comme un gant, la recherche des peaux) et d'une relation à l'anatomie rappelant de loin Blanchot, était donc convoqué pour donner à entendre la destruction et la renaissance d'une nation (titre du colloque). La mise en place du terrain métaphorique invitait à l'approche pschanalytique proposée par Hélène Piralian: «Impossibilité du deuil et déni». Insistant sur le fait que le déni est au cœur même du processus génocidaire, Hélène Piralian montre qu'au meurtre des vivants s'ajoute la disparition de l'ordre généalogique, de la mémoire, du passé et donc, aussi, du présent. Le travail du deuil serait donc impossible. Elle définit les ancêtres des Arméniens comme étant, pour les Arméniens, «des n'ayant jamais existé» avec et sur lesquels ils doivent se fonder. L'on ne saurait souscrire à son appel en une croyance au référent (la vision des cadavres permettrait le travail du deuil) dès lors que celui-ci est toujours déjà mis en scène (que ce soit par la manière de les présenter «en chair», par la photo ou les media) ni à une interprétation psychanalytique identique de faits qui semblent similaires mais qui exigent des mises en contexte par lesquelles ils révèlent leurs différences. Ainsi, la similitude de l'expérience du génocide vécue par les Arméniens et les Rwandais ne saurait, selon nous, autoriser une similitude dans l'interprétation psychanalytique. Chaque société entertient un rapport avec les morts, mais chaque société trouve ses agencements et la vision familiale familière de la psychanalyse freudienne à laquelle se réfère la notion de travail du deuil ne nous semble pas nécessairement la plus appropriée à l'analyse d'une société africaine. Nous ne voyons pas davantage comment la reconnaissance du génocide par le gouvernement turc permettrait d'accomplir le travail de deuil et d'effectuer une reconstruction au niveau psychique. L'analyse d'Hélène Piralian s'avère plus convaincante sur un autre front, lorsqu'elle montre l'importance de la prise en compte d'une relation duelle, victime-bourreau. La psychanalyste nous offre alors une lecture pertinente et subtile des écrivains turcs pour signaler comment le rapport aux morts, aux morts arméniens, ne cesse de les hanter, fondant l'écriture et le rapport au monde. Elle nous montre ainsi d'un point de vue psychanalytique ce que nous retrouverons d'un point de vue politique: la reconnaissance du génocide est aussi importante pour les Turcs que pour les Arméniens, elle est la condition d'une catharsis possible au niveau psychique et du démarrage d'un vrai processus de démocratisation.

Comme rien ne reflète davantage les corps que l'architecture et comme rien ne révèle mieux la relation aux morts que les églises et les cimetières, le génocide etla dénégation se perpétuent dans la démolition et disparition de l'architecture arménienne. Diapositives à l'appui, Armen Hakhnazarian, architecte établi en Allemagne, désigne et dénonce par des appels à l'aide internationale, la destruction du cimetière de Jugha (Julfa, au sud du Nakhitchevan, sur les rives de l'Arax, en Azerbaïdjan depuis 1922). Le cimetière, vieux de 1500 ans, comptait dix mille tombes et des «khatchkar» haut de 2,5 m. La destruction ne relève pas d'un vandalisme amateur mais est parfaitement organisée, avec des bulldozer, des trains: renversée, la pierre tombale est ensuite sciée en trois et enfin transportée. Le 10 janvier 2003, l'évêque arménien de Tabriz informait M. Hakhnazarian de ce qu'il venait de voir: le cimetière à plat.

La culture, comme le rappelle Claude Mutafian, est une force qui gêne le pouvoir. Aussi sa communication a-t-elle consisté, pour l'essentiel, à rappeler le rôle qu'ont pu jouer les différentes expositions d'art arménien à portée politique. Elles rendent visibles, par la présence de l'œuvre ou du document d'archives qui accèdent au statut de preuves, une réalité historique que d'aucuns s'acharnent à dénier.

C'est assurément à Tessa Hofmann, engagée dans la défense des minorités non musulmanes en Turquie que nous devons la communication la plus précise et la plus fouillée. L'analyse minutieuse des discours officiels, des lois, des articles de journaux, le recours aux chiffres lui permettent de démontrer la réalité de la menace qui pèse sur les Arméniens en Turquie. Multipliant les citations de manière concise et percutante, Tessa Hofmann met en évidence la haine de l'Arménien dans les déclarations officielles des politiciens azéris qui justifie leur violence en se référant au génocide pris comme modèle. Elle conclut en affirmant que le tabou du génocide exhibe l'impossibilité pour la Turquie de devenir une société ouverte. L'interdiction faite au corps enseignant de pouvoir poser des questions est l'un des derniers épisodes par lesquels la Turquie expose son refus de la démocratie. La question arménienne devient ainsi un problème turc, celui de l'accès de la Turquie à l'Union européenne, accès qui, pour Tessa Hofmann, ne peut être envisagé tant que les lois suffoquant les droits des Arméniens et de l'Eglise arménienne à la propriété et à la citoyenneté demeurent en vigueur. On pourra donc lire avec intérêt sa publication (en anglais ou en allemand et bientôt en français): «Armenians in Turkey today — A critical assessment of the situation of the Armenian minority in the Turkish republic» éditée par le Forum of Armenian Associations of Europe.

Il n'est pas courant de voir des Turcs prendre la défense de la cause arménienne. C'est le cas d'Ali Ertem, militant pour les droits de l'homme en Allemagne pour qui le génocide est indéniable. Dénonçant la falsification de l'histoire par l'Etat turc, son lobbying, la nouveauté de son programme scolaire, Ali Ertem soutient que l'assimilation forcée des Arméniens et des Kurdes vise la disparition totale de la spécificité culturellle et la disparition physique des non assimilables. Il déplore l'échec de l'humanité dans son pays et pense que le génocide survit à ses conséquences, telle une arme bactériologique, produisant l'autocondamnation des Turcs.

L'historien d'Arménie, Hayk Demoyan, a proféré la dernière communication du colloque : «Le génocide des Arméniens et son impact sur les processus de la formation d'Etat en Arménie» (en anglais) où il a dénoncé, en se fondant sur l'analyse des discours officiels, des chiffres et des observations sur le terrain (Karabagh), la montée d'un néopanturquisme. Les liens entre l'Afghanistan et l'Azerbaïdjan et le rôle des mercenaires afghans, turcs, pakistanais et tchétchènes dans la guerre du Karabagh font l'objet de son étude, **Karabakh Drama: Hidden Acts**[3]. Interrogé par une auditrice lui demandant quelle était l'attitude du gouvernement arménien face à la reconnaissance du génocide, Hayk Demoyan s'est défilé en répondant de manière tout empirique que la population gardait la mémoire active du génocide. Il est loin d'avoir convaincu l'auditrice et, de fait, il aurait été intéressant de voir, au fil des décennies, l'attitude officielle des Républiques d'Arménie sur la question du génocide. De même, il aurait été intéressant d'avoir un compte rendu de l'évolution des livres d'histoire des programmes scolaires d'Arménie.

Yves Ternon n'ayant plus présidé la dernière partie du colloque pour cause d'agenda, la clôture eut lieu sans la synthèse annoncée.

Au bout du compte, le titre du colloque «Le génocide des Arméniens. Destruction et Renaissance d'une nation» n'aura guère inspiré beaucoup de communicants. Il nous aura été donné d'assister essentiellement à des communications sur la «destruction» des Arméniens, passée et présentes. Rien, de ce qui a été dit ou montré n'indique l'aurore même d'une «renaissance»,concept historiquement et philosophiquement chargé que les communicants se sont gardés de cerner. Au mieux aura-t-on perçu des formes de résistance. L'on se demandera du reste, très simplement, «renaissance» de quoi? Il est étonnant de voir que le terme de «nation» auquel le titre se réfère n'a été défini par aucun des communicants, comme si la chose allait de soi, comme si par le simple fait d'exister les Arméniens en formaient une.

Si un principe de pluridisciplinarité avait été réellement choisi, il aurait été pertinent et tout à fait à propos d'avoir accès aux analyses de Krikor Beledian[4] sur la littérature arménienne en France l'auteur montre les effets de la destruction sur la création littéraire et le rôle que joue l'Autre dans les processus de métamorphoses. L'exposé de ses recherches rigoureuses aurait été plus probant que la lecture d'un texte qui ramène, en quelques belles pages, la problématique de la création littéraire en diaspora à un exemple individuel hors de tout contexte et sans analyse comparative.

Chaké MATOSSIAN

---

(1) *La fédération siège à Bruxelles dans une rue au nom prédestiné : «Avenue de la Renaissance*, 10-à 1000 *Bruxelles. Site web : www.eafjd.org*

(2) *Paru dans* Revue d'histoire de la Shoah, *n°* 177-178, *janvier-août* 2003, *ayant pour thème : «Aillleurs, hier, autrement : connaissance et reconnaissance du génocide des Arméniens», Centre de documentation juive contemporaine, Paris,* 2003, *pp.* 471-503. *Nous nous permettons de rappeler le décryptage du négationnisme que nous avons proposé dans notre lecture d'un ouvrage récent du philosophe français Clément Rosset. «La peau de chagrin de Clément Rosset ou comment retirer le génocide du réel»,* Haratch, *le 3 février* 2002.

(3) *Hayk Demoyan*, Karabakh drama : hidden acts, *Erevan, Publishing house of Caucasian center for Iranian studies*, 2003.

(4) *Krikor Beledian*, Cinquante ans de littérature arménienne en France — Du même à l'autre, *Paris, CNRS*, 2001.

ՍՏԱՑՈՂ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ
հայագիտական _ բանասիրական _ գրական հանդես
Թիւ 1 – 4, 2003
Մ. ՂԱԶԱՐ, ՎԵՆԵՏԻԿ

*
**

ԵԿԵՂԵՑԻ _ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
Յարաբերութիւններ եւ նոր աղանդաւորականներ
(*հերձածականէ ակնարկ*)
ՄԼՔՐ Գ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պէյրութ, 2003

ՋՕՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԾ Է ՅՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐՈՒԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Ջօրեան Հիմնարկը՝ որպէս միջազգային կեդրոն մը նուիրուած հայկական ոյժմէական հարցերու հետազօտման եւ ծաստաղման, հիմնած է՝ Ցեղասպանութեան եւ Մարդկային Իրաւանց Համալսարանական Ծրագիրը Մը:

Գիտակցելով թէ ցեղասպանութիւնը ինչ անդրադարձ ունեցած է մնացորդացի եւ անոնց չառաւիղներուն վրայ, եւ այս ղացական հարցի վերաբերեալ նոր սերունդը դրականապէս դաստիարակելու մտահոգութեամբ, Հիմնարկը ծնունդ տուած է համալսարանական ծրագրի մը՝ ուղղութեան յանձնելու համար թէ ցեղասպանութիւնը մարդկային իրաւունքներու ծայրայեղագոյն խախտումն է: Ծրագիրը հնարաւորութիւն պիտի տեղծէ ուսանողներու ըմբռնելու իրենց արդի պատմութիւնը, եւ իրագեկ դառնալ թէ ինչ ուժերու գործօններ կը կաղապարեն իրենց այսօրուայ իրականութիւնը եւ ինքնութիւնը:

Աւելին: Ջօրեան՝ մտահոգուած որ ցեղասպանութեան հարցը հետազօտելու համար համապատասխան բանասէրներ այլեւս չեն երեւիր հորիզոնի վրայ, եզրակացուց որ նման ծրագրի մը տեղծումը հրամայական է: Դասընթացքը պիտի պատրաստէ նոր սերունդ մը Հայերու ինչպէս եւ այլազգի մտանգէտներու որոնք պիտի հետազօտեն հայկական ցեղասպանութիւնը, որոնք պիտի կրնան անհաւօրէն գրել Հայոց պատմութիւնը, որոնք պիտի տան հայ ազգի ճշդրիտ ախմանումը, եւ ինչ է անոր ազգային ինքնութիւնը:

Երբ ցեղասպանութեան միջադէպեր տեղի կ'ունենան խիստ մտահոգիչ յանախականութեամբ, անհրաժեշտ է որ հասարակութիւնը ըմբռնէ թէ ինչը կը ծղ ցեղասպանութեան, ինչ են հետեանքները, ինչ առընչուածութիւն ունի արդիական իրաւունքներու հետ, եւ ինչպէս կանխել այդ: Այս հոգեվիճակը դժուան է յատկապէս Հայերու համար, բայց նաեւ այլ ժողովուրդներու որոնք հատաքանօրէն ցեղասպանութեան զոհեր եղած են, իրենց անձին վրայ կրելով ցեղասպանութեան ահեղ ցնցումներու հետեանքները, եւ մանաւանդ այդ բոլորի ժխտումը:

Թէև դասընթացքը կը կեդրոնանայ հայկական ցեղասպանութեան վրայ որպէս 20-րդ դարու նախատիպը հանդիսացող ցեղասպանութիւն, բայց յարաբերաբար կը վերլուծէ նաեւ այլ ցեղասպանութիւններ ինչպէս Ողջակիզումը, Ռուանտայի, Պոսնիայի, եւ Քոսովոյի ցեղասպանութիւնները:

Ջօրեան Հիմնարկը իր հոգաբարձական մարմնի եւ իր անմիջական շրջանակի մէջ ունենալով ցեղասպանութեան վերաբերեալ աշխարհի ամենահմուտ բանասէրները ի մի բերաւ փորձառ դէմքեր պատմութեան, քաղաքագիտութեան, ընկերաբանութեան, օրէնսդրութեան, հոգեբանութեան եւ այլն. քանի տարիներու վրայ երկարող ակադեմական մակարդակի վրայ մնալու իր անկոտրում կեցուածքով, Ջօրեանը ունի թէ՛ տաւնականները եւ թէ հասարակութեան կողմէ իր հիմնարկին չնորհուած վստահութեան վարկը, որ փրեն իրաւունք կու տայ այս մտահոգիչները հրաւիրելու, եւ աշխարհի ծագերէն ուսանողներ ներգրաւելու:

Այս տարի դասախոսական կազմի անդամներն են հանրայայտ դասախոսներ. Թանէր Աքչամ, Եահր Օրոն, Վահագն Տատրեան, Ռիչարդ Պովհաննիսեան, Ռոպէրթ Մէլսոն, Ալեիկ Թէօլէօլեան: Բայց պիտի ըլլան նաեւ անուանի հիւր դասախոսներ, ինչպէս Մահաթմա Պրէնդ Պէարսալէ որ խաղաղութիւնը պահպանող դանտաւսկան զօրադունդի հետ էր Ռուանտայի մէջ: Ան զարհուրելի պատկերը կու տայ այդտեղ կատարուածներուն: Իսկ մասնակցութ Տոքթոր Լուիս Նահաբեան պիտի խօսի մնացորդացի ու յետադայ սերունդներու վրայ ցեղասպանութեան թողած հոգեմտային խանգարումներու մասին:

Անցեալ տարուան (2002) ծրագրին մաս կազմեցին հայ եւ օտարազգի ուսանողներ աշխարհի բոլոր ծագերէն – Հայաստան, Աւստրալիա, Գանատա, Անգլիա, Ֆրանսա, Ձաւոն եւ Միացեալ Նահանգներ: Ուսանողներու մեծ մասը ունէին նուազագոյն պատկառոր գիտութեանց աստիճան, ոմանք կ'աշխատէին իրենց Մագիստրոսի աստիճանին վրայ եւ մի քանի տոքթորայի համար կը պատրաստուէին: Աւելի քան երկու չաբաթ տեւողութիւն ունեցող այս յիսուն ժամուան դասընթացքը ուսանողներուն առիթ ընծայեց կարծիքի փոխանակութիւններու եւ ցեղասպանութեան հարցը իր բոլոր մանրամասներով համակողմանի օրէն չօշափելու, սկսած՝ առաջին շրջանէն մինչեւ մեր օրերը: Ուսանողները դասախոսներուն հետ բուռն վիճաբանութիւններ կ'ունենային ցեղասպանութեան ժխտումէն մինչեւ անդրադարձը եղեռնի սերունդներուն վրայ եւ Թուրքերու ու Հայերու հաչտութեան մը հաւանական – նուիրեալներուն մասին: Այս փորձառութեան ամէնաակնառու երեւոյթը այն էր թէ միմիայն դասաժամերու եւ արտադասարանային կարճատեւ պահերու ընթացքին ինչ սեղմ կապեր ստեղծուեցան ուսանողներու, եւ ուսանողներու ու դասախոսներու միջեւ:

Ալիք Ֆարրա, դասընթացքը աւարտողներէն մէկը, ըսաւ հետեւեալը. «Հեղինակներէն շատերը որոնց յօդուածները խնամքով հաւաքած էի, ահա՝ ճիշդ դէմացս նստած կը խօսէին ինծի հետ, կ'ուսուցանէին, մղելով մարտահրաւէրի՝ մտածելու, վիճելու, ըմբռնելու որ սա մեր ցեղասպանութիւնը չէ Հայու տահմանափակ առումով, այլ հաստատում մը թէ Հայերուն պատահածը տիեզերական համամարդկային փորձառութիւն մըն է»:

Դասընթացքի ուրիշ շրջանաւարտ մը Սիմթիա Նազարեան կ'ըսէ. «Իմ կարծիքով, սեմինարին ամենամեծ յաջողութիւնը այն է որ մեր ցեղասպանութիւնը դարձաւ միջազգային պատգամ: Մեր բանավէճերը եւ հարցումները լճացած անցեալէ մը դուրս եկան, յուսալիօրէն դառնալու համընդհանուր մտաւորականութեան կարծիքներու փոխանակման նիւթ: Այդ բիւրեղացած մթնոլորտի մէջ ես զարդացայ ու համոզուեցայ որ եթէ նման ուսում եւ բարձր մակարդակի բանավէճեր հայկական տիփուռքի ապագան պիտի կերտեն, անտարակոյս ես պիտի չուզէի անմասն մնալ»:

Ծրագիրը կրնայ յաջող համարուիլ շատ մը պատճառներով: Ուսանողներէն շատեր լրացուցիչ դասընթացքներու հետեւեցան եւ շատեր նշեցին թէ իրենք պիտի չարունակեն ցեղասպանութեան մասին ուսումնասիրութիւնները: Աւելի հատատուած ճշմարտութիւն է քանի որ շրջանաւարտներէն երեքը իրենց տուեալները ներկայացուցին Իրլանտայի Ծանօթ Ցեղասպանութեան Միջազգային Ընկերակցութեան բանասէրներու համագումարին Յունիս 2003-ին:

Նման ծրագիր մը կազմակերպելը նիւթական մեծ միջոցներ կը պահանջէ, քանի որ պէտք է հոգալ աշխարհի բոլոր ծագերէն հրաւիրուած դասախոսներու ճամբորդական ծախքերը, բնակելու յարմարութիւնները, պատուագիները, դասարաններու հարցը, ապահովագրութիւնը եւ յարակից այլ ծախքեր: Ուսանողներէ պահանջել գումար մը ծախսերու ամբողջական գումարներու հիման վրայ, չատերու համար անհատանելի պիտի ըլլար: Հետեւաբար մեծ թիւով նըւիրատուներ ու երաչխաւորներ են հարկաւոր որպէսզի կարենանք յետագայ տարիներուն եւս այս ծրագիրը ի գործ դնել: Այս առումով, Ջօրեան հատատուութիւնը չատ բախտաւոր է որ կը վայելէ աջակցութիւնը բազմաթիւ անհատներու եւ հաստատութիւններու ինչպէս Պարսեան Հաստատութիւնը, Վարդանանց Ասպետները, Աթոմ Եղոյեան եւ Արսինէ Խանճեան Ֆօնտը, նշելով միայն քանի մը անուններ:

Ինչպէս որ մեր երաչխաւորներէն մէկը դիտել տուաւ, ամէն հարիւր – երկու հարիւր տարի յետոյ մենք կրնանք ունենալ միայն մէկ աւանդ: Աւիկա մեր գրաւոր պատմութիւնն է: Ջօրեան հատատութեան դիտահետազօտութիւնները եւ հրատարակութիւնները պիտի պահպանեն այդ աւանդը: Ցեղասպանութիւնը ու Մարդկային Իրաւանց Համալսարանի ծրագիրը այդ հարցը պիտի վառ պահեն, եւ մեր համայնքի ու ձեռնարկատէրերու նիւթական օժանդակութիւնը պիտի իրականացնեն այդ ծրագիրներու գործադրումը:

Դասընթացքը տեղի պիտի ունենայ Թորընթոյի մէջ Օգոստոսին:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կարելի է քաղել համացանցէն հետեւեալ տատաչարով.

www.zoryaninstitute.org

Իսկ ձեր նիւթական օժանդակութիւնները կրնաք ղրկել հետեւեալ հասցէին.

Zoryan Institute of Canada, Inc.
255 Duncan Mill Rd., Suite 310
Toronto, ON, Canada M3B 3H9
Tel.: 416-250-9807 Fax: 416-512-1736

ԳԱՂՈՒԹԻՔ ԳԱՂՈՒԹ

Նէ-Ա. ՋՄԻՒՆԻԻ (Ցունաստան) մէջ Մայիս 28-ին, տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 85-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ցունաստանի Շրջ. վարչութեան: Նախագահած է Լուսի Շահինեան, ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Հայաստանի դեսպան Վահրամ Կաժոյեան, Ազգային վարչութեան անունով՝ Ստեփան Փափազեան, Հ. Ց. Դ. Երիտասարդական Միութեան կողմէ ուղերձ մը կարդացած է Ժաղլին Համբարձումեան, օրուան դլխաւոր բանախօսը եղած է Գասպար Կարապետեան: Գեղարուեստական յայտադրին իրենց մասնակցութիւնը բերած են Համազգայինի «Յակոբ Փափազեան» երդչախումբը, Նայիրի, Նանօր եւ Մարալօ պարախումբերը, ինչպէս նաեւ Աչի նորակազմ նուագախումբը:

***

ՊԻԻՑԻԿՔՏԻԻՐԻ Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցւոյ տարեկան տօնախմբութիւնը տօնուած է Ցունիս 16-ին, որու նախագահած է Շահան Արք.: Արարողութեան ատենին, եկեղեցիին կից Ծովեզերեայ ճաչարանի մը մէջ ալ Սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին խօսք առած է դպրապետ Կարապետ սարկաւագ Թէրզեան: Փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արք.:

ԳԱՏՐԱՆՔ

Մօրս յիշատակին

Գրեց՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

5

Ինչերով, դաղտագողի, Արփինէն անցաւ ուրեմն նոր յարկի մը տակ: Ցաջորդ օրը, աքսորի առաջին կարաւանին հետ իր մեկնելին իրենները...

Իսկ այնուհետե՞ւ...

Ալ այնուհետեւ... Շողակաթ ուժը չունէր անգամ մըն ալ յիշելու աքսորի, թափառումներու վայրագաւոին օրերը: Աչերը կը փակէ, ու կը փակէ նաեւ առանձինները: Ծժալուր հեղեղի նման իր վրայէն կ'անցնի մահերու, ոճիրներու, փախուստներու, ճողոպրումներու տեսարանը... Մալաթիայի գառնութիւնը վրա ահա իր ամուսինին, իր եղբայրներուն հուսկ վերջին, սահմռկեցուցիչ աղաղակը, որ կը յամենայ դեռ իր ականջին ներս... Բաքքալի արեւուն տակ ահա իր հոգեվար զաւակները, որոնց ծարաւահիւծ շրթներուն ոչինչ կրցաւ մօտեցնել... Ահա անջրդի դաշտերու վրայ տնդապատ պառաւներ, խեղակորոյս մայրեր... Ու իր գերդաստանը, որ փշոտ, քարքարուտ դարատափներէն դէպի վար ըղիկ ըղիկ կ'ըլլար, կը քայքայէր, կը հատնէր իր իսկ աչքին տակ... Ու օր մըն ալ կը մնար ինք, միս մինակ, ճղատոտոր կոճղ մը, անբան ապրած, դրեթէ պարպուած՝ իր սրտէն, իր յիշողութիւններէն:

Այդպէս էր որ Հալէպէն Պէյրութ, Պէյրութէն Պոլիս, կայանէ կայան նետուած էր Շողակաթ, որպէս լքաւեր իր, խլեակ, կղպուած՝ ինքն իր վրայ, խուլ՝ աչխարհին, անհաղորդ՝ մարդոց: Ան վերածուեր էր անտարբերութեան, յետին համակերպութեան. ան կը սպասէր կատարածին...

6

Բանկալթիի մայթին վրայ կեցած է տակաւին Շողակաթ: Կը դիտէ դեռ նըկարը: Կ'անցնի պատկերներէն մէկէն մըւսին: Կը փնտռէ միեւնոյն դէմքը: Զանազան դէրքերու, կեցուածքներու եաին կը ջանայ որոշել, կենդանացնել դիծեր, ձեւեր, նոյնիսկ չարժումներ, զոր ինք մինակ ընդունակ է դուշակելու, զգալու, ինք՝ թերեւս մայրը այդ ձեւերուն, այդ դիծերուն:

«Ո՛չ, ո՛չ... ինքզինքս չեմ խաբեր... սիրտս չի կրնար սխալուած ըլլալ... Ո՛հ, այդ պատկերին մէջ բան մը կայ, որ պիտ կը կանչէ... պիտ կը փնտռէ»...

Տպաւորութիւնը կ'աճէր, կը զօրանար. արմատներ կ'արձակէր Շողակաթի մտածումին ներս: Անտեղիտալի լոյսով, ստուգութեամբ կը լեցուէր անոր հոգին:

Իր չուրջը իրերկնային լոյսերը սկսած էին վառիլ: Աղմուկը կը թանձրանար: Շողակաթ բռնեց վերադարձի ճամբան: Եաին թողուց ժխորը ու իջաւ Նշան – Թաշի զառիթափէն վար:

Մուխը եւ անդորրութիւնը պաշարեցին զինքը: Նստեցաւ թումբի մը վրայ: Այլեւս կարող չէր կրելու իր սիրտը, որ ծանրացեր էր անսպասելի յուզումով: Չէր պիտեր, երջանի՞կ էր այդ պահուն թէ ցաւատանջ: Սպասումը եւ տարօրէն յոյս մը սկսած էին անդամ մըն ալ վախցընել, տանջել զինքը:

Երբեմն տարագրութեան օրերուն, խորհեր էր փր հեռաւոր Արփինէին մասին: Ո՞ւր էր, ի՞նչ կրնար եղած ըլլալ: Չէր կարող հաւատալ, որ փրկուած ըլլար իր աղջիկը համատարած աղէտէն: Ապրելով մահուան ու չարիքին առօրեայ մտերմութեան հետ, Շողակաթ չէր նայեր լաւագոյն ենթադրութիւններու կողմը: Միտքը կը կառչէր մռայլ թառերու: Օր մըն ալ չարագուշակ չշուկ մը հասած էր ականջին: Տրապիզոն մնացող բոլոր տղաք հաւաքուած ու ծովամոյն եղած են: Առանց արցունքի փամպեր էր ինք այդ լուրը, զոր ընդուներ էր իբրեւ անխուսափելի լրացումը իր թշուառութեան... Այդ օրերուն, ծովամոյն կ'ըլլար ամէն ինչ որ կանդուն էր մարդոց մէջ՝ զաւակ, յոյս, դաստդութիւն եւ հաւատք:

Զինադադարի շրջանին, հազիւ Պոլիս ոտք դրած՝ Շողակաթ փնտռտուքներ դրած էր հայերէն թերթերու մէջ: Իր որոնումները մնացեր էին ապարդիւն: Փետրաթափ եղաւ վերջին ակնկալութիւններէն: Ծրեցաւ ամուլ եւ մռայլ անտարբերութեան մը մէջ: Սկսաւ իր աղջկան մասին իսկ մտածել, ինչպէս որ կը ջանար անդիտանալ աքսորի իր զոհերը: Այո, Շողակաթ կ'ամայանար որ աւուր, պիտը կը փակէր աչխարհէն գալիք բոլոր բարիքներուն դէմ...

Բայց ահա իր ներքին գիշերուան մէկ ծայրէն առաւօտ մը կը ծաթէր: Շողակաթ ինքզինքը մինակ չէր զգար, մինակ՝ ինչպէս մահապարտն է: Իրաւունք ունէր ուրեմն դեռ թեւերը պարզելու, չօչափելու ապագան: Պէտք էր ուրեմն, որ չիտկուէր, զօրանար ու աճապարէր...

Հակառակ գիշերուան խաւարին, հակառակ իր դողահար սրունքներուն, Շողակաթ կ'արտօրայ տենդահար քայլերով: Կ'անցնի Օխլամուրի ձորէն, Պէչիքթաչէն: Բան մը հետապնդողի երեւոյթով ան կը քալէ մինչեւ Օրթաղիւղ:

Ուշ գիշեր էր արդէն: Գաղթականին դուռը փակ էր: Ի՞նչ փոյթ: Հանդչելու, քնանալու կարիք չունէր: Գիշերը անցուց մայթերու վրայ, պատերուն անկիւնը, ծովափին: Սովալուկ գայլի նման կը կրծոտէր իր հսկայ երջանկութիւնը, իր վիթխարի յոյսը ու չէր կշտանար:

7

Ամբողջ գիշերը, հոգին զարնուեցաւ քարէ քար, կտսկածէ կասկած: Տաղնապեցաւ, յուսաց, նահանջեց, պայքարեցաւ ինքզինքին հետ: Առտուան դէմ իր խառնաչփոթ տրամադրութեան վրայ յաղթական կը կանգնէր հէքեաթ մը: Տեսակ մը վճիռ, համոզում:

«Այո՛, աղջիկս ողջ է անպայման», կը պնդէր ան ներքնապէս, կը կռանէր իր հաւատքը:

(Շար. 5)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալեքսի եւ Ֆրանսուազ Կէօվճեան 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին վրէնց հօր՝ Կարպիս Կէօվճեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ։

*
**

Տիկին Քէօլէեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Կոթոդեանի (կապոյտ խաչուհի) մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Յարութեան տօնին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է Իրկանդինի հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Խտուար Պոզաճեան 20 Եւրօ, Պր. Նուպար Մանուկեան, 30, Տիկին Աննիկ Թուֆանեան 25, Տիկին Կրէթա Ոսմուրչաեան 40, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աւագեան 30, Օր. Ֆրանսին Գազանճեան 15·24, Տէր եւ Տիկին Վահան Գրիգորեան 30, Տիկին Թէրէզ Պարոնեան 76·22, Տէր եւ Տիկին Արման Զուհաճեան 50, Պր. Ժագ Խանզատեան 80, Տիկին Ֆլորիտա Տիւմա 80, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 50, Տիկին Հ. Թէրզեան – Գազազեան 70, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ձիպօղլեան 80, Տէր եւ Տիկին Ամարէ Պուրժէ 62, Օր. Եւա Մկրտիչեան 100, Տիկին Անն Պէքար 30, Տէր եւ Տիկին Արապեան 20, Տիկին Պաթմանեան 30, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 200, Օր. Գլէր Տէօքմէճեան 100, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավէզեան 150, Օր. Շաքէ Օզանեան 50, Պր. Կարապետ Տէվրէնեան 20, Օր. Նատին Լէյլօզեան 500, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պասմաճեան 80, Տէր եւ Տիկին Մարկ Զէլվէեան 150, Տիկին Սրբուհի Կէօվճեան 30, Օր. Միշէլ Պալճեան 30, Օր. Լուսին Թօփալեան 60, Պր. Քեբովր Ֆարշեան 40, Տիկին Մարգրիտ Ալթունեան 10, Տիկին Լուիզ Մէրիկօ 70, Տէր եւ Տիկին Պէռնար Սայրիմ 15, Պր. Ժան Տաքէսեան 30, Տէր եւ Տիկին Մանուէլ Հէվճեան 30, Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպաքեանեան 50, Տիկին Ռոզ Նալպանտեան 30 Եւրօ։

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆՔԻ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ
Շաւիլ – Վիրոֆլէ
Յուլիս 20–ին
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

MUSEE PICASSO
Château Grimaldi
06600 Antibes

SARIAN : Au pays du soleil levant

SARKIS : L'atterrissage, adagio

Du 28 juin au 5 octobre
sauf lundis et jours fériés

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST-JEAN BAPTISTE

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նախաձեռնութեամբ՝ Փարիզի եւ Շրջանի
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30-ԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈԵՄԲԵՐ 6

Այս ճամբորդութեան համար նախատեսուած է՝
8 օրուան համար՝ 1180 եւրօ
Առանձին սենեակի պարագային՝ 1355 եւրօ
(Օդանաւ, օդակայանի տուրբ, վիզա, պանդոկ, շրջապտոյտներ, սնունդ)

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝
ՕԳՈՍՏՈՍ 15

Մասնակցութեան համար հեռաձայնել Առաջնորդարանի Քարտուղարութեան՝
01 43 59 67 03 թիւին

PARIS → EREVAN → PARIS
3 VOLS DIRECTS HEBDOMADAIRES
A votre service pour toutes destinations dans le monde!

PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77

LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26

MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61

EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30

CARGO 3 VOLS HEBDOS

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS

Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2003/04

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian** avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
27 Septembre 2003 - 31 Janvier 2004 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (**Absentéisme exclu**)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
27 Septembre 2003 - Fin Juin 2004
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.
Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS dès maintenant :
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

3) Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.
Contecter l'Association MACHTOTZ : 01 47 50 97 51.

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

DIMANCHE 13 JUILLET
BELLEFONTAINE EN FETE

ACCUEIL DES PARENTS ET DES AMIS
A PARTIR DE 11 HEURES

Buffet,
Kermesse,
Jeux

VENEZ NOMBREUX

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**